

Table of contents

1.

[Page 3]

Proemium Auctoris

2.

DIUTURNA mihi cogitatio fuit, et saepe in alterutram partem sententia pronior, faciundum ne foret, ut res gestas Florentini Populi, forisque et domi contentiones habitas, et vel pace vel bello inclita facta mandare literis aggrederer. Excitabat quippe me ipsarum magnitudo rerum, quibus hic populus primo inter se civili varioque discidio, deinde adversus finitimos egregie gestis, tandem nostra aetate potentia immodice adauctus, et cum Mediolanensium potentissimo duce et cum Ladislao bellicosissimo rege ita contendit, ut ab Alpibus in Apuliam, quantum Italiae longitudo protenditur, cuncta armorum strepitu quateret, ac transalpinos insuper reges magnosque exercitus ex Gallia et Germania commoveret. Accedunt ad haec Pisae captae; quam ego urbem, vel diversitate animorum, vel aemulatione potentiae, vel exitu belli, recte alteram Carthaginem, ut mihi videor, appellarim. Cuius extrema debellatio atque obsidio pari obstinatione apud victos victoresque agitatae, ita multo memoratu digna continent, ut antiquis illis maximis rebus quas legentes admirari solemus, nulla ex parte inferiores appareant. Haec mihi perdigna literis et memoria videbantur, ac earumdem cognitionem rerum utilissimam privatim et publice arbitrabar. Nam cum provecti aetate homines eo sapientiores habeantur, quo plura viderunt in vita, quanto magis historia nobis, si accurate legerimus, hanc praestare poterit sapientiam, in qua multarum aetatum facta consiliaque cernuntur, ut et quid sequare et quid vites faciliter sumas, excellentiumque virorum gloria ad virtutem excitere? Ex adverso labor ingens, ac partim obscura, partim interrupta quorumdam temporum notitia nominumque, denique asperitas vix cuiuscumque elegantiae patiens, multae praeterea difficultates vehementer avertabant. Tandem vero his inter se multum diuque pensatis, in hac potissimum sententia constiti; ut censerem quamcumque scribendi rationem torpenti silentio esse praeferendam. Itaque ea scribere aggressus sum, non ignarus quidem ipse mei, nec quantum onus suscipiam nescius. Sed coeptis spero fautor Deus aderit, et quando boni causa id ago, benevertet. Quod si vires ausis non respondebunt meis, annexum tamen conatumque iuvabit. Atque utinam superioris aetatis homines utcumque eruditi atque disertis scribere potius sui quisque temporis facta, quam praeterire taciti, maluissent. Erat enim doctorum, ni fallor, vel praecipuum munus, ut suam quisque aetatem celebrando, oblivioni et fato preripere ac immortalitati consecrare niterentur. Sed puto alia aliis tacendi causa fuit: quosdam enim labore deterritos, quosdam facultate destitutos, ad alia potius scribendi genera quam ad historiam aaimum appulisse. Nam libellum quidem aut epistolam, si paulo coneris, faciliter transigas. Historiam vero, in qua tot simul rerum longa et continuata ratio sit habenda, causaeque factorum omnium singulatim explicandae, et de quaque re iudicium in medio proferendum, eam quidem vclut infinita mole calamum obruente, tam profiteri peri culosum est, quam praestare

[Page 4]

difficile. Ita dum quisque vel quieti suae indulget, vel existimationi consulit, publica utilitas neglecta est, et praestantissimorum virorum rerumque maximarum memoria pene oblitterata. Ego autem non aetatis meae aolum, verum etiam supra quantum haberi memoria potest, repetitam huius civitatis historiam scribere constitui. Pertinebit autem huius cognilio et ad italicas res; nihil est enim iamdiu per Italiam dignum memoria gestum, in quo huius ppuli non intervenirent partes. Legationibus quoque vel m.issis vel acceptis explicandis, magna caeterarum gentium notitia perstringetur. Sed antequam ad ea tempora veniam, quae propria sunt professionis nostrae, placuit exemplo quorumdam rerum scriptorum de primordio atque origine urbis, vulgaribus fabulosisque opinionibus reiectis, quam verissimam puto notitiam tradere, ut omnia in sequentibus clariora reddantur.

3.

[Page 5]

Liber primus

4.

FLORENTIAM urbem Romani condidere a Lucio Sylla Fesulas deducti. Fuerunt autem hi Syllani milites, quibus ob egregiam cum in caeteris tum in civili bello navatam operam, pars fesulani agri est attributa, et Fesulae una cum veteribus incolis sedes traditae. Has civium deductiones signationesque agrorum Romani colonias appellabant, quod videlicet praedia quae colerent quibusque inhabitarent, sedes tradebantur. Quae autem occasio fuerit novos colonos in haec loca deducendi, pro rei notitia aperiendum est. Haud multos ante Syllae dictaturam annos, cuncti ferme Italiae populi unum sub tempus a Romanis defecere, indignatione commoti, quod ipsi una cum Romanis per singulas expeditiones militantes, laboresque et pericula pro augendo imperio subeuntes, praemiorum expertesangebantur. Quare saepius inter se conquesti, tandem legatis communi de re Romam missis, quasi civitatis membra, honores et magistratus concedi sibi postularunt. Agitata ea res est per M. Drusi tribunatum, dubiaque spe aliquandiu protracta. Sed cum tandem eorum postulata reicerentur, aperte quasi ab ingratis rebellarunt, bellumque gesserunt: quod quia a sociis gestum est, sociale bellum nuncupatur. In eo demum bello victor populus romanus, principes rebellandi provincias persecutus, nullis illas cladibus afflixit. Sed praesertim in Plentes Tuscosque saevitum: nam et Asculum, florentissima Picentium urbs, hostilem in modum a Romanis vastata est, et in Tuscis Clusium a solo eversum: Arretinis et Fesulanis, praeter belli damna et caedes, magnae insuper calamitates inflictae, per quas publicatis multorum bonis, multisque fugatis, civitates sunt pene habitatoribus inanitae. Ea videlicet occasio fuit, et quasi invitamentum, ut Sylla postea dictator haec potissimum loca militibus suis tribueret. Per hunc igitur modum a L. Sylla militibus Fesulas deductis, agrisque viritim divisis, eorum plerique urbem montanam et difficilem aditu, praesertim in illa securitate romani imperii, minime sibi necessariam arbitrati, relieto monte, in proxime subiecta planitie, secus Arni Munionisque fluviorum ripas, conferre aediticia et habitare coeperunt. Novam urbem, quod inter fluentia duo posita erat, Fluentiam primo vocitarunt, eiusque incolae Fluentini dicti. Et id quidem nomen per aliqua tempora urbi fuisse videtur, donec crescentibus rebus et civitate maiorem in modum adaucta, sive corrupto ut in plerisque vocabulo, sive quod miro Floreret successu, pro Flentia Florentiam dixere. Meminerunt horum colonorum Tullius et Sallustius, duo praestantissimi latinae linguae auctores. Tullius

[Page 6]

optimos fuisse cives romanos et fortissimos viros affirmat: sed insperatis ac repentinis divitiis bello civili a Sylla locupletatos, modum in sumptibus servare nescisse: dum haediticant tanquam beati, dum magnis familiis magnisque conviviis et sumptuosis apparatus violentius utuntur, in tantum aes alienum incidisse, ut si liberare se velint, rursus foret eis Sylla ab inferis excitandus. Equidem permagni facio, quod latini parens eloquii de aediticiis scribit, ac ex eo speciosa ab ipsis incunabulis fundamenta huius urbis fuisse coniecto. Et extant sane hodieque permanent vetustorum reliquiae operura, vel in hac nostri temporis magnificentia civitatis admirandae: aquaeductus, per quem de septimo lapide accepti fontes in urbem ducebantur: et theatri ingentis ad ludos populares tunc extra moenia positi, nunc intra urbem ipsam privatorum aedificiis occupati. Templum etiam, in quo nunc baptisterium est, vetustum sane ac egregium opus, Marti gentilitas consecravit. Videntur autem hi coloni, sive levandi desiderii causa, sive amore veteris patriae, pleraque Romanae urbis loca aediticiaque aemulari voluisse. Nam et capitolium sibi fecerunt et forum iuxta positum eo si tu iisdemque regionibus inter se conversa, quis romanum forum capitoliumque videmus. Addiderunt thermas publicas ad populi lavacra; theatrum ad spectacula ludorum. Ex eadem aemulatione templum Martis est, in quem videlicet Deum Romani genus, fabulosa licet credulitate, referebant. Usque adeo vero aemulandi studio proveci sunt, ut etiam minus necessaria opera malori impensa non piguerit imitari. Productis ad septimum usque miliarium arcubus, fontes accepti in urbem ducebantur, qui ut Romae opportuni, ubi omnis aqua gypso corrupta solo profertur, sic Florentiae superflui, ubi purissimi latices tota urbe scaturiunt. Huic publicae magnificentiae privata quoque haedilicia convenisse crediderim, quamvis in privatis minus appareat. Nam publicis quidem, ut supra diximus, non contemnendae reliquiae attestantur. In his igitur aedificationibus ac caetero vitae splendore, quem Tullius memorat, occupatos, dum nec futurum prospiciunt nec parto parcunt, brevi, ut fit, tempore, pecuniae defecerunt: et simul unica largitionum spes, L. Sylla, non dictatura modo, verum etiam vita abierat. Itaque partim indigentia, partim consuetudine praemiorum adducti, novum aliquem motum exoriri optabant. Viri militares et civili bello assueti, quietos esse nullo pacto sciebant: rursus novas dictaturas, et nova belli premia mente volutabant.

Et accedebat aes alienum, acer quidem stimulus et qui timidus etiam animos facere soleat ad otium perturbandum.

Forte per id tempus Romae L. Catilina res novare aggressus, magnam adversus rempublicam coniurationem inierat, in qua multi equestris, multi senatorii ordinis, quidam item patritii generis fuerunt. Tetigitque suspicio C. Caesarem, eum qui postea dictator fuit, tunc autem non privatus tantum sed et alieno aere onustus, res novas cupere putabatur. Multa igitur prius Romae efficere conatus, ubi tentata parum prospere succedebant, parte coniuratorum intra urbem ad patranda illa quae praescripserat relieta, ipse cum reliquis exire ac foris bellum concitare decrevit. Et primo quidem Praeneste nocturno impetu occupare, ibique sedem belli constituere cogitavit: mox vero ut diligentius eam urbem custodiri sensit, mutato Consilio, pro Praeneste Fesulas delegit. Egressus itaque Roma, et ad haec ipsa loca profectus, regionem totam bello armisque involvit. Hoc primum periculum et ultimum pene discrimen tenerae adhuc uibi et modo conditae fuit: quod tamen ita evasit, ut commodius equidem posuerim accidisse. Nam Lentulus et Cethegus aliique coniurationis principes, quos Romae Catilina reliquerat, dum piures secum in societatem facinoris adsciscere conantur, proditi a legatis Allbrogum et in senatu convicti, ultimo tandem supplicio affecti periere. Catilina vero, ut haec audivit, quando spes iam fractae et conatus in irritum casuri videbantur, in Galliam fugere conatus est; sed ab exercitibus romanis circumventus, et fortunam pugnae experiri coactus, una cum suis in pistoriensi agro occiditur. Haec ego, quamquam pervulgata harum rerum historia sit, tamen quia in hanc regionem et primordia huius urbis

[Page 7]

inciderunt, paucis commemoranda putavi. Enim vero hic motus renim ac belli vicinitas, ut non nihil detrimenti novae urbi incussisse, sic veluti quamdam salutarem disciplinam hominibus attulisse videtur. Per aliena namque pericula, spe novarum dictaturarum praemiorumque, quibus ante vehementius inhiabant, deposita, suis contentos esse rebus oportere tunc primum dederunt, et spem in turbatione ponere vanum ac periculosum esse. Simul igitur cum animi proposito mutati mores. Terreri alieno aere, sua diligenter circumspicere ac perpendere, parsimoniae ac frugalitati operam dare, sobrietatem colere, disciplinam rei domesticae exercere, luxuriam et progalitatem viam ad perniciem existimare, haec ipsi facere, haec liberos edocere. Igitur civitas, eniendatis moribus, robustius coalescere: et immigrabant frequentes, dulcedine loci amoenitateque pellecti. Surgebant aediticia; soboles augebatur: crescere tamen civitatis pot'entiam ac maiorem in modum attolli, romanae magnitudinis vicinitas prohibebat. Ut enim ingentes arbores novellis plantis iuxta surgentibus officere solent, neque ut altius crescant permittit, sic remanae urbis moles sua magnitudine vicinitatem premens, nullam Italiae civitatem maiorem in modum crescere patiebatur. Quin immo et quae ante fuerant magnae, ob eius urbis gravem nimium propinquitatem, exhaustae porro diminutaeque sunt. Quemadmodum enim tunc cresceret civitatis potentia? Neque sane lines augere bello poterat sub imperio constituta, nec omnino bella exercere: nec magistratus satis magnifici, quippe eorum iurisdictio intra breves limites claudebatur, et haec ipsa romanis magistratibus erat obnoxia. Mercaturae quoque, si quis forte eam partem ad incrementum civitatis attinere quidquam existimet, non alibi per id tempus quam Romae commodius exercebantur. Ibi frequentia hominum et venundandi facultas; eorum portus; eorum insulae; eorum portoria; ibi gratia; ibi publicanorum favor: alibi neque gratia, neque potentia par. Itaque sicubi quisquam per propinqua loca nascebatur ingenio validus, is, quia domi has sibi difficultates obstare videbat, Romam continuo demigrabat. Ita quidquid egregium per Italiam nascebatur ad se trahens, alias civitates exhauriebat: quod antecedentia simul et sequuta tempora manifestissime ostendunt. Etenim priusquam Romani rerum potirentur, multas per Italiam civitates gentesque magnifice floruisse, easdem omnes stante romano imperio exinanitas constat. Rursus vero posteris temporibus, ut dominatio romana cessavit, confestim reliquae civitates efferre capita et florere coeperunt, adeo quod incrementum abstulerat, di' minutio reddidit. Quoniam vero de civitatibus Etruriae multa dicturi sumus, utilissimum nobis videtur, ab ipsis vetustissimis incipientes, de tota etrusca re, qualis ante romanum imperium, qualisque postea fuerit, quam brevissime fieri poterit, recensere. Et simul illud annectere, postquam romana potentia cessavit; quae civitates in ea floruerint; quae capita extulerint; quam potentiam liabuerint; ut ex hac notitia et narratione rerum etruscarum peritiores instructioresque ad tempora usque nostra deducamur.

Ante romanum quidem imperium longe maximas totius Italiae opes maximamque potentiam, ac prae caeteris vel bello vel pace inclitum nomen etruscorum fuisse, Inter omnes antiquissimos rerum scriptores haud ambigue constat. Origo autem vetustissima eius gentis ex Maeonia est: unde Lydi multitudine ingenti ac praeclara bello manu Italiam navibus advecti, in ea parte quae nunc Etruria dicitur consederunt: pulsisque inde pelasgis caeterisque eius regionis veteribus incolis, a Tyrrheno eorum rege Tyrrheniam nuncuparunt. Aucta subinde sobole et potentia simul cum multitudine crescente, quantum inter Apenninum montem et inferum mare Tyberimque et Macram fluvios terrarum clauditur, id totum propagatis finibus tenuere: mox Etrusci a sacrificio, ut creditur, ritu, vel a sereni contemplatione coeli graeca lingua nuncupati, ipsaque regio Etruria dieta. Totam vero etruscam gentem in duodecim populos divisam fuisse veteres tradidere: sed eos omnes ab initio Rex unus gubernabat. Tandem, ut regia potestas gravior illis visa, ex singulis populis singulos Lucumones (sic enim magistratum

[Page 8]

vocitabant, qui comuni Consilio totam regeret gentem) creare coeperunt. Eorum unus certo tempore aliis praeerat, ita tamen ut auctoritate et honore, non potentia princeps esset. Sub hoc igitur niagistratu per longa tempora pari voluntate auctoritateque XII populorum Etruria gubernata, qualis concordiae fructus esse solet, in tantas opes potentiamque accrevit, ut non solum urbibus passim opportunis locis per eam conditis, virisque et divitiis intra fines floreret, verum etiam extra longe lateque dominaretur. Testes eius potentiae sunt duo maria, quibus Italia modo insulae cingitur: utraque sane non ab aliis populis quam ab Etruscis nominata. Inferius Tuscum, idemque Tyrrhenum, vetusto gentis nomine: quae appellatio, ut quibusdam Graecis placet, ab Sardinia in Siciliam obtinet. Superius Adriaticum ab Adria, oppido quondam maritimis rebus maxime inclito, quod Etrusci per ea tempora, iis quoque locis dominantes, iuxta litus superi maris non longe a Padi ostis condidere Etenim Apenninum transgressi, omnia primo cis Padum loca, mox et transpadanam regionem lotam usque ad Alpes praeter extremum Venetorum angulum, bello et armis subacta, Etrusci possederunt. Inde per tractum Adriatici maris descendentes, magnam ejus litoris tenuerunt partem, pulsus Umbris, gente per eam tempestatem maxima ac potentissima, quorum supra trecenta oppida ab Etruscis debellata fuisse veteres tradunt historiae. Cis Apenninum vero, per inferiorem Italiae partem ad fretum usque siculutn, eorum potentia provecta est. Haec autem per loca frequentibus missis coloniis, multae quidem urbes ab eis conditae, multae etiam, veteribus exactis possessoribus, novo colono replerae memOrantur, quarum veluti indices eorum potentiae adhuc extant. Ab inferiori quidem Italiae parte Capua Inter inclitas quondam urbes perpauca nominata: a superiori vero Mantua et ipsa quoque Etruscorum colonia. Nam ex singulis Etruriae populis, quos duodecim fuisse supra docuimus, singulas colonias trans Apenninum missas constat, quarum praecipuae fuerunt urbes: Adriae, ex qua adriatico nomen est mari; item Mantua, quae ex transpadanis sola nunc extat. Videtur autem huius gentis potentia vetiistissimum quidem initium habuisse, utpote quae ante troiani belli tempora, non aucta modo, verum etiam pollens florensque fuerit, Aeneam denique Troia profugum cum a Latinis et Rutulis bello premeretur, ad florentes Etruscorum opes contulisse sese, ac exinde auxilium petiisse Virgilius facit. Evandrus enim, cum Aeneae roganti opem consilium daret, et sibi nequaquam lantae esse vires ut Latinis Rutilisque resistere quiret docuisset, ad Etruscos illum destinans, sic inquit :

*Ast tibi ego ingentes populos, opulentaque rcgnis
lungere castra paro."*

Et paulo post id ipsum explanans:

*Haud procul hinc saxo colliur fundata vetusto
Urbis Agellinae sedes, ubi Lydia quondam
Gens bello-praeclara iugis consedit etruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superbus
Imperio, et saevis tenuit Mezentius armis."*

Quamquam ut alienior a poetarum figmentis, sic intemeratior ac purior liistoria tradit non Aeneam, sed Turnum bello superatum ad Mezentium et florentes Etruscorum opes confugisse, atque inde adversus advenam ducem exercitumque auxilia supplicem implorasse. Sed utraque opinio praestiterit, troianum ante bellum floruisse etruscam rem fateamur necesse est. Duravit autem incolumis domique et foris usque ad transitum Gallorum in Italiam, annos post troianum bellum circiter sexcentos; post conditam vero urbem Romam centum fere et septuaginta; quo quidem tempore Galli maximis peditum equitumque copiis, duce Belloveso, Alpes

[Page 9]

transgressi, aliaque inde super alia multitudine per priorum vestigia ex Gallis Germanisque confluente, eam omnem Italiae partem, quae nunc Gallia Cisalpina dicitur, Tuscis ademerunt . Novissimi vero omnium Gallorum Senones tractum maritimae orae, in quo Sena Gallia urbs est, occuparunt. Ab iis et aliis Gallis opes Etruscorum attritae, et intra iugum Apennini post longa bella repressae. Romanorum insuper crescens potentia alia ex parte tines obtundebat. Ita in medio duarum validissimarum gentium constituti Etrusci, bifariam vexabantur. Mansit tamen etiam post per aliquot saecula robur et auctoritas gentis, ut foris imminutae, sic domi validae praepotentisque. Enim vero longc alia ratione cum Romanis, quam cum Gallis agebatur. Nani adversus barbaras illas et efferatas gentes implacabile bellum fuit Etruscis. Cum Romanis vero non odio neque acerbitate unquam pugnatum; plus etiam amicitiae quam belli interdum fuit. Declarant imitationis studia, quae nemo ab invisis despectisque assumit. Constat autem Romanos praetextam et trabeas phalerasque et annulos, togas quoque pietas et palmas tunicas, curius insuper aureos triumpho decoros, fascas denique et lictores et tubas et sellam curulem ac caetera omnia regum magistratumque insignia ab Etruscis sumpsisse. Nani quod duodecim lictores apparebant regibus consulibusque romanis, id quoque inde sumptum traditur, quod cum ex duodecim populis etrusci constareiiit, singulos singuli lictores regi dabant. Inde ab Romanis res accepta, nec numerus quidem imminutus est. Haec omnia, ne quis forte aosmet nobis blandiri existimet, graeci romanique vetustissimi scriptores tradidere. Nec imperli tantum insignia, caeterumque augustiorem habitum sumpserunt ab Etruscis, verum etiam literas disciplinamque. Auctores habere se Livius scribit, ut postea Romanos pueros graecis, ita prius etruscis literis vulgo erudiri solitos. Nam caerimonias quidem ac religionem et cultum Deorum, qua in arte Etrusci prae caeteris gentibus excelluisse traduntur. Romani sic ab illis susceperunt, ut tamen priores partes relictas penes auctores

ipsos faterentur. Simulatque gravius quidquam reipublicae imminebat, in quo Deum numina placandum censerent, vates et aruspices ex Etruria vocabantur. Denique omnis liarum rerum cognitio etrusca disciplina apud Romanos vocitata est. Haec et huiusmodi inde sumpta probare mihi videntur, Romanos etruscam gentem cum observantia quadam admiratos, a qua et ornamenta imperii et Deorum cultum ac disciplinam literarum, tria maxima ac praestantissima, sibi publice privatimque imitanda receperint. Nec pacis quidem artibus admirati sunt gentem, bello autem contempserunt. Probant obsidio urbis Romae et obsides Porsennae traditi : quod post transitum Gallorum in Italiam fuisse admirabilius est. Nec ob ullum magis quam ob etruscum hostem Romae trepidatum reperies, neque dictatores saepius dictos. Primus Romanorum etruscos bello attigit Romulus ipse, Romae urbis conditor: mox et alii fere omnes romani reges, praeter Numam Pompilium et Tavquinium superbum id bellum susceperunt. Fuit autem Inter Etruscos Romanosque prima belli origo ex huiusmodi causa. Fidenae Tuscorum colonia trans Tyberim fuit Inter crustumerinum romanumque agrum. Qui eam incolebant Etrusci, urpem novam sibi tinitimam immodice crescere suis inimicam commodis rati, priusquam ad summum plane robur, quod iam inde cernebatur, evaderet, praevenire festinantes, ut suis ipsi viribus et propinquis Etruriae opibus fisi, bellum Romanis, nulla prius accepta iniuria, iatulerunt. Populato itaque romano agro, ingentique abacta praeda, cum fuga agrestium urbem quoque metu ac tumultu complexisset, Fidenas onusti rediere. At Romulus, ut has iniurias ultum iret, legionibus raptim eductis, infesto agmine, Fidenas contendit. Eo cum pervenisset, nec moram nec spatium Fidenatibus praebet auxilium ex Etruria arcessendi: sed ipsis adequitando portis, mox et fugam simulando, ira et indignatione ad pugnam excivit: tantusque fuit ardor militum et praestantia ducis; ut cum Fidenates in insidias praecipitati effuso cursu urbem repeterent, victi victoresque uno impliciti agmine Fidenas intrarent. Captis

[Page 10]

igitur per hunc modum Fidenis, et praesidio militum ab romano rege imposito, Veientes, qui propinquo ex Etruriae populis Fidenatibus erant, cum indigno consanguineorura casu permoti, tum etiam quod propinquitatem Romanorum infestam sibi inquietamque putabant fore, armata iuventute emissa, discursionem in agrum romanum praedabundi fecere. Adversus hos quoque Romulus, resistendi ulciscendique gratia, legiones eduxit . Haec prima Romania Etruscisque origo fuit belli; quod tunc leviter coeptum, leviter etiam terrainatum est, mutuis dumtaxat populationibus, vastatis agris, parvaque adinodum pugna, tumultuario magis quam iusto praelio commissa. Induliae in centum annos secutae. Caeterum ex hoc ferme initio, caetera post hoc bella inter Tuscum Romanumque oriuntur quod vel exierat indutiarum tempus, vel dictis conventisque non manebatur. Sub Romulo tamen et Numa Pompilio indutiae valuerunt, nu llo ab alterutris motu exorto. Tullio mox regnante Hostilio rursus exarsit bellum ob Fidenatum rebellionem. Defecerant enim Fidenates a Romanis. Veientes consilii participes impigre tulerunt opem, et asciverant in occultam belli societatem Metium Suffecium Albanorum dictatorem. Hic enim principatum romani populi, cui post Horatorum pugnam se ex foedere subdiderat, indigne ferens, clam cum Etruscis convenit, ut commisso praelio Romanos, quibus per spetiem auxilii legiones albanas coniunxerat, versis signis adoriretur. Infirmi tamen vir animi, nec hostibus nec suis promissa servavit. Neque enim cum Romanis quibuscum in arma venerat Etruscos invasit nec rursus ut promiserat Etrusci Romanos adortus est: sed inter spem et metum fluctuante Consilio, seorsum eduxit suos, quocumque victoriam inclinare vidisset, et ipse eodem momento inclinaturus. In ancipiti praelio vicit populi romani fortuna, et bellacissimi Tullii regis audacia. Fuis denique pugna ingenti hostibus, Fidenas recepiti, ac mox affecto paena Metio Albam longam evertit. Ancus inde Martius et Priscus Tarquinius romani reges bellum deinceps etruscum ambo susceperunt. Sed de Martio quidem haud ambigue constat: de Tarquinio autem varia apud scriptores traditio est. Sunt qui non cum Veientibus modo, sed cum tota penitus etrusca gente bellum per novem annos gestum a Tarquinio rege tradant. Sunt et qui rebus eius regis enarrandis, quasi nihil fuerit cum Etruscis negotii, totam rem tacitam intactamque praetereant. Sed, ut de Taraquinio ambigitur, sic de Servio Tullio certissimum est eum maiori quam quemquam superiorum regum apparatu, cum tota etrusca gente bello gravissimo et longissimo contendisse. Viginti annos continuatum a Servio id bellum quidam auctores sunt. Me quoque propensorem ad credendum belli diuturnitatem facit, quod per annos quatuor et quadraginta (tot enim regnavit Servius) nullum aliud bellum quam etruscum ab eo rege susceptum memoratur: quod tanta laude gessit, ut cum prius iniussu populi regnasset, vel eius belli a se gesti fiducia, de se referri ad populum, et incerto multitudinis suffragio nomea regium committere non abnuerit. In eo tamen bello nec vietii Etrusci, nec aliqui eorum urbes captae traduntur; multis duntaxat ultro citroque inflictis cladibus, illud modo effectum, ut videretur superior Romanus fuisse. Haec, regio dominatu Romae durante, cum Etruscis gesta. Exactis deinde regibus Tarquinius regno pulsus, ad Etruscos fiducia generis, quod ab iis oriundus erat, supplex confugiens, duos Etruriae populos, Veientes Tarquiniensesque, in arma convocit: qui romanum in agrum magnis copiis profecti, cum L. Iunio Bruto et M. Valerio, cui postea Publicolae nomen fuit (hi tum primi anni consules erant) pugnaverunt. Praelium fuit atrox vehemensque ut nuUum ante. Ulriusque aciei dexterum vicit comu: in maxima tamen hominum strage utrinque facta, creditum est uno plures ex Etruscis quam ex Romanis cecidisse. Maior autem Romanis inflictas clades, quod L. Brutus, qui auctor fuerat regis eiciendi, in praelio interfectus est. Pugnae certe ea fortuna fuit, ut utraque pars se victam putaret. Denique Romanis morte alterius consulis orbatis, plurimaque suorum caede territis, fugam ad primam lucem parantibus, Etrusci, priusquam illucesceret, abiere. Porsenna inde Clusinus

rex, ob restituendum Tarquinium, malori apparati renovavit bellum. Hoc duce, Etrusci Romanus vicerunt, incluserunt, obsederunt, urbem etiam capturi, nisi Horatius Cocles pontem Sublicium, qui unus per id tempus Tyberi supererai, rescindi iussisset. Osteudunt periculi magnitudinem honores a populo romano Coeliti habiti, non ob victam subactamque hostium provinciam, sed ob id solum quod rumpendi pontis moram facultatemque dedisset suis. At enim maiores, si vera loqui fasque sit, tyberino debebantur amni : nempe quam romana virtus tatarum non poterat, tyberini gurgites urbem servarunt. Etrusci laniculo et omnibus cis Tyberim locis occupatis, reliquam urbis partem longa obsidione pressam tenuere, donec deficiente obsessos caetera spe, in corpus Regis grassandi consilium iniretur, ut cui aperto bello pares non essent, eum clam per insidias e medio tollere molirentur. Hinc Illa scribae caedes et Mutii Scaevolae manus foculo iniecta. Nec tamen illis tot artibus prius etruscus Rex ab obsidione destitit urbis, quam obsides, non mares modo verum etiam foeminas, dandi necessitatem expressit obsessis. Dati nobilissimi cuiusque nati, loeminae etiam virgines; iiter quas Valeria, Publicolae consulis filia, multaeque aliae patritiarum gentium. Haec praecipua de populo romano Etruscorum gloria fuit, nec cum aliquo quoquam coinmunis: nunquam enim alii cuiquam imperatori vel genti populus romanus obsides dedit ob pacem impetrandam. Ipsi certe Romani iis quos vicerant nihil fere aliud quam obsides imperabant: in quo non solum cauio pacis, sed et confessio victoriae contineri putabatur. Foedus cum Porsenna initum mutua Etruscorum Romanorumque beneficia secuta stabilis fecerunt. Nam et excepti amice hospitaliterque Etrusci Romae, qui ad oppugnandam Arimam cum Arunte regis lilio posi romanum foedus profecti, mox amisso duce redierunt: hisque vicus in celeberrima parte urbis datus, qui Tuscus propterea dictus est, ac Romanis post aliquot annos benigne a Porsenna obsides remissi. Tarquinius, qui ad eam diem in Etruria fuerat, aliunde sibi quaerere auxilia iussus, ad Manilium Tusculanum generum trausit .

Firma hinc pax quiesque romano populo et Etruriae fuit: quam ad extremum Veientes turbarunt. Haec enim civitas agrum Romanis finitimum habens, ex communione, ut saepe fit, discordiis haustis, post varias querelas aliquoties utro citroque iactatas, tandem aperto certamine cum Romanis contudit. In eo bello, prima quidam pugna, Romanos Veientes superarunt. Secunda autem pugna atrocissima fere omnium quae unquam memorantur fuit: in qua Romani, primo praelio ab Etruscis victi, milites iurare coegerunt se nisi victores nunquam redituros. Itaque hac religione obstrictis animis, obstinatus quam ante pugnam est, non sine utriusque partis maxima caede. Interfecti sunt in eo praelio Cn. Manlius consul et Q. Fabius alterius consulis frater. Capta etiam romana castra atque direpta ab Etruscis; sed mox fortuna mutata pugnae, a romanis victoribus recuperata. Nec quicquam magis ad victoriam obfuisse videtur Etruscis quam nimia festinatio in castris oppugnandis: ad quae dum properant quasi victores, eorum acies plus inchoata a Romanis superant. Raro tamen unquam incertior atque mobilior fortuna quam ea die fuit. Vieti procul dubio. Romani vicerunt. Tanto denique sanguine Victoria constitit, ut, cum postea triumphus consulis offerretur, lugendum potius esse diceret, quam triumphandum. Non minori tamen dolore huius pugnae casus Veientes, quam prioris Romanos affecerat. Itaque accitis reliquae Etruriae auxiliis (nam primo quidem ipsi per se soli pugnarant), vindicandi in hostem ruentes, trecentos et sex Fabios, ex una omnes familia, qui apud Cremeram praesidium contra Veios munierant, cum magna clientium manu, ad quinque millia hominum fuisse traduntur, ad unum interfecerunt. Inde legiones romanas, quae cum L. Menenio consule non procul a Cremera castra habebant, eodem impetu aggressi, non solum verterunt in fugam exercitum consulemque, verum etiam castris exuerunt. Mox fugientes palatosque non absque magna caede Romanam usque persecuti, laniculum montem,

qui cis Tyberim contra capitolium maxime imminet, occuparunt tenueruntque aliquot menses veluti obsessam urbem. Tyberi etiam traiecit et ad portam Colli nam et ad alia diversissima a Tyberi loca sub ipsis romanis moenibus pugnas conseruerunt. Tandemque ut ante Porsenna eundem locum tenente, ad extrema digladiandi remedia ventum est. Sic tunc iterum legionibus etruscis laniculum occupantibus, premente urbem fame, necessitas Romanis expressa, ut duo consules duoque consulares exercitus cum universa iuventute romana, in ipso laniculo monte ancipiti periculosoque certamine cum Etruscis confligerent. Nec ita prosper fuit eventus pugnae, quin alter ex consulibus capitis reus ad populum tieret, quod male pugnasset. Denique, ne singula praelia consecter, haec una Etruriae civitas, nunc ipsa per se, nunc et aliarum civitatum viri bus adiuta, supra trecentesimo et quinquagesimo romanae urbis annum bellum extraxit. Victa interdum praeliis, et ipsa saepe victrix. Extremum autem in quo subacta est, nullo communi tuscae gentis decreto, sed privato Consilio, ipsa intulerat bellum. Itaque, mox prementibus Romanis, denegata sibi caeterorum populorum auxilia fuerunt, indignantibus aliis, quod, citra commune gentis decretum, sua ipsi auctoritate bellum movissent, et metu insuper Gallorum ad sua quosque tuenda retinente. Responsum denique, in communi tuscae gentis conventu, Veios auxilia flagitantibus datum: ipsi per se, quando ita placeret, adversus romanam vim resistere curarent, nec in eo bello socios periculi quaerent, in quo speratae ab initio praedae socium habere iillum voluissent. Haec Romanis obsidendi Veios occasionem facultatemque dedere. Sustinuit tamen, quamvis deserta, suo proprio ac domestico robore aliquandiu bellum, nec nisi post decem aestates decemque hyemes continuas circumfessa; nec tunc quidem vi, sed improvisa cuniculorum fraude, expugnata est. Praedae tantum ex ea una urbe Romani cepere, quantum ex omnibus superioribus bellis ad eam diem

nunquam acceperant. Denique cum supra exercitum fortunae eius urbis putarentur, universus populus romanus publico edicto, quod nunquam alias factum est, ad praedam vocatus. Fuit enim urbs opulentissima atque maxima, ea situs laude eaque opportunitate, ut saepe a victoribus cogitatum sit de relinquenda urbe Roma et Veios, tanquam in praestantiorem urbem, populariter commigrando.

Veiiis captis, veluti claustra sibi Romanus patefecerat ad reliquos Etruriae populos subigendos. Itaque mox adversus Faliscos et Capenates, quos propinquitas Veientani belli haud intactos reliquerat, exercitus ducti, eorum urbes sine longo nimium certamine in potestatem romani populi dedere compulerunt: quod tamen diversis rationibus factum est. Nam Capenatibus quidem per vastitatem agrorum vis expressa dedendi. Faliscos vero admirandae virtutis specimen in Furio Camillo praestantissimo Romanorum duce conspectum, ut se sponte dederent, subegit. Et quos non ignis, non ferrum, non obsidio, non vastitas agrorum flectere potuerat, iustitiae et honestatis splendor inflexit. Gesta est autem ras in hunc maxime modum. Cum populato agro non longe a Faleriis castra Romanorum posita essent, magister quidam ludi, improbae fraudis mercedem sperans, principum liliis sibi in disciplinam traditos, per diversam ab hoste portam, quasi spatiandi gratia, secum eduxit. Mox alio ex alio conferto sermone, diversis ab urbe tramitibus stationi Romanorum quae inter castra et urbem posita erat, se cum discipulis obiecit. Captus itaque sponte sua, et ad imperatorem perductus, "Falerios", inquit, "imperator, tibi hodie tradidi, quando hos pueros, quorum parentes principes sunt civitatis, in manus tuas adduxi. Tu huius tanti beneficii memor gratusque erga me esto". Quae ubi Camillus audivit, facinus improbi hominis despiciens, "Tu, inquit, sceleste, ad tui similem te venisse putas, cui turpia non solum cordi sint, verum etiam praemio digna videantur? Mihi vero populoque romano longe diversa mens est. Colimus enim belli sicut et pacis iura, armaque adversus armatos hostes, non adversus imbelles pueros gerimus. Ita denique Faliscorum hostes sumus, ut humana tamen societate cum eisdem nos esse coniunctos meminerimus. Ego armis, patientia, virtute, quae romanae sunt artes, non improbando

[Page 13]

scelere Falerios vincam". Nudatum inde hominem et manibus post terga vinctum, discipulis verberandum reducendumque in urbem tradidit. Ex hoc tanta mutatio Faliscorum animis iniecta est, ut qui modo incredibili odio accensi, exitium potius quam pacem romanam mallent, nihil aliud quam fidem et iustitiam imperatoris admirantes, sese atque urbem in potestatem populi romani tradiderint. Per hunc modum Falisci superati sunt. Nec multo post Tarquiniensibus et Ceritibus arma illata. Ad Vulsinienses tandem transivit bellum, velut incendium quoddam alia subinde loca circum sumens: tandem ad intimas Etruriae gentes, Clusinos, Perusinos, Aretinos (hae tunc potentissimae civitates erant), penetratum. Hic aliquandiu substitit vis belli, et cursus victoriae retardatus est, iam ipsis civitatibus commune periculum magis horrentibus, damnantibusque errorem suum, quod non Veios et Falerios et Capenas, quae dudum oppida praeceperat hostis, quando in iis tutandis res quoque sua agebatur, ab ipso initio defendissent, sed negligendo et quiescendo in consanguineorum periculis, cum suae gentis minui vires, tum hostium augeri passi essent. Et profecto non ambigitur, quin si omnes Etruriae populi uno Consilio bellum gessissent, diuturnius ac magnificentius tota Etruria defendi potuisset. Sed sive Galli accolae perpetui hostes, sive discordia quaedara civitatum, sive fata, cuncta iam ad Romanos trahentia, sive haec simul omnia fecerunt, ut non una conspiratione ad bellum coirent. Haec certe causa Romanum superiorem dedit, quod ille et suis et sociorum viribus potens, non totam simul gentem, sed singulas civitates pervadebat. Reliquae vero, ceu ea res ad se non pertineret, nec, primis quibusque nsumptis, ad proximos inde periculum foret venturum, otiosas expectatrices alienae calamitatis se praestabant. Neque enim Veios, caeteris Etruriae populis auxilia ferre paratis, tam longa obsidione cepisset Romanus, immo nec obsidere quidem ausus esset: quippe duobus tantum populis, nec iis quidem maximis, Capenatibus et Faliscis opem ferentibus, obsidionem pene totam Romani dissolverunt. Sed dum integra fuit etrusca res, nunquam hic animus populis a Diis datus: fracta vero atque imminuta, sero tandem saniora quidem, sed parum iam profutura Consilia inierunt. Vieta est ergo ad extremum multis atque ingentibus praeliis: quorum maxime insignia fuerunt, unum apud Sutrium, in quo sexaginta millia Etruscorum caesa traduntur, alterum ad Vadimonis lacum, in quo, fractis opibus et fortuna vetere amissa, in pace potius quam in armis reliquam spem habere coeperunt. Venit autem tota in potestatem populi romani circiter CCCCLXX annum post Romam conditam, cum ab ipso conditore Romulo bella initium cepissent. His autem bellis romani duces plurimi claruerunt. Nam et primus rex et primus consul, ac deinceps secuti reges consulesque, dictatores praeterea quidam et tribuni militum, summa cum industria in illis versati, laudem amplissimam meruere. Sed e regibus quidem, praecipuam eius belli gloriam alii Prisco Tarquinio, alii Servio Tullio delegant. Ex consulibus autem, M. Valerius Publicola de hac gente primus triumphavit: inde M. Fabius, P. Servilius, Mamercus Aeraius, A. Cornelius Cossus, multique alii consules dictatoresque, magnam sibi in iis bellis gloriam peperere. Excellentissima tamen omnium gloria fuit; M. Furius Camillus, qui Veios et Falerios subegit, et Fabius Maximus, qui extremo fere tempore multis ac maximis praeliis, quantum nemo alter, opes Etruscorum afflixit. Romani, quamvis armis subactos Etruscos, tamen, postquam se suaque in potestatem populi romani dedidere, honesto vocabulo socios appellarunt. Remisso dehinc bellorum metu, securam quidem ab armis Etruria fuit, sed veluti marcescente otio oppugnata. Est enim hoc mortalibus natura insitum, ut via ad amplitudinem honoresque exposita, facilius se attoUant: praeclosa vero, inertes desideant. Tunc igitur imperio ad Romanos traducto, cum neque honores capessere, neque maioribus in rebus versari liceret, etrusca virtus omnino consenuit longe plus inertis otio quam hostili ferro depressa. Bis tamen, postquam in Romanorum potestatem concessit, rebellionem publice molita est. Primum

sub Hannibalis tempore, ducibus Aretinis: secundum sociali bello, quo Latini et Marsi et Umbri a Romanis defecere. Prima rebellio iam parturiens per Aretinorum subitam oppressionem, facile sopita est. Secunda vulneribus et cruore extincta, Clusiumque et Fesulae gravissimis incommodis a Romanis afflictatae. Fuit autem post haec sub romano imperio firmiter et indubitate usque ad Arcadii et Honorii tempora, annos postquam subacta fuerat circiter septingentos. Tunc enim primum Goti, Radagaso et Alarico ducibus, Italiam pervasere, iam ante ab imperatoribus pene neglectam, fatiscentibus certe opibus, et potentia populi romani ad ruinam vergente. Gothos Hunni secuti sunt: Himnos Vandali: Vandalos Heruli; post hos iterum Gothi; mox Langobardi multis sub regibus Italiam possidere. Declinationem autem romani imperii ab eo fere tempore ponendam reor quo, amissa libertate, imperatoribus servire Roma incepit. Etsi enim non nihil profuisse Augustus et Traianus, etsi qui fuerint alii laude principes digni videantur, tamen, si quis excellentes viros primum a C. Iulio Caesare bello, deinde ab ipso Augusto triumviratu illo nefario crudelissime trucidatos; postea Tiberii saevitiam, Caligulae furorem, Claudii dementia, Neronis scelera et rabiem ferro igneque bacchantem; si postea Vitellios, Caracallas, Heliogabalos, Maximinos et alia huiusmodi monstra et orbis terrarum portenta reputare voluerit, negare non poterit tunc romanum imperium mere caepisse, cum primo caesareum nomen, tanquam clades aliqua, civitati incubuit. Cessit enim libertas imperatorio nomini, et post libertatem virtus abiit. Prius namque per virtutem ad bonores via fuit, iisque ad consulatus dictaturasque et caeteros amplissimos dignitatis gradus facillime patebat iter, qui magnitudine animi, virtute et industria caeteros anteibant. Mox vero ut respublica in potestatem unius devenit, virtus et magnitudo animi suspecta dominantibus esse coepit. Hicque solum imperatoribus placebant, quibus non ea vis ingenii esset, quam libertatis cura stimulare posset. Ita pro fortibus ignavos, pro industriis adulatores imperatoria suscepit aula, et rerum gubernacula ad peiores delata ruinam imperii paulatim dedere. Quamquam quid virtutis repulsam quis deploret, ac non potius communem civitatis interitum? Quot enim reipublicae lumina sub Tulio Caesare extincta sunt! quantis principibus civitas orbata sub Augusto inde, sive id necessarium fuerit sive malignum, quanta proscriptio! quot absumpti cives! quot deleti! ut merito, cum tandem a caedibus et cruore cessaret, non clementia illa, sed fessa crudelitas putaretur. Hic Tiberium, abominandae mentis hominem, sibi filium et successorem delegit, qui a supplicii et tormentis civium nec inter mensas quidem unquam cessavit. Successor Tiberii Caligula, quem non occidit? cuius sanguinem in civitate non ausit? Claudii post hunc crudelis amentia, non ad suum dumtaxat, sed ad uxorum et libertorum nutum, omnem romanam nobilitatem trucidavit. Hunc secutus Nero Caesar, cui pepercit? qui nec fratri, nec uxori, nec matri, nec praeceptorum, nec urbi quidem ipsi pepercit. Quanta sub illo strages civium quanta caedes patrum facta est ut verissime a quodam sit dictum tunc Neronem periisse, cum cerdonibus timendum esse caeperat: absumpta videlicet romana nobilitate, plebecula et opifices in quos saeviret restabant. Longum foret singulos percurrere: sed tamen eadem omnibus mens fuit, ut et timerent cunctos in quibus excellens aliquid conspicerentur, et quos timerent odissent, et quos odissent ferro trucidarent, donec superante odio metum, ipsi quoque trucidabantur; ut sic maius illis cum civibus bellum, quam cum hostibus esset: quod paucis exemplis intelligi licet. Nam Iulius quidem Caesar interfectus est. Tiberio a Caligula manus iniectas putant. Ipse

certe Caligula gladiis suorum peremptus. Claudius fungo boleto ab Agrippina uxore necatus. Neronem non febris, sed gladius absumpsit. Galba Neronis successor ab Othone trucidatus est. Othonem Vitellius prostravit. Vitellium romani peremerunt gladii. Idem Domitianum exitus habuit, idem alios, quos enumerare prolixum magis quam necessarium esset. Hae tantae caedes revolutionesque rerum utcumque tandem essent, absque deminutione et quassatione imperii esse non poterant. Itaque paulatim evanescere vires et prolapsa maiestas interire caepit, ac deficientibus civibus, ad externos deferri. Sed primis quidem temporibus magnitudo potentiae incommoda tolerabat. Roma autem, etsi intestinis quae modo retulimus affligeretur incommodis, ab externo tamen hoste tuta perstabat. Postquam vero Constantinus, amplificata Bizantio, ad orientem subsedit, Italia et caeterae occidentales imperii partes, quasi pro derelictis habitatae, negligi coeperunt, ac tyrannorum barbarorumque invasionibus exponi; qui ceu in vacuum possessionem ruentes, variis temporibus, tanquam diluvia quaedam, has terras inundarunt; de quibus, quoniam illi multa per Etruriam gesserunt, et hanc ipsam de qua scribimus everterunt urbem, brevi discursu, quantum necessitas flagitat, referemus. Primi omnium barbarorum post imperii sedem Bizantium translata, Gothi, Radagaso et Alarico ducibus, Italiam pervasere. Gothos antiqui Getas dixerunt. Ea gens scythica est: incoluit autem primum eam Scythiae regionem, quae circa Maeotida paludem ad occasum spectat. Inde, productis sedibus, circa maris pontici litus magis consedit. Eam propterea oram scriptores quidam geticum litus appellant. Fama eorum potentiae antiquissima, quippe non vicinas dumtaxat Europae regiones, sed Asiam quoque populati, iam inde ab initio formidabiles erant. Lucullus Romanorum primus eos bello victos Moesia pepulit. Inde ab Agrippa aliisque romanis ducibus ultra Danubium amnem submoti; sed propter ingentem multitudinem varia incolentem loca, nunquam penitus subacti. Quotiens romana cessabant praesidia, populabundi Moesiam Thraciamque et caeteras vicinas provincias consuerant irrumpere. Sub Gallo tandem et Volusiano principibus, cum Gothis foedus est ictum: quo mox post eorundem principum mortem intermisso atque neglecto, usque ad Diocletiani et Maximiani

tempora, hostes magis quam foederati habebantur. Sub his rursus principibus renovato foedere, magna Romanis ad parthicum bellum, quod Maximianus susceperat, miserunt auxilia. Constantino etiam adversus Licinium gerenti bellum, aliisque interdum principibus, opitulati sunt .

Hac igitur cum Romanis amicitia constituta, per multosque servata annos, domesticis cladibus laborare coeperunt. Hunnorum namque gens, et ipsa Scythica, praevalens armis et hominum feritate, Gothos superiora Scythiae loca incolentes, quos Ostrogothas vocant, aggressa, multis praeliis superatos parere sibi coegit. Hoc itaque metu perculti inferiores Gothi, cum Hunnis resistere posse nequaquam confiderent, ad Romanorum gratiam conversi, Valentem imperatorem per legatos rogant, ut eos dudum amicos ac saepe opitulatos, Danubium transire ac in romani solo imperii, quo Hunnorum furorem servitutumque evadant, recipere dignaretur. Suam cladem, non sine periculo Romanorum futuram, docent; se, si eos recipiat, in potestate principis mansuros, legibusque quas eis dederit parituros. Valens igitur etsi periculosam rem in tanta barbarorum multitudine suspicabatur, tamen, ut adversus Hunnorum potentiam ex ea parte imperium communiret, Gothos cum coniugibus et liberis transire amnem benigne permissos intra Moesiam recepit. His autem locis Maximum quemdam cum aliquot cohortibus praefecit, eique mandavit, ut quae ad usum victumque necessaria forent, importanda curaret. Per doctos etiam homines religione Christiana, qua ipse princeps imbutus erat, Gothos curavit imbuendos. Sed multitudinem ingentem et advenam confestim rerum

[Page 16]

inopia subsecuta intolerabiliter premere coepit: quam avaritia Maximi, quaestum in commerciis procurantis, durius acerbabat. Hanc itaque passi aliquandiu Gothi, tandem vulgo, conqueri fortunas suas misereri coeperunt, et modo improbitatem Maximi, quod importari non permitteret, modo avaritiam, quod carius venderet accusare: iam sibi, mancipiis suppelletilique exhaustis, liberos dumtaxat coniugesque superesse: eos iam ipsos a venditoribus exposci; statim videlicet atque illi defuerint, sese tamquam pecora abductum iri: praestitisse autem vel Hunnis servire, vel pugnando cecidisse, quara vel fame tabescere, vel hanc tantam avarissimorum hominum contumeliam perferre. His et huiusmodi vocibus vulgo miserebantur.

Reguli erant Gothorum Phritigernus et Alatheus, viri bellaces otioque infensi. Hos cum suo ingenio feroces, tum popularium querelis incensos, novarum rerum stimulabat cupiditas. Eorum opera tandem Gothi Romanos invadunt; milites cum praefecto quot assequi possunt trucidant.

Superatis inde in congressione cohortibus, per Moesiam Thraciamque et ripensem Daciara fusi, omnia populantur. Fit provincialium magna caedes; multi in servitutum trahuntur. Denique Gothi, beneficiorum principis obliti, non iam precario, sed veluti propriis regionibus dominantur.

Per id tempus Valens apud Antiochiara erat: qui ubi haec audivit, confestim, ut tantis resistere cladibus, in Thraciam cum exercitu properavit. Commisso praelio, mala malis aggerantur.

Equites enim Valentis a Gothis superati, cum peditem destituissent, circumventae legiones a barbaris usque ad intemecionem caeduntur. Valens autem ipse cum sagitta saucius fugeret, et ob dolorem nimium saepe equo laberetur, ad cuiusdam villulae casam deportatus est, quae mox a barbaris persequentibus incensa, una cum imperatore crematur.

Gothi victores totani vastantes Thraciam a Constantinopoleos expugnatione aegerrime repelluntur.

Quae ubi Gratiano Valentis nepoti, qui in occidente regebat imperium, nunciata sunt, luctu simul ac periculo anxius, cum de reparando reipublicae statu consultaret, placuit tandem, ut quemadmodum Nerva quondam Traianum, sic ipse tunc Theodosium virum praestantissimum ex Hispania in consortium regni assumeret. Igitur Theodosius unica reipublicae spes, adversus gothicum tumultum imperator creatus, purpuraque apud Sirmium a Gratiano indutus, ubi in Thraciam cum exercitu pervenit, summa industria atque felicitate Gothos superavit, multisque ac ingentibus praeliis victos Thracia pepulit. Sed cum ulterius barbaros insequeretur, morbo correptus, aegrotare caepit. Eaque causa fuit Gratiano, ut desperata Theodosii salute, cum Gothis pacem firmaret: quam mox et Theodosius ipse morbo liberatus, ob collegae honorem, sine controversia secutus est, Gothosque, ut primo inimicos armis pepulerat, sic postea amicos gratia et benevolentia in fide retinuit, eorumque opera in reipublicae necessitatibus saepe utiliter usus est.

Gratiano deinde apud Lugdunium, Galliae urbem, ac post aliquot annos Valentiniano eius fratre apud Viennam interfectis, Theodosioque subinde apud Mediolanum vita functo, ad Arcadium et Honorium Theodosii filios devenit imperium. Sub his tandem principibus, Gothorum magna pars novarum sedium avida, Alarico viro impigro sibi duce constituto, per Pannonias ac Firmium intravit Italiam. Alia item eiusdem gentis multitudo sub Radagaso duce eadem loca penetravit. Hi duo Gothorum duces duoque exercitus, uno atque eodem anno, qui fuit Stilicone et Aureliano consulibus, Italiam ingressi memoriae produntur. Sed exercituum et ducum fortuna diversa admodum fuit. Radagasum enim ingenti multitudine Apennini iuga transgressum, cum per Etruriam barbarico furore debaccharetur, et iam Roma propinquo trepidaret metu, Stilico Honorii dux, vir per eam tempestatem egregius, bellando superavit, tandemque in Fesulanis montibus qui Florentiae imminent redactos hostes, et omnium rerum inopia maceratos, ita delevit, ut ex ducentis Gothorum millibus (non enim pandora in Radagasi exercitu fuisse traduntur), nemo incolumis evadere. Magna pars caesa, reliqui capti ac venundati. Ipse quoque Radagasus cum suis, fractis iam rebus, turpi fuga

[Page 17]

desereret, captus a nostris et in vincula coniectus, postquam victorum spectacula satiavit, occiditur. Hanc Gothorum stragem, tantamque de hostibus victoriam partam fuisse octavo idus octobris quidam putant, atque ex eo festum diem Florentiae institutum, temploque id nomen inditum, quod videlicet ea die Victoria egregie parta, maximo barbarorum metu civitas liberata esset. Nos vero diligentius perquirentes, hanc victoriam de Gothis habitam sub Arcadii et Honorii temporibus, Stilicone iterum et Antemio consulibus, decimo post Theodosii mortem octavo supra quadringentesimum christianae salutis anno comperimus: de die autem nihil certi potuimus reperire. Quare illa quae de institutione festi et templi vocabulo dicta sunt, in medio relinquuntur. Radagasus ergo, et Gothi qui sub illo erant, hunc in Etruria finem habuere .

Alaricus vero aliam Gothorum manum per Italiam rapiens, ab ipso fere ingressu castris non procul Ravenna positus, per legatos ad Honorium missos sedes ad inhabitandum sibi suisque poposcit : impetravitque, volente Honorio, ut ad eas Galliae partes quibus Vandali Alanique imminebant, per favorem et amicitiam eorum qui romano parebant imperio, proficisceretur. Hoc itaque foedere cum barbaris icto, cum illi in Galliam contenderent, et iam apud Pollentiam urbem sub ipsis Alpihus exercitum deduxissent, nihilque hostile metuerent, quidam ex Honorii ducibus Gothos improviso impetu contra fidem aggressi, magnam eorum stragem primo ediderunt. Erat profecto militum firmissima spes omnes barbarorum copias ea die tolli posse, quando illi, sive contemptu disciplinae militaris, sive nimia pacis fiducia, non delecto castrorum loca neque aggere et fossa munito, passim inter iumenta impedimentaue per agrum iacebant. Itaque magna prius ab aggressoribus edita caedes, et quacumque pervaserunt, plurimus barbarorum mandabat cruor. Sed maior erat multitudo, quam ut uno impetu trucidari posset. Et iam circa regem trepida quidem sed magna convenerat manus. Quo in loco cum Inter sese quid agendiim foret quasi attoniti sciscitarentur, tenuisse dicitur aliquandiu suspensos Gothos diei religio. Nam ne quid sceleri deesset, sacrum paschae diem, quo minus caveret hostis, ad tantam caedem Honoriani delegerant. Quare Gothi, nefas ea die pugnare credentes, se primo continuerunt a pugna, et sponte sua cesserunt hosti. Tandem vero, ut aggressores nihilo segnino instare et suos ferociter insequi conspiciunt, ira simul et indignatione furentes, veluti caeca rabie in hostes feruntur. Illi autem, qui in improvisa duntaxat caede spem victoriae posuerant, ut iusta supervenit acies, facile superantur. Gothi modo victi, mutata pugnae fortuna, repente victores fiunt : varie dissipatos Honorianos incredibili caede prosternunt: cadaveribus et cruore omnia complent. Hinc tumentes ira victoriaque elati, iustam pene rabiem contra nostros exercent. Omisso namque in Galliam itinere, ac pactas sedes valere sinentes, infesto agmine per Italiam ruunt, omnia quacumque incedunt late ferro igneque vastantes .

Adversus hunc barbarorum furorem Stili co novo exercito opponitur. Is eorum furentes impetus primus repressit quin etiara bellandi peritia fretus, saepe barbaros inclusit, saepe circumvenit, saepe contrivit, plenam habiturus victoriam, si mens sana fuisset. Sed iampridem imperio inhians, has per Italiam clades nutrire cupiebat. Quare Gothos nec vinci nec vincere patiebatur; sed occulte quidem illos fovens, aperte autem belli et pacis copiam denegans, cum abire cuperent, in Italia sustentabat. Quae ubi Honorio patefacta sunt, Stiliconem cum Eucherio filio, cui scelestae parabatur imperium, interfici iussit. Iustam certe principis iram et dignam tanti sceleris vindictam acerbiora mox incommoda subsecuta sunt. Gothi enim, sublato

[Page 18]

Stilicene maxime duce, romanisque ob eius mortem turbatis animis, liberius iam per Italiam ruentes, urbem denique illam victricem orbis (quod et scripsisse pudet) hostiliter ingressi, praeter sacra loca, quae barbari licet venerabantur, caedibus omnia et cruore foedarunt. Direpta inde et quibusdam locis incensa urbe, non multos postquam intraverant dies, cum inestimabili praeda et magna captivorum multitudine egrediuntur. Fuit inter captivos Placidia Galla, Theodosii filia, Arcadii et Honorii soror: quam ex augustalis palatii deliciis per horrida Gothorum castra abductam (adeo sors cuncta etiam incredibiliter interdum miscet), barbarum sequi dominum omnipotens fortuna compulit. Egressi Roma Gothi, per Campaniam, Lucaniam, Brutios, simili clade bacchantur. Emensos Italiae longitudinem, in Siciliam traicere conantes, austus et naufragium salutare Siculis reiecit. Consultantibus inde rursus, ne refectis navibus traicerent, an retro iter verterent, inter huiusmodi moras consultationesque, Alaricus apud consentiam moritur. Gothi regis corpus, ne quis vel in mortuum vindictam exercere posset, maximo captivorum et militum opere derivato Rasento amne, in medio alveo cum ditissimis hostium spoliis et omni regia gaza deponunt, flumenque mox in solitum restituunt cursum. Captivos post haec italici generis, vel pro magnificentia regii funeris, vel ne quis efferre docereve locum possit, ad unum omnes trucidant. Inde Athaulfo Alarici propinquo sibi rege subrogato, Romam iterum petunt, et quod reliquum fuerat praedae abrasunt. Populata dehinc Hetruria ac caeteris propinquis regionibus afflictis, in Galliam tandem, veluti procella quaedam malam secum tempestatem ferens, abiere. Capta est autem Roma a Gothis anno, postquam condita fuerat, millesimo centesimo sexagesimo quarto: postquam vero a Gallis capta fuerat, octingentesimo. Placidia autem Galla, quam supra a Gothis captam abductamque ostendimus, ab Athaulfo rege in matrimonium accepta est. Haec etiam post mortem Athaulfi regis, qui Barchi noniae suorum dolo interfectus est, Constantio viro praestantissimo coniugata, Valentinianum peperit, qui post Honorii mortem imperavit.

Attila post haec, Hunnorum rex, quanto nullus ante terrore Italiam ingreditur. Hunnorum gentem scythicam fuisse supra ostendimus. Incoluit autem primo supra Maeotida paludem; inde mutatis sedibus, intra Pannoniam consedit. Post amplificatam potentiam, imperiumque super multas gentes longe lateque extensum, ad Attilam et Bledam fratres regnum devenit.

Sed Attila, per dolum Bleda necato, solus regna vit; potentissimus quidem omnium regum qui ante ipsum fuerant. Parebant enim sibi immanissimae fortissimaeque nationes: ipse quoque truci pavendus ingenio, ad terrorem orbis terrarum natus videbatur. Hic igitur Macedonia, Moesia, Thracia Illyrioque vastatis, tandem pervagata Germania, in Galliam transiit. Addidit viribus dolum. Quod enim Romanos Gothosque persequebatur, ne in unum eorum potentiae convenirent, Romanis per literas ostendit, se Gothos, gentis suae antiquos hostes et veluti fugitivos servos, toto orbe perquirere atque ulcisci velle; Romanos rogare vel arma secum iungant ad inimicorum vindictam, vel otiosos spectatores se praestent. Gothi vero se adversus Romanos dumtaxat hostilia ferre arma confirmavit: proinde quiescerent, aut se ipsi coniungerent. Haec a Romanis Gothisque deprae-hensa, amicitiae iungendae causa fuere. Quare in unum convenientes Theodoricus Gothorum rex ac Etius Patritius, a Valentiniano iuniore in Galliam missus, Romanorum Gothorumque exercitus adversus Attilam coniunxerunt. Quae ubi Attilae nunciata sunt, truculentior iam inde factus, omnia vastat: urbes quot expugnare per Galliam potest, ad solum usque subvertit, templa incendit, igne et ferro cuncta absumit. Committitur tandem praelium maximum atque atrocissimum, in quo supra clx millia cecidisse traduntur. In eo praelio Theodoricus Gothorum rex ab Hunnis occiditur: Attila ipse usque ad castra cum ingenti suorum caede fugatur. Ab oppugnatione castrorum mors sui regis Gothos avertit. Itaque quasi aequo Marte discessum est, cum alteri regem amisissent, alteri castris inclusi se inferiores praelio faterentur. Attila igitur haud multo post tempore

[Page 19]

in Pannoniam reversus, cum exercitum reparasset, non iam Galliam, sed Italiam ipsam invadere, decrevit. Quare profectus cum Hunnorum et aliarum gentium maximis copiis, Aquilegiam urbem in ipso Italiae limine obsedit. Diutius obsidio eius urbis Attilam remorata est: triennio toto circa illam consumpto, expugnatur. Ferunt cum iam barbaros taedium desperatioque capiendae urbis cepisset, et infecta re abeundum putarent, Attilam, speculandi gratia circa urbem obequitantem, animadvertisse ciconias ex altis turribus pullos efferre. Quod simul atque vidit, constitit laetus: suisque ostendes, "Aspicite," inquit, "commilitones: praesciae futuro rura, aves, filios deportant, et quam perituram sciunt, deserunt urbem. Agite iam nunc mecum: destinata nostrae victoriae moenia invadite. Haec dies tinem laborum et praedam abunde vobis tradet". His adhortationibus incensi barbari, arma corripiunt, et acrius solito moenia circumstant. Nec defuit augurio fides. Urbs diu obsessa, brevi expugnatur. Attila captam Aquilegiam, trucidati civibus, solum adusque subvertit. Mox inde movens exercitum, Vicentiam, Veronam, Mediolanum, Ticinum pari terrore pervadit, ac post multam oppidanorum diripi caedem. Exanimata itaque metu reli qua Italia, victoremque terribilem horrendo pavore expectante, Leo pontifex maximus (nondum enim haec intolerabilis, quam nunc videmus, superbia pontificatum irrepserat, sed in humilitate et sanctimonia praesidebant), pro salute cunctorum, legatione ad Attilam suscepta, cum apud Mincium amnem castra habentem Attilam reperisset, facundus praesul feritatem victoris orando mollivit, ac ut, omissa Italia, ad propria regna reverteretur obtinuit. Cogitantem post haec rursus imperium Romanum concutere, variasque iactantem minas, mors opportuna e medio sustulit. Nam post convivium laxius hilariusque celebratum, resupinus cum dormitaret, sanguis e naribus fluens, vitalibus oppletis meatibus, repente necavit.

Post Hunnorum feritatem, Vandalorum furor exarsit. Haec gens ab extremis Oceani Arctoi finibus excita, per multas vagata terras, tandem, permissu romanorum principum, in Pannoniis consedit. E Pannoniis rursus, Stilicone solicitante, Rhenum transisse dicitur, biennio fere antequam Roma a Gothi caperetur. Inde aliquot annis in Gallia commorata, in Hispaniam primo, mox in Africam transgressa, circa Hipponem consedit. Nec multo post, Carthaginem et plerasque Africae urbes occupatas, multos annos detinuit. Cum hac autem gente Valentinianus imperator, qui Honorio successerat, foedus iecerat: sed eo mox Romae a suis interfecto, cum Maximus quidam, imperio occupato, Eudoxiam Valentiniani uxorem per violentas sibi nuptias coniunxisset, Vandali ab Eudoxia sollicitati, Genserico rege eos ducente, Italiam navibus advecti, Romam intrarunt tertio et quadragesimo anno postquam Gothi capta fuerat. Nihil eorum ingressus ab hostili defuit: capti cives, urbs spoliata, templa quoque, quae prius Gothi intacta reliquerant, a Vandalis direpta. Satiatos denique praeda Vandalos, cum Eudoxia, sive capta sive recepta, Gensericus in Africam reduxit . Ad has Gothorum, Hunnorumque et Vandalorum calamitates Odoacer quartus accessit Hic Toralingorum et Herulorum magnis copiis in Italiam ductis, cum Orestem patritium sibi cum exercitu occurrentem apud Ticinum superasset, et Augustulum mox Romae ab imperio, quod post Maioranum et Antemium occupaverat, deiecisset, non solum Italiam, sed Romam quoque ipsam possedit. Adversus hunc tertio decimo iam anno Italiam occupantem, Zeno imperator, qui apud Constantinopolim Orientem regebat, Theodoricum Gothorum regem, iam ante apud se magno in honore habitum, ad liberandam Italiam misit. Erat autem Theodoricus ex his Gothi qui olim in suis sedibus remanentes Hunnis Attilaeque servierant: qui cum valido exercitu Italiam ingressus, Odoacrem primo non longe ab Aquilegia iuxta Sontium amnem, deinde apud Veronam gravi praelio superatum, tandemque Ravennae obsessum et ad deditionem coactum occidit, Romamque et Italiam recepit, cum summa alacritate omnium populorum. Verum laeta huius principia tristissimos exitus habuere. Nam post victoriam,

[Page 20]

multitudine Gothonim undique diffusa, quas receperat urbes veluti captivas possedit, ut non

liberati ab eo Italiae populi, sed saeviore etiam domitiam accepisse viderentur. Huic tandem post multas Italiae clades apud Ravennani defuncto, Attalaricus nepos ex filia puer adhuc cum Amalasueta matre in regno successit. Attalarico inde mortuo, Theodasus; post hunc Vitiges; post Vitigem Hildebaldus; mox Eraricus; post Totila, omnium crudelissimus, regnum obtinuit. Hi omnes Gothorum reges Italiam tenuere. Sed adversus Theodasum, quem in ordine tertium regem fuisse diximus, Iustinianus imperator (ad hunc enim post Zenonis et Anastasii et Iustini mortem imperium devenerat) Belisarium cum exercitu in Italiam misit, ex huiusmodi causa permotus. Amalasueta Theodorici regis filia, quam una cum Attalarico eius nato in regno successisse ostendimus, mortuo filio, Theodasum consubrinum suum in consortium regni adscitum, regem creavit. Qui, beneficii immemor, haud multo post, ut solus regnaret, in Vulturni lacus insula, ubi domus et thesauri regii fuerunt, reginam occidit. Id quidem factum animos Gothorum sic alienarat ab rege, ut parum a seditione abesset. His igitur cognitis imperator, tempus liberandae Italiae venisse ratus, Belisarium cum exercitu misit. Qui postquam in Italiam copias traiecit, Neapolim urbem, partes Gothorum pertinacissime retinentem, obsedit expugnavitque, non absque ingenti caede Neapolitanorum Gothorumque, qui ab initio obsidionis se urbe incluserant.

Inter haec Gothorum copiae adversus Belisarium a Theodaso missae, cum in Campania essent, ob eas quas supra memoravimus causas infensae regi, seditione militari Vitigem, egregiae nobilitatis hominem et regia stirpe antiqua natum, sibi regem creaverunt. Vitiges ergo rex per hunc modum ab exercitu factus, ut regnum sibi stabiliret, propere in Etruriam et Flaminiam copiis reductis, Theodasum occidit. Moxque Ravennam ingressus, Amalasuetae filiam, Theodorici neptem, sociam regni uxoremque adsumpsit. Dum haec apud Gothos geruntur, Belisarius felicitate discordiarum fretus, Romae exercitu admoto, volente populo romano, intra urbem recipitur. Varia post hoc fortuna belli fuit. Vitiges enim, rebus compositis, nonnumquam ita praevaluit, ut Belisarium intra urbem Romam diu obsideret, tanta fame populum romanum exercitumque intra moenia premente, ut aegre sit urbis sustentata defensio. Sed tolerantia Belisarii cunctas difficultates superavit: adactisque tandem copiis, obviam Gothi egressus, mira felicitate per Etruriam et Flaminiam cum hoste conflavit. Ad extremum vero omnibus Gothorum copiis profligatis, Vitigem apud Ravennam captum simul cum regina uxore Constantinopolim abduxit.

Liberata penitus videbatur Italia, et profecto erat, modo vel parum temporis ad solidandam victoriam Belisarius impendisset. Sed dum eadem magnitudine animi, qua hostium copias vicerat, reliquias contemnit, semina maioris incendii et duriorum calamitatum ab eo relicta vastitatem et ruinam Italiae brevi tempore pepererunt. Gothi enim, qui per Italiam, praecipue autem per transpadanas partes quae longius abfuerant a bello, remanserant, ut Belisarium abesse cognoverunt, in unum convenientes ac se ipsos cohortantes, Hildebaldum primo quendam, moxque Eraricum, ac illis subinde infra biennium seditione suorum interfectis, Totilam regem creaverunt. Hic, reparatis Gothorum viribus, magnoque conflato exercitu adversus Etruriae civitates, quae post Belisarii victoriam a Gothis defecerant, plus quam barbarica feritate desaevit. Denique potentia simul atque ingenio ferox, Italiam totam, quae

[Page 21]

paulo ante a Belisario liberata gaudio exultabat, duriore servitute rursus oppressit; urbem quoque romanam diu obsessam liostiliter ingressus, lotam diripuit, eversa quoque murorum parte, civibus aut interfectis in captivitate abductis, ita vastavit, ut quadraginta amplius dies sine ullo penitus habitatore fuisse, quidam auctores sint. Supra deceni haec pestis annos Italiani tenuit, donec per Narsen eunuchum a Iustiniano cum exercitu inisum, bello victus et interfectus est, ac omnes Gothi ad internecionem deleti. Hic fuit Totila, quem ob saevitiam inflictarum cladum, Dei flagellum quidam appellant: genere quidem Gothus, sed in Italia natus educatusque: de quo monuisse ista voluimus, quod plerique vulgo secuti famam longe aliter opinantur.

Liberatam Gothorum dominatu Italiam paucis post annis Longobardorum furor oppressit. Ea gens ab extremis Germaniae finibus Oceanique protinus lictore originem traxit. Egressi autem patrio solo novarum sedium quaerendarum gratia, Ibore et Aione ducibus, Vandalos, Herulos et Gepidas aliasque vicinas gentes saepe bello superarunt: mutatisque frequenter sedibus, tandem intra Pannonias constiterunt. Inde rursus excilos Italiam venisse constat, a Narse solicitatos arcessitosque. Nam mortuo Iustiniano, cum Iustinus eius successor Narsen ab administratione Italiae parum grate revocare, commotus iniuria Narses, creditur barbarorum concitatione, vel sui desiderium, vel certe vindictam ingratitude procurasse. Sophiae denique Augustae Iustini uxori Narsen, quod erat eunuchus, ad pensa per contumeliam revocanti, talem se illi telam ordiri respondit, quam donec vivat non sit expeditura. Hinc odio simul atque metu anxius Albuinum Longobardorum regem solicitare non destitit, identidura monens, ut inopibus Pannoniae ruribus omissis, ad Italiae opulentiam se suosque conferret. Albuinus igitur bis adhortationibus inductus, Longobardos cum coniugibus et liberis ad iter parat; quoque certius Italiam retinere in potestate possit, viginti Saxonum millia, item alias barbaras gentes, eadem spe opimarum sedium pellectas, sibi coniungit. Profectus inde magno agmine virorum, mulierum, puerorum, iumentorum, secus Adriatici sinum maris, qua planissimus in Italiam aditus est, cum omni suorum multitudine ingreditur. Inde late diffusus omnia populatur. Venetiae atque Galliae urbes, praeterquam quod Gothorum cladibus admodum afflictae erant, pestis insuper recens exinanierat. Itaque nullo fere negotio sibi metu aut vi cunctas parere Albuinus compellit. Veronam, Vicentiam, Mediolanum et alias subinde vicinas urbes capit. Pavia vero tres annos obsidionem perpessa, tandem Longobardis deditur. Denique ante Albuini regis mortem, quem sexto supra triennium mense postquam Italiam ingressus erat

periisse constat, omnis fere Italia usque Ravennam et Etruriam, praeter admodum paucas munitissimas arces, in Longobardorum potestatem devenit. Nec ambigitur quin idem rex totam penitus subegisset, si vel paucis fuisset annis vita superstes. Periiit autem in medio victoriarum cursu apud Veronam, dolo uxoris interfectus. Causa eius mortis in hunc modum traditur. Ante adventum Longobardorum in Italiam, inter Albuinum et Cunemundum Gepidarum regem grave exarsit bellum. Productis mox in aciem utrinque copiis, rex Gepidarum ab Albuino cominus pugnante occiditur. Profligatis inde Gepidis, eorumque rebus eversis, Rosemundam regis filiam, praecipuae pulchritudinis virginem, inter captivos Albuinus abduxit: captusque splendore formae, paulo post eam suscepit uxorem. Erat Albuino, ut Germanorum mos fuit, pro ostentanda virtute, ex regis a se caesi calvaria poculum argento auroque addito fabrefactum : eo solemnibus fere conviviis, quoties regina abesset, utebatur. Hilariori igitur caena apud Veronam urbem per id tempus instituta, poculum poscit : dumque reginam praesentem graviter ferre animadvertit, vino simul et cursu victoriarum superbus, reginae propinari, illamque una cum patre bibere iubet. Regina dolorem alto premens corde, benigno affatu, quando ita iubeat, regi paret. Mox que, velut paternis exagitata furiis, duobus militibus,

[Page 22]

quorum alterum regi infensum, alterum amore sui devinctum pereuntemque sciebat, in consilium facinoris assumptis, per illos in cubiculum clam receptos dormientem interficit regem. Ipsa vero navim ingressa, per Athesim fluvium Ravennam aufugit. Longobardi, Albuini corpore regio funere sepulto, Dephonem praecipuae nobilitatis hominem sibi regem praefecerunt. Hic fuit et virtute longe inferior Albuino et natura crudelior. Itaque mox eo intra biennium defuncto, per decem fere annos absque rege Longobardi fuere, ducibus gentis, qui iam varie per urbes Italiae sparsi erant, ita impigre bellum gerentibus, ut nunquam sit regia desiderata potestas. Per hos duces Longobardorum gens alia post alia appetendo loca, Brundisium usque Tarentumque subegit, praeter urbem Romam, quam constai in huius gentis potestatem nullo unquam tempore devenisse.

Post decennio rursus placuit regem creari: quod mox per omne tempus, usque ad Desiderium qui ultimus eorum rex in Italia fuit, observatum est. Cumque Gothi primo apud Ravennam sedem regni statuissent, Longobardi apud Ticinum regia constituta, Etruriam, Flaminiam, Umbriam, Samnium reliquasque Italiae regiones per suarum gentium duces gubernabant. Quatuor supra ducentos annos in Italia dominatam Longobardorum gentem constat, ac multorum regum successionem per hoc tempus habuisse. Tandem cum graviore iniurias populo romano pontificibus inferret, Carolus Francorum rex, cui postea ex rebus gestis Magno fuit cognomen, in Italiam precibus Adriani pontificis maximi evocatus, Desiderium Longobardorum regem post aliquot prosp era praelia apud Papiam obsessum, ad deditionem coegit; ipsoque cum uxore ac liberis in Galliam deportato, atque reliquis Longobardorum ducibus varie profligatis, gravem eius gentis dominatum a cervicibus Italorum dimovit. Ob quae et alia subinde merita, ab Adriano evocatore multis ac maximis privilegiis ornatus, mox a Leone eius successore Augustus appellatus, imperatorium nomen dignitatemque suscepit. Hinc nata est, quae hodie quoque perdurai, imperii romani divisio, aliis in Graecia, aliis in Gallia Germaniaeque romani principis nomen usurpantibus. De quo non ab re fuerit, pro cognitione rei, panca repetere.

Romanum imperium a populo romano institutum atque perfectum est. Nam reges quidem non ita late possederunt, ut imperium meruerit appellari. Sub consulibus ac dictatoribus tribunisque militaribus, qui fuerunt libero populo magistratus, et res et nomen emersit imperii, Africa pene tota magnaue Asiae parte ultra Armeniam et Caucasum montem armis subacta. Europae vero, Hispaniis, Galliis, Graecia, Macedonia, Thracia aliisque subinde partibus bello domitis, Rheno et Danubio imperium terminarunt. Maria insuper insulaeque et litora a Bosphoro in Britanniam cuncta paruerunt. Haec omnia per quadringentos sexaginta quinque annos ab unius urbis libero populo perfecta. Externis invictum bellis, intestinae civilesque discordiae oppressere. Imperatores hinc creari coepti, quod ante armorum castrorumque nomen fuit, id tanquam intestino vigente bello, intra moenia inductum: verbo quidem legitima potestas, re autem vera dominatio erat. Stipati armorum caterva, metu servire compellebant cives. Ab his imperatoribus Germania et quibusdam provinciis ad imperium adiunctis, foris quidem potentia non nihil extensa est: domi autem vires imperii assiduis pene caedibus imminutae. Sed ab initio quidem singuli imperabant: Nerva autem, qui duodecimus ab Augusto successit, primus sibi consortem delegit imperii: quo postea exemplo, duo interdum principes eodem tempore extiterunt. In partitione tamen rerum, usque ad Constantini tempora, praecipua Romae servabatur auctoritas: post Constantinum vero sedemque imperii Bizantium translata, maxime factitatum est, ut duobus imperatoribus institutis, alter Romam atque Italiam, alter Orientem susciperet gubernandum. Sed fere apud Constantinopolim summa rerum habebatur: qui illic imperabant, saepe alio sibi adiuncto Romam Italiamque solebant committere. Iamque ex consuetudine sequestratum, illud orientale, hoc occidentale vocabatur

[Page 23]

imperium. Occupantibus deinde Italiam barbaris, occidentale cessavit imperium : nec post Augustulum illum, quem ab Odoacre deiectionem ostendimus, quisquam, ne tyrannico quidem, per Italiam et Occidentem id nomen suscepit usque ad Carolum Magnum, quem a Leone pontifice imperatorem diximus appellatum. Inter Augustulum vero et Carolum per trecentos fere annos imperium cessavit: quod

hinc intelligi licet. Odoacer Toralingorum rex, deiecto Augustulo, tredecim annos Romam Italiamque possedit. Gothi, qui cum Theodorico rege Odoacrem oppressore, sexaginta fere annos in his locis dominati sunt. Nonnihilo temporis Narses interceptit. Mox Longobardi ducentos et quatuor annos tenuerunt Italiam. Post Longobardos a se oppressos fugatosque vigesimo quinto fere anno, Carolus imperator Romae creatus oblitteratum nomen imperii dignitatemque resumpsit. Enim vero prius etsi bini imperatores rempublicam gubernabant, tamen alter ab altero dependebat, consortesque ambo erant imperii. Post Carolum vero neque consortium ullum, nec ulla penitus remansit communio: divisi animi, divisa item signa. Nam ante Carolum, imperatores vexillo rubro, quod populi romani antiquum fuit insigne, aquilam auream addiderant: qui postea successerunt Carolo fuscam aquilam fulvo gestarunt vexillo: quo quidem insigni nullo unquam tempore usus fuerat populus romanus. Fuit praeterea disceptatio varia, cum alii veterem imperatorum seriem et antiquum succedendi morem servandum censerent; alii, etsi alienum a iure, tamen quia expediret, novum electionis exemplum a pontifice introductum probarent. Nobis autem plurimum videtur referre, populus romanus hortatu pontificis, an pontifex ipse iniussu populi imperatorem crearet. Constat enim nullius magis quam populi romani id munus esse. Nam pontificatus per illa tempora magis ab imperatoria auctoritate pendebat, nec quisquam praesidebat, nisi quem post senatus, cleri et populi romani electionem, imperatoria comprobasset auctoritas. Verum haec censurae illorum, qui iuris pontificii peritiores habentur, subicimus.

Carolo certe ipsi, utcumque tandem electo, divina porro humanaque favorunt: et fuit profecto vir dignus imperatorio culmine, et qui non solum rerum gestarum magnitudine, verum etiam plurimarum virtutum excellentia, Magnus meruerit appellari. Idem fortissimus atque mitissimus, summa iustitia nec minori sobrietate, ad gloriam rei bellicae, quae in illo maxima fuit, liberalium artium studia et doctrinam literarum adiunxerat. Ter in Italiam cum exercitu venit. Primo adventu Desiderium Longobardorum regem apud Ticinum subegit. Secundo adversus Araisum beneventanum ducem Capuam usque profectus est. Tertio Leonem pontificem a Romanis per iniuriam eiectum, in urbem restituit: quo tandem tempore imperatorum nomen dignitatemque promeruit. Bella praeterea multa ac maxima contra Hunnos, Saxones, Aquitanos et alias quasdam nationes per se et filios ac praefectos felicissime gessit. Huius successores quidam eam Italiae partem in qua Longobardorum regia fuit possidentes, se reges Italiae nuncuparant: quorum e numero fuerunt Pipinus Caroli filius, item Bernardus et Lotharius nepotes ac Ludovicus Lotharii filius: quorum Lotharius et Ludovicus non solum Italiae reges, sed etiam imperatores Romanorum fuere. Sed et alii Caroli successores in Gallia primo, mox et in Germania romanum velut per manus traditum gubernarunt imperium usque ad Arnulfum Germaniae regem, qui septimus a Carolo successor et ultimus eius sanguinis imperator fuit.

Postquam igitur in Germaniam imperium abiit, ac pauci ex iis in Italia statione continua, plurimi vero adventiciis, cum erat opus, exercitibus ad tempus morabantur, civitates Italiae paulatim ad libertatem respicere, ac imperium verbo magis quam facto confiteri coeperunt, Romamque ipsam et romanum nomen, veneratione potius antiquae potentiae, quam presenti metu recognoscere; denique quotcumque ex variis barbarorum diluviis superfuerant urbes per Italiam, crescere atque florere et in pristinam auctoritatem sese attollere. Sed in Etruria

[Page 24]

quidem, a primis illis Romanorum bellis usque ad haec tempora, civitates multae, oppidaque magna, quorum prius fuerat auctoritas, interierant. Nam et Ceræ et Tarquiniae et Populonia et Luna, quae urbes quondam magnae iuxta litus inferi maris positae fuerunt: et per mediterraneam regionem Veii, quam urbem decennio supra obsessam a Romanis ostendimus; item Rusellae, Capenae, Faleriae, omnino defecerant. Clusium et Fesulae parum ab interitu distabant. Florentiam vero quidam ab Attila Hunnorum rege, alii a Totila eversam, inde longum post tempus a Carolo Magno restitutam, prodidere. Nobis autem satis superque exploratum est Attilam Hunnorum regem nunquam Etruriam intrasse, sed nec citra Mincium amnem, qui ex Benaco in Padum influit, unquam progressum; Totilam vero Gothorum regem contra Etruriae civitates, quae post victoriam Belisarii a Gothis defecerant, desaevisse ostendimus. Eo adducor, ut, confuso nomine, pro Totila Attilam a quibusdam acceptum per errorem credam. Incendisse autem Totilae animum ad delendam liane urbem, praeter novam defectionem, vetus quoque dolor existimatur, quod videlicet dudum apud eam tot Gothorum millia cum Radagaso duce occubuissent; itaque refricante memoriam animo, Florentiam tolli voluisse: qua stante, velut trophaeum de sua gente in Etruria positum extabat. Haec si ita sunt, supra ducentos annos, qui inler Totilam Carolumque fuere, eversam iacuisse hanc urbem necessarium est. Qua in re illud non immerito quem movebit, si per tam longum tempus vacua populo relieta sit urbs, quibus interea locis vires fuerint asservati. Nam novos quidem ex Romanis habitatores a Carolo duetos credere vanissimum est, praesertim tot calamitatibus involuta atque ita iam pridem multis cladibus urbe Roma afflicta, ut supplemento habitatorum ipsa potius indigeret, quam aliis dare posset. Denique ad Ostiam urbem adeo Romanis necessariam per haec ipsa fere tempora cum deficerent incolae, propter vacuitatem romanae urbis colonos e Sardinia positos memoriae proditum est. Ego igitur magnas quidem inflictas a Totila elades, plurimam caedem factam civium et eversa moenia existimo, sed neque urbem funditus deletam, neque per medium illud tempus sine habitatoribus omnino fuisse. Video namque dives illud ac praecipuum Martis templum et alia quaedam aedificia supra aetatem Totilae vetusta extare: quae cum incolumia relicta conspiciam, totam urbem deletam credere non libet, neque haec ipsa absque habitatoribus tamdiu stetisse. Quare moenia potius a Carolo restituta; et nobilitatem, quae difflisa munitionibus urbis, frequentia in praediis suis

castella munierat, intra urbem revocatam; urbem denique ipsam varie disiectam in formam urbis redactam, sed reparatam magis quam rursus conditam, existimo. Urbes igitur, quae per Etruriam perierant, supra ostendimus. Ex his vero, quae per tot adversas tempestates emersae, ad extremum evaserant, Pisae, Florentia, Perugia, Senae plurimum eminebant. Sed Pisani classe potentes late mari dominabantur eo facilius, quod maritima ex tuscis urbibus haec sola remanserat, Tarquiniis, Luna et Populonia iam pridem absumptis. Florentini autem industria terra praevalebant. Perusini ubertate soli et opportunitate loci crescentes, magnam potentiam habuere. Senas splendor urbanarum rerum et familiarum excellentia longe nobilitarunt, et attulerunt potentiae materiam Rusellae et Populonia finitimae quondam urbes eversae. Proximi erant Aretini, bonitate agrorum et amplitudine territorii omnibus fere praestantes; sed Inter Florentinos et Perusinos constitutis, duarum validissimarum civitatum offerebant potentiae. Nam Cortona quidem in Aretinorum potestate diu permansit, nomine etiam civitatis amisso, donec haud multo supra nostrani aetatem pristinum locum recuperare promeruit. Hos proxime sequebantur Lucenses, Volaterrani, Pistorenses, Urbevetani, Viterbienses; nam Sutrinis et Nepesinis atque omnem illam Etruriae partem quae romanae urbi adiacet, ut secunda primo Romanorum fortuna, sic postremo adversa magis affligerat. Hae igitur civitates memoratu dignae, post longas tempestates et multiplicia

[Page 25]

pericula, superstites erant. Sed ex omnibus quos supra memoravimus, Perusinorum antiquissima potentia est. Haec enim civitas et ante romanum imperium inter capita Etruriae una e tribus nominata, et ad extremum secundum vel tertium potentiae semper obiit locum: quod neque Clusio, neque Aretio, quae olim capita quoque et ipsa fuerunt, ad extremum contigit. Nam Pisanorum quidem non antiqua sane fuit potentia, nec ullam fere apud veteres haec civitas habuit auctoritatem. Omne eius robur citra Caroli tempora iloruit, mari tamen quam terra longe nobilior. Nec eius pristina origo a nostris est, sed a Graecis. Eo factum reor, ut florente quondam mari terraque Etruria, nullam ipsa partem auctoritatis teneret: eversis autem nostris maritimis urbibus, dominandi suscepit facultatem. Senensium autem novam esse civitatem, Florentini et Aretini veteres agri ipsis pene Senarum moenibus contermini ostendunt. Crevit tamen postea et plurimum floruit, splendore ac magnificentia nulli maximarum non aemula. Aretii vero et Clusii et Volaterranarum vetustissima origo est. Tyrrhenorum ea oppida constat fuisse, quos troianum ante bellum in Italia floruisse supra ostendimus. Cortonam ante etiam Tyrrhenorum adventum a Pelasgis conditam, quidam auctores sunt: sed eam, Pelasgis pulsas, mox Tyrrheni habuere. Viterbienses ab Aretinis ortos, vetusta apud utrumque populum fama obtinuit.

Fuerunt praeterea inter civitates per superiora illa tempora coniunctiones quaedam: Florentini, Perusini et Lucenses sese mutuo dilexerunt. Credo quod bine pistoriensis, illinc aretinus interiectus ager tunc comunionesque promiscuas, ex quibus discordiarum materia plerumque oriri solet, utrinque sequestrabant. Inter Senenses item et Pisanos volaterrano divisos agro concordia viguit. Sed haec vel studia partium, vel factionum respectus saepe numero variabant. Etenim quod cuiusque rationibus aptissimum est, id promptissime populi amplectuntur. Alque ego puto per prima illa tempora post barbarorum cessationem inter civitates nostras concordiam viguisse; mox vero, ut crescere coeperunt, vacuas ab externo metu, invidia et contentione transversas agere.

Attulerunt autem his bellorum et discordiarum abundantissimum fomitem crebrae inimicitiae inter pontifices romanos imperatoresque coortae. Nam imperium illud, quod in Carolo Magno maxime propter tutelam romanae ecclesiae fundatum ab initio fuit, in Germaniam ut supra ostendimus delatum, tales plerumque habuit successores, ut ad nullam rem magis quam ad persequendos evertendosque pontifices creati viderentur: adeo unde salus petita erat, scelus emerit. Causa fere inimicitiarum illa suberat, quod ecclesiastica quaedam iura hi ut sua retinere, illi antiquata licentia usurpare iustebantur. In eos itaque pontifices sententiis et censuris, quae sola eorum tunc erant arma, ut severe poterant, animadvertentibus, civitates et principes adversus illorum vesaniam concitabant, et ne quis eorum pareret edictis, sub gravissimarum denunciatione poenarum deterrebant. Illi contra armis terribiles aderant. In re ambigua, variae inclinationes animorum his vel illis faventium reperiebantur.

Haec itaque magnis saepe studiis per Italiam agitata, eo demum contentionis processere, ut non solum civitates singulae, verum etiam populi intra una moenia constituti, vario favore dividerentur. Ita per Etruriam natae sunt factiones duae: una fauix pontificum, imperatoribus adversa; altera imperatorio nomini omnino addicta. Sed ea, quam imperatoribus adversam supra ostendimus, ex iis fere hominibus confecta erat, qui libertatem populorum magis complacebantur: Germanos autem barbaros homines sub praetextu romani nominis dominari Italiam, perindignum censebant. Alia vero factio ex iis erat, qui imperatorio nomini addicti, libertatis et gloriae maiorum immemores, obsequi externis quam suos dominari malebant. Hinc studia partium coorta, magnarum calamitatum initia fuere. Nam et publicae res contentione et cupiditate magis quam bono et honesto tractabantur; et privatim odia inimicitiaeque in dies crescebant. Ita privatim et publice simul invaserat morbus, qui primo

[Page 26]

vastitatem urbium ad extremum prorupit. Maxime vero eius morbi vis per Federici secundi tempora in Etruria exarsit. Licet enim eius avus, qui item Federicus appellatus est, pulsus urbe pontificibus, contra eorum fautores pluribus locis intulerit arma, ac Mediolanum diu

obsessum ad solum evertit, Parmamque et Placentiam longo afflixerit bello, et quatuor falsos pontifices contra veros perfoverit, ac postea Herricus pater non minori acerbitate animi desaevierit, tamen quantum ad res etruscas attinet, secundus Federicus principium et causam attulit civilium externarumque calamitatum. Hic paterna quidem origine a svevis ortus, materna autem a siculis regibus, antequam ad imperium vocaretur, Siciliae regnum cum matre Constantia possidebat, maxime pontificum romanorum tutela in eo defensus. Sed postquam, Ottone amoto, ad imperium assumptus est, confestim avi ac patris vestigia ingressus, per tres et triginta (tot enim regnavit) annos maximis calamitatibus sedem romanam affecit, tres per id tempus pontifices persecutus, Honorium, Gregorium, Innocentium. Privatus autem ad extremum, lugdunensi concilio, ac imperiali et regia potestate depositus, non quemadmodum avus eius, tandem post multa errata se ipsum humilians, ad gremium rediit: sed et concilia et decreta contemnens, non solum ea quae tenebat restituere, sed insuper alias occupare perrexit. Siciliam igitur et Apuliam ac proximas Italiae partes ex materna ut diximus haereditate possidens, ac ex propinquo magis adhaerens, civitates Etruriae curiosius observavit, illas denique nudare adversariis, ac suarum partium facere instituit. Hoc ille non solum in praesentia, verum etiam in futurum existimavit conducere. Nam quod filii abundabat, ut est hominum mens sibi ipsi nimis assentatrix et credula, longam illis in Italia successionem parare constituerat. Id ita demum contingere existimavit posse, si diversae factionis hominibus per Etruriam depulsis, amici et fautores eius haud ambigue civitatibus praesiderent. Hac itaque mente Etruriam cum exercitu ingressus, per singulas urbes auxilia subministrando, ac ipsa per se et filios adeundo, monendo denique et irritando, ut hi qui imperatorias fovebant partes adversarios pellerent effecit. Nec id quidem persuadere difficile fuit, tumentibus iampridem animis et multifariam inimicitiis inter cives vigentibus. Quo quidem tempore multa intestina praelia, multae caedes civium et domorum incendia atque alia quae civilis ira ferre solet, per singulas fere urbes perpetrata traduntur. Nec tamen hi qui pulsati erant quieverunt, sed castella quaedam suarum civitatum invadentes, ex illisque cientes bella, caedibus et rapinis omnia infestabant. Adversus hos Federicus ipse tantorum malorum auctor et rogatu civitatum et sua ipse sponte, quasi contra imperii turbatores et laesae maiestatis reos insurgens, pleraque rebellantia obsedit loca. Et si quibus ex oppidis adversa factio pelli non potuit, ea tota oppida pro hostibus habuit, ferroque et igne populatus est. Ita partium studia, quae prius civili motu et urbanis contemptionibus ad id tempus per Etruriam agitata fuerant, per huius Federici rabiem ad caedem et sanguinem ac expulsioem civium et vastitatem urbium compulsae fuere. Ipse certe tanta immanitate in his rebus versatus est, ut quosdam diversae factionis homines captos a se et in Apuliam sub custodia missos, sive ut propriam satiaret iram, sive ut partium suarum hominibus gratificare tur, effossis prius oculis membrisque mutilatis, per varia tormentorum genera occiderit. Cuius rei vindicta nequaquam diu dilata est, cum et ipse et filii male perierunt, et illa ipsa quam persecutus fuerat adversa Etruriae factio, armata ad eversionem sui generis potenter affuerit, scelerati sanguinis poena gloriose exacta.

5.

[Page 27]

Liber secundus

6.

Pervagatiorem nobis historiam superioris libri necessitas fecit. Nam neque tantum opus aggressos, originem urbis indictam illibatamque praeterire fas putavimus, neque post illam enarratam, statim, sine aliquo nexu rerum, ad propria fuit tempora siccis, ut ita dixerim, pedibus transeundum. Itaque brevi discursu longa pervagati tempora, quaecumque ad notitiam dicendorum necessaria fuerunt quasi argumentum pretextentes, uno in libro collegimus, ut neque civitatum Etruscarum initia atque progressus, neque imperii romani declinatio atque divisio, neque haec ipsa, quae mox omnia quassarunt, studia partium factionesque, unde ortum augmentumque habuerint, ignota essent. Iam vero non cursu, sed incessu erit utendum.

Post Federici obitum, cuius de nefando scelere supra diximus, florentinus populus, iam pridem illorum qui rempublicam occuparant superbiam saevitiamque exosus, capessere gubernacula rerum ac tueri libertatem perrexit, civitatemque totam omnemque eius statum populari arbitrio continere. Ea de causa robuste insurgens, domique et foris multa duxerat providendum. Domi quidem, reducta nobilitatis ea parte quae dudum sub Federico exularat, et beneficio sibi illam coniunxit, et partem huic adversam per huius reductionem reddidit imbecillam. Reipublicae vero gubernandae duodecim viros suffragio populi creatos praefecit, quos ab honoris antecellentia vulgari quidem nomine Antianos dixere. Urbe autem tota in sex regiones divisa, earum ex singulis magistratus sumebantur ac caetera omnia reipublicae munera. Multitudinem vero urbanam per easdem regiones sub vexillis descripsit, ut esset simul domi praesidium, si quid contra nobilitas moliretur simulque militiae, cum bellum posceret, designatus exercitus. Ab bis initiis profectum, mirabile dictu est quantum adoleverit populi robur. Homines enim, qui dudum aut principibus aut eorum fautoribus, ut vere dixerim, inservierant, gustata libertatis dulcedine, cum populus iam ipse dominus auctorque honoris esset, totis se viribus attollebant, quo dignitatem inter suos mererentur. Igitur domi consilium et industria; foris autem arma fortitudoque valebant.

Prima huius populi, post libertatem receptam, expeditio suscepta est adversus pistorienses; nec ea quidem ambitione vel dominandi cupiditate, sed provida cura libertatis retinendae. Pistoriensium enim per superiora iam inde tempora cadem quae Florentinorum conditio fuerat. Imperatorii nempe fautores nominis adversarios pepulerant: ipsi dominabantur, neque per mortem Federici statum mutaverant. Vulgabatur vero lune fama Corradum Federici filium, suscepto imperatoris nomine, magnas in Germania copias paravisse, Italiam regnumque patrum haud dubie petiturum. Ad huius igitur rei famam excitus florentinus populus, civitatem

[Page 28]

tam propinquam durare in partibus sibi periculosum arbitratus, reducere Pistoriensium exules per factionem dudum pulsos, populumque ac libertatem in ea quoque urbe asserere constituit. Hac de causa in Pistorienses exercitus ductus est, multum admodum reclamante ea civium parte, quae faulx imperii habebatur. Quin etiam cum perstaret in proposito populus, armaque expediret, signa publica efferret, plerique principes eius factionis sequi recusarunt: sed nihilo magis ob eam rem profectio retardata est. Ingressi Pistoriensium fines, cum obviam fuisset hostis, pugnam conseruerunt: in qua usque adeo superior virtute et audacia Florentinus fuit, ut profligatos Pistorienses magna cum strage urbem ad usque praecipites ageret: moenia finem insequendi fecere. Ab hac Victoria elatus populus, cum in urbem rediisset, cives qui sequi publica signa recusarant, verbis minisque exagitatos, abire in exilium compulit. Hi ad Senenses Pisanosque ob partium studia confugientes, illorum sublevati opibus, bellum Florentiae intulerunt. Ex hoc iam florentinus populus adversam imperio factionem palam adsciscere visus est, et ad favorem eius plane respicere.

Per idem fere tempus Aretinis, qui dudum sub Federico pulsati exulabant, praebita auxilia sunt, quo in urbem regrederentur. Convenerant enim illi magna multitudine apud Rondinam castellum aretini agri, bellumque Aretio tumultuosius inferebant. Itaque eadem ratione fovendos civitas duxit, qua exules Pistorienses. Quatuor praeterea populi eodem anno in societatem assumpti: Lucenses et Miniateses odio Pisanorum; Urbeveterani et Alcinates qui Senensibus adversabantur. Cum enim Pisani et Senenses exulibus faverent, auxiliaque submitterent, pari versura illorum inimicos fovere visum est.

Post haec eodem anno bis exercitus eductus: primum in mugellanum agrum, cum exulum fautores Accianicum magnis copiis obsessuri adventassent: secundo ad Montaream, quo ex castello nuper occupato exules bellum tumultuosius ciebant. Utrouque in loco prospere gesta res, dispari tamen facilitate. Nam in Mugellano quidem confestim fusae fugataeque sunt hostium copiae: Montarea vero per mediam hiemem dura atque aspera obsidione domita, frustra conantibus reliquis exulum obsessis auxilium ferre. Captum denique id castellum, ad solum diruitur. Eodem anno societas inita est cum lanuensibus adversum Pisanos, ac magno elatoque animo bellum undequaque susceptum. Hac fere priori anno digna memorazione gesta. Proxima dehinc aestate in Pistorienses exercitus reductus, cum hostes superiori praelio fracti sese moenibus continerent, vastato circa urbem agro, ad Titianum consedit. Id castellum, quia munitissimum erat, aliquot dies obsidionem pertulit, nec prius quam vi machinarum domitum, in potestatem pervenit. Florentino ad Titianum sedente, Pisani cum exercitu adversum Lucenses congressi, praelium non procul Toporio commiserunt. In eo praelio fracti

Lucenses fugatique sunt, magnaue eorum multitudo a victoribus capta trahebatur. Quod postquam in florentino exercitu auditum est, sociorum dolentes casum, movere illico signa ac succurrere perditis rebus statuerunt. Profecti igitur, rapto agmine, victrices Pisanorum copias ad Heram fluvium consequuntur. Ibi sistere hostem ac pugnare invitum compellunt. Raro unquam atrocius quam ea die pugnatum tradunt, cum et Pisanus recenti Victoria superbus fortiter dimicaret, et Florentinus odio doloreque incensus obstinatissime niteretur. Post longum certamen superati ad extremum Pisani, terga verterunt: quos profligatos palantesque secati victores, magnani caedem edidere. Captivorum ad tria millia cum plerisque signis militaribus relata sunt: fuitque ingentis solatii loco, quod Lucenses captivi, qui modo trahebantur exempti

[Page 29]

Per haec ipsa ferme tempora exules florentini, duce Guidone comite, cui Novello cognomentum fuit, Fighinum ingressi, bellum inde tumultuosius inferebant. Quare paulo post reductas ex agro pisano copias, alia rursus expeditio indicitur: profectique equites peditesque urbani, ad Fighinum castra posuere. In eo obsidendo, cum apparatus niaiores fierent (erat enim id oppidum per ea tempora in primis nobile), orta pacis mentio est, demumque recepta his ferme conditionibus; ut exulibus reditus in urbem esset, utque Novello abducere militem sine fraude liceret. Ea fide servata sunt receptum tamen oppidum a Florentinis, illico eversum; oppidanique ipsi magna ex parte Florentiam traducti; hisque locus in urbe ad inhabitandum datus; nec multo post in partem reipublicae aequa cum aliis civibus conditione recepti. Confecto fighinensi bello, antequam reducerentur copiae, Alcinatibus opem ferre placuit. Hi enim socii iam pridem a Senensibus obsidione pressi, extremo in discrimine versabantur. Itaque Fighino profecti, per aretinum agrum ad hostem duxere. Pugna ingens commissa est non longe ab oppido, superatique in ea pugna Senenses, magna suorum clade terga dare ac obsidionem solvere coacti sunt. Ita liberatis periculo sociis, exercitus, praeclaris rebus una aestate locis pluribus gestis, in urbem rediit. Hoc igitur victoriarum successu elatus populus, ut primum ver advenit, magnis rursus copiis egressus, Pistorium circumscedit. Pistorienses vero, cum neque in se quicquam spei nec in amicis superesset, ne ad extremam dimicationem perducerentur, cedere tandem Florentinorum voluntati statuerunt. Eius rei causa legalus cum potestate publica missus est Ildebrandinus Ottoboni filius, vir per ea tempora magnae in republica auctoritatis, cumque eo iurisperiti duo ad formulam concipiendam. Hi pacem Pistoriensibus his conditionibus permisere: ut foedus et amicitia post hac Florentino Pistoriensique perpetua foret; exules omnes Pistorienses in urbem reciperent; bona restituerent; bellum inferrent omnibus qui florentini nominis hostes essent, praeterquam adversum Pisanos et Senenses; captivi omnes utrinque dimitterentur. Post haec rursus Alcinum copiae reductae, et commeatus eo delatus, quo socii bello pressi assiduo sustentareatur. Hae commeatu exposito cum expedite redirent, aliquot hostium castellis in via expugnatis, ditatae praeda in urbem rediere. Et iam fervebant animi malora in dies capessere. Itaque, secuta mox aestate, quanto nunquam prius apparatu in Senenses proficiscuntur. Cum omnia late vastarent, castellaque urbi finitima expugnare adorirentur, conterriti Senenses pacem quaesiverunt: quae haud cunctanter illis data est. In ea ita convenit, ut Senenses post hac Alcinatibus bellum ne inferrent, neve hostibus florentini oopuli sociorumve faverent. Inde Bonitium copiae traductae. Id oppidum sine ulla mora Florentinis deditur. Post haec in Volaterranos transitum est: quae civitas non satis pacata florentino nomini credebatur, et favisse quondam Pisanis caeterisque hostibus, ac diversarum partium homines in ea tunc urbe praevalere constabat. Eo igitur cum perventum esset, quamquam montis altitudo oppidique conspecta omnem expugnationis adimebat spem, ascendere tamen placuit, et quam proxime urbi signa ostendere. Id cum factum esset, ac diffusus miles popularetur, Volaterrani magna multitudine ab oppido irruentes, repentino impetu Florentinos

[Page 30]

invasere. Adiuvatam terrorem natura ipsa loci. Declivis enim praecepsque ab oppido descensus est, facilisque telorum de superiori parte coniectus, ut primo statim impetu coacti sint Florentini pedem referre. Sed conscia virtutis mens, insignisque victoriarum memoria, adversissimis etiam locis superare hostem in animum induxit. Itaque sese invicem cohortati, facto globo, sursum versus signa intulerunt. Volaterrani, utpote qui neque duce certo, neque ordine ullo, sed ut quemque tulerat casus in hostem descenderant, ubi contra quam rati fuerant, dirigi in se aciem ac signa inferri viderunt, parumper tolerantis praelium, referre primo pedem, mox effuso protinus cursu ad oppidum refugere: quos insecuti viciores usque ad portas, ceciderunt terga. In ipsis vero portarum angustiis maxime tumultuatum est, conantibus aliis super alios irrumpere. Tantaque fuit trepidatio, ut desertam omni praesidio portam mixti simul victi victoresque intrarent. Antesignani ad portam subsistentes, grave agmen expectarunt: quod postquam advenit, signa illata sunt, et intra urbem penetratum. Nulla post haec fuit dimicatio. Volaterrani enim, ubi captam viderunt urbem, abiectis supplices armis ad placandam victoris iram convertuntur. Matros familias passis crinibus, sacerdotes veneranda manibus sacra praeferentes, misericordiam implorabant. Haberent, quando superi ita voluissent, urbis dominatum; civibus et innocenti parcerent turbae; culpa factum esse paucorum, quod alienas ab utilitate sua partes Volaterrani suscepissent; in auctores modo culpae recidere poenam oportere. Ea dicentibus haud difficile fuit veniam impetrare. Neque sceleris enim, Vneque acerbitatis quicquam Volaterrani admiserant: partium modo studia agebantur, eaque

mens civitatis ab initio fuerat, ut reductos mallet quam perditos Volaterranos. Itaque nemo post ingressum violatus est, nemini bona ablata, pauci modo principes diversae factionis in exilium acti, formaque reipublicae constituta. Ad ea conficienda aliquot dies absumpti . Post haec in Pisanos copiae traductae sunt. Pisani in tanto Florentinorum successu pugnae fortunam minime experiendam rati, sese moenibus continebant, missisque in castra oratoribus, pacem et ipsi poposcerunt. Dictae conditiones durae quidem, mullaque Pisanis per eam pacem edempta, obsidesque ob ea implenda suscepti. Haec permulta quidem et egregia mirabili felicitate una aestate a florentino populo gesta sunt, adeoque prosper fuit omnium caeptorum cursus, ut is fuerit annus victoriarum nuncupatus. Ex pisano demum agro laeta plaudentiaque agmina, triumphantiura more, domum redierunt Eodem anno, crescente populi auctoritate, aedes publicas, ubi nunc praetorium est, aedificare placuit. Cuius rei causa, cum a locorum dominis facta redemptione solum publicum effecissent, aedes praestanti magnificentia fundaverunt, ac rostra et iudicia in bis constituerunt, cum ante id tempus praesides domibus fere privatis uti couvsuissent, Consilia vero populi per tempia agitentur. Ita et foris et domi eo anno populi maiestas exaitata est. Altero dehinc anno, cum deesset belli materia domi, Urbevetanis postulantibus missi equites quingenti. Hi cum forte Aretium pervenissent, Aretini guelfarum partium (iam enim per favorem florentini populi in urbem redierant), equitatus praesentia sublevati, raptis confestim armis, diversae factionis homines, qui per Federici tempora rempublicam gubernarant, urbe pepulerunt. Creditum est Guidonem cognomento Guerra (is enim praefectus equites ductabat) auctorem adhortatoremque pellendi fuisse: et submissa ab eo invadentibus auxilia, et formidinem illatam adversariis, palam constabat. Ea re Florentiae cognita, etsi non ingratum erat illarum partium homines pulsos esse, tamen verebantur ne id civitatis Consilio contra fidem machinatum crederetur. Erat vero periculum, quoniam et Pistorii et Volaterris eadem quoque factio Florentinorum praesidiis sustentabatur, ne in suspicionem versa cuncta turbaret.

[Page 31]

Quocirca rem corrigendam rati, indicto exercitu in Aretino egrediuntur. Cum ad urbem pervenissent, partim terrendo, partim cohortando, effecerunt ut pulsus Aretio cives ab illis ipsis, qui pepulerant, reciperentur. Ita pacatis rebus, foedus cum Aretinis renovatum est, et societas in quinquennium inita: idque in foedere ascriptum, ut Aretini magistratum, qui peregrinus eligi consueverat, de Florentinis in triennium susciperent. Quod ea de causa tunc provisum est, quo concordia civium servaretur, et quae redierat factio sub tutela magistratus secura perstaret. Susceptus est autem primus Florentinorum ab Aretinis Teglaris Aldobrandi filius Adimar eques florentinus . Eodem anno foedus cum Senensibus renovatum est: legati vero ad hoc missi Oddo Altovita et Iacobus Ceretanus. In eo foedere multa ultro citroque conventa fuere: et illud in primis, ne Florentini Senensium, neve Senenses Florentinorum exules reciperent neve faverent, et si postulatum foret ab alterutra civitate, expellerentur; subsidia invicem exhiberent ad ea quae quoquo modo possessa forent retinenda. Ictum est hoc foedus apud Donatianum oppidum: legatique Senensium iecerunt Provincianus Ildobrandi filius Salvanus, et Berengarius senensis. Ita quietis pacatisque rebus, optima inde spe discessum est. Per haec ipsa tempora, cum viderentur omnia pacata, maximaque florentino populo ex rebus gestis auctoritas accessisset, nova rursus turbationum fomenta in Apulia oriuntur. Federico enim superstite filii duo fuerant, Corradus legitimis ex nuptiis, et Manfredus ex concubina matre, caeterum admodum nobili. Hunc, quia ingenio acri et forma conspicuus erat ac liberalibus studiis ingenue eruditus, favor hominum plurimus sequebatur: vivensque Federicus in honore habuit, et moriens Tarentinorum principem illum reliquit. Ad Corradum vero regni ac potentiae omnis pertinebat successio. Is igitur non multo post obitum Federici ex Germania movens, cum superatis Alpibus in Venetos descendisset, per Adriaticum mare in Apuliam transiit. Ibi cum regnum aliquod tempus administrasset, in aegritudinem incidit adversam: qua dum curatur, veneno extinctus creditur, medico eius a Manfredo fratre corrupto. Successorem sibi Corradus Corradinum filium, tunc admodum puerum sub tutela matris in Germania degentem, testamento reliquit. Et quia suspectum habebat Manfredi animum, curam tuendi administrandique regni propinquus uxoris, quos secum e Germania duxerat, quoad tilius adolesceret, demandavit. Horum in manibus arces armaque ac potestatem summam in regno reliquit. Quae cum intueretur Manfredus, quoniam haec omnia contra se provisiva intelligebat, confestim ad ingenium versus, Innocentio pontifici romano, qui quondam Federici, postea Corradi persecutione exagitatus fuerat, reconciliatus est, partesque romanae sedis prae se ferens, adeo gratam operam pontifici exhibuit, ut non solum in principatu a patre suscepto confirmaretur, verum etiam aliis titulis dignitatibusque augetur. Pontifex denique ipse Manfredi favore sublevatus, fines regni intrare ausus est; brevique deiectis Corradini tutoribus, cuncta in suum nutum potestatemque recepit. Caeterum, haud multo post, Manfredus, obortis adversum pontificem discordiis, ac manifeste dissentiens, Luceriae copias parare ac bellum movere constituit. Nec pontifex ipse segnis militem contrahere et conatum omnem adhibere pergebat. Inter hunc apparatus belli.

[Page 32]

Innocentius Neapoli moritur. Quam veluti oblatam sibi fortunae beneficio facultatem arripiens, Manfredus ita per vacationem romanae sedis vires extendit, ut creatus mox Alexander pontifex, diffusus regni negotiis, excederet finibus, ac se Ananiam cum omni curialium turba

reciperet. Missus autem adversus Manfredum legatus Octavianus romanae ecclesiae cardinalis, quamquam praevalidis copiis insignique omnium rerum apparatu, usque adco tamen inferior bello fuit, ut magnam de se apud multos suspicionem relinqueret, ne studio partium, quo ex genere inficiebatur (erat enim Ubaldinae gentis), Manfredo faveret. Denique sub hoc legato, sive sponte sua cedente, sive per vim pulso, plerasque regni partes Manfredus occupavit, potensque inde factus, suo iam nomine regnare incepit. Huius igitur successum deiectionemque pontificis Pisani Senensesque ac caeteri eius per Etruriam factionis adeo laetis percipiebant animi, ut prae gaudio exultare triumphareque viderentur, impetumque suscipere rerum novandarum .

Quare sequentis anni initio Pisani, spreto foedere cum Florentinis sociisque nuper icto, in agrum lucensem intulerunt arma, lateque circa Auserim fluvium omnia popularunt: castella etiam quaedam expugnare aderti sunt. Ad huius rei nuncium. Florentini Lucensesque in armis fuerunt, coniunctisque una copiis ad hostem profecti, signis coUatis dimicarunt. Praelium atrox fuit: sed tandem impares viribus Pisani in fugam vertuntur. Capti ex his ad tria millia, caesi autem permulti, multi etiam dum fugerent vorticibus amnis absorti periere. Victores, traiecto Auseri, Pisis copias admoverunt, omniaque circa urbem ferro igneque vastantes, ad iniquissimam Pisanos compulerunt pacem. Supra illa quae in priore foedere convenerant, Mutronae oppidum cum libero maris litore aliaque complura castella, multumque agri dimittere coacti sunt, et immunitatem Florentinis permittere; illud praeterea victis expressum, ut ponderibus et mensuris florentino more pisani uterentur. Per hunc modum immaturus Pisanorum impetus tunc repressus est. Fama tamen Manfredi in dies crescebat; multaque Senenses moliri machinarique ferebantur. Qui rumor cum increbresceret, timentes Florentini, ne Bonitium ab se deficeret, praesertim cum incolae eius oppidi partes omnino diversas prae se ferrent, subitaneo profecti milite, nullo tale aliquid suspicante, Bonitium occuparunt, et parte murorum deiecta, in potestatem continuerunt.

Per haec ipsa fere tempora Aretini ob easdem suspiciones commoti, arma corripuerunt, egressisque omnibus copiis, Cortonam urbem finitimam, quae per successum Manfredi minime quietura credebatur, expugnare adiurunt. Urbs erat arduo situ et defensorum plena: sed tantus fuit impetus, tamque audax Aretinorum coeptum, ut pluribus simul locis intra moenia penetraretur. Inde, pugna per urbem eommissa, facile Cortonenses superati sunt, abiectisque tandem armis, sese victoribus permisere. Aretini arcem in summa urbis parte munitam praesidiis confirmarunt: maenia vero ab inferiori parte urbis quibusdam locis diruerunt, quo rebellandi Cortonensibus adimerent potestatem.

Dum haec a Florentinis sociisque adversus suspiciones Manfredi providentur, intestina intra urbem oritur seditio. Ea siquidem pars nobilitatis, quae dudum sub Federico plurimum potuerat, successu Manfredi elata, sese in spem attollere coepit, iam pridem infensa populo, cum ob partium studia, tum quod reductis adversariis, se ab republica exclusam dolebat. Igitur indignatione saucia et in spem elata, compellare invicem, cohortari et liberius commonere, ne ea contumelia diutius perferatur, adsciscere homines eius factionis, captare rumores ac se in dies magis erigere. Haec cum suspicionem populi auferent, magistratus ex eo numero principes quosdam ad se vocat, qui praecepta contemnent, se suis aedibus continebant, nec magistratui parebant vocanti. Praecipui inter hos erant Uberti, genus per ea tempora longe potentissimum. Id cum maxime contumax appareret, populares quorum in manibus respublica erat, adiuncta sibi nobilitatis ea parte, quae suo dudum beneficio in urbem

[Page 33]

redierat, corripunt arma, ac facto agmine, ad expugnandas Ubertorum aedes ire pergunt. Illi iam pridem haec praevidentes, sese ad praelium comparaverant, non solum armatorum globo, verum etiam saxis e superioribus aedium locis impetum populi arcentes. Sed adversus tantam multitudinem frustra conati, demum franguntur: caesi alii, alii pulsi, nonnulli etiam capti, de quibus est postea supplicium sumptum. Ex hoc caeterarum quoque familiarum homines illius factionis, populares etiam permulti, studio diversarum partium infecti, omnes denique hi, qui aut ipsi aut sui multum sub Federico potuerant, urbe tunc eiecti, Senas, quod per id tempus ea civitas partium illarum fautrix habebatur, populariter confugerunt . Non erat dubium, quin Senensis ex foedere, quod triennio ante cum Florentinis ictum fuerat, recipere exules non liceret. Itaque civitas illa, expectatione aliquandiu suspensa, ubi Senas convenisse audivit, oratores mittere statuit, qui iniuriam quererentur. Missi sunt autem florentini populi nomine oratores duo, Albicius Trinciavelliae, Iacobus Gherardi, et quidem ambo peritiam iuris habentes, ut si de foedere disceptandum foret, ius civitatis tutarentur. Hi Senas profecti, cum magistratum populumque adiissent, et foedus recitarunt et postularunt, ut exules secundum conventa pellerentur. Senenses vero, cum gratia exulum, qui ambiendo rogandoque multos flectebant, tum Manfredi fiducia, reperire exceptiones ac demorari exules, trahere denique rem in longum pergebant. Quod postquam a Florentinis satis animadversum est, bellum illis aperte indicitur . At exules, quando totam belli molem sua causa imminere cernebant, ad Manfredum conversi, respicere regem atque opem illius exposcere. Quod etsi ante per literas crebro fecerant, tamen quia parum momenti in literis suspicabantur fore, legatos mittere placuit. Princeps eius legationis fuisse traditur eques florentinus apprime nobilis ex familia Ubertorum. Farinatae illi nomen erat. Item alii ex singulis familiis, prout quisque vel auctoritate vel rerum gerendarum experientia praestabat, ad id munus delecti: hisque communi omnium exulum consensu permissum, ut quae in rem putarent fore, ea dicenda apud regem agendaque curarent. Profecti ergo magnis itineribus, ad ea loca in quibus rex erat pervenerunt. Ibi, postquam dicendi tempus illis datum, in hunc modum locutos accepi: "Si nulla tecum, praestantissime rex, neque voluntatis neque obsequii nobis anteiret coniunctio,

sed nunc primum novi et inauditi homines auxilium peteremus, dicendum, ut videtur, vobis foret, quid utilitatis esset ad te, postulata si annueres, perventurum. Nos et paterna niunctione tecum astricti, ac toto animo domui tuae dediti, regium limen advenimus, iam pridem noti fidiq̄ue, nunc etiam, quando fortuna ita vult, eiecti et supplices. Ratio tamen amicitiae minus valeat, nisi utilitatem manifestissimam ostendamus. Duas esse per Italiam factiones, alteram paterno nomini totique generi tuo infensam inimicamque, alteram amicam et tota mente addictam, quis ignorat? Nec illud sane obscurum, qualis per hoc tempus sit earum partium conditio. Profecto si dissimulare non oportet, nec nosmetipsos blandiendo decipere, post divi Federici quam nunquam sine lacrymis recordabimur mortem, et ponti ficis in Italiam reditum, inimicorum animi supra modum crevere. Non esse iam contentos rediisse in urbes, sed ad vindictam erigi et nova moliri, eiectio nostra documento esse potest. Pontificem romanum habent fautorem: huius illi praesidio superbiunt; ad hunc tanquam ad aliquod columen omnia eorum Consilia factaqua referuntur. Tu, quali in te animo pontifex sit, paulo ante expertus cognoscis. Tuum regnum, suum esse contendit. Ubi autem de regno contentio est, ibi fida pax esse nunquam potest. Ipsi certe adversarii (quod exploratum certumque habemus) te ac domum tuam capitali odio persequuntur; quid a proavo, quid ab avo, quid a patre denique tuo perpessi sint, meminerunt. Ardet nunc in filium

[Page 34]

ulciscendi libido: nec se consistere posse arbitraitur, donec progenies vestra in propinquo consistet. Hos tu si crescere ac dominari, et simul te in Italia tuto consistere posse, praesertim adversa pontificis voluntate, credis, vehementer erras. In te illi atque in regnum tuum nunc crescunt, ubicunque cresciit: et ubicumque illis resistitur, illic res agitur tua. Nostris autem (nam id quoque considerare dignum) per singulas urbes vires non desunt: sed percussis dudum tepent animi, et quodammodo delitescunt, nullius, ut ita loquamur, capitis favore calentes. Etenim caput praeter te nullum est, ad quod respicere debeant. Tu dudum in purgando tutandoque regno tuo occupatus, hoc illis quod eorum fides et genus tuum polliceri videbatur, praestare supersedisti. Nunc vero summa tua virtute ac felicitate superatis adversariis stabilitisq̄ue regni negotiis, quoniam domesticum intestinumque incendium extinxisti, iam impigre ad vicinum extinguendum concurre, ne forsitan neglectum a te, vires assumat ac rursus in tecta tua deferatur. Levis est prudentia, rex, quae praesentibus tantum medetur: futura prospicere atque inde contemplari, sapientem decet. Nullus enim morbus, postquam advenit, sine corporis detrimento repellitur: at ne adveniat, tutior et salubrior provisio est. Quod si ullo in loco opportuna sit haec tua providentia, eam profecto Etruria Florentiaque expostulant: regio et civitas nullo modo abs te negligendae. Non sine optima ratione pater tuus, vir sapientissimus, cum de longa possessione huius regni ad posteros suos transmittenda cogitaret, ut in potestate haberet Etruriam maxime semper studio diligentiaque curavit. Videbat enim in hac pontificum romanorum cupiditate totam fere huius regni defensionem ex Etruriae statu pendere: haec siquidem Italiae pars, urbem romanam attingens, velut a tergo illi imminet, ut, si tecum sentiat, nullus inde contra te movere se possit. Florentia autem quasi domina quaedam regionis est, et quacumque incipiat, magnam eius partem suo velut pendere secum rapit. Nec regionem unquam tecum habere videberis, nec illa ipsa quae adhuc in partibus durant consistent, nisi Florentiam habeas: habebis vero, si nos tuo beneficio patria restituti, in tuo obsequio civitatem tenebimus. Denique ros vetusti fidiq̄ue amici, qui nuper in patria florentes, patri atque domui tuae per omnia bella obsecuti sumus, nunc a communibus inimicis eiecti, opem rogamus, ea petentes quae tu ratione utilitatis etiam non petentibus nobis ultro afferre deberes."

Haec cum dixissent, ad pedes regios supplices advolvuntur. Rex assurgere iussos paucis illos verbis consolatur, et sese prope diem ex Consilio suorum ad ea quae postulent responsurum pollicetur. Expectantibus inde legatis incertum qua de causa non satis ampla spe rem in longum protraherent. Sunt qui putent Manfredum se ac sua reputantem, nimiam erga Federicum ac domum eius affectionem, quam in illis cernebat, suspectam habuisse: nam ipse ex concubina genitus, contra suorum voluntatem, regium nomen invaserat; nec erat ambiguum, quin inter ipsum et nepotem, cum ille adolevisset, bellum ea de causa esset futurum: itaque de vindicanda sibi adversa factione saepius cogitasse. Alii longo intra regnum bello fatigatum, cum iam quietem amaret, haud libenti animo res novas capessere voluisse, quae plerumque ab incepto longum protraherent. Quacumque tandem ratione id ageret, certe neganti propriorem fuisse constat: nec quicquam ad apertam detractionem magis quam verecundia obstare videbatur. Tandem instantibus legatis, per praefectum respondet: se, etsi multis simul rebus impediatur, tamen ob veterem amicitiam, alam germanorum equitum illis sub vexillo daturum. Quod postquam legati accepere, seorsum, ut fit, consultandi gratia in unum coactis, eorum plerique auxilii parvitatem ceu ridiculum exi stimantes, abeundum e vestigio, nec quicquam ab ingrato rege suscipiendum censebant. At Farinata, quem inter legatos fuisse diximus, vir prudens et alti animi, nullum id consilium esse ait: nusquam enim indignationi concedendum, ubi utilitas perquiratur. "Det modo," inquit, "suorum aliquos, et vexillum mittat: nos profecto in eum locum deducemus, ut regi, si modo ulla regiae dignitatis tuendae cura sit, maiora

[Page 35]

mittere auxilia necessitas exprimatur". Traductis celeriter omnibus in hanc sententiam, laeto vultu sibi quae rex offerret placere, gratoque illa animo accipere respondent; regique mox amplissimis verbis gratias agunt. Profectoque inde cum germanis equitibus, Senas rediere. Dum haec ab exulibus geruntur, Florentini iam parato exercitu fines Senensium ingressi, cuncta populantur; castella etiam quaedam parum munita expugnant: tandem peragrata regione, cum obviam nusquam prodiret hostis, ad ipsa prope Senarum moenia copiis admotis, castra non longe ab urbe posuerunt. Senenses, quod neque conducto milite per id tempus abundabant, neque sane in ipso populo universam pugnae fortunam experiri satis videbatur tutum, sese moenibus continebant. Levia dumtaxat praelia prontissimis utrinque peditum equitumque

prodeuntibus, inter castra et portam crebro committebantur. In hunc modum cum aliquot dies perstitissent, tempus venisse rati exules, quo regis auxilia periculis obiectarent, invitatos benigne Germanos hilariori convivio largaque vini copia, cuius gens appetentissima est, longe perfundunt. Hinc dedita opera, repente ad arma decurritur. Exules ipsi in primis armantur, ac magnum aliquod praeclarumque facinus ea die in hostem edi posse pro se quisque iactat. Convenerunt omnes ad portam castris oppositam: qua mox repente patefacta, Germani iam olim calentes suo ipsi agmine, ne expectatis quidem ullis, acerrime ruunt; delatque ferociter in hostem, non solum primam stationem turbarunt, verum etiam munimenta castrorum transgressi, maiorem quam pr o numero procellam figamque primo impeto edidere. Nam et improvisa fuit eruptio, et tantam audaciam non sine malori Consilio suspicabantur esse. Itaque totis castris trepidatum est, et foeda quibusdam locis fuga fieri coepta. Tandem vero, ubi paucitas in medio multorum conspicua fuit, nec alii eadem alacritate sequebantur, conversi in Germanos alii undique circumveniunt, alii Senensibus exulibusque oppositi, quod subsequerentur facile ad portans repetunt. Sed ex Germanis nemo evasit: omnes cum aliquandiu vestitissent, ad unum oppressi sunt. Vexillum regis, quod illi secum attulerant, a Florentinis captum, pr o antiquo gentis odio et praesentis exultatione victoriae, omni dedecore afficitur, tractum per contumeliam totis castris et perverse suspensum. Morati post haec eodem loco aliquot dies, cum iam nemo amplius obviam prodiret, Florentiam copias reduxere Eodem anno (nam aestatis magna pars adhuc supererat) exules et Senenses ad Manfredum legatione iterum missa, casum Germanorum et contumeliam hostium enarrando, animumque regis quam maxime incendendo, maiori iam fiducia postularunt auxilia. Rex, quod non nihil dedecoris sibi inflictum existiraabat, et quod spes vindictae celerrima ostendebatur, lordanum quemdam ex suis ducibus cum magnis equitum copiis in Etruriam misit. Horum adventu sublatis Senensium et exulum animi, quam maximas itera possunt copias parant, Pisanos et alias suarum partium civitates auxilia rogant: multi etiam nobiles potentesque evocantur. Conveniunt omnes copiae Senis: equites germani, bellaces viri, ad mille quingentos, peditum ingentes copiae, praeterea Senensium et exulum florentinorum evocatorumque magnus equitum numerus. Hoc apparatus quam celeriter in discrimen pugnae rem adducere cupiebant, veriti ne, si longius protraheretur bellum, auxilia regis, quibus tres dumtaxat menses nec ultra commorari in Etruria praescriptum erat, re infecta discederent. Itaque, quo maturius agant, haec machinantur. Oppidum est Alcinum trans urbem Senas, diversissima regione a florentino agro . Id, quod amicum foederatumque florentini populi erat, obsidere atque oppugnare Senenses parant: publiceque ad id oppidum expeditio indicitur. Haec eo Consilio fiebant, ut Florentini procul domo exire ac in sociorum periculis auxilium ferre cogerentur. Florentini vero iam inde ab initio hunc apparatus hostium intuentes, et ipsi se comparant, et sociis amicisque ut praesto forent edixerant. Quid tamen agendum esset, varia inter cives disceptatio erat. Alii exeundum totis copiis et opes sociis impigre ferendum ; alii, quoniam paulo ante ad ipsa prope Senarum moenia exercitum admovissent, ac .satis eo anno reipublicae dignitati factum esset,

[Page 36]

subsistendum in praesentia censebant: ferre autem tam procul domo auxilium et ad nutum hostis circummagi periculosissimum arbitrabantur. Ea rursus sententia, quemadmodum tutior, ita minus speciosa videbatur: peritis tamen rei militaris magis placebat. At centra magistratus ad exeundum pronior erat. Inclinabat autem ad id consilium cum gloriae cupido, tum falsa proditionis spes. Nam viri quidam fecte compositi in ipsa disceptatione rerum ab exulibus submissi, quam occultissime Florentiam profecti, cum se recentes a Senis grandia quaedam afferre dixissent, caeterum taciturnitate opus esse, tandem iureiurando, ne in plures efferant, interposito, magistratibus pandunt esse complures senenses cives, eosque apprime nobiles, quibus displiceat bellum ac discordia civitatum : caeterum omnem eius rei culpam penes unum Provincianum Salvani existere; eum iam non pr o cive sed pr o domino sese gerere ac proprio privatoque nutu cuncta moderari; favere exulibus ac bellum nutrire, ut per eam occasionem, externis septus auxiliis, dominati civibus possit; eius intolerabilem arrogantiam cives amplius pati nolle; itaque coniurasse centra illum egregi os quosdam, quorum sigilla ac literas pro fide attulissent; eaque de causa missos se, ut edicerent, si appropinquent Florentini et opem ferre velint, se arma confestim rapturos, ac Provincianum ipsum exulesque opprimere haud cunctaturos; fore autem peropportunum patrandae rei tempus, quod per speciem opis ferendae sociis quibus obsidio paretur, citra ullam suspicionem adventare cum exercitu possint. Ad haec cum pleraque de secretiori mente hostium, falsa veris miscentes, protulissent, ac sigilla quaedam ostentassent, homines plebeios ac bellicarum artium ignaros, quales plerumque in magistratu esse solent, tanta spe extollunt, ut nec saniora quidem Consilia audire vellent; sed advocata protinus concione, exeundum totis copiis et opitulandum sociis pronunciarent . Haec populus multitudoque gratis excipiebat animis: at illustres viri et rei militaris periti, quorum magna tum copia in civitate erat, ut periculosam et inutilem professionem improbabant. Itaque varie primum inter se conquesti, tandem una cunctorum sententia placuit: magistratum adire, et quando periculum grandius vertebatur, aperte quid ipsi de tota re sentirent exprimere. Pro cunctis omnium consensu verba fecit Teglarium Aldobrandi filium Adimar, vir disertus et magnae per id tempus auctoritatis : qui cum coetu nobilium ubi ad magistratum pervenit, in hunc modum locutus est: "Ne excusare quidem libet, nec aut verecundia aut ignavia deterreri, si patriae charitate adducti et invocati, consilium exhibemus. Cum enim vel mortem pr o ili a subeundam leges imperent, quis levitatem pudoris, si prodesse viderit, extimescat ? Vobis quoque, fortissimi praesides, non ingratum esse debet quicquid sincera voluntate affertur, quippe communis utilitas in medio iacet. Nemo autem usque adeo ignarus rerum unquam fuit, quin eidem longe plura ignota quam cognita essent. Itaque si

aedificandum quid est, fabros et architectos; si navigandum, gubernatores in consilium adhibemus. In bello autem tanto diligentius id agendum, quanto periculum in illo vertitur maius. Nempe aliarum rerum omnium levissima, ut ita dixerim, iactura est, quoniam malefacta tolli emendarique possunt: belli vero errata, praeter aeternum dedecus, mortes et vulnera ac eversiones rerum subsequuntur. Ea malorum extrema nec tolli nec emendari unquam possunt; quo maturius a vobis consulendum est, ac eos qui huiusce rei experimentum quoddam habent diligentius audienduni. Quid ergo? dicet quispiam. Tu rei militaris peritiam et bellorum artem profiteris? Nihil loquor ipse de me, quamquam dura temporum conditio et electio quondam familiae nostrae me quoque diutius quam vellem arma tractare, ac multa variis in locis experiri coegerunt. Sed sunt in hoc coetu quem videtis praestantissimi viri ab ipsa adolescentia in armis versati. Hos et usu doctos et longa experientia callentes patriae charitas impellit, ne in gravi periculo conticescant: et quoniam singulos prolixum nimis esset, me unum pro universis verba facere iusserunt. Convenere Senis liostium copiae, et Alcinum oppidum obsidere parant. Vos exire totis viribus et auxilium ferre cogitatis. Altus nempe animus et coeptum audax! Nam quid aliud dici potest, tam prae valido hoste

[Page 37]

circum strepente? Sed videndum est. Dicam equidem audacter quod patriae charitas dicendum suadet, ne plus audaciae quam prudentiae id consilium liabeat. Nani si absque profectione illuc vestra sociorum salus tuta esse non potest, nihil novi afferimus. Cedant enim dignitati et fidei pericula nostra, et pro sociorum salute devoti in praelium ruamus. Sin autem et oppidum illud citra profectionem nostrani servari posse constat, et has urbanas copias absque magno discrimine illuc duci non posse, tutam securitatem periculosae ferociae censemus praefendam. Docebimus autem utrumque. Obsidere parant socios nostros. Quid? simul atque circumsteterint, captos etiam putatis? Num moenia, num aggeres, num fossas habent? Num in monte constituti, situ etiam adiuvantur? Et tempus muniendi providendique legitimum habuere. Improvisa haec forlibus viris periculum afferre solent, provisa vero nunquam. At longa obsidione macerabuntur! Id profecto, ut nunc sunt res, fieri non potest. Primo enim Germani a Manfredo missi, quibus maxime hostis fident, tres dumtaxat menses commorari in Etruria lussi sunt. Hoc enim tempus, ut vulgatum, satis et anxie quidem exules pepigere: eius iam media ferme pars transacta est, obsidione nondum coepta. Reliquae vero copiae descendentes Germanis nunquam manebunt, neque enim tutum illis esset: et simul hyems aderii, quae paratas etiam structasque obsidiones frangit. Quid, si vos copias in tinibus vestris, per ea castella, quae proxima sunt agro hostium, ostenderitis? An illos in obsidione permansuros putatis; ac non potius de tutandis suis quam de oppugnandis alienis cogituros? Profecto, aut non obsessum ibunt, imminentibus copiis nostris, aut mox irrumpentibus in eorum agrum, revocabuntur. Nec ulla certior quam haec defensio sociorum esse potest. Nam si illuc exercitum ducetis, vobis pariter atque illis incerta pericula imminebunt. Nos quidem non ambigimus, quantum coniectura haberi potest, quin hostes rem in discrimen pugnae adducete quam maxime cupiant. Stimulat enim pudor superioris offensae, et ulciscendi libido sollicitat animos: simulque cernunt, nisi, prius quam Germani a Manfredo missi discedant, fortunam pugnae experiuntur, sibi posthac vincendi spem nullam reliquam fore. Ut igitur illis conducit accelerare pugnam, sic nobis differre. Nam mora illis socios, nobis hostes detractura probatur. Nec illud sane dici potest, ut ire quidem liceat, a pugna vero abstinere. Si enim in hostili fuerimus, nutu illorum pugnandum erit. Quid ergo? tu virtuti nostrorum diffidis, et Germanos pavescis? Equidem virtutem nostrorum egregiam esse scio; et simul hostes non contemnendos duco: nam vires adversariorum in Consilio deprimere, id se ipsum decipere est. Verum communis mars et omnis fortuna pugnae anceps: copiae hostium tales, quas nemo sobrius aspernetur. Hi et moenia habebunt et commeatu abundabunt; et pugnabunt et quiescent arbitrio suo. Nostros et commeatus cura et impedimentorum labor distrahet, non muris cinctos, non parietibus tutos, sed die noctuque ad hostilem impetum expositos: ut etiamsi malori virtute sint nostri, tamen rerum ipsarum iniquitate premantur. An ego igitur usque adeo stulte audax sim, ut, cum moram parvi temporis profligaturam hostes cernam, malim properando incerta pericula, quam cunctando certam victoriam complecti? Quid, dum si, apud Alcinum fuerimus, hostis ipse averso itinere Florentiam petat? Volumus et regionem et urbem illorum impetu exponere; ac tunc demum ad vim arcendam redire, cum populatio agrorum et villarum incendia revocabunt? Enim vero magis e dignitate florentini populi fuerit in agrum hostium transisse! Satis est, arbitrator, quod hac aestate illuni vastavimus, quod castella in eo cepimus, quod castra pene moenibus Senarum coniuncta habuimus, quod paratis ad dimicandum nobis per multos dies nemo obviam prodierit. Denique, ego dignitatem in Victoria maximam pono: victoriam autem non tam properatio quam cunctatio, nec tam ager hostium, quam fines nostri nobis certissimam pollicentur. Malle autem periclitari quam vincere, dementissimum est. Illud praeterea me valde terrei quod equidem non silebo: vos autem vereor, quemadmodum accepturi estis. Scitis studia partium et civium vestrorum animos. Principes tantum diversae factionis urbe pepulimus: caeteros eiusdem animi intra moenia sustinemus. Si proficisci libeat, hos ducetis, quaeso, an domi relinquetis? Atqui, utra in parte maius

[Page 38]

periculum sit, diiudicare nequeo. Relicti enim, urbem prodere hosti poterunt: ductis autem, non tam pectius quam terga nobis erunt protegenda. His rationibus adducti, nec exercitum nunc procul domo ducendum, nec fortunam pugnae experiendam censemus: sed armandam iuventutem, et per ea loca, quae proxima sunt agro hostium, ostendendam, ut sic, vel proficisci impediatur ad obsidendum socios, vel profecti, per vastationem agrorum et pericula suarum rerum revocentur".

Teglarius igitur, nobilesque viri qui cum illo erant, ita monuerunt. Magistratus autem non aequis auribus hanc orationem excepit, utpote quae imprudentiam eius arguere videbatur.

Ac forte per id tempus magistratum una cum aliis gerebat Expeditus quidam, vir ferox ac protervus, quales nonnunquam immodica libertas ferre solet. Is iampridem recta monentem vix sustinebat, ac mox, ut tinis dicendi ab eo factus, vultu et gestu maiorem in modum commotus, "Quid tu," inquit, "Teglari, quaeras? num te metus iam nunc foedarit? Enim vero magistratus non pavorem tuum, sed dignitatem florentini populi intuebitur. Tibi, si prae metu torpet animus, vacationem militiae damus ". Ad haec Teglarius, nec se vacationem postulare, inquit, nec, si ultro concedatur, ea uti velie; se, quae meliora putaverit, sincera fide, quemadmodum debuerit, pro patria monuisse; quacumque tamen populus iverit, impigre secuturum; quin, se pr o certo habere eum, qui tam insolenter verba iactet, nunquam eo processurum in praelio, quo ipse procedat. Frementibus dehinc aliis ac sententiam defendere parantibus, magistratus mulctam statuit, si quis amplius super ea re disceptaret. Et iuvabat sane magistratus temeritatem populus ferox ac multis victoriis superbus: qui, non tam periculis sociorum anxius, nec spe aliqua oblata ductus, quam ne hostem formidare videretur, exire intrepidus ac ultro se certamini cupiebat offerre. Explosa itaque meliori sententia, profectio obstinate paratur. Amici certiores facti auxilia rogantur. Iilud interim agitalum, ducerenturne in arma cives diversae factionis, qui in urbe remanserant, an domi relinquerentur. Tutius visum est magnam eorum partem educere, ne relieti, occasionem rerum novarum vacua in urbe nanciscerentur .

Postquam convenerunt socii, et cuncta ad iter parata fuerunt, profecti ab urbe, agrum senensem ingrediuntur. Ibi Aretinorum copiae magno equitum peditumque numero sese illis coniunxerunt. Sed antequam domo proficiscerentur Aretini, cunctos diversae factionis homines urbe pepulerunt, ne quid per absentiam exercitus moliri possent. Illud etiam ab iisdem provisum est, ne quamdiu exercitus abesset, una amplius porta in urbe aperiretur: ex quo constat, eos populariter abfuisse. Florentini igitur cum Aretinis et Lucensibus caeterisque sociis iuxta flumen Arbiam, quatuor fere passuum millibus a Senis ex ea parte qua Aretium iter est, consederunt, intentis maxime ducibus, an quisquam civiis motus secundum traditam spem intra urbem oriretur. Senenses primo adventu copias intra moenia continebant. Mox vero, ut quidam e castris studio partium ad exules transfugit, atque illorum hortatu (quo magis acceleretur pugna) in concionem ductus, discordiam civium trepidationemque, ut ab exilibus edoctus erat, cuncta exaugens nunciavit, confestim magno ardore ab armatis simul inermibusque pugna deposcitur. Cum ergo statuissent fortunam praelii experiri, Iordanus, quem a rege Senas missum ostendimus (is enim summae rei bellicae praefectus a Senensibus erat), clausis portis ne quid efferri posset, aciem intra moenia silentio struxit, ac caetera quae agenda erant pro tempore, sine ullo tumultu, praeparavit. Ubi vero cuncta satis composita videbantur, nec quicquam praeter signum proticiscendi ex pectaretur, volens urbanam multitudinem quae pugnatura erat cohortari, convocatam in unum, sic allocutus est : "Ardor flagitatae pugnae, o Senenses, nulla cohortatione vobis in praelium ituris opus esse ostendit. Attamen unumquemque vestrum reputare secum oportet, quibus de rebus certamen sit hodie futurum: sic enim et quanta vincendi necessitas incumbat vobis intelligetis. Non solum enim de fama et gloria (quamquam ista fortibus viris vel ipsa quidem per se ingentissima sunt), sed

[Page 39]

de patria, de libertate, de coniugibus et liberis vestris, de bonis denique omnibus, utrum vestra vel in hostium potestate futura sint, paulo post dimicaturi estis. Ea quippe omnia, cum pugnare coeperitis, in medio iacere campo putandum est, eorum futura, qui fortius vibraverint gladios. Caeterum, spem optimam atque firmissimam debetis concipere. Habetis hostes in vestibulo pene urbis, vestro potius quam suo Consilio perductos: de quorum trepidatione atque discordia modo a transfugis audivistis. Eos improvidos imparatosque vobis affatim structis paratisque, insigni, ni fallor, strage occidendos tradam. Ite igitur mecum fausto pede: atque uti dignum est maioribus vestris, utque patriae huius dulcissimae charitas exigit, pugnatote "

His dictis, aperiri portam iubet. Prima acies germanorum equitum fuit. His effusissimo cursu in hostem deferri, et quam tumultuarie possent turbare, praeceptum erat. Post hos, senenses equites cum exilibus sequebantur. Peditum multitudo sub vexillis per eminentiora loca collesque mixta fere equitibus secundae aciei contendebat. Conspecti e castris germani equites, dubitationem primo, mox et tumultum excitarunt, segnius tamen, quod nemo fere de tota re certamen eo die, sed levia magis praelia, ut inter propinquos hostes oriri solent, suspicabatur fore. At postquam peditem sequi et aliam super aliam aciem properare cernunt, cognito hostium Consilio, ubique trepidatur: praecipuus tamen apud duces pavor, qui secretorum consoli fraudem intelligebant. Et iam hostis aderat infestus, neque struere aciem neque affari militem duces poterant: coeco et incerto tumultu cuncta miscebantur. Germani ferociter in primam stationem advecti, magnam primo impetu procellam edidere, et fuga quaedam inde fieri coepta : turbassentque latius, ni florentini equites obviam progressi, impetum Germanorum egregie sustinuissent. Eorum concursu acquata pugna: et adiuvabant fortissimi peditum, ut in tumultuaria re equitibus permixti stetitque id certamen, quoad Senensium exulumque ac mox peditum supervenit acies. Tunc pluribus simul locis pugnati coeptum: meliori tamen spe Senensis pugnabat. Nam in Florentinorum exercitu propter subitam vim nec struere acies, nec affari militem duces poterant: forte potius quam consulto, ut quemque casus tuierat, ipse sibi quisque dux adhortatorque erat. Resistebatur tamen, nec pauciora inferebantur vulnera quam accipiebantur, donec transfugia fieri coepta sunt. Ea primum Florentinos turbarunt., Nam plerique diversae factionis, quos ductos in castra supra docuimus, sive iam ante corrupti, sive tunc primum nocendi tempus nacti, foedo exemplo a suorum acie ad hostes transfugerunt. Tantumque valuit rabies et certamen partium, ut patriae decus dignitatemque prodere hostibus mallent, quam sibi cives invisos praeesse. Praecipuum tamen in ea pugna scelus unius Buccae Abbatis emicuit. Is natus e familia nobili, caeterum diversarum in republica partium, prope signiferum astabat. Signifer erat eques illustris, ex urbana familia,

quibus Pactii cognomentum est. Bucca igitur non transfugio solum, sed et insigni aliquo facinore exulibus gratificari cupiens, signiferum pone aggressus, manum qua tenebat vexillum improviso ictu abscidit, vexillumque ipsum quod modo sequebatur, hostis e cive factus, prostravit. Eo casu turbata acie, cum iam nec quibus fidere, nec a quibus cavere oporteret dignosceretur, fugam equites arripiunt, cedentes magis quam superati. Pedites equitum praesidio destituti, crebra etiam inter acies suorum transfugia cernentes, proditione conspecta, et ipsi dilabuntur. Nec fere posthac alicubi praeterquam ad signa pugnatum est. Currus fuit ingenti robore insignique ornatu, in quo vexilla florentini populi praealto bastili sublata ferebantur. Hunc, in caeterorum fuga et trepidatione magna, civium manus quos patriae charitas tangebat, devota circumstetit, decus et gloriam hosii nunquam sine sanguine relictura: castigabantque se ultro et invicem hortabantur, ne currum illum ac signa, per tot iam bella victricia, turpi fuga desererent, ac tanto dedecore florentinum nomen dehonestarent; praestare denique pro patria mori, quam tantae infamiae superesse. His vocibus generosissimus quisque flectebatur: et fuga omissa, circa signa subsistebat. Plerique robora ipsa currus complexi, quasi supremis rebus osculabantur. Itaque iam pridem aliis locis profligato exercitu, ad currum tamen acriter resistebant, quoad, conversis in eos omnibus copila, corona ab hoste circumdati, cum undique

[Page 40]

telis impeterentur, magno prius edito certamine, ad unum omnes interfecti sunt. Supra tria millia hominum caesa in ea pugna referuntur: captivi ad quatuor millia ex fuga retracti. Castris et omni apparatu Senenses potiti, cum tinem persequendi fecissent, praelatis hostium spoliis et longo captivorum agmine, in urbem copias reduxere.

Haec ubi Florentiae audita sunt, horror ac metus civitatem pervasit. Publice moestitia, privatim per singulas domos luctus: utque est proclivior ad malum suspicio, vivi simul mortuique complorabantur. Mulieres in publicum diffusae, filios aliae, aliae parentes fratresque, velut praesenti funere clamitabant. Redeuntium vero foedi vultus ac tristis oculorum delectio, nec eos qui in acie cecidissent, sed vivos se redeuntesque lugendos monebant: illos enim functos fato, praestanti mortis genere pro patria interiisse; se ludibrio adversariorum servatos. His querelis cum tinem demum fecissent, circumspicere sese ac intueri reliquam fortunam suam coepere. Venturos exules cura victore exercitu, ac Victoria crudeliter usuros nemo ambigebat. Eadem in urbe quae in castris extiterat proditio timebatur: nam et plebs facile cum fortuna mutat animos, et diversae factionibus homines, quorum, pars quaedam remanserat domi, minime quieturos apparebat. His rationibus relinquere urbem ac demigrare tutius visum. Inde luctus renovari coeptus patriam, penates ac caetera quae hominibus carissima sunt, uno in tempore cuncta relinquentibus. Migraverunt omnes qui studio partium ita insignes erant, ut se adventante victore tutos fore desperarent. Plerique coniuges liberosque secum traxere. Maxima eorum pars Lucae, multi etiam Bononiae, utraque in urbe hospitaliter amiceque recepti, constitere.

Non sum nescius a quibusdam magnis viris hoc eorum factum imprudens timidumque censerem, quod munitam urbem ac validis cincta moenibus, antequam adventaret hostis, nullo certamine deseruissent: potuisse enim aliquod tempus defendi: in dies autem multa, interdum etiam minime sperata, ad salutem emergere. Ego illustres viros, quorum postea res fortiter gestae per totam fere Italiam claruere, nunquam ignaviae imprudentiaeque damnarim; potius illorum conditionem temporum non satis notam reprehensoribus puto. Novo enim partium studio ferverescente, eminentiores quidem cives in diversum abierant: plebs autem incerta, nec longa possessione alterutri addicta parti, ad victores semper nutabat, nec minus cives suos putabat qui exules erant, quam qui intra moenia tenebantur. Quod si cum externo penitus et alieno hoste, ac non cum civibus fuisset certamen, commune optimatum plebisque periculum et obstinata pro patria voluntas ad defensionem animos coniunxisset. Cives autem nuper pulsos regredi in urbem, ut maximum adversariis, sic nullum plebi periculum afferebat; nec urbs in potestatem hostium venire, sed in manus civium redire videbatur. Ea de causa, plebs multitudoque nec obsidionem pati, nec famem aut caetera incommoda subire volebat. Quamobrem, expectare hostem ac se intra moenia abdere, nihii erat aliud egregiis viris quam se certissimae neci offerre: cedere autem ac sese ad meliorem servare spem, cum prudens, tum animosum videbatur consilium.

Exules, paucis diebus ad sectionem praedae intermissis, magnis equitum peditumque copiis Florentiam profecti, nullo penitus obsistente, apertis portis urbem intrarunt. xv Calendas octobris ingressos Florentiam constat, cum apud Arbiam pridie nonas septembris pugnatum fuisset, anno christianae salutis ducentesimo sexagesimo supra mille. Ex hoc civitas statura mutavit, fineraque habuit potentia eius populi, qui post Federici raortem, decem per annos, ingenti pollens gloria ac multis victoriis superbus, rempublicam gubernarat, nulla alia re quara nimia ferocia culpatus.

Posthac, non iam populi, sed Manfredi nomine, cuncta gerebantur. Potestas intra urbem Guidoni comiti, cui Novello cognomentum fuit, demandata est: lordanus rei bellicae praeerat; stipendia ex aulario florentini populi Germanis proraebantur. Per idem tempus omnes cives qui in urbe remanserant, tidem promittere coacti, in Manfredi nomen iuravere: bona

[Page 41]

quoque civium qui demigrarant publicata, et turre domusque eorum in urbe agroque eversae. Legatis etiam ad Manfredum missis, gratiae regi actae, quod eius opera in patriam restituti essent; laudes amplissimae lordani ducis ac Germanorum qui cum illo pugnarant additae;

postulatumque est, uti ducem ipsum cum equitibus ultra praescriptum morari in Etruria pateretur.

Per haec ipsa tempora gravissimum apud Aretinos bellum gerebatur. Cives enim qui a pugna superfuerant, in urbem regressi, quamquam perditis rebus permagnam impendere sibi tempestatem cernebant, consistere tamen in loco ac tutari sua statuerunt, erecti maxime in eam spem situ urbis, qui facile defendi posse videbatur, et rei frumentariae copia, qua plurimum ea civitas abundabat. Igitur, bis qui remanserant e diversa factione urbe depulsis, moenia, si qua in parte minus firma videbantur, repararunt, fossasque purgarunt: vallum etiam quibusdam locis addiderunt. Ad haec facienda duodecim viri creati, qui una cum magistratu singulis diebus circummirent urbem, et quibus factu opus foret providerent. Contra vero cives diversae factionis, ab iis pulsi, Senensium Florentinorumque adiuti viribus, urbi terribiles imminebant, proximisque occupatis castellis, atrox erat certamen, ac praelia prope quotidiana inter eos committebantur. Haec eo anno, quo pugnatum est apud Arbiam, fere gesta sunt. Principio insequentis anni, legati a Manfredo reversi caetera grata regi fuisse retulerunt: sed de lordano non ultra impetrari quivisse, quam uti paucos insuper menses commorandi facultas ei permetteretur. Itaque, voluntate regia haud ambigue cognita, placuit ante illius decessum, principibus in unum coactis, communi sententia de statu Etruriae, deque partium studio consultare. Conventus ad eam rem Emporii indictus est: qui locus inter civitates fere medius habetur. Eo cum legationes singularum civitatum ac principes eius factionis magna frequentia convenissent, proposita est regis voluntas: et quando abeundi necessitas lordano incumbat, ipsi quid agendum providendumque sit pro salute partium statuerent. Tractari inde coepta res est, dictaque variae sententiae pro cuiusque animo ac voluntate. Una tamen vox omnium erat, nulla ex re tantum suis partibus, quantum a Florentia periculum imminere: eam urbem caput diversae factionis in Etruria esse; cives qui pulsi sint nunquam quieturos; plebem etiam ac multitudinem cum diversa factione magis sentire; et rebellasse quondam post Federici mortem, et hos homines tunc quoque eiectos, praecipue revocasse, memorabant; si quid contingat, qualia multa possunt, redeantque iterum, omnia turbaturos: quare si salvos esse vellent, si partes suas omni tempore superiores fore, si non modo se verum etiam filios liberare periculis cuperent, Florentiam tollerent atque delerent: eius enim casu et ruina, penitus obrui diversam in Etruria factionem: stante vero, praevalituram aliquando ac exitio partium futuram. Haec Pisanorum Senensiumque legati; haec caeteri quot aderant in conventu fremebant: et adhaerebant plerique nobiles, qui per agrum florentinum arces munitaque habebant loca, per illius occasum potentiam suam augeri sperantes. Vicissetque tandem ea sententia, ni unus Farinata contra omnium impetum restitisset. Hoc uno tum cive patria stetit. Nam, cum eam sententiam placituram tandem, nec ullum omnino repugnatum appareret, assurgens gravi et indignanti vultu, cum de illis rebus dicere se velie signi ficasset, expectatione pro viri dignitate facta, in hunc modum locutus est: "Nunquam putavi fore, post arbiensem pugnam ac praeclearam illam de hoste victoriam, me ut vitae poeniteret meae: at iam poenitet; et quod non in ipsa pugna oppetierim doleo. Nihil adeo rerum humanarum stabile est: et quae plerumque laeta credideris, moerorem subinferunt. Nec vicisse plane, ut videtur, satis est; sed refert plurimum, quibuscum viceris. Iniuriam ab hoste quam a socio aequiori perferimus animo. Nec equidem nunc patriae casum deploro. Illa enim, utcumque tandem res sint, me superstiti, nunquam tolletur: sed eorum sententias, qui ante me dixerunt, indignor. Scilicet, ad hoc convocati estis, ut tollenda an relinquenda sit Florentia consultare deberetis; ac non potius, quaemadmodum illa cum caeteris stet ac duret in partibus

[Page 42]

cogitare? Non didici rhetorum artes; nec verborum ornamenta, ut hi qui ante me dixerunt, meditatus sum: sed ut habet vulgare proverbium, quemadmodum sapio, ita loquor. Dicam igitur aperte quod sentio. Ego non urbem meam solum, verum etiam me ipsum ac meos cives miseros nimiuni abiectosque putarem, si de illa tollenda vel relinquenda statuere vobis liceret. Sed certe non licet: nec quicquam tale vestri arbitrii est. Nam et nos aequo iure in foedus venimus, et foedus ipsum non pro eversione civitatum, sed pro conservatione est ictum. Itaque sententiae quidem vestrae nescio magis vanissimae, an acerbissimae sint: utrumque certe, cum et ea censeant quae in vestra non sunt polestate, et nihil ultra proficiant quam ut acerbiter animi erga socios ostendant. Atqui probabilius erat, praesertim communi pro salute in consilium vocatos, vetusta odia simultatesque omittere, nec sub alio praetextu alienam cladem eversionemque perquirere. Nunquam enim non male consulit qui odio consulit: nec qui nocere socio cupit, utilitatem communem prosequitur. Sed, quaeso, quid iam oderitis? urbemne? at quid mali unquam moenia tecta fecerunt? an homines? nos qui intus sumus, an eiectos? Si nos, iam noster hic error est, qui cum hostibus ita coivimus quasi cum sociis: vestrum autem scelus, qui amicitiam simulantes, cum animus esset hostilis, foedus nobiscum iuistis. Si eiectos, quid urbem persequimini? Non enim moenia pro illis stant, sed contra illos: nec eos circumdant, sed arcent. Itaque, cum de illa evertenda cogitatis, non adversum hostes, sed adversum socios cogitatis. Caput est, inquis, diversae factionis. Erat, puto, cum illi urbem tenebant: at nunc, tenentibus nobis, quid magis diversae factionis est quam nostrarum partium caput? Nam muri quidem et turres perinde sunt ut hi a quibus tenentur? Ipsi per se nihil sentiunt. At populus multitudoque urbana cum diversa factione magis senlit. Quid igitur? proximo apud Arbiam praelio, cum magna pars civium ad nos transfugens, in illos arma convertit, satisne ostendit magis nobiscum quam cum adversariis sentire? Quid? quod ipsi adversarii sponte sua deseruerunt urbem, nonne satis indicio est, multitudini urbanae diffisos, quod nostrarum partium fautricem sciebant, migrandi consilium assumpsisse? Denique sit suspecta multitudo, quamquam est nostra. Sed sit spectra; num etiam nos qui vicimus suspecti aut abiecti sumus? Et hoc vestrum remedium est, ut urbs, ne gravius dicam, nulli etruscarum postrema, ob hanc suspicionem tollatur. Quis unquam isto modo coiisuluit? Quis tantam acerbiteratem, etsi

animo concepisset, verbis patefacere ausus est? Vestrae scilicet stabunt urbes; nostra autem ruet? et vos in vestris florebitis; nobis autem qui una vicimus hoc praemium erit, ut pro exilio tunc perpresso, nunc eversionem patriae omni acerbiorum exilio petiamur? Per Deos immortales! Quisquamne vestrum sic me abiectum putarit, ut haec non dicam assensurus vobis, sed aequo animo fuerim auditorus, nempe quod nuper arma adversus tuli? At ego inimicos meos persecutus sum; patriani vero semper dilexi. An igitur quam adversarii servabant, ego nunc perdam? et futura secula illos patriae conservatores, me eversorem nominabunt? Quid hoc infamius dici aut excogitari potest? Quid magis pusillanimum quam metu hostium tua delere? Denique, quid ego verbis moror? Erumpat tamen digna vox. Ego, quamdiu unus e florentino nomine superfuero, nunquam patiar neque permittam patriam meam tolli: et si millies mori liceret, millies morti me offeram. Ea cum dixisset, e Consilio se proripuit. Perculit omnium animos Farinatae oratio; et auctoritas eius commovit plurimos. Constabat enim studio illarum partium neminem unum praestantiorum esse virum: verebanturque omnes, ne indignatio eius aliquid communi causae detrimenti afferret." Itaque, suppressa statim eius rei mentio est, dataque opera quibusdam gravioribus, ut lenienda re mitibus verbis in consessum reducerent. Fuit enim vir celsi animi et altiora semper intuentis; in adversarios tamen acerbior quam civilis modestia postulabat. In hoc autem periculo patriae vel summe laudandus, nisi ipse idem causa, ut in id periculum deduceretur, fuisset. Contentione ergo quoniam exitio partium futura videbatur, ommissa, praeter domesticum equitatum, ad mille insuper equites mercede conductos, communi civitatum impensa alere statuerunt. Hisque et aliis copiis Novellus praeficitur; summaque imperii illi demandatur

[Page 43]

Dissoluto inde concilio, Iordanus, uti a rege praeceptum erat, discessit. Novellus autem quem praefectum bello diximus, haud multo post equitum peditumque copiis, quas e singulis populis acciverat, in unum coactis, Lucensium fines, quod hi diversae factionis erant ac exules Florentinorum receperant, ingressus, circumfrendo bello, cum aliquot castella cepisset, tandem apparatu Fucetium aggreditur. Id erat oppidum per eam tempestatem in primis nobile. Cum ab exulibus illorentinis, quorum magna vis in eo tunc erat, itemque ab eius loci oppidanis egregie defenderetur, ac Novellus adraotis machinis pertinacius instaret, magnis coortis imbribus et solum (est enim palustre) multis locis praepedientibus, mense fere circa illud frustra consumpto, obsidionem dissolvit.

Per idem tempus Lucenses exulesque florentini, legatione in Germaniam missa, cuius principes fuerunt ex utraque civitate amplissimi viri, Corradinum Corradi filium, ad quem regni Siciliae pertinere ferebatur successio, contra Manfredum concitare tentarunt. Neque sane id negotium temere, vel contra partium studia susceptum est ab exulibus: nani post regni invasionem a Manfredo factam, cum iam plane illius fraudes vafrementaque detecta essent, oratores Corradini nomine ad pontificem venerant. Et erat iam coniunctio quaedam inita adversus Manfredum. Qua fiducia, legatio est tunc in Germaniam missa. Principes eius legationis fuerunt Simon Donatus et Bonacursius Adimar Belincionis filius, equites florentini. Hi cum, transmissis Alpibus, ad ea tandem loca in quibus puer erat pervenissent, opportuna comperuerunt omnia, praeter aetatem: nam et in Manfredum ardens odium apud matrem propinquosque pueri, et praecipuos ad ulciscendum animos et potentiae satis. Aetas modo differendum suadebat, quae tenera adhuc et tantis impar negotiis videbatur. Tempus itaque expectare lussi, pieni quidem ingenti spe, sed vacui rebus, legati redire.

Proximo subinde anno Florentini, qui Lucae erant, clam coactis copiis, nocturno et improvise impetu Signiam occuparunt. Perlatus inde in urbem rumor cives conterruit, veritos ne opportunitatem loci exules nacti, maiorem in modum regionem turbarent. Constat autem nullum fere circa urbem locum inferendo bello opportuniorem esse. Itaque, auxiliis propere accitis, obsidere atque oppugnare Signiam pergunt. Ad eam rem cum machinae, tormenta, vineae ac caetera huiusmodi enixiori studio pararentur, magnitudine apparatus conterriti, illi ipsi qui occupaverant, sponte sua reliquerunt.

Post fugam hostium Signiamque receptam, Novellus cum iis quas obsidendi causa contraxerat copiis, fines Lucensium (iam enim maturescebant segetes) ingressus est. Cum agros infestius vastaret, Lucenses cum exulibus sese obviam obtulerunt, neque multitudine neque viribus parcs: nam Pisani quidem finitimi populariter fere in castra ad Novellum confluerant; et ipse, praeter Germanos conducios, optimum quemque e civitibus delectum adduxerat. Commisso itaque praelio, Lucenses exulesque facile superati, in fugam vertuntur. Caesi complures, capti etiam frequentes, in adversariorum manus pervenerunt, et commissa in nonnullos foeda crudelitatis exempla. Post hanc pugnam, omnia ferme Lucensium castella in deditionem hostis accepit. Amisso agro, civibus etiam multis, qui et arbiensi et proximo adverso praelio capti fuerant, in potestate hostium constitutis, cum extrema cuncta proponerentur, Lucenses de pace cum victoribus agere coeperunt. Protracta res est in sequentem annum, tandemque foedus ictum: ut pulsus exulibus, ipsi in societatem foederis reciperentur aequo iure cum aliis civitatibus; utque cives omnes Lucenses, qui ubicunque apud hostes captivi forent, gratis remitterentur, agerque et castella vel ea vel superiori aestate adempta redderentur. Has fere conditiones pax habuit. Caeterum transacta res arcane ac celeriter est, nullo penitus exulum gnaro. Itaque, mox insperato abire lussi, nec satis temporis ad componendas fortunas concesso, fracta ferme omni spe, cum coniugibus et liberis per proximum Apennini iugum Bononiam migravere.

Per idem fere tempus Aretinis, qui urbem tenebant, longo assiduoque bello fatigatis, cum

adversarii, magnis Florentinorum Senensiumque contractis copiis, urgere violentius pararent, nec plebs multiludoque urbana obsidionem latura videretur, praestantes studio partium cives migrandi consilium assumpserunt. Quo quidem facto, diversae factionis homines in eam quoque urbem receperunt, ut alias Etruriae civitates, sic illam sub Manfredi raitu postea tenuere. Mutato igitur per Etruriam statu, Florentinorum ne caeterarum civitatum exules recens pulsus, magno Bononiae numero (nam cis Apenninum consistere vix erat) convenerunt. Ibi cum aliquod tempus, non rei solum, verum etiam consilii, inopes constitissent, fortuna divitiarum simul et gloriae materiam obtulit.

Mutinensium proxima civitas intestinis seditionibus iactabatur. Duae erant partes. Utraque armata pellere alteram urbe aut intra moenia opprimere nitebatur: neque causae dissidii studiaque partium dissimilia nostris. Quippe eadem fere tabes cunctam pervaserat conflictabatque Italiam. Exules igitur ab ea factione quae idem sentiebat Mutinam accessiti, cum impigre auxilium tulissent, magno partibus addito momento, adversam factionem urbe pepulerunt. Pulsorum praeda omnis a Mutinensibus illis corxessa, ditari sunt coepti armis et equis splendidioribus comparatis, et numero undique ad famam excitis pluribus adaucto. Permovit eadem seditio et Regium Lepidum, finitimam urbem. Pars enim victoribus congruens, armis raptis, Mutinensium exemplo, pellere adversarios perrexit. Sed resistebant illi audacius: et erat in his vir procero corpore, nec minus audacia manuque praecellens. Cascam vulgo appellabant. Hic saepe in adversarios delatus, admiranda fortitudinis facinora edebat: multis ab eo occisis contritisque caeteros formido exagitabat. Vocati igitur ab Reginis Etrusci, ut nuper Mutinensibus, ita tunc Reginis, suarum partium hominibus auxilium attulere. Pugna in foro atroci commissa, unus Casca plurimum resistebat: et quacumque impetum faceret, suarum virium conscios palantes agebat. Eo denique uno stabat adversa factio, nec foro cedebat. Hunc igitur conspicantes Etrusci, delectos e suis robustissimos iuvenes in eum mittunt. Illi agentem per forum cuneos Reginorum, uti praeceptum erat, Cascam invadunt: curaque alios submovissent, ac ipse viribus ferox longius a suis pugnaret, conglobati in eum iuvenes latera mucronibus exaugent; ac tandem confectum multis vulneribus in medio foro magna occupantem spatia prosternunt. Casca viro immanissimo necato, statim adversa factio Regio pellitur. Florentinos et aliarum civitatum exules, ut Mutinensium nuper, ita tunc Reginorum praeda ditavit. Multae nobilium ignobiliumque fortunae illis concessae arma et equos et pecunias abunde suppeditarunt. Dux Etruscorum ad Regium fuisse traditur Foresius Adimar eques florentinus, iuvenis quidem, sed admodum bello praestans. Ad Mutinam vero quis eorum dux fuerit, memoriae proditum non est. Sunt etiam qui tradunt manu Foresii Cascam procubuisse, cum in medio foro congressi, spectantibus suis, egregie dimicassent. Et in Gallia quidem huiusmodi fortuna rebus erat. In Etruria vero omnia ferme loca Manfredi parebant: adversa pontifici factio ubique dominabatur. Ipse autem pontifex, Manfredi potentia conterritus, tenui admodum spe apud Urbevitanos se receperat. Erat autem pontifex Urbanus quartus, natione Gallus. Alexandro enim nuper defuncto, hic in pontificatu romano successerat: qui, cum occupari pontificalia iura, cunctaque in deterius labi cerneret, et suo ipse motu et assiduis exulum querelis adhortationibusque impulsus, cum ad comprimendam Manfredi potentiam validiori aliqua vi opus fore arbitraretur, unicum tantis futurum malis remedium, Carolum Ludovici Francorum regis fratrem, virum bello egregium in Italiam advocare, eique regnum Siciliae, quod a Manfredi occupabatur, iustis ac legitimis titulis concedere statuit. Nulla igitur solemnitate circa id praetermissa, legati ad Carolum profecti electionem regni et advocacionem pontificis detulere. Nec defuit oblatis Carolus: sed suscepto deiicendi Manfredi onere, magnas equitum copias summa vi parere contendit. Per haec ipsa tempora, elatis in expectationem animis, et coepta Caroli quorsum evaderent

intuentibus, fulgor, quem graeco nomine cometen vocant, praegrandibus ac lucentibus radiis per nonaginta fere dies in coelo emicuit. Multa, ut est hominum mos, et pleraque vana, super eo dieta agitataque. Et cecinere vates, et varie, pro cuiusque ingenio, spe vel metu animis affecerunt. Enim vero multa subinde secuta vetereni eius famam experimento certissimo comprobarunt, regna mutare asseverantem. Mutatae enim post illum continuo res, et Italiae status omnis renovatus: pontificis mors. Caroli adveititus, praelium adversus Manfredum, ipsius Manfredi nex, et coiunctio civitatum, brevi subsequuta.

Caeterum, ipse pontifex, vix tum extinctis cometae ignibus, e vita migravit. Quae res primo formidem incussit, ne coepla Caroli impedirentur. At enim non modo non obfuit coeptis Urbani mors, verum etiam illa iuivit. Creatus est enim successor vir, ut ita dixerim, e Caroli sinu. Clementem quartum hunc pontificem vocare: sed ante pontificatum Guido Fulcodii nuncupatus, e provincia quidem oriundus narbonensi, et secularis dudum advocacionibus clarus, in regia Francorum fere nutritus, demumque uxore defuncta, narbonensis praesul, mox sabinensis episcopus cardinalisque effectus, per omnes dignitatis gradus ad pontificatum ascendit: vir procul dubio egregius, ac multarum rerum experientiam callens. Hic ergo simul ac pontificale fastigium suscepit, incredibili favore in Carolum versus, accelerare eius adventum, ac illi copias amicosque per Italiani parere contendit. Cognita huius voluntate (neque enim minori odio quam Urbanus in Manfredum flagrabat), exequi coepta Carolus properavit. Validis igitur praemissis copiis, quae per Alpes ac citeriorem Galliam penetrarent, ipse triginta navibus longis Massilia solvens, per varias hostium insidias, qui tyrrhenum mare grandi observabant classe, ad tyberina incolumis ostia pervenit. Susceptus magno honore a populo romano,

et senatoria dignitate ornatus, adventum copiarum, quas per terram iter facere iusserat, expectabat .

Haec ab initio cernentes Florentini per adversam factionem domo eiecti magnam in spam venerant in sua redeundi. Itaque studio et diligentia praeveniendum rati, per legatos ad Clementem missos, et operam suam contra Manfredum polliciti sunt, et ut eos novo regi cominendatos faceret postularunt. Percontanti Clementi de illorum statu, haec referur: viros esse militares, grandi numero, armis equisque affatim structos; hos clientium magnam item sequi manum ; seniorum praeterea ac eorum qui bello gerendo minus apti viderentur magnum numerum superasse; hanc totam multitudinem urbibus Etruriae a Manfredo suisque, quod diversa sectaretur, expulsam, in exilio ipso nomen et gloriam sibi per virtutem armaque peperisse; iam vero in Gallia horum opera non stetisse solum romanae sedis fautores, verum etiam, depulsis adversariis, superiores esse, Pontifex axcellentiam virorum admiratus, magnumque eius belli momentum in eorum fiducia reponens, oblationem grato se recipere animo et sibi commendationem curae fore respondit. Cohortatus deinde ad prosecutionem virtutis, quo eos sibi partibusque suis magis coniungeret, insigne suae gentis proprium illis perpetuo ferendum donavit. Ea est imago rubentis aquilae caeruleum draconem unguibus prementis. Id tunc insigne de pontifice susceptum exules habuerunt in eo bello, hodieque habent duces partium optimarum collegio postquam redierunt publice apud urbem instituto. Tunc igitur, et sua ipsi sponte et pontificis hortatu se egregie praeparantes, Guidonem, cui Guerra cognomentum fuit, virum Consilio simul manuque praestantem, sibi duces praefecerunt: ac ubi primum regis copias appropinquare cognitum, obviam illis in agro mantuano profecti, Galles in admiratione decoris sui converterunt. Ornati siquidem armis equisque et caeteris quibus militares insigniuntur viri, etiam inter Gallos longe conspicui erant Suscepti igitur benigne a praefectis regiis et una iter facere rogati, quod Etruria validis adversariorum praesidiis tenebatur, et simul quod in ea implicari bello haudquaquam Galli volebant, per Flaminiam atque Umbriam Romani petiere. Gratissimus fuit Carolo Etruscorum adventus, utpote qui primi ex Italicis sese illi coniunxerant: et accedebat pontificis commendatio

[Page 46]

gravis, et ducum qui cum illis iter fecerant fidci simul virtutisque testimonium.

Itaque benigne eos allocutus lex, amplissimis verbis gratias egit, quod suos per ignota loca et impacatas regiones iter facientes, egregia virtute industriaque adiuverint; enim vero magna ab se praemia expectare eos debere, modo felicitas adsit, quam pietas et iustitia et profecto vires suae amicorumque certissimam pollicentur: se quidem illa animatum domo venisse, ut nomine dumtaxat regio contentus esse velit: caeterum, opes ac victoriae praemia iis qui secum militaverint partiturum .

His atque huiusmodi verbis cum tandem finem rex fecisset, Guido, quem sibi praefecisse Etruscos diximus, in hunc modum locutus est. "Etsi nostrum erat, o rex, tibi potius gratias agere, quam te nobis, tamen et humanitatem tuam libenter agnovimus, et eam cum fortitudine ac caeterarum virtutum tuarum cumulo adiunctam esse gaudemus. Nos quidem saevitia Manfredi patriis pulsi sedibus, non quanta ardor erat exhibere in medium possumus; et haec ipsa quae restant corpora et lacertos praestare magis, cum tempus poscet, quam nunc intempestive ostentare, iuvabit. Tibi autem gratias agere et habere nos convenit, quod vagis errantibusque, tamquam salutare sidus nobis caelitus affulgens, viam ac spem remeandi domum quam primo non cernebamus aperuisti. Tua enim summa virtus stragem hostium nostrorum, ac per eorum ruinam reditum nobis in patriam certissimum pollicetur. Pro te igitur, ne dum quod paucorum dierum iter duces tuos prosecuti, qualemcumque operam impendimus, sed ne cum in vulnera quidem ac ferrum ruerimus, satisfecisse tibi ac tuis in nos meritis existimabimus. Atqui duae, uti nos putamus, res ad fidem belli plurimum valent: commune hostis odium, et expetita victoriae praemia utrinque accommoda. Haec duo Florentinis caeterisque Tuscis, qui tua signa in hoc bello secuturi sunt, convenire videmus. Neque enim fuit, nec esse debuit adversus ullum unquam maius et ardentius odium, quam nobis est in Manfredum: quippe non solum has recentes, quas nuper ab eo perpessi sumus, clades, sed damnatam invisaque stirpem et patris avique et proavi iniurias in filio persequimur. Haec enim scelestas nefandaque familia, ab extrema Germanorum barbarie exurgens, fortunatos tranquillosque per id tempus Etruriae populos ad vulnera et sanguinem ac vastitatem urbium perpulit; nec ulla iam multos annos calamitates vidimus, quarum hinc non fuerit semen et causa. Verum haec communia mala, et ab utraque factione, si modo non funditus desipiant, pariter deploranda. Illud proprium nostrarum partium, quod nunquam pontifices romanos haec familia persecuta est, quin nobis quoque, qui eadem sectabamur, fuerint ab eisdem persecutoribus clades infictae. Federicus huius proavus, qui Svevorum primus nomen romani principis falso indutus est, quam nefaria molitus sit non ignorare te credimus. Sensit Italia non romanum imperatorem, quem ille falso mentiebatur, sed novum Hannibalem adventasse: qui, cum Mediolanum, urbem inclitam ac maximum romani imperii ornamentum, hostis et barbarus evertisset, sparsit per Etruriam venenata malorum semina, cum, civili dissidio per singulas urbes facto, malos fovaret, bonos persequeretur. Secutus est huius acerbitatem Henricus filius, qui ad scelus paternum summam ipse ingratitude addidit, post regni munus liberalissimum persecutor acerrimus factus. Successit in haereditatem scelerum alter Federicus, huius Manfi-edi pater. Is quid adversus pontifices molitus sit, memorare quid attinet? Narrant enim et narrabunt, quamdiu memoria hominum manebit, concilia adversus illius vesaniam Lugduni celebrata, cum pontifex, Italia profugus, vix ultra flumen Rhodani tutum, ad damnandara huius perfidiam, locum invenerit. Haec tibi nota sunt, rex, et cum tuae domus laude coniuncta. Sed quid adversus nostrarum partium

homines putas illam saevitiam per haec ipsa tempora edidisse, cum quanto magis irretaretur, tanto adversus pontificis fautores illius rabies atrocius insaeuisset? Pulsi tunc urbibus nostri exularunt: castellis et arcibus quibus se receperant obsessi sunt; qui vel fortuna aliqua belli, vel longa obsidione, in eius manum pervenerunt, barbaram illius crudelitatem experti,

[Page 47]

per varia et inaudita supplicia vitam amisere. Sunt multi in hoc coetu quem vides, quorum ille parentes aut fratres aut agnatos necavit, qui nunc arma tecum ferentes, eadem illa in filio supplicia deprecant. Affulserat tandem post huius mortem parumper fortuna nobis. Restitutos in patriam Manfredus iterum dissipavit. Itaque illud satis certum exploratumque est, non nunquam quietem habituros, nisi haec familia funditus deleatur. Quare, et veteri odio et praesenti spe quietis, ita nos ardere in Manfredum puta, ut hominis acceleratio ad eius perniciem segnis ac tarda nobis videatur. Solet vero nonnumquam mentes hominum sollicitas reddere praemiorum suspicio, quoties is qui plus potest, sine gravi iactura exsolvere promissa non valet. Absunt haec a desiderio praemiorum nostrorum. Nos ea sequimur praemia, quae nihil commoditati, nihil potentiae tuae detractura sint, sed vim ac robur allatura. Non enim agri, neque urbes hostium bello captae, sed reditus in patriam nobis praemium sit (sic autem statuimus): et tua in regno potentia nos in Etruria servabit; et ipse velut murura habebis ad vim, si qua unquam regno tuo immineat, ab ea parte propulsandam. Summa igitur erga te fide hos fore homines persuade, quos et commune hostis odium et communis utilitas tibi coniungit. Illud vero tanquam summam addidisse volumus, ut tanti finito bello nos feceris, quantum in ipso bello promereri conspexeris. Devotos certe et addictos tibi utcumque habebis".

Haec oratio magis acceptos regi exules fecit, ac maiori fiducia in familiaritatem admisit. Paratis omnibus quae ad bellum opportuna fuerunt, cum his copiis quas e Gallia duxerat, item cum tuscis exulibus ac aliis latini nominis, qui aut spe praemiorum aut partium studio sequebantur, fines regni secus Casinum ingreditur, custodia aditus, quo facile arceri ab ingressu poterat, ignavia hostium neglecta. Germanum deinde oppidum expugnare aggressus, magna virtute militum id cepit. Eo in loco Tuscorum virtus primum conspicua fuit: suo namque conatu per fossas et aggerem evadentes, in primis causa oppidi capiendi fuere .

Expugnatione huius oppidi conterritis caeteris, finitimae quaedam urbes ad victorem defecerunt.

At Manfredus, contractis undique copiis, statuit in Samnio hosti occurrere. Quod postquam intellexit Carolus, dimicandi cupidus, Samnium petit: nec ulla inde mora, simul atque in conspectum venit, in aciem primus eduxit. Nec detrectavit pugnam Manfredus: sed eductis et ipse in aciem suis, fortunae se obtulit. Antequam pugnari coeptum esset, speculanti hostium agmina Manfredo una seorsum acies prospecta est, equis et armis egregie structa . Erat huic suus dux suumque vexillum: signa pontificis haud sibi iam incognita discernebat. Signifer ea die fuisse traditur Corradus Magnimontanus eques pistoriensis, vir procul dubio pace belloque egregius: dux autem Guido cognomento Guerra, celsi vir animi ac prope singularis. Perquirenti ergo a suis, quorum nam virorum id agmen esset, Florentinorum Tuscorumque reliquorum, qui diversa sectentur, esse respondent: "Enim vero, ubi sunt, inquit, alterius factionis homines ex eadem Etruria, in quos ego tanta beneficia dudum contuli ?" Cum adesse negarentur, per motus ingratitudine simul ac ignavia hominum, "Illa, inquit, acies (tuscos exules ostentans) nisi victrix hodie esse non potest. Nam, si ipse vicero, illos, quam adversarios eorum, mihi coniunctos malim ". Ad suos inde reversus, signum praelio tuba dari iussit. Concursum est acriter ab utraque parte: pugnaque diu anceps fuit, Germanis pro Manfredo, Gallis Tuscisque pro Carolo, enixe dimicantibus. Nec milites solum, verum etiam reges ipsi cominus pugnantes, plurima eo die discrimina pro Victoria subiere. Post longum certamen, Caroli fortuna et militum virtus superavit; profligatisque Germanis, Manfredus pugnant occiditur. Hanc pugnam non longe a Benevento commissam constat, quinto ferme anno postquam apud Arbiam pugnatum fuerat. Praeter magnam caedem, multi nobiles ignobilesque captivi in victoris manum devenere: inter quos Iordanus, qui bello etrusco dux fuerat, et Petrus Ubertus eques florentinus; qui ambo in Provinciam a Carolo missi, longo

[Page 48]

carcere vitam finire. Reliqua Caroli expeditio redigendis urbibus regni in potestatem fuit: quas circumferendo bello, nullo iam obsistente, brevi perdomuit. Dum Florentini exules Carolum secuti circa hoc tempus militiae terunt, Novellus ac caeteri diversae factionis principes qui Florentiam tenebant, Caroli Victoria maiorem in modum conterriti, iamque adversariorum potentiam formidantes, contrahere sese, ac de solito partium ardore multum in dies remittere coeperunt: et simul exulum quidam, qui per agros ac propinqua degebant loca, in spem erecti, convenire in unum ac novis rebus animum intendere. Plebs sollicita et propter crebra tributorum onera dominantibus infensa, motum aliquem rerum affectabat. Liberae iam multitudinis voces praesentia incusantis vulgo iactabantur. Quae cum in dies augerentur, placuit Novello caeterisque eius factionis principibus gliscentem populi motum Consilio praevenire, ac sub specie pacis concordiaeque civilis, imminetibus malis iam inde occurrere. Re igitur ad populum delata, conformandum civitatis statum, et homines diversae factionis, qui nullius mali suspecti in urbe remanserant, in partem reipublicae recipiendos censent. Ita, triginta sex viris ex utraque factione delectis negotium datur, ut quae pro optimo civitatis stata agenda forent, ea statuere providereque curarent. Insuper, quo magis aequitas appareret, potestas atque iurisdictio in urbe ad duos simul praesides, viros religiosae militiae, Catalanum et Lodoringum, defertur: quorum alter Novello suisque, alter diversis partibus, haud dubius habebatur fautor. His Florentiam accitis potestas iurisdictioque populi nomine commissa est: et una cum triginta sex viris, quos supra delectos ostendimus,

deposito partium studio, communi tranquillitati studere sunt iussi . Crebrae ab his consultationes habitae, et quaedam non inutiliter constituta: quorum illud praecipuum, ut artium quibusdam honestioribus coUegia essent; utque vexilla signaque haberent; ac novi quoties quid in urbe oriretur, populares cuiusque collegii in unum concurrerent . Ea res quamquam parva primo visa, tamea populum a dominantibus ad libertatem traducebat, arma capere et ad suum quemque locum convenire iubens. Itaque, haec ubi depraehensa sunt, nobilitatem urere coeperunt: nec deerant iam qui aperta murmura suspicionesque iactarent. Accessit insuper illud, quod stipendia equitum publice a Novello petita, non ita ut mos erat, statim promerentur: quibus rebus maiorem in suspicionem adduclus, principes familiarum nobilium quae suarum partium erant, ne sub umbra pacis malora quaedam se adversus moliri paterentur, commonefacere coepit. Ipse auxilia amicorum propere arcessivit; Germanos paratos armatosque circa se esse iussit. Ex his coorta seditione, nobilitas iam pridem infensa prior arma corripere; ac pulsus triginta sex viris, rempublicam in suam potestatem redigere statuit. Initium motus a Lambertis factum. Hi enim e proximis aedibus cum armatorum manu egressi, in forum novum (ibi namque triginta sex viri tractandis rebus conveniebant) primi impetum fecerunt. Eorum clamore dissipato collegio, cum alius alio perfugisset, civitas repente in armis fuit. Plebs quidem ac multitudo omnis urbana ad Trinitatis convenit : Novellus autem cum omni fere nobilitate suae factionis ac Germanorum aequitatu auxiliariibusque amicorum ad Martis aedem. Ibi cum aliquanto constitisset, plebemque ad Trinitatis esse audiret, profectus inde recto itinere, adversus populum aciem direxit. Nec plebs quidem detrectavit certamen, sed obviam impigre se obtulit. Verum multitudo lapidum, quae instar grandinis e turribus aedibusque pluebat, coeptam inhibuit pugnam. Eo namque periculo commotus, suos Novellus revocavit, ac per eandem qua venerat viam, ad Martis aedem reduxit. Ibi cum singula reputaret, minime sibi tutum arbitratus est, irritata ac inimica multitudine, nonnullis etiam nobilium abalienatis, intra eadem moenia noctem operiri. Itaque, inde rursus movens signa, ad eas aedes in quibus Cathalanus et Lodoringus erant profectus, claves portarum, quoad egrederetur urbe, postulavit. Praesides e fenestris clamitantes hortabantur eum urbe nequaquam excedere, ac se motum illum populi

[Page 49]

sedaturos promittebant. Verum tanta suspicio invaserat animum, ut cuncta ad suam suorumque perniciem interpretaretur. Clavium igitur potestas ubi facta est, praeconem alta voce percontari iussit, an Germani omnes adessent: cumque responsum esset adesse, rursus an auxiliares omnes: cumque id quoque responsum fuisset, signiferum incedere iussit. Ita profectus ab aedibus praesidium, pone thealrum vetus et Scradii templum, ad portam bovariam, qua primum Arnus influebat urbem, cum omni suorum multitudine ac pleraque nobilitate suae factionis egreditur. Mox laevum tenens iter, circumdata urbe, in viam pratensem descendit: nec quicquam commoratus, eadem die Pratum se contulit. Ibi, sublato iam metu, errorem suum recognoscens, iamque consilium damnans, quod ipse suique, magnis praesidiis suffulti, urbem nullo pellente reliquissent, sera poenitentia, si qua posset, emendare aggressus est. Quare, postridie cum omnibus copiis ad urbem revertitur. Hesterno tumultu concussa civitate, portae adhuc clausae erant. Cives, quibus id muneris iniunctum, desuper excubabant: qui, cum adventum Novelli suorumque ad populum detulissent, multitudo statim armata ad eam portam cucurrit. Ab his repulsus Novellus, cum neque vi neque precibus regredi in urbem posset, frustra aliquot horis circa moenia consumptis, Pratum copias reduxit . At populus, iam sui iuris gubernationem reipublicae haud ambigue nactus, civitatem in antiquum popularem morem stabilire constituit. Eius rei gratia, de duodecim viris creandis loco veterum antianorum tunc primum institutum est, et opportuna Consilia ad res graviores decemendas constituta. Nec duo posthac praesides, quasi diversa reipublicae cura, sed unus dumtaxat potestatem dictionemque iuris populi nomine exequabatur.

Firmato iam reipublicae statu et in antiquum popularem modum restituto, quod nobilitas ferme tota aberat, maximum profecto civitatis ornamentum, ad decorandam illustrandamque civitatem, revocare omnes exules et in sua quemque restituere placuit. Id ad tranquillitatem quoque pertinere visum, ne forte exclusi per vim aliquid molirentur. Lege itaque ad populum lata, omnibus civibus, qui vel dudum post arbiensis pugnae casum, vel nuper cum Novello abscesserant, remeandi in urbem est potestas permissa.

Redierunt hi qui Carolum secuti fuerant sexto postquam exulaverant anno, magna fortium virorum manus ac multis bellis exercitata, plaudente admodum populo, et equos et arma ac caetera militaria in iuventute reduce quasi robur quoddam reipublicae intuente. Cupiens autem populus discordias inimicitiasque nobilitatis, si qua posset, omnino sedare (sic enim non praesenti modo, sed futuro etiam tempore putavit tranquillae civitati esse licere), crebra providit matrimonia Inter factionum principes ad vincendam ne cessitudinem contraili. Itaque et Novello corniti Foresius Adimar gener est datus: et Donati cum Ubertis affinitate coniuncti: multae praeterea in caeteras familias necessitudines inductae, quo discordiae illarum in perpetuum sopirentur. Id autem quo magis faceret populus, eo inductus est, quod olim per nuptiarum repulsam initia fuerant malorum in civitate coorta. Licet enim antea quoque studia partium, ob favorem, ut supra docuimus, imperatorum pontificumque, et divisiones civium, inde iam coeperant, tamen addidit his impetum quemdam et quasi procellam nuptiarum infausta repudiatio. Id autem (ut pro notitia rerum superiora quaedam repetamus) tale aliquid fuisse traditur. Bondelmontes fuit eques florentinus per eam tempestatem, ut videtur, in primis splendidus. Huic inimici tiae graviores fuere cum Ottone Arrigi filio Fifanti, e familia item nobili. Otto, validis propinquitatibus subnixus, praecipue Ubertorum Lambertorumque, potentissimarum per id tempus familiarum, iuvabatur : Bondelmonti vero et ipsi per se valido quidam insuper potentium favebant. Cum has inimicitias longius demum progressuras palam esset,

insurgentibus bonis viris, pax tandem recipitur: quin etiam, quo stabilior esset, affinitate nuptiisque firmatur, sponsa Bondelmonti receptaque nepte Ottonis ex sorore. Res una cum pace vulgata fuerat, et iam pro confecta opinione omnium habebatur; diesque dieta erat ad nuptiarum solemniam, apparatusque ad eam rem propalam facti. Enim vero hanc affinitatem

[Page 50]

coniunctionemque fautores quidam iuvenes nequaquam probabant. Itaque, per eos ipsos dies matrona quaedam e Donatorum aedibus, cum forte domesticorum sermone affinitatem carpentium ea cognovisset, iuvenem familiaris compellatum obiurgare coepit, quod longe nobilis imparem sibi genere formaque uxorem accepisset, inconsulte nimium atque investigato. "Nempe ego tibi, inquit, vel cupientissime hanc tuis asservabam nuptiis", filiam ostendens aetate nubilem, forma egregiam. Percussere illico iuvenis pectus celsioris puellae vultus et admonitio mulieris. Itaque, ceu furiis quibusdam agitatus, cum ea secum reputaret ac formam formae familiamque familiae conferret, posteriora oblata constituit anteferre. Reversus itaque postridie ad mulierem, "Adhuc tempus, o matrona, inquit, est perperam facta corrigendi. Ego enim, divertens ab illa cui nihil praeter iacturam pene me astringit, tuam, si ita vis, rite suscipiam". Nec mora audaci coepto, muliere annuente, eo ipso tempore quo primae futurae erant nuptiae, secundae parantur. Otto igitur et repulsae parentes, agnatis necessariisque in unum vocatis, facinus indignum contumeliamque enarrant: ab se quidem neque verbo neque facto quicquam admissum, quod illius mentem vel leviter modo abalienare potuerit: id totum superbiam atque contemptum esse. Ea cum prope lacrymabundi exponerent, fidemque propinquorum implorarent, permoti maiorem in modum qui aderant vindicandam esse contumeliam statuerunt. Erant sane hi permulti nobiles: a quibus cum de vindictae modo agitaretur, Lambertus Musca occidendum censuit; rem factam, ut vulgari habetur proverbio, caput habere dicitans. Eo ab aliis quoque per indignationem Consilio sumpto, dies et locus ad caedem memorabiles quaerebantur. Pascha potissimum visum est in tempore: aedes vero puellae, cuius spreverat nuptias, pro loco delectae. Itaque paschalis die, cum e veteri ponte albo equo albaque, ut traditur, amictus veste iuvenis descenderet, egressi coniurati ab aedibus Amideorum (ibi namque ex constituto paulo ante convenerant), illum circumstant, abiectumque ex equo multis vulneribus conficiunt. Interfuerunt huic caedi Uberti et Lamberti quidam et alii puellae propinqui: plurimum tamen ipsius Ottonis manus perpetrata est. Cecidit vero non longe a Martis signo, quod e veteri sublato tempio ad pontem collocatum extabat: idque in calamitate civitatis quidam notarunt. Percussores statim post caedem, globo facto, in Amideorum aedes se receperunt. Rumor vero per urbem diffusus, pro diei solemnitate et hominum superbia, populum commovit: nam etsi error fuerat deserendis nuptiis, poena legibus constituta erat pecuniarum promissarum iactura: caedi vero ex coniurato homines, incivile videbatur. Denique occisi cognati affinesque in unum coeunt: nec nobilitas solum, verum etiam plebs, incerto scinditur favore. Hinc odia civium irritata vehementius exarsere, ut non iam civili modestia, sed vulneribus et sanguine, summa perdendi pereundique cupidine certaretur.

Haec igitur in civitate dissidia ex nuptiarum repulsa considerans orta florentinus populus, contrariis remediis curare tentavit. Itaque, restitutis nuper in urbem civibus, auctor extitit novarum affinitatum inducendarum. Enim vero maior erat morbus, quam ut ex huiusmodi medicamento sanitas illi posset afferri. Licet enim ab initio magnam spem laetitiamque praeberent, tamen paulo post irritato conatu provisae apparuere. Neque concordia diu stetit: nam praevalentibus longe his qui cum Carolo vicerant, aliamque factionem non secus ac victam despicientibus, formido simul et indignatio adversarios agitabat, praesertim cum plebs, quoque memor arbiensis pugnae ac vulneris reipublicae tunc accepti, auctores tantae cladis ac transfugas cives, qui decus patriae Senensibus prodidissent, liberis iam detestationibus maledictisque lacesseret. Accessit his suspicio ingeus, quod crebra fama haud ambigue vulgabat Corradinum, Corradi filium, Federici nepotera ingentes copias in Germania parare, regni pro recuperatione paterni in Italiam transiturum. Ad cuius spem adventus Pisani Senensesque, ac caeteri eius factionis modo Caroli Victoria fracti, haud segniter erexerant animos, et sollicitum ab his Corradinum circumferebant, eorumque fiducia opum inniti. Itaque, quasi novarentur antiqua partium vulnera, neutra factio satis alteri confidebat.

[Page 51]

Interea Carolus, regni iam compositis rebus, cum ad securitatem suam plurimum pertinere, iudicaret Pisanos Senensesque, ante Corradini adventum, in suam potestatem iraducere, praefectum quemdam e suis cum equitatu in Etruriam misit. Postulatum hoc a Florentinis civibus regis amicis quidam auctores sunt, eorumque precibus adductum regem copia suas in haec loca misisse. Equidem vel Florentinos, vel alios contendisse id ab rege non inficiam ego: caeterum, utilitatis rationem, ne Suevis regnum Siciliae velut haereditarium repetentibus favor aliquis in Etruria resideret, regem permovisse magis crediderim. Erat illa equidem communis suspicio, nec regis modo, verum etiam pontificis. Cum enini permagni rerum motua ab Etruria provenire consuevissent, nequaquam negligendas eas partes romano pontifici visura est. Itaque, ad comprimendum omnem exinde motum, novo quidem exemplo, sed admodum necessario, gubernationem Etruriae, quasi ab imperio recisam, sibi ac romanae sedi pontifex reservavit. Id autem eo tolerabilius fuit, quod nemo per id tempus praesidebat imperio, et ex auctoritate romanae sedis factum non ambitiose constabat, sed rebus ipsis vehementer flagitantibus. Reservata igitur Etruria eiusque gubernatione pontifici, Carolus tamquam

vicarius illi praeficitur: atque ob has causas permotus rex, quasi iusto quodam imperii titulo, equitatum primo in Etruriam misit. Adventantibus itaque regiis copiis, cives qui nuper sub rege militaverant ducem ipsum atque Galles militiae cognitos, una cum tota factione quae ob victoriam regis in patriam ac rempublicam redierat, gratulabundi recipere parant. Centra vero adversarii conterriti, pridie quam hae copiae Florentiam intrarent, sponte sua vegressi abiere, tertio fere postquam exules redierant mense.

Hoc itaque dissidio cum partium renovata studia essent, rursusque certamen futurum appareret, cives qui in urbe remanserant, eximia in regem benevolentia accensi, quem auctorem reditus sui et protectorem salutis haud falso praedicabant, plenum civitatis arbitrium illi permiserunt. Malatestam Verruchianum, principem eius familiae quae postea plurimum floruit, a rege praefectum Florentiae per ea tempora comperio. Summae tamen hic praeerat rei, ac regio nomine dominatum exercebat: nam iuri quidem dicendo vindicandisque delictis minores praeerant magistratus. Bellum mox a civibus qui exierant adversus urbem inferri coeptum, et quidem pluribus locis; tumultuosius tamen ab Hillaro, circumque ea loca hostis imminebat: nec latrocinia modo clandestina, sed praedae quoque palam abactae; augebaturque concursu multitudo, ut iam pene insti exercitus instar haberetur.

Adversus liane crescentem in dies manum, et iam usque ad moenia urbis infestantem, populus florentinus egressus, cum hostes intra munimenta vi et armis compulisset, castellum subinde ipsum expugnare aggreditur: quod etsi erat munitissimum, tamen, annitentibus civibus qui militiae gloriam sibi vindicabant, ac virtutem ostendantibus, summa vi capitur. Ingens exulum manus in eo castello oppressa est; maxima vero eorum pars in ipso expugnationis ardore per iram caesa: sed praesertim in nobilitatem saevitum. Alia insuper castella, priusquam Florentiam rediretur, extorta, et captivi quidam abducti: e quibus Gerius Volonianus, cum quibusdam agnatorum in parte publicarum aedium trusus, diuturna captivitate maceratus est. Inde carceri nomen indictum, non a conditore, ut tulliano Romae carceri, sed ab eo qui captivus asservatus est Voloniano dicto.

Reverso in urbem exercitu, ac diversae factionis hominibus, qui nuper ante copiarum regis adventum demigraverant, hostibus indicatis, exorta est inter cives haud parva contentio. Hi enim, qui dudum post arbiensem pugnam exilarant, adversariorum sibi bona postulabant. Fuerant enim tunc eorum domus in urbe simul agroque dirutae, praediaque vastata: in quorum compensationem nunc eorum ipsorum bona, qui tunc vastandi diruendique auctores fuerant, deposcebant. Qua in re nulla cum modestia esset, sed qui plus poterat, plus habere niteretur, placuit ad regis arbitrium rem deferri. Causa cognita, statuisset regem perhibent, ut e bonis eorum qui hostes indicati essent, civibus quorum olim domos villasque evertissent, pro cuiusque

[Page 52]

existimatione damnorum satisfactio esset. Ea de causa duodecim viri ad eam rem creati cuncta examinarunt, et in libellos redegerunt. Ita restitutio petita est. Quod reliquum erat honorum exulum, partim in rempublicam versum, partim collegio guelfarum partium attributum. Videtur autem et pontifex et rex non sine causa augendae extollendaeque huiusce factionis studiosi fuisse. Quippe romanus pontifex a Manfredo suisque multifariam iniurias olim perpressus, et tunc maxime Corradini formidans adventum, hos homines, quorum fidele obsequium et constantem erga se romanamque ecclesiam animum experimento cognoverat, cunctis temporibus praevalere cupiebat: et rex fortitudinem fidemque eorum militiae expertus, pro veteri amicitia, et quod diversam factionem in Etruria obrutam volebat, immodico complectebatur favore. Itaque illud primo per haec ipsa tempora constitutum quidam putant, ut ea civium pars collegium gubernatoresque publice delectos haberet, ut essent quibus commodorum eius praecipua semper cura diligentiaque incumberet. Ego vero et diu ante hoc tempus fuisse duces partium in civitate comperio: idque publicis annalibus multis extat locis. Et quidem aliquandiu observatum est, ut non cives, sed peregrini duces eligerentur, viri nobiles domi, et qui easdem in suis civitatibus sectarentur partes. Itaque Lucam Sabellum, Bertuldum Ursinum, Thomam Severinianum, suo quemque anno ducem guelfarum partium Florentiae fuisse legimus. His cives a factione delecti in consilium dabantur. Sed postea ad cives negotium rediit, et plures simul duces creari coepti sunt, cum antea unus dumtaxat dux singulis annis esse consuisset. Id collegium maximam in urbe habet auctoritatem, et velut censuram quamdam in cives exercet, ut qui notatus fuerit, alienus ab omni honore publico habeatur. Sed haec suis temporibus narrabuntur: nunc hactenus dixisse abunde sit.

Eodem anno bellum adversus Senenses renovatum est, properantibus Florentinis arbiensem cladem ulcisci. Itaque praefectum regis secuti, cuncta circa Senas infestius popularunt. Cum vero maximus pugnandi ardor esset, hostem ne populationibus quidem atque incendiis, quae passim ante oculos ostentabantur, ad pugnam pellicere valuerunt. Sed cum iis esset in locis exercitus, nunciatum est exules magna manu ad Bonitium convenisse. Itaque, eo confestim versa est totius belli moles: nam praefectus regis et Florentini retro ad Bonitium moverunt castra; et Pisani Senensesque, ita demum a se pestem aversuros existimantes, si alibi hostis destinaretur, defendere Bonitium tota vi, ac exules qui intus erant omni ratione statuerunt confovere, ita iuxta pertinaciter atque impigre utrinque incumbentibus, ut in eo appareret totius belli discrimen versari. Praefectus quidem et Florentini primo ac subitaneo impetu expugnare Bonitium adorti, cum et natura loci egregie muniti et structura hostium facile repulsi essent, stative ante oppidum positos, obsidere perrexerunt. Exules autem et suo ipsi robore et magnis Pisanorum Senensiumque adhortationibus confirmati, non minus alacriter resistebant, praesertim cum per crebros internuncios certiores fierent a Senensibus Pisanisque opis ferendae gratia copias ingentes parari. Is rumor per castra quoque diffusus effecit, ut ex civitatibus quae erant in tutela regis (iam enim frequentes sese illi coniunxerant) auxilia

vocarentur. Rex quoque ipse tractus eo certamine, in Etruriam venit. Iter eius ex Viterbio Aretium primo, inde Florentiam fuit. In utraque civitate summo applausu civium, nec ullo genere honoris non impenso receptus, in castra inde se contulit. Primo regis adventu oppidani, legatione ad eum missa, lenire mentem regis nitebantur. Postquam vero alieniorem senserunt, ac rem penitus ad vim spectare, machinas adduci, praesidia circa oppidum communiri, ex formula sic egerunt. "Iniuriaris, o rex. Sive enim tuo nomine vim affers, imperium romanum, cuius possessio sumus, indigne offendis : sive imperii, cuius te vices gerere in Etruria asseris, fidos et bene meritos iniuria lacessis" Responsum: "Postquam ex formula disceptare placet, imperii nomine ista gerimus. Proinde, si possessio imperii estis,

[Page 53]

nos exercitumque nostrum intra moenia suscipite: sin pactionibus tergiversamini, ut rebellee iure ulciscimur". Ita dirempta colloquia sunt, et oppugnatio incoepa. Regi apprime rei militaris perito et vel eximiis ducibus comparando nullum oppugnandarum urbium genus fuisse ignotum crediderim. Sed repugnabat natura ipsa loci, qui vel de industria ad omnem vim arcendara factus videbatur. Sublimi atque praeciso undique fere aditu oppidum imminabat: qua vero Collis ad oppidum iungebatur, contra eum locum non turres modo, verum etiam stationes armatorum oppositae, omnem vim hostium perfacile dimovebant. Irrito igitur conatu cum oppugnatio languesceret, rex diuturna incubatione domitare hostem constituit, nec prius abscedere, quam Bonitium caperetur. Quare, obsidione vehementius intentata, ex amicis civitatibus magna multitudine conflente, oppidum undique cinxit, et praesidia pluribus locis communivit. Tandem, cum omnis spes obsessis adempta esset, ac iam necessaria deficerent, Bonitium regi deditur quarto postquam rex advenerat mense, his qui intus erant incolumibus abire pactis.

Inde per mediam hyemem movens rex, cum Florentinis ac caeteris amicis pisanos ingreditur fines. Capta ab eo in his locis aliquot castella, portus etiam expugnatus, et turres quae portui imminabant eversae. Populato deinde circa Pisas agro, Lucam (ea tunc civitas amicissima regis erat) se recepit. Refecto paucis diebus exercitu, postulantibus Lucensibus, Mutrone obsedit. Id castellum non vi, sed astu captum a rege est. Simulatis enim cuniculis, quasi moenia eversuris, noctu magna vis ruderum importata, ante oculos obsessorum per dies egerebatur. Quare illi conterriti, cum iam nutare moenia falso decepti metu existimarent, arbitrio regis se permiserunt. Per hunc modum rex munitissimum castellum recepit: receptum autem Lucensibus tradidit.

7.

[Page 54]

[Page 55]

Liber tertius

8.

Is qui secutus est annus turbulentos habuit motus. Cum enim esset in rex, ac omnes civitates quae prius Federici mox et Manfredi sectatae fuerant partes, praeter Senenses et Pisanos, in suam lidem voluntatemque traduxisset, et hos ipsos domitare pararet, duo sub idem fere tempus atferuntur nuncii. Altero Corradinum Italiani Tridentumque iam pervenisse; altero in urbe Roma atque Sicilia motus rerum haudquaquam contemnendi et civitatum procerumque defectus nunciabantur. Rerum novarum causa haec fuerat. Hispani erant duo regii generis, Arrigus et Federicus. Hi adversus fratrem regnum in Hispania obtinentem infensi, tandem extorres patria exularunt: collectaque virorum manu, quando adversus fratrem se niliil proficere existimabant posse, in Africam transgressi, Tunetae apud regem longo tempore meruerunt. Ibi praeda simul stipendiisque ditati, cum de communibus tandem fortunis consultarent, placuit ut Arrigus (is enim maior erat natu) cum omni pecunia ac caetera gaza in Italiam traiceret, Sardiniae regnum a pontifice maxime petiturus. Delatus igitur e Carthaginis portu, cum secundum consilium Italiam pontificemque adiisset, fautore utitur Carolo, qui, nuper vieto Manfredo, flagrantissima apud pontificem gratia praevalerat. Et erant sane Arrigus fratresque arctissimo consanguinitatis gradu materna Carolo stirpe coniuncti. Quamobrem et necessitudinis iure et procurationis beneficio inductus, petenti Carolo magnam pecuniae vim Arrigus mutuatur. Sed dum pontifex de regno deliberat et regis gratia concedere parat, ortis in urbe Roma seditionibus, civibusque ad arma ruentibus, ad sedandas eas tempestates a Romanis Arrigus deposcitur, ac ex Viterbio (ibi nam tunc pontifex debebat) Romam vocatur, senatusque potestas, volente populo, illi tribuitur. Pacata itaque urbe, cum veluti dominatum iure partum nullo respectu pontificis exercebat, ac mala quaedam moliri videretur, pontifici simul atque regi in suspicionem venit. Ob id intermissum Sardiniae negotium est a pontifice, et Carolus repenti mox pecunias, ne maiores ad nocendum facultates illi adessent, bono Consilio haudquaquam reddebat. Coeperat Arrigus iam inde ab initio contrariam pontifici Caroloque factionem magis favere: utramque tamen intra urbem aequitatis simulatione continebat. Ut vero suspicionem

pontificis Carolique advertit, alienus exemplo factus, Pisanos et Senenses ac caeteros eius factionis homines occulte sollicitare coepit; ad Corradinum item mittere, favorem suum fratrisque, ac romanam urbem, si adveniat, polliceri. Magnum hostes momentum in utroque reponabant. Itaque ad Federicum Corradus Capitius neapolitanus, regni tunc' exul, cum una Pisanorum navi missus est, literas ferens ab Arrigo fratre, ut, cunctis posthabitis, ex Africa in Siciliam ad res novandas traiceret. A Corradino etiam frequentes ad Siciliae populos et ad paternos amicos literas regio nomine scriptas detulit .

[Page 56]

Maturata igitur re, Federicus et Capitius in Siciliani transenni. Ducentos milites hispani generis, totidem Germanos, quadringentos vero Tuscos secum traduxere. Ibi, spargendis Corradini literis et maioribus quam attulerant profitendis, brevi admodum tempore Siciliam fere totam, praeter Syracusas et Messanam et Panormum, ad defectionem compulerunt. Et simul Romae, ubi de Sicilia motu auditum est, Arrigus non ultra cunctandum ratus, viros amplissimos principes civitatis, qui guelfarum partium erant, ad se in capitolium evocatos, corona armatorum circumdat. Ex his Napoleonem et Matthaenum Ursitios, summa gratia homines summaque nobilitate, confestim, ne quis motus in urbe suscitetur, extra urbem captivos delegat: Iohannem vero et Lucam Sabellos, in capitolii carcere asservat; diversae autem factionis hominibus licentiam impunitatemque permittit. Ita, repente mutatis rebus, eodem pene tempore de Corradini adventu ac de romanae urbis motu Siciliaeque defectu rex certior factus, ancipitique percussus malo, Senensium Pisanorumque curam omittere, ac veluti ad domesticum extinguendum incendium properare coactus est. Relicta igitur parte equitatus in Etruria, ne, Corradino veniente, civitates quae in lide erant praesidio vacuae forent, reliquae omnes copiae a rege contrahuntur, et per Brutios atque Lucanos, itemque per Siciliam, ad inhibendas defectiones praesidia submittuntur.

Per idem fere tempus Pisani viginti quatuor naves longas ad populandam maritimam oram sollicitandasque civitates adversus Carolum dimisere: edictumque eral, ut cum litus Italiae satis lustrassent, exulesque (magna illorum vis ea in classe vehebatur) suis locis exposuissent, in Siciliam ad Federicum et Capitiium pervaderent, auxilio partium, si quid expediret, futurae. Corradinum in Italiam venientem supra decem Germanorum millia usque Tridentum prosecuta sunt. Inde, seu pecuniarum inopia, seu quod satis virium sibi affore in Italia propter studia partium existimabat, ad tria millia delectorum equitum retentis, caeteram multitudinem domum remisit. Ipse Tridento profectus secus Athesin fluvium, Veronam pervenit: inde ad dexteram flectens, in Ligures duxit. Nam recto quidem itinere haudquaquam petere Etruriam tam exiguis copiis ausus est, Bononiensibus et Reginis et Mutinensibus et aliis quibusdam civitatibus cum Carolo et pontifice sentientibus, populisque Etruriae Apennini iuga obsidere paratis et transitu Germanos arcere. Quare Ligures petens, cum ad litus inferi maris descendisset, ipse quidem cum paucis mari delatus, copiae vero per lunensem agrum pedestri itinere, Pisas venere. Paucis hinc diebus ad quietem sumptis, cum Pisanis ac caeteris suae factionis, qui ad eum ex omni Etruria quantum ad neminem unquam gratulabundi convenerant, Lucensium ingreditur tines. Erant Lucae regii equites, quos in Etruria ob hoc ipsum supra ostendimus a rege relictos, et praeterea Florentinorum caeterarumque civitatum ingentes equitum peditumque copiae. Hi omnes obviam hostibus egressi, ad duo fere pascivi. suum millia quasi pugnaturi constiterunt. At Germani et caeteri qui cum Corradino erant, adversam aciem intuentes, se ad pugnam compararunt. Flumen e proxima fluens palude acies dirimebat. Hoc duni utriusque ut alteri prius transeant expectant, spatio diei frustra consumpto, cum nihil aliud quam sese invicem conspexissent, irrita mora demum abscessere. Corradinus haud multo post Pisis movens per florentinum agrum, Bonitium pervenit: paucisque diebus circa ea loca moratus, cum omnibus copiis Senas contendit. At regiiis equitibus, quos praesidii causa relictos in Etruria diximus, hoc propositum erat: ut aequis fere itineribus cum hoste per amica vadentes oppida, suis facerent animos et hostes a populationibus cohiberent. Itaque, ut Senas pervenisse Corradinum intellexere, ex Florentino agro Aretium (nam ea tunc civitas in regiiis partibus vel fidissima erat) transire pergunt: cumque Varicum pervenissent, Florentinorum equitatu comitante, praefectus regis, quasi satis virium in se esset, dimissis florentinis equitibus et offerentium ultra prosequi repudiata opera, cum suis Aretium versus ire perrexit. At hostes id futurum suspicati, ducibus Florentinis exulibus, decem fere passuum millibus ab Aretio insidias locant. Iter est perangustum Inter sinistros

[Page 57]

montes atque Arni ripas, varioque connexu vallium aptissima insidiis loca. Eo cum regii equites neque explorato neque satis composito agmine descendissent, hostes, repente signo dato, a fronte et a tergo simul invadunt. Occupatur pons a Germanis, et quod facile erat transitu, regii arcentur; alii simul terga premuni; alii desuper tela couvolvunt. Ita in medio circumventi, cum nusquam perrumpere valerci it, nec ullus ad oantandam virtutem locus esset, brevi opprimuntur. Totus ex equitatu regio parva admodum pars, quae ante detectas insidias pontem transierat, evasit: reliqui omnes aut eo in loco caesi sunt, aut captivi Senas abducti . Hanc victoriam hostis magnificentius extollendo, cum id late fama literisque vulgasset, multos mortales, quasi quodam futuri evcntis praesagio, a regis favore ad hoslem deflexit. In regno tamen magis quam in Etruria rebelliones secutae, sive quod hi constantiores sunt populi, sive -quod praesentes victoriae non pluris eam putabant quam esset. Caeterum, nec imminens Corradini lerror, nec oppressio regiarum copiarum, aliquas Etruriae civitales a

tidc regis avertit. Quin edam Aretiii ipsi, quorum in oculis pene facta caedes et profligatio erat, in partibus regis constanlissime perseverarunt. Inter haec, Pisanorum viginti quatuor naves, quas dimissas supra ostendimus, omnia circa Caietam ac reliquam maritimam oram populatae, cum multis in locis exules, ut commodum erat, exposuissent, niullaque ad rebellionem coucitassent, tandem in Siciliam navigarunt. Corradinus, aliquot dies Senis commoratus, demum inde movens, per rusillanum et viterbiensem et sutrinum agrum, ante faciem pontitlcis, qui per id tempus Viterbii erat, Romam pervenit. Atqui praemiserat ad eum pontifex monens, ac sub gravium comminatione censurarum edicens, ne regnum Siciliae, quod ad romanam spectaret sedem, neve Carolum ab' eadem sede appellatum regem, impeteret; satis superque esse, quod pontifices romani pro sua dudum beneticentia a maioribus eius ingratisime perpassi essent. In ipsum tandem pontificis mandata spementem latae erant censurae; quas adolescens sublimi animo usque adeo contempsit, ut ante pontificis oculos exercitum ducere et hostilia cuncta ostentare non dubitavit. Romae appropinquantem populus romanus armatus obviam progressus, summa omnium ordinum gratulatioae, imperatoria transvectum pompa in capitolium perduxit. Ibi, cum non modo principes, verum etiam omnes cuiusque generis studiis partium incensi ex Etruria et Umbria ac reliqua Italia convenissent, paratis omnibus quae ad bellum opportuna erant, quod per Casinum aditus in regnum Caroli praesidio teneri nunciabaiur, per tiburinum albanumque agrum iines regni ingressus est . In his autem locis Carolum suis copiis, licet admodum disparibus, obviam habuit: nam Corradinum quidem, praeter tria Germanorum millia delecta, insuper magna procerum manus ex Liguribus et Tuscis, praeterea ex Umbris et Picentibus et Sabinis, non principes modo eius factionis, verum etiam multitudo ingens studio partium incensa, item romani cives earumdem partium, sequebantur. His accedebat Arrigus hispanus cum haud contemnenda manu magnoque militum numero mercede conductorum. Carolus vero et apud Messanam, quae per id tempus mari terraque oppugnabatur, et per maritimam regni oram multis in locis, copias necessario disperserat: in Etruriam quoque parlem equitatus miserat. Magna tamen animi fiducia, iis quas habebat copiis ad hostem ductis, non procul ab eo castrametatus est. Ibi cum multitudinem ac robur hostium viresque examinaret suas, artis et ingenii opus fore statuit; nam, aperto quidem certamine, non superare modo, sed ne resistere quidem hosti, se posse confidebat. Consilio maxime ad eam rem usus dicitur Alardi cuiusdam senis, viri nobilis domi ac in re militari apprime docti: cuius hortatu rex ex omni suorum exercitu octingentos equites delectos, insciis hostibus, proximo sub colle continuit; reliquam vero multitudinem in planitiem dimisit, praefecto quodam e suis regio ornatu sic, ut rex ille crederetur. Ipse, non longe ab his quos post collem reservarat, paulo sublimiori de loco pugnam spectaturus constitit. Corradini duces cum aciem struerent, Ligures et Tuscos et Hispanos in fronte collocarunt: Germanos circa signa in subsidiis posuerunt. Ut igitur pugnari coeptum est, Tusci et Hispani

[Page 58]

et Ligures, ingenti ardore regias turmas aggressi, magnam stragem ediderunt. Nec longo tempore illorum impetus sustineri potuit: sed postquam, antesignanis reiectis, ventura est ad intima regis agmina, et praefectus regis ornatus insignibus ad terram prostratus, clamantibus cunctis regem esse captum, Germani quoque et hi qui in' subsidio erant, ne expertes victoriae forent, sese pugnae admiscuerunt. Ita profligatis hostibus, cum passim fuga effusissima fieret, victor quoque in sequendo propellendoque dissipatur. Nullum iam in campis densum agmen, nullum in subsidiis robur manserat: vagus miles et praedae intentus quasi certissimus victor exultabat. Maxima pars fugientes insecuta sese a conspectu longe abstulerat. Tum rex, circumducta repente delectorum acie, in campum descendit: structo ipse ac denso agmine spari. invadit; multis subita vi oppressis aut in fugam versis, in ipsa signa Corradini fertur ac uno momento dissipat. Corradinus ceu miraculo attonitus, cum e victore victos inopinato factus esset, cum paucis inde comitibus aufugit. Rex suos ab insequendo continuit : sed densum conglobatumque tenens agmen, redeuntes ab insectatione suorum hostes, integer fessos et structus incompressos, excipiebat. Per hunc modum oppressis hostibus, piena tandem Victoria potitus est. Corradinus, die noctuque continuata fuga, Romam pervenit, et a Guidone Feretrano, quem proficiscens ad bellum Romae in praesidio reliquerat, exceptus est. Populus quoque romanus non invitus illum recepit, inscia adhuc plebe cladum receptorum. Sed mox adventantibus romanis civibus diversae factionis, qui ab Arrigo dudum pulsus cum rege in pugna fuerant, ducibus Ursinis et Sabellis, civitas confestim in armis fuit. Quamobrem metuens Corradinus, relieta urbe, Asturam incognitus petiit, eo Consilio ut inde Pisas navigaret. Circum ea captus loca, regi deditur. Nec multo post Neapolim ductus, ex sententia civitatum, quarum syndicos ad iudicium de captivo statuendum Carolus toto ex regno contraxerat, securi percussus est, primo aetatis flore, et adolescens potius quam vir. Percussi sunt item cum eo dux Austriae eiusdem fere aetatis, et Gerardus pisanus, qui Tuscorum dux in praelio fuerat, Arrigus vero hispanus cum e praelio aufugisset, in agro reatino captus ac regi traditus, iure quodam consanguinitatis, et pactione eius' qui tradiderat, vitam retinuit, perpetua tamen captivitate damnata. Post haec in Sicilia caeterisque regni locis omnia in potestatem Caroli rediere .

Dum ea gerebantur apud regem, Etruria quievit, magna praesidorum parte absente et animis in eventum praelii omnium versis. Verum, ut peracta res est et Corradinus oppressus, ad bellum domesticum versae mentes, copias parare ac redintegrare certamina perrexerunt. Itaque, proxima post praelium aestate, Senenses exulesque Florentini qui Senis erant, omnibus copiis profecti. Colle oppidum iuxta Elsam fluvium obsederunt. Id cum Florentiae nunciatum esset, confestim equites peditesque eo properare, ac socii opem ferre lussi sunt. Cum aliquanto ante solis occasum ad ea loca equites pervenissent diversa ab hostibus regione,

oppidi intra moenia recepti, peditum agmen, quod tardius incedens, non priusquam altera die adfuturum erat, expectare constituerant. At hostes ob hoc ipsum conterriti, prima luce retro moverunt castra. Id vero cum trepidantius agerent, spem rei bene gerendae praebuerunt equitibus. Itaque, capta repente sunt arma, nec ultra peditem expectare placuit: sed egressi magno ardore, hostem trepidum cedentemque invadunt. Oppidani quoque prosecuti et specie multitudinis et clamore iuvarunt. Ab his versi in fugam Senenses profligantur: nec dubitatur, si pedes adfuisset, quoniam acerbissima illa clades Senensium numeraretur. Equites tamen ipsi, quantum maxima potuerunt edita caede, neminem fere captivum servavere. Eodem anno Ostina a Florentinis obsessa. Occupaverant id castellum exules qui e praelio aufugerant. Mox, cum arctius premerentur, noctu deserto loco, evadere tentantes, cum incaute id facerent, non fefellerunt custodes; itaque, insurgente clamore, magna ex parte aut capti aut interfecti sunt. Haud multo post reductas ab Ostina copias, Lucensibus postulantibus, quoniam adversus Pisanos ducere parabant, equites peditesque auxilio missi, usque

[Page 59]

ad Pisanorum moenia cuncta popularunt, et castella quaedam circa Auserim fluvium ceperunt. Pax deinde cura Senensibus ex diutino bello recepta. Illi enim, cum spes nulla iam amplius superesset, ad Caroli gratiam conversi, praefectum eius intra urbem acceperunt, pacemque fecerunt cum Florentino populo. Inter caeteras conditiones pacis illa fuit, uti Senenses florentinorum exulum neminem Senis senensive in agro esse morarive paterentur. Ea de causa quidam exulum Senis abeuntes, casentinatem cum sese in agrum conferrent, capti per media loca et Florentiam ducti sunt, moxque de illis supplicium sumptum. Inter hos fuit Actiolinus Farinatae filius, eques florentinus, patre genereque illustris. Eodem anno, circiter calendis octobris, duabus noctibus et luce media continuatis imbribus, flumina miraiidum in modum supra solitam magnitudinem excreverunt: pleraque egressa alveis circumiacentia inundarunt loca. Eluvius Arni factus auctior, cum magnam vim materiae trabesque exsectas et arbores revulsas radicibus turbulento vortice deferret ad pontem, qui est ad Trinitatis aedem, transversus impegit; tumentibus mox aquis, et quia eo tenebantur obice, per urbem redundantibus instar diluvii cuiusdam, omnia complevit: tandem malori aquarum vi disiecto ponte, impetus in alterum inde pontem delatus simili mina illum quoque subvertit. Ita e quatuor pontibus, qui ripas Arni intra urbem iungebant, duobus eversis. purgato demum alveo, aquae cesserunt. Annum insignem multis rebus insigniorem fecit pontificis mors et contentio mox inter patres secuta, quae tanta obstinatione agitata est, ut prope biennium truci pertinaciter obdurarent. Ob eas partium discordias, adversa factio rursus in spem erecta, multa per Etruriam moliri dicebatur: Pisisque et apud Bonitium magnam vim hominum diversa sententium convenisse; ne apud Senenses quidem quietas esse res, multos enim spe novarum rerum aperte iam fremere. Accedebat ad hunc metum absentia regis necessario futura, quoniam Ludovicus Francorum rex. Caroli frater, magna parata classe, qua in Africam traiceret, Carolum rogaverat, ne communi christianorum causae deesset. Harum itaque suspicio rerum ad curam Etruriae regem pertraxit, conantem, priusquam proficisceretur, impendentes rerum motus Consilio praevenire. Quare, Romam petens, auctoritatem senatus iam pridem sibi demandatam, sed quodam tempore intermissam, resumens, gebellinos in ipsa urbe primum affiixit. Mox in Pisanos conversus: quibus infensissimus credebatur, quod per superiora tempora inimicissimo in regem fuerant animo, quod naves ad procurandas defectiones civitatum miserant, quod pecuniis et militibus Corradinum fovissent. Ob ea, cum putarent omnes ne eversione quidem Pisanorum satiari regis animum posse, Florentinique et Lucenses, perpetui Pisanorum hostes, quasi ad certissimum illorum exitium secuturi regem se alacriter comparassent, contra spem ac vota hominum, facile pax est a rege Pisanis concessa. Nam simul atque tetigit Etruriam rex, legati Pisanorum praesto affuerunt, mandatis sese obtemperaturos offerentes, mari etiam, quo per id tempus praevalabant, benigne operam polliciti. Sic obviam eundo et prompte offerendo, regis flexere mentem, ut non solum non persequeretur eos in praesentia, verum etiam foedus in futurum coiret. Id regis factum multorum animos offendit: neque latuit regem ab omnibus fere amicis improbatam eius lenitatem erga tam saevos quondam hostes fuisse. Proximo anno, vere primo, pax inter Florentinos et Pisanos facta est, praesentibus ac iubentibus regis legatis; fuerat enim bellum cum his post Corradini adventum: nec sane conditiones multae dictae, nec libentibus animis pax recepta, sed ne regis auctoritati refragari viderentur. Quare, properans contrario aliquo facinore querelas amicorum tollere, Bonitium, praecipuam adversariorum sedem (quod in oppidum tota ex Etruria homines diversae factionis, vel civitatibus electi, vel regis adventum formidantes, se recipere consueverant), per

[Page 60]

Guidonem praefectum suum obsidendum evertendumque curavit: neque tamen ita gratuito, ut non pecunias ob eam rem praefectus exigeret. Promiserunt Florentini populi nomine Rocrerius Malespina et Clericus Pactius, equites Florentini: ea post eversum oppidum, praefecto flagitante, persoluta est. Incolis autem (magna enim pars illorum voluntaria remanserat) sub ipso monte locus ad inhabitandum concessus. Ex illo iam tempore mutatam rerum, conditionem reperio apud Senenses, ac diversa factione succumbente, in societatem amicitiamque Florentini populi non dissimili partium studio devenisse. Pacatis igitur civitatibus, quamdiu sedes romana vacavit, quieti omnia per Etruriam fuere.

Rex autem post Ludovicum fratrem in Africam profectus, bellum una gessit, prosperos certe habiturus successus, ni mors immatura Ludovicum oppressisset. Illius interitu coepta tandem expeditio, ad irritum rediit: pactiones tantum et tributa quaedam, quo honestior esset pax, a barbaris extorta.

Reversio inde Caroli in Italiam fuit, et quidem cum omni procerum manu : nam et Philippus Ludovici filius, qui post obitum patris regium nomen susceperat, et alia procerum multitudo Carolum secuta, per Italiam transiit. Hi etiam tunc discordes patrum animos, et sedem vacuam offenderunt: tanta siquidem erat pervicacia, ut eos neque Dei metus, neque hominum preces, neque christianorum querelae, ab obstinatione et certamine dimoverent. Ad extremum vero, post longas expectationes, quia inter se convenire non poterant, extra collegium respicientes, Theodaldum placentinum, per id tempus in Syria commorantem, romanum pontificem designarunt: qui mox Gregorius decimus nominatus est. Is per literas e Syria accessit, ac summa omnium gratulatione Viterbii inunctus, cum haud multo post Hierosolymae recuperandae gratia concilium apud Lugdunium Galliae urbem indixisset, constituto tempore Viterbio movens, comitante rege ac magna procerum manu, Florentiam venit. Susceptus summa laetitia nec minori veneratione, cum amoenitate urbis delectatus in illa resedisset, amor coepit, si qua fieri posset, studia partium ac discordias civium sedare, electosque dudum, cum bona venia illorum qui urbem tenebant, reducere. Id suo ingenio a pontifice optatum incenderunt insuper exulim preces : qui se in pontificis auctoritate reponentes, illius ad pacem invocabant clementiam. Suscepto igitur negotio, pontifex ante omnia de hoc ipso cum Carolo egit: ac ubi regem non repugnaturum intellexit, magistratus principesque civitatis magno numero ad se vocatos in hunc modum traditur allocutus: "Cum ad curandas hominum infirmitates discipulos suos magister ille supremus dimitteret, in quamcumque domum intrarent, pacem ei domui dicere praecepit. Et nos igitur quamquam immeriti ad huius muneris successionem vocati, sic in mandatis ambulasse credemus, sic praeceptum domini, cui non parere nefas est, adimplesse si hanc vestram urbem ingressi, pacem illi edicamus. Nam, quid agat quis vel ad obedientiam maius, vel ad utilitatem hominum conducentius? Constat enim nec domum nec civitatem salvam esse ullam posse, si pax exulet, discordia insit. Unde ex eodem sacrario illa quoque sunt prompta: Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. Equidem iam antea discordias et seditiones huius populi audiens, mecum ipse horrebam, et nunc, cum hanc urbem vestram inspexi ac proprius morbo admovi manum, vehementius horreo, misereorque vos prudentes quondam homines in tantam amentiam esse prolapsos. Etenim, per immortalem illum et

[Page 61]

ineffabilem Deum! quid sibi volunt haec partium studia? quid contentiones istae civiles? quid inextinguibile odium ac pene vaesanus' malevolentiae ardor in proximos, in cives, in consanguineos vestros? Est hominum quidem puerilis stultitiae annos supergressorum, consilii sui, praesertim in re malori et seria, rationem aliquam probabilem reddere. Vos, quaeso, utra tandem ratione factum vestrum defendere polestis? divina an humana? Atqui, si divina inspictis praecepta, nihil est fere quod diligere magis debeatis quam proximos. Vos capitaliter eos odistis. Si huma'na, nihil magis quam patriam, Vos impie illam evertistis. Neque enim patria quicquam est aliud quam civitas; neque civitas aliud quam cives ipsi: quos qui pellit, qui necat, qui persequitur, proximos odit, patriam vastat. At unde ista vaesania? unde hic tantus manat furor? Causam profecto non levem, non contemnendam, sed gravissimam urgentissimamque subesse oportet, quae ad tam nefariam mentem voluntatem que perpellat. Quaenam est igitur haec tam praepotens tamque perurgens causa? iuvat enim audire; immo doleo audivisse. Quod guelfus est, inquit, aut gebellinus: nomina ne ipsis quidem qui illa proferant nota. In bis non nobilitas modo, verum etiam fatua plebs, cuius nec interesse quicquam potest, insanit; ac prout huius vel illius factionis est, ita alterius nomen in opprobrium iactat et capitali persequitur odio. Ea nimirum causa est, cur cives necantur, domus inceduntur, evertitur patria, sititur proximi sanguis. O puerilem stultitiam ! o amentiam non ferendam! Gebellinus est: at christianus, at civis, at proximus, at consanguineus. Ergo haec tot et tam valida coniunctionis nomina gebellino succumbent? et id unum atque inane nomen (quod quid significet nemo intelligit) plus valebit ad odium, quam ista omnia tam praeclara ac tam solida et expressa ad charitatem? Neque vero magis ego vos quam illos repraehendo, nam utrisque idem est error et querelae ratio par. Utraque enim factio, dum potuit, cives pepulit, domos incendit, proximo rumque sanguinem concupivit: altera alteram saepius ulta est, et ab irato Deo quasi flagellum quoddam ad affligendum alterutros vicissim traditum. Cum igitur in his quae superiori tempore a vobis factitata sunt insignis stultitia, vaesanus error, eversio patriae, ac divinae simul humanaeque legis contemptus non cernatur modo, verum etiam palpetur, quid est iam tandem hminum non ad extremum perditorum ? nonne contraria facere velie quam adhuc fecistis ? Resipiscite igitur aliquando, et haec partium studia pestifera quidem ac detestanda oblivione sempiterna delete. Sit pro odio charitas, pro malevolentia dilectio, pro eversione status, pro pernicie salus. Ecce enim illi ipsi quos urbe eiecistis praevenientes pacem petunt, ac deposito immani partium furore memoriaeque omni praeteritorum deleta, concordibus vobiscum animis vivere cupiunt : id illi nunciant ; id nitro suppliciter exposcunt. Quomodo igitur pax etiam ad mundi huius inanem fastum gloriosior et honorificentior esse potest, quam vobis rempublicam obtinentibus pacem ab illis peti, ac vestro beneficio in urbem reduci ? Nempe in alterutris iniuriis extrema quaeque acerbissima est. Si itaque illi accepti recens vulneris memoriam deponere parati sunt, quid vos, qui id vulnus intulistis, facere decet? nonne inulto proclivius memoriam omnem iniuriarum obrutam velie? Denique, quoniam haec vestra partium studia pro romanis pontificibus contra eorum inimicos suscepisse asseveratis, ego romanus pontifex hos vestros cives, etsi hactenus offenderint redeuntes tamen ad gremiam recepi, ac remissis iniuriis, pro filiis habeo. Et vos ergo in

nostra causa non plus quam nos ipsos velie par est. Quare, si bellum pro nobis suscepistis, pro nobis etiam pacem suscipiatis".

Haec pontificis oratio, etsi multitudini grata, praestantibus tamen viris, quibus tunc res publica nitebatur, onerosa fuit. Itaque placuit, quando perardua videbatur res, non protinus ad eam e vestigio respondere, sed dictis sententiis et in Consilio re discussa. Igitur, mature ex placito civium ad haec se responsuros affirmantes, ex auditorio abierunt: coactoque postridie Consilio, in quo optimus quisque ex nobilitate plebeque haud cunctanter affuit, de hoc ipso refertur. Dura sane omnibus ac minime tuta videbatur exulum reductio : et indignabantur plerique, conturbata pene natura rerum et in contrarium versa, id patrociniū pro inimicis

[Page 62]

adversus amicos a pontifice susceptum. Denique et negare postulata et conqueri aperte placuit. Reversi ergo ad pontificem magna civium frequentia, cum ante illius faciem moesti procubuissent, unus ex bis, cui mandatum fuerat, in hunc modum locutus est: " Postulatio tua, gloriosissime pontifex, eo nobis onerosior fuit, quo tibi magis obtemperare optamus. Quidquid a nobis refragabitur, in eo vis reverentiam superabit, magnitudo periculi voluntatem. Oramus vero, eadem ut aequitate nos fideles devotosque aures audiant tuae, qua adversarios persecutoresque audierunt. Porro, etsi magna laus est parcere hosti, nunquam tamen aequum fuerit eos qui adversus te arma tulerint infesta, et eos qui pro te pugnantem proprium fuderint sanguinem, in eodem gradu meriti collocare. Denique, nihil indignius aut perversius esset, quam sic inimicos protegere, ut amicos impugnes. Multa igitur in oratione tua admirati, eo vel maxime stupore commoti sumus, quod, quasi tibi ignotum esset, quid sibi vellent haec partium studia flagitasti, et quasi damnatam rem ac nomina, ne ipsis quidem qui illa proferunt nota, insectatus es. Nempe, si pugnare pro romana ecclesia, si defendere pontificis adversum persecutores, furor ac dementia vocitanda sit, nihil est quod dicamus. Sin autem pium et gloriosum omnibus ac praecipue tibi videri debet, quo ore, quaesumus, Pater, studia partium nostrarum, quae semper hoc egerunt, pestifera detestandaque appellas? Utrum partem nostras non pro romana ecclesia contra imperii assertores stetisse dices? vel favorem ecclesiae impendisse stultum simul ac damnatum esse? Atqui stetisse nos pro ecclesia, praeterquam facta, literae quoque pontificum, quarum infinitus pene numerus in publicis servatur archivis, cohortationum et commendationum plenae, testantur. Nec sane tam exigua fuerunt merita nostrorum, ut quae acerbissimis illis temporibus contra Federicum et Manfredum gessimus, quaeque ab illis ob favorem ecclesiae passi sumus, tam facile debuerint memoria excidisse. An igitur favorem ecclesiae impendisse nefarium est? ac eodem gradu nos qui pro illa contra persecutores arma tulimus, et adversarii nostri qui impia ecclesiae intulerunt arma, condempnandi sumus, atque eodem crimine (quod non sine gemitu te dicentem audivimus) partes nostrae illorumque damnandae? Nam, quod quaeris divinane an humana ratione factum nostrum defendere possimus, nos et divina, quod pastori caelitus nobis praefecto obtemperavimus, eiusque persecutoribus restitimus; et humana, quod vim vi repulimus, et quod nefarios cives e civitate deiecimus. At proximos odisse, contra praeceptum est. Noli, quaeso, nos ad hanc scrupolosam vivendi normam vocare : aliter enim coelum, aliter terra regitur. Porro ne praedecessores quidem tui, quamquam sanctissimi, parenti entibus maxillam unam, iuxta praeceptum Domini, alteram porrexerunt, sed restiterunt viriliter adversus Federici Manfredique plagas ; et cum resistere amplius desperarent posse, ne in altera percuterentur, trans Alpes usque aufugerunt. Nam de patria quidem satis legibus exemplisque maiorum cautum est malos cives in numero civium non esse habendos. Sed nomina videlicet, et ea ipsa inania, nos commoventi Non sumus ita leves neque tam ignari rerum, ut de verbo digladiandum putemus. Quin immo id ipsum, quod tu magni facere videbaris, unde nomina ipsa factionum dicantur parvi admodum momenti apud nos est. Quid enim refertunde quidque dicatur? Res plane ipsae ac facta nos commovent. Pulsi dudum urbe raiores nostri exularunt. Dura supplicia de illis sumpta: lacerati alii duris poenis; alii effossis oculis longo et implacabili carcere vitam amisere. Nobis deinde per scelus ac prodicionem fractis dirutae domus, villae incensae, vastati agri, necati quicumque in potestatem adversariorum viri pervenerunt. An hoc de verbo cuiquam certamen videri potest, ac non potius de vita et sanguine? Voca hos ut libet: rem ipsam attendimus. Nec, si nomen ipsum ignotum est, facta quoque nobis illorum sunt ignota, et quae dudum fecerint et quae facturi sint, si potestatem nanciscantur. Nam, quod praeventientes pacem petunt, quodque, memoria praeteritorum deleta, concordibus nobiscum animis vivere ultro et suppliciter exposcunt, una atque eadem respondendi vera et simplex ratio est. Errat profecto bonitas tua, beatissime Pater, si illorum verbis credendum existimat. Fortuna quidem illis mutata est, animus vero idem permanet. Credamus vero

[Page 63]

illorum verbis, si non alias ipsi nos credentes lidentesque apud Arbiā simul cum patria

prodiderunt. Pacem petentibus annuamus, et intra moenia recipiamus, si non isti ipsi, intra moenia retenti, tempus iocendi contra lidem observarunt. An vero, quod tunc nullo impellente praeter insitam acerbicatem, fecerunt, nunc extrema plaga exulceratos, quam, ut a te disserebatur, acerbissimam esse constat, non existimabimus esse facturos? Non est ita. rique enim plus quam oportet infer.sionis memoriam servant: nec quisquam inimico et laeso non stulte se credit, quoniam hominuni voluntates obscurae sunt, verba et frons persaepe menliuntur. liaque, non tam huius inanis, ut tu modo vocitabas, fastus nobis est cura, quam salutis nostrae: nec tam gloriam affectamus illorum ex reductione, quam ex reiectione securitatem. Quod autem extremo in loco tua quasi validissimum habuit oratio, si bellum pro

vobis suscepimus, pro vobis quoque pacem suscipere debere, quamquam in eo auctoritas tua nos admodum frangit, tamen vide ne aequum sit, cum in extrema odia et gravissimas inimicitias coniecero, tunc pacem nobis periculosam indicere, ac illis ipsis quos offendimus salutem nostram, ut credamus, postulare. Quare, si pax dumtaxat petitur, ut pro vobis bellum suscepimus, sic etiam pacem suscipere non abnuimus: sin, ut in urbem quoque recipiantur, curam salutis nostrae nimium abieceris. Neque enim par fuerit te illos ad gratiam, et nos intra moenia recepisse. Nani tibi quidem quid periculi receptio illa afferre potest? nobis vero quid non potest intra una moenia futuris? Sed quid nos aut de aequitate causae, aut de meritis nostris disseramus, quos tu resipiscere iubes, et contraria facere quam adhuc fecerimus? O incredibilem temporum mutationem! o spem fatuam nostram! An, cum Innocentius, cum Urbanus, cum Clemens, romani pontifices antecessores tui, nos adhortationibus et literis ad persecutionem adversariorum impellebant, cum signa dabant quae armati sequeremur, cum opera nostra non solum gloriosa mundo, verum etiam Deo accepta, praedicabant, laudibus extollebant, quisquam putasset fore aliquando, ut romanus pontifex nos pro his factis resipiscere, contraria facere quam adhuc fecimus commoveret? Non possumus dicere non eandem esse sedem (est enim una et perpetua): sed illud dicimus, nos ab romana sede in fraudem compulsos, quod ad quae instanter hortata fuerit, ea nunc acriter repraehendit et damnat. Tu autem. Pater, vide etiam atque etiam quid agas. Multa quidem tempus affert, variaque vicissitudines rerum serpunt: nec, si nunc persecutoribus caret ecclesia, in futurum quoque carituras exploratum habes. Veniet profecto tempus, in quo studia faventium improbase nequaquam conducet, ac resipiscent forsitan plures quam tua levitas debeat optare".

Magistratus quidem et cives qui ad pontelicem venerant ita dixere: pontifex autem nihilominus in proposito permansit. Denique urgere atque monere non prius destitit, quam in se arbiter sumptus ad res componendas, pacem pronuntiavit inter cives, gravissimis in eius pacis transgressores constitutis poenis. Ad tollendam vero suspicionem eorum qui urbem tenebant, complures ab exulibus iussit lidei servandae gratia obsides tradi. Ea cum perfecisset, basilicam dedicavit Gregorianam, quae est trans Arnum iuxta supremam pontem: nani et ipse quamdiu Florentiae diversatus est, aedibus resederat Mozianis ei basilicae linitimis; laetatusque sua tandem opera pacem esse factam, literas in pariete eius basilicae, huius pacis memoratorem continentes, incidi non abnuit quae hodie quoque in eo loco extant Haec tamen omnia plus in praesentia spei, quam in posterum successus habuere. Cives enim qui graviter tulerant adversariorum in urbem reditum, haud multo post haec suspensiones fingere, rumorem spargere, occulte quaedam machinari: denique tantum terrorem illis qui per foedus redierant incussere, ut consistere non ausi, sponte sua demigrarent. Ita longos pontificis in pacanda civitate labores brevis adversatio irritos fecit. Quae cum postea resciret, usque adeo

[Page 64]

indigne tulit, ut non solum obsides ab exulibus traditos e vestigio restitui iuberet, verum etiam transgressores graviter multaret, populoque et urbi interdiceret sacris. Huic interdicto fere per triennium civitas obnoxia fuit. Nec tacile dixerim, maior obstinatio in pontifice, an contumacia fuerit in civibus. Neque enim pontifex, quamvis multum rogatus, interdictum sustulit: neque prestantes in republica cives eo conterriti mutaverunt sententiam.

Altero dehinc anno Bononiae seditionibus exortis, diversa factio urbe depellitur. Eo studio partium equites profecti cum iam appropinquarent, egressi contra Bononienses, nec sibi esse opus auxilio dixerunt pulsos adversariis, nec in urbem recipere Florentinos velle, ne maioris turbationis materia oriretur. Ita, palam spreto civitatis subsidio, non sine indignatione Florentiam rediere.

Diversa eodem anno apud Pisanos fortuna fuit. UH enim, iisdem seditionibus agitati, Iohannem Gallurae iudicem cum parte civium pepulerunt. Is ad Florentinos Lucensesque confugiens, studio partium in societatem susceptus copiisque adiutus, acre bellum intulit Pisanis. Sed hic haud multo post morbo interiit.

Postero dehinc anno Ugolinus Comes, cum omni reliqua factione Pisis per seditionem pulsus, et ipse quoque ad Lucenses Florentinosque confugit, et in societatem receptus est. Magnus hic rerum motus Pisanis fuit, propterea quod non in urbe modo, verum etiam per agrum magna multitudo Ugolinum sectabatur. Itaque Florentini et Lucenses in spem erecti, exercitum parare, ac exules Pisanos fovere, statuerunt. Cum omnia parassent, magnis equitum peditumque copiis fines Pisanorum ingressi, non solum populaverunt agrum, verum etiam castella quaedam Pisanorum ceperunt: quod indignationem pontificis auxit. Nam ille paulo ante praeceperat civitatibus nihil inter se hostile moliri, sed ad suum arbitrium controversias referre. Itaque, dolens poenas contemni a se dictas, multo vehementius irritatus est.

Per haec ipsa tempora synodus apud Lugdunium celebrata, multaque a pontifice provisae ad propositum illud suum recuperationis Hierosolymae pertinentiae. Nam et cum Graecis quibusdam foedus est ictum, et quidam eius gentis errores improbane concilio sublatis: et Rodolphus, iam pridem ad romanum delectus imperium, sub ea conditione receptus, ut proximo inde anno in Italiam transiret.

Secuta est post haec pontificis reversio, qui eodem fere itinere quo profectus erat, repetivit Italiam. Ergo, superatis Alpibus, cum in citeriorem Galliam primo, mox in Etruriam descendisset, et iam Florentiae appropinquaret, etsi non deerat suspicio ingens apud principes civitatis ob superiorem indignationem, tamen reverentiae magnitudo et sanctitatis opinio usque adeo preavaluit, ut, omissis caeteris respectibus, omnis multitudo urbana obviam profunderetur. At pontifici erat propositum ab ingressu urbis abstinere. Itaque, non longe a porta deflectens iter, ex via bononiensi qua tunc adventabat, in aretinam viam contendit.

Forte Arnus per eos dies factus auctior maiorem sese obiecit, quam uti vado transmitti posset. Ea vi coactus est pontifex contra propositum animi per pontem iter facere, urbisque partem transitu attingere: nec quicquam moratus, continuo egreditur, duobusque passuum millibus ab urbe via aretina diversatus est. De interdicto autem tollendo nihil ab eo impetrari potuit. Tantum, dum per urbem iter fecit, gratiam et benedictionem civibus exhibuit: egressus vero, iisdem quibus prius censuris obnoxiam reliquit civitatem. Inde postridie movens, Aretium petiit. Eo cum pervenisset, haud multos post dies morbo correptus gravi, e vita migravit tertio idus ianuarii, quarto fere anno postquam sedere inceperat. Fuit autem vir optimus et procul dubio sanctissimus, ingentis quidem animi contra christiani nominis inimicos, et qui sacrae recuperationem terrae semper meditaretur: ad eamque unam rem christianos omnes, positus inter se contentionibus, intendere debere censebat. Ea de causa fiebat, ut studia partium, quae plerique romani pontifices ante foverant, ipse quidem propellere longe detestarique videretur. Sepultus est Aretii summa cum veneratione:

[Page 65]

multaque circum illius corpus miracula postmodum subsecuta fidem eius sanctitatis indubiam praebuere.

Post novendiale sacrum inclusi patres Innocentium quintum pontificem creaverunt. Hic inter primas gratulationes interdictum gregorianum contra Florentinos positum benigne sustulit, civitatemque ad sedis apostolicae gratiam recepit .

Proxima dehinc aestate Florentini et Lucenses magnis equitum peditumque copiis lines Pisanorum ingressi sunt. Fossa erat interim munitionis causa manufacla, quae regionem secans, in Arnun procurrebat. Hanc Pisani crebris per eam propugnaculis ad vim hostium propellendam excitatis tutabantur. Cum ad eam ventum esset, ac saepius tentata incassum transitio foret, quoniam lata et profunda fossa, desuper tutelis firmata, hostes facile repellebat, una tandem pervadendi via animadversa est per ipsum fluvii alveum secus fossae caput. Itaque, contractis eo repente copiis, equites primo, mox pedites transiere. Inde ad laevam conversi Pisanos, pluribus locis sparsos ad tutelam fossae, repentino impetu pervadunt. Turpis fuga hostium passim fuit: nec prius finis insequendi factus quam ad ipsa Pisanorum moenia pervenerunt. Florentini et Lucenses post victoriam, longo captivorum agmine multaque praeda victricibus copiis ad ipsam fossam unde Pisanos deiecerant reductis, stativa posuere, nihil inde non hostile contra Pisanos molientes. Dum bis esset in locis Florentinorum exercitus, Valascus quidam hispanus a pontifice missus in castra pervenit, indutiasque indixit ex pontificis auctoritate. Idem quoque apud Pisanos ab eo factum. Post haec, medium se cura interposuisset, castigando atque monendo, pacem extorsit. Conditiones in ea dictae: ut Pisani Ugolinum comitem caeterosque exules in urbem reciperent, bonaque quae ante exilium possederant integra redderent. De aliis vero omnibus quibus de controversia esset, in pontificis arbitrium consenserunt. Ita ab armis tunc discessum est.

Per hos ipsos dies Innocentius pontifex romanus, qui apud Aretium nuper assumptus fuerat, Romae decessit, sexto fere postquam sedere inceperat mense. Eo defuncto, apud Lateranum inclusi patres Adrianum creaverunt. Is fuit genere Italus, patria Genuensis. Hoc etiam intra paucos dies Viterbii defuncto, Iohannes XXI creatur, genere hispanus, qui et ipse sexto post coronationem mense, apud Viterbium casu testudinis periit. Ita quatuor pontificibus intra biennium defunctis, tandem Nicolaus tertius ad pontificatum assumitur, vir praestantissimus, ex gente Ursina. Hic etsi familia studio partium vel praecipua ortus, regi tamen privatim infensus erat, quod nuper mortuo Romae Innocentio, cum ad deligendum pontificem inclusi de more patres convenissent, praesidens conclavi rex gallicos patres contra italos vel impudenter foverat: ex quo magna nostrorum in se contraxerat odia. Ea igitur indignatione accensus pontifex, et simul qui maiorem potentiorumque esse putabat quam libertati expediret, multa in suo pontificatu molitus est, quo regiam amplitudinem nimis elatam deprimeret. Nam et vicariatum Etruriae, quem ecclesia regi commiserat, exinanivit, et senatoriam urbis potestatem, quam ad eam diem continuarat rex, coegit dimittere: constitutione insuper edita, ne cuiquam regi aut regia stirpe oriundo senatoriam aliamve dignitatem Romae habere liceret: per quam nota inurebatur Carolo et Arrigo hispano, qui proximi fuerant senatores.

Ut quoque romana sedes minus opera indigeret regis, Bertoldum Ursinum propinquum suum turmas equitum alere iussit, sub praetextu urbium recuperandarum, quae per id tempus a Guidone Feretrano principe diversarum partium in Umbria occupabantur. Discordias quoque et simultates Etruriae civitatum, per quas fautores partium et infinitam pecuniarum materiam rex captare solebat, tollendas sopiendasque curavit per Latinum legatura, virum religiosum ac praecipuae auctoritatis. Igitur, tertio anno pontificatus Nicolai, Latinus Florentiam veniens, magno honore a civitate receptus est. Mittebat illum pontifex gratia inimicitiarum publice privatimque tollendarum. Praeter industriam legati, quae in prensandis

[Page 66]

hominibus hortandisque plurima fuit, illa quoque res non mediocriter suffragata creditur ad pacem, quod nobilitas per id tempus acerbis inter se inimicitiiis conflictabatur, armataeque familiae per urbem longis agminibus incedebant, pugnaeque et vulnera crebro committebantur, non sine trepidatione tumultuque civitatis. Itaque, hac deformitate rerum fastiditi cives ac plane fatigati, a desiderio reducendorum exulum non penitus adhorrebant: nec porro nobilitas resistere poterat, cum integra non esset, et quod alteri renuerent, id alteri sequendum vel de industria suaderent. His de causis factum est, ut longe faciliorem viam ad res componendas

Latinus haberet, quam dudum eadem in causa atque re Gregorius habuisset. Exhortatus ergo homines, cum auctoritatem pontificis publice privatimque interponeret, tandem civium pacem ac reductionem exulum fieri obtinuit. Quo autem maior firmatas paci inesset, advocata conclone, cum multitudo omnia complexisset, ipse sublimi de loco profatus, longa oratione commoda pacis explicuit, eamque velut salutarem acceptandam servandamque suasit. Conditionibus deinde ex arbitrio pronunciatis, syndicos exulum assurgere iussit, publiceque inspectante populo in mutuos amplexus vivium devenire. Ad tollendas vero suspiciones, multos utrinque vades ultro citroque dari iussit. Forma quoque reipublicae gubernandae ab noviter instituta est, creato magistratu quatuordecim virorum mixtorum ex utraque factione, qui pro tempore praeessent civitati. Publicis compositis negotiis, privatas subinde inimicitias tollendas curavit, pacatis familiis tam eiusdem factionis inter se quam diversarum, ubicumque privata odia ob caedes aut vulnera subessent. Ea quo magis rata forent, affinitatibus ultro citroque contractis homines censuit obligandos. Monumenta vero damnationum in publicis archiviis contra exules per superiora tempora reposita, non cancellanda modo, verum etiam una cum libris tollenda providit, quo penitus earum rerum deleteretur memoria. Bona quoque exulum, quae vel a fisco ex publicatione, vel a privatis per potentiam tenebantur, illis quorum fuerant uti restituerentur effecit. Ex hoc iam tempore diversa factio magna multitudine in urbem rediit, praeter quosdam principes, quibus concordiae gratia reditus est ad tempus aliquod dilatus. Fuerunt autem hi circiter sexaginta ex praecipuis familiis diversae factionis, quibus circa urbem Romam exilii locus pro voluntate pontificis destinatus est. Illud praeterea additum, ut castella quaedam circa urbem in pontificis custodia essent, utque magistratus Florentiae pontifex ad biennium ex arbitrio daret. Ea cum perfecisset legatus, ingenti prudentiae fama non immerito parta, abiit, relieta civitate pacata et concordia, quam 30 impacatam discordemque susceperat. Caeterum, ex hac providentia legati, et simul ex revocatione vicariatus, de quo supra mentionem fecimus, rex dominatum Florentiae omnino dimisit; liberaque iam civitas et sui iuris facta a quatuordecim viris gubernabatur. Hic rerum status fere biennium duravit; nec dubitabatur, si is pontifex vixisset diutius, quin longe magis ea forma reipublicae fuerit duratura. Igitur, quatuordecim viris ex utraque factione rempublicam gubernantibus, primo quidem anno quietia omnia domi forisque fuerunt, nec quicquam memoria dignum per id tempus accidit. Secundo quoque anno quies domi viguit: foris autem multa, ceu nubila in sereno coorta, futurae tempestatis formidinem incussere. Causae vero turbationum hae suberant. Nicolaus, de cuius animo erga regem supra diximus, proximo autumno apud Suriani arcem, septem millibus passuum a Viterbio, cum reficiendi sui gratia eo secessisset, subito apoplexiae morbo correptus et officio linguae destitutus, paucos post dies migravit e vita.

[Page 67]

Quo sublato, cum de successore deligendo inter patres agitaretur, assumpti nuper a Nicolao cardinales italicum: altera vero factio, et ipsa per se potens et ab rege sublevata atque impulsa, gallicum cupiebat. Aliquot menses cum eo modo concertassent, neque de pontifice convenire possent, Viterbienses infensi Ursino generi ex superiori dominatu, seditione facta, ad arma ierunt, novosque sibi magistratus, pulsos veteribus, creaverunt. Inde, caeco amentique furore conclave, quo patres inclusi erant, irruentes, duos Ursinos cardinales per vim detractos non sine contumelia abduxerunt. Abductus est etiam cum his Latinus ille, quem legatum nuper florentinae pacis auctorem fuisse supra monstravimus. Sed hic postmodum conclavi redditus est: duo autem Ursini privato carcere detenti. Quo facto, altera patrum factio praepotens ac plane victrix quem cupiebat pontificem habuit. Creatus est igitur Martinus quartus, natione gallicus. Hic usque adeo regi coniunctissimus fuit, ut omnia sibi debere videretur. Ex hac itaque coniunctione et praesentia regia, qui paulo post gratulatum ad pontificem decucurrerat, civitates Etruriae, quae dudum in partibus fuerant, rursus ad regem inclinari coeperunt, eiusque nutum in cunctis respicere. Quare, praefecto Rodulphi imperatoris, quem ille post ablatum regi vicariatum, volente pontifice, quasi redditam imperio in Etruriam miserat, Florentini et Lucenses parere amplius noluerunt. Ob eam rem comminari ille primo, et multas proferre. Mox ubi cognovit parvi pendii, collecta manu quadam germanorum equitum Miniatae ex oppido, quam veniens in Etruriam sibi arcem sedemque delegerat, bellum adversus Florentinos Lucensesque commovit. Haec res studia partium, quae iam extincta videbantur, iterato incendit. Itaque, non multo post in suspicionem conversi, Pisciam oppidum lucensis agri, cuius incolae ad diversas partes inclinare videbantur, Lucenses Florentinique simul iunctis copiis obsederunt. Cum obsessi de conditionibus agerent, Florentinique mitiorem partem amplexi recipiendas suaderent, obiurgati sunt a Lucensibus, quod mixti ex utraque factione, pristinam illam vim animi in tuendis partibus amisissent. Ita, sublata reconciliationis spe, Piscia oppugnatur; captaque tandem, ad solum evertitur. Per hoc ipsum tempus Sicilia tota a rege defecit: et simul per Flaminiam atque Umbriam Guido Feretrans princeps diversae factionis multa audere molirique ferebatur. Ob haec omnia, cum iam plane studia renovari partium cernerentur, cunctaque suspicionibus redundarent. Florentini consortium diversae factionis hominum, qui in administranda republica dudum recepti fuerant, amovendum censuerunt. Quare, quatuordecim virorum officio, qui mixti ex utroque genere civitatem regebant, antiquato, priores artium creaverunt. Tres ab initio creatos constat, postea sex, inde duodecim, mox octo: quod suis quidem temporibus apparebit. Nec tamen huius magistratus nomen tunc primo in republica repertum est: constat enim annalibus octoginta ferme annis ante id tempus, priores artium in republica fuisse, sed postea omissum ac pene obliteratum: tandem hoc tempore amplificata potestate, resumptum est.

Populare autem maxime id genus administrandi esse, vel ex nomine ipso intueri licet. Quod enim potentes quidam plus nimio turbationes optare videbantur, ad pacatum tranquillumque genus hominum, non tam bellis et contentionibus quam negotiis in pace gerendis intentum, civitatis translata est gubernatio: atque ob id priores artium dicti, quia non ex rapacibus neque seditiosis, sed ex frugali pacatoque hominum genere, ut cuiusque exercitia erant, suffragiis populi anteferebantur: nam qui inertes sunt, ex aliorum bonis nutriantur oportet. Hunc magistratum nomenque hodie quoque in civitate durare trigesimo atque octavo supra centesimum anno, signum fuerit non absque optima ratione excogitatum fuisse. Nam quae damnosa sunt, etsi non homines, at tempus experientiaque rerum magistra redarguit, nec diuturna fore permittit. Primi tunc omnium priores artium creati fuerunt Bartolus Bardius Iacobi equitis filius, ex familia nobili et in primis locuplete, Rossus Bacarelli, Salvius Clari Hieronymi. Hi publicis aedibus inclusi, nec aliud quicquam quam de republica cogitare

[Page 68]

iussi sunt, et sumptus ex publico eis praebiti, cum caeteri omnes ante id tempus magistratus domum suam redire post negotia consuessent. Duodecim apparitores illis a populo dati, sex viatores ad convocandos cives, totidem ob caetera obeunda ministeria. Tempus autem huius magistratus bimestre constitutum est: quod hodie quoque servatur. Post hos duplicatus est numerus, et sex pro tribus suffragio civium suffecti: in sex enim regiones divisa civitate, singulos ex singulis ad prioratum sumi placuit.

Eodem anno imbres assidui, circiter idus decembres, complures dies noctesque continuati, omnia pene urbis loca inundarunt. Ab bis cum sementes dilutae ac solo abrasae interiissent, confestim adempta spe futurarum messium, annonae caritas est consecuta.

Per idem tempus Caroli regis filius, novis rebus Siciliae excitus, ad patrem e Gallia properans, cum quadam manu equitum Florentiam venit, nec minori applausu receptus est quam si pater urbi dominaretur. Eodem quoque anno Caroli auxilio missi equites urbani sexcenti apparatu insigni, qui regi in Siciliam traicere festinanti circa Regium Calabriae oppidum sese coniunxerunt, et in obsidione Messanae aliisque subinde locis fideliter simul strenueque suam operam navarunt.

Res postulare videtur, ut de rebellionem Siciliae, ac de caeteris quae eidem acciderunt regi, discursu brevissimo referamus, praesertim cum eius res adeo sint cum civitatis rebus connexae, ut magnopere intersit illas cognoscere; et auxilia eo missa quibus ex causis evocata, quibusve locis obsecuta fuerint, non aliter quam per eorum explicationem queat intelligi.

Post victum Corradinum recuperatamque Siciliam, cum civitates quae dudum Capitii et Federici ductu rebellaverant, in regis fidem potestatemque rediissent, praefecti ad eas gubernandas viri gallici, feroces natura atque superbi, innumeras Siculis inferebant clades: tantaque erat gubernatorum petulantia, ut non iam liberorum hominum, sed mancipiorum loco Siculi haberentur. Pro levissimis rebus ac saepe pro verbo liberius emisso supplicia aderant crudelissima. Delatorum plenae erant urbes; laquei et securae in levissimis habebantur poenis.

Ad haec avaritia Gallorum inexhausta et auri cupido insatiabilis nocentes pariter innocentesque pervadebat: nec ullus rapinarum erat modus. Divitiae pro crimine maiestatis lesae habebantur, ut quisque amplissimo erat patrimonio ita in periculum acerrime vocabatur: id genus hominum rebellionis auctor fuisse, id maledixisse regi, id Corradini imaginem domi habuisse, accusabatur. Lacturae fortuna'rum iam in consuetudinem venerant; optabiles quidem, modo supplicia excamificationesque cessarent. His accedebant libidines non maiorum modo, verum etiam ministrorum, in uxores et filias Sicularum, sine ullo respectu aut verecundia, ut quidquam placitum fuerat. Hanc durissimam servitutem aliquot annis perpessae civitates, tandem superante patientiam magnitudine iniuriarum, in furorem vertuntur. Initium rerum novarum a Panormitanis factum. Hi enim diem festum extra urbem agentes, cum a Gallis eo profectis arma explorarentur, ac eo praetextu sinus mulierum papillasque obtrectarent, concita ob eam foeditatem seditione, Gallos lapidibus primo, mox armis persecuti, omnes interfecerunt. Rumor deinde Panormo in alias civitates delatus, eodem exemplo ad arma et caedem populos excivit. Ita per totam Siciliam trucidati Galli, cum ardor eorum petulantiae populo sanguine extinctus esset, non solum divitias male coacervatas, sed corpora insuper Siculis reliquere.

Rex per id tempus in Etruria erat: qui, audita Sicularum defectione, magnis itineribus Regnum in contendit. Eo cum pervenisset, copias undique contrahit: Florentinos ac caeteras civitates amicas auxilia rogat. Ipse apud Regium, qua proxime est transmissio in Siciliam, constitit: ibi copias venientes excipit, quaeque opportuna sunt ad transitum parat. Erat per

[Page 69]

difficilis transmissio, propterea quod omnes ferme regis naves in Siciliae portibus navalibusque asservabantur, quae tunc rebelles cuncta tenebat. Itaque, contractis ex omni marilima Italiae ora navibus, Messanam, quae proxima erat, traductis copiis obsidere incepit. Vehemens eius urbis oppugnatio fuit, nec remissior sane eorum qui obsidebantur in resistendo audacia. Nain et rex in hac una urbe, quam primo circumsteterat, iudicium de se fieri apud alios Siciliae populos haud falso existimabat: utque res ea successisset, ita ab aliis quoque aut formidari se aut contemni. Et Mamertini centra victoris iram pertimescebant; Gallorum superbia crudelitasque ante oculos versabatur; cui foeditati honestam profecto mortem censebant praeferendam. Rege circa Messanam habente castra, bellicumque terrorem Siculis ostentante, civitates, crebris legationibus ad Petrum Arragonum regem missis, sibi ut subveniret precabantur.

Regnum Siciliae ad illum pertinere docebant, quoniam uxor eius Constantia Manfredi quondam Siciliae regis filia esset: ad quam, consumpta virili prole, haud dubie regni pertineret successio; possessionem vero civitates unanimiter et cupientissime offerre, iam vero Manfredi mortem ulcisci, ad quem magis quam ad generum nepotesve spectare? praesertim cum idem sit interfecto, idem occupator regni, idem civitatum vexator: quae pati ut ludibrio habeatur, contra decus sit regii nominis. His tandem vocibus permotus rex, Siciliam capessere constituit. Et adiuvabat celeritatem eius coepti, quod ipse paulo ante magna parata classe in Africam traiecerat, afflictisque magna strage Barbaris et oppido in litore expugnato, non longe a Sicilia victorem exercitum classemque habebat. Praefectus igitur ex litoribus Africae, cum Panormo applicuisset, receptus summa gratulatione a Panormitanis, rexque Siciliae appellatus, structis de caetero navibus Messanam petere contendit. Carolus, quod praevalere hostem classe intelligebat, ac periculosum arbitrabatur, tota Sicilia adversante, in illa includi, et commeatus penuria urgeri, dissolvendam obsidionem ac remeandum statuit. Id regis consilium ubi per castra innotuit, tantus repente concursus ad mare factus est (properantibus cunctis ne in postremis traicerent), ut non multum a fuga et desperatione res illa distare videretur; tentoria et machinas et apparatus omnem in castris relinqueret, vix dum traducto exercitu hostium classis advenit. Carolus autem, quia non decertandum in praesentia, sed alia ratione gerendum existimabat bellum, copias dissolvit et auxilia domum remisit. Sed classis dum abiret, per speculatores hostium conspecta, ab Arragonibus invaditur. Ex ea aliquot naves, in quibus Pisanorum triremes fuerunt quatuor ex foedere nuper ad Carolum missae, capiuntur, et Messanam ducuntur. Equites vero Florentini a rege dimissi domum rediere, incolumes quidem, praeterquam quod tentorium publicum, ex more duci eorum traditum, in illa fuga in castris apud Messanam amiserant: quod a Mamertinis captum, diu inter spolia asservatum est.

Altero dehinc anno domi quies fuit, nec lacessitis bello, nec lacessentibus. Nam et praefectus Rodulphi nuper in Etruriam missus, qui Miniato ex oppido bellum coeperat inferre, non consequentibus viribus ab incepto destiterat, et missi ad Carolum equites domum remearant. Itaque, ad laetitiam conversis animis, ludi quidam insignes eo anno per urbem dati, et apparatus magnifici vicatim prope exhibiti, viri unum in morem vestes plerique albas induti, mulieres quoque omni sumptuositate ornatas, compitalia exercuere.

Sequitur post hunc annus insignis multis rebus. Eo anno ictum est foedus cum Genuensibus. Superaverant autem illi paulo ante Pisanos navali praelio, et reliquias belli persequerantur: quamobrem credebatur Pisanorum nomen omne posse deieri, si Genuenses quidem mari, Florentini autem et socii terra adorirentur. Et profecto causae suberant legitima ad bellum, quod illi post pacem non satis pacate in Lucenses finitimos se habuisse, Rodulphique praefecto bellum nuper inferenti cohaesisse arguebantur. Ad hoc igitur icto foedere. Florentini et Lucenses caeterique socii constituto tempore profecti, ad ipsa prope Pisanorum moenia posuerunt castra; Genuenses autem mari aderant quadraginta longis navibus. Haec terrestres

[Page 70]

maritimaeque copiae cuncta igne ferroque populatae sunt. Post multiplices illatas clades exercitus discessere eo proposito, ut proxima dehinc aestate maiori apparatu, marique terraque, rursus coirent ad Pisas obsidendas. Cum itaque salus nulla Pisanis superesse videretur, UgoHnus comes, qui Florentina ex pace nuper redierat Pisas, locum adversarios criminandi nactus, quod obstinata quadam perversitate Florentinos Lucensesque sibi inimicos infestisque reddidissent, quibuscum amice erat viveiidum, "Quid, inquit, profuit haec pervicacia, ut prope omnium finitimorum diversas tam cupide arriperemus partes? Ego quidem, ut mari propagandum populi pisani imperium, sic terra vicinas civitates benevolentia et charitate putabam continendas. Id profecto maioribus nostris sapientissimis viris placuisse video, qui Corsicam, qui Sardiniam, qui Baleares insulas procul sitas imperio subiicientes suo, Lucam in vestibulo pene urbis nostrae positam intactam reliquerunt. Hi vero contra praeclari gubernatores nostri molestissimas simultates domi parantes, nulla probabili ratione perpetuos nobis hostes a terra imminere procurarunt. Et nunc quoque mea sententia est Florentinos esse pacandos. Nec sane id videtur difficile, si eius rei naturam penitus discernamus. Etenim, quibus de rebus nobis atque illis contentio est? de Sardiniae dominatu, an de insularum aliarum possessione? At id ne in cogitationem quidem eorum unquam venit. An certare nobiscum volunt de rerum maritimarum potentia? At id quidem curae illis nunquam fuit. An quod agro nostro indigent, quem colant, ex quove alantur? Satis ipsi quidem superque habent agri, neque nostrum requirunt, neque exposcunt. Quid est ergo, quod nos cum illis in coitionem deduxerit, praeter inane quoddam partium studium leviter corrigendum, si paucorum rabiem, qui hac inimicitia nos superfluo oneraverunt, comprimamus?" Haec ab illo haud falso iactata metus imminens comprobabat. Septuaginta quidem naves longas parare Genuenses ferebantur: a terra vero magnos deiectus equitum peditumque haberi, ut proxima aestate Pisas obsiderent. Id formidantes Pisani, cum una salus videretur, si Florentini a societate Genuensium averterentur, Ugolino comiti, quod is Florentinorum sociorumque amicus, et studio partium similis habebatur, adhaeserunt. Ille, ubi mentes civium ad se traductas vidit, diversae factionis capita deturbat, ac suo iam nomine civitatem gubernat: ad hoc ipsum auxilia Florentini populi implorat. Ea mutatio rerum Florentinos deflexit. Itaque, reliquo bello, quod proxima aestate ad Pisas gestum est, nequaquam interfuerunt, contenti mutatione rerum, et amica factione pro inimica urbi praefecta. Quare, a Genuensibus tantum, qui cum septuaginta navibus longis constituto tempore affuerunt, et a Lucensibus, qui perseverarunt in foedere, bellum est postea illatum: nec dubitatur, si Florentinus in foedere permansisset, extremam fuisse perniciem illam Pisanis futuram.

Eodem anno producta lurbis pomoeria sunt, et nova subinde moenia longe maiori ambitu designata, celeberrimisque viis, Casenlinati, Bononiensi, Pratensi, Pistoriensi, opera portarum egregie instituta. Eo vero secunda, an tertia productio fuerit, haud equidem certissimum dixerim. Plurimi tamen existimant secundam fuisse, cum prima de tempore Martis ad thermas publicas ac theatrum vetus complecterentur moenia. Inde productum constat pomoerium hinc ad ripas fluminis, illinc ultra sacras Laurentii aedes. Tertio longe progressum est, ut supra diximus, quibus in locis nunc moenia portaeque existunt. Trans Arnum vero prima aedificatio fuit circa vetustum pontem, suburbana aedificia et villae hortis permixtae. Inde mox vici tres facti: duo secus Arnum supra infraque pontem, tertius recta a ponte via. Hi vici diu absque munimento publico fuerunt: ac propterea frequentes in his locis turres privatim factae, quo tuto habitari in illis posset. Tandem et hi moenibus cincti, collesque superni muuimentis apprehensi. His quoque in locis mox crescentibus incolit aedificiisque subinde adiunctis, pomoerium productum est longe maiori ambitu quam prius, portaeque magnifici operis tres factae celeberrimis trans Arnum viis. Pisana, Senensi, Aretina.

Eodem anno Carolus rex moritur, vir procul dubio egregius, longe tamen belli artibus

[Page 71]

quam pacis insignior: res siquidem a se praeclaras armis gestas impunita suorum licentia in pace foedavit, ac nimio despectu ad rebellionem coegit. Duabus praecipuis in Italia victoriis auctus: altera qua Manfreduin, altera qua Corradinum superavit. Sed utrasque secutae rebelliones minus esse laetas permiserunt. Ad extremum capto filio, Siciliaque amissa, in medio turbationum maximarum interiit apud Foggiam, Calabriae oppidum.

Altero dehinc anno Guilielminus Aretinorum praesul castrum Caeciliae, admodum natura munitum, in finibus aretini agri Senas versus occupavit; praesidioque niilitum imposito, novis rebus Senenses conterruit. Itaque, contractae eo prope Senensium copiae et a Florentinis missi equites peditesque castrum circumsedere. Varia dehinc oppugnatio, et usque in mensem quintum protracia obsidio: quae tam valida fuit, affluentibus undique auxiliaribus turmis, ut praesul Aretinorum, etsi coactas quoque ostentarat copias, tamen apparatus magnitudine absterritus, ferre suis auxilium non sit ausus. Fame tandem expugnali qui intus erant, deserto per noctem castro, fuga sibi consuluerunt: sed ea cognita per hostes, magna pars intercipitur. Ipsum vero castrum, ne quando propter egregiam eius loci opportunitatem similia tentarentur, ad solum usque Senenses everterunt.

Per hoc ipsum tempus Princivallis Fuscanus, ab Rodulpho in Etruriam missus, parere sibi civitates postulabat. Consensisse eius missioni Honorium pontificem romanum, qui nuper Martino successerat, vulgo ferebatur; et dedita opera, quo minus abhorreret animi, ut Italus genere et studio partium, non alienus legaretur. Is cum Florentiam intrasset, et prece magis quam auctoritate niteretur, plus valuit respectus causae publicae quam privati generis. Itaque, ut aliis, ita et huic parere civitas noluit. Quare, post paucos dies Florentia egressus, Aretium petiit. Ibi quoque cum eadem postulasset, neque alteram factionem trahere in sententiam potuit, quod a nomine imperii abhorrebat, neque alteram, quoniam nomen familiae Fliscanae, ex qua ipse ortum ducebat, suspectum partibus habebatur. Ita, ab utrisque spretus, tandem abivit.

Proximo post hunc anno semina gravissimarum turbationum Aretii coorta, finitimas civitates in suspicionem primo, mox in apertum bellum compulere. Haud multo quidem ante id tempus Aretini, exemplo Florentinorum permoti, priorem artium sibi creaverant virum quemdam popularem, ac nobilitati maxime infestum. Guelfo huic nomen fuit. Is, armata multitudine, castella quaedam Aretinorum per nobilitatem prius occupata repetere: mox quia dicto non parebatur, obsidere coepit: nonnulla vero ex his pertinacius resistentia tandem vi capta expugnataque, ad solum aequavit. Praecipue tamen Pactiorum et Ubertinorum potentiae infestus: quorum castella pluribus locis cum evertisset, tandem Civitellam obsedit, in qua Guilielminus praesul, homo diversarum partium et aretini populi inimicus, residebat. Eo in loco dum exercitus esset, principes nobilitatis, qui primo ob studia partium varie Inter se dissidebant, veriti ne, si id oppidum ductu auspicioque prioris expugnaretur, in nimiam plebs evadere potentiam, a se quoque usurpata reposceret, eo metu auxii et simul invidia plebis commoti, reconciliatis inter se animis ac seditione in exercitu facta, duce Rainaldo Bostole, ad hostem transfugerunt. Ob eam rem obsidio statim soluta est, ac exercitus domum reductus. Nec multo post omnis nobilitas una cum praesule, contractis undique suis amicorumque viribus, Aretium intrarunt; impetuque in priorem artium facto, cum illum, fracta ac depulsa plebe, corripuissent, avulsis per contumeliam oculis, foedum spectaculum suis civibus dimisere. Urbem vero ac publicarum rerum curam inter se partiti gubernabant: bonos et graves e plebe viros urbe deiecerant. Nec tamen hic status rerum diuturnus fuit: nam peculiare nobilitatis malum, superbia et ambitio, conflictare dominantes coepit. Itaque, suspicionibus coortis, Guilielminus praesul una cum Ubertinis et Pactiis, ex quibus ipse oriundus erat, caeterisque Aretinorum familiis eius factionis, impigre raptis praeveniens armis, nobilitatem caeteram

[Page 72]

urbe deturbat. Ipse per gentilium agnatorumque favorem sublevatus, tyrannidem invasit. Erant duae factiones Aretio pulsae; una ex plebeis, qui priorem artium secuti fuerant; altera ex nobilitate, per fraudem postmodum eiecta. Hi omnes in unum coeuntes castella Rondine, Sabinum et alia quaedam circa urbem munita loca occuparunt, bellumque ex bis Aretio intulerunt. Mox, quia non satis per sese existimabant posse, ad Florentinos legatione missa,

cuius princeps fuit Domitianus quidam e familia veteri, opem supplices precabaiitur. Addiderunt et orationem precibus, ex vetustate amicitiarum ac simili studio partium collectam; nullam esse florentino populo, si antiqua repetantur, neque vetustiore, neque diuturniorem societatem, quam cum ea parte Arednorum, quae nunc a communibus inimicis eiecta, supplex in eius lidem patrociniūque confugit; cum hac enim parte statim post Federici mortem foedus societatemque initam esse a Florentinis, tunc primum ex longa servitute sese in libertatem vindicantibus; hac eadem parte reipublicae gubernacula tenente, quo quidem anno puⁿatum fuit apud Arbiā, bis equites peditesque Aretinorum senensem agrum cum Florentinis ingressos; in ipsa vero arbiensi pugna plures prope caesos fuisse Aretinorum acervos, quam ullius sociae civitatis; post longum deinde exilium ac fractas opes, Carolū regem subsidio partium coe^litus dimissum, vix ab ulla per Etruriā civitate receptum esse priusquam ab Aretinis; copias inde suas et Corradino venienti opposuisse, et in tanta trepidatione cunctorum, cum prope in oculis suis caedi exercitum regis conspexissent, tamen in fide una cum Florentinis constantissime perseverasse; neque postea obsidendo Bonitio, neque aliis locis, ubi de studio partium ageretur, suam aut operam aut praesentiam defuisse; nunc eosdem se Aretio pulsos, non tam vi contrariae factionis civium quam exterorum; Guilielminum siquidem potentiam omnem ex clientelis ac finitimis tyrannis diversarum partium coegisse, seque domestica seditione plebis nobilitatisque laborantes, partim vi, partim perfidia pepulisse; orare, uti pro veteri araicitia, proque diuturna coniunctione, non patiantur eos ab se frustra auxilium petere: nam utilitatis quidem rationem minime se explicare velie, cum apud homines loquantur prudentissimos, et qui probe norint quantum intersit diversam factionem an amicam urbi illi praeesse, praesertim cum Pactii et Ubertini et huiusmodi homines quietis simul libertatisque hostes in ea dominantur, quibuscum haud dubium sit bellum tandem Florentino populo esse futurum; caeterum referre, utrum nunc, tenentibus amicis circa urbem castra et opportunitatem maximam praestare valentibus, an postea, illis iam perditis, bellum sit suscipiendum. Movit oratio mentes, quippe vera esse constabat, quae ab legatis dicebantur. Itaque responsum illis datum est: populum quidem florentinum bono esse animo, verum et sociorum sententiam illis esse expectandam, quos ad hoc ipsum e vestigio convocarent. Accitis deinde sociorum legatis, reque in Consilio discussa, constituerunt aretinos exules, utpote vetustos amicos, in communem societatem suscipere, iisque opem ferre quoad in urbem atque in sua restituerentur. Ad hoc ipsum renovato foedere, octingentos equites illis decrevere: horum quingentis e vestigio traditis, reliquos sese, cum res exigeret, missuros polliciti. Recepto igitur sociorum equitatu, aretini exules, cum ipsi quoque equitem peditemque satis magno numero armassent, per singulos fere dies usque ad Aretii moenia crebris incursionibus infestabant. Quare et hi, qui urbem tenebant, diversarum item partium, auxilia postulare coacti sunt. Ob eam causam omnes Florentini exules qui ubicumque terrarum erant, eo concurrerunt: praeter hos quoque ex Umbria et Pidentibus studio partium insignes complurimi. Ita certamen atque bellum ex integro nascitur. Eodem anno bis incendia Florentiae coorta; primum in Cerretanorum aedibus, deinde aliud longe maius quo Circulorum domus crematae sunt ingenti cum iactura praedivitis familiae.

[Page 73]

Honorius quoque pontifex romanus per hoc ipsum tempus decessit, biennio fere postquam sedere inceperat. Proximo dehinc anno cura in aretinum versa bcllum. Nam auxilia diversae factionis eo contracta florentino ac senensem agrum subitis incursionibus reddebant infestum. Tandem proficisci totis viribus, et simul exules Aretinorum in societatem receplos fovere, simul eorum, qui intra urbem erant, petulantiam retundere placuit. Ea de causa magni delectus Florentiae habiti sunt: Senensium vero ac sociorum aliorum copiae ingentes arcessitae. Ex bis omnibus confectus est ingens equitum peditumque numerus. Signa militaria aliquot dies ante extra urbem prompta, tempusque profectioni constitutum pridie calendas iunias: quod ubi advenit, signa moventes Aretium versus per superiorem Arnū contenderunt. Nec insignior apparitione exercitus, nec omnibus rebus instructior post arbiensem pugnam eniissus ferebatur. Cum in fines Aretinorum pervenissent, Leonam et alia pleraque circa Ambram fluvium castella ceperunt: eorum plurima in deditionem accepta; nonnulla etiam vi expugnata. Inde copiae Laterino adnotae. Id oppidum Arno supereminet octo passuum millibus ab Aretio, natura loci satis munitum. Circa illud stative positus, cum circumvallare oppidum coepissent, et apparere pertinacius incubaturos, Lupus quidam exul florentinus, qui cum aliqua manu in praesidio erat, conterritus magnitudine apparatus, paciscitur, uti cum suis abire incolumi liceat. Ita, deducto praesidio, oppidum tradit. Florentini ergo et socii, post Laterinum captum, inde iam structi, ad hostem duxerunt: proximeque contra Aretium positus castris, crebra praelia in portis ipsis commiserunt, omniaque circa urbem igne ferroque hostilem in modum vastarunt. Ad viii calendas sextiles, non procul a porta, ludicrum equorum cursu certantium, praemiumque de more, ut domi ea die consuevit, ab illis editum est. Inter eos vero ludos procella subito coorta, in ea parte castrorum, ubi Senensium tendebant copiae, sic vehementer inflavit, ut magnam partem tabernaculorum vesano quodam impetu stridoreque glomeraret. Id praesagium futurae cladis Senensium fuit: quod paulo post ex re ipsa intellectum est. Nam confectis liis rebus, cum abire placuisset, Florentini eodem quo prius venerant itinere, Senenses autem diversa regione, via Senensi, remeabant. Eorum itaque discessum conspicientes Aretini qui intra urbem erant, invadere Senensium agmen statuerunt. Itaque, post eos quam citissime egressi, quatuor fere passuum millibus ab urbe consequuntur. Ibi vertere signa retro ac decertare invitos compellunt. Sed ubi manus conserere coeperunt, et eques equiti, pedes pediti congressus rem comminus gerere, pugna erat atrox et clamor

ingens, variaeque fluctuationes et caedes annitentibus utrinque edebantur. Tandem superati Senenses, omnia resistendi spe, in fugam vertuntur. Magna eorum strages per iram et indignationem superioris vastationis a victoribus edita est. Qui vero eorum a caede superfuerunt, maxima ex parte capti sunt, et Aretium ducti. Florentini vero nihil penitus eorum sentientes nec urbi intermisso itinere, Laterinum pervenerunt. Ibi cum paulo post deletas Senensium copias cognovissent, quamquam graviter eos angebat sociorum casus, et iactabant quidam ad comprimendam Aretinorum insolentiam exercitum esse reducendum, tamen vicit eorum sententia, qui tuta magis quam speciosa suadebant. Itaque parte equitatus Laterini relieta, quae Aretinorum cohiberet impetum, reliquas omnes copias Florentiam reduxere.

Dum ea geruntur in Aretinis, alia insuper bellorum materies apud Pisanos exoritur. Ugolinus enim comes, cuius mentionem supra fecimus, Ugolinum Gallurae iudicem, hominem et studio partium et consanguinitate sibi coniunctum, Pisis pepulit. Ipse malo Consilio cum diversarum partium hominibus in gratiam rediit: a quibus non multo postea captus, in carcerem truditur. At Ugolinus Gallurae index caeterique pisani cives per factionem eiecti, ad Lucensium Florentinorumque opes confugientes, causa fuerunt foederis inter civitates renovandi. Itaque, eodem anno auxilia equitum peditumque a Florentinis missa, una cum Lucensibus agrum pisanum intrarunt. Ibi, coniunctis Pisanorum exulibus, bellum Pisis intulerunt.

[Page 74]

Eodem anno Florentiae exaltata est circa baptisterium area et lateritio opere constrata, caementis de industria congestis, quo reliquae urbis superficiei par esset, pecunia ad eam rem perficiendam ex aerario prompta. Pontis etiam ad Heram fluvium (id enim castellum in Florentini populi ditionem paulo ante pervenerat) arx et turres insigni opere communitae, civesque ad eius loci custodiam bini cum militari praesidio destinati.

Inter haec Aretini ob victoriam de Senensibus habitam maiorem in roodum elati, castella quae ab exulibus tenebantur magnis copiis oppugnabant. Cum itaque Carcianum circumdissent, atque id castellum omni apparatu urgerent, caeteris quoque castellis eadem vis immineret, exules Aretini difficultate rerum commoti Florentiam oratum mittunt, se ne extremo in periculo constitutos in hostium manus pervenire patiantur. Commota ob id civitas mittendas iterum copias in agrum aretinum decrevit, non tamen tanti apparatus, quanti priore expeditione facti. Quod enim obsessi aegre sustinere oppugnatione credebantur, ob id magis properare, nec auxilia sociorum expectare placuit. Itaque, urbani equites ad octingentos, mercede conducti ad ducentos, peditum vero ad quatuor millia in hoc subitaneo exercitu fuere. Has copias cum adventare sensissent Aretini, obsidionem dissolverunt, revocatisque in urbem copiis et multitudine confestim armata, certissimo dimicandi proposito, obviam hostibus progressi sunt; atque ubi in conspectu fuerunt, aciem struunt potestatemque pugnandi faciunt. Florentini, quia prevalere illos multitudine intelligebant, Laterini copias continebant; tantum militem de superiori loco coniunctum pene moenibus oppidi ostentabant; in planitiem vero non descendebant. Itaque, irrita tandem expectatione, absque ulla pugna discessum est. Sed Aretini postquam abscesserunt, parte copiarum Bibienam transmissa, Casentinati via usque ad Sevam fluvium tumultuosius profecti, tantum terrorem incusserunt, ut Florentiae intra moenia trepidaretur. Ob eam rem copiae sunt confestim revocatae. Eodem anno circiter idus decembris continuis imbribus auctum flumen Arni totam fere inundavit urbem: quaedam etiam adiacentia aedificia eius impetu corruerunt.

Nec multo post Aretini, magnis copiis profecti, ad Varicum fecerunt castra oppidumque oppugnarunt. Inde pars copiarum tumultuosius delata Collinam ad usque praedabunda pervenit. Eo de loco (neque enim plusquam septem passuum millibus Florentia abest) quam magna possunt incendia ostentant. Hoc tumultu in suspicionem versae mentes, cum praesertim manus quaedam exulum florentinorum cum Aretinis venisse diceretur, verentibus principibus civitatis, ne quid arcani subesset mali, iuventutem obviam exire cupidam intra moenia continuere. Quare, hostes licentius vagati, post magnas demum illatas clades, praedamque abunde captam, ad suos qui circa Varicum erant revertuntur.

Per idem tempus Pisani studio partium inducti Guidonem Feretranum, iussu pontificis in Gallia exulantem, crebris arcessitum literis, sibi ducem praefecerunt, quo Lucensibus caeterisque eius factionis Ugolinoque Gallurae indici exulibusque aliis nuper eiectis, a quibus lacescebantur bello, resisterent. Ugolinum vero comitem, quem supra captum et in carcerem trusum ostendimus, cum duobus filiis totidemque nepotibus una in turri simul clausos, subtractu protinus cibo, fame necaverunt, ad eam immanitatem nihil ob aliud quam ob studia pardum impulsu. Caeterum, ea res Lucentium sociorumque suspicionem adauxit, et parare vires animumque in futurum certamen coegit. Ita, cuncta vicissim Etruria studiis partium erecta conflictabatur.

9.

[Page 75]

10.

Iam appetebat ver, et una omnium cura in aretinum versa erat bellum. Florentini quidem pro crebris incursionibus ostentatisque nuper urbi incendiis; Senenses vero pro calamitate praelio accepta properabant ulcisci; Lucenses antiqua partium voluntate Florentinis coniuncti; ad hoc Pistorienses, Volaterrani, Pratenses alique socii sequebantur; cives praeterea eiusdem factionis Aretio pulsati, qui frequentia circa urbem castella occuparant et in societatem Florentinorum recepti erant: hi omnes inter se foederati bellum inferra properabant. Contra vero Aretini diversae factionis, qui intus erant, quibus Guilielminus praesul fere dominabatur, ad hoc Pactii, libertini, Tarlati, praepotentes Aretinorum famihae, cumque his Bonus Feretrans, multique praeterea nobiles ex Umbria et Picentibus, studio partium tracti, omnesque Florentini exules, Aretii convenerant, bellum et ipsi ex diverso gesturi. Apparatus fere omnium civitatum ad id bellum factos, demoratus est Caroli tili adventus. Is enim, fervente nuper inter Carolum pattern ac Petrum Arragonum regem, qui Siciliam invaserat, bello, captus navali praelio apud Neapolim fuerat a Roggiero classis hostium praefecto: a quo cum in Siciliam devectus esset, Constantia quondam Manfredi regis iilia, accitis' singularum civitatum sindicis ad sententiam de captivo ferendam, cum omnes poenam capitis adversus eum decrevisset, ipsa quasi beneficio suo morti ereptum in Hispaniam misit, et honesto carcere asservavit. Ita, callido Consilio civitatum odia in Carolo accendit ob damnationem tili, et ipsa sibi humanitatis clementiaeque laudem insignis comparavit.

Mortuo deinde patre Carolo, iuvenis e carcere certa pactione dimissus in Galliam transiit. Inde mox Italiam adventare nunciabatur, pontificem aditurus, et regni paterni gubernacula suscepturus. Huius adventus expectatio Florentinos Senensesque et alios socios detinuit, cupientissima nobilitate, cum ille advenisset, praesenti obsequium exhibere. Venit ille tandem circiter calendas maias; Florentiamque ingredienti magnifice sunt honores impensi. Inde cum, paucos dies commoratus, Senas versus abiret, fama ingens fuit Aretinos magnas equitum peditumque copias paravisse, ut iter facientem in agro senensi adorirentur. Quod postquam Florentiae auditum est, etsi Carolus ipse turba suorum equitum confisus, nihil pro sua tutela postulasset, tamen equites urbani extemplo arma capere iussi, usque ad extremos Senensium fines grato obsequio prosecuti finire. Inde mox eversis, confestim in Aretinos expeditio indicitur, et socii certiores facti convocantur. Signa vero militaria, quo maturius conveniret miles, extra urbem deprompta apud Ripolim via Aretina aliquot dies continuere. Cum vero iam convenissent copiae, et cuncta ad iter parata forent, Consilio duces habito, contra

[Page 76]

omnium expectationem transire Arnum, et Casentinati via ad hostem ducere statuerunt. omnium expectationem transire Arnum, et Casentinati via ad hostem ducere statuerunt. Praeerat autem copiis Amerigus Narbonensis, quem Carolus, ut expertem bello, Florentinis sociisque ducem reliquerat, et cum eo sex cives egregii ad hoc ipsum delecti. Superato monte, cum circa Puppium descendissent, quoniam id erat oppidum Novelli comitis, quem in hostium semper fuisse numero constabat, et tunc etiam apud Aretinos eodem studio partium versabatur, sub ipso oppido castris positus, longe lateque ut maxime possunt regionem populantur. Aretini primum recta via copiarum adventum expectabant: sed postquam ex fuga et trepitatione hominum pecorumque in Casentinati hostes adesse cognovere, et circa Puppium cuncta ferro igneque vastari, confestim omnibus equitum peditumque copiis Aretio profecti, Bibienam venerunt. Fuisse autem tradunt Aretinorum octo millia peditum; equitum vero non amplius nongentis. Ducebat autem Guilielminus praesul et Bonus Feretrans et alii quidam praestantes diversarum partium viri, qui per id tempus rei militaris peritissimi habebantur. Cum in conspectum venissent, nec fere plus mille quingentis passibus inter se castra distarent, Aretini, etsi longe impares numero copiarum, tamen confisi virtute suorum, primi flagitarunt pugnam. Nec Florentini quidem detrectarunt certamen, sed praelio se impigre obtulerunt. Cum ergo pugna decernere statuissent in proxima planitie (Campaldinum incolae vocant), sese ex composito compararunt, et acies utrimque struxerunt. Florentini prima fronte equitatum omnem, quo admodum praevalabant; post hunc peditum robur collocarunt, extenso longius utroque cornu, ut, si opus foret, equitatum complecterentur: scutarios vero et sagittarios per cornua ipsa ab utraque parte disposuere. Praeter has duas, subsidiariam aciem extra ordinem unam ex Pistoriensibus et aliis sociis, quibus Cursius Donatus eques florentinus praeerat. Aretini vero eodem modo tres et ipsi acies fecerunt: primam equites; mox aliquo intervallo pedites; insuper extraordinariam aciem, cui Novellus praeerat Comes. Erat inter duces exercitus Florentini populi Verius Circulus, e familia nobili, et ipse summis divitiis magna praevidentiae virtutisque fama. Is, cum suae tribus antesignanos equites, qui primi hostem pervasuri essent, legere ex officio cogere, sese primum legit, etsi tunc ex cruce aegrotantem, insuper filium et nepotem: caeterorum autem neminem se lecturum esse dixit, verum qui patriam amarent, eos sponte sua profiteri debere. Eius viri eximium praestantemque in republicam animum admirati cives, plerique verecundia adducti, id sibi munus nitro depoposcerunt, cum prius multi, ut grave periculosumque, detrectare niterentur. Ita, ad centum quinquaginta antesignani equites facti, et in his viginti ad equestri ordinis dignitatem tunc primum assumpti. Ut igitur sonuere tubae et clamor ad coelum tolli coeptus est, antesignani equites, qui ab utraque parte aciem praecedebant, concitis infestius equis, veluti

procella quaedam, sese mutuo pervasere. Atque primo statim' congressu tanta fuit hostium vis tantusque ardor, ut magna pars florentinorum equitum prosterneretur: reliqui vero in fugam versi, recipere se ad maiorem aciem coacti sunt. Hoc igitur prosperum antesignanorum certamen magno clamore prosecutus reliquis Aretinorum equitatus, in ipsam maiorem aciem delatus est tanto quidem ardore, ut impetus eius sustineri nequiverit, pulsusque campo florentinus equitatus compelleretur ad peditem refugere. Ea res metum primo, mox victoriam peperit Florentinis. Dum enim cedentes persequitur Aretinorum equitatus, peditem suum longe dimisit. Itaque, evenit posthac, ut Aretinus nullo in loco integer pugnaret, sed alibi eques, alibi pedes, cum integro hoste congrederetur. Sustinuit enim florentinum equitatum acies peditum, quae dextro sinistroque, ut supra monstravimus, cornu refugientem equitem complexa, sagittis et bastia et omnifariam telorum genere apertis lateribus incessebat hostes. Acerrimum itaque certamen eo in loco excitatum est. Aretini enim primo in impetu victoriam reposuerant: quare, summa vi annexi, dissipare Florentinorum agmen nitebantur. Sed tutabatur pedes, ad quem sese equitatus receperat, eratque fluctuatio quaedam et motus incertus prementium simul ac renitentium. Et iam pedestris Aretinorum superveniebat acies, quae relieta ab equitibus suis, cum illi cedentes persequerentur, nondum sese pugnae miscuerat. Ea si equitibus suis coniungeretur, inclinare ad Aretinos Victoria haud dubie videbatur. Praeerat autem copiis Amerigus Narbonensis, quem Carolus, ut expertem bello, Florentinis sociisque ducem liquerat, et cum eo sex cives egregii ad hoc ipsum delecti. Superato monte, cum circa Puppiam descendissent, quoniam id erat oppidum Novelli comitis, quem in hostium semper fuisse numero constabat, et tunc etiam apud Aretinos eodem studio partium versabatur, sub ipso oppido castris positus, longe lateque ut maxime possunt regionem populantur. Aretini primum recta via copiarum adventum expectabant: sed postquam ex fuga et trepidatione hominum pecorumque in Casentinati hostes adesse cognovere, et circa Puppiam cuncta ferro igneque vastari, confestim omnibus equitum peditumque copiis Aretio profecti, Bibienam venerunt. Fuisse autem traduntur Aretinorum octo millia peditum; equitum vero non amplius nongentis. Ducebat autem Guilielminus praesul et Bonus Feretranus et alii quidam praestantes diversarum partium viri, qui per id tempus rei militaris peritissimi habebantur. Cum in conspectum venissent, nec fere plus mille quingentis passibus inter se castra distarent, Aretini, etsi longe impares numero copiarum, tamen confisi virtute suorum, primi flagitarunt pugnam. Nec Florentini quidem detrectarunt certamen, sed praelio se impigre obtulerunt. Cum ergo pugna decernere statuissent in proxima planitie (Campaldinum incolae vocant), sese ex composito compararunt, et acies utrimque struxerunt. Florentini prima fronte equitatum omnem, quo admodum praevalabant; post hunc peditum robur collocarunt, extenso longius utroque cornu, ut, si opus foret, equitatum complecterentur: scutatos vero et sagittarios per cornua ipsa ab utraque parte disposuere. Praeter has duas, subsidiariam aciem extra ordinem unam ex Pistoriensibus et aliis sociis, quibus Cursius Donatus eques florentinus praeerat. Aretini vero eodem modo tres et ipsi acies fecerunt: primam equites; mox aliquo intervallo pedites; insuper extraordinariam aciem, cui Novellus praeerat Comes. Erat inter duces exercitus Florentini populi Verius Circulus, e familia nobili, et ipse summis divitiis magnaque prudentiae virtutisque fama. Is, cum suae tribus antesignanos equites, qui primi hostem pervasuri essent, legere ex officio cogere, sese primum legit, etsi tunc ex crure aegrotantem, insuper filium et nepotem: caeterorum autem neminem se lecturum esse dixit, verum qui patriam amarent, eos sponte sua profiteri debere. Eius viri eximium praestantemque in rempublicam animum admirati cives, plerique verecundia adducti, id sibi munus nitro depoposcerunt, cum prius multi, ut grave periculosumque, detrectare niterentur. Ita, ad centum quinquaginta antesignani equites facti, et in his viginti ad equestris ordinis dignitatem tunc primum assumpti. Ut igitur sonuere tubae et clamor ad coelum tolli coeptus est, antesignani equites, qui ab utraque parte aciem praecedebant, concitis infestius equis, veluti procella quaedam, sese mutuo pervasere. Atque primo statim' congressu tanta fuit hostium vis tantusque ardor, ut magna pars florentinorum equitum prosterneretur: reliqui vero in fugam versi, recipere se ad maiorem aciem coacti sunt. Hoc igitur prosperum antesignanorum certamen magno clamore prosecutus reliquis Aretinorum equitatus, in ipsam maiorem aciem delatus est tanto quidem ardore, ut impetus eius sustineri nequiverit, pulsusque campo florentinus equitatus compelleretur ad peditem refugere. Ea res metum primo, mox victoriam peperit Florentinis. Dum enim cedentes persequitur Aretinorum equitatus, peditem suum longe dimisit. Itaque, evenit posthac, ut Aretinus nullo in loco integer pugnaret, sed alibi eques, alibi pedes, cum integro hoste congrederetur. Sustinuit enim florentinum equitatum acies peditum, quae dextro sinistroque, ut supra monstravimus, cornu refugientem equitem complexa, sagittis et bastia et omnifariam telorum genere apertis lateribus incessebat hostes. Acerrimum itaque certamen eo in loco excitatum est. Aretini enim primo in impetu victoriam reposuerant: quare, summa vi annexi, dissipare Florentinorum agmen nitebantur. Sed tutabatur pedes, ad quem sese equitatus receperat, eratque fluctuatio quaedam et motus incertus prementium simul ac renitentium. Et iam pedestris Aretinorum superveniebat acies, quae relieta ab equitibus suis, cum illi cedentes persequerentur, nondum sese pugnae miscuerat. Ea si equitibus suis coniungeretur, inclinare ad Aretinos Victoria haud dubie videbatur.

[Page 77]

Inter haec Cursius Donatus, qui extraordinariae praeerat aciei, intellectu suorum periculo, etsi praeceptum fuerat, ne iniussu ducis praelium iniret, tamen perniciosum ratus ultra differre, "Adoriamur," inquit, "commilitones, hostium equitatum, priusquam pedes eorum se immisceat pugnae. Neque vero me in tanto discrimine civium meorum aut praeceptum ducis aut poena deterret. Si enim vincimur in acie illa, morituro non ultra formidanda

est poena. Sin, ut spero vicerimus, tunc Pistorium veniat, qui supplicium de nobis sumere volet". His dictis, cum aciem concitasset, ex transverso hostem invadit. Ab hac maxime acie Victoria parta creditur Florentinis: nani hostes a tergo violentius percussi, retro iam respicere coacti sunt; et qui primo aegre resistebant, remisso hostium impetu, in illos incubuere, et interclusus a suo peditatu equitatus hostium perfacile opprimebatur. Novellus autem comes aciem cui praeerat non item in auxilium suorum adduxit: sed ubi implicatum vidit equitum agmen, princeps fugam arripuit. At Guilielminus praesul, cum ante peditum starei aciem, multique suaderent, ut, profligatis iam equitibus ac Victoria ad hoates inclinante, ipse Bibienam se reciperet, vitamque a periculo tutaretur, interrogasse dicitur, num et peditem reducere tuto posset. Cum negaretur peditem servari posse, "Mors, "inquit, "communis mihi et pediti sit. Ego quos in periculum duxi, nunquam destituam ". Ita, redintegrata pugna, hostes acriter invadit, nec multo post praelians occiditur; peditesque nudati equitum praesidio tandem superantur, ac multa caede opprimuntur. Ceciderunt in ea pugna Aretinorum supra tria millia, et in his Guilielminus praesul et Bonus Feretranus et alii quidam insignes diversarum partium viri; capti insuper ad duo millia. In Florentinorum quoque exercitu insignes quidam viri, qui primo ilio equestri certamine corruerant, desiderati sunt. Dantes Alagherii poeta in epistola quadam scribit se in hoc praelio iuvenem fuisse in armis, et ab initio quidem pugnae hostem longe superiorem fuisse, adeo ut a Florentinis multum admodum timeretur: ad extremum autem victoriam partam esse, tantamque inimicorum stragem in eo praelio factam, ut pene eorum nomen ad interuicium deleretur. Constat autem tertio idus iunias pugnatum fuisse apud Campaldinum ; eademque die atque hora Florentiae nunciatam esse victoriam. Cum enim priores, curis ac vigiliis anxii, per meridiem indulgerent somno, fores maiori vi pulsatae crepuerunt, et vox festinantis audita: "Surgite: nam, hostibus superatis, victoriam habuistis". Ad eam vocem cum se laeti extulissent, apertis foribus, gratulabantur. It fama confestim per urbem, et concursus fit civium gratulantium : turbae atria publica compleverunt. Sed quaerebatur auctor, nec ullus extabat: quare is rumor quasi vanus nulloque probatus auctore, tunc quidem concidit. Nocte vero insequenti cum ab exercitu veri tandem nuncii advenissent, modumque et tempus commissi praelii enarrant, compertum est victoriam fuisse partam eadem illa hora, qua prioribus quiescentibus fuerat nunciata. Quod etsi mirabile videtur, tamen alias quoque legimus contigisse. Nec sane alienum est credere divinum numen, qua benignitate victoriam praestat, eadem per famam ocissimam favore propitio illis ipsis quibus faverit nunciare. Nam et Macedonico quidem bello. Persa rege pugna superato, pari miraculo victoriam Romae nunciatam legimus. Et per Domitiani tempora in grandi suspicione civitatis partam apud Germanos victoriam, Romae eo ipso die fama certissima divulgavit. Multa sunt praeterea huiusmodi tradita, si forte in eo genere verborum consecrari libeat, et exempla nostrorum simul externorumque colligere Florentini post victoriam profligatis fugientesque persecuti, Bibienam Aretinorum oppidum eodem impetu ceperunt. Finitimis deinde castellis partim vi, partim voluntate, in potestatem redactis, eversisque Bibienae moenibus, octavo post victoriam die Aretium versus copias duxere. Ea tarditas causa fuit ne urbe potirentur: nam si protinus, Victoria parta, eo copias traduxissent, capi profecto Aretium potuit, nisi firmis praesidiis et magna trepidatione

[Page 78]

urbem premente. Sed mora interposita confirmavit animos pavoremque ademit, et simul dilapsi praelio milites variis itineribus domum redierant, ut iam urbem tutari valerent. Cum ergo Aretium pervenissent, castris apud veterem domum positus, oppugnare urbem aggrediuntur ab ea parte qua nondum moenibus cincta, sed vallo tantum et fossis munita erat. Eius rei gratia, cum turres ligneas pluribus locis confecissent, magnum terrorem intulerunt hostibus: tantaque fuit potiundi spes, ut duo ex prioribus, novo quidem exemplo, ad urgendam oppugnationem in castra proticiscerentur. Ab bis adhortati milites ac plane incensi, per singulos ferme dies impetu facto, fossas compiere, valium rescindere conabantur. Tandem, cum augesceret periculum, aegreque iam resisteretur. Aretini noctem obscuram atque ventosam nacti, eruptionem subito fecerunt, facibusque in turres ac machinas coniectis, omnes cremaverunt. Quare, desperata expugnatione, cuncta prius circa urbem populati, castellisque frequentia (namque ad eos defecerant) praesidio militum communis, Florentiam copias reducere. Redeunti exercitui obviam effusa civitas nullum genus honoris praetermisit ducibus militibusque tribuere. Denique, triumphali pompa per urbem transmissi, parmam et galeam Guilielmini praesulis, spectaculo civium praelatas, in antiquo Martis tempio quasi opima spolia suspenderunt: quae hodie quoque visuntur. In publicis autem eius victoriae monumentis ita scriptum est, quod gibellinos apud Campaldinum profligassent. Id ex eo adscriptum est, quod aretini exules foederati et socii in eo bello adfuerant. Qua de causa honestius visum est gibellinos superatos scribere quam Aretinos, ne pars quoque illa Aretinorum, quae socia et amica et studio partium coniuncta fuerat, notaretur . Non multo post reductas Aretio copias, Lucensibus exulibusque pisanis auxilia rogantibus missa peditum duo millia, equites quadringenti. Lucenses cum bis et aliis sociorum auxiliis fines Pisanorum ingressi, cuncta igne ferroque popularunt; castella insuper quaedam vi capta ad solum everterunt. Inde Vicum Pisanorum expugnare adorti, cum magnos impetus ad moenia eius oppidi fecissent, oppidanis egregie repugnantibus, ab incepto destiterunt . Eodem anno extremum fere per autumnum rursus in agrum aretinum copiae reductae sunt ex huiusmodi causa. Post afflictas opes vastatosque hostiliter agros, Tarlatus quidam aretinus, vir et genere et divitiis clarus, gubernationem suscepit civitatis. Eius potentiam, ut fit, perosi quidam, in illum coniurarunt: et per occulta colloquia reducere in urbem exules ac Florentinorum auxilia recipere intra moenia constituerunt. His arcane solideque compositis,

cum dies constituta iam adesset, subitanea profectio a magistratu indicitur: et candela ad portam accensa, ante illius consumationem equites gravi sub multa iubentur exisse. Igitur, propere exeuntibus copiis, cum inclinante iam sole proficiscerentur, Varicum de prima vigilia pervenerunt. Ibi, quod reliquum erat noctis ad quietem sumpto, postera die Civitellam (id enim castellum Aretini exules tenebant) se citato agmine contulerunt, ut proxima nocte, quemaemodum constitutum erat, urbem intrarent. Rem mature compositam effectumque habituram inopinatus turbaverat casus. Ex coniuratis siquidem unus, proiecto aedium mente, contractus graviter corpus, extremo vitae tempore, totam rem atque ordinem sacerdoti nudaverat. Sacerdos vero periculosum sibi ratus rem tam atrocem silere, patefecit eam principibus civitatis. Ita, coniuratione oppressa, res ad irritum recidit, et urbs, cognito florentinorum equitum adventu, solertius est custodita. Quamobrem, paucis diebus Civitellae commorati equites, irrito labore domum rediere

Domi quoque eodem anno res innovatae; ac vexillifer iustitiae tunc primum creati coeptus: qua de re altius ordientes pro cognitione rei, panca superius repetemus. Nam, cum duae sint historiae partes et quasi membra, foris gesta et domi, non minoris sane putandum fuerit doraesticos status quam externa bella cognoscere. Florentiae igitur admodum

[Page 79]

vetusta atque, ut ita dixerim, primaeva videtur nobilitatem Inter plebcmque contentio. Fuit haec eadem, credo, aliis civitatibus: sed hic nescio, quomodo robustiores vigentioresque familiarum stirpes, tamquam foecundissimo in agro satae, altius increverunt; et plebs animis erecta potentioribusque infensa id unum habuit concordiae vinculum, nobilitatis metum. Cum enim inferioris potentiae homines magnitudini illorum pares esse non possent, ac saepe iniuriae contumeliaeque imbecillioribus inferrentur, unica prospecta est resistendi via, si populus una sentiret, neminis iniuriam pateretur, privatim inflictas contumelias publice vindicaret. Studia rei publicae capessendae bine nimirum sunt populo coorta; bine nobilitatis depressio. Ita demum enim populus se salvum esse posse existimavit, si ipse rempublicam gubernaret, ne nobilitas, supra potentiam propriam, reipublicae quoque abuteretur potentia, vel ad inferendas clades, vel ad inflictas quominus ulcisceretur prohibendum. Hoc certamen diu incerto exitu conflictavit civitatem: utque est humanarum vicissitudo rerum, hi modo, illi quandoque praevalebant. Nonnunquam etiam mixti ex nobilitate et plebe magistratus sumebantur usque ad priores artium. Priores, maxime gubernandi genus populare fuit; neque tamen ab initio merum: lex enim inertes tantum repellebat, nobilem vero non inertem esse non vetabat. Una fere simul cum prioribus, ad tutandum reipublicae statum, artium signa conventusque sunt restituta, quo armati cives, cum opus foret, concurrerent, ac praesentem civitatis statum, si res exigeret, tutarentur. Iuri autem dicundo in civitate duo praeerant magistratus: alter cum potestate legitima ad causas et iudicia, alter populi defensor. Quia vero contigebat maleticia per nobilitatem committi, ad quorum punitionem magistratus accedere non audebat, quoniam stipati catervis suorum nobiles ab ipso quoque magistratu formidabantur, et vexati pulsatique apparitores frequenter redibant, sicque iustitia impediabatur: ad eam rem tollendam corrigendamque, vexilliferum iustitiae creare placuit.

Creatus est igitur primum septem annis postquam priores artium fuerant constituti. Eius electio prioribus commissa: tempusque vexillifero iustitiae definitum est mensium duorum. Additum est in lege, ut de plebe dumtaxat legere eum liceret; utque consiliarios haberet quatuor, praefectos duos peditesque armatos mille, e tota plebe vicissim descriptos: ex tribu videlicet Scradiana ducentos, totidem ex Transarnina, ex reliquis autem quatuor tribubus singulis centum quinquaginta. Horum descriptio annua erat; et quoties vocarentur, armati adesse ac vexillum iustitiae sequi iubebantur. Additum est in lege, ne quis ex nobilitate. Inter mille pedites legeretur, ne impedirei, ne verbis minacibus uteretur, adversus transgredientem poena graviter constituta. Vexillifer promere vexillum per legem non poterat nisi iussu magistratus: nec una cum prioribus tunc habitabat, nec quicquam fere aliud auctoritatis habebat, nisi quod princeps mille armatorum erat ad iustitiam in potentiores, si illi parere magistratui recusarent, exequendam.

Eodem quoque anno primum in civitate constitutum est, ne quisquam qui prior fuisset foretve, intra triennium ab eo tempore quo magistratu abierit, sumi ad prioratum rursus posset, cum ante quidem nulla lex vetaret, sed pudor tantum homines a petitione compesceret. Id interim tempus quoniam lege vetatur, vetitum vulgo nuncupatum est. Causa vero

[Page 80]

legis fuit, ut pluribus ad honores pateret via, neque ob gratiam aut potentiam continuaretur. Ea tamen lex raagis necessaria fuit sortitionibus magistratum, quam petitionibus. Haec domi forisque eo anno gesta sunt.

Proxima deinde aestate Florentini, ante maturationem segetum, suas sociorumque contractas copias rursus in Aretinos duxere, sperantes longis belli calamitatibus ac terna iam frumenti amissione fatigatos, manus tandem esse daturos. Hac igitur intentione profecti, Aretio copias admovere. Sub ipsas urbis portas crebris praeliis commissis, nihil cum ad extremum profecissent, nec ullus intra urbem motus ad res novandas suscitaretur, ad vastationem agrorum conversi, omnia circa urbem hostiliter populati sunt; nec segetes modo, rerum etiam vites et arbores. Demum, vastatis omnibus atque incensis, Casentinati via remeantes, castella quaedam Novelli comitis expugnare adorti, pleraque everterunt. Inde Florentiam exercitus reductus.

Eodem anno Florentini et Lucenses et aliae sociae civitates, renovato genuensi foedere, centra Pisanos copias duxere. Genuenses mari aderant, classem habentes navium longarum quadraginta. Ab bis innumerae prope clades terra marique sunt illatae Pisanis. Cum enim hi terra, illi mari convenissent, nihil resistere poterat. Itaque, et Liburnum, proximum portui oppidum, ab his captum est atque incensum; et portum ingressi, turres eius everterunt. Onerarias insuper naves lapidibus gravatas in ipsis faucibus portus dimisere, quo illius usus receptusque impediretur. Inde, cum in sua quique discessissent. Florentini secus Heram fluvium redeuntes castella quaedam per ea loca Pisanis ademerunt, et praesidio militum munierunt. His peractis rebus, cum Florentiam exercitus rediisset, Guido Feretranus, qui per ea tempora dux Pisanorum erat, castella ipsa improviso impetu adortus, pari facilitate qua amissa fuerant pleraque recuperavit. Quod postquam Florentiae auditum est, equites peditesque rursus egressi Volaterras usque raptu agmine contenderunt. Ibi, cognita amissione castellorum et hostium recessu, non ultra profecti, rediere .

Altero mox anno Pisani, duce Guidone Feretrano, pontem ad Heram fluvium, quem Florentini per superiora bella occupatum egregio munierant' opere, arcemque' super imposuerant turribus fossisque inexpugnabilem, nocturna ceperunt fraude. Cum enim praefecti castello (cives duo hi erant), partim avaritia, partim ignavia, vix tertiam partem militum sub vexillis haberent ; et hi ipsi qui aderant, confisi munitionibus, negligenter obirent munera vigiliarum, ea res per hostem cognita ad tentandam fraudem invitavit. Itaque, Guido Feretranus, ea spe tractus, per silentiura ilio copias duxit ab octavum calendas ianuarii, nactus ex industria ventosam et gelidam noctem, quo minus vigiles intente custodirent. Ubi vero ad fossas quibus arx circumdabatur, latas quidem et aquarum plenas, devenit, lintre quam ea de causa iumentis advexerat in aquam demissa, milites ad idteriolem aggerem traiecit. Inde scalis in proximam evadentes turrim, nemine penitus sentiente, cum satis magnus numerus introisset, custodes somno graves praefectosque ipsos, nil tale suspicantes, invaserunt; magna parte eorum interfecta, reliquis vero captis, ponte et castello munitissimo potiuntur . Huius amissionem loci, cum ob eximiam opportunitatem ad bellum, tum ob verecundiam sociorum, florentinus populus gravissime tulit. Itaque, ira et indignatione accensus, bellum contra Pisanos veluti proprium suscepit, cum antea Lucensium magis id bellum auspiciis gereretur, Florentinus tantum submittere auxilia solitus esset. Sed tunc, quasi ad eos vindicta spectaret. Florentini ipsi per se immaturo adhuc anno fines Pisanorum cum exercitu ingrediuntur. Ibi, vastando per iram agro expugnandisque infestius castellis, dum minabundi contendunt, tanti subinde imbres multos dies continuarunt, ut, superantibus aquis, vi ipsa ducibus militibusque abeundi retro exprimeretur necessitas. Reductis igitur copiis, expectare placuit

[Page 81]

maturitatem segetum, ac tunc demum in hostes reverti. Itaque, omnibuR edictum est tunc ab armis discederent, calendis vero iuniis rursus adessent. Interea apparatus insignes facti, atque dux ad id bellum delectus Gentilis Ursinus, vir egregius bello ac studio partium eximius. Is Florentiam cum aliqua manu equitum romanorum campanorumque adveniens, copias omnes Florentinorum duxit in Pisanos; sociae quoque civitates ob studium Florentinorum auxilia misere. Ingressi Pisanorum fines, cum hostis nusquam prodiret, quam proxime Pisis admoverunt copias. Nec usquam tanta pugnandi aviditas Florentinis fuit: quippe sic ardebant animi ob foedam amissionem raunitissimi loci, ut etiam in ipsis hostium portis discrimen pugnae subituri vel cupientissime deposcerent. Erat intra urbem Guido Feretranus, vir ut calliditate quidem et astu profundissimus artifex, sic ad aperta certamina parum audax. Is, quamquam equitatu peditatuque abundaret (nam, praeter urbanos, ad octingentos equites mercede conducti intra moenia erant, populi vero multitudo ingens), tamen ne dum in aciem prodire, sed ne eruptionem quidem uJam facere tentavit. Quare, aliquot dies circa Pisas commorati, quando etiam confessione hostium apparebat detrectare eos pugnam, nec dimicandi potestatem facere velie, omnia circa urbem ferro igneque populati, retro moverunt castra. Post haec, pervagati licentius agros, cunctisque hostiliter vastatis atque incensis, tandem copias reduxere, praelio quidem nullo centra Pisanos commisso, caeterum ea opinione et alacritate hominum, ut hostes pro victis haberentur, ob apertam detrectationem pugnae ac patientiam foedissimae vastitatis. Circa finem eius anni funda'menta primum iacta sunt infinitarum domi novitatum: ac forma reipublicae qua iam trigesimo supra centesimum utimur anno, tunc primum instituta. Aretino enim, ut supra diximus, bello cum prosper finis esset impositus, ac Victoria inde parta maiorem in modum auxisset civitatem, mox et pisano bello haud dubie superior Florentinus haberetur, maiora de se populus sapere coepit, ac ab externis bellis ad intestinam libertatem respicere. Nobilitas enim, quae ad eam diem princeps in civitate fuerat, non satis aequam societatem cum populo exercebat: praepotens siquidem opibus et animis, plusquam liberae civitati conveniret elata, haud facile temperabat ab iniuriis inferendis. Homines longis stipati clientelis, et multis, ut par erat, propinquitatibus subnixi, imbecillos honesta veluti servitute premebant; frequentes ab his pulsatos mediocris fortunae homines, frequentes bonis spoliatis, praediis eiectos fuisse constabat. Quae etsi interdum vindicare pergebat civitas, tamen et favore propinquorum immodico sustentabantur, et horrebant homines eorum iniurias deferre, veriti potentiam familiarum, et caedes ac vulnera, plus quam iacturam patrimonii formidantes. Nec sane plenam ad servitutem plebis quicquam aliud obstare videbatur, quam quod nobilitas ipsa, inter sese varie divisa, aemulatione et invidia concertabat. Hanc igitur deformitatem et labem reipublicae tollere aggressus est vir unus, per eam tempestatem magnitudine animi et Consilio pollens, Ianus Labella, claris quidem maioribus ortus, sed ipse modicus civis et apprime popularis. Is, seorsum primo cum singulis questus

de potentia nobilitatis, segnitiam patientiamque populi increpabat, quod singulorum iniurias tolerando, non intelligeret universis simul turpissimam servitutem impendere; perstultum quidem putare ad se quoque vim non esse perventuram, cum domitis quibusque primis, ad alteros subinde vis tamquam incendium transeat; at enim occurrendum esse iam, nec uti plus crescat patiendum; adolevisse id certe malum, nondum tamen ita roboratum, ut medicari non possit; quod si ultra negligant, ac alteros alteri respiciant, frustra tandem auxilium contra inveteratam pestem optaturos. Haec et istiusmodi iactando, atque iterando, studia hominum incendit, mentesque erexit ad rempublicam capessendam. Assurgentibus ergo popularibus ac eius coepo faventibus, rem ad magistratum detulere: tandemque, multitudine plebis advocata, cum de hoc ipso consultaretur, ac variae sententiae pro cuiusque ingenio dicerentur, assurgens ipse, in hunc maxime modum proposita de re coram disseruit: "Semper eiusdem mentis

[Page 82]

sum, o cives; et quanto magis de republica mecum ipse cogito, tanto in hac magis firmor sententia, necessarium fore aut superbiara praepotentium familiarum retundere, aut libertatem omnino amittere. Eo quidem res deductas cerno, ut patientia vestra et libertas stare simul non possint: utram vero ex his retinere debeatis, neminem sanae mentis dubitaturum crediderim. Nec porro me praeterit quanto cum periculo meo sim ista dicturus: verum boni civis esse nequaquam arbitror, dum patria consilium poscit, in propriam utilitatem intuitum retorquere, ac ex suo privato commodo publicis consiliis moderari. Dicam igitur libere quod sentio. Mihi quidem videtur libertas populi duabus rebus contineri: legibus scilicet atque iudiciis. Quoties enim illa duo plus possunt in civitate quam singuli cives, libertas servatur: quoties autem reperiuntur quibus leges et iudicia contemnere liceat impune, actum esse quidem putandum est de libertate. Quid enim tibi liberum fuerit ab iis qui, si modo libeat, possunt absque iudiciorum metu in te atque in tuas violentas manus iniicere? Considerate nunc demum conditionem vestram, ac nobilitatis facinora vobiscum percurrite. Tunc mihi dicat aliquis, liberane civitas sit, vel iampridem oppressa. Id vero facilius respondebit, si vel in urbe vel in agro vicinum aliquem ex illo potentium globo habuerit. Quid enim usque adeo nostrum est quod illi non concupiverint? aut quid concupiverunt, quod non mox prosequantur? aut quid prosequantur, quod non per fas et nefas se debere consequi putent? Ne corpora quidem nostra, si vera fateri volumus, iam libera sunt. Pulsatos cives, possessionibus eiectos, incendia, rapinas, vulnera denique et caedes complurium per hosce annos commissas a potentioribus meministis. Horum vero facinorum auctores patraatoresque, partim sic aperti, ut inficiari non curent, partim sic manifesti, ut nequeant inficiari, ante oculos versantur nostros: et quos career ac supplicium coercuisse debuerat, hos catervis armatorum stipatos magnifice per urbem incedere videmus, et nobis iam et magistratui longe formidandos. Hanc igitur mihi libertatem quisquam vocabit? Et qua alia conditione tyranni utuntur quam ut occidant, ut pellant, ut auferant quae libitum est, sine iudiciorum metu? Quod si unus eiuscemodi in singulis civitatibus libertatem perimit, quid in nostra a tot simul evenire existimandum est? Oppressi, credite mihi, iampridem sumus; et libertatem speciosam inani verbo, servitutem revera turpissimam sustinemus. Sed haec ita esse, dicet quispiam, nemo ambigit: at remedium te, non deplorationem flagitamus. Huius ergo tam foedae servitutis depulsio, unde sumenda sit, non admodum cognitu difficile reor: ut enim ex legum iudiciorumque lapsu interiisse libertatem videmus, sic ex eorum ipsorum erectione vobis illa reviviscet. Quare, si libertatem cupitis (cupere autem pariter ac vitam omnes debemus), illa duo vobis in suam auctoritatem restituenda sunt, et omni nixu diligentiaque firmanda. Et leges quidem vobis multae sunt de vi, de caede, de latrociniiis, de iniuriis, de caeteris denique maleficiis coercendis. Has itaque leges singulari nota contra potentiores innovandas censeo, et alias insuper adiungendas. Cum enim malignitas hominum dietim crescat, nova insuper prospicientia opus esse quis ignorat? Sed illud in primis necessarium puto, ut delictorum poenae contra potentiores augeantur. Ut enim, si quis gigantem ac pusillum hominem ligare velit, non eodem, credo, vinculo uteretur, sed gigantem quidem non nisi catenis aut rudenti bus, alterum vero chorda vel loro putaret compescendum, sic poenae, quae legum vincula sunt, longe fortiores contra grandes istos et potentes constituendae videntur, nam quae nunc sunt in legibus, eos non tenent. Unum praeterea his adiungo, ut proximi atque familia eisdem poenis obligentur: semper enim partifices maleficiis gentiles agnatosque fuisse putandum est, quorum fiducia quis elatus maleficia commiserit. Iudiciorum autem vim duo maxime impedire solent: probationum difficultas et exequendi defectus. Nam et testes formidant contra potentiores deponere; quo uno metu cuncta pene iudicia subvertuntur: et si quando probatur, magistratus exequi horret. His nisi provideritis, scitote vos nullam rempublicam habituros. Nam, quid prodest leges vel optimas in civitate esse, si iudicia irritentur? Primum igitur testium difficultatem resecandam censeo, ac famam ipsam contra potentiores admittendam. Cum enim maleficio esse patratum constet, et publica

[Page 83]

vox hominum finitiorum, agri denique ipsi et saltus a potentiori aliquo factum clament, non mihi anxias probationes quaerat index, quas novit metu potentiae deterreri; et fama ipsa illi satis esto. Ad exequendi vero difficultatem, quaeso, animos advertite. Quippe, maius quiddam esse cerno quam homines opinentur, nec tam a magistratu, quam a populi robore dependere. Si enim populus, quemadmodum decet, praestantiam in republica retinere volet, executio iudiciorum etiam contra potentissimos facillima erit; sin alios admirabitur et supra se putabit, magistratus simul rostraque tepescent. Ea nimirum res dudum animadversa deprehensaque effecit, ut vexillifer iustitiae crearetur, cuius ego vim tam brevi antiquatam esse admiror. Sed stultum est, ut arbitror, cum populus ipse remissus ac negligens fuerit, vicarios eius conqueri non alacres fuisse. Et simul tam multa tunc omisaa fuerunt, ut inchoata potius res quam perfecta videretur. Ego igitur vexilliferi auctoritatem censeo maiorem in modum esse roborandam. Itaque, primum illud decerno, ut non mille

armati, ut ante, sed quater mille toto vicissim e populo descripti vexillifero tribuantur. Deinde vexilliferum ipsum una cum prioribus' publicis aedibus collocandum esse dico, praesens querelas civium intueatur et sentiat, praestoque sit reipublicae necessitatibus; ne, si domi degat, aut non mature intelligat, aut privatorum intercessionibus, quod hactenus factum scimus, illius opera retardetur. Tertium insuper et hoc ipsum tunc praetermissum adiungo, ne quisquam e potentioribus, etiamsi artificio se contexerit, ad prioratum sumi possit, ne favendi reis, impediendique iustitiam habeat facultatem. Satis enim superque illorum potentia per se ipsa onerosa est, nisi insuper publica potestate armetur. Ita, legibus quae passim iacebant erectis, poenisque acrioribus adversus potentes constitutis, iudiciisque roboratis, cessare illos a tyrannide compelletis, vel certe, si effrenes esse pergant, tamquam pestiferam corporis partem ac sanitatem minime recepturam, ferro igneque exterminabitis, posita hac nimia superfluaque patientia, quae videntes sentientesque vos in servitum perducit. Dixi fere quae salutaria reipublicae et simul nobis necessaria puto ad libertatem. Quae, si difficillima factu essent ac magno labore magnisque sumptibus comparanda, tamen propter utilitatem suaderem capessenda. Nunc autem cum sint facilia et in manibus reposita vestris, quis usque adeo dissolutus erit, ut malit per iniuriam turpiter servire, quam per ius et honestatem par caeteris fore? Maiores nostri ne imperatoribus quidem romanis servire sustinuerunt, quamquam et titulum praetendentibus et dignitate hominum servitum benestante. Vos vilissimis hominum servire sustinebitis? Illi caedes ac vulnera et patrimoniorum iacturas ac infinitas pene contentiones pro dignitate et praestantia subierunt. Vos prae metu et ignavia, quos vobis subesse decet, eos sponte vestra tyrannos vobis superponetis? Nec pudet populum unum, id est multitudinem tantam fortium virorum, quae omnes finitimos virtute bellica superavit et mille hostium perfregit cuneos, eam domi reversam huius vel illius familiae potentiam pertimescere, ac despectum superbiamque illorum, qua veluti mancipia iam premimini, tam ignave perferre? Dicendi finem faciam, ne me longius abripiat impetus; nam et obiurgare populum reverentia praepedior, et hanc degenerem patientiam vestram reminiscens, aequo animo praeterire non valeo. Vos tantum quaeso iam, ut libertati vestrae salutique consulatis".

Magno cum assensu audita est oratio: et laudarunt omnes celsam viri praestantiam. Ita, inflammatis cunctorum animis, lex perfertur contra potentiores familias, quae ordinamenta iustitiae vocitarunt, propterea quod quemadmodum illae subderentur iustitiae certa via et ordine constitutum est. Quae vero forent potentiores familias, adversus quas ferebatur lex, subinde exprimitur. Fuerunt intra urbem duodequadraginta familiae per eam legem annotatae: extra urbem vero complures, quae praediis suis consistentes haud aequam vicinitatem cum imbecillioribus exercebant. Potestas etiam prioribus tradita alios quoque, si eis videretur, annotandi. Ita, percussa nobilitate, potestas et arbitrium reipublicae ad populum rediit. Proximis deinde comitiis lanus ipse legis auctor, iubente populo, ad prioratum assumitur. Is una cum collegiis vexilliferum iustitiae creavit et in consessum recepit. Primus

[Page 84]

omnium post liane legem vexillifer iustitiae fuit Baldus Ruffulus, vir nequaquam segnis, sed qualem illa prima tempora flagitabant, ad reprimendos potentiores auctoritatemque populi afferendam. Hic, nunciata caede plebei hominis a quodam ex his familiis quae notatae fuerunt perpetrata, confestim prodiens cum vexillo, populares in arma excivit, secutaque multitudine aedes Gallorum (ex ea namque familia erat qui caedem fecerat) circumstetit; gentilesque et agnatos homicidae persecutus, extorres patria egit, aedes diruit, praedia vastavit. Ex eo tantus terror iniectus est nobilitati, ut non minus iam formidarent populares, quam ipsi quondam fuerant a popularibus formidati.

Constituta per hunc modum reipublica domi, externam ad quietem versae mentes, de pace cum Pisanis agere coeperunt. Fuerant enim Pisani longo iam bello plus quam dici queat afflicti, atque ita vires eorum contritae, ut diutius resistere posse nequaquam viderentur. Sed ne nobilitas, quae bello clarescere solebat, per occasionem militiae aliquid moliretur, et plebs nusquam a reipublicae custodia abscederet, pacem potius visum est quam bellum expedire, teneris adhuc legibus et reipublicae statu nondum solide stabilito. Legati duo ea de causa missi, Melior Guadagnius et Arrigus Paradisius, cum Pisanorum legatis Pistoni convenerunt. Difficilior eius pacis conventio fuit, quia socii omnes, in primisque Lucenses, et Ugolinus Gallurae index, pacem longe improbabant, victoriam in manibus esse putantes. Sed pervicit Florentinorum voluntas; paxque tandem proximo dehinc anno perfecta est, sociis quoque omnibus eam pacem recipientibus, ne sine Florentinis cogentur bellum supra proprias vires sufferre. Conditiones huiusmodi dictae receptaeque: ut Pisani Ugolinum Gallurae iudicem, caeterosque pisanos cives eius factionis, qui per id tempus exulantes Lucensibus se Florentinisque coniunxerant, in urbem atque in sua omnia reciperent; captivos eius factionis quotcumque haberent ex civibus aut clientibus, libere dimitterent, ac esse in urbe morarive paterentur aequo iure cum aliis civibus; moenia et arcem Pontis ad Heram fluvium, quae nuper Florentinis abstulerent, funditus everterent; Guidonem Feretranum eiusque commilitones et socios Pisis dimitterent; magistratum, qui urbi iustitiaeque praeesset, biennio Pisani deligerent non ex aliis civitatibus oppidisve quam quae in societate Florentinorum Lucensiumque fuissent ad bellum Pisis inferendum. Additum praeterea est, ne ex his locis damnatum exulem eiectumve quemquam deligerent; Florentinis perpetua apud Pisanos importandis exportandisque rebus mari terraque immunitas foret; si Guelfus et Lottus Ugolini comitis filli, quem Pisani fame necaverant, eo in foedere adscribi vellent, licere illis intra sextum mensem; id si facerent, eandem illis conditionem fore, quae Ugolino Gallurae indici caeterisque eius factionis circa restitutionem in urbem liberationemque captivorum, ut supra expressum

est. Hae Pisanis condiciones dictae. Florentini Pecciole castellum reddere Pisanis promiserunt. Pax certe fuit honorificentissima omnium, et tamquam victis impositae leges. Sed evenit Pisanis quod in ancipiti malo evenire plerumque solet. Ante foedus enim pericula belli prospicientes eaque formidantes, pacem facere properarunt. Post foedus autem ictum, cessantibus iam belli periculis, pacis pericula solum intuebantur. Redire exules in urbem, magistratum ex hostibus praeesse sibi, periculosum existimabant. Crudelitas nuper in Ugolinum comitem expressa et filiorum deditus ac potentia ante oculos versabantur. Hoc igitur metu anxii, nec Feretranum dimittebant, ut convenerant in foedere, neque captivos liberar. Turres solum et moenia ad Heram fluvium' diruere coeperant, verum ita segniter et otiose, ut apparet eos de pace simul belloque cogitare. Ea cunctatio cum longius traheretur, Ugolinus Gallurae iudex per literas Florentiam missas querebatur neque captivos dimitti, neque sibi aliisque exulibus facultatem remeandi Pisas fieri, neque impleri caetera, quae Pisani spondissent: itaque videret florentinus populus, ne circumveniri socios ac derisui fore adversariis patiatur. Ob eam suspicionem oratores missi duo, Rogerius Ugonis Albici et Cambius Ildebrandini Bellincionis: hisque mandatam est, uti se Pisas conferrent, peterentque

[Page 85]

conventa ex foedere adimpleri. Cum illa essent perfecta, tunc Pecciole illis traderent, promissione ab his recepta erga incolas eius castris se benigne amiceque habituros, nec illis in fraudem versuros, quod Florentinorum sociorumque in eo bello favissent partibus. Profecti oratores, cum apud Pisanos mandata peregrissent, moverunt studia hominum ad ea quae in foedere coiivenerant adimplenda. Itaque, paulo post per literas renunciarunt proclamatum esse Pisis reditum exulibus patere; moenia et turres ad Heram fluvium magna ex parte eversa fuisse, et quod superest assiduo iam opere demoliri; ac caetera esse impleta omnia, praeter captivos, qui nondum liberati forent; convenisse autem, ut illis positus apud Heram traditisque, ipsi Pecciole redderent intra dies octo, vel captivos eodem in loco restituerent. Ita, demum recepti sunt captivi ex foedere, et Pecciole redditum Pisanis. Magistratura autem ex Colle oppido foederato Pisani tunc delegere, ut convenerant in pace. Per hunc modum finis tunc bello pisano impositus est.

Altero dehinc anno nihil dignum memoria foris gestum reperio. Nam et aretini exules, conspecta Florentinorum voluntate, pauciones quasdam, duras sane et asperas, cum his qui urbem tenebant inierant, ac redditis quibusdam castellis, ipsi in exilio, sub reductionis spe irrita, remanserunt. Itaque, neque contra Pisanos propter recentem pacem, neque contra Aretinos ob exulum desperationem, eo anno quicquam gestum est. Annus tamen insignis fuit duobus pontificibus romanis subinde creati Caelestino Perusiae a patribus supra biennium iam inclusis; mox sexto fere post mense eo se abdicante, Bonifacio octavo apud Neapolim a cardinalibus in pontificem assumpto. Per idem fere tempus basilica Sanctae Crucis in ea qua nunc est forma aedificari Florentiae coepta est, cum prius breve admodum eo in loco sacellura foret, longe dispar ab illa quam nunc videmus magnificentia.

Esternam mox pacem intestinae discordiae secutae civitatem concussere. Ianus enim Labella, post legem contra nobilitatem latam, malevolentia potentiorum et invidia parium agitatus, tandem in exilium pulsus est, non dissimili exemplo ac caeterorum hominum, qui beneficiis ingratorum populorum fundamenta suae stabilitatis coUocarunt. Gesta vero est rea in hunc modum. Rixa inter agnatos familiae nobilis coorta, quidam e minima plebe homo, dum alterutri favet, excepto lethali vulnere, oppetierat. Hic etsi non satis constabat cuius manu cecidisset, tamen eius delicti fama in auctorem certuni iactabatur. Cum igitur hic, seu gratiae seu innocentiae fiducia, ad magistratura venisset ac se praesens purgaret, tandem absolvitur. At plebs, quae iam erecta vindictam caedis expectabat, ubi absolutum sensit, iram a reo in iudicera vertit; raptisque confestim armis, ad aedes Iani Labellae multitudo convenit: eum videlicet patronum libertatis, auctorem legis, vindicem tyrannorum, succurrere adversus potentiam nobilium sordesque corrupti magistratus clamitabat. Ianus hunc motum plebis neque coraprimere studuit, cum facile id posset, nec rursus sese ducem illis praebuit,

[Page 86]

sed ad priores ire monuit, ac vexillum iustitiae sequi. Non tamen paruit multitudo: sed protinus a Iani aedibus ad praetorium oppugnandum perrexit. Ibi, incensis refractisque foribus, non prius destitit, quam violentia et rapinis, foedo quidem exemplo, sese contaminarit. Hic populi furor, quoniam ibi ab initio convenerat, ex aedibus Iani Labellae manasse videbatur: et movebat plerosque invidia, quod esset ad hunc potissimum urbanae multitudinis facta concursio, quodque patronus libertatis fuerat appellatus. Denique, carpere potentiam hominis criminarique non nobilitas modo, verum etiam plebei quidam coeperunt, et quamquam in caeteris adversi, in hoc tamen uno pari voluntate conspirantes. Caeterum, diversis rationibus nobilitas quidem, ob leges in se promulgatas, hominem male oderat: populares autem, etsi periculum reipublicae simulabant, nulla tamen alia re quam invidia torquebantur. Igitur, proximis comitiis ferocissimo quoque ad prioratum assumpto, Ianus ipse de vi publica accusatur, quod multitudinem armatam privato Consilio domi habuisset, quodque eadem multitudo illius iussu praetorium oppugnasset. Ob eam accusationem civitas confestim erecta atque sollicita animis, pro tanto rerum motu in diversum abiit. Nam plebs quidem ac omnis multitudo urbana rem pergraviter ferebat, et concurrebat frequens ad Iani aedes, parata pro illius salute ferro decernere; hortabaturque, uti bono esset animo, nec inimicos invidosque metueret: tantum enim vis tantumque potentiae Florentina plebe inesse, ut ea sibi coniuncta, terrori ipse

potius inimicis esse debeat, quam ab illis terreri. At nobilitas centra implacabili odio in illum exarserat, venissequae tempus vindictae existimabat: quae cum per se multum posset, addita popularium manu priorumque auctoritate, inexpugnabilis videbatur. Certamen procul dubio futurum erat maximum, si ad manus ventum esset; sed non permisit lanus civile bellum sui causa moveri. "Cedamus, inquit, potius inimicorum calumniis, et locum invidiae permittamus. Me quidem, iudiciorum auctorem assertoremque, nemo unquam dixerit vim contra ludici a paravisse; nec meo quisquam exemplo civis adversus publicam auctoritatem capiet arma. Innocentia mea et beneficia in populum collata bene de reditu sperare iubent". Ita amicissimum quemque complexus, urbe excessit; absensque capitis damnatus est. Damnati sunt item cum eo Taldus frater et Rainerius nepos, aedesque et praedia eorum vastata. Ex huius viri exilio quanto populus, in se ipso divisus, factus est imbecillior, tantum nobilitati spes et animi creverunt: quod non multo post dare ostendit.

Tertius iam intrarat annus post rempublicam in arbitrium populi redactam, Nobilitas vero, indigne ferens leges contra se latas, praesertim cum in dies magis experiretur se potentia simul auctoritateque spoliari premique ab iis, quos ipsa paulo ante premere exagitareque consuisset, tandem sibi prospicere coepit. Quae cum intelligeret vulnus acceptum ex propriis discordiis initium fomentaque sumpsisse, redintegrare animos primo, inde communi consilio rebus suis mederi statuit. Itaque, subla'tis Inter se quibus iam perierant odiis, in gratiam redierunt principes familiarum, pacemque fecerunt ex diuturnis certationibus. Inde mox de communi salute consultantes, decreverunt magistratum adire et palam conqueri de legis iniquitate, ad extremum autem quoquo modo adniti. Coetu igitur sui ordinis facto, cum priores adiissent, tolli contra se durius constituta postularunt. Plebs autem simul atque nobilitatem coetus agere conspexit, studio retinendi iuris erecta perstabat, rata (id quod erat) nobilitatem ad extremum vi esse conaturam. Suspicionibus igitur et certaminibus coortis, quando his quidem obtinere, illis vero negare propositum erat, tandem itur ad arma, et magno tumultu per urbem discurritur. Nobilitas equis insignibus stragula veste ornatis, ut eius temporis magnificentia a et dedita gloriae belli aetas consuere, suarum quisque familiarum insignibus, magna multitudine convenerat: e praediis quoque et clientelis evocata peditum ingens manus, facinorosorum insuper et audacium hominum turba, militare simul consueta. Cum his copiis nobilitas tribus locis constitit, rata per hunc modum facilius urbem discurrere, et plebem, ne se moveret, distinere posse. Una stetit acies apud Martis templum; altera apud forum novum; tertia trans Arnum, apud superiorem pontem. Plebs autem et ipsa raptis armis in unum convenerat, et frequentia per vias ad prohibendam equitum vim impedimenta

[Page 87]

coniecerat; tantusque fuit apparatus populi, ut nobilitas spe vincendi dubia invadere non auderet, sed in illis ipsis quibus convenerat locis armata structaque perstaret. Tandem, intercedentibus bonis viris pacemque suadentibus, arma deposita sunt a nobilitate, paucis admodum eorum quae prius statuta fuerant abrogatis, et ea magis ex auctoritate priorum quam ex populi voluntate. Tunc igitur ab armis discessum est. Caeterum, animi civium armati manserunt, nec unquam posthac cessatum vel a popularibus nobilitatem deprimere, vel a nobilitate conari pro recuperanda dignitate. Prioribus qui tunc erant populus succensuit, quod nobilitati favissent. Itaque, in abeuntes magistratu convicia sunt dicta, et illa ipsa pauca quae nobilitati condonarant, paulo post in pristinam normam revocata sunt.

Agitatum praeterea est, plebe annitente, de Iano Labella in urbem revocando, quod is solus civis ad conterendam nobilitatis vim unice natus videbatur; et fecerat plane desiderium eius conspecta nuper in nobilitate audacia et attentata legum abrogatio. Cum igitur de illo revocando ageretur, adversarii ad Bonifacium pontificem confugerunt. Ille per litteras matnstratui populoque praecepit, ne Ianium Labellam neve Taldum fratrem aut Rainerium nepotem ab exilio revocarent, neve ad dignitatem aliquam vel honorem admitterent, neu in urbem reciperent: ea si contra fieret, auctores adiutoresque, civitatem denique totam gravissimis obligavit poenis. Causa autem in litteris exprimitur, quoniam ille sator discordiarum inter cives fuisset. Eas ob litteras reductio Iani impedita est. Ita civis bene meritus a populo ipso, cuius auctoritatem contra potentiores asseruerat, ingratus desertus, in exilio diem obiit. Per idem fere tempus renovata societas est inter civitates, foedusque denuo ictum. Nec multo post aliud foedus initum est cum Perusinis; et in amicitiam societatemque recepti, mutua sibi auxilia promiserunt.

Versus dehinc ad magnificentiam populus, regionem simul et urbem decorare aggressus, medio ferme spatio inter Aretium ac Florentiam duo condidit oppida, ut forent simul ornameto, simul belli praesidio; et alterum quidem in sini'stra Arni ripa situm, cui nomen dedere a patrono civitatis; alterum trans Arnum a dextra fluminis parte, quod Francum appellarunt. Intra urbem vero, quoniam aedes quibus tunc priores inhabitabant, neque publicae neque dignae Florentino populo videbantur, et formidabatur saepe a prioribus ob potentiam nobilitatis, his de causis aedificium publicum insigni magnificentia atque fastigio aedificare statuerunt. Locus ad hoc delectus est eminentissimus cis Arnum, inter Scradii templum ac theatrum vetus. Eius aedificandi causa, privatarum aedium redemptio facta est a dominis locorum, multisque emptionibus cum solum publicum effecissent, dirutis privatis aedificiis, palatium fundarunt. Area vero quae circumstat palatium magna ex parte Ubertorum fuit; quorum iampridem dirutae aedes, purgatis tandem rudibus soloque aequaio, aream in usum publicum praebuere. Iacta sunt autem huius palatii fundamenta biennio ante millesimum trecentimum annum, turrisque egregia magnitudine in illo erecta. Nova post haec urbis moenia aedificare aderti, quae prius designata magis fuerant quam coepta, ab inferiore Arni ripa, via Pistoriensi, longo et sinuoso ambitu, ad superiorem usque ripam perpetua moenia cum insigni turrium altitudine

produxerunt, ut non solum muniretur urbs, verum etiam ornaretur. Carcer quoque per haec ipsa tempora aedificari coeptus est ad portam gibellinam in solo Ubertorum. Eius ambitus quadrato ferme spatio muris undique cinctus, intusque distinctio facta tricliniorum diaetarumque. Ad eum aedificandum primo statim tempore quinque millia aeris publici decreta sunt. In his conficiendis biennium fere consumptum.

[Page 88]

concordiaeque in florentinum populum contulere. Earum civitatum auctoritas quia a romana sede pendere credebatur, visum est non absque pontifice romano quicquam agere, sed eo praesente atque volente. Ita, missi ad pontificem eius rei gratia oratores septem, mixti ex nobilitate plebeque : Rainerius Bondelmontes, Burnetus Burnelletius, Bingerius Tomaquincius, Albicius Corbinellus, Baldus Agulio, Gentilis Altovita, Borgus Rinaldi. Hi, ex auctoritate pontificis, florentini populi nomine, pacem inter populos ex arbitrio pronunciarunt. Sequitur post haec annus christianae salutis trecentessimus supra mille, in quo iubilaeus a Bonifacio pontifice institutus est, cum incredibili concursu tidelium populorum . In eo rursus anno nova turbatio Florentinos pervasit, ac nescio an maxima superiorum omnium, initio huius mali in hunc modum coorto. Genus erat Pistoni per eam tempestatem admodum florens, nec divitiis modo, verum etiam virorum multitudine conspicuum: vulgo Cancellarios nominabant ab auctore eius generis ita vocitato. Huius familiae homines, natis inter se discordiis, in diversum abierant, iamque inimicitiae graves et rixae ad plagas usque et vulnera manus impulerant. Foedati proximorum sanguine atque polluti, per varios favores totam dividerant civitatem; vulgoque, ut fit, nominibus inditis, hi albi, illi nigri appellabantur. Cum ob eas sectas in extremum pene discrimen Pistorium devenisset, suscepta civitatis cura. Florentini, quo id malum aperte iam erumpens, si qua posset ope, comprimeretur, capita factionum amovenda, quoad refrigeret impetus, factu optimum iudicaverunt. Itaque, dedita opera, ambae partes Florentiam deducuntur. Enim vero ea res non tam Pistorium purgavit, quam Florentiam infecit : nam simul atque Florentiam pervenerunt homines nobiles, multisque ac magnis affinitatibus in ea subnixi, a propinquis hospitio varie suscepti ac mox favore sublevati, easdem quoque incendii faces in proximam civitatem iniecerunt. Ea quidem labes nobilitatem primo irrepsit, aUo aliis favente, nec ulla fuit domus paulo insignior, quae non bifariam scinderetur. Inde, quoniam huiusmodi controversiae in republica tractandae saepius erant, in populares quoque, veluti tabes aliqua, diffusa, eo validius exarsit, quo ampliorem Florentiae quam Pistorii fuerat materiam consecuta. Igitur, divisa civitas, divisae familiae, fratres quoque reperti sunt, quorum alius alia sentiret. Ita factio illa quos vocitabant guelfos anceps discinditur, duaeque factiones ex una consurgunt. Erant iampridem contentiones quaedam inter Circulos et Donatos, ex vicinitate qua se pene intra urbem extraque in praediis contingebant exortae. Ad eas incendendas aptissima fuit discordiarum fiamma Pistorio allatarum. Nam ea Pistoriensium pars qui nigri vocabantur, plurimum apud Donatos diversata, immodico familiae eius favore, ut propinqua et hospitio suscepta, iuvabatur. Ea res effecit, ut quicumque albis favebant ad Circulos, iampridem notos Donatorum adversarios, se conferrent. Ita his aut illis omnes cohaeserunt. Et Circulorum quidem familia erat ad pacem aptior: tranquillii homines, maximis praediti divitiis, civili moderatione et innocentia. Donatis autem vetustior nobilitas, mediocris opulentia, belli aptior natura quam pacis artibus. His contentionibus cum tota divisa civitas esset, cladesque inde proventura haud dubie timeretur, veriti duces guelfarum partium, ne ob hanc divisionem inter suos homines coortam, gibellinorum factio in civitate resurgeret, ad Bonifacium pontificem confugerunt; monstratoque perle ulo, flagitarunt ut huic nascenti malo auctoritate occurreret. Pontifex, intellecta re, Verium Circulum principem eius familiae ad se vocatum

[Page 89]

multis verbis cohortatus est, ut, deposita contentione, in gratiam rediret cum Cursio Donato principe familiae Donatorum; neque enim dubitare se, reconciliata inter eoa gratia, caeleros quoque fore secuturos. Ad haec, multa licet pollicitus, flectere hominem nequivit, asserentem se adversus neminem prorsus inimicitias exercere. Ita per Verium stelit, quo minus res interventu pontificis componerentur ; quod ad magnum sibi erratum plerique imputarunt. Mentem certe pontificis non mediocriter offendit, praesertim cum adversarius eius Cursius, paulo ante hoc ipsum a pontifice rogatus, se totum in potestate sua respondisset futurum. Simultatibus igitur in dies crescentibus, forte fortuna proximis calendis maiis iuvenes utriusque familiae per urbem de more equitabant, comitatum habentes aequalium et amicorum equitum circiter trecentos. Cum in area quae est ad Trinitatis aedem mulierum choream festum diem celebrantium inspecturi utrique constitissent, torve se conspicientes primo, mox, quia mixtis erant equis, alteri alteros urgentes, rixa tandem exoritur, et gladiis aperte geritur res; quaedam utrinque inferuntur vulnera; uni etiam Circulorum (Recoverino illi nomen fuit) in ea rixa nasus abscinditur. Fit subito concursus hominum alterutris faventium, non sine tumultu et trepidatione civitatis; aegreque tandem pugna dirimitur. Natis hinc tandem gravioribus odiis, armata pars utraque longis agminibus per urbem incedebat, et tota civitas erecta ac sollicita gravissimo in metu versabatur. His de causis pontifex non ultra cunctandum ratus, legatum suum Florentiam misit Matthaem Ostiensem. Is cum urbem intrasset, liberum sibi arbitrium tradi postulavit, quo rem publicam stabilire, simultatesque tollere commodius posset. Circuli et factio eorum per illa tempora multum in republica praevalabant. Itaque veriti, ne voluntas legati ad adversarios

inclinaret, operam eius in constituenda republica aspernati sunt. Itaque, decedens urbe legatus, interdicto illam subiecit .

Secutae dehinc graviore contentiones. Nam haud multo post cum pars utraque armata funeri mulieris nobilis adesset, e contraria regione se minabundi aspicientes, gladios stringere ac invadere alterutros voluerunt. Ob eam rem animadversam, trepidatio exorta est multitudini quae ad funus convenerat, et fuga passim per urbem facta. Ipsi tamen illo in loco non depugnarunt, sed interventu separati diversis viis demos suas rediere. Circuii ea die concursu factionis suae adiuti, Donatos invadere statuerunt: et aderant caeterarum familiarum homines, qui nuper una cum illis ad Trinitatis aedem aut vulnerati fuerant, aut graviter offensi. Hi non clam neque per insidias, sed quasi iustam ad pugnam profecturi, equis cataphractis insidentes, peditum multitudine circumfusa, Donatorum aedes adierunt. Illi, audita vi quae contra se parabatur, apud Cursii aedes convenerant, et acciverant amicorum manum ; factoque armatorum globo, venientes adversarios non inviti expectabant, confisi praecipua. Cursii virtute: cuius tanta erat constantia et magnitudo animi, ut eo praesente, adversariorum conatus omnes facile se arcere posse arbitrarentur ; quod et plane accidit. Nam, ubi eo pervenerunt adversarii, ac magno clamore faces et arma inferre coeperunt, ruens non minori impetu in eos Cursius, aciem venientium perfregit, multisque vulneribus reiectos terga vertere ad extremum coegit.

His ergo et huiusmodi crebro emergentibus civitas tota erecta, suspicionibus rumoribusque obnoxia erat. Crimina vero et delicta interdum vindicabat, interdum etiam multitudine delinquentium subsistebat. Circuii tamen, eaque pars civium qui albi vocabantur, longe plus poterant in republica: priores quidem et magistratus plurimum ex illorum numero legebantur. Itaque, adversarii graviter id ferentes ac saepius inter se quaesti, demum, consultandi gratia, in Trinitatis aede convenerunt. Interfuerunt ei Consilio quidam e ducibus partium optimarum.

[Page 90]

Ibi, multis dictis agitatisque, summa consilii tandem fuit: pontificem adire postulareque, uti principem aliquem regii generis Florentiam mittere curaret, ad statum civitatis componendum. Id consilium, quia privatim erat habitum de republica, confestim, ubi rescitum est, diversae factionis homines, carpando atque indignando, ad magistratum, quasi conspiracyem adversus rempublicam libertatemque populi initam, detulere. Ipsi vero, per speciem imminentis periculi, ex agro clientelisque armatorum ingentem numerum contraxerunt. Contra vero alia factio et ipsa sese munierat, et collecta armatorum manu, quos e praediis item agroque evocarat, magistratus prioresque adiens minabunda reclamabat. Cum igitur illi qui'dem conspiracyem initam contra rempublicam, hi autem vim et arma publice contra leges sumpta puniendum esse clamarent, et utraque pars armata magistratibus minaretur, confusio erat et dedecus in republica, et neque leges, neque pudor quicquam valebant. Erat per id tempus in numero priorum Dantes poeta: qui offensus Consilio illo, quod de evocando principe aliquo in urbem habuerant, cum id plane ad eversionem libertatis pertinere existimaret, in diversam partem inclinare ferebatur. Quod autem ingenio et eloquentia inter collegas eminebat, voluntatem eius unius nutumque omnes maxime spectabant. Is igitur hanc deformitatem labemque reipublicae abominatus, commotus etiam minis quae contra priores iactabantur, collegis suadet, uti animos capessant, populum pro libertate ac tutela reipublicae in arma excitent . Eo facto cum principes utriusque factionis ponere arma compulissent, tumultus auctores deiciendos urbe amovendosque censuerunt, quasi eorum praesentia tranquillitas reipublicae turbaretur. Ergo Cursius Donatus, quem principem consilii fuisse et postea stipatura armatorum caterva per urbem incessisse, prioribusque comminatum fuisse constabat, publicatis bonis, in exilium agitur: caeteri vero eius factionis, pecuniis multati, ad tempus relegantur. Fuerunt autem hi Sinibaldus Donatus Cursii frater, Rubeus Tosa, Giachinoctus Pactius, Gerius Spina. Hi omnes equites per eam tempestatem insignes ac suarum familiarum principes, et cura his agnati quidam et proximi singulorum satis magno numero ex ea parte qui nigri dicebantur, in agrum perusinum relegati sunt, et consistere illis lussi donec a populo vocarentur.

Ex altera vero factione multati pecuniis et relegati fuerunt Gentilis et Torrigianus Circuli equites et agnati quidam eius familiae, Bascherius Tosa, Baldinaccius Adiraar, Naldus Lotti filius Gherardinus, Guido Chavalcantis, Iohannes Malespina. Hi Serazanam eodera modo ire lussi, et revocationem populi expectare. Caeterum, haec pars cito revocata est sub praetextu gravioris coeli: ex quibus Guido Chavalcantis morbo confectus interiit haud multo postea quam reversus est, vir philosophus et in primis bonarum artium studiis per ea tempora eruditus.

Cursius postquam urbe aufugit, nullum intermisit tempus, quin ad pontificem se conferret, ut ea quae consultata fuerant sedulo adimpleret. Ubi vero ad pontificem pervenit, instando atque rogando, illius mentem incendere non cessabat: et erat facundus vir, laeta

[Page 91]

itaque hilari fronte, et in tractandis agendisque rebus admodum sagax. His artibus tandem effectit, ut pontifex ad rem florentinam emendandam raentem animumque converteret. Cum itaque Siciliani, quae centra romanae sedis voluntatem ab Arragonibus occupabatur, recipere pontifex statuisset, et in Etruria quoque multa forent emendanda, Carolum Valosianum regis Francorum fratrem evocare in Italiam perrexit, multa promittens atque ostenlaus, quo ille venire non cunctaretur. Haec eo anno foris domique gesta.

Proximo dehinc anno Pistorienses, adiuti ab ea parte quae Florentiae praevalebat, iugros expulerunt urbe, domosque eorum diruerunt. Auctor novarum rerum Pistoriensibus fuit Andreas Gherardinus eques florentinus, qui Pistorium missus, praeerat civitati. Is ut erat Florentiae albarum partium, eam quoque Pistorii factionem avide complexus, arma corripere iussit. Mox vocatis adversariis, cum illi metu armorum deterriti non parerent, domos incendit ac subvertit, bona diripuit, hostes iudicavit.

Lucae quoque eadem pestis factionum convaluit. Itaque, per eundem favorem iusurgentes albi, ducibus Interminellis, pellere nigros tentaverunt, et Obitium quemdam diversae factionis primarium hominem interfecerunt. Sed nigri, raptis confestim armis, non se solum tutati sunt, verum etiam adversarios pepulere. Ita malum succrescens per singulas civitates spargebatur. Eodem anno circiter calendis septembris fulgor quem cometen dicunt in coelo apparuit. Nec multo post adventus Caroli Valosiani in Italiam secutus est; qui cum ad Bonifacium pontificem tunc Ananiae residentem magno procerum comitatu venisset, receptus ab eo splendide ac titulis honestatus, magnam spem attulerat rerum praeclare gerendarum. Ad Siciliam igitur invadendam apparatus fieri placuit, quo proximo vere in eam traiceretur. Interea vero dum hyems obstat, ad placandam Florentiam a pontifice missus est. Is ergo cum Romam peteret, ac inde Florentiam venturus nunciaretur, variae consultationes ab his qui reipublicae gubernacula tenebant habitae sunt; variae insuper curae, ut magis ac magis appropinquabat, susceptae. Erat omnino eius adventus toti factioni eorum qui albi dicebantur molestissimus; nam, pulsus adversariis, eorum auctoritate reipublica nitebatur, et nihii innovari conducebat. Sed contra impellebat pontificis simul ac regiae domus auctoritas; quibus obviare ei resistere, praesertim eos qui guelfos se haberi vellent, inter nefaria putabatur. Et accedebat perhumana Caroli pollicitatio, non nisi commodum et pacem eorum ipsorum hoc adventu suo quaerere affirmantis. Quibus tandem adducti rationibus qui rem publicam tenebant, recipiendum in urbem censuerunt. Ingredientibus denique honores magnificos solemnesque impederunt, magistratus obviam euntibus, et iuventute ludicra equorum hastiliumque exhibente. Ingressus est autem Florentiam die ipso calendarum novembrium. Nec multo post concionem petens, astantibus magistratibus et populi multitudine, se pacis causa venisse confirmavit: id quo perficere posset, liberam ad hoc potestatem sibi per populum concedi oportere. Postquam id quoque permissum est, iureiurando edixit se recte pacateque, sine cuiusquam iniuria potestatem illam habiturum. Sed illo mox e conclone abeunte, publica potestate suscepta, milites eius armati prodierunt, cum in ipso urbis ingressu aliisque superioribus diebus inermes circa se habere consuisset. Ea res, praesertim repentina et insueta, speciem tyranni magis praebuit quam principis. Itaque suspicionibus coortis, itur confestim ad arma. Maxima pars

[Page 92]

populi ad priorum aedes convenit; obices multis in locis per vias opponuntur. Sed apud nobilitatem et plebem magna erat dissensio, et mirilla quaedam voluntatum opinionumque confusio, aliis mutationem reipublicae optantibus, aliis formidantibus. His curis anxii, neque ducem neque propositum certum ullum habebant. Cum in hoc tumultu civitas esset, Cursius Donatus cum aliqua manu ad urbem accessit. Ingressus nova moenia, cum veterum murorum portas clausas obseratasque offendisset, circumdata urbe, ad fesulanam portulam devenit, aedibus suis vicinam. Cum fores perfringeret, amici eius, re cognita, concurrerunt; portaque intus refracta, gratulabundi susceperunt. Illa, postquam ingressus est, cumulata suorum manu, ad priorum aedes profectus (diversae factionis hic erant), confestim publico deturbat, exutosque potestate in privatara redigit formam. Carolus vero, dum haec agerentur, milites suos circa se continuit; neque ob ea quae nunciabantur unquam commotus est, non cum portas effringi, non cum priores pelli, non postea cum totam urbem incendiis rapinisque misceli sentiret. Nam, post priores eiectos, eadem illa manus quae Cursium secuta fuerat, per se iam ipsa suo motu per urbem diffusa, caedes et incendia pluribus locis perpetravit; quae patiendo Carolus, totam rem composuisse creditus est non sine gravi querela eorum quibus paulo ante pacem quietemque iuraverat. Eadem quoque clades per agrum vagata latius, a nullo genere maleficii temperavit: crematae locupletium hominum villae; homicida pluribus locis facta; rapinis et vulneribus omnia foedata. Post aliquot dies posita sunt arma, et novi priores subinde creati, qui reliquum temporis adimplerent.

Per hoc idem tempus legatus de quo supra diximus Florentiam rediit. Eo auctore et adiutore, pax facta est inter Circulos et Donatos aliasque familias utriusque factionis. Conanti deinde legato gubernationem reipublicae communem utrique facere, Cursius et hi qui cum illo sentiebant, et ob recentem reditum plus poterant, parere legato in ea re noluerunt. Itaque, uti prius alborum, sic postea nigrorum facto offensus, urbi interdixit, atque abivit. Qua legati asperitate, etiam prius inter familias composita visa sunt irritari. Itaque, nec privata quidem pax inter publica duravit odia: nam haud multo post, Simon adolescens Cursii filius Nicolaum Circulum equitem rus iter facientem secutus, non longe a porta Casentinati vi invasit. Erant utrique comites aliqui: et pugnatum est egregie ab utrisque. Tandem pugnae hic exitus fuit, ut Nicolaus interliceretur; Simon vero ipse, accepto lethali vulnera, proxima nocte expiraret. Ob haec facta, cum rursus odia gravissima suscitata essent, et in peius quotidie laberentur res, stante adhuc in urbe Carolo, summa tandem calamitas in apertum prorupit. Quidam enim principes diversae factionis contra statum reipublicae coniurasse dicebantur, et Petrum quemdam Ferantis, unum ex proceribus Caroli, ad res novandas magnis pollicitationibus pellexisse. Horum sigilla proferebantur; pacta conventa legebantur; rem tamen plerique compositam fictamque putaverunt; alii invitatos deceptosque a Gallo existimabant fuisse. Ob eam coniurationem seu fictam seu veram, tres nobilissimi et potentissimi cives in periculum vocabantur: Baldinatus Adimar, Naldus Gherardinus,

Bascherius Tosa. Tangebatur quoque ea suspicio Verium Circulum ac caeteros eius familiae homines, quorum opera et Consilio id factum promissumque fuisse inimici iactabant. Hi omnes ad magistratum vocati, cum adversariorum meta parere non ausi profugissent ex urbe, absentes damnati sunt. Nec posthac modus aliquis fuit in damnandis pellendisque civibus diversae factionis, bonisque eorum vastandis.

Per haec ipsa tempora, Dantes poeta in exilium actus est ob eam quam suo prioratu contraxerat invidiam, cuius supra mentionem fecimus. Erat autem per id tempus ad pontificem orator, concordiae gratia, missus. Sed mox, novis exortis rebus, pulsisque ex urbe civibus eiusdem factionis, cum ipse reus postularetur, absens damnatus est, domusque eius direpta, praedia vastata. Qui albas secuti erant partes, per hunc modum pulsique, exularunt. Carolus, quinque mensibus Florentiae commoratus, tandem abscessit, in Siciliam transiturus

[Page 93]

Proxima dehinc aestate Florentini et Lucenses, coniunctis in unum copiis, Pistorium obsederunt, quod nuper, pulsus, ut docuimus, adversariis, albi dumtaxat urbem tenebant, ac eo Lucensium Florentinorumque exules magno se numero contulerunt. Dum circa Pistorium essent Florentinorum copiae, manus quaedam exulum superiore Arno bellum tumultuosius commovit, quo non vicina modo, verum etiam remotiora infestabantur loca. Ob eum tumultum duae partes earum copiarum, quae Pistorium missae fuerant, confestim in superiorem Arnum traductae, non pepulerunt modo hostem ab eis locis, verum etiam castellum quod occupatum fuerat ab exulibus recuperarunt, non sine ingenti detrimento eorum qui se illo incluserant.

Inde contra Ubaldinos exercitus ductus, quod hi, receptis exulibus quibusdam, ex castellis bellum haud segniter inferre coeperant. His quoque in locis res prospere gesta est; ac fugatis delectisque hostibus, omnia circa Apenninum loca et mugellanum agrum, quae hostis tenebat, vastaverunt.

Inde mox circa Gravem fluvium traductae copiae, Alliarium et Acutum castella (quae et ipsa defecerant) in potestatem redacta everterunt. Copiae victrices, eo anno omnibus ex locis bene ac feliciter gestis rebus, Florentiam rediere.

Circa finem huius anni, ob easdem seditiones, Florentini quidam cives ex praecipuis familiis intra urbem capti, quasi contra rempublicam coniurassent, supplicio afficiuntur. Quo metu et alii complures in suspicionem vocati, sponte sua abierunt, absentesque damnati sunt. Cum esset hic status rerum urbanarum, ac omnia suspicionibus intra moenia redundarent, exules per eam occasionem, coactis undique suis amicorumque viribus, et a Bononiensibus (quae civitas et ipsa iam hauserat studia factionum) adiuti, magnas copias equitum peditumque confecerunt. Cum his copiis in agrum mugellanum descendentes, regionem occuparunt, sperantes se, alia ex aliis appetendo loca, urbem tandem, invitis adversariis, intraturos. Et vulgo iactabant eos qui in urbe erant, ob novitates domi exortas, nunquam ausuros obviam exire. Haec seu credulitas, seu iactantia, multum admodum illis obfuit. Nam, simul atque Florentiam ipsorum adventus nunciatus est, civitas confestim in armis fuit et Lucensium caeterorumque sociorum auxilia evocarunt; quae cum propere advenissent, praesidio satis valido, ne quis motus suscitaretur, domi relicto, reliquas omnes copias ad hostem duxere. Exules per id tempus ad Pollidianum castra habebant; qui, adventu Florentinorum Lucensiumque cognito, cum, praeter opinionem, urbem. in qua metu novarum rerum distineri putabant, reliquisset ausos in se valentius mere viderent, tanta repente in castris trepidatio est coorta, ut magna pars auxiliorum e vestigio dilaberetur, ac exules ipsi desperatis rebus arriperent fugam, impedimentis omnibus amissis, nonnulli etiam abiectis armis. In hac fuga quidam exulum capti Florentiam ducuntur. In his fuit Donatus Alberti filius, vir quondam in republica magnae auctoritatis, et Inamis Ruffolus eius frater, qui primus vexillifer iustitiae fuit, et alii praecipuarum familiarum : de quibus plerisque civitas supplicium sumpsit.

Proximo dehinc anno Florentini et Lucenses, coniunctis Inter se copiis, rursus Pistorium obsederunt. Cum moenia dumtaxat tutaretur hostis, nec fortunam praelii tentare vellet, nihil aliud profectum est quam ut agri hostiliter vastarentur.

Caritas eo anno ingens annonae fuit, et sustentata multitudo est importato externoque frumento, curam adhibente civitate, ut e Sicilia atque Calabria supra viginti septem millia modiorum Florentiam adveherentur, pecuniis ad hoc ipsum largiter contributis.

Cum et bello et fame civitas premeretur, intestina insuper oritur seditio, haud minor sane pestis quam duo superiora incommoda. Cursius enim Donatus, post reditum in urbem ac pulsos diversae factionis homines, non satis gratiae sibi existimabat a civibus suae factionis referri; multosque inferiori virtute honoribus accumulari, se autem praeteriri ac nomen suum velut antiquari, pergraviter ferebat. Hac igitur indignatione permotus, quo res novas

[Page 94]

suscitaret, auctor erat, ut pecuniarum publicarum, quas magni quidam in republica viri non absque infami administratione tractaverant, ratio posceretur. Hoc ipsum et diversae factionis homines, quot aut occulti aut sustentati in urbe remanserant, et alii quicumque praesentem civitatis statum, vel invidia potentiorum vel iniuria, oderant, malevolentia potius quam bono aliquo publico flagitabant. Itaque, nullis opinantibus, repente coniunctio facta est inter eos homines et Cursium Donatum ad rationem deprecandam. Ea postulatio aperte erat contra illos qui per id tempus rempublicam gubernabant. Et addixerat se postulationi Lottarius praesul vir magnae profecto auctoritatis, caeterum non satis sinceri in rempublicam animi.

Postulatio quidem honestam speciem praetendebat: sed vexatio deiectioque gubernatorum reipublicae et novarum rerum semina quaerebantur. Ea res intellecta (neque enim erat obscura) ad resistendum postulationi civis animavit. Contentio tandem ad arma prorupit. Hinc populares eius factionis, quae post adventum Caroli Valosiani rem publicam gubernabat; inde Cursius Donatus alienior factus, cum antea princeps eius factionis esset: hunc omnes qui praesentem reipublicae statum vel occulte vel palam graviter ferebant, sectabantur. Crebra ab his praelia intra urbem commissa. Priores enim ac populares eius factionis arcem tenebant, et armatorum multitudine aditus tutabantur. In hos crebri impetus ab adversariis facti sunt, caedesque et vulnera pluribus locis commissa: confluxerant namque in urbem rusticorum turbae reorumque et damnatorum, ac praeterea latronum et sicariorum multitudo ingens. Homicidiis rapinisque omnia foedabantur. Multos dies cum ea pestis viguisset, nec modus aut finis ullus turbationibus cerneretur, et utraque pars obstinate perstaret in armis, tandem unicum per id tempus remedium supervenit, lucensium multitudo civium. Hi vero, utrum suo apte ingenio commoti pro sociorum salute, an rogati postulatique advenerint, non satis exploratum est mihi: verum magno illos numero venisse Florentiam constat, magnasque equitum peditumque copias adduxisse, ut cuivis parti adhaerent, ad illam haud dubie victoriam inclinarent. Intra moenia recepti, partim rogando, partim minitendo, cum praelium diremissent, per praeconem suo nomine edixerunt, uti damnati ac facinorosi urbem purgarent, nemo rapinam, nemo caedem aliudve maleficium patret. Inde ad pacandum civium animos conversi, novos magistratus creari per populum suaserunt, ac reipublicae constituerunt statum. Duodecim priores tunc primum creati sunt, cum antea sex dumtaxat creari mos esset; idque altero quoque bimestri servatum est. Lucenses, compositis Florentiae rebus, bonum ac sociale operati opus, abiere. Per haec ipsa tempora Benedictus pontifex romanus, qui Bonifacio paulo ante defuncto in pontificatu successerat, auditis Florentinorum discordiis, legatum ad pacandam Etruriam Florentiamque delegit Nicolaum Pratensem romanae ecclesiae cardinalem, virum sagacem atque industrium; qui etsi res compositas a Lucensibus cognovisset, tamen complura superesse ratus, et praesertim reductionem exulum mente cogitans, Florentiam venit fere mensibus postquam Lucenses abierant. Ingressus urbem, cum arbitrium liberum postulasset, sibi haud difficulter concessit civitas, sentiens adhuc morbi reliquias nequaquam contemnendas intra viscera remansisse, quibus medelam cupiebat afferri. Legatus igitur, prospecta sagaciter natura civium, cum multifariam civitatem divisam, principem tamen divisionem inter nobilitatem et plebem animadverteret, partes animo complexus est plebis, sentiens id genus hominum minus pertinax adversus reductionem exulum, minusque acre studiis partium reperiri. Confestim igitur huic factioni adhaerens, multa providere ac moliri coepit, quo nobilitatis frangeret animos, plebis vero auctoritatem dominatumque assereret: sic enim obnoxiam sibi futuram multitudinem et nutum eius securitatem arbitratus est. Considerans igitur nobilitatem per se ipsam haud multum posse, nisi clientelis et amicitias plebeiorum hominum ad eam concurrere solitorum iuvaretur, plebeios autem ipsos haud imbecillos fore, si iniuriae singulis illatae ad multos pertinerent, unico utrique rei Consilio prospicere festinavit. Ea de causa

[Page 95]

solerti quidem ingenio auctor fuit viginti societates in urbe creandi, in quas plebem distribuit universam. Harum societatum trans Arnina tribus continuit quatuor, totidem Scradiana, reliquae deinceps tribus singulae tres. Ita viginti societates intra urbem factae. Singulis vero societatibus signiferi; singulis praefecti; hisque vexilla sunt tradita variis distincta insignibus, quo quisque sua et internoscere aspiciens et consequi posset: mandatumque his est, ut, quoties opus foret, cum vexillis prodirent, et armatam quisque suam adduceret societatem. Designatio autem societatum per vicos parroeciasque est facta, civesque omnes e plebe descripti, poena gravissima constituta, si universi in armis non essent, nec vexilla sua, quoties illa prodirent, sequerentur. Tempus signifero constitutum fuit mensium sex; et illum additum, ne quisquam ex nobilitate in societatibus censeretur, ne se immisceret, neve domo abiret, dum vexilla promerentur. Si quis e plebe homo a potentioribus illo tempore invaderetur, signiferi societatis ex qua is foret auxilium ferre lex iubebat, ac vim armis repellere. Si quis e nobilitate plebeium occidisset, ad vindictam proximo agnato societatem assistere; pecunia si opus foret ac propinquus egeret, communi societatis imper sa persequendam vindictam statuebat. Si plebeius plebeium invaderet aut occideret, nullae erant partes signiferi neque societatis. Ex quo apparebat et popularium societates esse solum, et contra potentiam nobilitatis constitutas solum: ferturque vox illa legati, cum societates creasset, non iam posthac recipiendam fora plebei liominis vocem contra potentiam nobilitatis conquerentis, cum quivis e plebe longe plures habeat iniuriarum vindictaeque consortes quam ulli ex familiis, modo societatum iura institutaque servarent. Eodem fere ordine extra urbem quoque per florentinum agrum vexillationes quaedam sunt institutae, magis ne quisquam ex his locis ad nobilitatem concurreret, quam ut per mutuum sese opem agricolae tutarentur. Roborato plebis statu, ac multitudine in suum favorem traducta, legatus iam tempus maturum adesse ratus ea quae cogitaverat adimplendi, reductionem exulum aggreditur. Eius rei causa liberum ab exulibus arbitrium (nam civitas ante concesserat) postulavit, exulum pluribus locis conventibus actis. Summa tamen omnium ad eos qui Aretii erant referebatur; ibi namque Verius Circulus et omnis illa factio ingenti multitudine resederat, ducemque suarum partium sibi constituerat Alexandrum Romenae comitem, consilariosque et praefectos ex sui corporis civibus. Hi ergo publica deliberatione arbitrium potestatemque rerum suarum permiserunt legato. Fuit in eo Consilio Dantes poeta unus e praefectis, et Petrarcae postea incliti poetae futuri pater: qui ambo simili aestu partium eiecti Florentia, Aretii exulabant,

ubi et Petrarca ipse mox natus est. Accepto exulum decreto, legatus, syndicis quoque eorum accessit, propositum intentat: reductionem simul et concordiam enixe aggreditur. Rem per se difficilem longe difficiliorem faciebat, quod ille universam rationem exulum reducendorum ingrediebatur. Hi autem partim erant albi, recens pulsi, partim gibellini, quorum sane durior erai causa; difficultatesque maximae oriebantur vel restituendorum honorum gratia, vel inimicitarum privatarum. Quod si albis solum reducendis conatum diligentiamque legatus adhibuisset, haud difficulter ea res videbatur effectum quem optaverat habitura. Sed ille magnitudine animi et favore multitudinis elatus, dum utrumque simul assequi vult, neutrum assecutus est. Adhaeserant tamen familiae quaedam potentiorum legato, postquam propositum eius cognoverunt, ac eius factum vehementer iuvabant. Populares etiam multi pacis avidi eius coepto favebant; quorum ille fiducia nitebatur. Missi ergo ab exulibus syndici cum Florentiam venissent ac frequentem consultationem apud legatum agerent, resque boni profecto exitus spem habere videretur, nova repente turbatio

[Page 96]

exorta cuncta prius composita dissipavit. Civibus enim, nihil minus quam tale aliquid suspicantibus, repente nunciatum est, maxima exules multitudine, iussu legati, adventare quasi urbem, concedentibus repugnantibusque civibus intraturos. Id cum pluribus simul ex locis nunciaretur, trepida civitas arma sumpsit, ac magnis in suspicionibus versabatur: legatum vero ut parum sincerum hominem ac fecte compositum formidabat; multi etiam subdolum eius versutiam criminabantur. Enim vero legatus se constantissime purgans, neminem a se vocatum fuisse exulum persancte asseverabat; totam rem ab adversariis et malevolis, pacisque et quietis publicae hostibus quadam arte compositam querebatur. Atqui constabat litteras legati nomine scriptas exules accepisse: sed an verae vel fictae fuerint litterae, ambigebatur. Nec deerant qui praedicarent a principibus nobilitatis, reditum adversariorum graviter ferentibus, ad pariendas turbas falso litteras fuisse transmissas. Nos utrum illorum verum fuerit, in medio relinquimus. Sed qui exulum nomine advenerant, conterriti ea novitate, e vestigio abierunt. Ita negotium pacis interruptum est. Legatus quoque, ut suspicionem minueret, tunc, relieta urbe, Pratum concessit. Oppidum ingressus, cum eadem postulasset (nam Pratenses quoque iisdem seditionibus agitabantur), nihil ad extremum proficere valuit. Quin etiam dum acrius urgeret, insurgente factione, Prato expellitur. Quare Florentiam reversus, expeditionem contra Pratenses indixit. Ad eam rem, cum voluntarios milites rogaret et proliferentur multi, copiaque iam in urbe crescerent, suspicio iterum coorta est, ne sub alio praetextu militem cogere ac res novare aggrederebatur. Itaque, adversantibus civibus et arma ponere iubentibus, conatus legati in irritum redierunt. Ea tandem indignatione permotus, Florentiae simul ac Prato interdixit. Ipse irrito labore ad pontificem rediit. Eodem anno pons qui ad Carariam dicitur, nimio pendere multitudinis quae ad ludos incubuerat spectandos, corruit. Erat vero per id tempus non quemadmodum nunc lapideus est, sed sublicius. Eius ruina multos afflixit. Recessum legati magnae contentiones secutae fuerunt. Pars enim quaedam nobilitatis, stante nuper in urbe legato, sese illi coniunxerat, ac reductionem exulum intemperanter concupisse visa fuerat. Erat vero fere ex iis familiis, quae ad albas partes inclinare videbantur: ea de causa caeterarum familiarum in se contraxerat odia. Ut ergo abiit legatus, reliqua omnis nobilitas in illos surrexit, praeter Cursium Donatum qui, amicis infensus, contra naturam suam quiescebat. Hos popularium quoque duae insignes familiae nigrarum partium assertrices sectabantur, Iunii et Medices. Crescentibus igitur contentionibus, pugna tandem conseritur. Principium vero pugnae ortum est apud Circulorum Garbensium aedes; mox a privatis aedibus in forum delata. Cum ergo novum Inter vetusque forum et circa porticum frumentariam pugnaretur, et invicem modo pellerent, modo pellerentur, Nerius quidam Abbas, qui suorum inimicus e tota Abbatum familia in urbe restiterat, et contra Circules atque alios huius factionis in pugna stabat, contemplatus boreae vim in adversarios perflantem, "Fax et malleoli afferantur, inquit. Iam ego hos cum domibus propriis extorres agam". Nec mera delatum ignem in genti lium agnaterumque aedes iniecit, quae non longe a porticu frumentaria sitae fuerunt. Inde, cum eadem face discurrens ad caput veteris fori, Caponsaccorum aedes incendit. Is ignis Inter missilia ac tela vires assumens, flatu insuper boreae adiutus, late pervagatus est; demos et singula carpando appraehendit. Tabernae venalium rerum magni pretii in his erant locis: eas cum ignis invaderet, vel incendio cremabantur, vel a praedenibus diripiebantur. Urbs eodem tempore ardebat, et vicatim oppugnabatur, non secus ac si hostis intrasset. Quo minus homines ferre epem poterant, eo latius vagatus ignis, inter due fora primum et circa porticum frumentariam omnia consumpsit: inde rursus vires assumens, usque ad Arnum pervenit, nec prius finis cremandi est factus, quam supra mille et septingentas aedes une incendio conflagrarint. Medicatura fuisse ignem vulgo creditum est. Nec equidem abs re susceptam credulitatem existimarim, cernens etiam nunc admirabilem

[Page 97]

ac prope stupendam illius vim in parietes etiam ipsos atque lapides, quod reliquiae monstrant, saevientem. Ob huius incendii damna, pars illa, quae Circulis favebat, succubuit, assumptis Cavalcantum Gherardinorumque et Pulchrorum aedibus, quibus ea factio plurimum nitebatur, et vicinis etiam qui una sentiebant eversis. Cedentibus igitur victis, et civitate ad aliquem modum composita, novum rursus periculum novaque turbatio exoritur. Legato enim, de quo supra diximus, sinistra admodum ac

perversa referente, cum, de suis ipse facinoribus tacens, aliena facinora in crimen vocaret, ac pontifici qui illum miserat, quasi eius honor spretus esset ac derisui habitus, veluti faces quasdam indignationis admoveret, commotus pontifex duodecim potentissimos ea tempestate cives, principes eius factionis quae, tunc urbem tenebat, corripiendos statuit. Eos igitur cum ad se citasset, varia consultatio fuit: et contemnere simul et parere formidabant, quod in altero famae, in altero status periculum versaretur: famae, si quasi delictorum conscii, non irent; status, si per eorum absentiam motus aliquis in urbe suscitaretur. Omnibus tandem pensitatis, et ad honestatem et ad magnanimitatem potius, visum est pontificem adire. Quare profecti omnes, ut vocati erant, viri amplissimi principes civitatis, Cursius Donatus, Rubens Tosa, Gerius Spina ac caeteri potentissimarum familiarum supremi, honestum ac decentem comitatum ducentes, Perusiam, quod tunc ibi pontifex residebat, pervenerunt. Cum pontificem patresque adiissent, ac purgandis diluendisque criminibus intenderent, Nicolaus pratensis, quem legatum in Etruria fuisse docuimus, inter haec dolum committens, exulibus clam perscripsit, uti Florentiam repente invaderent: nuUum quidem tempus rei patrandae aptius fore, cum principes omnes diversae factionis de industria evocati abessent; quibus detractis, ne ausuros quidem esse reliquos cives manum contra attollere, maxima praesertim multitudinis parte (quod pridem experimento viderit) illorum reditum affectante. Hanc exhortationem avide complexi exules, cum' alii aliis celeriter significassent, constituta die Florentiam versus undequaque contendere ita improviso atque secreto, ut nil praesentiretur, ita magna multitudine, ut cuncti expavescerent. Fuerunt enim peditum supra novem millia, equites vero ad mille septingentos. Hae copiae maxima ex parte Aretinorum Bononiensiumque fuerunt: quae civitates, iisdem infectae partibus, albis favebant. Cum igitur, vergente iam in occasum sole, non procul ab urbe via Bononiensi primae exulum copiae apparuissent, civitas repente in armis fuit, vigiliaeque ea nocte prope vicatim actae. Addebat terrorem debilitas urbis, quae nondum absolutis novis raenibus, et antiquis propter spem novorum neglectis, non satis valida contra oppugnationem putabatur. Exules prima luce bifariam partitis copiis, ad primum fere lapidem Bononienses in subsidio reliquere. Ipsi vero cum Aretinis ad urbem descendentes, nullo negotio nova transgrediuntur moenia. Inde levia quaedam praelia commissa sunt: in quibus superante multitudine, cum cives dimovissent, ad laevam tenentes iter, non longe a Servorum tempio patientiori loco aciem struxerunt. Signo dato, cum ad vetusta moenia discurrissent, contra viam gladiariam et portulam, qua via illa claudebatur, maxime impetum fecerunt. Eam cum repulsis defensoribus perfragissent, ingressi antesignani usque ad Martis templum praeliantes pervenerunt, et vexilla quaedam intra portam illata magnum terrorem praebuerunt civibus. Nec ambigitur, quin eodem impetu, si secuta fuisset acies, exules illa die victores fuissent. Sed, cunctando extra portam ac exitum pugnae expectando, concurrenti ac se conglobandi civibus facultatem praebuere. Itaque, concursu postea ad eum locum facto, quo hostem intrasse cla'mabatur, sese cohortantes cives invadentesque extra portam deiecerunt. Sunt qui putent exules non sat unanimes fuisse ad urbem invadendam, et albos gibellinorum vires expavisse. Nam, qua ratione a viris militaribus ac bellorum expertis omissura fuerit vel aciem totam primo impetu irrumpere, vel, cum uno in loco pugnaretur, aliis subinde locis admovere? Iam vero Bononiensium copias, quae in urbe conspectae magnum terrorem afferre potuerunt civibus, quo tandem Consilio procul ab urbe

[Page 98]

reliquerunt? Haec et huiusmodi errata suspicionem praebent, quasi mallent quidam exulum urbe non potiri, sed aciem dumtaxat admovere, quo ipsi per pactionem reciperentur. Nam pulsos nuper cives quos vocabant albos non tam voluntas quam necessitas gibellinis coniunxerat; nec, si facultas esset, passuri sese invicem videbantur. Et relictam de industria procul ab urbe Bononiensium putant aciem, quoniam illa maxime cum Ubaldinis et aliis gibellinae factionis hominibus venisset. Ego vero, quid animi habuerit unusquisque exulum, haud facile existimo quemquam esse dicturum. Verum haec et huiusmodi errata in re militari evenire non alienum puto, ubi non unus dux, sed multi ductores praesunt, nec miles est qui post signa ingreditur, sed collectitia turba neminis unius imperio consueta: quae omnia tunc aderant, nam et multi aequales inter se duces erant, et manus tumultuaria atque nova. Bononienses simul atque repulsos, qui urbem intraverant, cognovere, et nunciabant quidam aciem quoque extra portam esse profligatam, confestim signa moventes abiere. Qui vero ante portam in acie stabant, cum a prima luce ad meridiem constitissent, siti atque calore fatigati, labescere iam pridem coeperant. Itaque, postquam abiisse Bononienses audiverunt, quasi deserti a suis, e vestigio secuti sunt tanta trepidatione, ut fuga magis quam profectio videretur. Fauces ex civibus post eos egressi quosdam postremo agmine interfecerunt: reliqui ea ipsa qua venerant via remearunt. Cum, superato colle, in agrum mugellanum descenderent, obviam illis fuerunt Pistoriensium copiae, quas Tolosanus Ubertus florentinus eques et ipse exul eadem ex causa adducebat. Erant autem equites trecenti, pedites vero circiter octingentos. Ab his Tolosanus cognovit et quid actum esset, et quid spei superforet; itaque, converso itinere, Pistorium reduxit. Per eosdem fere dies quibus haec ab exulibus attentata sunt, Benedictus pontifex romanus vita decessit, magnaetque sunt patrum discordiae in eligendo secutae. Itaque, cives nuper ad pontificem evocati, cognita legati fraude et apud patres conquesti, Florentiam illieo redierunt. Versi dehinc ad rempublicam statumque civitatis roborandum, quoniam apparebat magna superesse certamina, societatem renovarunt cum aliis Etruriae populis, qui easdem per id tempus sectabantur partes. Hi fuerunt Lucenses, Volaterrani, Senenses, Pratenses, Geminianenses, Collenses, Tifernates, quos Castellanos vulgo dicunt. Omnes hi simul uno foedere colligati ducem sibi praeficere aliquem maioris auctoritatis statuerunt, cuius auspiciis

bellum inferrent.

Robertus erat per id tempus filiorum Caroli regis in Italia maximus, insigni iam tunc indole ac magnae spei iuvenis. Hunc deligere ducem placuit. Eius rei gratia, missi Neapolim oratores duo: Rainerius Foresi et Borgus Rinaldi. Iverunt et a Lucensibus Senensibusque oratores alii. Qui regem primo, mox iuvenem allocuti, tandem illius adventum in Etruriam impetrarunt huiusmodi conditionibus dictis receptisque: uti Robertus in Etruriam veniret; exercitum Florentinorum sociorumque ductaret; nullam in urbibus oppidisve potestatem haberet; in exercitu vero animadvertendi in eos qui non parerent sibi ius esset; si pecunia damnaret, aerario civitatis oppidive, cuius damnatus civis oppidanusve foret, applicaretur; annum integrum in Etruria gerendo bello perstaret, nec inde abiret nisi aut evidens periculum regni paterni aut pontificis iussus moram eius impediret: contra vero Florentini sociique stipendia equitibus quos adduxisset in menses singulos darent, sibique et familiae diurnam pensionem. Harum pecuniarum maximam omnium partem, Florentini ex foedere conferebant, proximam Lucenses, pauciores Senenses, perexiguam deinde Pratenses, Tifernates, Geminianenses et Collenses .

[Page 99]

equites non ampio quidem numero, sed viros nobiles ad bellum delectos. Civitates, iam Consilio habito, Pistorium obsidere constituerant, quod ea urbs per id tempus ab adversariis tenebatur, Florentinisque et Lucensibus bellum assiduum inferebat. Iurjur, postquam Florentiam venit Robertus, coactum paulo post exercitum in Pistorienses duxit. Venenint alia ex parte Lucenses magna multitudo, ac se Florentinis caeterisque sociis coniunxerunt. Castris non longe positis, cum undique Pistorium cinxissent, expugnare urbem aggrediuntur; sed resistebatur acerrime ab his qui in urbe erant Pistoriensibus. Et aderant florentinorum exulum non contemnenda manus et conducti equites mercede circiter trecentos. Hi cum urbem egregie defenderent, ac ob eam rem longior intercessura videretur mora, Florentini et socii obstinatis animis vallo et fossa urbem circumdarunt, castellisque et turribus opportunis locis munierunt, ut nemo ingredi egredive posset. Crebra vero quotidie praelia inter moenia urbis fossasque committebantur.

Dum ea geruntur apud Pistorium, Clemens pontifex romanus (is enim Benedicto nuper defuncto in pontificato successerat), hortatu Nicolai pratensis, duos simul legatos in Etruriam misit. Hi, quartum fere mensem postquam obsidio coepta fuerat, cum in castra venissent, Roberto duci exercituique ex auctoritate pontificis edixerunt, uti ab armis discederent obsidionemque dissolverent: bis nisi parerent, censuras gravissimas protulerunt. Robertus dicto pontificis audiens fuit: id enim ab initio nominatim exceperat. Caeteri quoque populi longiorem militiam veriti, destiterunt. Florentini solum et Lucenses obstinatis animis obsidionem prosecuti sunt, consoli non tam ex animo pontificis, quam ex procuratione adversariorum praecepta illa comminationesque prodire, ac paulo ante in principibus experti civibus nihil neque firmi neque sinceri curiam habere. Ea indignatione legatorum praecepta contemnere, nec tantis laboribus coeptam protractamque obsidionem dissolvere statuerunt. Legati, quoniam dicto non parebatur, in Florentinorum Lucensiumque praesides sententiam tulerunt; urbibus autem eorum interdixerunt sacris. Robertus igitur, relieta apud Pistorium maxima parte equitatus quem veniens in Etruriam duxerat, ipse tenui comitatu in Provinciam primo, mox in Galliam transiit, pontifici pro assumptione gratulatum. Florentini vero et Lucenses obsidione perseverantes, urbem arctius in dies presserunt. Milites, ne longiori afficerentur militia, vicissim mutabantur, ut novi veteribus, et integri succederent fessis. Ad undecimum usque mensem protracta obsidio est. Tandem, cum iam necessaria deficerent, qui obsidebantur turbam mulierum et inutilium bello hominum exigere coeperunt. Sed hi cum ad munitiones pervenerant, non minus acerbe a militibus qui stabant pro vallo in urbem reiciebantur. Ita, longitudine belli domiti Pistorienses, in potestatem venerunt, exulibus qui intus erant incolumibus abire pactis, civibus autem impunitate concessa.

Postquam urbe potiti sunt Florentini et Lucenses, moenia undequaque diruerunt, fossas compleverunt, agrum et regionem inter se partiti sunt; urbi vero afflictatae ac semirutae communiter imperitarunt. Captum est autem Pistorium v idus aprilis anno christianae salutis trecentesimo sexto supra mille, cum superiori maio obsideri coeptum esset: finemque habuit pistoriense bellum .

Haud multo post reductas Pistorio copias, Florentini in agrum mugellanum profecti, Accianicum obsederunt. Id erat castellum Ubaldinae gentis, et situ loci et structura murorum longe munitissimum. Causa obsidendi illa fuit, quod maxima vis exulum eo in castello consederat, a quibus non terrores modo, verum etiam damna finitimis inferebantur. Tribus mensibus omni conatu Florentinus circa illud commoratus, tormentis maxime et cuniculis oppugnationem tentavit. Verum conatus omnes in irritum casuri erant, aspernante munitissimo loco, nisi suspicio inter principes eius familiae coorta certatim compulisset ad deditionem

[Page 100]

faciendam. Quare, pecunia expromissa, castellum tandem receptum est et ad solum eversum. Incolarum autem pars in subiectam planitiem redacta, et oppidum ibi conditura, quod postea Scarpariam vocitarunt. Eodem anno magistratus noviter creati in urbe coeptus est contra nobilitatem, quem executorem iustitiae dixerunt. In hunc magistratura raagna pars eius curae, quae prius ad officiorum vexilliferi iustitiae pertinebat, translata est. Et quo gratiae metusque abesset suspicio,

peregrinum sumere placuit, et quidera extra Etruriam oriundum. Societates etiam populi eodem anno renovatae, una detracta ex tribu Scradiana. Eo factum est, ut pro XX societatibus decera et novera instituerentur. Ac secuti tunc priraum vexilla cives ante diem octavum calendae sextiles transmiserunt.

Per haec ipsa tempora Nepoleonem Ursinum romanae ecclesiae cardinalem Clemens pontifex in Italiam misit ad discordias Etruriae componendas. Huius autem legatio eodem auctore manasse creditur, quo superiorum legatorum. Nicolaus enim pratensis nuper his contentionibus imbutus, vel acerrimum patronum apud pontificera agebat pro exulibus reducendis. Gratia vero maxima apud Clementem poterat, quoniam eius pontificis electio ex sinu consiliorum suorum fluxisse credebatur. Nam inclusi nuper apud Perusiam patres, cura magnis inter se discordiis certarent, huius praecipua calliditate in burdegalensem archiepiscopum consenserunt, cui mox Clementi placuit appellare Ea de causa recenti gratia potens, ubi priores legati re infecta redierunt, Nepoleonem, fiducia quadara generis, in Etruriam persuasit legandum. Ille igitur pontificis iussu Lugdunio movens, cura superatis Alpibus in Italiara pervenisset ac iam Etruriae propinquaret, praemissis Florentiam nimciis adventum suura populo significavit, et sibi parari locum in urbe petiit. Frequenti super ea re consultatione habita, cum varia variis placerent, tandem vicit eorum sententia, qui non recipiendum in urbem censebant, ob superiorum exempla legatorum, a quibus auctae fuerant potius civium discordiae, quara aut deminutae aut sublatae.

Nepoleo igitur a Florentinis recusatus, Caesenam se contulit. Inde, cum frustra saepius rem tentasset, et principes quosdam civitatis coercere metu censurae niteretur, non parentibus civibus, interdicto urbera subiecit. Sed cum minimura ea quoque re proficeret, quoniam assueta iam pridem civitas longe aspernabatur, vi et armis conandura ratus, parare copias ac bellum inferre constituit. Ea de causa, principio sequentis anni Caesena raovens per sarsinatem agrum, superato Apennini iugo, Aretiura venit, quod eara urbem ad bellum inferendum parandasque copias aptissimam iudicabat. Receptus ab Aretinis, praeter Florentinorum exules, qui ad eura undique confluerant, magnum insuper equitura numerum, non ex Etruria raodo, verum etiam ex Latio et Sabinia, et Umbria contraxit. Cum bis copiis ingredi florentinura agrum exulesque vi reducere constituerat. At civitas, cognito legati Consilio, copias irapigre paravit, et socios amicosque rogavit auxilia; quibus undique affluentibus, cum aliquanto superior copiarum raultitudine videretur, minirae expectandura putavit, quoad legatus fines eius intraret, sed obviara profecta in agrum aretinum copias raisit. Hae per Ambriam fluvium euntes, superato ad extremum colle, Gargonsara circumsederunt, quod in eo castello paulo ante exules Florentini magnos conventus egisse dicebantur, et Consilia iniisse in urbem redeundi. Quare honestum magis visura est copias eo ducere, quara si contra legatura ipsum, nulla prius laccessiti iniuria, conarentur.

Dura circa Gargonsara raoratur Florentinorum exercitus et oppugnationi intendit, legatus omnibus copiis Aretio profectus, diversa ab hoste regione, casentinati via, Florentiam versus ducere contendit. Eius rei tanta repente trepidatio civitatem pervasit, ut qui domi remanserat

[Page 101]

confestim exercitum revocarent; et qui in exercitu erant, audita profectione hostium, sine ullo ordine proriperent se atque abirent. Legatus, cum in media iam esset via, reversionem Florentini exercitus cognovit; quare et ipso, mutato Consilio, Aretium copias reduxit. Moratus post haec aliquantum circa ea loca, cum spe vana pacis distineretur, tandem, nulla notabili perfecta re, in Galliam abiit. Civitas gravibus censuris obnoxia remansit; nec absolutionis spes in praesentia suberat, nec sane apud cives petendi voluntas. Contumaciter enim maxime per id tempus degebant, experti pontificum voluntates insinceras plane, nec tam pro ratione quae perpetua est, quam pro eorum qui praesidebant cupiditate mutari. Et accedebat indignatio, quod, cum ipsi fautores romanorum pontificum fuissent, illorum tamen patrociniu ingrate quidem ac perverse pro inimicis stare cernebant. Quamobrem et ipsi quoque dolore conciti, quoniam belli sumptus culpa ecclesiasticorum hominum provenire existimabant, grandia ecclesiasticis religiosisque locis personisque tributa superposuere. Eorum tam acerbe facta per id tempus exactio est, ut plus cladis inferret vexatio exactorum, quam persolutio ipsa pecuniarum.

Proximo dehinc anno quies fuit ab externis bellis; domi autem seditioes insuper coortae graves, et a civibus arma sumpta ex huiusmodi causa. Cursium Donatum iam pridem alieno fuisse animo in cives suae factionis diximus. Videtur porro id maxime periculosum in praestantibus viris, quod virtutis meritorumque suorum consoli, arroganter potius requirere honores, quam ambiose petere sustinerent. At populorum ea fere natura est, ut rogantibus et ambientibus magis concedant. Ea contentio ad arma plerumque et civile bellum prorumpere consuevit, cum et praestantes viri adversus ingratitude civium suorum concili, impetum animi regere nequiverunt, et cives superbiam ac fastidium summorum virorum cavillati, non iam pro civibus, sed pro tyrannis gerere criminantur; quod tunc Florentiae accidit. Neque enim prius cessatum est vel a Cursio indignatione provehi, vel a quibusdam civibus illius superbiam inquietudinemque accusari!, quam ad arma et sanguinem ac civile dissidium res prorupit.

Caeperat iam pridem Cursius motum omnem reipublicae non cunctanter arripere, ut in postulandis rationibus publicarum pecuniarum supra monstravimus. Eo fiebat, ut quicumque magnis in republica viris infensi resistere vellent, omnes ad ipsum, tamquam ad patronum calamitosorum, prohibitoemque iniuriarum concurrerent. Ille vero palam loqui, insectari, protegere, denique laccessere non formidabat. Per has quidem artes nomen eius viri, quod nobilitatis columen esse consueverat, populare iam et plausibile factum erat. Et delectabat

plebem excelsa quaedam et invicta magnitudo animi, qua caeteris omnibus illa tempestate praecellere imminereque videbatur, Ipse quoque, hac sublevatus aura, novas res crebro suscitare, tela promere, armorum ca'tervas dorai habere, adversarios deterrere pergebat. His rursus in civitate sic praevalerat, ut cunctos et auctoritate et potentia superaret. Crescentem in dies virum multaue molientem adversarii tandem, quasi tyrannidis assectatorem, criminari coeperunt, occasione freti, quod ille haud multo prius, defuncta uxore, affluentia nova Uguicionem Fagiolanum, hominem potentem domi ac diversarum partium, vel praecipuum assertorem sibi socerum adscivisset. Hanc igitur affinitatem, statim ubi de illa auditum est, carpentes adversarii, perinde, quasi immineret libertatis periculum, arma propere invaserunt. Ille vim contra se parari sentiens, arma corripuit, et vicinas domui suae partes communivit. Sed plebis animos ab eo averterant inimicorum voces, missa profecto auxilia venire a socero asserentes, quibus rempublicam occupaturus esset. Itaque convenit apud eum non mui illudo quanta solebat, sed familiarium dumtaxat et amicorum manibus; qua etsi exigua fretus, se contra vim populi tutabatur, nec magistratui parebat vocanti, formidans inimicorum calumniam contra se iactatam. Magistratus igitur inimicorum vocibus rumoribusque exagitatus, quoniam

[Page 102]

ille haudquaquam parebat, armis etiam se tutabatur, quasi reum damnavit, adeo iudicium ordine intermisso, ut eodem die accusatum, eodem citatum, eodem condemnatum fuisse constet. Ad sententiam mox exequendam ire placuit, ac populi manus ad eam rem ex ordine iustitiae accessit: quae postquam apud eum convenit, magistratus a praetorio movens, praeunte vexillifero iustitiae cum multitudine armorum et societatibus item sub vexillis sequentibus, populari impetu domos Cursii adierunt. Ille, nihil magis deterritus, omnem vim populi parva ipse manu distingere audebat; et muniverat aditus non armata modo ade, verum etiam impedimentis, quo facilius ruentis in se multitudinis impetum arceret. Ad ea loca postquam magistratus pervenit, aliquot horis acriter pugnatum est. Tandem, redundante multitudine populi, et cuncta undique compiente, effractis proximarum domorum hortorumque parietibus, cum alii aliunde intra munitiones penetrassent, qui centra stabant, ommissa defensione, aufugerunt. Cursius ipse cum paucis egressus urbe, Casentinati via fugam arripuit. Verum, missa post eum confestim equitum turma, non longe ab urbe fugientem consequitur, et praeliando sistere compellit. Ita, circumventus inimicorum multitudine, demum occiditur. Interfecti sunt et alii quidam cum eo, totaque illius factio profligata. Hunc finem habuit Cursius Donatus, vir procul dubio egregius, caeterum inquietior civis quam bonae reipublicae conveniret. Fuisse vero suspicionem vel calumniam potius quod de tyrannide obiiciebatur, vel ex hoc intelligi licet, quod apud collegium partium optimarum nunquam eius nomen ut inimicum vel adversum fuerit annotatum, cum in caeteris huiusmodi damnatis id fieri consuesset; quodque agnati et familia nil diminuta gratia in civitate remanserunt, nec multo post illius necem ulti sunt, tamquam privatam iniuriam publica manu factam. Per idem fere tempus Aretini Tarlatum genus, sic potens opibus ut pene dominaretur, seditione facta, pepulerunt, et guelfarum partium homines, qui iamdiu exularant, in urbem revocarunt; quibus rempublicam capessentibus, celeriter pax et societas inita est cum florentino populo, ac superiori contentioni finis impositus. Principio insequentis anni, ortis apud Pratenses seditionibus, altera factio oppido pellitur. Eam rem in tam propinquo loco minime ferendam censuit florentinus populus; sed, patrocinio suscepto, pulsos restituit. Constabat vero eam turbationem Pistorienses quoque finitimos commovisse: qui non has modo, sed et quascumque rerum novarum occasiones percipide arrepturi videbantur, infensi maxime Lucensium dominatu, in quos et veteri odio et recenti dolore incendebantur. Itaque, id veriti Lucenses (eos namque et Florentinos urbem partitos diximus) delendum funditus Pistorium censebant, et Florentinos ad eam rem provocabant. Sed praevaluit mansuetudo apud florentinum populum; misertusque sociorum antiquorum casum, non modo non consensit Lucensium irae, verum etiam Pistoriensibus fecit animos ad se tutandum. Itaque, dempto Florentinorum metu, non viri modo, sed et foeminae et pueri et religiosi, oranis denique sexus atque aetatis, die noctuque operi incumbentes, fossas purgare urbis ac diruta nuper moenia festino reficere conatu aggressi sunt; summa denique vigilantia et labore urbem ad aliquem modum communitam a Lucensibus defenderunt. Ita Pistorium in suam rediit potestatem; nec facile dixerim malori animo florentinus populus eam urbem ceperit an dimiserit. Eodem anno bellum contra Aretinos renovatum est. Tarlati enim diversae factionis principes, quos superiori anno pulsos Aretio diximus, opera maxime Uguicionis Fagiolani in urbem redierunt, et diversarum partium homines, qui nuper reversi foedus cum Florentino populo renovarant, improviso aggressi, post multam caedem eiecerunt. Ea de causa missae confestim equitum peditumque copiae in agrum aretinum, exulibus coniunctae, magnas regioni

[Page 103]

intulerunt clades, incendiisque et rapinis cuncta foedarunt. Ita bellum ex integro renascitur. Per idem tempus, legato romanae sedis contra Venetos bellum gerenti auxilia equitum Florentini miserunt. Id suo ne ipsi motu an rogatu illius fecerint, quo gratiam reconciliationemque promerent, haud satis compertum habeo. Caeterum is legatus, paulo post Venetis magno fuis praelio, beneficentiae memor, interdictum sustulit et civitati restituit sacra. Hoc tandem modo reconciliata urbs in gratiam rediit. Eodem anno copiae in lines Volaterranorum deductae gravissimas contentiones inter

Geminianenses ac Volaterranos pro finibus agrorum coortas, de quibus iam simul digladiabantur, removerunt, ac limites agris ex arbitrio posuerunt, ne amplius de bis ambigeretur. Extremo eius anni, equites trecenti ac pedites circiter sexcenti Florentia profecti, per medios Aretinorum tines iter facere perrexerunt, ut Tifernatibus sociis et amicis, qui per id tempus ab Aretinis bello premebantur, opem ferrent. Audax coeptum ac pene temerarium finem habuit prosperum : nam cum, relicto ad laevam Amo, in viam Perusinam descendissent, et Cortonam versus iter facerent, Aretini, captis post eos copiis, quia paucitatem spernebant, nullo neque ordine neque duce, sed sola voluntate, ut quisque celeritatis habuit, delati sunt. Ita, rari et imparati ruentes, aliquot ea die detrimenta susceperunt; et ceciderunt praecipui nominis duo: Vannes Tarlati lilius e familia nobili, et Uguicio Gherardinus exul florentinus. Signa militaria Aretinorum tria victores capta retulerunt . Carolus rex secundus hoc anno decessit. Regnum ad' Robertum eius filium pervenit. Proxima dehinc aestate, Florentini et socii, contractis undique copiis, in Aretinos duxere. Cum in agrum aretinum pervenissent, coniunctis aretinis exulibus, apud domum veterem posuerunt castra. Inde crebris praeliis urbem aggressi, expugnare nitebantur. Dum apud Aretium esset Florentinorum exercitus, oratores Henrici, nuper ad imperium delecti, Florentiam venerunt. Hi cum publicum sibi auditorium postulassent, priores civitatis, vocato amplissimorum civium Consilio, dicendi quae afferrent fecerunt potestatem. Oratores, pleraque oratione in laudandis virtutibus novi principis absumpta, cum verborum gravitas divina simul humanoque consensu provectum tantae dignitatis ad fastigium demonstrassent, tria subinde proposuerunt : adventum eius in Italiam cum validissimo tremendoque exercitu ex invictissimis illis asperrimisque nationibus, proximo tempore futurum ; esse praeterea sui propositi Florentiam adire, pacis constituendaeque urbis causa: itaque, parari sibi receptum iam inde commonuere; insuper molestum esse principi Aretinos bello premi, cum si quid ab illis secus quam deberetur admissum fuisset, ad ipsum potius deferendum iudicium, et sic vindictam exposcere conveniat, quam propria auctoritate ultum ire; quapropter, iubere uti discedant ab armis, Aretinosque ultra prosequi desistant. Responsum est oratoribus datum in hunc maxime modum: laetitiae cunctis esse debere talis principis, qualem ipsi praedicerent, assumptionem ; quod vero nuncietur eiusdem in Italiam transitus cum ferocissimarum gentium exercitu, id porro vix credibile videri imperatorem romanum tantam vim barbarorum in Italiam, quasi in hostilem terram, adducere; convenire quidem romano principi Italos contra barbaros, non barbaros contra Italos secum trahere; sperare tamen se qua moderatione, qua iustitia esse dicitur, bene cuncta provisurum; quod autem sibi Florentiae parari iubeat, super ea re ita provisurum florentinum populum, uti saluti dignitatisque suae expedire censebit; exercitum vero Aretium misisse, ut aretinos cives, socios et amicos florentini populi, quos diversa factio immaniter pepulisset, in urbem restituerent ; huius tam insti operis causa neminem sibi succensere posse, praesertim cum ea factio quae urbem teneat, pacem fregerit et ultro intulerit bellum, et ad tyrannidem eversionemque eius civitatis manifeste coatendat: iustum principem, si eam rem cognoverit, laudaturum esse potius Florentinorum factum quam

[Page 104]

reprehensurum; sed expectare, quoad illi deferantur quaerelae, in eo certissimam fore sociorum perniciem: quibus postea, etsi cupiat princeps mederi, non possit. Accepto responso, oratores Aretium profecti, ante quam urbem intrarent, in castra pervenerunt. Ibi quoque ex principis auctoritate cum eadem praecepissent, tantum abfuit ut dicto pareretur, ut etiam in ipsorum oculis solito infestius cuncta hostilia contra urbem intentarent. Et oratores quidem novi principis in hunc modum abiere. Florentini vero aliquandiu circa Aretium commorati, tandem, cum vanum appareret expugnationem tentasse, praesidio apud Turritam, duobus fere passuum millibus ab urbe, opportunissimo loco communito, aretinisque exulibus in eo relictis, ut inde bellum inferrent, ipsi, vastato circa urbem agro, omnibusque vicis exustis, Florentiam copias reduxere. Henrici fama per id tempus in dies magis crescebat, variique rumores afferebantur. Et iam ex Germania in Galliam transiisse asseverabant, circaque Rhodanum Lemantumque lacum, audiendis civitatum legationibus comparandisque copiis quas traduceret, immorari. Legati vero frequentes ab Italia ad illum currebant; exules Florentini, quoscumque non impediabat egestas, ad eum confluere dicebantur. In hac suspitione civitas quid agendum foret consultabat. Erant quibus optimum videretur legationem mittere, ne principis maiorem in modum alienaretur animus; inclinare quidem illius mentem haud difficile fore, praesertim pecuniarum indigentem, quas ab exulibus sperare nequaquam possit; barbarorum animos cupiditate et auro singula metiri. Aliis periculosum id consilium videbatur, quoniam nomen ipsum imperii alienum inimicumque suis rationibus esset, neque conduceret pacis reconciliatioisque auctorem illum assumere, missioque ipsa legatorum hanc praebere ansam videretur. Praeterea, si receptum in urbem petat, quod ante oratores sui denunciarunt, negaturi ne sint legati an concessuri ? Atqui si negaturi sint, ad manifestam indignationem ; si concessuri, ad manifestam perniciem mittere. Nam, si urbem introeat, quis temperatum confidat? Huius deliberationis cum utraque pars rationem haberet probabilem, utraque suo tempore pervicit. Nam ab initio praevaluit eorum sententia, qui mittendam legationem censebant ; itaque, non delecti modo oratores, verum etiam apparatus omnes facti. Ad extremum mutata sententia, et non mittere decretum. Inclinauit autem maxime ad id consilium Roberti Siciliae regis cognita voluntas, qui inimico esse animo in Henricum ferebatur. Itaque, perinde quasi ageretur de partium studiis, huic inhaerendum, illi repugnandum esse statuerunt. Robertus autem ipse haud multo post Florentiam venit. Redibat autem a pontifice tunc in Gallia commorante: a quo, nuperrime defuncto patre Carolo, concessionem regni coronamque susceperat.

Is igitur et sua gratia, quod antea pistoriensi bello propensissima cognitus fuerat benevolentia in Florentinos, et paterno simul avitoque favore, summis honoribus a civitate recipitur. Confirmandis civium animis contra novi principis terrorem simultatibusque tollendis mense fere integro Florentiae commoratus, societatem foedusque renovandi auctor fuit civitatibus adversus Henrici potentiam; et se missurum auxilia, cum tempus expeteret, pollicitus est .

Dum haec Florentiae geruntur. Aretini exules, qui in praesidio contra urbem munito relictis erant, quotidianis prope incursibus usque ad Aretii moenia infestabant. Hanc assiduam

[Page 105]

vexationem non ultra ferendam hostes rati, praesidium expugnare adoriuntur. Cum fortiter ab exulibus resisteretur, neque capi praesidium posset, fame et obsidione pervincere constituerunt, putantes (id quod erat) non multum commeatus intra munitiones teneri, sed diutius fere ex proximis castellis, quae ad exules defecerant, importari. Hac igitur fiducia circumstantes praesidium obsidebant, telisque et machinis impugnant. Ob id periculum sociorum, missa rursus a Florentinis auxilia equitum, cum ex amicis oppidis peditem coegissent, liberare obsessos pergunt. Cum iam appropinquarent praesidio, et hi qui obsidebant sese unum in locum conglobassent, exules, desertis munitionibus, incolumes ad florentinum equitatum evaserunt. Ita, liberati periculo, in proxima castella deducuntur. Hostes quoque, incenso ac diruto praesidio, redierunt in urbem. Et bellum quidem ab aretinis exulibus acriter inferebatur: Florentini vero auxilia submittebant; interdum quoque maioribus copiis, profecti, usque ad Aretii moenia infesto agmine populabantur.

Caeterum, ab hoc aretino bello maior insuper cura mentes hominum avocabat. Henricus quidem, superatis Alpibus, in citeriorem Galliam descendisse nunciabatur, et quidquid ubique fuerat exulum florentinorum ad illum concurrisset, adeo spe firma victoriae, ut iam inde bona inimicorum inter se partirentur. Extat Dantis poetae epistola amarissimis referta contumeliis, quam hac inani fiducia exultans, contra Florentinos, ut ipse vocat, intrinsecos scripsit: et quos ante id tempus honorificentissimis compellere solebat verbis, tunc huius spe supra modum elatus, acerbissime insectari non dubitat. Quod equidem nec levitati, nec malignitati praestantis ingenio et doctrina viri tribuendum puto, sed temporis: est enim naturae proximum, ut victores cum aliqua increpatione verborum ulciscantur. Ille vero in hoc deceptus, quod se iam inde putabat victorem. Exules ergo Florentini certa spe tenebantur: civitas autem suspensa metu, comparandis societatibus delectisque habendis oppidisque firmandis, magno opere intendebat. Harum vero conficiendarum rerum facultatem maximam praebuit implicatio hostis, annum fere totum circa Mediolanum et Cremonam et Brixiam commorantis .

Principio insequentis anni salutaris provisio facta est a civitate circa exules reducendos. Cum enim magna civium multitudo exularet, ac diversa multorum conditio esset, cuncti tamen ad Henricum desiderio reditus cohaesuri viderentur, ad minuendam eam manum, placuit decreto publico revocare eos, quorum nec insigne odium in praesentem reipublicae stalum, nec periculosa reductio foret. Prioribus igitur potestas a populo tradita, uti una cum duodecim viris a se delectis nominationes facerent eorum, qui reducendi ab exilio viderentur, pacique et concordiae civium providerent. Fuit tunc in numero priorum Baldus Agulio iurisperitus. Is privatim odio in quosdam accensus, ut est id genus hominum subtile ac maleficum, deprehendit posse etiam in beneficio populi locum esse nocendi, si non ii nominarentur quibus dabatur beneficium, sed ii et ipsorum genera quibus adimebatur, ut sic perpetua illis nota inureretur. Hac itaque mente formulam provisionis sic instituit, ut et reditum ab exilio et caetera pacis concordiaeque beneficia omnibus tribueret, praeter eos qui exciperentur. Ita in prima legis parte qua beneficium datur, neminem expressit: in secunda vero qua adimitur, nomina singulorum et familias longo et sinuoso ordine per tribus annotavit. Ea res posteris temporibus multis nocumento fuit.

Exulum igitur pars beneficio populi revocata in urbem rediit; alia pars reiecta in exilio remansit. In ea fuerunt omnes iam inde post primi adventum Caroli ex prioribus illis seditionibus exules, quorum nemini penitus lex prospexit; et praeterea recens pulsi, quos vocitarunt albos: horum longe mitior erat causa. Denique, non studio partium contra istos, sed privatis fere simultatibus certabatur. Itaque, horum pars tunc restituta in urbem rediit: pars vero omnino reiecta, in qua Circulorum Adimariorum et Tosingorum vel guelfissimarum quondam

[Page 106]

gentium aliqui remanserunt; filli praeterea Baldi Ruffoli, quem primum vexilliferum iustitiae fuisse ostendimus, fratres insuper et nepotes Iani Dabella, Dantes Alagherii, Palmerius Altovita et alii per multi ex nobilitate et plebe, quos nominare longum est.

Post haec renovata societas est inter civitates. Fuerunt autem hae : Florentini, Lucenses, Senenses, Pistorienses, Volaterrani et caeteri qui in superiore societate nominantur. Accesserunt Tifernates et Bononienses et horum omnia princeps, Robertus Siciliae rex. Hi omnes unanimiter foederati bellum contra novum principem aperte susceperunt.

11.

[Page 5]

Liber quintus

12.

[Page 107]

Commorante adhuc in citeriori Gallia Henrico, Florentini et socii Bononiam copias misere, ut adventum eius, si forte ab ea parte transire in Etruriam conaretur, pro viribus impedirent. Ille, peracta circa Brixiam obsidione, cum singulis fere civitatibus singulos praesides imposuisset, circiter idus octobris in Ligures transiit. Huic omni honore susceptus, tres fere menses, dum hyems desaeviret, Genuae hibernavit: inde Tyrrhenum ingressus mare cum triginta navibus longis, quas ei Genuenses Saonensesque paraverant, circiter nonas martias Pisas devenit. Nec Florentini sociique interea segnes; nam ubi per Ligures iter facere cognoverunt, auxilia nuper Bononiensibus missa in lunensem traduxerunt agrum, ut ex ea parte venienti obsisterent, finesque Lucensium tutarentur. Dum Pisis moratur Henricus, crebras incursiones in lucensera miniatensemque agrum praefecti eius fecerunt: sed neque pugna ulla memoratu digna in his locis commissa est, neque oppida ulla grandiora capta. Ipse, paratis quae paranda fuerant, proximi anni principio (is erat annus duodecimus supra millesimum trecentessimum) Pisis profectus, iuxta litus inferi maris Romam versus ire contendit. Quaecumque incedebat, studia partium ingentesque rerum motus suscitabantur: ut enim quaeque civitas divisa per factiones erat, ita illius appropinquatio alios spe, alios metu concitabat. Itaque Viterbium ingressus est, pulsa diversa factione, eoque praecipue intromisso; et apud Urbevitanos diversa fortuna freti eius fautores, dum res novas attentant, praevalentibus adversariis, urbe pelluntur. Romae quoque seditiones et tumultus maiorem in modum augentur. Robertum enim Siciliae regem magna pars romanorum civium sectabatur, praecipuae vero auctoritatis Ursinum genus, opibus et gratia longe potentissimum: et miserat eo Robertus Iohannem fratrem cum valida equitum manu, qui, Ursinis caeterisque eius factionis coniunctis, Capitolio et Ianiculo et Adriani mole cunctisque trans Tyberim locis et Vaticani occupatis, arcare ab ingressu Henricum suosque constituerant. Altera vera factio imperatorii faulrix nominis, ducibus Columnensibus, Aventinum et Caelium et Quirinalem montes ac totas Exquilias cum Viminali et Suburra tenebat, crebraque Inter eos praelia committebantur. Ob has contentiones aliquot dies Viterbii commoratus, tandem Romam petens, quia recta introire urbem non dabatur, per Milvium pontem tractis copiis, porta Flaminia ingressus est. Inde, media vadens urbe, in Aventino posuit castra.

Florentini, auditis certaminibus quae Romae parabantur, ne communi partium studio deessent, equites quingentos et pedites mille insigni apparatu Romam misere. Miserunt et Lucenses et Senenses et alii socii, ut vires cuique animique fuere. Romae vero crebra praelia commissa sunt: quippe, cum intra unius urbis moenia tantae copiae, sibi invicem adversariae,

[Page 108]

clauderentur, ac populus ipse romanus intra se divisus, ut cuiusque factionis erat, his vel illis inhaereret, eveniebat singulis fere diebus, ut per vicos et compita pugnaretur. Id certamen tribus fere mensibus duravit. Tandem vero, cum ad basilicam Vaticani, in qua mos erat coronari principes, devenire Henricus nequiret, quoniam hostis potentior longe ab his locis arcebat, contra decus imperii cedens, Laterani coronam assumpsit, pauloque post, relieta urbe, indignabundus Tybur se contulit. Erat imperator, pro illatis sibi Romae impedimentis, quantum vix dici potest adversariis infensus; praecipue tamen in Robertum regem ac Florentinos, ut principes iniuriarum, illius ardebat animus. Robertum ulcisci e vestigio non videbatur posse, defesso milite ac longis contentionibus afflicto. Itaque, in Florentinos conversus, per Sabinos et Umbros ducens, Etruriam ingreditur: inde per perusinum et cortonensem et aretinum agrum Florentiam petere contendit. Dum id molitur iter, universi exules, qui ubique terrarum erant, ad eum confluerunt. Florentini, simul atque vergere in se totam belli molem intellexere, revocatis propere copiis, novoque insuper delectu habito, contra hostem misere, iubentes ut a praelio quidem abstinerent, regionem tantum et oppida tutarentur. Imperator, quo primus die Florentinorum tines intravit, non longe a Varico metatus castra, expugnare oppidum aggreditur. Triduo continuata oppugnatio est, et acerrime pro moenibus fossisque dimicatum; tandem, fatigatis oppidanis, humilitatque murorum diffisis, oppidum deditur. Caetera subinde oppida eodem terrore capit. Ancisam inde ventum est. In eo loco Florentinorum copiae missae constiterant. Cum igitur in conspectum venisset hostis, copiasque adesse cognosset, struxit confestim aciem, dimicandique his fecit potestatem. Florentini pugnae fortunam minime experiendam censebant, satisque putabant fore, si hostem destinerent. Itaque, intra munitiones se continentes, iter quod est Inter flumen et

oppidum nitebantur. Cum neque dimicandi potestas neque transeundi fieret, propterea quod imminens viae castellum praeruptis rupibus facile transitu arcebat, doctus ab exulibus imperator per proximos ad laevam montes difficillimis saltibus traducere coepit. Quod cum vidissent qui Ancisae erant, veriti ne ipsi post terga ab hoste relinquerentur, signa illieo moventes, citato agmine, Florentiam versus ire contenderunt. Eos superiori de loco conspicati hostes (iam enim pars quaedam oppidum praetervecta erat), magno impetu invadunt. Saltus erat admodum impeditus, et undequaque strepebat hostis superiorique de loco pugnaturus adventabat. At Florentinis nequaquam propositum fuerat pugna decernere, sed, rapto agmine, ab urbem pervenire. Itaque, ubi ruere in se hostem sensere, confestim, verso itinere, retulerunt pedem. Accelerata paulo magis est receptio, ut fuga protinus videri posset: et fuit auxilio propinquitas oppidi, ne insigni illa die acciperetur calamitas. Nec sane magnus caesorum aut captivorum numerus fuit, verum ita fractae mentes, quasi ad extremum vieti essent. Imperator praetervectus Ancisae oppidum, relictisque post se Florentinorum copiis, non longe ab eo loco nocte illa consedit apud vicum Padule nuncupatum Postridie vero, luce prima movens, ingenti terrore ad urbem duxit, nec longe a porta casentinati via posuit castra, doctus ab exulibus eam urbis partem minus esse raunitam, propterea quod, nondum absolutis novis moenibus vetustisque neglectis, vallo tantum et fossa ab ea parte urbs claudebatur. Trepida quidem primo sub adventu civitas fuit, increbrescente rumore copias omnes nuper contra hostem missas apud Ancisam deletas fuisse. Et sane praesentia hostis ac suorum absentia fidem sinistro rumori videbantur afferre; nam, quo tandem pacto, nisi oppressi, tulissent ad vacuum praesidio urbem hostem venire? Itaque et luctus privatim et publice metus cunctos pervaserat. Sumpsit tamen arma populus, et ad tutandas eas urbis partes, quas contra hostis constiterat, sub vexillis concurrat. Ibi distributa loca, regionesque defendendae singulis societatibus attributae; valium, neque die neque noctu intermisso opere, instauratum est; ex omni genere contignationis turres et propugnacula debilioribus locis excitatae, armatisque hominibus completatae. Imperator ab oppugnatione urbis, incertum qua de

[Page 109]

causa, abstinuit, cum si primum sub adventum, trepida adhuc civitate et rumore profligationis suorum consternata, tentasset, vix resisti potuisse credatur, praesertim absentibus copiis, et murorum tutela ab ea parte deficiente. Sed, cunctando ac differendo, cives animos resumpsere, simulque copiae post tergum relictas biduo post diversis itineribus redierunt; quorum adventu sublatis laetitia animis, minas iam hostium longe aspernabantur. Imperatorem vero suae et ipsum spes retinebant. Post adventum siquidem eius, et castra apud urbem posita, infinita pene vis hominum ex florentino agro ad eum confluerat; nec solum imperatorii fautores nominis, verum etiam caeteri permulti sive metu sive novarum cupiditate rerum, sese illi coniunxerant. Nam et Ancisa, quod oppidum praesens nequiverat obtinere, confestim post recessum copiarum ad imperatorem defecit, ac caeteri ferme omnes populi qui in Arnum superiorem accolunt se ultro dederunt. Per mugellanum quoque casentinatemque agrum multi rebellarant; omisssaque urbe, castra hostium frequentabant et com meatum exercitui deferebant. Intra urbem quoque permulti cives praesenti reipublicae statui infensi favere hostibus credebantur. Inter haec, sociorum auxilia opportunissime supervenerunt; Lucensium tria milia peditum, equites sexcenti; Senensium totidem equites, peditum duo millia; aliorum quoque sociorum pro cuiusque facultatibus; ex quibus factus est magnus equitum peditumque numerus. Castra vero intra urbem contra hostium castra, quo die noctuque praesto foret defensor, per infrequentia aedificiorum loca posuerunt. In liis armati cives sociique perstabant; caeterae vero urbis partes sic tranquillae erant, ut ne sentire quidem obsidiorem viderentur. Dies continuos quadraginta apud Salvanum templum imperator habuit castra, procul ab urbe non amplius trecentis passibus Tandem, cum frustra teri ab eo tempus appareret, et quotidie magis in urbe crescerent amicorum auxilia, pridie calendas novembris de tertia ferme vigilia retro castra movit, ac transmisso Arno, duobus passuum millibus ab urbe super Emam tiuvium castra fecit. Qua nocte hostis recessit, cum ex more tabernacula incensa a militibus et vasa concremata essent, civitas tota, excita eo tumultu, in armis fuit. Ubi vero abire hostem cognovit, tacita resedit, lucemque armata expectavit. Postera mox luce egressi equites praelium leve cum equitatu hostium commiserunt. Hostis inde secundis castris ad Cassianum pervenit via senensi, octo millibus passuum ab urbe. In his locis cum esset imperator, Pisanorum auxilia ad illum venerunt, peditum tria millia, equites vero quingenti; Genuensium quoque sagittarum expugnationibus utilissimi ad mille. His copiis iterum confirmatus, apud Cassianum obstinatius consedit. Florentini posthac, suburbiis, ea parte ex qua ad hostem versa erat (iam enim aedificia longe se extenderant), communitis, sociorumque auxiliaribus remissis, ipsi per se gessere bellum. Hinc discursiones crebro factae ab hostibus, levissimae sunt praelia frequenter commissa: signis tamen collatis, nunquam pugnatum est; verum incendia et clades multipliciter attriverunt agrum, sementesque eo anno impeditae annonae caritatem portendebant futuram. Supra duos menses apud Cassianum imperator habuit castra, et quidem per mediam hyemem: demum Cassiano profectus, Bonitium petiit. Eo cum pervenisset, pulchritudinem opportunitatemque montis admiratus, oppidum in eum locum restituit, unde a Carolo rege fuerat ante deiectum, in eoque oppido quod reliquum erat hyemis hibernavit. Nec hiberna sane illi quieta fuerunt, cum a Senensibus et Collensibus et Geminianensibus finitimis Bonitio populis lacesseretur sedulo, et ipse ultro in eorum fines omnifarias belli clades inferret. Per hoc tempus Florentini, iam pridem vastato circa urbem agro, frequentibus vero oppidis quae nuper ad imperatorem defecerant bellum urbi inferentibus, hosteque ipso praevalido obstinatoque incubante, ac, ut fama erat, in proximum annum valentius incubaturo,

magnitudine periculorum coacti sunt ad Robertum regem eiusque opem respicere. Oratores ea de causa missi duo: Iacobus Bardius eques florentinus e familia nobili, et Dardanus Acciaiolus, vir per id tempus magnae in republica auctoritatis. Hi Senas primo, inde Perusium

[Page 110]

profecti, utraque ex civitate legatos sibi coniungi suaserunt. Et supervenerint Lucensium Bononiensiumque legati; omnesque ad regem una profecti, quanto in periculo forent civitates Etruriae docuerunt, subveniri postularunt. Rex, placide commendata Thuscorum fide, sese ducem futurum civitatibus ac venturum in Etniriam, si modo per negotia regni liceat, pollicitus est; interim vero Petrum fratrem cum equitatu praemissurum. Ea res Florentiam sedulo nuntiata erexit cunctorum animos, et afflictis in rebus lucem quamdam optimae spei visa est attulisse. Sed turbavit paulo post hanc ipsam laetitiam pecuniarum flagitatio: rex enim probis quae mittebantur copiis trimestria exhiberi stipendia postulabat. Eorum praestatio multas magnasque difficultates continere videbatur. Primo enim, aerarium publicum longis erat sumptibus inanitum; patrimonia vero singulorum crebra et importuna tributorum pensione exhausta. His accedebat, quod Perusini et Bononienses et Lucenses, qui longius aberant ab hoste, non perinde sese oneribus offerebant. Ita ad Florentinos modo tota pensio recidebat. Quaerebatur hoc ipsum a rege mutuum; sed negabat constanter, apparebatque in ea re sane durior. His de causis dilatus est copiarum adventus. Parte denique pecuniarum equitibus persoluta, reliqua expectabatur. Quod, cum in longum traheretur, hostisque in dies formido augesceret, nihil potius tantis ut in malis visum est, quam plenum urbis imperium in regem transferre. Facto igitur populi decreto, in quo potestas, uti et republica existimarent, prioribus dabatur, priores, Consilio prius habito, gubernationem dominatumque civitatis regi in quinquennium auctoritate publica tradiderunt. Traditio autem ipsa his verbis facta: "Cernentes belli pericula prementia nunc et in posterum imminetia, ut populus florentinus urbsque et ager in viam salutis reducat, solemni deliberatione habita, Robertum regem Siciliae rectorem, gubernatorem, protectorem et dominum civitatis populique florentini in quinquennium deligimus". Conditiones vero hae adiectae: Rex perse ipsum praesens vel per aliquem ex fratribus filiisve civitatem gubernabit; exulem nullum restituet; populum suis legibus uti permittet; prioratus officium, uti nunc est, ita posthac fore in civitate patietur. Haec nominatim excepta; caeterorum ferme omnium regi est potestas permissa. Decretum hoc electionis Iacobo et Dardano oratoribus, tunc Neapoli commorantibus, offerendum regi transmiserunt. Rex laetus audivit receptaque. Primum regis factum non magna ex re benevolentiam sibi civium ingentem paravit. Cum enim priores ipsi qui auctores nominandi deligendique regem fuerant immunitatem sibi fratribusque et parentibus, caeteraque privilegia quaedam praeter populi scitum exceperant, rex, aliis comprobatis quae in decreto continebantur, hoc unum ita reiecit, ut priorum ipsorum impudentiam pravitatemque vultu et verbis detestaretur. Ex hoc regis laus apud cives crevit quasi iusti principis, nec ad gratiam magis quam ad honestatem proclivis. Et civitatis quidem negotia sic traducebantur. Imperator autem cum Bonitii esset, legati Federici, qui per id tempus Siciliam tenebat, ad eum venerunt, novam belli materiam afferentes: de qua paulo superius repetita dicemus. Nuper, dum Romae esset Henricus, ac permultae sibi intra urbem molestiae inferrentur, societas simul et affinitas ab eo inita est cum Federico Siciliae rege. Id quidem procuratum de industria fuerat, quo Robertum ulciscerentur, regnoque spoliarent. Ea siquidem unica peragendi via est visa, si Federicus assumeretur socius, ac tam validae potentiae in unum coirent. Federicum vetusta Siciliae controversia saepiusque iam tentata delectio, inimicissimum faciebat Roberto. Convenerat autem in eo foedere, uti, proxima aestate, terraque marique Ruberti regnum invaderent; cuius rei gratia pecuniae quaedam Federico fuerant conferendae. Legati igitur tunc Bonitium venientes pecunias a rege tulerunt, ac postularunt ex foedere ut se contra Robertum praepararet. Ob eorum adventum legatorum, novae subinde curae novaque certamina suscipiuntur. Imperator, cum multa sibi providenda forent, ac eius rei gratia Pisas redire statuisset, Bonitio quidem et his locis Brancham Scolari exulem

[Page 111]

florentinum; Ancisae vero ac superioris Arni oppidis Guidonem Caprariam pisanum vicarios praefecit, et gubernare populos iussit. Ipse, haud multo post Pisas profectus, novas inde copias e Germania convocat; classem Genuensibus permagnam imperat. Dum haec expectat, contra Robertum regem ac Florentinos caeterasque socias civitates edicta gravissima proponit; multos etiam insignes per eam tempestatem homines ab adversariis aemulisque, ut cuique libuit, nominatos sententiis annotat. Interea quoque, ne torperet otio miles, per praefectos eius, viros militares bellicarumque rerum gnaros, quotidiana prope praelia cum Lucensibus finitimis exercebat.

Ea de causa proximi anni principio Florentinorum copiae Lucam transmissae, quamdiu in his locis belligeratum est, auxilio socii fuere. Calamitates in eo bello a Lucensibus maximae acceptae sunt. Praeter continuas enim incursiones, castella insuper quaedam Lucensium expugnata ad hostibus capiuntur. Miniatis quoque non dissimiles inflictas clades. Exercitu classeque paratis, cum tempus constitutum profectioni adesset, praemissis navibus septuaginta (tot enim sibi paraverant Genuenses, ut cum Federici classe iungerentur), ipse, Pisis movens, circiter nonas augusti, non satis prospera valetudine iter ingressus est, ducens per miniatensem et florentinum agrum: inde non longe a moenibus Senarum praeterfectus, apud Apertum montem, florentina clade nobilitatum locum, posuit castra. Ibi ingravescens,

ad maceratanas aquas divertit. Cum nihilo relevarent aquae, rursus inde movens, ad Bonconventum castra fecit. Hoc demum in loco superante morbo, corrui, ac paucis post diebus e vita migravit, in medio cursu rerum maximarum, et certe Roberto regi admodum formidatus, quippe Federici copiae iam in regnum eius traductae Rhegium urbem, quae contra Siciliam maxime opposita est, occupaverant. Duae insuper validissimae classes tota litora complebant: quibus, cum anxie resisti posse crederetur, addito huius viri tam acris tamque obstinati adventu, in summum discrimen res adducebatur. Sed bellorum eventum nemo satis praedixerit: quippe communis Mars, ut aiunt, magnique saepe terrores parvis momentis in irritum reciderunt.

Corpus Henrici magno suorum luctu Pisas relatum est, exercitusque omnis solutus. Classis etiam Genuensium et Federici, ac iam traductae citra fretum copiae, audita imperatoris morte, domum irritae redierunt.

Qui cum Henrico per Etruriam conspiraverant, eos maxima de spe non minorem in metum inopinatus converterat casus. Praecipua tamen Pisanos formido pervaserat, finitimis Lucensibus Florentinisque, ob accepta recens detrimenta, gravius irritatis. Itaque, ad curam salutis propriae conversi, ducem quaerebant, cuius ductu auspicioque imminentibus resisterent malis. Uguicio erat Fagiolanus vir ea tempestate in primis acer; ad rei militaris peritiam moderatio quaedam animi et consilium ne in pace quidem aspernandum accedebat: praeterea studio partium vel Pisanis par. Hunc evocare placuit, summamque rerum uni sibi committere. Suscepta civitatis cura, Uguicio ad octingentos equites germanos, ex hiis copiis quae nuper cum Henrico militaverant, ingentis pollicitatione mercedis ad se traduxit, ac caetera quae providenda erant solertissime curavit. Inde Lucenses, bellum ipse prior occupans, sic acriter infestare coepit, ut quae ante fuerant perpessi bella, ludi plane iocique viderentur, usus belli inferendi certissima ratione, ut non semel aut iterum quotannis apparatu facto in hostem exiret (quod superiori bus fere bellis fieri consueverat), sed in armis persistens, Pisis ipsis pro castris adversum Lucam propter finitimam propinquitatem uteretur. Lucenses vero, eodem fere tempore quo Florentini, ius ac potestatem sui Roberto tradiderant: quae res, tamquam translata in alterum cura, multum admodum illos ad studium belligerandi reddebat segniores. Nihil denique neque enixe, neque fortiter ab illis gerebatur: opem tamen ferebant socii, nec Lucensibus deerant. Verum, quid proderat ea res? Quamdiu

[Page 112]

enim maiores sociorum copiae Lucae convenerant, Uguicio se Pisis continebat, quietemque de industria simulabat; ubi vero abierant, fines hostium pervadebat. Ita, magnitudine tandem incommodi perturbatos, quando caeterae deerant viae, ad iniquissimam Lucenses compulsi pacem; in qua multum agri et pleraque munita loca Pisanis dimiserunt, exulesque omnes diversae factionis in urbem receperunt.

Haec pax initio fere alterius anni ex quo Henricus decesserat firmata est, multum admodum contradicentibus Florentinis, et cladem proventuram iam inde vaticinantibus. Cum ergo exules secundum pacem Lucam rediissent, quantum nunquam prius oritur seditio ex bonorum repetitione. Ob quae, cum ad arma itum esset, et intra urbem pugnaretur, et alteri Florentinos, alteri Pisanos advocarent, anteveniens Uguicio ab ea parte civium qui suo beneficio redierant in urbem admittitur: quo facto, altera civium pars Luca depellitur; Germani vero et Pisani qui cum Uguicione intraverant, ubi victores fuere, ad praedam conversi, totam diripuerunt urbem, nec minus amicorum bona quam inimicorum in praedam venere. Hic profecto ludus fortunae mirificus fuit, ut Pisani in metu ac desperatione rerum suarum Luca potirentur, quam tot prosperis ante rebus ne sperare quidem ausi fuissent.

Lucenses urbe pulsi, castellis quibusdam circa Nebulam fluvium et per inferiorem Arnum occupatis, ad Florentinorum opes se totos converterant: nam regem incusare quidem haud falso licebat, eiusque vel incuriam vel segnitiam carpere. Nec eos sane fefellit spes: erecta siquidem civitas ob sociorum calamitatem, suscepto confestim patrocinio, ad bellum incubuit. Prima fuit cura exules subitaneo tutari milite, ne victoris impetus uno eodemque cursu, trepidis in rebus, castella ipsa quibus se se receperant abduceret. Quare, missae eo statim copiae oppidanis simul exulibusque fecerunt animos ad oppida retinenda. Post haec, ad robustiorem apparatus versi, non de repellendo solum, sed de inferendo etiam bello cogitabant.

Huiusce rei caput visum est ante omnia cum rege de auxiliis agere ac ducem petere qui bello gerendo praeesset. Cum igitur ea de causa legatos ad regem misissent, permotus rex his rebus quae Lucensibus acciderant, vocibus etiam legatorum compulsus, Petrum fratrem cum equitum manu in Etruriam misit. Hic Florentiam proximo sextili ingressus est, iuvenis summa gratia, et populari favore mirum in modum acceptus. Cum de pisano lucensique cogitaretur bello, magna insuper formido, veluti a tergo imminens, Consilia perturbabat. Factio enim quae Aretium tenebat palam hostis erat, partibusque adversa; et lacessitam ante Henrici adventum, et postea cum illo sensisse non ambiguum erat. Denique Aretinorum et Lucensium ratio par atque eadem esse videbatur. In utraque enim civitate hostes dominabantur: socii vero et amici et earumdem sectatores partium exulabant. Illud modo intererat, quod Lucensium recentior erat clades, graviorque ab ea parte hostis Uguicio cum Pisanis imminebat. Itaque, ne bellum aretinum eo conversos intentosque impenderet, studia pacis adhibere placuit; quod quidem negotium Petrus regis frater primum fere omnium in Etruria suscepit perfecitque tandem, iniqua licet exulibus conditione, sed tamen eo tempore necessaria.

In foedere conventa haec fuerunt: uti Roberto regi gubernatio dominatusque Aretii in quinquennium tradèretur, ea tamen exceptione, ne quos exules re'ducere neve arcem aedificare aut praesidium habere in illa posset; publici reditus civitatis forent, nec ex his quicquam

regi poscere capereve liceret; civitas quaterna auri millia singulos in annos regi daret; ipse protegeret bello, in pace tutaretur. Per hoc foedus, nomen tantum et pecunias rex suscipiebat; gubernatio autem civitatis illis ipsis qui primo tenuerant relinquebatur. Quin etiam deligendi magistratus curam ac potestatem Guidoni praesuli Aretinorum e familia principe eius factionis, ac Gerio Spinae equiti florentino rex ex foedere permisit. Hi, quamdiu regia duravit potestas, magistratum in annos singulos Aretinis qui praeforet regio nomine delegerunt.

[Page 113]

Post foedus cura Aretinis ictum, universa quae per superiorem Arnum sub Henrici adventum rebellarant, praecisa resistendi spe, ad Florentinos rediere. Ita, quietis omnibus ab Aretinis, pisanum dumtaxat bellum restabat.

Dum haec a Florentinis regeque providentur, Uguicio nihil intentatum adversus hostes relinquebat. Post captam enim direptamque Lucam terribilior inde factae, oppidis quibus se receperant exules infesto quotidie impetu pervadens, nec requiem nec cessationem ullam dabat. Inde mox in alios atque alios traductis copiis, Pistorienses, Miniateses, Volaterranos omnifariam belli cladibus atterebat. Tandem, maiori vi Catinum adortus, frequentia circum illud praesidia communivit. Ipse vero modo praesens obsidionem urgebat; modo, relictis praesidiis, cum parte copiarum agros hostium pervadebat, ut simul obsidere, simul bellum alibi gerere, nec ullis deesse locis videretur.

Durante apud Catinum obsidione, cum obsessi magis in dies premerentur, Philippus, alter Roberti regis frater, proxima dehinc aestate Florentiam venit; cuius adventu sublatis laetitia animis, copias undequaque contrahere ac ad obsessos liberandum ire placuit. At Uguicio, audita vi quae contra se parabatur, copiis non modo suis omnibus verum etiam amicorum impigre contractis, ad Catinum obstinatius consedit. Florentini igitur et socii circiter nonas sextiles Florentia profecti ad hostem contenderunt. Ducebat autem Philippus regis frater. Erat quoque in exercitu Petrus alter frater, quem primo Florentiam a rege missum ostendimus; sed quoniam is minor erat natu, summa rei apud Philippum habebatur. Transgressi pistoriensem agrum finesque Lucensium ingressi, postquam in conspectu venerunt hostium, castra non longe ab illorum castris posuere. Uguicio muniti onibus suos continebat, satis pro gloria existimans, si contra tantos conatus, invitis adversariis, in obsidione perstaret. Itaque, levia modo praelia inter utraque castra per singulos ferme dies committebantur; ad totius vero pugnae non descendebatur discrimen. Cum aliquot dies in hunc modum perstitissent, Uguicio, commotus suspicione rerum novarum, quae Lucae per eius absentiam suscitari nunciabantur, castra retro movere constituit, si posset, quieto hoste, sine pugna; sin impediretur, fortunam praelii tentaturus. Structa itaque per noctem acie, primam sub lucem, incensis tabernaculis, movere signa iterque ingredi coepit; quod simul atque e castris Florentinorum animadversura est, confestim rumor attollitur et fugere hostes conclamatur, totis denique castris repente consurgitur. Cum ex hoc palam esset absque pugna abire nequaquam ei licere, Uguicio, versis repente signis, castra ferociter invadit. Senenses et Collenses ab ea parte stationem habebant. In hos nondum satis paratos prima hostium delata acies turbavit late ac terga dare protinus coegit: inde, munitiones tranegressa, ad intimas castrorum partes dimicando pervenit. Cum totis fluctuaretur castris, Uguicio in perturbatos Germanorum equitatum immittit: ipse cum caetera multitudine subsequutus premebat. A Florentinis primo quidem concursu egregie pugnatum est. Quamquam enim subita res nec struendae aciei, nec alloquendi militem dabat facultatem, tamen ad eam partem qua maior erat tumultus concurrentes, primam hostium aciem quae avidius insecuta erat totam pene obruerunt. Sed postquam germanorum equitum procella supervenit, prostratus fortissimus quisque aut vulneratus patefacere hostibus aditum coepit. Uguicio autem ipse quadrato agmine sequebatur, nullumque aut se colligendi spatium aut reparandi certaminis dabat. Ita post multam caedem fuga passim fieri coepta. Ceciderunt in ea pugna Florentinorum sociorumque supra duo millia, et cum his Petrus regis frater Carolusque Philippi filius; praeterea ex nobilitate florentina optimus quisque fortissimusque oppetiit. Caeteri dissipatim, ut quemque casus tulit, aufugerunt; multi etiam in ipsa fuga proximis paludibus mersi periire. Philippus, amisso fratre ac filio, inter fugientes evasit, quoniam febris ea die oppressus nec se praelio miscuerat, nec ullum praestiterat ducis officium. Uguicioni quoque non incurrenta fuit Victoria; nam et Franciscus eius filius qui antesignanis praefuerat in hoc praelio interfectus est, et tota ferme acies prima oppressa.

[Page 114]

Post hoc praelium, qui obsidebantur, desperatis iam rebus, Catinum victori dederunt. Funestata praelio adverso civitas non tam ipsa providebat quam regem intuebatur, sperans illum pro tanto suorum luctu ad ultionem properaturum. Rex autem, sive sapientia sive mollitie quadam, non satis pro voluntate hominum movebatur. Itaque non deerant iam qui carpere palam regem insectarique auderent; denique et culpa suorum ducum acceptam cladem et alium quaerendum principem robustioris animi praedicabant.

Quam indignationem paulo post maiorem in modum adauxit Novelli cuiusdam adventus, quem rex praeficiendum bello in Etruriam misit, parvo admodum comitatu, ac, in tanta clade regiae domus, contemnendo. Igitur, principio insequentis anni, crescente in regem odio, Novellum remiserunt, quatuor fere mensibus postquam Florentiam venerat, et dux alter ac princeps quaerebatur. Erant qui Philippum Caroli Valosiani filium e Gallia vocandum; erant etiam qui regem non alienandum, nec post effusum suorum sanguinem ingrate repudiandum censerent. Ex his contentionibus inter cives agitatae, factiones duae resultarunt;

una regii faulrix lominis, altera adversatrix; quibus certaitibus inter sese, nulla ad bellum adhibebatur provisio.

Caeterum, in bisce malis unica fuit salus apud hostes quoque coorta dissentio; Pisani siquidem Uguicionis magnitudinem post vicloriam metuentes, de abiiciendo illius iugo, securi iam ab hoste, cogitabant. Ea res ab illo cognita effecit, ut ipse quoque ab hostium persecutione mentem atque animum in cives converteret. lamque praestantiores quidam Pisanorum, ab eo prodicionis insimulati supplicioque affecti, peri erant: caeteri vero, perculsi metu, illius dominatum supportabant inviti. Ipse vero exire in hostem Pisanosque sine praesidio relinquere non satis audebat. Id respirator. em requiemque belli Florentinis dedit, magisque in ea re fortunae beneficio quam ulla proprii consilii providentia fruebantur.

Neque vero Fagiolani res, ut caetera vio'lenta, diuturnae fuerunt : post longas enim suspitiones, tandem Pisis Lucaque simul excidit. Castrucius erat iuvenis apprime nobilis in ea factione quae nuper, beneficio illius, Lucam redierat, manu audaciaque primarius: aetas ac generis favor sublimem reddebant. Hunc caedem rapinasque lunensi in agro molitum Nerius fagiolanus capi iusserat, trususque in carcere pro admissis supplicium expectabat. Id vero Lucenses usque adeo graviter ferre videbantur, ut appareret nunquam supplicium huius hominis perpessuros. lam conventiculae coetusque tota urbe agebantur. Cum ea res non dubie ad rebellionem spectaret, Nerius, ad patrem re celeriter delata, provider! monuit. Quo nuntio excitus Uguicio, confestim cum equitatu Pisis egressus Lucam versus ire contendit, ea mente ut, poena de reo sumpta decussisque rerum novarum auctoribus, Pisas e vestigio remigraret. At Pisani, postquam egressuni viderunt, optatam occasionem nacti, corripunt statim arma, portas claudunt, aedes ac familiam eius igne ferroque adoriuntur. Advolat pisanae defectionis fama ad Lucenses: corripunt et il li arma, aedes communiunt, impedimenta per vias iactant. Haec eo intentius agunt, quod illum in suam perniciem intelligebant venisse. Quibus tandem conterritus Fagiolanus, cum a tergo et a fronte praecclusus nullam obtinendi spera superesse videret, recepto modo filio, in lunensem abiit agrum. Triennio fere Pisanis Uguicio praefuit. In hoc brevi tempore multis ac praeclaris gestis rebus, ad extremum, tamquam fortunae ludo iactatus, una atque eadem die utriusque civitatis imperium amisit.

Proximo dehinc anno Pisani, legalione ad regem missa, fratris ac nepotis casum suppliciter deplorarunt, culpam omnem facti in Fagiolanum referentes; siquidem ab initio, sui tutandi causa, quod fas et iura permittunt, illum sibi praefecisse, atque eo usque illius imperio laetatos, donec, icto cum Lucensibus foedere, se ab illorum iniuriis vindicassent; quidquid posthac accesserit, id quidem Fagiolani iam esse, non Pisanorum; hominem durum atque saevum lites ex litibus, certamina ex certaminibus ferentem, nihil de pisani commoditate populi,

[Page 115]

plurimum de propria tyrannide cogitasse; quod Luca direpta fuerit, quod amici regis pulsi, eiusdem facis atque incendii esse; implicatum deinde ab illo de industria bellum obsidione Catini, et crebra in Pistorienses Volaterranosque incursione; facta eius viri quam sibi displicuissent exitum decere, quod non prius se quieturos putassent quam, raptis contra illum armis, urbe pepulissent; obsecrare, ut iram, si qua forte regium in pectus ea ob facta altius descenderet, cognita ventate, leniret: Pisanisque rogantibus, pulso tandem tyranno, malorum omnium turbarumque auctore, pacem daret.

Hac oratione regem, nec quidem prius asperum, ad 'pacem flexerunt. Conditiones dictae: ut captivi omnes Florentinorura sociorumque dimitterentur; immunitatem, ut prima in pace convenerat, Florentinus Pisis haberet. Lucensibus quoque iisdem conditionibus pax data: illud modo additum in foedere, uti castella omnia Lucensium, quae exules tenebant, illis ipsis quorum in manibus erant remanerent. Pax fere ab omnibus improbata est, ut a rege mollioris animi contra duces sui nominis concessa; sed praesertim Florentinis molesta fuit, cupientibus catinensem ignominiam ulcisci. Verum, ne regiae auctoritati derogare viderentur, aegre ad extremum ratam habuere.

Eodem anno constitutum est, ut qui in expeditionem proficiscerentur equites haec arma deferrent: calvariam galeamque insuper cristatam, thoracem, manicas, femoralia, ocreas, omnia ex ferro. Hoc ex eo provisum, quia levis armatura multis nocumento fuisse superiori adverso praelio videbatur.

Per hoc tempus gratia Roberti regis ob varias incusationes Florentiae vacillans, opera maxime unius praefecti redintegrata est: post indignationes enim superiori tempore coortas, rex Guidonem comitem urbi praefecit. Is, quoniam finitimus ac pene civis, nec solum morbos civium, sed causas etiam originesque cognorat, ad pacandam civitatem animum intendit. Supra quinquaginta capitales inimicitiae familiarum ex nobilitate plebeque in civitate vigeant: quae omnes, per huius providentiam, adiuvante republica, sublatae sunt, et, quasi ex bello pax esset, arma deposita.

Has privatas civium amicitias mox publica insuper consensio secuta est, cum omnis ante dissensio in republica ex privatis simultatibus oriretur. Itaque, tranquilla omnia publice privatimque huius praecipue diligentia effecit. Nihil est tam hebes quod non beneficentia moveatur. Civitas enim nuper infensa, beneficio praefecti, rursus in regem conversa est: et qui paulo ante de abrogando imperio ante finitura tempus cogitabant, repente mutati, in triennium prorogarunt.

Eodem anno, Cremonensium exulibus tradita auxilia sunt a civitate, et Parmensibus subsidia quaedam missa, quo adversariis resisterent.

Altero post hunc anno, neque domi neque foris gestum quicquam memoria dignum reperio, praeterquam quod missa regi auxilia sunt, tunc Genuae commoranti. Genuensibus enim

nuper civili dissidio agitatis, alterius factionis homines armis praevalidi adversarios expulerant, ac in regis manus se urbemque tradiderant. Pulsi vero contra ad suarum partium fautores per Galliam et Liguriam confugientes, vi redire in urbem conabantur. Id certamen regem eo traxerat, praesensque ipse bellum administrabat. Missa igitur tunc bis de causis Florentinorum sociorumque auxilia regi multis in locis usui fuere. Contentio autem ita crevit, ut non Ligures modo, sed tota cis Alpis Gallia studio partium scinderetur, ac Etruria, mox eumdem secuta motum, bella gravissima integraret.

Admiscuit se quoque bis certaminibus Iohannes pontifex romanus: qui, cum regi suisque faveret, litem antiquam contra fautores imperii renovavit. Cum igitur tamquam incendium quoddam dilataretur bellum ac Genuae simul et per Galliam certaretur, Florentini vero magna eo auxilia submisissent, ad impediendam eam manum, adversarii Castrucium (is enim post eiectionem Fagiolanum Lucae dominabatur) excitarunt, magnisque pellexerunt praemiis, uti, rupto

[Page 116]

foedere, bellum adversus Florentinos in Etruria suscitaret. Castrucius ergo, biennio ferme post pacem, nulla ipse prius lacesitus iniuria, infesto asmine florentinum agrum ingressus, Emporium usque populabundus pervenit et quaedam munita loca improviso cepit impetu. Ob hunc tumultum, mille equites nuper a Florentinis in Galliam missi domum confestim revocati sunt. Auxit quoque in Etruria suspicionem, quod Guido praesul Aretinorum, per factionem sublevatus, Aretii susceperat dominatum. Is erat vir egregius quidem, sed e familia diversarum partium, ac maxime florentino nomini adversa. Itaque, huius sublevatio ab iisdem impulsoribus quibus et castrucianum bellum fluxisse credebatur. Castrucius, cum e Gallia Florentinorum equites opera maxime sua revocatos gauderet, quo potentiam magis audaciamque ostentaret suis, coacto exercitu, Genuam versus ducere coepit, ut non solum detractioe hostilium copiarum, verum etiam sui praesentia partibus opitularetur. Florentini autem, quo vice versa illum revocarent, haud multo post eius profectionem fines Lucensium ingressi, magno tumultu Lucam circumsederunt: quo tandem metu, Castrucius retro respicere copiasque reducere e vestigio compulsus est. Sed Florentini, ubi hostem ex reditu appropinquare senserunt, populato infestius agro, Fucetium se recepere. Castrucius vero, simul atque reversus est, ad eos duxit, nullam conflagrandi moram, si per illos liceret, facturum. Sed neque propositum fuerat pugna decernere Florentinis, neque eam ob rem ingressi fuerant hostium agrum, sed ob revocandum hostis iter: quod iam plane assecuti cum essent, nil aliud in praesentia flagitabant.

Dia in his locis uterque exercitus constitit, cum palus tantum, nec ea quidem lata, dirimeret castra, tandem, irrita expectatione, sine praelio est digressum, ea tamen opinione hominum, ut in congressu ipso collocationeque castrorum hostis superior haberetur, nec tantum copiarum multitudine, quantum audacia et decertandi cupiditate. Tunc igitur, non prospera satis fama cum digressum foret ab hoste, Florentini, quo id emendarent, bello valentius incumbentes, bifariam adoriri statuerunt, rati per hunc modum facilius domitari hostis audaciam posse, si duplici bello idem sub tempus distraheretur. Quamobrem, proxima aestate, partem copiarum lunensem in agrum misere ad Spinettam principem eius regionis, qui a Castrucio per superiora vexatus tempora et castellis possessionibusque exutus, armis sua repetebat. Cum hoc igitur icto foedere, partem copiarum ad eum misere. Ipsi vero, cum reliquis copiis alia ex parte profecti, agrum lucensem ingrediuntur, et ad Victolinum castrametati, obsidere id castellum perrexerunt. Et praemissa quidem in agrum lunensem manus, cum sese sociis coniunxisset, hosti permagna intulit detrimenta, cunctaque prius in his locis recuperavit amissa: Victolinum autem obsidebatur infeste. At Castrucius, quamquam bipartito adoriretur hoste, non ea de causa se quoque distrahendum putavit, neque sese suasque vires discidit: sed, coactis in unum copiis, ad Victolinum duxit, certissimo pugnandi animo, si hostis non detrectaret. Nostri, cognito Castrucii adventu, quia longe praestare equitatu intelligebant, veriti ne commeatus intercluderentur, deserta Victolini obsidione, retro moverunt castra, et se suis finibus receperunt. Hos e vestigio secutus hostis, cum castra castris admovisset pugnamque iactantius flagitaret, simulata pugnandi in posterum voluntate apparatusque ad speciem factis, per mediam noctem, frustrati hostem, Fucetium se incolentes receperunt copiasque omnes intra oppidum induxerunt. Eo quoque Castrucius secutus, aciem ante oppidum struxit et classica in conspectu occinere fecit: demum, quia pellicere ad pugnam nequibat, omnia circa oppidum igne ferroque populatus est. Inde, in caetera Florentinorum sociorumque conversus loca, terribilis imminebat. Ob id, revocatae e lunensi agro copiae redierunt, et castella ibi de hoste capta, post recessum earum, pari facilitate Castrucius recuperavit. Ita, conatus civitatis ad bellum eo anno adhibiti, contra quam creditum

[Page 117]

est, ad extremum reciderunt: nam nec lunensi in agro quicquam perfectura est, et ad Victolinum caeterisque locis, ubi maiores copiae fuerunt, longe superior quam unquam hostis apparuit. Eodem anno magnitudine belli commota civitas duodecim viros primum creavit, qui prioribus in Consilio adessent, cum illi haud satis sufficeie tantae rerum moli viderentur. Creatus est autem is magistratus anno vigesimo primo supra millesimum trecentimum; idque postea perpetuo in republica observatum est. Turres etiam quaedam et murorum partes eo anno perfectae.

Proximo dehinc anno, Pistorienses, assiduis belli calamitatibus a Castrucio vexati, pacera cum illo fecerunt, antiqua Florentinorum societate deserta: ad quam impediendam cum frequentes

legati a Florentinis mitterentur, pervicit falsa utilitatis ratio, ut quieti potius quam honestati consulerent.

Per idem fere tempus, rumor fuit Castrucium partem copiarum per agrum senensem Aretium transmittere. Et simul apud Senenses res novae timebantur ex duarum potentissimarum gentium, Tolomeorum Salimbeniumque, inimicitis, quae totam dividerant civitatem. Itaque, missa propere Senas auxilia, trepidis in rebus, populum confirmarunt. De copiis vero Aretium missis falsus rumor fuerat allatus; non enim copiae ullae, sed magistratus tantum, qui peregrinus eligi consuevit, ex urbe Luca Aretium transierat. Is, quia comitatio ingrediebatur, rumorem praebuit falsarum copiarum.

Eodem anno Guido Aretinorum praesul, de cuius novo dominatu supra diximus, armata multitudo Fronzolae arcem Pupio imminentem obsedit cepitque. Inde, positus ad Voconianum castris, expugnare oppidum nitebatur. Causa vero huius conatus erat, quod incolae eius oppidi diversarum partium habebantur, et superiori certe bello Florentinis exulibusque aretinis semper cohaeserant. Cum igitur tunc his de causis obsiderentur, oppidani, missis Florentiam nunciis, subvenire sibi precabantur. Florentini vero, ersi detrimentosum putabant ad bellum lucense aretinum insuper adiungere, tamen, ne deessent fidelissimorum hominum precibus, et simul quia existimabant praesulem, si id oppidum cepisset, maiora inde moliturum, ferre auxilium decrevere. At primo subitanea manu equitum casentinalem in agrum ad spem obsessorum praemissa, mox, convocatis sociis, maiores copiae parabantur. Sed praesul, Inter hunc apparatus die noctuque obsidionem urgens, oppidum antecepit ad solumque evertit. Itaque, intermissi apparatus Florentiae sunt, et praesul ipse, post eversum Voconianum, nihil ultra molitus, Aretium copias reduxit .

Cum bine Aretinorum suspicio, illinc bellum castrucianum urgeret, iamque e sociis Pistorienses defecissent, placuit, ad inspiciendos reliquorum animos, exercitum indicere. Igitur, quasi magna quaedam res arcana subesset, omnes copiae ad nonas quintilis in armis fore iubentur, et auxilia sociorum arcessuntur. Convenerunt frequentius socii quam unquam ante, adeoque invaluit studium, ut peditum equitumque permulta millia ad praescriptum convenirent; quae res sic animos civium erexit, nihil ut iam formidarent: sic adversarios conterruit, ut, audito hoc apparatu, cum cuius gratia cogereetur ignotum esset, et alii Pisas, alii Aretium, alii Lucani prodi circumferrent, omnes sibi metuere invigilareque cogereetur. Sed auxilia sociorum collaudata, paulo post, quasi rebus non procedentibus, domum remissa sunt. Per extremum eius anni, Iohanne romano pontifice rogante. Florentini rursus auxilia equitum in Galliam miserunt. Implicatis enim rege simul et pontifice genuensi bello, cum de communi studio partium ageretur, tota cis Alpibus Gallia mirum in modum fluctuabat. Nec bellum quidem etruscum alienum ab illo putabatur; nam et Castrucium inimicis regis pontificisque pepulerant ad bellum in Etruria concitandum, et Guido Aretinorum praesul, etsi non aperte inferebat bellum, tamen multa quotidie moliri adversus amicos sociosque florentini populi cernebatur, et a favore plane diversarum partium hominum totus pendere. Missa

[Page 118]

igitur tunc in Galliam auxilia iisdem rationibus impetrarunt, ut proxima secutura aestate Genuenses cum classe in lucensem agrum descenderent; Florentini vero et socii omnibus copiis alia ex parte eundem agrum pervaderent: fore enim, ambobus uno tempore Lucam adorientibus, ut Castrucius ipse opprimeretur. Cum, ad eam rem apparatus lierent, praefectus quidam foroulijanorum equitum, qui vel integerrima fide ad eam usque diem apud Florentinos stipendia faciebat, corruptus pecunia, ad Castrucium transfugit. Id quidem factum multorum turbavit animos, nec tam pro subtracta copia (non enim supra ducentos equites praefectum in transfugio secuti fuerant), quam de corruptela caeteri formidabatur exercitus. Ob eam rem, irrumpere (uti constitutum fuerat) in lucensem agrum supersederunt, et apparatus ad id factos dissolverunt. At Castrucius, ob hoc ipsum elatus, cum hiis quas resistendi causa paraverat copiis, ultro iam in hostilem profectus, ad Fucetium posuit castra. Inde, transmiaso Arno, in miniatensem toporianumque agrum duxit, belli cladibus et terroribus cuiicta involvens. Post haec, magno applausu Lucam rediit, bis in hostem editis quae hostes in cum sese facturos minabantur .

Dum a Castrucio ista geruntur. Guido praesul, armata Aretinorum multitudo, Fagiolam et alia quaedam castella filiorum Uguicionis fagiolani obsedit. Causa vero obsidendi fuit, quod illi, etsi studio partium similes, tamen dominatum eius praesulis haud aequo animo videbantur perferre. Guido igitur, ubi plerasque illorum arces asperis quidem in locis subegit (sunt enim in finibus aretini agri circa Apennini iugum), reducto exercitu, Rondine circumsegit. Id oppidum in fide Florentini populi erat iam inde a superioribus bellis. Itaque oppidani, statim ab initio obsidionis missis Florentiam legatis, subveniri sibi postularunt. Movebant cunctos optimorum ac fidelissimorum hominum preces; sed implicata castruciano bello civitas, ne alias insuper lites ab Aretinis concitaret, neque ferre opem neque rursus negare ob verecundiam audebat. Itaque, Inter spem metumque protracti Rondinenses, aliquot mensibus obsidionem pertulere. Tandem, ubi sese urgeri in dies magis viderent, nec ulla sibi auxilia praestabantur, seque et oppidum Aretinis dederunt .

Eodem anno Castrucius, praeter omnium expectationem cum exercitu profectus, non longe a Prato minabundus consedit. Ob repentinum eius adventum, cum tumultus maior concitus fuisset ac fuga agrestium passim fieret, Prato quoque metueretur, Florentini, iustitio indicto tabemisque tota urbe clausis, populariter fere sunt contra illum egressi, ut essent intra paucas inde horas in armis peditum supra viginti millia, equites vero urbani ad duo millia. Haec omnis multitudo raptim Pratum deducta contra hostem opposita stetit. Castrucius apud Areolum vicum habebat castra; qui, postquam tantam multitudinem tam subito adversus se venisse

conspexit, etsi longe impar tantis copiis erat, tamen, simulata fiducia, quasi in crastinum pugnaturus, hostem distinuit. Mox, per noctis silentium, transmisso Umbrone amne, per agrum pistoriensem abiit, nec prius intermisit iter quam ad Serram oppidum se recepit. Cum exorta lux vacua hostium castra patefecisset, variis apud Florentinos sententiis certatum est. Plebs enim ac urbana omnis multitudo sequendum e vestigio hostem censebat; nobilitas autem, sive indignatione adversus plebem, sive quod experta et bellorum gnara in subitaneo collectitioque milite non multum spei collocandum putabat, reducendas tunc domum copias, et alio, si videatur, tempore sociis convocatis apparatusque solemniter facto, vadendum in agros hostium suadebat. Cum varietas sententiarum discordias induxisset, ac plebs fidem nobilitatis, nobilitas vero temeritatem ac vaesaniam plebis discusaret, odia graviter exarsere. Itaque mittere Florentiam placuit, et ad priorum voluntatem rem integram referre. Ea relatio in urbe quoque apud eos qui domi remanserant contentiones accendit, variantibus sententiis non priorum modo sed et aliorum civium, donec, insurgente puerorum multitudine ac minima de plebe turba per forum et compita exclamante, profectio decernitur. Profectus est igitur exercitus incredibili multitudine; nam, praeter urbanam turbam

[Page 119]

quae totam se ad id effuderat, ex agro passim omnes eo properabant, et sociorum auxilia frequentissima ad primum adventum hostis percita supervenerant. Cum circa Fucetium pervenissent et nobilitas quae dissuaserat tantummodo sequeretur signa, curam vero ac studium commeatus caeterarumque rerum auctoribus profectiois relinqueret, nec opportune quicquam ageretur, re ipsa iam vanitatem coepti arguente, suscepta temere expeditio irritatur, Itaque tantae simul copiae nec hostile intrarunt solum, nec quicquam omnino perfecerunt, sed pleni incusationum iniuriamque, alii alios culpantes, domum reversi sunt. Domi quoque contentiones vehementissimae ab exercitu haustae ex data exulibus tunc. Sub primum enim Castrucii adventum, cum Prato imminere nunciatum esset, ac praelium futurum crederetur exulibus promissa reductio est, si modo in castris armati contra hostem adessent. Ob eam rem ingens manus exulum in castra confluerat. Ortis mox Inter cives discordiis, et usque Fucetium exercitu perducto, cum inde Florentiam male concordem remearent, iniecta exulibus suspicio est ne promissa eis servarentur; nec deerant qui commonefacerent, ut sibi ipsis prospicerent. Quamobrem commoti exules antevenire exercitum statuerunt. Itaque, sub vexillo celerius profecti, ad urbem contenderant eo Consilio, ut armati ingrederentur. Civitas discordiarum contentioque exercitus gnara, statim atque venire exules nuntiatum est, verita ne ad res novandas essent praemissi, sumpsit arma, atque venire in urbem prohibuit. Quare exclusi exules ante portam condesere. Tandem, postera die, cum reliquus exercitus adventaret, veriti civium vim, retro abiere. Pratique consistentes, rogare iam inde verbis coeperunt quod ante flagitaverant armis. Eius rogationis gratia octo exulum legati fide publica in urbem venerunt. His nobilitas favebat; nam et erant quidam Inter exules ex praecipuis familiis, et magna clientum manus, hominum facinorosum, queis plurimum nobilitas utebatur. His de causis favor erat nobilitatis in reducendis exulibus propensissimus. Priores quoque, qui auctores pollicendi fuerant, repraesentandum exulibus promissum, neque fraudandos frustrandosque homines publica fide clamitabant. At plebs infensa, partim consuetudine obtrectandi, partim ira turpiter reducti exercitus, postulationem adversabatur. Denique cum his de rebus magistratus referret, introducti exulum legati huiusmodi orationem habuere: "Si aut de exilio nostro, aut de conditione singulorum disserendum foret, alia nobis dicendi ratio aliaque oratio proponeretur. Nunc autem cum, qualescumque tandem ipsi simus, talibus promiseritis, simplex admodum postulatio nobis sufficit. Fidem publicam, quam sub adventum hostium nobis spondestis, nunc demum illis admotis omnique terrore depulso, praestari nobis flagitamus. In hac vero postulatione nostra, si quis forte subsistit, necesse est eo adduci quod aut promissum neget, aut a nobis impletum; aut quod, etiamsi utrumque factum sit, tamen servanda non esse promissa civitatis contendat. Horum duo prima decere nostrum erit: tertium in vestra aequitate ac in civitatis pudore repositum est. Quamquam, quis est qui de horum aliquo ambigere possit? Quis nescit promissum? quis non publicatum? quis non ita proclamatum, ut non Florentiae modo, sed per finitimas quoque urbes vox civitatis exaudiretur? Atqui, in rebus agendis, quandoque alterius ad alterum promissio fit secreta quidem ac minime vulgata, quae, etsi est aequae servanda, potest tamen a multitudine ignorari. Hic autem nihil est cur civis ignoret quod in civitate factum peregrini etiam sciunt. Sed quid in eo moramur quod et priores, viri clarissimi, fatentur, et civitas conscia veritatis non negat? Illud, credo, est dubium in castris ne fuerimus adversus hostem; quae fuit promissio in conditione adscripta. Id nos et literis sigillisque vestrorum ducum et mille insuper testibus docemus. Et quis fuit in exercitu civium vestrorum cui ulla modo sit patriae cura, qui nos non viderit in fronte contra hostem collocatos, qui non proeliandi cupidos, qui non pro Victoria devotos, cum pro tanto beneficio in nos collocato, etiamsi oppetendum foret, vix satisfactum merito de nobis vestro putaremus? Nos enim vitam pro patriae Victoria (ni hostis fugere

[Page 120]

quam experiri virtutem maluisset) non forti modo verum etiam libenti animo impensuri eramus, ac neque corporibus neque animabus nostris parsuri. Post foedam vero illam degeneraerique hostis fugam et confessionem timoris sui, signa publica secuti, quocumque duxerunt duces vestri, nusquam discessimus. Quod si duces ipsi non eo profecti sunt quo proticisci optastis, quis nobis id succenseat? neque enim nostrum erat ducibus praecipere, sed eorum praecepta spedare et sequi. Quod si desiderium certe nostrum valuisset, etiam hodie solum hostile calcaremus. Quare, cum et promissum a civitate et a nobis quae in

conditione fuerunt impleta constet, vos iam quid lides vestra ac gravitas exigat videtote. Nam nos quidem in hac parte loqui pudor impedit, cum iniuriosum sit vel dubitare solum de civitatis fide".

Postquam legati exulum auditi sunt, curia excedere iussis, consultari est coeptum. Nobilitas ferme omnis et magistratus servandam fidem publicam suadebant, et cum precibus exulum, tum propinquorum intercessionibus permulti movebantur. At quidam ex bis qui in Consilio aderant, vir severitatis priscae, cum tandem locum dicendi nactus esset, ita fertur dixisse: "Si reductionem tantummodo postulassent exulum legati, nihil equidem plus eorum postulationi quam tabellam mei testem iudicii respondissem. Nunc autem, cum eo spectet oratio illorum, ut et notam finitimis promissionem iactent et dedecus perfidiamque civitatis redarguere pergant, non tabella respondere sat est, sed et voce quoque eorum calumnia videtur refutanda. A civitate promissam reductionem aiunt. Quo tandem modo? Quia priores, inquit, promiserunt, publicarunt, proclamaverunt, ut etiam finitimi exaudirent. Mitte, quaeso, hanc verborum pompam; ad solidum, ut ita dixerim, accede. Fateor promissum a prioribus; a civitate tamen promissum nego. Date veniam, quaeso, optimi praesides; consulendi enim facultas libera esse debet; nec ego quicquam minuo ex maiestate vestra, sed maiestatem populi adversus calumniam defendo. Nego, inquam, esse idem priores ac civitatem, nec idem sane illorum decreta valere. Legibus enim sic reipublicae gubernatio a maioribus nostris temperata est, ut civitas quidem sine ulla exceptione omnia possit, priores vero ea tantum quae civitas permisisset. Quaero, igitur, numquid prioribus permessa sit reductio exulum. Respondebunt ipsae leges non esse permissam. Qua ergo de re, decretum solemne si a prioribus fieret, invalidum esset; ea de re nuda pollicitatio valida erit? Et si decretum foret, nemo servaret; promissum autem, nisi servetur, citavitis fama laedetur? Natura ita comparatum est, ut factum sit quam promissum longe robustius. Quorum igitur factum civitas sine ullo dedecore habere irritum debet, eorum promissum nisi ratum habuerit, quae tandem infamia erit? Maiores nostri in finiendo exilio non magistratus nutum, sed populi decretum spectari voluerunt; multis denique locis rem discussam et comprobata esse prius. Magnum, credo, visum est atque arduum, ut quem civitas ut facinorosum ac malum civem abiecerat, is paulo post reduceretur ut bonus. Tum ut metu homines a maleficiis deterrerent, difficultates permaximas reductioni opposuerunt, ut praeter publica populi decreta, consensus etiam inimicorum spectaretur. Quae omnia mehercle salutaria ad civium quietem stabilita legibus, usu comprobata, moribus inveterata, isti una promissione evertenda putant, nec in uno aut altero exulum, sed in universa penitus multitudine. At in exercitu fuerunt, contra hostem steterunt armati. Non hoc quaero fuerint in exercitu, sed illud quaero reducendi ne sint secundum leges. Hoc tu mihi prius ius proba; ego tibi quod reliquum est perquam facile concedam. Quamdiu vero id a te probatum non sit, etsi millies in exercitu fueris, nihilo magis censebo reducendum. Etenim si fuisse in exercitu tanti per se ipsum existimari debet, ut etiam contra leges sint exules reducendi, quid dabimus, quaeso, civibus nostris qui, nullo prius admissio, nec cuiusquam noxae rei, eodem in exercitu populariter affuere? Atque adhuc eo spectat oratio mea ut, etsi omnia cum laude sint ab exulibus facta, tamen reducendi non videantur. Quid, si post eam promissionem armati contra patriam venerunt? si obsiderunt portas? An huius populi memoria tam cito excidisse putant, quo die illi, relicto post ae exercitu optimorum civium, ad patriam, quam defensoribus vacuam reperire extimabant,

[Page 121]

occupandam expugnandamque properarunt? Adeo parum apud eos interfuit inter civem et hostem, quos nisi portae ac moenia arcuissent, non verbis, ut nunc, sed vulneribus et armis fuisset a nobis disceptandum. Et hi, nisi reducantur, foie civitatem in dedecore audent dicere: qui, si reducerentur, maximum esset dedecus civitatis. Ego igitur, ut sententia breviter mea complectar, reducendos nequaquam censeo, vel quia invalida fuit promissio, vel quia, si valida esset, illi novo crimine quo minus reduci debeant effecerunt".

Cum haec pro exulibus contraque exules dieta essent, magistratus, quo voluntas singulorum eliceretur, tabellas consultoribus dari iussit: quae cum non satis prospere exulibus responderent, et urna iam saepius in cassum circumlata homines fatigasset, dimissum consilium est, magna cum eorum querela qui, utcumque promissum esset, repraesentandam exulibus fidem publicam suadebant. Cum igitur dissentire inter se cives in ea re haud obscurum esset vocesque liberius iactarentur, exules, sumpto ex favore animo, vi redire in urbem constituerunt. Ad hoc securium magna vis praeparatur, et tempus locusque facinori deligitur. Tempus maxime illis placuit intempesta nox; locus autem fesulana porta, per quam effractam irrumpere parabant. Quae ubi mature composita sunt, dato inter se signo, pluribus ex locis ad urbem venerunt. Sed res permultis nota clam esse non potuit. Itaque, occaso iam sole, cum eius rei fama incidisset, murmur primo fuit, mox et arma sumpta, vigiliaeque tota nocte per urbem actae, et singulis portarum turribus faces cum praesidio armaiorum impositae. Quare, adventantes paulo post exules, cum detectam fraudem cognovissent, irritum coepto abiire. Fuit autem exulum numerus supra mille quingentos. Rem ab exulibus compositam non sine consensu nobilitatis credilum fuit, et certe pro vero habitum. Quocirca, post repulsos exules, agitatum est de coniuratis puniendis; in quibus cum universa nobilitas in periculum vocaretur, nec punire omnes nec impunitos reliquere placuit, sed in principes tantum eius motus animadvertendum fore. Hos cum privatim accusare nemo auderet, conclone populi advocata, inaudito hactenus exemplo indictum est, ut singuli quem maxime putarent sotentem ex nobilitate schedulis adscriberent, sine auctore, sine nomine. Quibus tandem receptis lectisque, compertum est nomina trium nobilitatis principum a pluribus delata: Amerighi Donati, Tegghiae Frescobaldi, Lotteringi Gherardini. Hi vocati ad magistratum, sub fiducia paruerunt. Interrogati autem de coniuratione, requisitos quidem se ab exulibus dixerunt, assensum tamen nunquam praestitisse. Ita, non quasi coniurassent, sed quasi non patefecissent, duobus millibus aeris singuli eorum multati, ad breve insuper tempus relegantur. De caeteris vero conniventibus oculis transitum,

ne infinita discordiarum inter cives suscitaretur materia. Ex hoc popularium studiis ad rempublicam tuendam erectis, minora vexilla, quos pennones vocant, maioribus adiunxerunt; et in populum dederunt, experti nocturno ilio tumultu percommodum incidere, ut, manente vexillo, pars aliqua societatis in opportuna loca sub minoribus signis mitti posset.

Per hoc ipsum tempus sortitio magistratuum noviter instituta est, cum antea semper electio per suffragia obtinisset. Ea mutatio, etsi parva tunc res opinione hominum visa sit, maximam tamen inclinationem reipublicae attulit, mutata penitus gubernandae civitatis forma.

Sortitio autem per hunc modum instituta: prioribus et collegiis data potestas, ut eorum civium, qui digni eo munere viderentur, nomina schedulis scripta comprobataque loculo includerent; inde, cum tempus adesset magistratus deligendi, tunc sorte nomina promerentur; cuius depromptum nomen esset, is foret magistratus, nisi lege vetaretur. Vetitum autem erat, si aut intra triennium eumdem gessisset, aut si frater cognatusve aliquis in magistratu esset. His casibus, nude nomen promptum esset, retrudebatur. Prima sortitio in triennium et sex menses constituta; resque ipsa probavit utilem esse hanc legem ad tollendas civium contentiones, quae per procurata crebro oriebantur suffragia. Sed quantum in illo prodest reipublicae, tantum obest vel etiam magis, quod indigni plerumque ad magistratum ex sortitione sumuntur. Neque enim pari diligentia providetur praesenti officio et multis secururis; sed remota quidem

[Page 122]

illa et an futura sint minime certa hebetiori intueratur oculo; praesentia vero acriter et argute.

Extinguit praeterea virtutis studium, quia si suffragiis certandum foret, et aperte in periculum famae veniendum, multo magis sese homines circumspicerent. Morem igitur primum longe probabiliorem utilioreque reipublicae fuisse non ambigo, quo et populus romanus semper usus est in magistratibus creandis. Florentiae tamen hic sortitionis mos tunc primo inductus ad nostra usque tempora devenit, popularitate quadam in republica servatus.

Dum haec domi geruntur, bella interim ab hostibus inferebantur gravissima. Castrucius enim, vir ingenio acri, in florentinum agrum quotidianas prope incursiones faciebat. Altera vero ex parte Guido Aretinorum praesul, impigri et ipse vir animi, socios amicosque Florentini populi cunctis belli cladibus infestabat. Qui cum oppida pleraque aretini agri quae dudum una cum exulibus in societatem Florentinorum devenerant, expugnasset, nonnulla etiam funditus diruisset, malora iam inde audens, Tifernum, urbem sociam et amicam Florentini populi, vi et armis invasit, pulsisque diversarum partium hominibus, potestati ditionique suae civitatem subegit. Ob eam rem Perusini et aliae quaedam finitimae civitates, quae sibi pergravem Aretinorum viciniam suspicabantur fore, novam societatem cum Florentinis inierunt pro Tiferni recuperatione. Societas ea in triennium constituta est.

Per extremum eius anni Castrucius, magnam rem ausus, in sua pene audacia corruit. Fucetium erat oppidum nobile in finibus lucensis agri. Id Florentini per superiora bella traditum in potestate continebant, eaque per id tempus sedes erat belli adversus Castrucium et Lucenses. Cum itaque cunctas, ut par erat, vias pro abducendo eo oppido Castrucius scrutaretur, tandem proditores sibi magna comparat pecunia. Inde, procellosa nocte, quo minus sentiretur, profectus, ut compositum erat, antiquo poste, quem ad hoc ipsum proditores demoliti fuerant, ingreditur, habens equites delectos non amplius centum quinquaginta, pedites vero circiter quingentos. Cum oppidum pervadere locaque occupare opportuna coepisset, exciti oppidani arma corripiunt, factoque suorum globo, fortiter repugnant. Raro unquam atrocius quam ea nocte praeliatum ferunt; atque ea conditio fuit pugnae, ut neutri ad summum praevalerent. Nam neque Castrucius pervincere quasdam oppidi regiones potuit, neque oppidani illum suis locis expellere. Primam sub lucem subsidia proximis e castellis, re per noctem ex ignibus cognita, supervenerunt, quae alacri clamore ab oppidanis excepta in Castrucianos feruntur. Ille, ubi nova supervenire auxilia cognovit, iactis per vias impedimentis, sese in superiori parte oppidi sepsit, ibique adventum suarum copiarum quas maiores arcessiverat, expectare constituit. Verum, fatigatus nocturno praelio miles, ubi maior impetus fit et integri fessum urgent, locum tutari non potuit. Itaque transgressi minutiones, foedam caedem edidere. Castrucius ipse, dum cominus pugnat, accepto in faciem vulnere, aufugit; eorum vero qui secum intraverant multi caesi, plures etiam capti, reliqui, sese ex oppido praecipites dantes, evasere. Haec domi forisque eo anno gesta.

Principio insequentis anni, nulla fere primo res acta quam equites, ut in foedere convenerat, Perusinis traditi, quo adversus Aretinos bellum inferrent. Dux ex sententia civitatis his equitibus praefectus est Amerigus Donatus, Cursii filius, eques florentinus. Miserunt et Senenses et Bononienses et aliae civitates quae erant in foedere. Conditio eius belli ista fuit: ut fere ad Tifernum circumque ea loca belligeraretur; inter Florentinos vero et Aretinos tacito quodam consensu quies esset, nec aut hi aut illi alterutrius agros invaderent. Ita, auspicio magis Perusinorum contra Aretinos bellum gerebatur: auxilia tantummodo, ne deessent.

[Page 123]

Per idem tempus gravis suspicio civitatem habuit, ne Pistorienses ad Castrucium deficerent. Philippus erat Tydicus magna vir potentia, qui dominatum Pistorii affectabat; eamque ob causam, praefectum regis, multis iam ante iniuriis lacessitum, excedere urbe compulerat. Mox a civibus revocatum, cum Pistorium versus iter faceret, privata latronum manu spoliandum vexandumque curavit, ratus, per huiusmodi iniurias praefecto illatas, regem quasi infensum civitati in suspicionem venturum, cives autem in se atque suos omnino converti. Hac igitur mente, cum ea perfecisset, Novellus, quem nuper ad Florentinos rex cum manu equitum

miserat, commotus indignitate flagitii, Carminianum, pistoriensis agri oppidum, repentino impetu invasit. Quod postquam Pistorii auditum est, nulla fuit mora, quin Castrucius arcesseretur. Ille vero praesto adfuit Pistoriensibus opem laturus; quo territi nietu Florentini reddere Carminianum eos ipsos qui invaserant compulerunt. Sed haud multo post Philippus, Castrucii favore fretus, tyrannidem invasit, foedusque cum illo aperte coniunxit: bellum tamen Florentinis nullum inferebat, sed quasi medius ita perstabat, ut alterutrius videretur potentiam formidare. Cum ergo tergiversaretur, et ad hos modo, modo ad illos inclinaret, neutrae parti fidus, sed omnibus suspectus habebatur. Tanta vero Pistorii opportunitas erat ad bellum, ut utriusque magnopere illius commodo moverentur.

Domi quoque eodem anno res innovatae : et superiore quam primo factam diximus antiquata, nova est sortitio instituta non priorum modo, sed et minorum magistratuum. Ex hac mutatione in republica, qui ante plurimum potuerant ii minus validi remanserunt, magnaue, ut fit, invidia ob. priorem eos potentiam agitabat. Nardus erat Bordo unus e principibus qui ante rempublicam gubernarant. Huic cum dies apud magistratum diutius esset, et causae pervertendi cupidius quaererentur, priores, quo illum periculo eriperent, gratia, ut fit, hominis, per legationis speciem dimiserunt, quasi reipublicae causa abesset. Cum praeses nihilominus damnare pergeret, nec ullam absentis rationem haberet, Michael, huius frater, et cum eo apparitores priorum, pro tribunali adeuntes reipublicae causa, absentem allegabant ex priorumque auctoritate damnare prohibebant. Ibi, cum verbis certaretur, rixa tandem exorta ad bellum, ut praesidis priorumque apparitores. Fit civium concursus et alterutris faventium atria complentur. Pervicit tandem obstinatio praesidis, nec absentem modo damnavit, verum etiam fratrem, qui cum apparitoribus priorum ad tribunal venerat, relegavit ad tempus. Quosdam etiam e prioribus, quod huic reo favissent, gravissima post multatione afflixit.

Altero dehinc anno, Philippus Pistoriensium tyrannus quod diu parturierat aliquando tandem peperit. Cum enim haud multo prius ad Florentinos conversus, eorum auxilia in urbem recepisset, inito mox cum Castrucio fodere, intromissisque per noctem copiis, Pistorium illi tradidit. Quo facto omnes Florentinorum copiae quot auxilii causa intra urbem fuerant, opprimuntur. Huius vero rei nuntius ubi Florentiam perlatus est, priores e publico, quod forte ea die agebatur, convivio assurgentes, profectionem subitanam indixere, nondum prodicionis guarari, sed putantes aliquam urbis partem adversus Castrucium defendi. Ita, Pratum usque raptu agmine profecti, eo tandem in loco perditas res tyranni fraude cognoverunt. Inde, quoniam vanum erat conari, Florentiam revertuntur. Post haec, maiori nixu cogere exercitum ac mittere in hostem placuit. Apparatus ad hoc non magnifice solum, verum etiam celeriter facti. Dux exercitus praefectus est Ramundus Cardonius, qui magnos ante exercitus suo auspicio in Gallia ductaverat; ubi, post res bello egregie gestas, tandem adverso praelio a Mediolanensibus captum redemptumque. Florentini castruciano bello delegerant ducem; casusque ita tulerat, ut, altero post defectum Pistorii die, cum manu quadam equitum Florentiam pervenisset, praesentiaque et auctoritate mentes hominum extulisset ad bellum valentius capessendum. Cum igitur res subita et improvisa festinato indigere videretur, dux cum parte equitatus Pratum se propere contulit; reliquas vero copias ad eum convenire iussit. Cum omnes convenissent, movens inde dux, structa atque composita acie ad hostem pervenit.

[Page 124]

Castrucius fortunam pugnae experiri non ausus, intra moenia suos continebat, satis existimans fore, si urbem tutaretur. Quod exploratum cum esset, ad vastationem conversi, omnia circa urbem hostilem in modum per mlarunt, motis etiam saepius de industria castris, quo nulla regionis pars remaneret incolumis.

Post haec, retro profecti, Titianum circurasederunt. Aliquot dies circa illud commorati, vineas agere, machinas instituere cuniculosque deducere coeperunt. Ea cuncta iussu ducis vel enixe fiebant, quo mentes hostium eo maxime converterentur. Ipse tamen, longe alia cogitans, praefectum arcane instructum cum parte equitatus de prima vigilia dimittit, et occupare transitum paludis iubet. Eadem ipsa nocte, quo magis avertat hostem, aliam equitatus partem circa Pistorii moenia magno cum tumultu praedatum mittit. Agrum lucensem a pistoriensi agro, a superiori quidem parte, montes asperrimi dirimunt Apennini dorso connexi, aditusque ferme arcibus tenentur; altera vero ex parte palus latissima et impeditissimo ubique gurgite, praeter unum aut alterum aditum in quo se admodum coarctat, planitiem intersecat. Haec rursus arcta castellis praesidiisque hostes tutabantur. Ad haec igitur loca improviso occupanda missus praefectus, cum Fucetium pervenisset, pontem ligneum de industria paratum ad arcta paludum nocte desert, ignaroque hoste, copias traducit; de hoc ipso ducem certiore facit.

Ramundus, ubi haec intellexit, magna perfusus laetitia, confestim signa movit, desertaque protinus oppugnatione, vestigia praefecti secutus, ante pene quam hostis sentiret, cum omnibus copiis paludem transmisit. Inde Cappianum proximum castellum expugnare adortus, octavo fere post coeptam oppugnationem die, in deditionem accepit. Post haec, Falconium exercitu ducto (id quoque castellum paludi adiacet), pari tenore capit. Cum fama Florentinis prospera in dies vulgaret, ut hostis lacere admiroque videretur, amici sociique, opitulandi studio conciti, eo decucurrerunt. Senenses enim, supra ducentos equites quos ab initio miserant, totidem alios equites et sagittarios sexcentos oppugnationibus utiles adiunxerunt. Miserunt et praecipuae Seuorum familiae, suo provatim nomine, equites ducentos. A Perusinibus quoque et Bononiensibus et Volaterranis aliisque sociis auxilia eodem rumore excita supervenerunt. Ex quibus omnibus permagna equitum copia in exercitu erat, peditum vero ad viginti millia. Florentini, captis proximis trans paludem arcibus, demum, ultra profecti, Topalsium obsedere. Id castellum, praeterquam fossis et turribus munitissimum erat, quingentorum insuper militum praesidio

tenebatur. Stativis igitur circa illud positus, cum oppugnatio longius traheretur, exercitus, palustre humore ac insolita coeli gravitate confectus, aegrotare coepit, passimque languentium catervas erat inspicere, moriebanturque frequentes; missionem vero plerique valetudinis causa fiaitabant. Ea primo res vigorem exercitus Florentini populi attrivit. Permansit tamen in obsidione dux, et quasvis difficultates superare constituit. Obsessos vero cum munitio egregia, tum multo magis Castrucii spes et praesentia sustentabat; nam ille, ubi a Titiano subitum discessum nostrorum transmissasque paludes intellexit, cura simul et dolore anxius, Lucam redire constituit. Pistoriensibus igitur cunctis, de quorum tide ambigebat, profectioe indicta, nobilitatem omnem ac optimum quemque e plebe secum eduxit: ad tuendam vero urbem alias suorum copias dereliquit. Ipse, transgressus montium fauces per Nebulam fluvium, brevissimo itinere hostes antevenit, mediumque inter Lucam et florentinum exercitum, dextra ex parte, collem excelsum occupavit, ex quoque ad paludem militari opere fossam deducere aggressus est. Amicorum praeterea undequaque auxilia rogat, neque die neque noctu agere multa conarique desistit. Interea, quo hostes averteret, crebras incursiones a suis qui Pistorii remanserant in pratensem florentinumque agrum fieri providebat, incendiisque et rapinis cuncta misceri. Adversus eam manum ducentos equites bononienses, qui auxili causa venerant, retinere circa urbem placuit, hominesque ex agro adiungere, qui parati intentique incursionem hostium observarent. Itaque, aliquoties ante feliciter ausi Castruciani, tandem, cum licentius agerent, circumventi

[Page 125]

a bononiensi equitatu, concursu etiam agrestium oppressi, pene ad internecionem occiduntur .

Hoc detrimento accepto, rursus Castrucii spes debilitari est coepta, simulque obsessi, ubi fractas Castrucii vires deletasque copias in agro Florentino, qua una spe maxima tenebantur, cognoverunt, rebus iam diffisi, castellum dediderunt, incolumes inde abire pacti.

Recepto Florentini castello munitissimo praesidioque imposito, quid iam agendum foret consultabant. Erant quibus optimum videretur exercitum reducere, praesertim morbis gravitateque coeli laborantem, et longa difficilique militia per aestatis autumnique ferventissimos ardores insalubribus locis confectum, missione etiam multorum a duce concessa diminutum : nam, postquam diutius in bis locis commoratum est, multi, vel taedio castrorum vel metu valetudinis adversae, commeatum a duce postulaverant. Ea plane res perfacile concessa maiorem in modum attenuaverat castra; quae prospicientes quidam graviore exercitum reducendum suadebant; alii, iactantia raagis quam ulla probabili ratione ducti, non prius reducendum victorem exercitum praedicabant, quam Lucae moenia pulsassent. Haec tandem, quae minus sapiens, caeterum ferocior ac iactantior erat, ad extremum vicit praevaluitque sententia. Cum ergo Lucam petere statuisset, dux, postridie signa movens, ad sextianam paludem fecit castra. Biduo in bis locis commoratus, cum ad superiora contendere loca statuisset, cohortem praemisit, quae septa intercisaque complanaret. Hic centum non amplius equites in praesidio attribuit.

Castrucius, ubi adventare cohortem sensit, superiori de loco partem equitatus in illam mittit. Concurrunt equites qui in praesidio ierant cohortis, praeliumque equestre in subiecta valle conseritur, non magnum ab initio, sed tempore augescens. Quod enim propinqua erant castra, continuo plures ad strepitum vociferationemque praeliantium concurrebant. Pugna fuit egregia sine ullo pedite, ac supra tres horas sic acriter dimicatum, ut miscerentur saepe acies totae et invicem profligarenturque. Tandem Castrucius ipse cum reliquo omni equitatu repente in pugnam descendit; qui, cum de superiori loco impetum procellamque dedisset, ac longe numero praestaret, premere iam Florentinorum equitatum coepit. Ramundus quoque cum reliquo equitatu ad ipsa iam septa pervenerat aliquanto infra eum locum ubi pugnabatur, coniectusque in difficiles aditus, cum haud facile expedire agmen posset, superati interea equites qui adversus Castrucium dimicabant, terga dederunt. Ne detrimentum in fuga acciperetur, propinquitas maioris agminis ad septa ipsa expectantis effecit. Caeterum, in praelio optimus quisque aut interfectus est aut graviter vulneratus; capti etiam complures. Hosti quoque non incruenta fuit Victoria, multis suorum amissis, et ipso quoque Castrucio duce, dum cominus pugnat, vulnerato. Post haec, ad speciem commorati cum utrinque tubae canerent, tandem, nocte dirempti, in sua quique castra rediere .

Hoc praelium Florentinos longe segniore quam antea reddidit ad studium concertandi. Contra vero hostis, spe sublatus, victoriam meditari copiasque amicorum instantius arcessere, praesertim mediolanensium principum, quorum equitatus in agro parmensi bellum per id tempus gerere ferabatur. Igitur, favore partium ac praemiorum pollicitatione obtinuit, ut Accius Vicecomes, iuvenis et natura acer et multis bellis exercitatus, cum octingentis equitibus Apenninum transcendat, ac Lucam, quam ocissime possit, appropere. Interea, non insolito astu providit, ut quaedam circuni oppida per falsas prodicionum spes ducem exercitumque demorarentur, arcane colloquia apud primores sererent; quibus factum est, ut dux, falsa delusus spe, malo quidem Consilio, in his copias locis contineret diutius. Sed, cum fama adventare Accium vulgaret. Florentini primo falsum rumorem credere ab hoste diffusum. Enim vero, ubi exuperasse Apennini iugum, et iam Lucae appropinquare cognoverunt, retro moventes castra, Topalsium rediere. Muniendo eo castello cum diem integrum absumpsissent, motis postridie signis, Fucetium versus remeabant. Haec primum sub ortum solis agebantur. Eo die Accius

[Page 126]

cum equitatu venturus erat in castra. Itaque, dolens Castrucius Florentinorum copias sine

pugna abire, speratamque victoriam in ipso articulo e manibus praeterlabi, ipse cum suis e colle quem occuparat descendere ac impedire agmen destinereque constituit. Id cum ardentius faceret, magnam nostris difficultatem iniecit, et quasi incertos consilii reddidit properarentne abire. At id, praeterquam turpe et dedecoris plenum, insuper quoque periculosum videbatur. Starent ac resisterent? At novi equitatus formidabatur adventus, qui, si hosti adiungeretur, desperationem penitus afferebat. In bis difficultatibus vicit id consilium, quod raagis decorum videbatur, conversisque in hostem signis (quae unica erat salus), profectionem intermiserunt. Et levia quidam praelia statim committi sunt coepta, Duces vero, quasi mox totis agminibus conflicturi, se ad pugnam comparabant. Castrucius tamen e colle non penitus descendebat, sed minabundus et quasi mox aggressurus rem in longum protrahebat. Inter haec Accius cum equitatu supervenit, qui cum se Castrucio iunxisset, nulla fuit mora quin signa inferrent. Florentini, etsi adventus novi equitatus turbabat animos, tamen aciem struxerunt, et ad fortunam praelii se pro tempore compararunt. Acies triplici subsidio firmata fuit. Caeterum in congressu qui in fronte stabant fortissime dimicarunt. Sed ubi pugna ad secundam pervenit aciem, praefectus Ramundi, qui eidem praerat aciei, sive ignavia sive prodicione (nam utrumque de illo proditum est), referre illieo pedem ac signa convertere coepit. Ea res non agmen quod ab eo ductabatur solum, sed tertium quoque quod in subsidio stabat trepidare, ac de fuga magis quam de Victoria cogitare perpulit. Ita, prementibus hostibus, tandem omnes profligantur. In hac pugna non multi ceciderunt ob breve' admodum certamen; in fuga vero longe malora sunt detrimenta suscepta. Nam Castrucius, misso confestim equitatu, transitum paludis, qua evadendum fuerat, occupavit, bis qui in praesidio pontis erant sponte sua deserentibus. Ibi oppressi permulti mortales, capti etiam complures ; Ramundus ipse dux cum filio impedimenta quoque omnia in potestatem victoris devenere .

Victor triduo fere in bis locis commoratus, amissa prius castella recuperavit; spoliis mox captivisque Lucam missis, ipse cum omnibus copiis Pistorium rediit. Inde, florentinum agrum magno terrore ingressus, sexta post praelium die apud Signiam castra fecit. Opportunitas eius loci, qui bello urbi inferendo aptissimus est, studia civium commoverat ad Signiam muniendam. Ea de causa, equites peditesque eo missi in praesidio erant; qui, postquam adventare Castrucium intellexere, praesentia victoris conterriti diffisque munitioibus, aufugerunt. Hostis, capta Signia, secundis inde castris ad Piretolam constitit, duobus passuum minimis ab urbe. Mox ad moenia profectus, cuncta tumultu ac terrore complevit, refugientibus in urbem agrestibus, et pecora simul parvosque natos pavore insolito, quasi perditis rebus, una trahentibus. Structa centra portam acie, nemo cum obviam prodiret, ad vastationem conversus, quidquid villarum aedificiorumque fuit ab ea parte incendit. Ludicrum etiam cursus edidit a solito civitatis carcere Piretolam versus. Primum equites, inde pedites, mox scorta decucurrerunt. Horum singulis certaminibus singula pallia siricea victori proposuit. Triduo apud Piretolam hostis habuit castra. Inde, in viam pratensem deflectens, regionem amoenissimam insigni villarum celebritate a moenibus pene urbis ad Marinam fluvium uno tenore vastavit. Trans Arnum post haec missis copiis per proximum Signiae pontem, a sinistra fluvii ripa usque ad urbem ac laevos montes omnia populatus est. Ea cum perfecisset, onustum praeda militem inaestimabilique rapina locupletatum, Lucam reduxit, ut promissam Accio pecuniam solveret. Fuit autem summa auri viginti quinque millium. Quae cum ex fide persoluta esset, Accius, militibus suis in unum vocatis, "Exegimus, inquit, commilitones, rem praeclaram. Amico enim nostrarumque partium homini suis in periculis opem strenuam ferentes, unaque cum illo adversus hostem dimicantes, facilem ac locupletem victoriam nacti, gloria belli cum opulentia praedae coniunximus. Nunc autem tempus est per eandem qua venimus viam in Galliam remeandi. Quod ita laeto faciemus animo, si non

[Page 127]

iam Castrucio, sed mihi duci vestro concedetis, ut nostro ipsi nomino unam modo diem Florentina moenia pulsemus. Civitas enim est non diversarum modo partium, sed nostro quidem generi atque familiae peculiariter inimica. Quoties illa adversariis nostris submisit auxilia! quoties inimicos fovit! ut etiam huius vexilla e raediolanensi arce spectare cogere mur. Quare, agite nunc! parenti generique et mihi vestram operam navate. Cernat Florentinus e muro Accium Vicecomitem iniurias parentis suasque ulciscentem, ac discat parcius nocere generi nostro".

Ad haec laetum clamorem cum tota simul agmina extulissent, collaudata eorum fide, postridie in armis esse iubet, ac prima luce movens, Signiam rediit. Secuti sunt etiam castruciani milites, cum ob gratiam iuvenis, tum ob praedarum cupiditatem. Apud Signiam nocte una commoratus, postera die, structa insigniter acie, ad urbem venit. Ibi, cum se vexillaque e proximo ostentasset, nemine obviam prodeunte, in ipso fluminis alveo per multas commoratus horas, et ludicris quibusdam militari more factis, inclinante iam sole, Signiam rediit. Mox inde profectus, Lucam primo, post in Galliam transiit.

Post Accii discessum, Castrucius iam ipse per se copias omnes circa Pratum deduxit. Cum frustra eius oppidi oppugnationem tentasset, ad vastationem conversus, omnia ferro ignieque populavit. Novem fere diebus circa Pratum consumptis, Signiam cum exercitu regressus, ultra citraque Arnum infesto rursus agmine portas adusque discurrit, ac si quid incolume fuerat a priori vastitate, incendit. In tanta civitatis clade, illud etiam turbabat, quod multitudo agrestium cum pecoribus ac semirapta supellectile in urbem refuga, per vias passim omnia complebat. Hanc sive ob insolentiam urbis, sive ob anxietatem incommoditatemque rerum suarum, morbus invaserat, malique huius contagio cives etiam apprehenderat, et moriebantur multi, et piena aegrotantium cuncta cernebantur. Caritas quoque annonae consecuta est, raptis aut incensis frumentis, ac spe in futurum deterrima. Augebat insuper civitatis metum, quod vulgo ferebant Guidonem Aretinorum praesulem magno cum exercitu e superiori parte ad urgendam obsidionem esse venturum; rogatumque a Castrucio multis nunciis constabat, veterem Aretinorum cladem apud Campaldinum acceptam memorante, ac tempus

ad delendam inimicorum potentiam ostendente, fore quidem, si ille superiori de loco adventaret, ut Florentia undique obsideretur, multitudinem vero populi absque importato victitare non posse.

Ob hunc obsidionis metum, viri creati sunt duo ad moenia urbis caeteraque munimenta inspicienda instaurandaque : Nerius Angeli filius Albertus et Ianus Landi filius Albicius. Ab his valium aliquot locis factum; in arce autem fesulana, ne eam occuparet hostis, praesidium communitum est; alterum quoque praesidium in colle urbi imminente ad Miniatis aedem. Caeterum, neque preces neque monita Castrucii Guidonem praesulem movere potuerunt, sive quod eius odium in Florentinos minime acerbum erat, sive quod Castrucii gloriae invadebat, sive quod eius magnitudinem formidabat. Castrucius certe semper prae se tulit praedicavitque per praesulem stetisse, quo minus Florentia malo domita caperetur. Tunc autem per se bellum gerens, omnia vastationibus incendiisque foedavit. Post hoc, per Marinara fluvium transire in agrum mugellanum conatus, cum ab accolis, concursu ad Comblate vetustum oppidum facto, transitu arceretur, circa fluvium diffusus, hominum pecorumque magna coacta praeda, nocte una in his locis commoratus est. Id Florentiae nunciatum cum esset, missi equites ducenti et peditum duo millia fauces ipsas fluvii qua redeundum erat praeoccupare constituerunt ; quod si fecissent, videbatur hostis evadere non posse. Sed Castrucius, parvo anteveniens spatium, cum omni praeda ac longo captivorum agmine praetergressus est. His peractis.

[Page 128]

cum quantum nullus antea regionem afflisset, relieto apud Signiam satis grandi praesidio, Lucam rediit. Ibi suorum operum ostentator speciem quamdam triumphi egit; apud Signiam quoque monumentum victoriae nummum percussit .

Dum haec a Florentinis Castrucioque geruntur, Guido Aretinorum praesul magnis equitum peditumque copiis Laterinum obsedit. Causa vero obsidendi ista fuit. Pontifex romanus, commotus ob Tiferni occupationem a praesule Aretinisque nuper factam, cum frustra adversus eos minas censurasque exercuisset, tandem Cortonam antiquum oppidum a praesulatu Aretinorum abscidit, ac proprium illi episcopum dedit Rainerium Beordi filium e familia nobili.

Is ergo cum in diminutionem civitatis procurasse abscissionem eius oppidi videretur, tanta repente indignatio apud Aretinos coorta est, ut domos ubertinae gentis, ex qua is erat, everterent, et castella quae ab illis tenebantur infesto milite pervaderent. Cum itaque Laterinates propter vicinitatem gentis ad favorem eius inclinare viderentur, et aliae quoque indignationis causae subessent, ad illud obsidendum cum multitudine Aretinorum profectus praesul, tandem oppidum cepit et ad solum evertit.

Post haec Sabinum exercitus a praesule traductus. In id oppidum nulla iam Cortonae iniuria, sed partium ducebat studium. Admotis itaque copiis, cum Sabinum quoque obsedisset ac tandem expugnasset, pari tenore ad solum evertit .

Eodem anno, per extremum fere autumnus tempus, Castrucius per proximos agnatosque captivorum de pace cum Florentinis agere coepit. Eius rei causa, cum parentes propinque multa per gratiam conarentur, ac per se quisque operam navaret, in suspicionem venere, ne per speciem pacis colloquia prodicionis quaereren'tur. Itaque, suppressa eius rei mentio est, salubriiie civitatis decreto provisum, ne cui proximo agnatove captivi alicuius arcis aut oppidi custodiam liceret committi. Ne autem aperto bello vagari licentius quiret hostis, unum apud Comblate, alterum apud Bonum montem praesidia communiverunt ac stationibus militum firmarunt, quo nec per mugellanum agrum, quod iam prius tentaverat, nec per Gravem fluvium pervadere posset. Vectigalibus quoque adauctis, novos pecuniarum reditus novumque delectum habere constituerunt. Praeterea, in his ipsis difficultatibus, ne inferiores beneficentia viderentur, Bononiensibus gravi tunc bello laborantibus ducentorum equitum misere subsidium. Ita, iam dempto metu, malori cum animo res a civitate gerebantur.

Inter haec hostis, reductis copiis, Murlum oppidum non longe a Prato obsidere constituit, Eius rei gratia, cum exercitum admovisset, machinis et cuniculis ac omni expugnandarum arcium apparatu pervincere adortus est. Erant in praesidio milites centum quinquaginta, duoque cum his praefecti e nobilitate Florentina, Iohannes Adimar et Raynerius Pactius. In his tanta providentia ac magnitudo animi fuit, ut hostium conatus longo tempore frustrarentur. Castrucius ergo saepe incassum expugnationem adortus, cum immorandum esse videret, quaedam circum oppidum praesidia communivit: cuniculos vero in ipsam arcem agere perrexit. Crebro insuper adortus per diem plurimum, nonnunquam etiam noctu, nec spatium somni nec ullam quietem obsessis dabat. Quare, tandem lassitudini militum timentes praefecti, quod magni murorum ambitus assidua incubatione tuendi erant, re Florentiam nunciata, subvenire postularunt. Id cum negligenter fieret, hostis interea de praesidio in praesidium

[Page 129]

fossam vallumque circumduxit ac omnem ferendae opis spem obsessis praecidit. Durante apud Murlum obsidione, castruciani, qui apud Signiam erant, florentinum agrum assiduis incursionibus infestabant. Demum, pisana via discurrentes, cum ad ipsas pene urbis porias magno tumultu devenissent, irritati maiorem in modum cives, in eosque egressi quatuor passuum minibus, ita praecipites egerunt, ut effusa semper fuga uterentur, nec ulla arte praeterquam celeritate pedum evaderent. Ex hoc hostes appropinquare urbi formidarunt; sed remotiora vexantes loca, omnifariam belli clades inferebant. Obsessi vero apud Murlum in dies magis premebantur, ac iam partem murorum cuniculi quassarant. Quae cum in praesentia forent gravia et in futurum graviora timerentur, ad extremum iam auxilium respiciens civitas,

Carolus Roberti regis filium in Etruriam evocare ac ei civitatis imperium tradere constituit'. Huiusce rei gratia, legati quinque creati: Franciscus Scala, Alexius Rinutius, Donati duo, alter Acciaiolus, alter Perutius, Philippus Bartholi filius.. Hi decretum populi ferentes, cum ad Carolum venissent, Alexius (is enim scientia iuris clarus ea tempestate habebatur), " Quod faustum, inquit, felixque sit tibi, Carole, parentique tuo nobisque omnibus, florentinus populus te in decennium bis conditionibus dominum gubernatoremque civitatis deputat .. Conditiones ex pagella recitatae sunt, non dissimiles bis quae fuerant dudum in traditione regi descriptae, nisi quod hic certus pecuniarum militumque modus erat praescriptus, ibi vero cuncta regis arbitrio permissa. Iuvenis igitur, ex sententia patris civitate suscepta, sese copiasque parabat, proxima aestate in Etruriam transiturus. Castrucius, dum haec agebantur, Murlum summa vi oppugnabat; iamque murorum partem cuniculi everterat; reliquas vero machinae quassarant. Defessis militibus ac vulneratis, nulla cum ratio durandi superesset, oppidum Castrucio deditur, bis qui intus erant incolumibus abire pactis. Murlo recepto, hostis moenia refecit ac praesidio militum communivit.

Per haec ipsa tempora, Petrus quidam gallus copiis Florentinorum praefectus, cum suae gentis hominibus qui apud hostem militabant clam tractatu habito, necem Castrucii ac Signiae receptionem multis ac magnis pollicitationibus agitabat. Ea res demum patefacta sortiri effectum nequivit. Caeterum, captis plerisque auctoribus supplicioque affectis, ita turbavit Castrucii exercitum, ut cuncta suspicionibus implerentur. Et auxit mox eum timorem, quod Petrus cum subitaneis equitibus solito audacius ad Signiae portas accessit. Itaque ipse, duobus peditum millibus, equitibus vero septingentis Pistorio movens, Signiam petiit. Ibi, amotis e praesidio iis de quorum fide dubitabatur, cum bis copiis florentinum agrum ingressus, via senensi Cassianum usque pervenit, et quo dolorem augeret, incendia late exercuit iam fama vulgarat Caroli regis filii apparatus; nec ambiguum erat illius adventura proxima aestate esse futurum. Quam rem secum agitans Castrucius, Signiam deserere statuit; ante tamen quam id faceret, quo metus suspicio abesset, structo agmine, ad Piretolam venit. Ibi aliquanto commoratus, nemine prodeunte obviam, reductis Signiam copiis, postera die oppidum incendit copiasque a Signia Carminianum traduxit. Ea posthac sedes fuit belli. Inde pratensem florentinumque pervadens agrum, cuncta belli cladibus reddebat infesta Principio insequentis anni Castrucius, quo Petrum Florentinorum praefectum pro tentata nuper in se prodicione ulcisceretur, haec machinatur. Ratus enim, ut nuper Signiam, sic etiam alia oppida fraude tentaturum, homines subornat, qui clam cum Gallo serant colloquia, et re arcane composita, tradere Carminianum paciscantur. Gallus, ad haec natura pronus, cum desertam ab hoste Signiam ob sui unius putaret factum, cupide magis quam caute in re periculosa incessit. Pactus enim prodicionem sine ullo Consilio, ipse unus conscius cum

[Page 130]

aliqua delectorum manu ad recipiendum oppidum profectus, in insidias ad hoc ipsum institutas praecipitatur. Ibi repente circumdatus ab hoste, ac tandem, cum resisteret, profligatus, cum nullis suorum capitur; quem mox Castrucius ad se ductum securi percuti iussit. Eam ob rem accelerata Caroli evocatio est atque iterato imperium illi decretum. Conditiones insuper quaedam largiores additae: ducenta auri millia in annos singulos, durante eo bello, florentinus populus exhibebit: stipendia insuper equiti conducto et pediti. Horum numerus erat ad sex millia militum. Oratores cum his conditionibus ad accelerandum illius adventum missi Alamannus Acciaiolus, Spinellus Primerani, Petrus Nardi . Eodem anno Signia reposita est, quam superiori anno Castrucius everterat. Et quo habitatoribus compleretur, data cunctis immunitas est qui in eam coloniam migrarent. Inexhausta quaedam erat per id tempus tributorum pensio. Ob ea fugienda onera, compusculi id se in oppidum contulerunt.

Per id tempus pontifex legatum in Etruriam misit Iohannem Ursinum romanae ecclesiae cardinalem. Is ergo, Pisas mari advectus, inde Florentiam petens. Caroli adventum, qui eodem fere tempore ingressus in Etruriam ferebatur, expectavit. Carolo autem complusculos dies Senis mora fuit, ad componendas familiarum discordias civitatemque in suum arbitrium redigendam. Quod cum tandem ex sententia perfecisset, mense fere post legati ingressum Florentiam venit. Satis constat neminem unquam ante, quod quidem memoria extaret, tanto procerum comitatu tantaque insigni pompa in Etruriam venisse. Caeterum, in bello gerendo nequaquam ferventi animo deprehensus est, seu id tarditate molitiaeque naturae, seu a patre monitus; nequaquam ita se strenuum praehere visus est, ut magnitudo nominis copiarumque poscebat. Tantis igitur viribus apud Florentiam crescentibus, cum regis simul pontificisque robur, supra quam ferri posset, insurgere videretur, conterriti diversae factionis principes sibi prospicere perrexerunt, sollicitati maxime a Galeatio Vicecomite Mediolanensium tyranno, qui iampridem a pontifice regeque lacessitus bello, castrucianum in Etruria tumultum concitavit, et crescere adversariorum potentiam haud quieto spectabat animo. Is igitur, sollicitando atque monendo, tandem auctor fuit, ut principes diversae partium factionis, contrario insurgentes nixu, Ludovicura Bavariae ducem ad imperatoriam dignitatem electum in Italiam evocarent. Erat iampridem Ludovicus pontifici romano infensus, quod nuper, ob favorem genuensi gallicoque bello inimicis praestitum, pontifex indignum pronunciarat imperio et censuras in illum severissime exercuerat. Igitur, ubi de mente Itali corum certior factus est, superatis confestim Alpibus, Tridentum pervenit, ut praesens de re proposita cum proceribus loqueretur, modumque sui transitus tempusque componeret. Tridenti igitur indicto conventu, Mediolanensium, Mantuanorum Veronensiumque tyrannorum, alique ex Gallia et Etruria principes eius factionis ad eum convenerunt, magnisque demum pollicitationibus effecerunt, ut, omisso in Germaniam reditu, copiis vero evocatis, Italiam Romanamque pervadat. Ea res fama rumoreque

populorum diffusa mentes omnium erexit, ac futura, ut fit, expectatione suspendit. Igitur, insequentis anni principio Ludovicus, contractis ad aliquem modum copiis. Tridente movens, per dexteros montes Brixiam primo, inde Mediolanum pervenit. Ibi, ut mos est, magno concursu hominum per manus Guidonis Aretinorum praesulis coronatur. Hunc enim pontifex romanus, ob Tiferni, de qua supra diximus, invasionem, primo censuris vexatum, quoniam et censuras et pontificem contemnebat, tandem omni dignitate privarat; in eiusque locum Bosum quemdam libertini generis praesulatus titillo substituerat; qua indignatione ac simul studio partium accensus, cum Aretinis dominaretur, magno equitatu ad Ludovicum accesserat. Nec erat fere per id tempus maior incendi! fax. Huius igitur manibus tunc apud Mediolanum Ludovicus coronatus est. Post coronationem vero mora longior fuit

[Page 131]

pecuniis comparandis, quarum non avidissimus tantum, aed etiam indigentissimus erat. Atque eo in genere hic primum illius improbitas patefacta est. Cum enim opera maxime Galeactii Vicecomitis in Italiam accessus esset ac summo cum honore Mediolani receptus, usque adeo perverse ingratus fuit, ut pecuniarum cupiditate dominatu eum spoliaret et in carcerem truderet; Actium vero huius filium, quem castruciano praelio interfuisse diximus, ac Luchinum fratrem una captos ad redemptionem sui magna pecunia compelleret, Imposito deinde Mediolanensibus novo praeside, ac vigintiquatuor civibus in Consilio adiunctis, cum speciem quandam libertatis subostentasset, quasi collati beneficii pretium, ingentem pecuniarum vim ab illis extorsit.

Dum haec in Gallia geruntur, Carolus et Florentini adversus Castrucium paratas copias circa maturationem segetum in hostes misere. Non enim profectus est in exercitu Carolus, sed Florentiae remanens, Novellum quemdam e suis proceribus exercitui praefecit. Hic igitur cum exercitu profectus, prima non longe a Signia fecit castra, triduoque in bis locis commoratus est, nemine penitus gnaro quas hostium partes foret invasurus. Demum, noctis silentio movens, tabernaculis etiam, quo minus sentiret hostis, ad speciem relictis, per sinistram Arni ripam Fucetium pervenit. Inde, subitaneo ponte transmissis paludibus, ad oppidum eius regionis munitissimum (Montem incolae vocant) copiis omnibus consedit. Expugnationem eius aggressus, cum certatim equites peditesque niterentur ac, sine ulla sui cura per fossas ac praerupta evadentes loca, scalas moenibus admoverent, multitudoque sagittarum, tamquam nimbus quidam, hostes vulneraret, tandem nudata defensoribus moenia capit. Oppidari ex primis moenibus in secunda refugerunt; nam triplici muro oppidum circumdabatur. Verum, secunda eadem virtute expugnata, capiuntur. Restabat arx. Ea minime tunc tentanda est visa; sed ad praedam caedemque oppidanorum versi milites, cura rixae contentionesque Inter domesticos conductosque orirentur, qui minus poterant ignem temere iniecerunt. Id pluribus locis factum omnia comprehendit, ut nemo fere cuiusquam aetatis aut sexus eo ex oppido superforet: nam et latentes fiamma' ruinaque domorum et deprehensos gladius iraque absumpsit. Qui in arce erant, dierum octo inducias pacti, ni intra eos dies opem attulisset Castrucius, arcem dedere promiserunt. Ea de' causa Castrucius ad ea loca profectus, cum procul a Florentinis editiori loco constitisset atque impar esset numero copiarum, ferre auxilium suis nequaquam erat ausus. Ita, arx tandem ab bis qui intus erant pactione deditur. Florentini, potiti integre oppido, moenibus propugnaculisque reparatis, praesidium in eo posuerunt. Inde, ad hostem profecti, nec longe ab eo castraraetati, pugnae se obtulerunt; quam cum detrectaret Castrucius ac intra munitiones suos contineret, triduo commorati, retro moverunt castra, transmissisque paludibus et agrum pistoriensem ingressi, Arteminum obsederunt. Id quoque castellum per ea tempora munitissimum erat. Aliquot dies circa illud commorati, tandem incredibili virtute expugnare adorti sunt. Cum egregie resisteretur, ingenti materiae vi circa muros congesta incensaque, valium simul portaque crematur. Neque die neque noctu oppugnatione intermissa, qui intus erant, desperatis ad extremum rebus, incolumes abire pacti, castellum dedidere.

Cupientes post haec eodem vincendi ardore Carminianum adoriri, Carolus Florentiam revocavit, certior factus de Ludovici adventu. Ille enim, post Mediolanensium principes deceptos pecuniasque exactas, cum caeteronim principum tyrannorumque animos ab se ob id alienatos sentiret, conventum iterato indixit Urceis in oppido brixensis agri. Ibi vel purgato vel attenuato crimine, erectis iterum animis, Etruriam petiit, superatoque Apennini iugo, cum omnibus copiis per agrum lunensem Pisas versus adventabat. Ob eam rem exercitus a Carolo tunc Florentiam revocatus est.

Castrucius, ubi appropinquare Ludovicum intellexit, obiam cum equitatu profectus, summo

[Page 132]

honore illum excepit, donisque et muneribus maonifice fovit. At Pisani, etsi primo illius in Galliam adventu laetati fuerant legatosque suos in primo illo conventu ad eum miserant, tamen postea, vel hominis improbitatem avaritiamque formidantes vel contentionem romanae sedis contra quam hic aperte nitebatur perhorrentes, excludere portis omnino statuerunt. Itaque, dudum coronatione eius nunciata, focos et caetera laetitiae exultationisque indicia fieri Pisis venterant; et tunc, illo appropinquante, urbem communiverant, germanosque equites mercede apud se rpilitantes, ob generis suspicionem, ablatis equis, pepulerant urbe; denique, si vi conaretur, vocare auxilia Caroli Florentinorumque cogitabant. At Ludovicus, si ab ea civitate vel unica per Etruriam imperatorii nominis faultrice reprobaretur, gravissimum sibi ad caetera conficienda ratus, curam maxime verterat in Pisanos, nec quicquam intentatum

relinquere constituerat, quo suae illos adiceret potestati. Misit igitur oratores, qui pisanum alloquerentur populum benignisque pollicitationibus conciliarent animos. Sed hi qui rempublicam tenebant, gravissimi et sapientissimi viri, mobilitatem plebis veriti, eos in urbem recusarunt admittere. Restabat igitur vi conari: sed inerat periculum, ne ad Carolum Florentinosque confugientes, auxilia inde quaererent aperteque desciscerent. Horum igitur mediam quamdam placuit viam tentare per Guidonem Aretinorum praesulem, cui publica cum Pisanis erat amicitia, an a proposito divelli possent. Praesul igitur, legatis Pisanorum principibus civitatis ad se fide publica vocatis, apud Libramfactam oppidum coUoquium instituit. Denique, post multa ultro citoque agitata, ras huc redibat; Pisani sexaginta auri millia novo principi dare promittebant, ut inde abiret, nec eos bello adoriretur; in urbem vero uti reciperent, nulla suasionem poterant adduci. Ea conditione per Ludovicum repudiata, cum legati re infecta Pisas reverterentur, Castruciu?, traiecto confestim Auferi fluvio (nam castra Ludovici cis amnem erant), legatos contra fidem eis datam intercipit; et Ludovicus, simul atque captos Pisanorum legatos cognovit, subitaneo impetu, traiecto amne, Pisis copias admovit. Caeterum ea captivitas legatorum magnas in exercitu contentiones peperit. Guido enim praesul, ad dedecus sui nominis pertinere arbitratus legatorum oppressionem, quos ipse data fide in colloquium iussu principis evocasset, iniuriam sibi a Castrucio inflictam vociferabatur; non enim tam Pisanos quam suam fidem esse violatam. Peracta denique inter eos contentio est, cognoscente Ludovico. Praesul legatos Pisanorum liberandos remittendosque in urbem clamitabat, aperteque prae se ferebat hanc iniuriam non esse laturum. Castrucius minime se admirari aiebat, si ille hostes vinci doleret; ex matre siquidem Florentina genitum, neutra ex parte integrum esse: itaque hos sectari, illis favere; ut enim generis diversitatem, sic animi inconstantiam miscuisse. "Neque vero haec eius vacillatio, inquit, nova est, nec primum nunc deprehensa: nam, quod Florentia stat ac non malo domita iam pridem concidit, hic unus est causa: urbem enim adverso praelio fractam, cum ipse ad portas urgerem, multitudo autem inclusa nec frumentum haberet nec famem tolerare diutius posset, et obsideri et capi nullo negotio potuisse, si hic, a me quaesitus rogatusque, ad urgendam obsidionem e superiori parte venire voluisset; eam tunc rem ab hoc desertore proditoreque suarum partium recusatam, has nunc molestias novo principi afferre: atque ut Florentiam tunc salvam esse voluit, ita nunc Pisanos in potestatem venire permoleste fert. Tu, inquit, princeps, non quid Guido praesul velit, sed quid tibi conducat spectare debes". Ad haec praesul: "Se quidem sui generis nequaquam poenitere, nec sane ignotum esse posse Castrucio, cum ille nuper apud Aretinos egenus et miser sustentamenta vitae ab eodem genere reportarit: ad obsidendam vero Florentiam ea de causa non venisse, quia tunc sibi pax fuerit cum Florentinis, quam salva fide frangere non licebat; sed ita semper animatum fuisse, ut iurisiurandi religionem fidemque etiam hosti datam putaverit conservandam. Neque enim, inquit, si tu, Castruci, ut proditor et improbus, paceni Florentinis fregisti, ego quoque frangere debui. Nam Pisanorum quidem facto nil magis obstitit obstatque quam tui unius praesentia. iam

[Page 133]

enim certe scio principi huic portae illae paterent, nisi te omnium fraudium proditionumque auctorem Pisani vererentur". Haec et huiusmodi altercanles Ludovicus separavit et ad Castrucii favorem inclinare aperte visus est. Aggressus igitur obsidionem Pisanorum, urbem undequaque cinxit, ac, mense fere toto circa illam commoratus, pactione tandem recepit. Per haec ipsa tempora, Guido Aretinorum praesul, motus oh superiorem indignationem, a Ludovico discessit, quasi negotiis in Aretinos vocantibus. Cum per maritimam iter faceret, apud Nigrum montem correptus morbo, interiit: vir magnus quidem atque gloriosus, nisi quod adversus pontificem rebellis. Quem tamen errorem ante obitum recognovisse, ac, si vita suppeteret, pro eodem pontifice adversus hostes militaturum se promisisse, quidam literis tradidere. Post huius mortem, Petrus cognomento Sacon, huius Guidonis frater, tyrannidem Aretinorum excepit. Ludovicus, receptus Pisis, duobus fere mensibus ibi commoratus est, pecuniis exigendis ac caeteris parandis quae ad iter pertinebant. Constituerat enim non solum Romam patere, verum etiam Roberti regnum invadere. Sed dum Pisis moram trahit, a Castrucio rogatus, Lucam primo, mox inde Pistorium accessit, ut Florentiam ex propinquo videret. Reversus Pisas, cum omnia tandem parata forent, iter per maritimam regionem Romam versus ingreditur, habens equitum peditumque pergrandem exercitum. Castrucius, cum sibi quoque eundem foret, praesidio mille equitum Lucae relieto, ipse cum quingentis equitibus ac mille sagittariis post Ludovicum secutus, Viterbii se cum illo coniunxit. Carolus vero, quamdiu hostium copiae Pisis constiterent, cum suis ipse copiis Florentia commoratus est. Sed ubi Ludovicum Castruciumque arripuisse iter cognovit, Florentinis in concionem vocatis, necessitatem profectionis suae ostendit, ac Philippum quemdam e suis praefectis cum mille equitibus in praesidio se relinquere pronuntiavit. Cohortatus deinde cives ad fortitudinem et constantiam, cum caeteris copiis Senas primo, inde Perusiam, post in regnum abivit. Romani, iam pridem audito Ludovici adventu, in seditione gravissima versabantur; et praevalebat factio regi pontificique adversa. Ab ea tandem receptus in urbem Ludovicus, haud multo post magno applausu populi coronatur. Caeterum nullus in coronando solitus ordo, nemo legatus, nulla pontificis auctoritas adfuit. Imposita est illi corona, populi nomine, a Sciarra Columnensi, principe diversae factionis; in cuius rei memoriam ipse posterique eius ad antiquum gentis insigne coronam addidere, quasi praeclarum fuerit scelerate fecisse Castrucio quoque permaximi Romae sunt honores impensi, nec a Ludovico solum, qui cuncta illi eximia tribuebat, sed a populo etiam romano. Unus post principem hic spectabatur; ad hunc unum omnia referebantur Consilia, hic denique unus erat a quo res tota pendere videretur. Concursus maximi tota ex Italia Romam fiebant. Omnes enim qui pontificem oderant, vel studio partium diversa sequebantur, exultanti laetitia properabant, iamque Roberti regnum, tamquam partium caput, pervadendum occupandumque dictabant. Et virium certe armorumque sat esse videbatur, apparatusque ea de causa propalam fiebant.

Versis igitur in principem animis ac omnium sermone illius famam celebrante, splendida memorabilisque res in Etruria gesta mentes in se animos'que convertit. Philippus enim, quem praefectum copiis Florentiae relictum ostendimus, rem magnam audacemque adortus est, Pistorium capere, secutus in ea re duorum exulum cohortationem, qui locorum quari intromittere copias promiserunt. Igitur, scalis machinisque in pratensi arce secreto fabricatis, ubi tempus rei gerendae visum, Philippus, cum equitibus primis fere tenebris Florentia egressus, Pratum concessit, nemine florentinorum civium gnaro, praeter unum Simonem Tosam, splendidum equitem e suprema nobilitate, quem in partem huius consilii iampridem susceperat. Ibi exules per glaciem

[Page 134]

(asperrima namque erat hiems) fossas transgressi, partem murorum maxime neglectam scalis ascenderunt ac centum fere milites secutos exceperunt; complures quoque, pedetentim transgressi fossas, moenia perfodere aggressi sunt. Dum ista fierent, praefectus forte vigillum, ambita caetera urbe, in haec ipsa loca devenit. Cum, ut fit, custodes excitaret, deprehenso strepitu, accurrit clamoremque extollit. Ad cara vociferationem expectati qui loco vicini erant, rem persenserunt celeriterque diffusus per urbem clamor homines excitavit. Philippus Inter haec, ponte super fossas iniecto, frequentes transmiserat, et simul moenia, iam binis locis effracta, transitum non pediti modo, verum etiam equiti dabant, ipseque Philippus iam introierat, summaque constantia rem exequabatur. Quin etiam, qui pro moenibus erant in proximam evadentes turrim, custodibus vi oppressis, ignem in subiectam coniecerant portam, quo facilius multitudini foret' ingressus. Erant Pistoni in praesidio milites castruciani circiter septingentos. Hi, cum ingressum hostium ex clamore sensissent, trepidi primo convenerunt, voluntatem civium ac prodicionem formidantes. Sed postquam cives integris animis corripere arma adversus ingressores viderunt, spem bonam complexi, parte suorum apud forum relieta, caeteri ad arcendos hostes cum multitudine civium properarunt. Praelium atrox fuit quantum nunquam ante; tandem, praevalentibus Castrucianis, ad fracturas usque ipsas murorum qui ingressi fuerant repelluntur, multique conterriti excedebant urbe, multi etiam eorum qui pro moenibus stabant, quasi re desperata, locum deserentes, ad suos qui extra urbem constiterant refugerunt; eratque incertitudo quaedam et vacillatio per fossas et praepedita loca, aliis intrare, aliis evadere properantibus. Sed restituebat praelium ipse dux, qui cum turma equitum ante fracturas ipsas consistens, ubi appropinquabat hostis, procellam equestrem in eos dabat ac pedem referre compellebat. Ita, saepius fluctuante praelio, cum acriter tamen Castruciani pugnarent praevaliturique tandem viderentur, porta interim refracta atque cremata, multitudo equitum pedumque irrupit, tubaeque simul et classica militumque clamor malori tumultu ab ea parte exaudita, Castrucianos fregere. Quare, paulatim cedentes, in forum revertuntur. Ibi, susceptis Castrucii filiis (duo quidem erant) ad arcem, quam in extrema urbis parte communiverat, aufugerunt. Cives autem, omisso certamine, domos suas reversi posuerunt arma, victoremque per urbem discurrere passi sunt; nec posthac nisi ad arcem praeliatum est, et quidem non sine periculo eorum qui vicerant. Philippus enim, vestigia secutus hostium, centra ipsam arcem signa constituerat; milites autem, ad praedam dilapsi, ducem nudatum pene omnibus copiis dereliquerant. Eam igitur paucitatem conspicati hostes, eruptionem subito faciunt, magnoque ruentes impetu, non multum abfuit, quin ducem ipsum signaque opprimerent. Nec usquam ea nocte malori periculo res stetit; nam, profligatis qui cum duce remanserant, caeteros per urbem sparsos praedaeque intentos opprimere nullum erat negotium. Sed egregia virtute ducis hostium vis sustentata est; et simul aurora iam affulserat, militesque, intellecto periculo, ad signa recurrebant. Quare, desperalis ad extremum rebus, Castruciani, relieta penitus urbe, arce quoque ipsa deserta, aufugerunt. Urbs tota a militibus direpta est sine ulla exceptione, amicarumne partium an inimicarum quis esset; a civium tamen corporibus temperatum.

Post haec Philippus, corapositis ad aliquem modum rebus, decimo fere post die Florentiam rediens, tanto honore susceptus est, ut triumpho similis eius ingressio videretur, societatibus cum vexillis obviam prodeuntibus, magistratuque et caeteris ordinibus certatim se ad eius honorem effundentibus. At Casirucius postquam amissum Pistorium cognovit (celeres enim nuntii mare delati, neque die neque noctu intermissa navigatione, triduo rem ad eum tulere), ad Ludovicum profectus, gravissime questus est, quod se pericula sua providentem Romam invitum traxisset. Inde, festinato recessu cum his quas adduxerat copiis (erant haec sexcenti equites delecti et mille sagittarii), Pisas versus redire properavit. In itinere ipso, quoniam sollicitudo animi tarditatem corporis anteibat, relictis post se copiis, ipse cum duodecim

[Page 135]

comitibus, die noctuque fatigatis equis, per infestas latrocinii vias Pisas pervenit. Ibi praesentiam suam ostentans animumque afflictis addens rebus, caetera in fide continuit. Post haec, contractis copiis, in agrum pistoriensem profectus, Murli in arcem, quae media inter hostes relieta erat, frumentum simul praesidiumque induxit. Lucam mox Pisasque regressus, rempublicam Pisanorum suo pro arbitrio, quasi communi utilitate id exigente, administrabat, pecuniasque ad bellum inde sumebat.

Ludovicus inter haec nefariam rem aggreditur, falsum pontificem romanum facere privata sua sententia, Iohanne XXII eiusdem sedis vero antistite; quod ludibrium barbari vesanique hominis sacra tidelium ecclesia nequaquam recepit; tantum fautores quidam eius peritidae receperunt, qui merito ab unitate fidelium sequestrati sunt. Addixerunt se quoque huic e furori complures apostatae religionum ac omnis sentina reproborum clericorum. Ipse

vero falsus pontifex sibi cardinales creavit, ac caetera veri pontificis officia aemulatus, Ludovicum in imperio conlirmavit. Ita falsus imperator falsusque pontifex sibi invicem auctores dignitatis fuerunt, altaria sacrasque urbis sedes mutuo profanantes.

Dum ea Romae geruntur, Castrucius, neque diem neque horam intermittens, cum omnia sagaci scrutaretur animo, tandem in spem venit Pistorii recuperando Afferebant vero spem huiusmodi causae. Post captum direptumque Pistorium, cum urbs plane rebus omnibus spoliata fuisset, contentio quaedam inter Philippum Caroli praefectum et Florentinos erat coorta. Iubebat ille frumentum caeteraque ad eius urbis tutelam necessaria Florentinos publico sumptu inferre. Illi vero non sibi sed Carolo quaesitam urbem Pistorium respondebant: se quidem ducenta auri millia praestare in annos singulos certa pactione promississe, quae iam plane essent persoluta; nec esse aequum supra id quod semel conventum pactumque sit populum onerari; magis vero illum ipsum, qui urbem Pistorium omnibus rebus exuerit, necessaria ad eius tutelam resarcire debere. Quid enim indignius quam, cum ipse vacuefecerit, praedam quidem sibi habere, iubere autem alios replere? Philippus contra: iure belli, parta militum esse consuesse; satis profecisse videri, quod hosti illa suo periculo ademisset: praedam vero quam miles ceperit ut iam restituat petere, ingratisimum simul iniquissimumque videri. His contentionibus neque frumenti quantum sat erat importabatur, neque caetera opportuna fiebant. Castrucius ergo gnarus istarum rerum, cum hostium contentiones lucrum existimaret suum, exercitu Pisanis Lucensibusque indicto, magnis repente copiis Pistorium obsedit. Erat intra urbem Simon Tosa eques Florentinus a Pliilippo relictus, habens in praesidio milites circiter mille et cum his equites trecentos, praeterea cives pistorienses eiusdem factionis. Cum his urbem egregie tutabatur, interdumque, eruptione facta, hostes invadere ac turbare opera non dubitabat. Alia vero manus equitum Prati consistens saepe Castrucianos pervadebat, ut neutra ex parte sibi quies esset. Castrucio unica spes erat in corameatus defectu, docto intra urbem duorum non amplius mensium annonam inesse. Itaque, ommissa per vim expugnandi cura, ad hoc unum inter, debat, urbem undique cingere ac facultatem commeatus obsessis auferre. Florentini vero, etsi iusta quidem caeterum damnosa indignatione fuerant prius commoti, tamen, ubi Castrucium tantis copiis Pistorium circumdedit viderunt, sero quidem meliora susceperunt Consilia. Nec iam ullus sumptuum aut pecuniarum erat respectus; ultro facere omnia; pecunias affatim promere; et qui prius parvo in dispendio renitentes fuerant, magna iam dispendia volentes subibant; quae est ferme natura populorum. Igitur, impigre contractis copiis, equitum ad tria, peditum vero supra viginti millia coegerunt; frumentum praeterea et commeatum summo labore summaque impensa parant, per vim et arma Pistorio inferendum. Philippus, omnibus affatim paratis, cum Prati convenire copias iussisset, inde profectus ad hostem duxit, nec longe ab illo metatus castra, praelio rem decernere flagitavit. Castrucius vero, etsi minime tentandam sibi fortunam pugnae constituerat, tamen, simulata re, quasi pugnaturus foret, aliquamdiu hostem spe vana

[Page 136]

distinuit. Interim vero, neque die neque nocte intermisso opere, munire castra, opportuna subinde loca fossis arboribusque excisis praepedire contendebat. Quod cum tandem animadverterent Florentini, per vim conandum rati, structa confestim acie, crebros posthac impetus ad munitiones hostium facientes, perrumpere conati sunt. Conantes vero fossae impedimenta prohibebant, et arcebant praesidia armatorum pro fossis valloque ab hoste disposita. Tandem, frustra conati, cum neque pellicerem ad pugnam, neque pervadere munitiones valerent, inopes consilii residebant. Ita complures dies frustra moratis, tandem abscedere placuit, ac pisanum lucensemque agrum invadere, si forte ea re deterritus hostis suarum metu rerum ad solvendam obsidionem quiret compelli. Quo autem speciosior esset discessus, structa in conspectu acie, tubas canere iusserunt, et ad praelium hostes provocarunt. Postquam nemo extra munitiones prodibat, signa moventes, pars quaedam Pratum reversa, ibi cum frumento ac caetero commeatu restitit ad omnem motum hostis intenta; alii Pisas versus profecti infesto agmine portas adusque pervenerunt. Fuerunt etiam qui agrum lucensem ingressi, eumdem Lucae terrore inferrent. Castrucius ob hoc nihilo magis obsidionem dissolvit, ratus (id quod erat) praeter damnum praedamque nihil periculi subesse, quando non tam spes quam desperatio hostis ad ea loca ducebat. At illi, qui Pistorii obsidebantur, absumpto iam omni quod intus erat frumento, cum fames premeret, suosque paulo ante frustra conatus re infecta abire conspexissent, desperatis ad extremum rebus, Pistorium dedunt, tertio fere postquam obsideri coeptum fuerat mense. Praesidium incolume ex pactione deductum est. Fama quidem Castrucii nulla ex re unquam tantum enituit quantum ex hac una obsidione. Admirabile porro visum est, longe adeo paucioribus copiis circa urbem magnam per loca plana circumfuis et intus simul extraque oppugnatis, industria solum ac scientia rei militaris ita perstitisse, ut adversariorum conatus omnis impetusque arceret, ac victor tandem urbe in oculis pene tantarum hostium copiarum potiretur. Fractis civium animis ob Pistorii amissionem, ac bellum ex propinquo magis quam unquam horrentibus, periculum insuper novum tremendumque nunciatur. Ludovicus enim, frustra tentato contra Robertum regem progressu, tandem, Roma abiens, in Etruriam redire constituerat; coque animo Tudertum usque iter fecit, ut palam dictitaret se Florentiam petere; eratque ad eum concursus exulum et omnifariam adversariorum. Res tota sic ferebatur composita: uti Ludovicus cum exercitu per perusinum cortonensemque agrum veniret Aretium, inde paratus structusque Florentiam invaderet; Castrucius e diversa regione victor a Pistorio cum omni suorum manu superveniret; Ubaldini vero ac caeteri diversae factionis tyranni, qui circa Appenninum incolunt arces, alia rursus manu per mugellanum agrum descendentes, ab ea quoque parte obsidionem urgerent. Erant hacc formidolosa ac piena sollicitae

expectationis, ita ut plcrisque nullam superesse spem a periculo videretur. Quippe, vel Castrucius ipse per se satis robustus hostis terrere poterat ; quid, addito Ludovici exercitu atque praesentia cum omnium simul inimicorum coetu? Exanimata igitur metu urbana multitudo ac futurum anxie expectante, horror primo velut attonitos habebat cives; mox se respicientes utroque cohortantes, nihil facere providereque omiserunt, quo ab imminente periculo servarentur. Igitur, Varicum caeteraque superioris Arni oppida quae ad Aretinos spectant affatim communire ac validis praesidiis tirmare placuit. Ad hoc binos per singula oppida florctinos cives cum manu militum sagittariisque posuere. Idem factum est per alia castella, quorum aut de fide aut de imbecillitate timebatur: urbis insuper munimenta undique instaurata. Admoniti praeterea socii, ut quasi ad extremum opus quanta maxima possent auxilia mitterent. His provisus, forti iam animo discrimen expectabant, futurum certe maximum, Dei benignitas avertisset. Ludovicum Tuderti aliquot dies commoratum, cum omnia ad iter in Etruriam parata essent, novae coortae spes ad inferum mare diverterunt. Classis Siculorum, quae Regnum Roberti invadere constituerat, tardius comparata, demum eo

[Page 137]

tempore advenit, cum iam Ludovicus coeptum Regni negotium omisisset. Praeerat autem classi Petrus Federici regis filius, erantque cum ea classe naves genuensium exulum, qui regi adversabantur. Hi omnes, cum ad tyberina ostia pervenissent, cognito Ludovici ex urbe discessus, per nuncios illum multis precibus accessiverunt. Ea de causa, Tuderto profectua Viterbium rediit, relictoque ibi pontifice atque impedimentis, ipse cum equitatu delecto Cornetum (ibi namque praestolabatur classis) profectus est. In colloquio magis querelae effusae quam ulla provisio aut reparatio facta. Ili frustra paratam classem magnamque vim pecuniae incassum absumptam ; hic tarditatem adventus ac res simul spesque suas ob id frustratas querebatur. Ad reditum autem in Regnum, quod illi postulabant, mussare videbatur, fatigato milite ac urbe Roma, quae statim post illius discessum amicos fautoresque illius disperserat, adversante, aditibusque in Regnum firmo regis praesidio cusloditis. Ludovicum igitur a cogitato in Florentinos impetu huiusmodi causae vel averterunt vel certe retardarunt. Castrucium autem per haec ipsa tempora mors opportuna oppressit. Post receptum enim Pistorium et quibus erat opus lirmatum, cum Lucam ad caetera paranda rediisset, in valetudinem incidit adversam, ac post paucos die8 e vita decessit. Causam vero eius morbi ex labore castrensi immodico nimiaque corporis animique fatigatione provenisse putant.

Obiit quoque per idem fere tempus Galeactius Vi'cecomes, qui dudum in Mediolanenses caeterasque Galiae civitates amplum ac regno simile tenuerat imperium. Is enim, post res amissas ac perditas opes, ad Castrucium confugerat, ac in pistoriensi obsidione cum illo fuerat. Ibi contracto morbo, Pisia in oppi do e vita decessit.

A Castrucio filii duo superstites relieti, Arrigus et Galeranus. Eos, quia tenera adhuc aetas tantae moli impares reddebat, sub matris amicorumque tutela pater dimiserat. Hi igitur, celato obitu, Pisas novis copiis occuparunt, veriti ne Pisani, re cognita, rebeliandi consilium sumerent. Neque vana erat suspicio; nam Pisani dominatum Castrucii haud satis aequo ferebant arimo, facultatem omnem arrepturi. Decursa igitur urbe, ac populo aliquot locis fuso, cum dominatum vi et armis adolescentulis confirmassent, tunc demum patefacta mors, et funus omni maguificentia peractum. Nuntius de Castrucii obitu ad Ludovicum pervenit, cum adhuc in colloquio classis esset. Ex hoc mutato repente Consilio, omnibus posthabitis curis, per maritimam Pisas contendit. Ita imminens civitati periculum non tam humana ope quam divino est beneficio sublatum .

Florentiae auditus Castrucii obitus Inter spem ac metum vix credibilis videbatur. Mox, ut magis ac magis confirmatus est, versis in laetitiam animis, non iam de repellendo, sed de inferendo bello cogitabant. Hoc enim uno acerrimo sublato hoste, et Ludovicum iam et caeteros longe contemnebant. Igitur, eductis repente copiis, expugnare Carminianum aderti, in quo satis validum erat praesidium, cum, signo dato, unum sub tempus ad moenia subiissent, incredibili tandem virtute munitiones transgressi, oppidum expugnarunt, et usque ad arcem cum magna hominum caede pervicerunt. Arx deinde octo continuos dies machinis balistisque oppugnata est; nec diuturnam promittebat moram inclusorum in ea hominum multitudo, quamvis magnam vim annonae brevi consumptura. Verum, quia advenisse iam Pisas Ludovicus ferebatur, ne quid forte novi emergeret, pacti ut cum his quae asportare singuli possent incolumes abirent; et, panca insuper pecunia equitibus addita, receperunt arcem. Ludovicus, ubi Pisas advenit, summa gratulatione populi receptus, quo benevolentiam sibi conciharet ac spem dominatus Castrucianis auferret, Tarlatura equitem aretinum, fratrem Guidonis praesulis, cui amicitiam cum Pisanis et odium adversus Castrucium fuisse diximus, civitati praefecit. In caeteris quoque non satis placato corde in Castrucii filios videbatur esse. Quamobrem, illi primo timentes Lucae portas claudebant, nec quemquam ab illo proticiscentem intrare urbem patiebantur. Demum, lenita ira, cum adolescentium mater, grandi a ferens munera

[Page 138]

Pisas ad eum venisset natosque suos illius fidei commendasset, Lucam proficiscitur. Ibi, per eius praesentiam insurgente plebe ac tyrannidem Castrucianorum incusante, gubernationem adolescentibus ademit, et quemdam e proceribus suis Lucae praesidem imposuit, simulque magnam pecuniae vim Pisanis Lucensibusque imperavi t, quasi mercedem tyrannidis sublatae . Dum haec in Etruria geruntur, Carolus Roberti regis filius, morbo correptus, apud Neapolim obiit diem, civesque, illius imperio liberi, rempublicam ex integro capessentes, bona

iam spe gubernationi incubuerunt. Et sane iam pridem odio fuerat Apulorum Campanorumque avara cupiditas, cuncta ad rem pecuniariam referentium. Quamquam profuit in multis regiae domus favor, attamen (quod negari non potest) inexhausta quaedam pecuniarum materia Florentia illis fuit; ut, si quis a Carolo primo Siciliae rege ad hunc alterum quem modo diximus Carolum pecunias numeret, supra fidem supraque modum videatur populum unum tantis oneribus suffecisse. Igitur, liberam tunc cives reipublicae administrationem complexi, quae necessaria fuerant providerunt; magistratum sortitionibus ex delectis comprobatisque hominibus in biennium destinatae; Consilia duo rebus maioribus decernendis constituta; alterum mixtum ex nobilitate et plebe, quod commune vocitatum est. His simul ac vexilliferis societatum tempus taxatum est mensium quatuor, cum primo sex durare consuesset. Per hoc ipsum fere tempus, coorta in Ludovici exercitu seditione, ad octingentos germani equites ab eo defecere, qui, Pisis egressi, cum Lucam occupare constituissent, parvo temporis momento, recante cognita, prohibiti ianua sunt. Exclusi itaque Luca ac spe frustrati, cuncta circa urbem loca hostili rapina foedaverunt. Mox, in proximum evadentes collem, apud Ceruliam, munitum quondam a Caslruccio locum, stativa posuerunt; gravis profecto vicinitas et amicis pariter inimicisque formidata. Hi, missis Florentiam legatis, fidem operamque suam pollicebantur. Frequenter de his coisultatum est, tandemque res infecta relieta, illa maxime ratione, quod periculosum videbatur germanis hominibus et sub hoste militare solitis rem civitatis committere. Caeterum horum transfugium ac diuturna iisdem in locis incubatio maximarum posthac novitatum semina pepererunt. Ludovicus enim, horum discessu sollicitus, lenibus primo verbis iram Germanorum placare nixus, ubi duriores sensit, Lucae, cui illi imminabant, timere, praesides mutare, Castrucii filios amovere, omnia denique suspicionibus replere per'rexit. Tandem vero convenit, ut Accius Vicecomes, in paternam tyrannidem ob hoc ipsum restitutus, postulatas ab his pecunias exsolveret. Huius rei gratia, legati quidam Germanorum cum Accio profecti sunt, militum nomine pecunias excepturi. Verum hi ipsi legati, ubi pecunias susceperunt, et fidem et commilitones valere sinentes, diverso itinere in Germaniam abiere. Ita, spe frustrata, res ad irritum recidit, castraque iisdem locis Germani tenebant, Ludovico infensi ac nocendi occasionem expectantes. Per extremum huius anni, Castrucii filli, quos in privatam formam redactos a Ludovico diximus, militibus centurionibusque qui sub patre militaverant magno numero coactis, Pistorium occupare conati sunt. Praesidium Ludovici intra urbem erat, non tamen ita validum, ut esset pertimescendum. Ingressi itaque Pistorium Castruciani, cum pleraque improviso pervasisent loca, insurgentibus civibus, urbe pelluntur. Eodem anno, coniuratio Florentiae deprehensa est facinorosorum hominum, qui incendere urbem ac prodere hosti cogitaverant. Res tota ita composita ferebatur, ut, constituta nocte, quatuor urbis locis de industria incensis, dum ad illa restinguenda intenti cives essent, coniurati portam effringerent, hostemque ad hoc ipsum ex composito paratum arcessitumque reciperent. Id excogitatum compositumque fuerat per id tempus, quo Ludovicus et Castrucius venturi ad urbem credebantur. Et perminima de plebe homines ad facinus patrandum comparata manus, repertaeque sunt aedes aliquot malleolis constipatae, quo promptius validiusque corriperentur incendia. Quare, supplicio de proditoribus sumpto, civitas conquievit.

13.

[Page 139]

Liber sextus

14.

Principio insequentis anni, Ludovicus, quoniam germani equites qui ab eo transfugerant omnibus coeptis cogitatisque suis obsistere videbantur, nec promissae ab Accio pecuniae comparebant, quo iis prospiceret incommodis, transire in Galliam statuit. Relieto itaque Pisis falso pontilice cum ornai haereticorum apostatarumque sentina, ipse, cum bis quae supererant copiis, superato Apennini iugo, per agrum parmensem descendit in Galliam. Atque haec omnia sic ab eo gerebantur, quasi prope diem Pisas ad pontificem redituro. In Gallia vero maiora longe quam putabat impedimenta offendit. Accius enim, illius perfidiam in paterna dudum eversione expertus, parere noluit adventanti, sed Mediolano caeterisque oppidis longe exclusit. Quare bello est in bis locis necessario implicatus. In Etruria vero post eius discessum varios casus variosque eventus res susceperunt. Germani siquidem, quos in colle imminenti Lucae diximus consedissee, haud multo post eius transitum in Galliam, Marcum Vicecomitem, quem a Ludovico niissum pro obside retinebant, sibi ducem praefecerunt. Huius maxime opera atque ingenio freti, tandem Lucam occupant, intromissi per arcem a veteranis qui custodiae praeerant. Mox per legatos Florentiam missos obtulerunt eam se urbem dedere velle. Duo ab bis postulabantur : stipendiorum antiquorum dissolutio: ea summa erant auri millia circiter octoginta; secundum, pro Castrucii filiis praecipua quaedam. His namque et amicitia erat paterna cum Marco Vicecomite, et ingressum Germanorum in urbem Lucam odio praeseniis dominatoris curasse videbantur. Re igitur Florentiam delata, varie consultatum est a civitate. Erant quibus sine ulla

cunctatione suscipiendam a florentino populo Lucam ac pecuniam Germanis exsolvendam ; erant etiam qui totam huiusmodi oblationem repudiandam censerent. Oberantque utilitati publicae simultates privatae; quod enim praecipui quidam cives ferebantur auctores repertoreshque huiusce facti Germanis fuisse, horum successibus renitentes adversarii contra pugnabant. Cum igitur ad populum magistratus de his referret ac variae pro cuiusque ingenio dicerentur sententiae propiusque ad repudiandum res inclinaret, Pinius Tosa eques florentinus, qui unus ex auctoribus fuisse Germanis ferebatur, in hunc modum sententiam dixit: "Si quemadmodum leges domi, spectatissimi cives, quas tempus experientiaque rerum magistra inutiles arguit, sic etiam detrimentosa foris Consilia corrige re vobis liceret, non multum aut mihi aut alteri cuiquam patriae amatori in liac deliberatione vestra putarem laborandum ; quippe, tempore ipso comprobante, quid factu sit optimum sequeremini. Nunc autem, ea quoniam est natura rerum propositarum, ut male suscepto Consilio poenitere nil prosit, omnes et anniti et conari oportet, quo reipublicae commodum amplectamur. Res enim haec,

[Page 140]

ni fallor, permagna agitur, et in qua plurimum referat hoc vel illud eligatis. Ac me quidem aut error habet ingens, aut permulta simul ad suscipiendam Lucam vos liortari videntur: quae cum ante oculos posita sint, miror esse quosdam qui se haec videre intelligereque dissimulent. Ipse breviter quae intueri videor singulatim discurram. Utilitatem Lucae suscepto vobis duplicem affert; nam et sedes illa per vos occupata hostibus non patebit, et ipsa vobis centra hostem peropportuna erit. Scitis enim quot bella per hosce annos gravia quidem et aspera pertulistis, ea omnia ab his qui Lucam tenuerunt vobis esse illata. Haec igitur facultas adempia hosti permagnam reipublicae nostrae securitatem pariet, nocendique cupidus longius submovebit, ut iam ab ea parte nihil sit amplius formidandum. Nulli vero nobis neque animis inimiciores neque opibus infestiores sunt quam Pisani: nil porro opportunius ad eos comprimendos quam Luca urbs tinitima, pene in vestibulo eorum posita, ut, sive inferendum adversus eos sive repellendum sit bellum, permagnam exii.de opportunitatem ad utrumvis habeamus. Age vero, ipsa per se quanta potentiae erit accessio pulcherrimam munitissimamque urbem, tantum agri, tot oppida, tot arces, in potestatem vestram devenire? Quae autem? gloria et ampliludo nominis maiestasque florentini populi quantum augescet, si civitas, dudum nostrae opibus et potentia pene par, vobis subiiciatur? Equidem, ut ista communi vita moribusque hominum utor, ita illis me moveri fateor quae bona apud homines putantur: extendere fines, imperium augere, civitatis gloriam splendoremque extollere, securitatem utilitatemque asciscere: quae nisi expetenda dicamus, et cura reipublicae et pietas in patriam et tota pene haec vita nobis fuerit pervertenda. Haec si illi qui suscipiendam nobis dissuadent contemnunt ac pro nihilo censent, novas porro vivendi normas in vitam adducunt; sin illa probant ac in bonis existimant, hanc suscipiendam putent necesse est, unde tot simul bona commodaque proveniunt. Mihi quidem divino quodam beneficio haec oblata facultas nobis videtur, ut ex qua urbe primo Fagiolanus, postea Castrucius non sine clade nobis intulerunt bellum, eam nunc urbem sine periculo, siue vulnere potestati nostrae subdere valeamus. Quod si hanc facultatem nobis oblatam nunc praetermiserimus, deinde a quibusdam huius populi adversariis Luca suscipiatur, bellumque inde tumultus insurgat, quis non merito nos culpabit? quis non carpet? quis non iustas ignaviae poenas subire nos dicet, quod, dum liceret illam accipere, tam socordes ignavique fuerimus ? Damna, o cives, et incommoda omnia pergravia sunt, sed illa maxime quae nostra proveniunt culpa. Nam, sua quidem ignavia incidere in mala, praeterquam damnosum, turpe insuper est ac sibi ipsi qui commisit acerbum. Itaque, sapientes culpam modo ab hominibus praestandam putant, eventum autem rerum non prestandum: illud enim nostrae, hoc vero fortunae potestatis est. Duo centra haec dici maxime video. Nam, sunt qui satis vos habere monentes, id quod est tuendum censeant, et nec impensis nec coeptis sese novis onerandum. Alii susceptionem eius urbis non improbant quidem, sed absque ullo impendio venturam demum in potestatem nostram arbitrantur. Hi divinare mihi videntur: superiores vero longe aberrare. Tuendum quod est solum censeit : quasi vero ista susceptio non pro tutela fiat eorum quae possidemus, aut superiora bella inde nobis illata non in periculum haec ipsa amittendi coniecerint. Non eadem isti mente in patrimonio proprio ac in republica versantur. Patrimonium quidem semper augere quaerunt, atque in eo die noctuque anhelant: reipublicae vero acquirere interdunt. Populus romanus parens noster nunquam orbis imperium nactus esset, si suis rebus contentus nova coepta impensasque refugisset. Nec sane idem propositum est homini publice et privatim. Nam publice quidem magnificentia proposita est, quae in gloria amplitudineque consistit; privatim vero modestia et frugalitas. Itaque, qui de republica consultant grandiozem animum celsiusque propositum assumere debent, nec tam de impensis et laboribus quam de gloria splandoreque cogitare. At sine ullo impendio ad nos perveniet: quam verear ne, si nunc non acceperimus, longe post haec malora, et frustra quidem, impendere cupiamus. Occasionem poetae tradunt crines a fronte proferre, pone vero calvitium habere, ut, dum te adit, apprehendere queas,

[Page 141]

sin vero neglexeris, nullam post ansam nanciscare. Haec ego metuo ne vobis eveniant, cives, si nunc fortunae ad nos conversae manus facultatemque non apprehendamus. Mea igitur sententia est Luca sine ulla mora suscipiendam, et hanc facultatem nobis oblutam nullo modo negligendam esse, cum siisceptio nobis utilitatem securitatemque et gloriam afferat, relectio autem periculum et infamiam comminetur".

Pinius quidem ita. Cives autem, partim invidia, partim tributorum formidine, id consilium neglexerunt, vana opinione detenti, quasi Luca tandem ad eos nullis foret pecuniis perventura. Itaque post longas consultationes res infecta dimissa est, malo admodum Consilio civitatis.

Per idem tempus Pistorienses, Ludovici rem in deterius labi cernentes, pacem a Florentinis

quaesivetunt, quae illis vel cupienter concessa est. Per eam pacem exules ferme omnes Pistorium redire. Praeterea, Murlum per eandem pacem Florentinis restitutum et Carminianum Arteminumque, pistoriensis agri castella, ut Florentini retinerent concessum: quoque pax ea stabilior esset, quatuor ex praecipuis Pistoriensium familis equestri dignitate a populo florentino insigniti sunt. Insignivit autem populi nomine Iacobus Strozza eques florentinus, ad hoc ipsum cum potestate publica Pistorium missus, donoque his dati in singulos aurei nummi quingenteni. Insuper, ludi equestres grandiori magnificentia ob eam pacem Florentiae celebrati. Hanc Pistoriensium, pacem proxima Lucensium castella quae sunt circa Nebulam amnem consecuta sunt, interponenti bus sese Pistoriensibus pacemque suadentibus. Pisani quoque sub idem fere tempus ad libertatem spectantes, repellere Ludovici iugum perrexerunt. Eius rei causa, Marco Vicecomite cum Germanorum aliqua manu clam accessit et intra urbem recepto, arma populariter corripuit; depulsoque demum Tarlalo praeside cum omni Ludovici praesidio, rempublicam liberatam suo iam ipsi auspicio gubernarunt. Ita, mutatis undique rebus, Etruriae status novabatur.'

Marcus Vicecomes, ob navatam Pisanis operam magnifice ab illis donatus, haud multo post Florentiam venit, receptusque eximie ac publice honoratus, negotium lucense iterato induxit, propositis iisdem conditionibus quae ab initio fuerant civitati oblatae. Eas ob res, consultatio iterata eundem quem primo habuerat exitum habuit. Itaque Marcus ad extremum, re infecta, cum paucis equitibus in Galliam abiit. At Germani Lucae relieti, cum pecunias quaererent, eamque urbem non secus atque mercem quamdam licitationi offerrent, tandem ad Pisanos rem detulere. Nec vero cunctati sunt Pisani illam capessere: quippe, iam pridem solliciti, ne tam iinitima urbe potiretur Florentinus, haud cunctanter pecunias solvere urbemque suscipere paciscuntur. Id postquam Florentiae auditum est, nulla fuit mora quin bellum inferretur Pisanis, quod, post praesidium Ludovici eiectum, tacito magis consensu quam aperta pace fuerat intermissum. Ea de causa, profecti equites peditesque, ad Pisanorum usque moenia repentino impetu pervaserunt.

Sub idem fere tempus, Catinum oppidum, quod nuper in fidem florentini populi devenerat, ad hostes defecit. Oppidani siquidem, pulsus florentinae pacis auctoribus, castrucianisque militibus (adhuc enim ingens per ea loca supererat veteranorum manus) receptis, subito extulerunt bellum. Cum caetera quoque illius regionis oppida eundem secutura motum viderentur, mittere confestim copias placuit. Dux autem his praefectus est Amerigus Donatus Cursii filius eques florentinus, qui cum ingenti equitum peditumque manu ad ea loca profectus, rebelliones suo adventu compescuit; nec multo post Victulinum eadem mediatum, interceptis principibus qui per colloquia profecti ad hostes fuerunt, occupavit. Inde, Catinum circumstans, urgere coepit impigre adeo atque infeste, ut neque commeatus importari, neque ingredi quisquam aut egredi quiret. Inter haec Pisani, spe potiundi Luca ob cohortas difficultates exclusi pacem cum Florentinis fecerunt. Conditiones fere dictae eadem quae

[Page 142]

fuerant in priori pace. Saepius deinde tentata Lucae deditio cum a civitate reliceretur, Spinulae tandem genuensi, viro nobili divitiisque supra privatum modum abundanti, suscepta pecunia, Germani illam tradidere, venientemque cum praesidio in arcem validissimam, quam in ea urbe Castrucius muniverat, inducere. Spinula igitur, recepta urbe, civibusque in suam voluntatem benigne traductis, pacem agere cupiebat. Florentinis autem longe diversa erat mens: spes enim simul cupidoque incesserat Luca potiundi. Itaque, nec Pisanos nuper tu lerant se ingerentes, neque tunc Spinulae factum aequo ferebant animo. Quamobrem, reiecta pacis flagitatione, Catinum acrius premere aliaque lucensis agri castella ad defectionem hortari, auxiliaque rebellantibus polliceri coeperunt. Spinula igitur et Lucenses cum se bello haud dissimulanter impeti viderent, audendum aliquid rati, in proximum castellum, quod forte per eos defecerat dies, copias educunt. Adfuitque fortuna coeptis: multa cum inimicorum caede castellum ipsum vi expugnatum receperunt. Inde, gratulabundi Lucam reversi, opem ferre obsessis ad Catinum statuunt. Ad haec maiora equitum auxilia convocare ac peditem cogere magnasque ad eos copias ex Gallia venire a Ludovico rumor erat. Ob eum rumorem, validioribus praesidiis obsidionem firmare placuit, atque ita Catinum circummunire, ut, quamvis potentissimus adventaret hostis, undique tamen excluderetur. Ad hoc vero non tam Catini utilitas, quam generosa quaedam celsitudo impellebat animi, quod magnum aliquid de se ipsis opinantes, alienum protinus a dignitate existimabant, si hosti concedere viderentur. Huius igitur rei causa longum atque anxium opus aggrediuntur.

Catinum est oppidum in monte edito, planitiesque sub eodem meridiem versus patescit; caeteris vero ex partibus undique colles cingunt. Florentini igitur per planitiem primo, quod ab ea parte maxime accessus erat hosti, fossam latam profundamque deduxerunt, aggeremque post eam atque valium crebris cum turribus propugnaculisque extruxerunt. Fossam autem ipsam aqua ex flumine derivata explebat; externus vero fossae agger truncis ac praeacutis arborum ramis crebro multiplicique inter se nexu dispositis et ab stipite sub terra dimissis muniebatur. Erat huius fossae longitudo passuum millia circiter sex, atque ita ab radicibus limontium reducta, ut inter eos ac valium castris spatium sat esset. Inde per colles munimenta producentes, opportunis locis occupatis, recisisque aditibus et caste Uis praesidiisque impositis, undequaque Catinum cinxerunt, ut esset hic ambitus castrorum munitionumque supra duodecim millia passuum : mirifica certe res ac vel apud romanum populum memoranda. Hostes, parato exercitu, cum ex Gallia equitatus supervenisset. Luca profecti, ad oppidum Pisciam constiterunt. Inde, proxima arce cui Uzzano nomen est occupata, ex eo rursus loco per superiores colles irrumpere conati, Florentinorum concursu ad eas munitionum partes facto, repelluntur, ac, irrito coepto, pedem referre coguntur. Saepius post haec improviso

conati, cum eodem modo prohiberentur, maiores subinde copias parant. Ad superiorem equitatum quingentos equites germanos belli expertos adiungunt: peditum vero multitudinem ex pisano lunensique agro, vel praemiorum pollicitatione vel studio partiuni, maximam cogunt. Cum satis parata essent, non clam nec per colles, sed apertis campestribusque locis ad munitiones pervenerunt. Florentini, toto castrorum robore ad ea conversi loca, centra hostes stetero, atque ita primo die castra sunt facta nihil ut praeter valium fossamque interesset. Hostes pugna decernere cupiebant, idque iactabundi flagitabant. Florentini vero neque deducere copias ex praesidiis munitionum poterant, ne tantus dudum labor susceptus irritaretur, neque pugnandum existimabant nisi integro milite. Itaque satis putabatur si, munitiones lutando, hostium impetum conatumque repellerent. Igitur hostes, ex composito armata multitudine et fortissimo quoque milite cohortato, loca distribuunt, partes consignant, unoque impetu pluribus siraul locis succedunt ad munitiones oppugnandas. Eodem fere ordine Florentini ad tutandum festinant, et clamor ingens utrinque attollitur; sed qui subibant hostium non sagittis modo et tragulis sed saxis quoque e vallo propugnaculisque feriebantur.

[Page 143]

et cum ad aggerem ventum erat, acutis ramis sese induebant, fossaeque altitudo et aqua conspecta omnem conatus adimebat spem. Quibus difficultatibus repulsi, tandem, omissa per vim irrumpendi cura, ad ingenium convertuntur. Erat fossae, ut diximus, longitudo per planitiem circiter sex millia passuum ; caput autem ab ea parte quae Pistorium versus aspicit a colle qui est sub castello Serra incipiebat. Id quo magis aberat ab hoste, eo custodiebatur minus. Hostes igitur, re per exploratores cognita, partem copiarum per noctem dimissam ea improviso loca invadere iubent. Ipsi autem, quo magis a suspicione divertant, prima luce ad munitiones succedunt, et maiorem quam unquam conatum de industria ostentant. In haic pugnam intentis omnium animis, copiae hostium, quas per noctem missas diximus, repente ex insidiis egressae munitiones invadunt, nactaeque locimi defensoribus vacuum, intro penetrarunt. Inde, ad laevam secus valium discurrentes, fugam trepidationemque edidere, delataeque in proximum praesidium, brevi momento expugnant, praefectum eius Iacobum Medicem florentinum equitem capiunt, predam ingentem nanciscuntur. Lucenses, qui ad alias munitionum partes Florentinis oppositi stabant, ubi suorum ingressum cognovere, omissa oppugnatione, citato agmine ad ea loca contenderunt, quo per priorum vestigia penetrarent; simulque Florentini, re intellecta, omnem confestim equitatum ac levis armaturae militem effuso cursu eo dimiserunt. Caetera vero acies structa et composita secus valium aequis ferme regionibus cum hostium' acie procedebat. Sed equitatus a Florentinis praemissus interiori atque eo compendiosiori via profectus longe antevenit, praelioque via bis qui intraverant hostibus implicatur. Et succedebat praelio levis armaturae miles, qui equitibus permixtus rem ea die gessit egregie. Ab bis pulsus tandem hostes qui munitiones intraverant, ad Catinum refugerunt. Reliqua vero Florentinorum acies ad munitiones concurrere, facile eas tutata est a caetero hostium ingressu. Ita pars una hostium inclusa, reliqua vero exclusa remansit. Secutis post haec diebus, acerrimura fuit certamen, cum ab externo hoste summa vi munitiones oppugnarentur, i tus vero inclusi idem sub tempus ab oppido acriter invaderent. Adversus eam vim Florentini bifariam partiti copias, resistebant, ut equitatus cum aliqua peditum manu ab radice moitium repugnaret, caeterae vero copiae munitiones ab externo tutarentur impetu; pugnabaturque eodem tempore a fronte et a tergo, et simul turres munitionesque toto ambitu tutandae erant: in quibus cum magna necessario distineretur manus, summum in periculum res veniebat, et quo magis sperabant hostes, eo acrius nitebantur. Sed centra haec omnia incommoda peropportunum remedium fuit, quod, intellecto periculo, tota pene civitas se in castra diffudit. Ita, multitudine virorum suppeditante, spem conatus hostibus ademere.

Spinula igitur Lucensium dux, multos dies frustra conatus, retro tandem movit castra ad oppidum Pisciam. Obsessi vero, cum antea necessariorum angustia laborabant, tum, addito novarum copiarum adventu, malori inopia premebantur. Afferebat desperationem recessus suorum; erumpendi nulla penitus videbatur facultas; expectare autem ac diuturniorem experiri moram defectus commeatum pro'hibebat. Quibus ad extremum difficultatibus vieti, deditionem facere constituunt. Pacti, ut incolumibus abire sibi liceret, deducto vetere novoque praesidio, vacuum Florentinis oppidum relinquere. Per hunc modum Catinum receptum est longo quidem certamine, sed admodum glorioso. Agmina pene triumphantia in urbem coronatique fronde milites domum ad coniuges et liberos suos eximia omnium gratulatione redierunt. Consultatum post haec de Catino evertendo, pervicitque tandem eorum sententia qui retinendum censebant, propter eximiam eius opportunitatem ad bellum. Haud multo post reductas in urbem copias, Bugianum (quod antea castellum in potestate Florentini populi fuerat) ad Lucenses defecit. Cum eius rei causa maiores copiae subito advenissent, egressi repente oppidani cura adventitio milite, vicum ei castello subiectum invadere

[Page 144]

perrexerunt. Erat in eo aliquantulum copiarum ; quae ubi fraudem oppidanorum ac novum clam praesidium receptum vident, raptis confestim armis, non solum egregie lutati sunt locum, verum etiam fractos hostes magno sui detrimento persecuti sunt. Multa iam suadere videbantur Lucani ipsam obsideri atque capi posse: primum, quod ipsi per se Lucenses imbecilli sane atque impares erant, praesertim civitate divisa, magna exulum manu in hoc ipso bello Florentinos sectante. Externi vero nulli videbantur opem laturos ; nam Pisani quidem,

nova pace obligati, nihil contra molituri credebantur .

Ludovicus autem, romani nominis inuasor, unica partium spes, fractus ac debilitatus gallico bello, tandem in Germaniam trans Alpesque abierat: falsusque pontifex ab eo Pisis relictus post Pisanorum rebellionem, ad verum pontificem ductus, veritatem agnoverat, nihilque supererat in praesentia quod videretur formidandum. Quas ob res Florentini, magna spe versi ad bellum, non iam levia consecrari, sed Lucam ipsam caput atque arcem belli obsidere constituunt. Ad hoc ubi satis omnia parata structaque sunt visa, egressi in arma contra hostes duxere; ac primum Cernilo Viminariaeque ac caeteris imminantibus Lucae arcibus occupatis, inde mox descendentes, urbi ipsi admoverunt castra, primo ab una urbis parte, mox, crescentibus copiis et amicorum auxiliis confluentibus, alia subinde appetendo loca, undequaque illam cinxere. Cum durior in dies redderetur obsessorum conditio, nec futuri spes praesentia sublevaret mala, Spinula, rebus diffidens, modo pactiones tentare cum Florentinis modo alienum refugium circumspicere, scrutari denique omnia indagarique incepit. Magnam in bello vim habet fortuna, ut nihil tam exploratum videri possit, de quo non ante supremum sit eventum rei dubitandum. Obsessis enim tunc penitus fractis et quo se verterent nescientibus, cum neque spes neque consilium superesset, fortuna ipsa, quod nemo prius suspicari poterat, subministravit auxilium. Johannes erat Bohemiae rex, Henrici eius qui dudum imperator in Etruria decesserat filius. Hunc aliis de causis Italiae finibus propinquantem Brixiani seditione domestica advocarunt. Qua de causa Brixiani cum equitatu ingressus, haud multo post Bergomates quoque vicinos eadem ferme ratione suscepit, ac per amicos paternos vires extendit. Ad hunc igitur Spinula et Lucenses legatione missa, Lucam dedidit. Ille opem ferre obsessis periculoque liberare pollicitus est. Id etsi armis agendum existimabat, tamen viam primo humaniorem ingressus, legatos Florentiam misit, qui sui iuris esse Lucam docerent ac benigne postularent obsidionem dissolvi. Quod negatum cum esset, ad vim conversus et arma, copias parat, expeditionem in Etruriam indicit. Florentinos praeterquam quod inopinata res turbabat animos, illa insuper afficiebat cura, quod, orta nuper in castris seditione, conducti milites, nulla ducis reverentia, caedes et incendia foede patravissent. Ob quae suspecti simul contumacesque nec ipsi se duci, nec dux illis se satis credebat. Et iam transfugia quaedam ex castris facta erant conductorum. Quamobrem, periculosum rati expectare hostem, ubi appropinquare praefectus regis cum equitatu nunciatus est, obsidione omissa, copias reduxere, quinto fere mense postquam obsideri fuerat coeptum. Per hunc modum, primus Florentini conatus populi ad Lucam, plenus dudum bona spe, in irritum recidit, ac malora subsecuta certamina dispendiis et periculis mali poenas consilii a populo exegerunt. Aliquot dies postquam Lucam venerat regis praefectus, florentinum populabundus ingreditur agrum, habens equites ad mille ducentos, peditum autem ad duo millia. Temeraria procul dubio res, attamen sortita successum. Cum enim faciliter intercludi possent, triduo agros populati, magnas inde praedas abegere.

Per idem fere tempus Iohannes rex Parmam et Regium et Mutinam Galliae urbes, se nitro dedentes, accepit. Ita propinquior potentiorque factus, in dies magis formidabatur. Proximo dehinc anno, plurimum aucta suspicio est ob colloquium congressumque regis et legati romanae sedis qui Bononiae praeerant; in quo perquam amice sese receperant contra omnium expectationem, ut non modo non succenseret legatus regi pro occupatis Galliae

[Page 145]

civitatibus, verum etiam sibi gratias videretur habere. Et secuta mox convivia arctaeque amicitiae signa moverunt hominum mentes et in suspicionem verterunt; quibus est de rebus quo clariores sint, paulo altius repetendum .

Bellum gallicum originem traxit a genuensi bello. Pulsi enim dudum Genua cives diversarum partium, se ad Mediolanenses contulerant, eorumque freti opibus, redire in urbem conabantur. Altera vero factio, Roberto rege advocato, sese et urbem illi dediderat; cuius freta viribus, centra adversarios repugnabat. Admiscuit se tunc bis certaminibus pontifex romanus, legatumque suum misit in Galliam. Crescente igitur romanae sedis potentia, ita complures annos gerebatur bellum, ut apparerent mera partium studia in illo versari. Robertus enim rex Florentinique ac tota illiusmodi factio legato in Galliam, legatusque ipse, cum opus erat, in Etruriam submittebat auxilia. Mediolanenses autem Veronensesque et Mantuani caeterique imperii fautores contra nitabantur.

Post discessum igitur Ludovici ex Gallia, legatus Bononiae consistens Mutinam et Regium et Parmam, quae dudum urbes ab eo defecerant, gravissimo urgebat bello ; quo metu hae civitates sese Iohanni regi dediderunt. Secuta ergo colloquia et amicitiae signa regem Inter legatumque, cum ante bis de causis crederentur hostes, querelas simul suspicionesque peperere.

Robertus enim rex, quod paternam inimicitiam adversus Iohannem exercebat, legati factum indignabatur; Florentini vero, ob ereptam e faucibus pene Lucam et antiquam Henrici patris obsidionem, infensissimi erant; eodemque modo per Galliam mediolanenses, veronenses mantuanique principes, legati veteres hostes, Iohannem, etsi a stirpe suarum partium fautorem, tamen, ob hanc ipsam legati coniunctionem, suspectum habuere. Ita, pene contra naturam rerum, coniunctio quaedam animorum inita est Inter principes Galliae Robertumque regem et Florentinos contra Iohannem et legatum; quae haud multo post hos ipsos omnes in unum et apertura foedus coniunxit.

Per idem tempus, Pistorienses arbitrium potestatemque civitatis Florentino populo tradidere, commoti ob discordias civium, quod il qui dudum pulsus a Castrucio per florentinam pacem redierant in urbem, plus posse adversarios permoleste ferebant, videbanturque ob eam indignationem res novas molituri. Quare, praevenientes familiae dudum in Florentina pace honoratae dedendi protinus urbem auctrices finire ; neque posthac ut foederati, neque rursus

ut subditi, sed ut subiecti Pistorienses sunt habiti, etsi ad speciem ius deligendi magistratus caeteraque istiusmodi liberi populi simulacra eis in deditione reservata sunt.

Eodem anno, Bargam oppidum lucensis agri, quod in potestate Florentini populi erat, obsederunt hostes. Eam obsidionem quo dissolverent. Florentini, cum exercitu ingressi lucensem agrum, ad Cerulium castra fecere, sperantes metu Lucae obsidionem deserturos. Cum nihilo magis ob id moverentur, omnibus copiis Bargam petiere. Hostes mun. itissimis castris se circa oppidum continebant, atque ita reciderant aditus, ut importari nil posset; pugnam vero detrectabant. Quare, frustrati a spe opis ferendae, nostri domum irriti rediere, Bargaque paulo post inopia frumenti Lucensibus redditur.

Altero dehinc anno, crescente legati suspicione, quo niam Iohannes, relicto in Italia equitatu cum Carolo eius filio, ipse trans Alpes ad maiores comparandas vires abierat, magno consensu foedus in initum est. Fuerunt in eo cedere Veronensium Mantuanorumque tyranni; praeterea Accius Vicecomes, qui nuper castruciano bello Florentina pulsaverat moenia; tantumque indignatio potuit et utilitatis spes, ut acerrimi quondam hostes in unum amicitia societateque iungerentur. Conditiones vero adscriptae hae: totis ut viribus, cum opus esset, sibi invicem opitulentur; interim vero, belli gerendi causa, equitum tria millia in armis haberent: horum Florentini sexcentos conferrent, totidem Robertus rex; Mastinus autem Veronensium

[Page 146]

tyrannus octingentos, Accius Mediolanensium sexcentos; Ferrariensium principes (nam hi quoque in foedus venerant) ducentos, totidem Mantuanus.

Legatus per haec ipsa tempora Ferrarienses bello persequeretur, castraque habebat apud Argentam oppidum: qui ubi initam societatem a Florentino populo cum hostibus intellexit, ira et indignatione commotus, oratores Florentiam iam questum misit. Hi, consumpta pleraque oratione veteribus inimicitias refricandis damnandoque foedere, ab illo ut se diiungeret civitas postularunt. Ad haec responsum est: florentinum quidem populum romanae sedis fautorem in primis fuisse, atque eo magis indignari, si quis adversariorum suorum ab sede illa foveatur; nec vero admirat ioni cuiquam esse debere, si adversus Iohannem Henrici filium, quem et paterna vetus inimicitia et nova Lucae iniuria infestum reddat, sese putaverint muniendos. Sub hoc responso oratores dimissi. Et constabat plus intelligi a civitate quam verbis exprimeretur; nam conciliatus quidem pontifici Iohannes rex per Francorum regem, quem arctissimo consanguinitatis attingebat gradu, credebatur hoc totum Italiae coeptum non invito pontifice adoriri.

Per hoc tempus Carolus Iohannis filius Lucam accessit; fuitque metus, ne malori aliqua re invitatus Apenninum transisset. Caeterum, paucos dies Lucae commoratus, audito patris reditu, in Galliam properans, Parmae illi occurrit. Venerat cum Iohanne haud magnus equitatus, verum optimus quisque et belli cupidissimus, ex Germania et Gallia, plurimumque viri nobiles et principes quidam cum illo advenerant; sed ex civitatibus quae ante discessum in fide erant regis, per medium hoc tempus Brixiam et Bergamum Mastinus averterat; Accius vero Ticinum abstulerat; Ticini tamen arx tunc etiam a suis tenebatur. Quare, profectus Ticinum rex, ferre obsessit auxilium tentavit; sed ita fossis castellisque circummuniverat Accius, ut nihil ad extremum rex proficere posset. Itaque, populato infestius mediolanensi agro, Parmani copias reduxit.

Legatura apud Argentam oppidum habuisse castra diximus; nec longe ab his Ferrariensium constiterant copiae. Praelio itaque coraraisso, profligati sunt Ferrarienses, unusque e principibus eorum, Nicolaus, eo in praelio captus. Propius deinde adraotis castris. Ferraria obsidebatur. Ad hanc obsidionem praeter victrices copias raagna Bononiensium multitudo et cuncti Flaminiae proceres, legati iussu, coierant in castra. Ferraria ita secus Padua amnem sita est, ut moenia pene fluvio abluantur. Statim infra urbera scissus gurgis insulam facit, in qua vetustum fuit oppidum. Id oppidum cum a Ravennatibus impeteretur bello desertum creditur, et trans amnem multitudo traducta urbem condidisse. Hostes igitur primo in ea insula contra urbem; post haec, transmissa amne, moenibus admoverunt castra, valloque et fossa muniti, terribiles assidebant. Fracti iam ante praelio Ferrarienses, urgente ad portas hoste, gravissimo in discrimine versabantur. Ob hoc igitur sociorum periculum. Florentini auxilia mittere constituerant. Sed inerat difficultas maxima, quod neque per Flaminiam neque per bononiensem agrum, omnia tenente legato, neque rursus per Mutinensem aut Parmensem, regis impediens copiis, transmitti auxilia poterant. Ne tamen deessent sociorum saluti, longo anfractu per Genuensium et Mediolanensium fines copias raittere statuerunt. Tantum longitudo itineris breviores modo copias fecit, delectique solum missi equites quadringenti; cumque his praefecti duo ex nobilitate, praestantissimi per ea tempora iuvenum, Franciscus Pallae filius Strozza et Ugo Vieri filius Scala. Hi Genuam primo, inde pedestri itinere Mediolanum pervenere, urbemque ingressi sunt sub vexillo Florentini populi, non conquerente modo Accio Vicecomite, verum etiam omni liberalitate obviam prodeunte. Ex Mediolano Veronara petentes, recepti sunt pari magnificentia a Veronensium tyranno. In hoc tandem loco, quia reliquas cogeatur exercitus, aliquandiu constitere.

Per haec ipsa tempora, Iohannes Bononiam ad legatura profectus, cum de communi bello

[Page 147]

consultarent, statu it quamprimum cum omni equitatu ad urgiendam obsidionem se in castra conferre. Ea de causa rex, parte copiarum praemissa, ipse Parmam reversus est ad caetera comparanda da. Haec res impulit auxilia sociorum quae Veronae coacta erant, ut praevenire

maturarent. Verona igitur protecti equites, Ferrariam ingressi sunt, nec ulla posthac fuit mora, quin castra adorirentur. Armata ergo multitudo urbana omnibusque parat is, cum duabus simul portis eruptionem fecissent, castra hostium adoriuntur. Naves etiam, quarum ad triginta habebant, per flumen ad castra oppugnanda dimittunt. Florentini, multis id munus detrectantibus, eam sibi in partem in distributione locorum susceperant, ut pone castra aggredirentur. Et coniunxerant se bis veronensium equitum ad centum quinquaginta, et in his plerique Florentini exules, qui, antiquo partium aestu iactati, apud veronenses tyrannos, tamquam in portu aliquo tranquillitatis, constiterant. Hi omnes, circumdatis hostium castris, e diversa ab urbe regione repente invadunt, ac minus ab ea parte intento hoste, quamquam difficillimo aditu, intro munimenta penetrant. Atque fortuna ita fuit, ut non longe ab eo loco vexilla regis equitatumque ab eo praemisum in castra offenderent. Laetati igitur eam potissimum pugnam sibi oblatam, in qua, praeter communem causam, privata insuper ultio exposcenda esset, cohortati suos, in vexilla regis feruntur. Regii equites praeliorum gnari pugnam fortiter exceperunt. Certamen atrox fuit, atque aliquandiu ita pugnatum, ut neutram in partem inclinaret Victoria. Sed praecipua eo die pugandi laus penes duces ipsos Florentinorum fuit, cum ambo pari ardore in prima versarentur acie; viri militares et magna domi fama, extendere factis gloriam properabant, magisque exemplo quam verbis adhortabantur suos. His bonis artibus impigre freti, tandem bostes exsuperant ac referre pedem competunt, simulque refracta pluribus locis munimenta castrorum pervaduntur. Additur praeterea terror hosti, quod, cum magna effusaque esset fuga ad ulteriorem fluminis ripam, pons nimio pondere delapsus est. Quo facto omnis hostium equitatus et maxima peditum pars intercipitur. Per hunc modum Victoria Ferrariensibus sociisque parta cum magna adversariorum strage.

Ob hanc victoriam cuncta paulo post Flaminia defecit a legato, et Bononiae ita trepidatum, ut, nisi Iohannes rex cum equitatu advenisset, populus arma fuisset capturus. Illius praesentia res novas compescuit.

Eodem anno rex Lucam subito accessit huiusmodi causa pertractus. Cum ob adversum praelium afflictus simul legati regisque opes viderentur, Castrucii filii, quos obsidum loco rex secum habebat, clam arrepta fuga, ex clientelis paternis magno numero coacto, Lucam subito ingressi sunt, urbemque in suam potestatem redegerunt, praeter arcem, in qua praesidium erat regis. Ea res effecit ipse ut rex cum duobus fere millibus equitum Lucam propere accederet. Ibi, pulsus adolescentibus urbeque recepta, magnam vim pecuniae Lucensibus impetravit et, quasi pertaesus Italiae, trans Alpes abire constituit.

Laetam Victoria civitatem diluvium aquarum pene submersit. Circiter enim calendis novembris quatuor diebus totidemque noctibus continuato imbri, incredibili aquarum multitudine amnes per casentinatam aretinumque agrum egressi alveis, instar aequoris omnia texere. Inde passim descendentes, cum Seva quoque fluvius, inundato mugellano agro, piena decurreret valle, Arnus autem nullis neque ripis neque terminis coerceretur, omnia supra urbem loca complentur. Ea vis aquarum in muros periata urbis partem illorum ad orientem versam prostravit; inde per urbem quasi captam expugnatamque discurrens, trepidis ac fugientibus civibus, cunctam occupavit, ut ad templum Martis supra dimidium porphyrearum columnarum, humilioribus vero locis supra duodecim pedes altitudo ascenderet. Nec prius increscere destitit aquarum moles quam, ad occidentem quoque non capiente iam urbe aquam, moenia subvertit. Tunc demum egesta vis et decrescere pelagus coepit. Tres urbis pontes deiecti, et proxima secus fluvium aedificia multaeque per urbem domus concidere.

[Page 148]

Cessante aquarum metu, cum homines velut attoniti remansissent, novus iterato metus incidit a nobilitate. Robustissimae trans Arnum familiae nobilium erant; pontes autem disiecti eas separaverant, ut iam duae urbes ex una factae viderentur. Et rixae quaedam coortae suspicionem augebant. Ob hunc metum, pontes duo ratibus facti, quo transarninae plebi, si opus foret, succurreretur. Tunc demum timere desitum est.

Eodem anno Florentinorum sociorumque oratores communi de re apud Hericem in Liguribus convenere. Movebat autem quia, legato gravi plaga percusso Iohanneque rege trans Alpes, relieta Italia, digresso, prosperis secundisque rebus, de praeda iam Inter socios oriebatur contentio, discordiam paritura, ni obviam iretur. Itaque, prospicere iam inde et antevenire placuit. Re igitur discussa, ita tandem convenit, uti Cremona Mediolanensi, Parma Veronensi, Regium Mantuano, Mutina Ferrariensi, Luca Florentino destinaretur; haec bona fide procuranda adiuvandaque, quoad urbes istae in potestatem venirent; bellumque posthac acrius coeptum. Prima hostium mina ab eo qui caput fuerat malorum omnium, legato inceptit. Hic erat vir gallus intolerabili superbia atque fastidio. Et auxerat naturae vitium prosperitas fortunae, nihil ut iam minus ferendum quam eius protervia videretur. Cum ergo Ferrarienses, capta post praelium Argenta, bononiensem in agrum copias traduxissent, lateque omnia vastarent, cives, per eam occasionem sumptis armis, verterunt impetum in legati satellites; quibus varie per urbem oppressis, ipse trepidus in arcem munitissimam, quam sibi construxerat, refugit. Bononienses arcem obsessam die noctuque oppugnabant. Quae cum Florentiae audita essent, etsi populus non invito animo hanc legati ruinam percipiebat, tamen vicit humanitatis respectus, ut pro reverentia sedis romanae de legati salute cogitarent. Ita, missi confestim Bononiam oratores quatuor, et cum his equites trecenti, ex mugellanoque agro magnus peditum numerus. Hi, rogando atque monendo, sequestres tandem fuere, ut legatus, reddita civibus arce, incolumis abiret. Id tanta difficultate impetratum, ut aliquot dies adversus eorum preces resisterent Bononienses, et post rem impetratam, cum extra moenia legatum deducerent, vix a populi impetu in eum ruentis defendere illius salutem potuerint.

Magna demum vi Florentiam perductus, mox Pisas, inde mari delatus, ad pontificem abiit. Altero dehinc anno Florentini Lucam obsidere constituerant, atque ita convenerant, ut ex sociorum copiis quae circa Parmam erant in castris, pars Apenninum transiret ad Lucae obsidionem perurgendam. Haec itaque auxilia expectantibus Florentinis, insidiae in castris ad Parmam deteguntur. Equites enim germani, pecunia corrupti, seditionem in exercitu facere ac Mastinum caeterosque duces qui praeerant castris interficere constituerant. Hoc a legato, quo iniurias ultum iret, procuratum credebatur. Igitur, ea re detecta, plerique Germanorum Parmam transfugere; turbatioque ista effecit confestim, ut Parmae solveretur obsidio, deficientibusque auxiliis. Luca quoque quo minus obsideretur impedimento fuit. Per hoc tempus marmorea turris quae est ad Reparatae templum fundari coepta est, architectata quidem a lotto, insigni per eam tempestatem pingendi magistro. Is et fundamentis iaciendis praefuit, et formam, qualem nunc videmus, praestanti magnificentia operis designavit.

Eodem anno copiae sociorum, duce Mastino veronensi, in agrum parmensem reversae, obsidionem ex integro inchoarunt, fuitque in his Florentinorum equitatus ex foedere constitutus. Aliae insuper copiae circa Lucam deductae cuncta belli terroribus infestabant. Ob haec Iohannes rex, qui in Galliam ulteriorem abierat, quo imminens Lucae periculum depelleret, regi Francorum dono illam dedit. Ipse autem rex, accitis florentinis civibus, quorum multitudo ingens in regno eius negotiatur, donationem factam ostendit, suamque esse Lucam protestatus est; proinde abstineret Florentinus ab inferendo bello. Ea res Florentiam a negotiatoribus perscripta, nequaquam retardavit populi coeptum. Nec plane rex ipse rem persecutus

[Page 149]

est, certior factus a Roberto rege Lucam ad Iohannem nunquam iure pertinuisse, sed sua dudum, cum esset a Fagiolano primum, mox a Castrucio occupata.

Hoc anno Iohannes pontifex romanus e vita migra vit. In eius locum Benedictus successit. Proxima dehinc aestate, fervente in Gallia bello Parmaeque obsessa, novum rursus bellum in Etruria concitatur. Aretinorum enim, post mortem Guidonis praesulis, Petrus cognomento Sacon acceperat dominatum. Hic fuit vir bello quidem admodum praestans, ad urbanas vero conversiones non satis aptus. Cum tamen opes a fratre partas suscepisset, non solum tenuit eas armis, verum etiam extendit, praecipue tyrannis et his quidem suarum partium infestus, quos castellis arcibusque exutos longe lateque disperserat. Florentini cum hoc pacem agebant, intenti lucensis belli curis; Perusini vero pro occupato dudum Tiferno ita se habebant, ut odia potius occulta quam apertum superesset bellum.

Rebus in hunc se modum habentibus, arcana quaedam coniunctio fit Perusinos inter et tyrannos a Sacone eversos, quorum longe princeps adversarius erat Nerius fagiolanus, eius qui dudum Pisas Lucamque tenuerat filius. Is ergo, acceptis clam copiis, nullo tale aliquid suspicante, Burgum (id est oppidum secus Tyberim quatuordecim millibus passuum ab Aretio) per prodicionem invadit. Cum arx nihilominus praesidio teneretur, Sacon, re audita, eo raptim copias duxit, olique ferendae intentus omnia rimabatur. Inter haec Perusini, ut compositum erat, omnibus repente copiis via cortonensi, quae est a Burgo diversissima, in agrum aretinum supervenere. Quod postquam a Sacone intellectum est, omissa Burgi cura, Aretium rediit. Ibi armata populi multitudine et sub signis structa, certissima dimicandi spe, ad hostes contendit. Nec Perusini quidem detrecharunt certamen, sed utpote viri fortes, se ad pugnam compararunt. Ubi autem signo dato concursus est, anceps atroxque praelium fuit. Tandem, superantibus Aretinis et animis viribusque praevalentibus, Perusini multa suorum caede in fugam vertuntur: quos turbatos prostratosque persecuti victores, magnam ediderunt stragem, ac viginti ex hostibus signa eo praelio capta retulerunt. Inde agrum perusinum ingressi, non longius ab urbe quam duobus passuum milibus fecerunt castra, omniaque circum moenia igne ferroque popularunt.

Florentini autem, cognito Perusinatorum casu, memores pristinarum amicitiarum, confestim auxilia equitum illis misere, quibus ex gravi conflictatione sustentati sunt. Nec multo post Genuensium auxilia quaedam Saconi missa (erat namque sibi uxor genuensis), dum prope urbem pacate faciunt iter, iuventutis concursu invaduntur, armisque et impedimentis direptis, iter retro vertere coguntur. Ita civitas, etsi nondum apertum suscepit bellum, partes tamen Perusinatorum animis praeferbat, quae res multum valuit ad cursum victoriae compescendum.

Per idem fere tempus Parma, iam pridem oppugnata, cum amplius resistere nequiret, ad extremum capitur; eam, ut convenerat in foedere, Mastinus suscepit.

Mutina quoque ac Regium paulo post eodem tenore in victoris manum devenere. Una restabat Luca, Florentinis belli praemium destinata, eademque semper quasi fato quodam novi certaminis inexhausta materia: Lucae siquidem causa in gallicum bellum se coniecerant Florentini; eiusdem Lucae causa aliud rursus bellum adversus Mastinum susceperunt; Lucae etiam causa pisanum postea bellum exarsit; de quibus iam dicere aggrediemur.

Tres erant fratres Ruffi parmenses, nati summo loco, quibus Iohannes rex Parmam et Lucam abiens reliquerat gubernandam. Horum duo, coacti bello, cum Parmam tandem dedissent, multa ultro citroque pacti sunt, et illud in primis, ut is qui Lucae praeerat frater certa pactione Mastino illam dimitteret. Id factum non repugnantibus Florentinis fuerat, ductis vana spe, quod faciliorem hanc fore viam arbitrabantur, si rem in suam fidem Mastinus suscepisset, praesertim cum fratres illi in eius potestate essent futuri. Ipse vero tyrannus palam dictitabat Florentini sese id negotium facessere; eorum quidem auxilia omnibus

[Page 150]

victoriis obsidionibusque per Galliam affuisse, caeteros vero socios praemia belli consecutos: florentinum populum unum restare, cui Luca ex fcedere debeatur; id non magis ad populi Florentini studium quam ad fidem suam caeterorumque sociorum pertinere. Haec et huiusmodi praedicanti fides adhibita erat, eo magis quo consona vero honestoque profari videbatur. Itaque, illi permissum negotium est, eiusque ab opere civitas dependebat. Re igitur aliquanto protracta, Lucani, dante illo qui tenebat fratre, Mastinus suscipit, ac suo praesidio communit. Florentini, missis festim ad eum legatis, secundum promissa Lucam postularunt. Tyrannus autem, primo benignis affatibus, dum rem cum Ruffis fratribus componat, exigui temporis moram ne gravate ferant postulat. Mox, eo transacto, cum legati instarent, difficultates alias reperire; Ruffis fratribus debitam a rege pecuniam dicere, magnas insuper impensas ab iisdem factas, quas resarciri oporteat. Pro bis omnibus summam promittit auri trecenta sexaginta millia. Qua in re licet improbitatem tyranni impudentissime versari cernebat florentinus populus, tamen, desiderio potiundae Lucae adductus, eam summam tradere paciscitur. In quo maxime admiretur quis huius populi mentem in utramque partem nimis proclivem; pro qua enim nuper, offerentibus Germanis ac prope rogantibus, parvam dare pecuniam recusarat, pro eadem paulo post intolerabilem auri summam recusanti ac prope deneganti tradere nitebatur. Nam, neque hoc ipsum pactum conventumque servavit tyrannus; sed alia ex aliis quaerens diffugia, turpi perlidia legatorum desideria frustrabatur. Venerat enim in eam spem, ut existimaret, Luca retenta, Etruriae civitatibus dominari posse. Hos illi animos faciebant latissimae per Galliam opes, quibus nemo eius saeculi tyrannus par fuit; frequentes praeterea adulatores, quibus dominorum atria sunt referta; multi etiam thusci generis exules, novarum rerum avidi, coucitabant. His accedebat facultas, quod ex parmensi in lucensem agrum brevis est transitus, et Apennini fere dorso coniuncti fines, qua facile copias posset transmittere. Finitimos quin etiam Pisanos, ob studia partium, vetusque in Florentinos odium, putabat causae non defuturos. Haec meditantem frustrantemque animadvertens florentinus populus, legatis tandem mandavit, ut, questi protestatique iniuriam, discedant. Id cum fecissent legati, tyrannus, quasi lucrum arbitratus, si omnia turbarentur, quas Lucae habebat copias repente in agrum florentinum praedatum misit. Ita, rupto foedere, bellum lucense ex integro nascitur. Florentini, etsi contentio magna propo nebatur ac iam defessos novum excipiebat bellum, neque conciderunt animis, neque quicquam remiserunt pristinae dignitatis, sed acrius veliementiusque se attolentes, non trepide nec turbulente, sed maturo singula providebant Consilio. Pecuniis enim comparandis decemviro cum potestate publica, sex vero ad Consilia belli gerendi praefecerunt. In primis quoque illud provisum, uti legati ad Accium Vicecomitem caeterosque gallici belli socios mitterentur, qui et arguerent Mastini perfidiam et opem illorum adversus eam fraudem implorarent. Societas quoque cum Perusinis ac Senensibus renovata est, verentibus (id quod erat verisimile), ne Sacon, ob tradita Perusinis auxilia, se Mastino coniungeret. Copias vero apud Catinum et Fucetium bipartito quasi in statione distribuere, ne hostium equitatus, qui satis validus erat Lucae, in florentinum posset agrum licenter discurrere. Inter haec Perusini, sociorum auxiliis freti, agrum aretinum magnis copiis intrarunt, cuncta igne ferroque vastantes. Coniunxerant quoque se illis Aretinorum exules, multas magnasque clientelas in agro habentes. Hinc defectiones quaedam oppidorum fieri et in deterius labi res coeperunt. Fregit tamen plurimum Aretinorum animos Tiferni amissio. Huic urbi Rodulphus praeerat Tarlatus eques aretinus, praesidiumque habebat non contemnendum. Verum eorum ipsorum qui in praesidio erant corrupti pecunia quidam prodere hostibus urbem paciscuntur. Huius arcani auctor deductorque fuit Nerius Fagiolanus, talium quidem rerum vel solertissimus artifex; quae ubi satis composita sunt, accitis Perusinorum copiis, noctu ad Tiferni portas accessit. Ibi a proditoribus qui pro moenibus excubabant receptus, urbe potitus est, Rodulpho, post nocturnum

[Page 151]

praelium quo frustra pellere hostem nixus erat, in arcem refugiente, quae et ipsa mox una /cum illo capitur. Per hunc modum Tifernum amissum est. Sacon autem in castella, quae sunt circa Ambram fluvium (ea namque rebellaverat), cum exercitu profectus, quaedam illorum expugnata receptaque subvertit; reliqua vero eiusdem regionis, Bucinum, Galatrone, Leolinum ac caetera bis finitima Aretinorum castella sese ob ancipitem belli metum Florentinis dedidere. Haec eo sunt anno in Etruria atque Gallia gesta .

Proximo dehinc anno Florentini statim veris initio bellum Aretinis aperte indixerunt. Mox hinc Perusini, inde Florentini, magnis exercitibus agrum aretinum ingressi, simulque circa urbem in unum coniuncti, crebra in portis ipsis commiserunt praelia ac late omnia vastaverunt.

Per hoc fere tempus rumor increbuit Mastinum ad octingentos equites per Flaminiam Sarsinatemque agrum Aretini mittere; et erant qui ad Forum Popilii iam pervenisse asseverarent. Eius rei causa, copiae a Florentinis in Flaminiam missae, coniunctis Bononiensium auxiliis, ne qua Mastini equitatus transire posset observabant. Sed et Lucae qui erat hostium equitatus, incursionibus nonnunquam factis in florentinum agrum, turbabat sane accolae ab illo, et illata damna pleraque et accepta. Cum itaque pluribus locis misceretur bellum, ac pene tota Etruria fluctuaret, Mastinique potentia formidaretur, placuit in Galliam, si qua fieri posset, bellum transferre. Id unum maxime omnium salutare ab initio perspectum consultatumque in republica fuerat. Caeterum, legati ad principes Galliae missi, cum singulos adiissent, neminem pellicere ad bellum centra Mastinum potuerant, non quod amarent eum homines, sed quod eius potentiam formidarent. Demum, ad Venetos conversa civitas, quos et finitimos tyranno et nonnihil laesos infensosque illius potentiae in telligebat, multis adhortationibus

tandem obtinuit in societatem ut veniret belli. Ob eam societatem Florentinorum statim copiae quaedam ad ea loca transmissae, parique item numero a Venetis addito, in tarvisino primum agro bellum adversus tyrannum commoverunt.

Dum haec in Venetis geruntur, Ruffi fratres, de quibus Lucam Parmamque accepisse Mastinum diximus, reiecti ab eo et centra fidem exagitati, in oppido Pontremuli obsidebantur. Hi, ad Florentinorum Venetorumque opem conversi, in foedus recipiuntur. Ex bis Petrus Ruffus, vir praestans in re militari, Florentiam veniens, ostendit, si sibi copiae darentur, posse Lucae detrimenta inferri, obsidionemque suorum simul dissolvi. Acceptis igitur octingentis Florentinorum equitibus magnoque peditatu addito, Lucam petivit; nec longe a moenibus castrametatus, per singulos dies infestissima portis inferebat signa. Haec eo proposito fiebant, quo hi qui in castris erant ad Pontremulum, Lucae auxilium ferre coacti, obsidionem dissolverent; quod tamen ipsum assequi non potuit, impeditus calliditate praefecti qui Lucae praeerat. Is enim, cum Ruffi propositum animadvertisset, cum omnibus fere copiis egressus, apud Cerulium consedit; qui locus florentinum versus agrum maxime spectat. Ex eo loco se cum de industria ostentaret commeatumque impedirei, vi ipsa est assecutus, ut dux Florentini exercitus, ommissa Luca, retro ducere copias. In reducendo autem, quoniam sub ipso hoste transeundum erat, praelium committitur. Fossa erat iampridem bello castruciano facta, a monte in paludem aditum secans. Ad eam praemissi equites, fossam oppugnarunt, ac demum, vi transgressi, praesidia hostium, quae ibi tutelae gratia fuerant, in fugam verterunt. Inde profli gatos insecuti, neque ratione ulla neque Consilio, sed temere atque incaute, ad castra usque hostium delati sunt. Quorum periculum cum an imadverteret Ruffus, receptui cani iussit, et post eos misit qui ex praecepto revocaret. Sed illi, Victoria elati et praelio calentes, cum neque tubam neque monitorem exaudirent, circumventi repente ab hostibus, ita conciduntur, ut pauci eorum effusa retro fuga evaderent, reliquis aut captis aut interfectis. Vexillifer antesignanorum, qui princeps fuerat illius temeritatis, in portis pene castrorum hostium occiditur, vexilloque hostes potiti sunt. Qua Victoria elati,, omnibus confestim copiis in reliquam

[Page 152]

Florentinorum aciem magno impetu magnoque clamore descenderunt. Ruffus interrito animo suos cohortatus, nientes in se excipiebat hostes. Etsi primo quidam impetu, quoniam e monte in subiectos delati quasi procellam dabant, parumper mota acies retulerat pedem, mox tamen, acquato praelio, cum acriter pugnaretur, hostes superantur et in fugam vertuntur; quos Ruffus insecutus, magnum eorum numerum occidit, complures etiam cepit, et in his Mastini praefectum qui dux fuerat copiarum. Post praelium, una nocte iisdem locis victores commorati, postea Fucetiam, inde Florentiam rediere. Nec multo post victoriam Ruffus, poscentibus rebus, in Venetos profectus, summam belli adversus Mastinum de sociorum sententia recepit gessitque cum summa constantia et moderatione. Prima eius militia ad Tarvisium fuit; quo in loco cum hostes varie per culisset, in patavinum inde agrum traductis copiis per palustria impeditaque loca improvisus advenit. Patavium per id tempus Mastinus tenebat, copiasque in his locis habebat ingentes, quas tamen in Ruffi adventu sic intra munitiones continuit, ut pugnae for tunam experiri non pateretur; sperans a populationibus cohibendo et commeatus impediendo, citra uUum periculum sese hostem aversurum. Ruffus igitur, detrectantibus pugnam hostibus, magna difficultate per interrupta itinera cum exercitu profectus, ad Bogolentam posuit castra. Eum locum acri Consilio ducis electum constat, quod fossam secus habet navigabilem, per quam commeatus possit afferri, nec amplius septem passuum millibus Patavio abest, loco idoneo ad bellum inferendum. Ibi stativis vallo et fossa in antiquum morem communitis, nullam requiem permittebat hosti, saepe improvise impetu portas adusque discurrens, saepe signa inferre audens, saepe ingressum attentans; quibus rebus adeo mentem simul viresque tyranni fregit, ut qui paulo ante de occupanda Etruria cogitaret, tunc sollicitus esset de patrio solo retinendo.

Dum haec in Venetis geruntur. Aretini in dies magis premebantur, cum ad perusinum bellum, per se magnum, florentinum insaper bellum accessisset. Tiferno Burgoque amissis, crebra etiam castrorum rebellione facta, cives Saconem adeunt, rogantque uti eum civitatis misereat: se quidem et durasse hactenus et durare paratos, modo spes aliqua et ratio belligerandi ostendatur; sin desperata sint omnia, prospiciat aliquando urbi de se non improbe merita, et pacem si non bona attamen aliqua conditione civitatis praestet. Ea cum egissent cives, in suspicionem Saconi venerunt. Itaque, stipatus armatorum catervis, non cives iam minus quam hostes formidabat, et quasi desperatis rebus, animum coeperat ad condiciones traducere. Cum Perusini et Florentini per se quisque affectarent, ac in eo plane infida societas esset, Saconem plurimae ad Florentinos causae magis inclinabant. Primum, quod belli principia odiorumque acerbitates sibi cum Perusinis erant; deinde, quod plerique eius inimici se illis coniunxerant; quibus instigantibus, vix arbitrabatur fore, ut uUa sibi conventa servarentur. Haec vero in Florentinis leviora omnia. Et accedebat illa quoque ratio in primis valida, quod ipse Florentina matre ortus e familia nobili, permultos propinquitate Florentiae contingebat; quod plurimum videbatur ad securitatem eius attinere. His de causis, ad Florentinos magis inclinatus est. Ipsi vero, quia clandestinos tractatus ea de re habitos cum Sacone a Perusinis cognoverant, recipere condiciones festinarunt. Summa vero conventorum huiusmodi fuit. Florentinus populus ius arbitriumque Aretii in decennium haberet; Sacon agnitive omnes Saconis Florentini cives in posterum forent; castella et praedia quae privatim habuissent, uti prius possederant, ita possiderent. Praeter haec autem, Saconi tradita quadraginta auri miUia; insuper decem et septem millia Aretinis mutuata, quae conducto militi solverentur. Ita tyrannus improbus pecuniam militibus, quos ipse in cervices conduxerat civium, etiam post finitam tyrannidem, a civibus ipsis exsolvendam providit. Quae vero ipse,

quasi pretium venditae patriae, accipiebat, pro se retinuit. Post foedus, XII ex primariis civibus Florentia missi urbem susceperunt cum summa populi gratulatione. In Aretinis enim, quemadmodum in aliis Etruriae civitatibus, factiones erant

[Page 153]

duae: earumque adversatrix imperii faultrixque ecclesiae (quos guelfos dicimus) fuit maior procul dubio ac potentior, multaque per saecula suo nomine rempublicam gubernavit. Declarant societates cum florentino populo antiquissimae sane, confestim post Federici imperatoris mortem initae, quae usque ad arbiensem pugnam duraverunt. In ipsa vero arbiensi pugna (in qua guelforum nomen in Etruria pene deletum est) constat publicis annalibus Aretinos cum Florentinis praelio interfuisse, ac plures fere caesos Aretinorum acervos quam ullius sociae civitatis.

Caroli, post haec, nomen ab Aretinis statim receptum fuit, et in partibus ita perseveratum, ut neque terror Corradini, neque hostium Victoria et caedes amicorum, de moenibus prope conspecta, a fide partium dimoveret. Orta deinde post multos annos seditione inter nobilitatem et plebem, opera maxime Guilielmi praesulis, factio haec guelforum Aretio pulsa se Florentinis coniunxit, communiqua robore iis qui in urbe remanserant intulerunt bellum. Quo tempore, commisso apud Campaldinum praelio, Guilielminus est interfectus. Post huius praesulis mortem, Tarlatum genus praepotens opibus gubernationem civitatis suscepit. Eo rempublicam tenente, factio illa expulsa variis temporibus in urbem restituta est, nusquam tamen integra, sed alias alii, principibus solum ac maioris potentiae hominibus in exilio relictis. Suscepta igitur a populo florentino urbe, et exules redierunt omnes, et factio illa dudum pessumdata se confestim erexit, ac iam, dempto tyranni metu, liberis vocibus gratulabantur. Ut vero in constituenda republica priores populi ac vexillifer iustitiae creati sunt (quorum officiorum ne nomina quidem tyrannus esse in civitate passus fuerat), tanta repente laetitia est coorta, vix ut lacrymae prae gaudio tenerentur. Ita, laetis tunc animis Aretini primum in Florentini populi ius potestatemque venerunt.

At Perusini, hoc Florentinorum factum gravissime ferentes, cum se delusos plane circumventosque putarent, legato confestim Florentiam misere, qui et quererentur iniurias, et bello parta secundum foedus reposcerent. Hi, magistratum cum adiissent, potestate dicendi facta, orationem huiusmodi habuere. "Adventus nostri causam, o Florentini, silentibus etiam nobis, palam esse omnibus arbitramur. Quis enim, qui modo pacta conventaque inter populos norit, non et a vobis contra foedus magnifice ventum, et nos ferre non debere eam contumeliam intelligat? Nempe durum est contemni a socio, sceleratum destitui, prope sacrilegum oppugnari: quid ergo, spoliari simul et contumelia affici? Ita, nuper foedus ictum est a civitatibus, ut neque pax fieret ulla cum hoste, nisi de sociorum voluntate, et cuncta bello parta forent communia. Haec iurata religiose ac tabulis literisque firmata utrum tandem patiuntur vos sic Aretium suscepisse, vel testantur id a vobis fieri non potuisse, salva religione et fide? Nobis profecto haec eo gravior iniuria videtur, quo minus facti est ulla defensio; nam ex libidine contra foedus venire, id est socios pro nihilo ducere. Quod enim, quesumus, diffugium, aut quam defensionem quisquam vestrum assumat? Desiisse non esse in armis? at nunc etiam sumus. Sero accessisse ad bellum? at prius quam vos inferre coepimus. Nullius momenti fuisse milites nostros? at nihil terribilius erat hosti. Profecisse parum? at plura et munitissima cepimus loca. Quae igitur contemnendi causa fuerit, cum nulla fuerit conquerendi? Atqui, si verum audire non piget, non tam de tyranno quam de nobis. Florentini, Aretium accepistis. Sacon, credo, vobis sponte dedit: benivolentia se ipsum, ut fit, utque tyrannorum est mos, potestate exiit, vobis concessit. Nihil profecto dici potest minus. Nos, nos, inquam, ad hoc invitum repugnantemque compulimus tyrannum: nos hanc vim necessitatemque attulimus; a nobis circa urbem oppida illa adempta sunt; a nobis crebro incursu noctu dieque vexatus, spem resistendi omnino amisit. Quis igitur auctor est facti? qui compulsus est, an qui compulsi? Iste, credo, nisi forte qui de navi iactat, causam sibi, non tempestati putemus consignandam. Quod si auctores sumus, ut apparet, quanta iniuria est non his rebus quarum ipsi causa sumus spoliare pergere?

[Page 154]

Venatores medius fidius! etiam iis quibus nulla inter se est societas, si feram e silvis a se primo excitatam persequantur, eaque forte ab aliis capiatur, reddi lex et mos gentium iubet: nihil enim indignius visum est quam alieno labore parta retinere. Quid ergo vos et socii et iurati, nonne indignissimum est, si ne in communionem quidem praedae a nobis excitatae et persecutae nos admittatis? At non vult hostis in tuas manus devenire. Ad hoc scilicet in societatem coivimus, ut voluntatem hostis spectaremus? Porro, ne illud ipsum quod nunc facit vult; sed vi ipsa compellitur: necessitas enim omnia frangit. Quid autem minus convenit, quam voluntatem hostium attendere, sociorum negligere? Viri sapientes nulla in re humana neque maiorem neque sanctiorem fidem quam in societatibus exegerunt; nam, si in socio fides violatur, quid iam in vita stabile persipit? Itaque, aliarum fere litium indicia quodammodo privata sunt, nec aliud fere quam pecuniae damnum in illis versatur; pro socio autem iudicium in caput transit. Nusquam enim integrum hominem haberi leges voluerunt eum, qui non integra fide erga socios fuerit adinventus. A testimonio, a cura, a foro, a publicis honoribus, ab humana denique societate repellendum illum amovendumque censuerunt. Quod magis est a vobis. Florentini, etiam nunc considerandum; non enim quid concupiscat animus, sed quid fas et iura sinant, spectare debetis".

Legati qui de Perusinarum ita dixerunt; Florentinus vero magistratus, quoniam oratio quam decebat arrogantior visa fuerat, ne momento quidem temporis differre responsum statuit, ne intercapedo ipsa ulla ex parte minueret dignitatem. Quare, ad legatos conversus, "Audacem,

"inquit, "verborum copiam semper vobis, Perusini, adesse, et antea quidem sciebamus, et nunc oratio vestra manifeste ostendit. Necesse autem fuerit, in respondendo, nostram parumper consuetudinem intermittere, vestram assumere ; nam atrociter obiecta placide repelli non debent. Sed, antequam de iure foederis disputemus, quod violatum a vobis est, Perusini, non autem a nobis, refutanda videtur illa iactantia, qua vobis totum belli opus, quasi nos nulli aut nusquam fuerimus, tribuistis. Cuius id fuit immoderationis et de nobis et ad nos ista dicere ? cuius praeterea vanitatis ? An, quid vobis sperare unquam licuit de Aretinis, si nos sedentes certamen vestrum, quasi de theatro quodam, spectassemus otiosi? Nempe, quid vestrae, quidve illorum possent vires, praelium inter vos initum patefecerat. Superatis, fractis atque fugatis vobis, cum Aretini victores circum moenia obstreperent vestra, opem tulimus indigentibus, qua servati estis. Audet is ergo vos solos confecisse bellum dicere, quibus nisi opitulati essemus, bello ipsi vos eratis confecti ? De nobis, inquit, Aretium cepistis. O arrogantiam singularem! o verborum audaciam non ferendam! Nos ne de vobis cepimus? ipsi nulla pars belli eramus? Et quid mentes Aretinorum fregit ? quid desperationem resistendi attulit, nisi bellum a nobis illatum, cum vestrum ipsi per se longe contemnerent bellum ? lactate in verbis quantum libet ; nam id quidem perfacile est: levitas tamen verborum non multum factorum gravitatem. Venio nunc ad societatis fidem, quam a nobis violatam dicitis, cum id sit vestrum. Audete negare, si potestis, secretos cum Sacone de accipienda urbe tractatus habuisse; nuncios et literas ea de re clam ad eum misisse ; voluisse accipere, si fieri potuisset. Quae cuius fidei sunt, Perusini ? cuius integritatis ? Fides in societatibus nulla magis re quam voluntate et animo violatur; nam factum quidem perinde haberi solet, uti propositum fuerit agentis. Mens et voluntas pro scelere est, conatus fraudandi turpitudinem contrahit ; qui cum fuerit in vobis, quid nunc obiciere audetis ? Levius est a nobis factum, Perusini, quam a vobis attentatum, propterea quod vos eo tempore attentastis, cum integra erat societas, nos eo tempore fecimus, cum vestrum iam scelus et fraudandi conatus omne societatis vinculum iuraque dissolveret; nam perfido fides servanda non est. Quid enim facere nos oportuit, cum per fraudem vos conari adversus societatis fidem sentiremus? nonne contra dolum et conatum vestrum nos communire ? nonne fraudem anteveniendi excludere ? Hoc nos fecimus, a vobis edocti, qui per nos ipsos optima fide quieturi fuimus. Non potestis de eo facto a sociis iuste conqueri, quod vobis in socios licere statuistis. Si igitur viri sapientes nulla in re humana neque maiorem

[Page 155]

neque sanctiorem fidem quam in societatibus exegerunt; si nusquam integrum hominem haberi eum leges voluerunt, qui non integra fide erga socios fuerit adinventus; si ab humana denique societate repellendum amovendumque censuerunt, videte, quanta vos maneant, Perusini, qui tam gravi legum sapientumque censurae obnoxii reperiamini. Nam factum quidem nostrum legitimam habet defensionem, cum vos iam societatis iura fraude vestra suslulissetis: vester autem conatus, quo minus infamiam contraxerit, defendi non potest. Quanta igitur dementia est vestrum et crimen verbis augere! Circumspicere vos oportuit, Perusini, et loqueremini et ad quos magis attendere; nam impudentia ista verborum non turpitudinem occulit, sed acerbat. Quis enim ferat alteri obiectantem quod ille ipse qui obiectat commisit? Perversa in oratione vestra impudentia fuit. Bellum vos confecisse solos dixistis, cum id sit nostrum; fraudem a nobis commissam, cum id sit vestrum. At communionem saltem postulamus! Non habet eam vim legatio vestra, ut ista postulet, sed ut nos iurgio lacescat, ut contemnat, ut nullam in partem belli fuisse utiles redarguat. Ad haec, ut apparet, totum legationis vestrae propositum convertistis. Nam qui ex iure postulant, neque maledictis, neque contumelia potius quam honestis verbis, praesertim ad civitatem loquentes, uti consuerunt".

Cum dicendi finem magistratus fecisset, et qui assidebant cives pro se quisque castigando mitigarent, lenioribus tandem verbis tractari res coepta est, et utrinque iam rationes auditaе. Denique, inter has civitatum discordias quoniam diiudicari posse videbatur, adhibita est mediocritas quaedam, ut Perusini Licinianum, Sabinum, Florianum, Anglare, oppida Aretinorum tenerent, ac magistratum quinquennio Aretium mitterent, ad quem ex iudiciis provocatio esset. Et res quidem Aretii discordiaequae et bella in hunc modum cecidere . Lucense iam negotium restabat magis porro difficile, nec in Etruria solum, verum per Galliam quoque transpadanamque regionem varie implicatum. Principio igitur insequentis anni, Mastinus, quoniam et captum Aretium, et auctas in Etruria Florentinorum cognoverat opes, Accium quemdam e suis ducibus cum novo equitatu Lucam dimisit. Is equitatus ad veterem additus, cum satis magnum numerum confecisset, movit hominum studia mentesque erexit. Itaque Florentini, paratis confestim copiis, sociorum quoque auxiliaribus accessit, magno exercitu lucensem agrum ingressi, omnia ferro igneque popularunt. Hostis, impar tantae multitudini, signa conferre abnuvit; oppida tantum et moenia tutabatur. Eam ob rem, pugna nulla commissa est, populationes modo latae actae.

In Gallia vero, cum in summa res esset spe, cuncta repente turbavit Germanorum seditio. Mastinus enim, virtutem Ruffi metuens, grandi mercede a germanis equitibus qui sub Ruffo militabant redemerat, ut, interfecto duce, ad se transirent. Sed dum maturantur insidiae, res interea patefacta est. Itaque, huius facinoris conscii ad mille germani equites, facto repente globo, ac igne pluribus locis, ne quis persequi posset, per tabernacula iniecto, ad hostem transfugere. Erant in castris, ante haec transfugia, Florentinorum Venetorumque supra quinque millia equitum. Reliqua ergo multitudo, relictis castris, eodem in loco perstitit; nec dux suo casu perterritus est, quo minus solita viveret utereturque fiducia. Iam caeteri Galliae principes, ruinam Mastini sperantes, in societatem coierant, et quantum unquam antea copiae Mantuano in agro cogebantur Mediolanensium, Ferrariensium, Mantuanorum. Ad hos Ruffus Marsilium fratrem cum duobus millibus quadringentis equitibus misit, ipse cum reliquis apud Bogolentam remansit in castris. Copiae sociorum, ubi coactae sunt,

ex mantuano in veronensem transierunt agrum. Harum summa penes Lucinum Vicecomitem, omnium sociorum concessu, habebatur. Igitur Lucinus, Veronae admotis copiis, sedem ipsam ac domum tyranni propinquo milite quatiebat. Eodemque tempore Carolus Iohannis regis filius, alia ex parte adveniens, Feltrum et Bellonam Mastini urbes invasit. Tertia Patavium castra premebant. Quibus circumventus malis, tyrannus periculosum quidem verumtamen

[Page 156]

strenuum sumit consilium. Verona egreditur cum omnibus copiis. In his equitum fuerunt ad tria millia, peditum multitudo ingens, caeterum urbana et inexercitata. Cum his ad hostem ferociter profectus, aciem in conspectu struxit, potestatemque dimicandi fecit. Lucinus, etsi longe praestabat equitatu, tamen neque in aciem copias producere, neque fortunam pugna experiri voluit. Quae res hostium animos ferociamque adauxit; suorum vero ita fregit mentes, aliis alia suspicantibus, ut consilium sumerent discedendi. Hoc incendio domi restincto, Mastinus, quasi secundam tempestatem nactus, in patavinum agrum copias traduxit, ac tribus passuum millibus infra Bogolentam ipso in flumine castra fecit, eo Consilio, ut commeatum impediret, simulque ut caeteras copias quae cum Marsilio aberant redire in castra prohiberet. Res erat in angusto; nam et desperatum erat fortunam praelii tentare illa paucitate copiarum, et desperatum manere intercluso commeatu. Sed ingenium multa reparat invictum. Cum enim animadversum esset Mastini copias ex hoc eodem flumine, nec aliunde aquandi facultatem habere, suis ipsum artibus Ruffus aggreditur. Herba est in his locis amaro nimium succo. Hanc milites, iussu ducis, quaesitam comportatamque in ripa fluvii contereabant et in aquam proiciebant. Ea secundo cursu ad castra hostium delata, tetro horrendoque sapore aquam inficiebat, ita ut nec hominibus nec equis utilis esset. Qua difficultate ad extremum victus hostis, irrito coepto abscedere coactus est. Ruffus, post haec, coniuncto fratre, Patavio copias admovit. Patavii erat Albertus Mastini frater, natu quidem maior, sed nequaquam pari auctoritate. Hunc Patavini oderant cuncti; sed metus, ut fit, populum cohibebat. Stante igitur ad portas Ruffo omniaque tentante, tandem cives corripiunt arma, domumque tyranni invadunt; Ruffum autem cum exercitu intra moenia admittunt. Auctor autem huius defectionis rerumque novarum fuit Ubertinus Carra, longe nobilitate et potentia princeps. Hic urbem tyranno primum dederat, coactus civili dissensione. Post multa atque gravia ab eo perpessus, hanc liberandi viam cogitarat. Praesidium omne tyranni a Patavinis oppressum est: ipse vero captus et Venetias missus. Verum hanc laetitiam felicitatemque victoriae haud multo post turbavit ipsius Rufini obitus. Etenim, compositis Patavii rebus, Silicem oppidum expugnare adortus, cum in ipsa porta committeretur praelium, ac vi perumpere milites conarentur, oppidani vero contra pugnarent, Ruffus ex equo prosiliens, pedes ad primos suorum convolvit. Ibi, suos adhortanti, manum etiam conserenti, cum undique tela volitarent, basta supra femur transfigitur: qua divulsa, cum hostem infestius irritatiusque urgeret, in fossam prosiliit, ac per eam in oppidum transire perrexit. Hic madefactum vulnus exacerbatum est. Itaque, paulo post relatus Patavium, e vita migravit.

Marsilius quoque, alter frater, morbo quem primo contraxerat et dolore germani, paucis post haec diebus moritur. Horum mors Florentinorum Venetorumque turbavit animos, magnique sunt illis ab utraque civitate honores impensi; nam eorum virtute maxima pars belli existimabatur confecta. Brixia ferme per hos ipsos dies a Mastino defecit: ea Mediolanensis potitus est.

Proximo dehinc anno Venetorum Florentinorumque copiae in agrum veronensem traductae, non longe ab urbe castra fecerunt. Aliquot dies commorati, cum et castella quaedam munita cepissent ac hostium vires pluribus locis attrivissent, tandem malori conatu Vicentiam obsederunt.

Mastinus, cum in deterius rem labi cerneret, capto fratre, amissis quatuor magnis urbibus multisque cum his oppidis, Vicentia finitima in periculo constituta, sibi iam ipsi diffidens, oratores de pace ad Venetos misit. Veneti autem et ipsi per se prodives erant ad pacem, et accedebat publice Mastini deprecatio, privatum autem multorum amicitiae. Itaque, pax tandem illi a Venetis data est, ea conditione, ut Tarvisium tarvisinumque agrum Venetis dimitteret.

[Page 157]

Florentinis vero id modo cautum, ut, si in pace venire ipsi vellent, Pisciam et Bugianum de hoste acciperent, caeteraque lucensis agri castella quae possidebant retinerent: exulibus vero Lucei. slum, qui cum Florentinis Venetisque in eo bello fuissent, in urbem Lucani redeundi ius foret. His arcane compositis, per legatos Florentiam missos et se pacem velle dixerunt et conditiones protulerunt; proinde, si pax Florentino placeret, ei affore quae pacti essent; sin magis bellum, hoc etiam eorum arbitrio permitti.

Hoc Venetorum factum pergrave visum est Florentino populo; sed ad curam deligendi necessitas ipsa vocabat. In eo consultationes variae frequentesque habitae. Remanere tyranno Lucam, quam nuper Florentino per frau dem ademisset, cuiusque gratia ipsi bellum suscepissent, turpissimum videbatur, ipsaque vicinitas nihil firmi habitura. Contra vero, si bellum continuarent soli, arduum sane ac difficile, praesertim tot sumptibus defessi, existimabant fore. Et invitabant Piscia Bugianumque, duo lucensis agri oppida: quae si reciperentur, infirmior tyrannus ad bellum videbatur futurus. Haec tandem vicit praevaluitque sententia; missisque ad Venetos legatis mandatum est pacem ut maxime improbarent ac dissuadere conarentur; quod si perstarent in sententia Veneti, conditiones quoad fieri posset augerent, pacem

tandem oblatam reciperent. Legati fuerunt Franciscus Pactius, Alexius Rinutius, Iacobus Albertus. Ab his legatis nihil profectum est, obstinatis ad pacem Venetorum animis. Itaque pax est tandem iisdem quibus convenerat prius conditionibus praecepta. Post haec, liberae civium mentes non a bello tantum, sed etiam a suspicione belli, conquerunt, nisi quod Mastinus per finem quasi eius anni Lucam venit. Eius quidem adventus etiam in pace formidabilis erat. Verum ille paucis diebus Lucae commoratus, nulla penitus innovata re, in Galliam rediit.

Proximo dehinc anno, qui sub recentem fuit pacem, nihil memoria dignum a civitate gestum comperio. Anguria tamen permulta et foeda futuras inde portendebant clades. Tacta est enim de coelo turris aedium publicarum; tacti sunt etiam muri urbis; porta quoque bononiensi via fulmine icta, et tres illic homines exanimati.

Messes eo anno tenuissimae famem haud dubie minabantur. Ea sollicitudo perpulit ad capita hominum dignoscenda, ut quanto importati opus foret cerneretur. Censu igitur habito, reperta sunt civium capita intra urbem degentium nonaginta millia.

Sequitur annus trecentessimus quadragessimus supra mille. Hic annus insignis fuit multarum rerum novitatibus. Principio cometes in coelo visa hominum mentes superioris anni auguriis pavidas magis conterruit. Nec vanum id praesagium fuit. Secuta enim mox pestis non per urbem modo, verum etiam per agrum, foeda strage magnam vim hominum absumptis, nec adolentes tantum, sed etiam provecos aetate, et aliquot in republica insignes. Sedecim millia urbanae multitudinis extincta per eam pestem tradunt.

Vergente iam in hiemem anno, cum ea pestis deseruisset, novae res inter cives coortae maiorem in modum quassarunt civitatem. Caput vero seditionum hinc fluxit. Magni quidam e plebe homines, nec hi quidem multo admodum numero, caeterum plus aequo sibi arrogantes, rempublicam pro arbitrio gubernabant; impositoque ad biennium peregrino magistratu, homine crudeli et cuncta pro libidine eorum ministrante, omnibus nimirum erant terrori. Affecti ab hoc iniuriis multi; sed insignes ea tempestate familiae duae, Bardi Frescobaldique. Qua indignatione conciti, principes earum familiarum coniurarunt, ut, raptis subito armis, magistratum eiusque fautores adorirentur. Cum patrandi dies adesset, res ad priores delata est. Itaque populus confestim, quasi nobilitas adversus eum insurgeret, ad arma vocatur. Contra vero, ea pars nobilitatis cui periculum parabatur, raptis et ipsa armis, trans Arnun loca tenebat, pontesque stationibus positos tutabatur, sperans, si auxilia supervenirent externa, facile inde in teliquam urbem evadere posse. Ea formido movit populum, ut eorum

[Page 158]

spera comitataque praeverteret. Itaque, insurgente trans Arnun plebe, cis Arnun quoque magna manu per infimum pontem irrumpente, impetus fit in con iuratos. Ex hoc, illi paulatim cedere ac pedem referre coeperunt, circaque aedes proprias magis conglobari quoad, amissa tandem spe, nocte proxima urbe excesserunt. Post haec populus arma deposuit ac iudicio acta res. Postulati enim de vi publica, cum nemo compareret, absentes damnati sunt, aedesque illorum magna urbis deformitate subversae. Denique, eo usque processum est severitatis, ut vel diligens opera dedita sit, ne qua sociorum amicorumve civitas profugos reciperet. Quod malo consilio factum haud multo post non contemnendum reipublicae attulit detrimentum. Exclusi siquidem ac repulsi a civitatibus amicorum centra voluntatem propositumque animi, multa Deum hominesque testati, tandem coacti sunt sese ad Pisanos conferre; quae res secutis mox certaminibus multum obfuit civitati. Cives enim sic odendi sunt, ut tamen cives illos esse meminerimus.

Turbatam domi rempublicam externum mox excepit bellum. Parmam enim per hoc tempus Accius quidam parmensis e suprema et ipse nobilitate a Mastini dominatu avertit, auxilio fretus maxime principum mantuanorum. Itaque et belhim confestim inter Veronensem Mantuanumque renovatum est: et quia accessus ad urbem Lucam per agrum parmensem Mastino fuerat, praecisa iam ea facultate, apparebat Lucam teneri ab eo non posse. Ea res Florentinos Pisanosque simul erexit studio Lucae potiundi. Duae erant conficiendi viae: una belli; altera pactionis. Bellum quo minus Florentini susciperent, obstabat novae pacis auctoritas; et simul erat metus, ne ille, indignatione ex bello concepta, ad Pisanos inclinaret. Itaque, ut minus gloriosus, sic magis certa visa est pactionis via. Quare viginti viri ad hoc ipsum cum potestate publica creati hanc viam secuti sunt. Sagax vero tyranni mens cum civitatum desideria odorasset, Luca venali hastae subiecta, licitationem augebat. Primum igitur certamen de pretio fuit; de quo ita contendebatur, ut apparerei qui pecunia superati forent, eos ad arma esse ituros. Tandem, cum plus offerrent Florentini, tyrannus, velut libra ad pondus, incl inavit. Summa licitationis fuit ccl millium. At Pisani, simul ac rem ad Florentinos inclinare senserunt, in arma vertuntur: urebat enim propinquus Florentinorum metus; et faciebat animos, quod Lucinus Vicecomes (is enim Accio nuper defuncto in principatu successerat), caeterique per Galliam Mastini hostes, magna ultro pollicebantur auxilia. Itaque Mediolanensium, Mantuanorum, Parmensium, Patavinorum auxiliariis acceptis, ipsi, domestico equitatu peditatuque affatim addito, Lucam circumdederunt. Id postquam a Florentinis intellectum est (nec erat iam dubium, quin ea res ad arma spectaret), suas et ipsi copias expediunt, sociorum amicorumque auxilia rogant. Profecti cum omnibus copiis, ad Fucetium constiterunt. Inde, missis ad Pisanos nunciis qui iuberent Luca absistere, cum illi nihilominus perstarent ac prope inexpugnabiliter castra communissent, consilium cepere pisanum agrum pervadendo Itaque, Arnun transgressi, Pisas duxerunt, ac omnia circum urbem longe lateque popularunt: loca etiam quaedam munita ceperunt. Sed neque terror urbis neque vastatio agri neque castellorum expugnatio Pisanorum obstinatam mentem infringere valuit, quin perstantes in obsidione durarent. Itaque, cum nihil per eam viam

se profecturos Florentini viderent, et im bres prope continui per hos ipsos dies quasi dedita opera turbarent, retro ad Fucetium duxerunt. Mastinus inter haec per legatos postulabat, uti ne iam ultra differret Florentinus Lucam accipere, pecuniam solvere. Ea res agitata ex integro est, variantibus sententiis civium. Neque enim dubium erat quin honeste resilire a pactione liceret, urbe obsessa et castellis a Pisanis quibusdam captis. Itaque, illud ipsum iam libere in consultationem veniebat suscipienda ne foret Luca et sic obsessa, an totum huiusmodi coeptum relinquendum. Vicit tandem ea pars quae ad dignitatem potior videbatur, quasi turpe esset coeptum omittere. Illud modo provisum, assentiente tyranno, ut ob praesentes difficultates septuaginta millibus de priori summa detractis, Luca uti tunc erat, ita reciperetur.

[Page 159]

Horum gratia, obsides dati adolescentes primarii, Ferrariae mansuri, donec promissa complerentur. Solutionibus vero taxata intervallis tempora. His conventis sollemniter firmatisque, quod reliquum erat ad suspiciendam urbem ire placuit. Profecti cum omnibus copiis, in colle qui Lucae imminet castra fecerunt. Pisani, ante Florentinorum adventum, trina circum Lucam muniverant castra; tunc autem, ob praesentiam hostis, se contraentes, in una magis parte continebant. Ea res facultatem nostris praebuit urbis recipiendae. Quare, delectis e toto exercitu equitibus trecentis, quingentis vero peditibus, dedito inter se signo, unum sub tempus et a Luca et a Florentinorum castris ad munitiones Pisanorum impetum fecerunt; hisque ab ea parte disiectis, Lucam intrarunt. Cum his copiis legati tres ad recipiendam profecti: Iohannes Bernardini filius Medix, Naddus Oricella et Ricciardus Riccius. Hi, pecunia (sic enim convenerat) Mastini militibus qui in praesidio fuerant persoluta, urbem arcemque susceperunt. Recepta igitur Luca ingenti laetitia et gratulatione, de tutanda iam cogitabatur. Praesidium erat validum, urbs munitissima rerum suppedibat copia: itaque vel lenta expectatione perfringere licebat Pisanorum conatus, qui et duobus amplius mensibus steterant in obsidione; et quoniam iam recepta iam a Florentinis erat, fractis debilitatisque iacebant animis. Sed vicit superbum praecepsque consilium, nil actum existimantibus, nisi hostis vi et manu pelleretur. Quare, octavo post receptionem die, e colle quo prius constiterant descendentes, ad fluvium Auser im fecerunt castra, procul ab hoste non amplius mille passibus; inde postridie prima luce copias producunt, potestatemque pugrandi hostibus faciunt. Pisani, cum sibi pugnandum viderent, partem valli ad Florentinos versam sustulerunt fossasque complanarunt; mox, productis copiis, aciem struxere. Triplici subsidio Pisanorum acies stetit. Primum, antesignani equites ad octingentos delecti; hos sagittarii utrinque cingebant; post hos, signa stabant cum omni robore virorum. Tertium fuit expeditum agmen, cui reprimere obsessos, si forte ex urbe in castra eruptionem facere conarentur, mandatum erat. Florentinorum vero duo tantum fuerunt agmina: unum antesignanorum, in quo fortissimi e toto exercitu delecti equites ad mille ducentos. Hos tria sagittariorum millia cinxerunt. Post hos signa cum omni robore equitum peditumque affatim structa. Ut igitur occanuerunt classica, terribili inter se congressi impetu, conflixerunt antesignanorum acies, dureque et atrociter aliquandiu pugnarunt. Tandem, superantibus Florentinis, Pisanorum antesignani terga verterunt, seque ad maiorem aciem ubi signa stabant receperunt. In eam quoque, velut procella quaedam, secuti victores, primo statim impetu ita turbarunt, ut et signa prosternerent et ducem exercitus cum aliquot proceribus caperent. In his fuit Arrigus Castrucii filius et supremi quidam Pisanorum, exules quoque Florentinorum aliqui. Victoria haud dubie parta erat, si alterum agmen prosecutum fuisset; sed stetit immobile, nec post suos incessit. Itaque, quo magis retulerat pedem hostis, eo plus a suis disiuncta Florentinorum prima acies, impar tantae molis fuit. Quare, conglobati ad extremum agmen Pisani, toto simul exercitu adversus unam aciem dimicantes, illam profligarunt. Alterum vero Florentinorum agmen nec se puguae admiscuit, nec quamquam amisit, sed, fuga protinus arrepta, Pisciam aufugit. Ex prima vero acie plurimi caesi captique sunt. Fuerunt etiam qui munitiones transgressi Lucam refugerunt. Captivi vero Pisanorum omnes servati, praeter Iohannem Vicecomitem pisani exercitus ducem, qui ad signa captus ac inde ad maius Florentinorum agmen traductus, in ipsa fuga Pisciam tractus est. Florentiae confestim delatus rumor multo quam fuerant atrociora vulgavit; caesum exercitum omnem, deletas funditus copias, signa ab hostibus capta murmur fuit. Sed ubi salva esse signa, ac supra duas exercitus partes incolumes esse auditum est, resumptis rursus animis, ad studium reparandarum virium convertuntur. In primis, ut durioribus fere in rebus

[Page 160]

fieri consuevit, ad Robertum regem respicere, et aliquem ex regio genere cum auxilio postulare. Cum ea peterentur, ultro rex ipse Lucam per legatos de Florentinis repetiit, sua dudum cum esset, a Fagiolano per vim occupatam ostendens. Nec latuit florentinum populum id eo Consilio a rege fieri, quo mittend i subsidii onus averteretur. Itaque, suis illum vaframentis aggressi, dedere se illi Lucam responderunt. Eam tamen ob rem non ultra motus est rex, quam ut legatos mitteret, qui ex auctoritate regia agerent cum Pisanis, ut Lucam suam, utique veterem urbem, et nunc a Florentinis restitutam, oppugnare desisterent. Sed vana regis postulatio vanioribus item verbis delusa est a Pisanis. Nullo enim alio responso dato, quam se de ea re legatos ad regem missuros, obsidionem pertinacius quam ante sunt persecuti. Per idem tempus suspicio ingens fuit apud Aretinos, ne Sacon, rebus adversis Florentini

populi elatus, tyrannidem rursus invaderet. Nam, affectare quidem illum nemo dubitabat, quoniam ante regnare consuesset; rediisse vero adversarios in urbem et ante oculos versari suos, nonnunquam etiam verbis insectari, anxie ferre putabatur. Crescente igitur suspicione, cives praesidem adeunt, periculum ostendunt. Trahitur in sententiam praeses et arma capere iubet. Illi, correptis armis, Saconem circumsistunt. Capiuntur multi praeterea diversae factionis; multi ob eas suspiciones ablegantur. Capitur etiam Lucae Tarlatus Saconis frater. Is enim, nuper cum aliqua manu equitum peditumque in expeditionem Florentini populi profectus, commisso praelio, inter antesignanos egregie dimicaverat; qui, postquam a Pisanis victores ipsi, ut diximus, vieti sunt, per medios hostium cuneos sibi via gladio facta, Lucam aufugit, ibique cum caeteris obsessis remansit. Hic, quia expers omnis culpa credebatur, et quia in praelio ipso et obsidione egregia virtute erat cognitus, honestiori genere captivitate sine carcere asservabatur. Itaque, non multo post, dum una cum Iohanne Medice praefecto praesidii extra Lucae portam equitaret, concito repente equo, ad Pisanos transfugit. Ob eas res, Sacon et agnati qui cum illo capti erant, Florentiam ducti, carceri mancipantur; bellumque his de causis in Aretinis suscitatum est, frequentibus illorum castellis rebellantibus. Ad id bellum Ricciardus Cancellarius eques pistoriensis dux missus, armata Aretinorum multitudine, Bibienam caeteraque Saconis castella infesto milite populatus est, domosque eius familiae intra urbem insigni magnificentia aedificatas evertit. Dum haec in Aretinis geruntur, Florentini, in Lucam versi, de ulciscenda clade servandaque urbe cogitabant. Cum ergo urgerent obsidionem Pisani, auxiliaque ab rege sperata nequaquam esse ventura appareret, Florentini hoc regis factum gravissime indignabantur, et circumspiciebant oculis, si quem asciscere possent in belli societatem. Forte per id tempus Ludovicus, qui romani imperatoris nomen insigniaque invaserat, transmissis Alpi, redierat Tridentum. Ad hunc, Mastino auctore adhortatoreque, Florentini legatos miserunt. Is singulari in Pisanos erat odio ob superiorem defectionem, et coire foedus cum Florentinis cupiebat. Erat quoque Roberti regis pontificisque romani manifestissimus hostis; sed tamen civitas, indignatione accensa, nihil non factura putabatur. Huius rei in dies succrescens fama multos conterruit, quasi, turbatis rebus, Florentini, per Ludovici favorem, a Roberto et pontifice dissidentes, bello tandem adversus illos implicarentur. Societates Florentinorum permultae ac maximae in Roberti regno et Galliarum partibus integra ad eam diem fide negotiabantur. Apud has magna pecuniarum vis cum iam pridem variis ex causis fuisset, unum sub tempus, ob natum hinc metum, repetentibus cunctis, fidem abrumpere coactae sunt cum incredibili damno civitatis. Nec tamen coivit cum Ludovico Florentinus. Etsi enim res peropportuna videbatur, vicit tamen ad extremum partium respectus, ac per se potius conari statuit. Quamobrem, duo millia equitum mercede conducta: ex Bononiensibus vero ac Ferrariensibus sexcentos, a Mastino quingentos coegere. Ad hoc

[Page 161]

domestico equitatu peditumque addito, manum exercitum compararunt. Copiis autem ducendis belloque administrando praefectus est Malatesla ariminensis, vir per eam tempestatem in primis clarus.

Quarto nonas octobris accepta clades praelii fuerat. Legationibus mittendis apparatibusque faciendis cum hieras interviciisset, necessario in futurum ver expedire est dilata. Id ubi venit, Florentia moventes, per Nebulam fluvium ad hostem duxerunt; cumque in conspectum venissent, castra in colle supereminenti fecerunt, procul ab hoste quinque millibus passuum. Pisanis fortunam pugnae nequaquam experiri propositum erat, seque intra munitiones continebant. Itaque, scrutandis sagaciter locis tentandisque hostium animis aliquot diebus consumptis, tandem, in plana descendentes loca, aciem castris hostium admoverunt, conati, si qua pellicere ad praelium possent. Cum vero a Pisanis nemo prodiret, satis ad speciem actum existimantes, percurrere in urbem aggrediuntur, commeatumque ad id paratum importare. Munitiones et fossae ab hostibus de industria factae impediabant omnia, ut etiam sine repugnantia transeundum si esset, difficilius tamen et anxia foret transitio: hoste vero custodiente armato, traducere impedimenta impossibile videbatur. Quare, ad dexteram flectentes, per Auserim fluvium transire contenderunt. His quoque locis difficultates oriebantur. Duo erant pontes in Auseri, quibus ad urbem iri posset: horum utrumque hostis tenebat, munimentisque comprehenderat. Florentini ergo, inter utrumque pontem delecto loco, maxime contra urbem castra fecere, eo Consilio, ut postridie structi paratique vado traicerent. Id eo facilius erat, quod amnis ibi scissus in brachia insulam facit, nec integer uno alveo, sed imminutus distractusque procurrit. Hac igitur spe, quiescentes lucem expectarunt, sarcinasque et commeatum expedierunt, quae in urbem traducerentur. Ea nocte imbres assidui cadentes flumen sic auxerunt, ut transeundi vado nulla esset facultas. Quamobrem, quadriduo iisdem in locis retenti, spatium dedere hostibus adversam sibi ripam muniendi. Itaque, redeunte postea serena luce alveoque decrescente, munitionibus et concursu hostium impediti, frustra transire conati sunt, desperatoque demum transitu, abscedere compelluntur. Post haec, in agrum pisanum transgressae copiae foeda populatione cuncta vastarunt. Sed Pisani, nihilo ob eam rem commoti, in obsidione perstiterunt, certa iam fiducia urbis potiundi. Dum haec in Pisanis geruntur, Aretinorum exules, contracta in unum multitudine, paulo ante lucem ad urbem venerunt. Ibi locum nacti custodibus vacuum, qua fluvium secans moenia in agrum exit, urbem subito intrarunt. Fuerunt autem hominum ad tria millia. Cum urbem pervadere coepissent, exciti eo tumultu cives, arma corripiunt, se seque cohortantes, impetum faciunt. Praelium fuit atrox, multaeque utrinque caedes; sed tandem superati exules, per ea ipsa quibus paulo prius intraverant loca praecipites aguntur. Capta sunt de exulibus vexilla sex; praeterea intercepti complures, de quibus supplicium est postea sumptum. Ceciderunt

autem illo praelio Are tinorum insignes viri duo, quorum virtute ea nocte urbs plurimum defensa fuerat: Lucius Guasco et Cincius Branca. Hi, cum adversum exules fortiter dimicarent, interfecti sunt: praeterea optimus quisque et fortissimus civium vulneratus. Ob eius noctis periculum, omnes gibellinae factionis homines qui reliqui erant in urbe expelluntur. At hi qui Lucae fuerant Florentini, cum neque ad se deferri commeatum posse, neque moveri Pisanos ob vastationem agri viderent, necessitate coacti, deditionem facere constituunt. Quare pacti, ut incolume praesidium abducere liceret, urbem reliquerunt Pisanis, nono fere mense postquam fuerat recepta. Nullo unquam bello magis dehonestatum est Florentini populi nomen. Et traxit mox ignominia foris accepta aliud domi dedecus maius. Quasi enim ira quaedam caelitus premeret, tjrrannus (quod nunquam ante fuerat) civitati impositus, libertate sublata, in civium sanguinem desaevivit. Nam, amissa Luca, cives male concordēs, atque (ut rebus fit adversis) superiora errata alii aliis obiectantes, sprete belli cura,

[Page 162]

simultatibus odiisque secum ipsi pugnabant. Viginti viros, quibus auctoribus empta nuper Luca bellumque erat susceptum, populus sic oderat, ut ne nomen quidem sine execratione sustineret audire. Horum existimatio non publice modo, verum etiam privatim per vicos et compita lacerabatur. Malatestae quoque ducis, qui bello praefuerat gerendo, quia parum successerat, non satis nomen erat acceptum. Ita, fato quodam impellente, alter qui rebus praeesset quaerebatur . Gualterius erat gallus, claro natus genere, quem nudo inanique titulo Athenanim Ducem vocitabant. Hunc, nuper fervente bello cum Xcapoli applicuisset, cognito Florentinorum conatu, amor cepit in expeditionem venien di. Fuerat enim per tempora castruciani belli Florentiae commoratus cum Carolo Roberti regis filio, moresque civitatis et homines norat. Quare, invitatus a florentinis civibus, alacri se animo ad iter paravit, pervenitque ad exercitum cum parva equitum manu ea ipsa die, qua Malatesta dux, e colle quo castra fecerat descendens, structas copias hostium castris admovit. In exercita autem vigilando et impigre res obeundo, commendationem sibi non exiguam comparavit. Ita, et nobilitatis favore et virtutis opinione sublevatus in hac difficultate temporum et discordia civium, quasi idoneus rebus sanandis, cum potestate legitima praeficitur urbi, ac belli cura sibi demandatur. Domo igitur militiaeque potestatem nactus, volvere multa secum et cogitare coepit, quemadmodum pro arbitrio dominari posset. Vir enim gallus et Galliarum moribus assuetus, ubi plebs pene servorum habetur loco, nomina artium artificumque ridebat; multitudinis arbitrio regi civitatem ridiculum existimabat. Faciebat vero animos discordia civium pleneque odiorum mentes. Primo nobilitatem duris legibus obnoxiam, iniquo animo constituta ferentem, suam fore totam arbitrabatur, propterea quod quae pars civitatis premitur, ea semper novas res consuevit optare. Tenuēs vero et opifices ac totam illam civitatis turbam nullum negotium putabat ad se traducere ; nullam enim iis neque dignitatis neque libertatis curam intelligebat esse. Restabat medius populus. In eo difficultas omn is versabatur. Igitur, in hunc audendum putans, homines proximo Incensi negotio versatos atque ob id recenti infamia flagrantes arripi iubet. Ex his Iohannem Medicem florentinum equitem securi perenti iubet. Naddo autem Oricellae et Riccardo Riccio, qui item Lucae cum potestate publica fuerant, eidem supplicio destinatis, summis civium precibus vitam largitus est, grandiori tamen pecunia multatis. Obiectum est alteri, quod pecunias a Pisanis accepisset; utrique, quod rempublicam in quaestura fraudasset. Post haec, Guilielmum Altovitam capit, extremoque supplicio aff icit. Causa adscripta, quod, dum Aretio praefuit, multa ob pecuniam nefaria commisisset. Hanc eis sive crudelitatem sive saevitiam in civibus puniend is multitudo usque adeo laetis excipiebat animis, ut palam gratularetur. Hunc virum fortem, hunc interritum praedicabat; caeteros magistratus potentiorum satellites carnif icesque venisse; hunc unum repertum, qui in potentiores ipsos miss animadvertere non formidaret. His vocibus ubique nomen eius celebrabat toUebatque multitudo: ac, si quando per urbem incederet, laudibus acclamationibusque prosequeretur. Accedebat nobilitatis favor, ut verbis occultior, sic ad agendum efficacior. Optimates etiam quidam vel metu publico vel privata familiaritate sese illi addixeiant: et iam suadebant multi totius civitatis frena capessere. Ipse quoque, in spem elatus, non dubitabat cupiditatem animi prae se ferre. Modus tantum facinori quaerebatur. Priores qui tunc erant, viri integri libertatisque tenaces, varie per iUius fautores tentati, non modo non concedebant, sed etiam repugnabant aperte. Quare, alia ingrediendum ratus, in concionem populum vocat. Hoc facit per praeconem cum iam advesperasceret. Concio in crastinum erat futura: neutrum erat obscurum, nec quid ille vellet, nec quid multitudo sentiret. Itaque, priores curis anxii per noctem ad eum conveniunt, queruntur palam de vocatione populi, ostendunt se inconsultis nihil tale factum oportuisse. Ille contra verba dat: po pulum quae velit declarare posse;

[Page 163]

aliter non libertatem populi sed servitutem esse. Tandem ita deceditur, ut proxima conclone imperium sibi priores in annum decernant, iisdem cxeptionibus quibus Carolo Roberti regis filio fuerat ante concessum. His compositis, ad multam noctem priores discedunt. Postridie, orto sole, concio aderat frequens. Gialterium in concionem venientem multi e nobilitate comitati sunt; qr dam etiam populares ilHus fautores circumstabant : arma, vestes contegebant. Ubi in concionem ventum est, priores pro rostris sedentes medium exceperunt; assurgensque unus e prioribus concionari coepit, ea rogaturus populum quae per noctem convenissent. Vix principia orationis ingresso, cerdones et opifices ac tota illa civitatis fex ab

extrema concionis parte acclamare coepit ac dominum sine ulla exceptione esse iubere. Suscipitur a fautoribus eius clamor, ac secunda per comitium aura discurrit. Ita, concione tota acclamante, priores decepti ac metu percussi conticuerunt, ultra repugnare non ausi. Gualterium autem principes nobilitatis sublatum manibus palatio intulerunt, in sedeque constituerunt. Factus per hunc modum dominus, et quid post haec gesserit et quamdiu regnarit est a nobis explicandum. Res enim digna est quae literis annotetur, vel pro admonitu civium, vel pro castigatione regnantium. Apparebit enim civibus nihil magis formidandum esse quam servitutem; dominantibus vero nihil magis ad ruinam tendere quam immoderatam incivilemque superblam. Parto igitur, ut voluerat, dominatu, de servando iam illo cura supererat. Huius autem gratia, et foris et domi multa duxit providendum. Itaque, statim per legatos Aretii et Pistorii concionibus advocatis, imperium a populis earum civitatum suscepit, non iam Florentini populi nomine, sed sui ipsius. Id astuto admodum Consilio factum, quo sibi benevolentia aliqua devinceret civitates: existimavit enim velut beneficium se conferre, si quae dudum Florentin is subessent, eas aequa conditione cum Florentinis redderet, nec ipse per alios sed per se ipse voluntariis dominaretur. Post haec, bellum tollere adortus, de pace cum Pisanis egit, tirmavitque nulla neque honoris neque dignitatis cura. Conditiones huiusmodi fuerunt: ut Pisani Lucam quindecim annis retinerent, arcem custodirent; post id tempus, liberam dimitterent, exules Lucentium omnes ab exilio revocarent, bona restituerent, captivos Florentinorum sociorumve sine pretio dimitterent; castella florentinus populus quae lucensis agri tenuisset retineret; penderei insuper Pisanus in annos singulos auri novem millia. Florentinus vero exulibus, quicumque Pisanis in eo bello favissent, reditum in urbem permetteret, bona restitui iuberet; Saconem et agnatos qui captivi tenebantur dimitteret; pacem his ac caeteris qui vel Aretio vel Florentiae bellum intulissent daret; Lucae, durante eo tempore, magistratum imponeret. Hoc extremum nonnihil videbatur, sed erat parum: nam cum Pisani arcem praesidio urbemque tenerent, domini ac moderatores omnium essent, nudum magistratus nomen ac titulo dumtaxat speciosum habebatur. Ex hac pace nobilitatis ea pars, quae per seditionem pulsa nuper fuerat, in urbem rediit, et quidem summa dominatoris gratia, quasi eius beneficio restituta. Sacon vero et agnati carcere exempti Bibienam ac caetera eorum castella circa Aretium tenuere. Cum de pisano providisset bello, aliis rursus curis intentus, Gallos omnes qui erant per Italiam evocavit: frequentes etiam domo, fama illius potentiae excitati, advenerunt. Ex his confecit equites circiter octingentos, quos circa se custodes habere constituit. Societatem post haec et amicitiam cum Pisanis inivit, magis, ut apparebat, contra cives quam contra externos hostes. In hanc societatem duo millia equitum descripta. Haec foris provisum non incaute: domi vero omnia perverse; quaedam etiam leviter et stulte.

[Page 164]

quod ipsum fuit tolerabilius, sed omni auctoritate spoliatus, parvo admodum ministerio relicto, quasi spectaculum quoddam acerbum miserabileque in oculis civium dereliquit; cumque Carolus Roberti regis tilius, qui ante hunc civitatis imperium obtinuerat, vir tanto genere tantaque expectatione dignitatis, nunquam ab honore aedium publicarum priores dimovisset, sed o ipse alibi inhabitasset, hic, longe dispar ac dissimilis, priores aedibus suis expulit, ipse incubuit. Vexilliferos ac societates funditus sustulit, arma civibus ademit, honores ac magistratus irritavit omnes, nisi qui ab eo essent concessi. In civium autem favore ita variavit, ut modo nobilitatem, modo populum videretur praeferre; saepe, bis reiectis, ad plebem magis inclinare. Et sane multitudini plura indulsit quam alii cuiquam parti civitatis. Pecunias omnes publicas cupidissime in se unum convertit: quarum etiam gratia, portoria auxit et nova excogitavit vectigalia, et tributa insuper imposuit crebra. Consignationes a populo factas iisdem ex pecuniis irritas duxit. Obsides Mastino datos, pro quibus solvendum fuit, neglexit, cum summa querela propinquorum summoque dedecore civitatis. Accipiendis computandisque pecuniis publicis, de fide civium diffusus, peregrinos imposuit homines. Arcem inde facere aggressus, proximas palatio aedes turreaque adiunxit crepidasque effecit. Palatio ipsi propylaea, fenestris ferreos cancellos apposuit, plateam dilatavit, portas urbis turreaque desuper communivit, aliasque iuxta singulas populi ad usum portulas struxit. Delationes civium ita morose suscepit, ut saepius eos qui defferrent, ne pervestigata quidem re neve perquisita, talione multaret. Interdum vero ob maledictum ad crudelitatem irritatus est. Civi paulo ante prioratu egresso, quod mediocriter questus de republica fuisset, funditus linguam iussit evelli. In exilium actum, quod de se male loqui suspicabatur, per simulationem veniae revocatum, supplicio crudeli indignoque occidit. Cum intolerabilis videretur, ac in dies magis crescerent mala, superante iam odio metum, variaae primo querelae civium, mox coniurationes sunt consecutae, et quidem plures uno tempore, ignorantibus aliis alias. Consilium invadendi varium fuit. Fuerunt qui in palatio ipso vi irrumpendum necandumque putarent; fuerunt qui dum per urbem incederet, quod ille frequenter ab initio faciebat. Sed inerat in bis rebus difficultas, quod suspicio ex conscientia malefactorum coorta cautum magis diffidentemque in dies reddebat. Quare et intra palatium firmo stabat praesidio, et foris nec temere nec sine ingenti comitatu versabatur. His difficultatibus res protracta est, nec prius confecta quam patefacta. Senensis erat quidam vir militiae cognitus, et ob id a studio nobilitatis nequaquam abhorrens. Is igitur cura forte ascitus esset, commotus primo aspectu, rem totam ad Franciscum Brunelletium equitem florentinum (cuius familiaritate plurimum utebatur) detulit. Ille, re subita percussus, cum esset totius coniurationis ignarus, tyranno quid ex Senensi audisset patefecit. Inde, subito arcessitus, duos nominavit; quibus statim correptis, cum tormenta adhiberentur, capita ipsa ac principes coniurationis extorsit. Magnitudo multitudoque civium tyranni animum conterruit. Itaque, parumper primo cunctatus, tandem ex illo numero Antonium

Adimarem Baldinacci filium, virum et genere et potentia clarum, per apparitorem ad se vocat. Paruit ille vocanti, sive ignoratione periculi, sive fiducia multitudinis coniuratorum. Quo deprehenso atque convicto, cum alios quoque complures versari in ea coniuratione tyrannus comperisset, bifariam fluctuare coepit, ardens quidem animo supplicium sumere, metuens vero multitudinem civium, quos esse conscios affinesque eius rei deprehenderat. His curis anxius, consilium capit ante omnia militum praesidia ex finitimis oppidis in urbem vocare. Ea intercapedo fuit dierum sex. Quae cum iam convenissent, tempus esse ratus ea quae cogitaverat patrandi, egregium quemque civem ad se vocat. Numerus vocatorum fuit circiter trecentos. Causa vero praetenditur, ut de coniuratione ad consilium referat. Caeterum, id

[Page 165]

agebatur, ut cum hi convenissent, in palatio ipso opprimerentur; reliqua inde iam secure transigeret. Fuerunt in numero vocatorum plerique ex coniuratis, qui forte, uti lit, ex conscientia periculuni suspicantes, metumque apud alios de industria augentes, in eam formidinem adduxerunt, ut nemo vocanti pareret, nemo in consilium iret. Ex hoc iam civitas aperte rebellis, qui coniuraverant sese nitro nudantibus, una omnium mente in tyrannum surrexit. Tuic demum compertum est tres in civitate coniurationes iam pridem adversus tyrannum initas viguisse; nec erat ferme ulla paulo amplior familia ex nobilitate aut plebe quae expers esset coniurationis. Armis igitur populariter sumptis, cum arcem circumstetissent, obsidere ex composito perrexerunt. Contra vero tyrannus tela desuper iacere ac repugnare, et arcem populi irapelura. Quae postquam incassum agitare videt, quo multitudinis placaretur ira, concedere animo ac ultro vsubmittere statuit. Itaque, postridie orto sole Antonium Adimarem equestribus donatum insignibus dimisit. Idem fecit de caeteris, quos in captivis habebat. Prioribus vero (eos namque ab initio tumultus in palatium traxerat) contra consuetudinem suam honorem exhibuit, et vexilla quaedam populi, quasi libertatis ultro ab se permissae indicia, ex summa arce protulit.

Sed ob eas res nihilo raagis pacata civitas est. Urebat enim mentes ulciscendi libido, eorum praesertim quorum ille propinquos agnatosque necarat, nec sine sanguine tyranni expiari posse caedem suorum arbitrabantur. Ut tamen multitudo, quae, sine ullo publico decreto, sine ullo duce legitimo in armis erat, modum aliquem formamque susciperet, principibus vocantibus, concio populi convenit ad Reparatae aedem. Ibi per suffragia quatuordecim cum imperio delecti sunt ad rempublicam conformandam ordinandamque civitatem. Additus est iis Angelus Acciaiolus praesul, vir summo Consilio summaque auctoritate, qui fere princeps fuerat libertatis recuperandae.

Obsidio Inter haec et oppugnatio neque die neque noctu intermittebatur. Sed erat cum tyranno manus valida militum ferme trecentorum; locus vero egregie raunitus. Verum haec talia erant, ut procrastinationem tantum periculi, non autem spem ullam salutis viderentur afferre. Quare, modo colloquia civium poscere, modo fidem implorare, supplicare denique et obtestari obsessi pergebant. Quin etiam, quo piaculo aliquo delineretur ira tyranni, satellites quondam in civium suppliciis debacchatos, quos ad vindictam deposci sentiebant, per vim porta detrusos gladiis ardentis populi obiecerunt; qui, illieo membratim discerpti, fructum crudelitatis suae dignissimum reportarunt.

Ex hoc iam restincta parumper civium ira, praesul et quatuordecim viri colloquia magis iniverunt. Denique, mitiori Consilio tyranno et cum illo obsessis vita permissa est, arcem dedendi, ac omni potestate, quam iussu populi habuisset, sponte se abdicanti. Eam abdicationem, quo vitium abesset, extra territorium quoque fieri placuit. Ita, arce praesuli quatuordecimque viris tradita, tyrannus sese in eorum manus permisit. Custoditus posthac biduo in ipsa arce, ne a populo violaretur, tandem noctu urbe emissus. In Casentinatem iter primum fuit. Ibi abdicatione iterum facta, abiit decimo fere mense postquam regnare inceperat.

Dum haec Florentiae geruntur, Aretini, cognita obsidione tyranni, arma et ipsi corripuerunt. Tres erant Aretii arces: una ad florentinam portam, duae in summa urbis parte. Earum primo statim impetu duas expugnarunt. Restabat tertia arx, et ea munitissima, quam omni conatu oppugnare dum pergunt, Sacon, dudum Aretinorum tyrannus, magna multitudine superveniens, contra ipsam arcem extra urbem consedit. Hinc iniecta civibus formido est, ne arx Saconi dederetur. Ob haec intermissa oppugnatio est, et per colloquium res tentata. Praefectus erat arcis Guelfus Bondelmontes. Is, cum a civibus intra urbem, extra vero a Sacone obsidereiur, et mina tyranni, cuius nomine praesidebat, spem omnem abstulisset, vocatis in colloquium civibus, "Non ignoro, inquit. Aretini, vix mea referre vobisne an Saconi arcem dimittam. Caeterum, ut ad vos magis incliner, duae res faciunt: primum, quod nostra familiaguelfarum partium semper praecipua fuit: qua in re vos mecum couenitis,

[Page 166] dissentit: altera, quod aequiore hominum laude me fore puto, si videbor libertati potius vestrae quam Saconis tyrannidi gratificari voluisse." Ita civibus arcem tradit. Eodem fere modo Pistorienses et Volaterrani, qui et ipsi in potestatem fuerant tyranni, per illius ruinam libertatem consecuti sunt.

15.

[Page 167]

16.

Liberi iam populi civitatisque in suum arbitrium assertae fundamenta rursus reipublicae, novasque subiiide res et primo communicatam nobilitati gubernandi curam mox ademplam, ac divisam novo more urbem, caeteraque memorata digna prosequemur. Pulso tyranno libertateque recepta, civitas quidem sui iuris facta, caeterum multis ac magnis praesidiis auctoque dudum imperio spoliata remansit, Aretinis, Pistoriensibus, Volaterranis, per eandem tyranni ruinam et ipsis quoque sese in libertatem pristiiam vindicantibus. Foris igitur unum sub tempus cuncta perdita profligataque iam erant quae dudum multorum annorum labore plurimisque contentionibus fuerant acquisita. Intus vero inordinata omnia. Nulli magistratus in urbe, nulla subsellia. Quatuordecim tantum viri, quos sibi per tumultum civitas creaverat, una cum praesule auctoritatem publicam tuebantur. In hos cura reipublicae et omnium Consilia recidebant. Ad consiituendum igitur civitatis statum ante omnia intendentibus quaedam ab his veterum identidem confirmata, permulta etiam novo more constituta fuere. Vetus illud retentum, ut priores summi magistratus nomen in civitate foret, quod ne tyrannus quidem omnino substulerat. Illud autem novum ac maximi in republica momenti, quod contra superioris temporis exempla nobilitatem ad hunc ipsum caeterosque reipublicae magistratus recipiendam esse statuerunt. Causae vero luis consilii duae potissimum ferebantur. Una concordiae civilis respectus. Ita demum enim quietis pacatisque civium animis, tranquillam fore rempublicam credidere, si nulla in ea pars honore exclusa, praesentem civitatis statum odisse per suam iniuriam cogere. Altera praesens meritum, quod in pellendo tyranno haud segnem nobilitas operam civitati navarat. Id autem eo fuerat gratius, quod a tyranno ipso permulta ei generi hominum indulta videbantur, cuius porro beneficiis amorem patriae libertatemque praetulisse maximum sinceri in rempublicam animi fuerat argumentum. His ergo rationibus ad communionem reipublicae gubernandae recepta nobilitas est.

Caeterum ex eo facto permagna rerum mutatio sequebatur, antiqua gubernandi forma omnino convulsa. Duo siquidem maxima libertatis praesidia, quibus ante respublica steterat, necessario tollebantur; iustitiae constituta et populi societates. Nam et constituta iustitiae contra vim nobilitatis reperta ostendimus, et societates populi, quo grandioribus familiis resistere imbecilli homines possent, et ab initio sapienter excogitatae et postea salubriter conservatae in republica fuerant. Tunc autem, exaequato penitus civitatis corpore, ac velut uno per concordiam facto, contentionibus antiquatis, praesidia quoque antiquabantur. Prioribus octo viri in consilium attributi, et hi quoque mixti ex nobilitate et plebe, cum antea duodecim

[Page 168]

e plebe dumtaxat esse consuissent. Illud quoque novum, quod urbem primo in sex divisam tribus, hi quadrifariam partiti sunt. Pro sexta enim parte tribus unaquaeque honores in republica suscipiebat, atque ex eo fiebat, ut quae tribus populosissima esset, ex ea homines minus honorarentur. Quadrifariam igitur partiri placuit, habitaque est ratio, quantum fieri potuit, ut par multitudo in singulis comprehenderetur; evenitque, ut transarnina tribus, quae pro sexta quondam honores capiebat, ex hac nova divisione pro quarta susciperet.

His constitutis, nomina civium in suffragium missa, ex quibus postea magistratus sortirentur. Suffragio tandem perfecto nominibusque inclusis, priores sortiti sunt duodecim, quatuor ex nobilitate, octo ex plebe. Inierunt autem magistratum calendis septembribus, et in aedes publicas, ut mos ante tyrannidem fuerat, cum apparitoribus reducti, rempublicam tractare gubernareque coeperunt. Haec igitur a quatuordecim viris acta et constituta sunt; quae, etsi bonis rationibus excogitata videbantur, tamen diuturnitatem minimam habuere. Vix dum enim magistratu inito, res insolita primo commovit animos; nec iam tunc communio grata erat, et in futurum metuebatur magis. Homines enim nobiles, magnarum principum familiarum, qui sine ulla potestate publica ipsi per se formidabiles erant, si magistratum insuper nacti forent, intolerabiles videbantur, nec temperaturos ab iniuriis extimabant. Haec praetexebatur causa, et erat sane nonnulla.

Caeterum, invidia atque contentio, consueti dudum civitatis morbi, una cum liberiate in urbem redierant. Odio et certamine res tota gerebatur. Igitur, de his murmur primo apud populares exortum; mox de industria in plebem diffusum. Quid enim laetata sit plebs deiectionem tyranni, si multi pro uno cervicibus suis imminere debebant? nisi forte moderaturos in magistratu eos homines putent, quorum vim ac superbiam in privata experti sunt vita, qui tot iam pridem legibus totque praesidiis a violentia coerceri non possint. His dictis erecta plebs, minime quietura videbatur, nec liberae modo, sed inlerdum effrenes etiani voces audiebantur, societatem hanc, quasi perniciosam exitioque tandem reipublicae futuram, detestantes.

Quibus tandem permotus, praesul (erat enim ipse ex familia insigni quidem et omatissima, caeterum populares in republica secuta partes), quasi rem emendaturus, collegas vocavit, egitque cum his, ut, cognita voluntate populi communionem improbantis, rem potius ipsi corrigere, quam vim multitudinis experiri malint: si sponte se arbitrio submittant, multa re- 30 tenturi; sin contumaciter resistent (ut sunt multitudinis animi), omnia perdituri.

Haec monentem praesulem ac frustra suadenlem nobilitatis principes longe respuerunt, nec rem modo ipsam, verum etiam suasorem indignabantur. Nimirum enim id agere plebem, ab eo concitatam inquieti spiritus homine atque infidi, qui modo in intimum tyranni sinum

adulando irrepperit, eumdemque mox pessima suadendo ad ruinam impulerit. Nunc vero non absimilem ludum quaerere, quo cives inter sese confligat atque collidat, nempe cui una sit ars, tamquam puerili in ludo, quosdam extoUere, eosdemque rursus deprimere. Quantum ad se attinet, libertatem patriae defendisse, propriam vero libertatem suam nequaquam neglecturos esse, visurosque aliquando quinam sint qui se non tantum innocuos, verura etiam bene de republica merentes, a dignitate excludere pergant. An vero Simifonte Fighinoque profectis hominibus, quondam populi florentini hostibus, honores in republica tradentur, nobis autem vetustis ac veris florentinis civibus, per quos illi dudum victi sunt, honores in republica negabuntur, et advenae ac subacti dominabuntur? Nos cives victoresque illorum illis ipsis quos vicimus in propria patria serviemus? Et quis tantam iniquitatem ac repugnantiam rerum non modo perferre, sed audire sustineat?

Cum praesul haec et huiusmodi vociferantes haud molliter refutaret, eaque ex re iurgia contentionesque exorta essent, ita ut a proximis exciperentur, ita confestim per urbem rumor, invaditque arma plebs, et ad publicas aedes decurrens, eos qui ex nobilitate in magistratu

[Page 169]

fuerant, vi et armis detractos, in privatam redegit formam, ac in proprias aedes exauctoratos redire iussit. Nobilitas autem, ob eam iniuriam erecta, sumpsit quidem arma. Non tameii in unum convenit; nec decertare ea die contra vim populi ausa est, sed domi consistens, unaquaeque familiarum aedes suas tutabatur, adventabatque bis multitudo hominum ex agro permagna, ut cuiusque clientelae amicitiaeque erant, auxilio futura.

Cum igitur tota civitas in armis esset ac praelium exinde futurum appareret, ac permagna undique auxilia nobilitati ventura dicerentur, antevenire populus constituit. Itaque postera mox die primo cis Arnum familias aggressus arma intulit. Diversis in urbe locis nobilitas habitabat; eo facilius fuit singulas invadendo pervincere. Quamquam enim domos turresque suas quaeque gens communierat, ac fortiter adversus impetum populi repugnabat, tamen, ubi multitudo pene innumera undique cingebat, telaque et faces mittebantur, impar tanto certamini unaquaeque familia brevi superabatur. Non tamen caedes facta est nobilitatis; sed ut sese populi arbitrio permiserant, incolumes servabantur.

Expugnatis cis Arnum familiis, et in potestatem redactis, trans Arnum eodem modo invadere placuit. Ibi contentio longe maior fuit, quod et robustissimae nobilitatis familiae trans Arnum habitabant, ac singulorum capita pontium aedibus turribusque comprehenderant, ut eo pervadere multitudo non posset. Haec difficultas aliquandiu impetum populi remorata est. Tandem vero, ad infimum pontem (ibi namque nobilitas imbecillior erat) impetu facto, cum a plebe quoque quae trans Arnum incolit, raptis armis, procurreretur, ac ex utraque simul parte multitudo populi nobilitatem invaderet, deserto qui pro ponte stabant praesidio, aufugerunt, populoque transitum liberum permiserunt. Transgressa igitur per infimum pontem multitudo, cum proximas familias in potestatem redegisset, mox inde in caetera pontium capita vim intulit. Idem ad Trinitatis, idem ad veterem pontem factum, et utroque in loco praelia conserta. Vehementissime tamen omnium ad superiorem pontem decertatum, propter egregiam quae circa id erat loci nobilitatis potentiam. Et adiuvabatur natura ac situ, quod ex altera flumen, ex altera mons domos muniebat. Viam, quae unica ad eos ferebat, impedimentis iactis et domorum altitudine facile tutabantur. Hic igitur aliquandiu constitit populi impetus, nec prius perrumpere potuit quam multitudinis pars sub vexillis missa e diversa protinus regione, ascenso monte, desuper arma coepit inferre. Tunc fractae vires dissipataeque sunt, et simul a superiore quoque ponte, cessante praesidio, penetratum. Aedes propter contumaciorem resistentiam in bis locis a multitudine infima direptae; frequentes etiam incendio conflagrarunt; hominibus tamen ipsis, postquam in potestatem populi se dedidere, humaniter parsum. Non enim odio neque maleficio certabatur; sed de potentia, de auctoritate, de praestantia in republica omnis erat contentio.

Victa nobilitate, populus, cum in arbitrium potestatemque suam haud ambiguo rempublicam redegisset, conformare iam inde civitatis statum suo arbitratu perrexit. Itaque et constituta iustitiae in antiquam formam restituit, et societates populi renovavit, numero tamen earum mutato pro nova partitione urbis, ut quaternae singulis tribubus inessent. Ita sedecim tunc primum societates populi factae, cum antea viginti, mox decem et novem fuissent. Duodecim viri, ut ante, in consilium prioribus attributi, omnes e plebe. Suffragia quoque magistratum ex integro relecta, quibus in triennium sortirentur, eaque delectu habito diligenti, ut ex magna multitudine pauci obtinerent. Ad minuendam vero nobilitatis potentiam, permulti ex eo numero ad plebem volentes id flagitantesque traducti. Datum id pro summo beneficio illis, quorum aut vita modestior fuerat aut potentiae parum.

His peractis, cum tranquilla domi iam omnia viderentur, foris identidem cura suscepta. Illud in primis provisum, ut Aretinis, qui per tyranni ruinam libertatem sibi arripuerant, suspicio omnis tolleretur, ne quid ea formido turbationis induceret. Decreto igitur publice facto, ius omne quod florentinus populus in urbe Aretio habuisset, sponte remissum est, missi

[Page 170]

legati, qui Aretinis gratulareiur pro liberiate de tyraiino recepta, et florentini decretura populi de remissione iuris deferrent. Hi, cum Aretium venissent, in concione populi mandata exposuerunt, decretumque publicum ex scripto recitarunt. Aretini vero, haec audientes, laetati sunt, et omnia suspitione, fidem florentini populi maiorem in modum complexi, in amicitia perseverarunt. Nec multo post inita societas est, in qua Perusini et Senenses et Aretini

cum Florentinis fuere .

His ab ea parte Etruriae constitutis, in Pisanos inde versi animi. Fuerat enim cum his bellum. Ex quo etsi pax recepta postmodum erat, tamen, quia tyranno auctore gesta ras fuerat, non obligasse populum videbatur. Rursus igitur fieri placuit. Per eam pacem. Luca Pisanis concessa; castella modo lucensis agri, quae tunc Florentinus possideret, retenta. Haec eo anno quo tyrannus pulsus est domi forisque gesta.

Principio insequentis anni, multitudo hominum ex aretino florentinoque collecta agro Pactios oppressit. Id erat genus nobile, castella in agro aretino possidens; caeterum, praeter quam quod diversarum partium, vicinae insuper invisum atque grave ob rapinarum crebritatem. Eodem anno contra nobilitatem exasperatae leges, atque illo insuper incommodo affecta, ut qui ex nobilitate apud quemquam regum tyrannorumve degerent, continuo domum remearent, exilium publicationemque bonorum, nisi legi parerent, subituri. Ob eam legem, complures liberalitatem principum relinquere coacti, domum rediere. Eius legis ferendae non malevolentia modo causa fuit, verum etiam suspicio, ne, malori gratia apud reges principesque inita, aliquid per favorem illorum aliquando molirentur.

Per idem fere tempus, in eos cives, qui per tyranni ruinam arces castellaque quibus praefecti erant dedissent, poena constituta est, et magistratibus mandata cura uti diligentius inquirerent. Eam ob legem frequentes damnati, praesertim nobilium, quibus plurimum arces crediderat tyrannus.

Per haec ipsa tempora, florentium cives qui in Gallia negotiabantur nuntiarunt Gualterium nuper tyrannide pulsum, in Galliam ad regem profectum, querelas gravissimas contra civitatem posuisse, ac per se amicosque apud regem niti, ut ius in corpora bonaque florentinorum civium qui per Galliam forent sibi permitteretur; esse vero periculum ingens, ne corpora in cruciatus, bona in praedam illi dedantur; iamque, ob eam suspicionem, plerasque societates institoresque earum conterritos ad fugam respicere.

Eo quidem nuncio commota civitas, incendente iusuper vetere odio, privilegi um tulit in tyrannum, praemio ingenti constituto, si quis eum necaret; et per contumeliam, effigi es illius apud aedes publicas cum insignibus vitiorum notis depicta. Oratores quoque ea de causa ad regem missi, ne forte, re temere eredita, aliquid, ut fit, per gratiam tyranno condonaret. Nec multo post legati regis Florentiam venerunt, satisfieri tyranno postulantes. Petebant vero permagnum auri pondus ob compensationem damnorum, quae a furente multitudine sibi praedicabant illata. His, amplissimo Consilio cum mandata regis exposuissent, responsum humaniter est, pro regis qui mittebat reverentia. Caeterum, ipsius tyranni scelera, sordes, periuria, caeteraque improbissimi hominis flagitia sic patefacta, ut legati ipsi obmutescere tantam ob malignitatem cogentur. Ad extremum, abdicaciones prolatae, quas ille non Florentiae modo, sed etiam Puppi, tam procul ab urbe, libero in loco, metu omni cessante, sua sponte fecisset. Nec se tamen admirari, quod ille contra confessiones ac iusiurandum suum

[Page 171]

nunc veniat. Desiisse enim iam pridem hoc admirari, cum ille, calcata religione et fide populo data, per fas et nefas omnia fecerit, ad quae libido animi cupiditasque impulerit; nullum pudorem hominum, nullum Dei metum unquam habuisse; debere praestantissimum regem non modo aures scelerato homini non praebere, vorum etiam illius nequitiam ultro compescere. In hunc fere modum responsum est: et honor de industria maior habitus legatis, quo regis animus per obsequium teneretur.

Eodem anno maximum est reipublicae fundamentum parvo ex principio iaci coeptum. Civibus respublica debebat auri pondo circi ter septuaginta millia, dudum mutuo sumpta ob Lucae redemptionem. Ea igitur summa cum ob angustiam aerarii dissolvi non posset, ac iniquum videretur suo fraudari cives, qui tunc publicam secuti mutuo dederant, media quaedam inter has difficultates recepta est via. Nominibus enim eorum quibus debebatur, tributim descriptis, annui redditus e publico constituti sunt, quina singulis centeiis. Quantitates vero ipsas in unum coacervatas a similitudine cumulandi vulgo Montem vocavere; idque postea in civitate servatum. Quotiens respublica indiget, cives tributa persolvunt; solutorum vero pensiones annuas percipiunt. Hi montes cumulationesque pecuniarum bellis quidem crescunt; pace minuuntur. Propterea quod abundante republica dissolutio fit crebra atque peremptio. Quantitatum vero descriptarum et venditio est civibus inter se et permutatio, atque (ut in caeteris mercimoniis) pro tempore, pro spe, pro commodo minuitur earum pretium atque augetur. In emptorem eadem commoda quae solutor ipse percepturus erat transferuntur. Ea res facit, uti cives ad crebras tributorum solutiones perdurent, non pereunte omnino quod solutum est, sed utilitatem si non magnani, attamen aliquam afferente.

Principio insequentis anni, crescente in potentiores odio, leges duae ad populum latae sunt: una in clericos iniqua, per quam omnibus eorum privilegiis derogabatur; altera in cives ingrata, per quam dona ac munera hactenus quibuscumque mentis a populo tradita in irritum vocabantur. Fuisse tunc civitatem in arbitrio multitudinis imperitae decreta ipsa ostendunt. Quid enim hac postrema lege (si modo illa lex nominanda est quae dedecus et infamiam reipublicae parit) iniquius ac vilius escogitare quisquam potest? defectionem fidei, quae etiam uni privato turpissima est, populo toti impingere. Nihil unquam in republica utile existimandum est quod sit contra dignitatem. Dignitas porro et inconstantiam et ingratitude longe repellit. Per eam legem multi, quorum maiores virtutis gratia a populo donati fuerant, munera ipsa et dona relinquere magna cum hominum querela coacti sunt.

Eodem anno privata ex re permagna non in singulos modo, sed etiam universae civitati incommoda pervenerunt. Bardorum erat familia omnium locupletissima, permagnas multis in locis societates habens. Haec summam et indubitam iidem cum apud cives exterosque ad eam

usque diem haberet, repente inopinatoque decoxit. Causa vero huius fuit quod, surgentibus lune maxime inter Francorum Anglorumque reges bellis, quidam eius societatis magistri in Britannia degentes, credita regi Anglorum intolerabili pecunia, eo rem adduxere, ut necessarium fuerit fidem societatis abrumpere. Fracta igitur societate, creditores cum reliquias persequerentur, compertum est auri supra quinquies centena millia privatis nominibus societatem debere; mutuo autem regi data circiter septies centena millia, in quibus et propriam societatis pecuniam et eorum qui societati crediderant absumptam conlabat. Ea res inopinata et gravis, cum multorum patrimonium afflisset, traxit post se ruinam minorum societatum, cum ob varia damna quibus singulae implicatae erant, tum quod, ortis apud omnes suspicionibus, ad reoscedenda sua quisque eredita properabat. Decoquentibus itaque permultis, inaestimabilem iacturam civitas subivit, fidesque angusta in foro omnia perturbabat. Solicita ob eam rem civitate, lupus, medio die, porta Collina ingressus, per urbem decurrit. Peragrata maxima trans Arnun parte, cum clamor, venantium more, illum prosequeretur, tandem, egressus alia porta, via pisana oppressus est. Eadem quoque die, signa populi ad publicas aedes

[Page 172]

supra portam sculpta sponte sua cecidere. His auguriis multorum animi in timorem versi. Nec multo post a Gallia nuntiatum est regem civitatis causam contra iustitiam aequitatemque improbasse, praedicto tamen tempore, ut qui civis florentinus quaeque civis florentini bona post dies sexaginta in regno reperirentur, in eos eaque ius ac potestas tyranno foret. Ob eam rem incommoda magis accepta sunt quam damna. Altero dehinc anno, primo statim vere, sollicitam habuit civitatem sterilitatis formido, nec id verna tantum intemperie coeli, quantum superioribus imbribus, quae circa semenleni omnia diluerant. Itaque segetes perpaucae in agris, et illae ipsae squalidae arentesque cernebantur. Et augebat metum, quod non unam aut alteram Italiae partem, sed totas omnino regiones eadein premebat calamitas. Ex hoc metu caritas primo coorta, eaque ipsa in dies augescens. Tandem, ubi ad messis tempora ventum est, tunc, re iam ipsa defectum arguente, cum nil fere ex agris reportaretur, circumspicere sese homines ac futurum horrere, parvosque iam inde natos et imbecillum turbam miserescere. Cum ergo fames haud dubie immineret, solers plane ad hoc civitas, in Africa et Sardinia et Sicilia aliisque locis permultis magna vi frumenti comparata, mari simul terraque importandum curavit. Nec eo tamen modo evitari potuit, quin difficultates permaximae eo anno subirentur. Turba enim ex agro in urbem mendicatura longis agminibus munerum puerorumque advenerat. Ex finitimis etiam civitatibus quae minus ad hoc providae fuerant multitudo concurrerat, ut inlinitus prope numerus hominum esset alendus. Magnumque in his civitatis meritum humanitasque eluxit; non modo enim non reiectus est quisquam advenarum peregrinorumque, sed etiam, si tenuis foret, liberalitate gratuita per tantam rei frumentariae inopiam sustentatus, ut prope collatum a civitate beneficium in genus humanum videretur. Multa insuper eo anno tenuioribus indulta, et illud in primis, quod creditorum acerbitas repressa est, lege lata, ne quis nisi certa forma pro aere alieno conveniri posset. Satis enim premi caritate ipsa multitudinem existimavit civitas. Et accedebant ad caritatem morbi, qui multitudinem couenam et urbis insuetam consecuti, urbanam quoque apprehenderant turbam, ut et commiserendum et succurrendum esset. Fame ac morbo laborantem civitatem nova insuper cura sollicitam reddidit. Carolus enim Iohannis regis tilius electus ad imperium ferebatur. Ob eam rem formido iniecta est civitati; nec immerito quidem. Veniebat enim in mentem et cum Henrico huius avo, qui castra ad portas ipsas florentinae urbis habuerat, et cum Iohanne patre bella prope continuata serie gesta fuisse, multisque illorum coeptis per Italiam ab hac civitate obviatum; denique liunc ipsum Carolum adolescentem non expertem fuisse belli, cum et Lucae et per Galliam rudimenta ipsa iuventae adversus hunc populum suo etiam detrimento posuerit. Quibus de causis, residere odia infensionesque credebantur. Caeterum, harum rerum querela et consternatio erat; nulla tamen remedia tunc adhiberi poterant, prementibus iis de quibus supra diximus ii.commodis. Minias oppidum eo anno in potestatem florentini populi pervenit, dedentibus oppidanis, ob intestinas seditiones et nobilitatis iniurias fatigatis. Altero dehinc anno, priusquam segetes maturescerent, eadem quae superiori tempore difficultates rei frumentariae populum tenuere. Maturis deinde frugibus atque collectis, difficultates illae pristinae cessavere. Variis tamen morborum generibus laborabatur, et pestilentiae, qua postmodum vastata Italia est, signa quaedam horrenda tunc primum apparuerunt. Ea clades biennio fere ante (quantum haberi notitia poterat) in orientis partibus coorta; mox inde per populos pestilenti contagio evagata, alia subinde appetendo loca, regiones cumulatis funeribus inanierat. Febris erat sopifera et inguinis tumor. Id quasi venenum quoddam robustissimos iuvenes, alioquin sanos, repente invadens, paucissimis interdum evocabat horis. Contagia omnium exitiosa erant. Ea igitur tunc civitatem ingressa imbecilliora primum corpora puerorum puellarumque conficere coepit; inde ad firmiora transgrediens, per omnem sexum aetatemque vagata est.

[Page 173]

Eodem anno Ludovicus Roberti regis nepos, domo profugus, parvo admodum comitatu in agrum florentinum pervenit. Fugiebat autem Ungariae regem magno cum exercitu Apuliam ingressum, necem fratris nuper interfecti persequentem, ac regnum quasi haereditarium sibi vindicantem. Pro quarum cognitione rerum, paulo altius repetendum est, ut familia civitati nostrae amicissima eiusque casus progressusque non ignorentur. Carolo, qui primus eius

familiae regnum Siciliae obtinuit, filius unicus superstes fuit, ex eoque numerosa nepotum series. Sed filius ipse navali praelio non procul Neapoli superatus, in Arragonia captivus aliquandiu iuit, ut supra nobis est quodam loco narratum. Morienti deinde Carolo, quoniam filius in captivitate tenebatur, nepotum maximus in regno successit, Carolus et ipse nomine. Hic igitur adolescens, statim post mortem avi, regium nomen obtinuit. Reverso deinde a captivitate patre, ac regio nomine suscepto, filius in Pannonias missus, regnum illic obtinuit ex haereditate materna. Ita, partito quodammodo honore, filius apud Pannonias, pater in Italia regnavit. Mortuo deinde post aliquot annos patre, Robertus secundo natus loco in regno Siciliae successit, etsi non deerant permulti qui Pannoniis evocandum legitimum successorem existimarent. Et suberant iam tunc querelae et incusationes; sed Robertum, per omnem aetatem in Italia commoratum, egregia insuper indole, favor populorum complectebatur; fratris vero filios, veluti longinquitate alienatos, vix iam agnoscebant populi, et quia latissime in Pannoniis dominabantur, satis superque regni possidere existimabant. Robertus filium habuit Carolum, quem per castruciani belli tempora cum ingentibus copiis Florentiam venisse ostendimus. Sed hic, vivente adhuc patre, defunctus absque virili sobole, filias reliquit duas, quae parvulae admodum ac pene infantes apud Robertum avum educabantur. Ex Carolo Ungariae rege alius item Carolus est exortus. Huic filii duo superstites fuere; Ludovicus et Andreas, quem adolescentem adhuc Robertus, quasi bonam fidem recognoscens, Iohannae nepti maritum l., c. 7» dederat, ac una cum illa regnare in Apulia testamento iusserat. Traductus igitur in Italiam adolescens et Iohannae coniunctus, cum satis bene inter eos non conveniret, nec deessent qui reginam contra maritum incitarent, eo usque simultates occultaque odia processere, ut vocatus per noctem adolescens, quasi magnum aliquid urgensque instaret, per fautores reginae, laqueo repente iniecto, suspendio necaretur. Consciam fuisse reginam tam atrocis facinoris creditum est; et auxit infamiam alter subinde coniunx ab illa susceptus. Ea foeditas Ludovicum Ungariae regem permovit, ut, cum exercitu in Italiam veniens, et fratris necem indignam et regnum quasi debitum sibi vindicaret. Regina, metu extorris, in narbonensem aufugit provinciam. Nec multo post eam secutus novus coniunx (erat enim ipse quoque patruelis), parvo comitatu in agrum florentinum advenerat. Civitas, quoniam domesticae illius familiae erant discordiae ac res atrocissima agebatur, neutrae parti favere constituit. Itaque, nec venire in urbem cupientem permisit, nec ullo auxilii genere, postulantem licet, prosecuta est. Proximo dehinc anno, pestis iam pridem urbem ingressa ita desaevivit, ut supra fidem videatur eius stragem referre. Sexaginta amplius hominum millia defuncta morbo intra urbem constat, et insignes viros, quorum Consilio res publica nitebatur, ferme omnes sublatis. In agro autem exinanita cuncta ac pene deserta. Ob eam calamitatem, nihil publice geri eo anno potuit. Tantum adversus latrones, qui per Apennini iugum itinera infestabant, copiae quaedam missae. Sequenti etiam anno parum aut nihil gestum, consternata adhuc civitate superiori pestilentia. Collenses tantum et Geminianenses domesticis seditionibus laborantes in potestatem florentini populi redierunt. Et circa Apenninum aliquot castella de Ubaldinis capta, quibus latrocinia exercebantur. Altero dehinc anno (is erat annus quinquagesimus supra millesimum trecentessimum) nova

[Page 174]

sunt ac magna rerum certamina civitati exorta. Iohannes erat Vicecomes Mediolanensium praesul. Is, suscepto a suis dominio, late per Galliam imperabat, et ad veterem suorum potentiam maxima et ipse addiderat incrementa. Ex quo egregie potens tyrannorum omnium factus, cum iam antea formidabilis esset, tum auxit timorem Bononia, per hoc ipsum tempus dominio eius adiuncta, civitas magna atque finitima, ut eam possidens, tam ingens potentia minime quietura videretur. Adversus hunc igitur nascentem morbum remedia quaerens civitas, non subito, nec impotenti et temerario impetu, sed maturitate consilii et prudentia vestigabat. Graviter ferre pontificem romanum Bononiae occupationem non ambiguum erat. Formidari etiam mediolanensis robur a Mastino caeterisque finitimis tyrannis aestimabatur. Cum his omnibus si societas iniretur, accedentibus Etruriae civitatibus quae erant in foedere, satis superque virium fore ad comprimendam Mediolanensis potentiam iudicabant. Data his omnibus occulte opera est a civitate. Denique, civitatis Consilio et opera factum est, ut legatus a pontifice missus et tyrannorum civitatumque oratores huius rei gratia in unum coirent. Conventus congressusque omnium Aretii fuit. In re agitanda tractandaque, Perusini, quoniam longius aberant a suspitione peri culi, minus eam societatem appetere comperti sunt, etsi id non aperte, ne discrepare a sociorum voluntate videretur; sed per singula rerum tractandarum capitula difficultatem reperientes disceptantesque ac demum alligantes, rem in longum protraherant. Inter hanc moram, nuntius de Mastini morte supervenit; eaque de causa, conventus re infecta dimissus, cum, iam deprehensa Perusinarum mente, vel praeter eos statuissent caeteri societatem coire. Hoc igitur quasi fortunae beneficium coeptis suis faventis accipiens praesul (senserat enim conventus Aretii factos, et contra se parari illa intelligebat), maiora statim animo concepit. Itaque, dedita confestim sagaci opera, per Etruriam ac Flaminiam cunctos diversae factionis homines in suam amicitiam tutelamque pellexit. Ne quid vero sibi a tergo relinqueretur, Mastini filium, qui mortuo patri in dominatu successerat, multis magnisque pollicitationibus delinitum, non modo a proposito paterno, verum etiam foedere sibi insuper amicitiaque coniunxit. Quo facto caeteri quoque per Galliam tyranni in eius amicitiam concessere. Inter haec, propositum dissimulans, de florentino populo amicissime loquebatur, scribebatque nonnumquam, quo suspicionem auferret. Bononiae copiis, quas ea in urbe habebat, Bernabovem praefecerat nepotem, viderique cupiebat mentem suam

ad alia spectare. Quin etiam, ut alibi implicaretur bello, exercitu ad Imolam misso, obsideri eam urbem iussit. Affuerunt in obsidione Bononienses magno quidem numero, iussi hoc agere, ne, relictis domi, per absentiam copiarum aliquid molirentur. Affuerunt etiam Faventini et Forolivienses, quorum tyranni, partim ob inimicitias romani pontifici?, partim simili studio partium, sese Mediolanensi coniunxerant. Praeter hos, copias suas adduxerat Bernabos equitum ad tria milia, peditum vero mercede conductorum ad quatuor millia. Hac multitudine copiarum fretus, Imolam primo statim adventu expugnare aggressus est. Quod cum minus succederet, eam undequaque praesidiis cinxit. Vi autem expugnare amplius non tentavit, expertus aliquotiens frustra conari se adversus urbem munitam fossis, atque ab his qui erant intus egregie defensam. Florentinis vero haec intuentibus in dies magis crescebat formido, praesertim cum Pisanos Mediolanensi adhaesisse rumor vulgasset. Et dubitabatur de Pratensium Pistoriensiumque fide, quae oppida et finitima urbi et opportunissima bello inferendo plurimum erant. Forum si alterutro potiretur adversarius tam potens, actum de libertate existimabatur. Suspiciosiorem vero rem faciebant eorum discordiae, per quas facile surrepere adversarius posset. Ad haec igitur ante omnia conversae mentes, neque negligendum neque differendum statuere. Itaque, multitudine confestim armata, missisque repente copiis, ad ipsa Prati moenia, non tam hostili quam inopinato terrore posuerunt castra. Pratenses, subita re trepidi, utpote qui nec rationem huius facti neque consilium nossent, sumpserunt raptim arma, et ad eam partem oppidi qua castra erant concurrerunt. Ibi, cum Florentinos in armis cernerent, nihil hostiliter molientes, neque laedentes quemquam, sed illud modo postulantes, ut ad tollendas suspiciones, custodia eius oppidi florentino populo traderetur, pro

[Page 175]

communi utilitate quieteque eam liabituro, etsi dura vox plerisque videbatur, tamen, quando tantae copiae ad portas starent, ipsi vero imparati omnino essent, incerti primum consilii aliquandiu steterunt, neque concedere postulata neque negare audentes.

Inter haec, florentini cives qui in armis erant, ut quisque notum amicumque Prati habebat, compellendo benigne exhortandoque, in sententiam trahere conabantur, monentes, quoniam desiderium florentini populi conspiciant, parere voluntati quam vim experiri malint; multa quae interdum aspera primo videntur, prospera tamen ad extremum reperiri; id esse consilium florentini populi, ut non mimis de Pratensium, quam de sua propria salute cogitetur. His tandem vocibus ac virorum reverentia et praesenti necessitate compulsi, Pratenses portas aperuere, et Florentinorum praesidium intra moenia recepere.

Et res quidem pratensis in hunc modum composita suspicionem ab ea parte sustulerat. Restabant Pistorienses. Ea quo amplior erat civitas, eo cautiore studio tractanda videbatur. Sed obtulit occasionem idoneam seditio, quae recens in ea civitate coorta, partem civium egerat extorrem. Itaque, per speciem officii, praesidium eo mittere Florentini postularunt. Pistorienses vero non dissimili figmento id recipere annuerunt; sed nec ita multum, ut sibi formidandum esset, et eos ipsos quos receperant sacramento obligarunt. Quare, per eam quidem viam nihil profectum videbatur. Et suberat formido mentibus infixam, qua intenti priores civitatis, dum ipsi per sese absque populi scitu providere festinant, inhonestum tandem consilium susceperunt. Re enim cum exulibus Pistoriensium arcane composita, subitarius cum illis miserunt copias. Hi, noctu progressi, nullo penitus auspicante, primo statim adventu scalis moenia conscenderunt, et quosdam in urbem dimiserunt. Ipsi vero, de muris clamorem tollentes, sperabant milites, qui praesidii causa missi fuerant, una secum rem aggressuros. Etenim praemiseraat magistratus ad eos Petrum quemdam conducendis militibus scribam, et ob id plerisque eorum familiarem, qui rem ediceret. Sed is, sive metu, sive negligentia, per viam desederat. Itaque milites, totius rei ignari, ut primum clamor e muris sublatus est, integra tunc cum Pistoriensibus concurrerunt, factoque confestim globo, ingressores deturbarunt. Ita pulsi e muris qui cum exulibus ascenderant, quot eorum se in urbem dimiserant, aut capti aut interfecti sunt. Crediderant primo Pistorienses exulum modo suorum fuisse conatum; qui error audaciam eorum plurimum iuivit. Sed postquam ex captivis adesse florentini populi copias intellexere, atque orta subinde lux vexilla patefecit, maiorem sibi imminere periculi molem sentientes, ad certamen se compararunt, et ad tutelam urbis acrius surrexere. Haec paulo post Florentiae vulgata optimum quemque et gravissimum commoverunt, lacerabaturque circulis et conventibus magistratus coeptum, utpote foedum atque nefarium. Ignavam vero et imperitiam omnes detestabantur. Iam vero non ad audaciam modo suspicionem, sed certum in periculum rem coniectam existimabant, putantibus cunctis Pistorienses, tanta fraude iniuriaque compulsos, ad tyrannum eiusque propinquas opes se haud dubie conversuros. Cum vero quid agendum foret consultaretur, etsi coeptum improbabant omnes maxime, tamen quid potissimum ut in malis sequendum foret dubitabant. Denique, coacto civium concilio, cum de hoc ipso consultaretur, assurgens quidam ex senioribus, in hunc fere modum orationem habuit: "Si res integra nobis foret, o praesides, nec attentata prius neque detecta, non difficile mihi videretur consilium explicare; quippe suspicionem libertatis alterius occupandae finitimis inferre, et omnem incertum atque iniustum motum, nostris rationibus inimicum censerem. Nunc autem eo difficilior consultatio est, quod perperam et pene contra naturam agitur. Quippe, caeteri quidem omnes ante rem consultare solent; vos autem (quod bona venia dictum sit) post rem actam consilium postulatis. Atqui bono quidem animo factum a vobis, praesides, existimare debemus qualecumque tandem sit factum; nota est enim integritas vestra et fides, et animus in republica sincerus et rectus. Verumtamen res gerendae, praesertim magnae, et non ad privati alicuius sed ad totius civitatis

[Page 176]

discrimen pertinentes, non propositum solummodo bonum, sed considerationem maximam

et circumspectam multorum considerationem efflagitant. Nam ea quae multorum sunt, a paucis determinari nec honestum est, nec illis ipsis qui dterminant tutum. Populus enim, nisi suarum rerum auctor ipse sit, quaecumque non recte ceciderunt exagitare solet, ac poenas nonnumquam imperiose exigere. Sed facta quidem ne facta sint fieri non potest. Itaque, haec omittamus conqueri, et quid remedii sit in hisce malis potius meditemur. Dico igitur non esse pistoriense coeptum a nobis deserendum, non quia id probem, sed quia, cum semel coeptum fuerit, periculosum nimis foret, si in hac suspitione Pistorienses dimitterentur. Longe autem minus dubitandum esset de Pistoriensium voluntate, si lacessiti non fuissent a nobis, qui, praeter quam occupare nocturna fraude illorum urbem, exules insuper inimicos eorum qui rempublicam gubernant armatos reducere in ipsorum cervices studuimus. Haec autem qualia sint de nobis ipsis coniecturam facite. Neque enim, cum ipsi tam caram habeamus libertatem nostram, cum pro illa pericula omnia, mortem etiam, si expediat, oppetendam praedicemus, non eumdem sensum esse caeteris hominibus extimandum est. Nonnullis forsitan eius rei facultatem deesse? at enim voluntatem omnibus eandem esse putandum est. Reductionem vero exulum nostrorum quibus nos, quaeso, indignationibus perferremus, si non pactione consensuque nostro, sed armatos et per vim improvisam quis eos reduceret contra cervices nostras? Haec igitur omnia pensantes, inimicissimo erga nos esse animo Pistorienses existimare debemus, ac potestatem omnem praeripere nocendi. Illud modo ostendatur verbis non esse propositi nostri libertatem eorum auferre, sed pro incolumitate sua ac nostra praesidium in urbe ipsorum quoddam habere, quo et ipsi tranquillus degant, nos vero securius, et suspicio de mentibus florentini populi auferatur; quod si recipere nolint, non esse nos sic habituros, ut cum hac suspitione nos et ipsi dimictantur. Denique ostendatur illis esse in eorum arbitrio, utrum hostem florentinum populum an propitium et amicum habere malint. Nec ob ea verba relardentur quaecumque ad obsidendas expugnandasque urbes sunt comparanda. Rogentur auxilia socii; copiae omnes ad Pistorium cogantur; iuventus nostra sub vexillis egrediatur; ostententur machinae; tormenta convehantur, ut non levi conatu, sed praesenti obstinatoque animo cuncta facere videamur. Aut enim verbis apparatusque nostro ficientur Pistorienses; aut si pertinaces protervique esse pergunt, malo domiti frangentur. Dixi quae mihi optima factu in hoc tempore videantur. Deum rogo vestris in mentibus ponere quae salutaria maxime sint futura".

Hanc sententiam ad extremum secuta civitas, statuit ab incepto haudquaquam desistere, sed extrema cuncta experiri, quo Pistorium in potestatem venire cogeretur. Hac itaque mente, undique copias contrahere, ac maiore vi urgere Pistorium perrexere, ut essent intra triduum in castris armatorum supra quindecim millia. Hac multitudine urbem circumdantes, vallo et fossa illam cinxere, ut nemo iagredi egredive posset. Pistorienses contra, vi summa obnixa, ius libertatemque tueri contendebant, neque noctu neque interdiu laboribus absistentes. Milites autem florentini populi qui intus fuerant incolumes dimiserunt. Neque enim nocte illa qua tentata invasio est, inutiles fuerant Pistoriensibus, nec postea quicquam contra tidem egerant, sed arma tenentes, cum honestate quierant, nec faventes cuiquam neque molesti. Et Pistorium quidem in hunc modum obsidebatur. Hostilis tamen oppugnatione deerat; colloquia vero prope quotidiana tiebant obsessos inter et obsidentes, his, ut acciperent praesidium in urbem, ad tollendas suspiciones; illis, nec iustam nec aequam postulationem, nullamque esse causam cur suspicari de se debuerint, contententibus. Sed cum per eum modum nihil proficeretur ac teri frustra tempus appareret, et colloquia ipsa interdum liberius agitata contentionem certamenque accederent, ad vim converti res coepit, et quasi insto cum hoste bellum et oppugnatione parabatur. Ea de causa, vineas agere turesque ligneas excitari atque caetera convehi ad oppugnandas urbes opportuna cum aspicerent Pistoriensium ii qui

[Page 177]

amiciores florentini populi per omnem vitam fuerant, veriti ne, oppugnatione adhibita, reliqui Pistoriensium ad opes tyranni convertantur, ac suarum partium eversio sequatur, praestare tandem statuerunt praesidium florentini populi in urbem recipere. Horum sententiam (erat enim haec maxima pars) caeteri quoque tandem secuti sunt. Per hunc modum res male coepta bonum tandem exitum habuit.

Pistorio Pratoque receptis, Florentini, minns iam suspiciose degentes, conquerunt. Neque enim hostile quicquam adversus se moveri intuebantur, neque causas ullas belli iustas subesse. Sublata quoque facultate propinqui alicuius oppidi potiundi, magna ex parte obviatum periculo existimabant. Et augebat fidem caritas ficta, quod praesul ac sui qui Bononiae praeerant honorificentissime de florentino populo loquebantur; et quotiens quid incidebat, promptus in primis erat favor, ut nihil minus diceres quam aliquid adversi cogitare, contentumque vicinitate, satis bene secum agi, si dominatus Bononiae sibi nequaquam turbaretur.

His de causis. Florentini neque militem parare, neque ducem pergebant, ne ipsi non parum confidere praesenti quiete viderentur, eoque ipso quod auferent copias, aliquid suspitionis illi afferrent.

Enimvero, parandi augendique copias praesuli magna suberat facultas. Nam et imolense bellum superstes videbatur, et per Galliam suspiciones metusque praetexere non difficile erat, et nova Bononiae dominatio contra cives ipsos suspiciosissima, citra ullum florentini populi respectum, robur et arma flagitare videbatur. His rationibus effectum est, ut civitas inter spem et metum dubia perstaret inermis, adversarius vero armaretur. Cum satis paratus esset mediolanensis praesul, cives bononienses primarios in ea civitate homines quasi coniurationis reos capi iubet. Ab his, uti voluit, tormentis extorquet sese de dominatu eius repellendo liberandaque civitate cum florentino populo consilium iniisse. Hinc arrepta belli occasio est. Quid enim minus deest tyrannis, quam falsas pro veris causas effingere? Hanc igitur ille

praetextens causam, cum bellum movere statuisset, diversae factionis homines, quos per Etruriam sibi coniunxisse supra diximus, ad se in Galliam vocat. Ivere frequentes, quasi salutandi officio; quorum vero profectio suspiciosior erat, hi legatos misere. Eos ergo in unum convocatos adversus florentinum populum incendit; damna quae singuli per superiora tempora perpessi fuerant commemorant; venisse tempus aflirmit, si modo viri esse velint, florentinum populum opprimendi, ac diversae factionis nomen penitus extinguendi; se enim, si operam illi suam polliceantur, exercitum magna multitudine florentinum in agrum mittere, urbemque urgere statuisse; providendum ab illis esse, cum exercitus illis in locis fuerit, quisque res novas ut a suis oppidis unum sub tempus quanto maxime valet impetu moliat; ita subito circumventum undique florentinum populum resistere non posse. Huius dieta (erant enim vero similia), propter summam dicentis auctoritatem ac potentiam, omnes qui aderant laetis animis exceperunt, operam suam strenue polliciti, cohortati etiam, ne tam certae spei deesse vellet. Re itaque in hunc modum composita, discedunt, quae opus ad bellum sunt tacite parant, adventumque copiarum praestolantur. Praesul omnibus copiis Iohannem praefecerat Vicecomitem, cui Olegiano fuit cognomentum, et quae fieri vellet secreto mandaverat. Hic igitur, copiis undique in agrum bononiensem contractis, cum omnes in unum convenissent, inde repente movens, nemine penitus suspicante, ad iugum Apennini duxit, qua bononiensem agrum pistoriensemque disternat. Ibi nocte una commoratus, altera nox luce circa Pistorium descendit, nec longe ab ea urbe posuit castra. Florentini, subita re pene attoniti, quo se verterent ad primum statim nuntium nesciebant; et trepidabatur ubique, et (ut in gravibus repentinisque periculis accidere solet) subesse aliquid arcanae fraudis timebatur. Missi tamen raptim equites quingenti et pedites trecenti Pistorium intrarunt. Hi, praesidio quod prius in ea urbe fuerant adiuncti, amicis quidem animos fecerunt ad urbem defendendam; et simul si qui res novas cuperent, eos adventu suo compressere. Legati etiam Inter primum

[Page 178]

statim tumultum ad Olegianum missi, qui causas sciscitarentur hostilis adventus, et quid sibi vellet flagitarent. His in castra profectis, cum mandata exposuissent, nihil aliud dux hostium respondit, quam consuesse praesulem mediolanensem amicis vicinisque suis qui iniuriis premerentur subvenire; audiisse vero multos per Etruriam a Florentinis premi, et indigne iniuriis affici; venisse ergo, ut his opituletur; proinde aut accipiendum praesulem arbitrum cognitoremque iuris et querelarum, aut vim eius experiendam. Eo responso accepto, legati non disceptandum verbis rati cum eo qui non rationem sed arma inferret, e vestigio abscessere. Erat hosti permagna spes urbe Pistorio potiundi, ducto maxime ea ratione, quod recenti Florentinorum iniuria, Pistoriensium animos infensos plane exulceratosque putabat. Itaque, cum iam omnes convenissent copiae, sub ipsa moenia profectus, recipi in urbem postulavit. Id vero cum longe aspernarentur qui intus erant, obsidere oppugnareque perrexit. Per hoc ipsum terapus multis per finitimas regiones locis tumultus sunt concitati. Nam et Sacon a Bibiena Aretinorum oppido subito confestim insultu regionem terrore cladeque involvit; et Pactii Ubertinique ab eorum castellis omnia per superiorem Arnum loca repentinis incursionibus infestarunt; et Ubaldini per mugellanum ruentes agrum Florentiolam et alia quaedam castella improviso ceperunt, indeque auctis copiis late praedabantur. Quae uno tempore nuntiata, cuncta horrore trepidationeque repleverant.

Olegianus, aliquot dies circa Pistorium commoratus, cum perspiceret constanter a Pistoriensibus resisti, et motum intra urbem nuUum oriri, nolens in eo uno tempus terere, ab oppugnatione destitit, ac Florentiam versus recta via per agrum pratensem exercitum duxit, habens equitum supra decem, peditum vero mercede conductorum supra sex millia; praeter hos auxiliarium voluntariorumque multitudo ingens sequebatur. Cum his copiis haud procul ab urbe castra fecit super Bisentium amnem. Commeatum exercitui praedae rapinaeque primo adventu suppeditabant egregie. Longa enim pace bonis omnibus refertas domos et pecoris magnam vim nacti, ab his facile educabantur. Agmina vero armatorum saepe ad portas usque discurrentia magno tumultu infestabant. His in locis cum aliquot dies perstitissent, et commeatus profligate abusus iam deficere videretur, simulavit hostis se trans urbem ducere in animo habere; et iactabant in castris ad Salvianum templum vexilla posituros. Id cum ex captivis transfugisque cognitum esset, permoti eo terrore Florentini, fossam a moenibus urbis ad proximum inde collem, parum citra viam bononiensem, subito perficiendum opere curaverunt; eamque fossam crebra statione militum ac magna sagittariorum manu die noctuque custodiebant. Fesulana vero in arce summa praesidium munierunt, quo transitus hostium impediretur.

Inter haec Olegianus, sive deterritus munimentis, sive quod ab initio ita constituisset, omissa transeundi cura, retro profectus, ad Marina fluvium castra fecit. Ibi Calentiano aliisque munitis quibusdam locis expugnatis, cum praedae aliquantum ex eo redegisset, per ipsum fluvium profectus, arctis difficillimisque saltibus praemisso pedite occupatis, nullo impediente, in agrum mugellanum transmisit.

His rursus in locis Barbarinum et alia quaedam castella non satis contra vim hostium munita, dedentibus sese incolis, suscepit; a quibus commeatu abunde refectus cum esset, Scarpariae copias admovit. Placuerat enim iam pridem hostibus ea belli sedes, quod ad Bononiam versa Apenninique arcibus finitima, opportunitates ad bellum quamplures habitura videbatur. Itaque id oppidum in potestatem redigere omnino constituerant, volentes belli totius sedem in eo oppido constituere Florentini quoque, statim atque in agrum mugellanum transisse hostem intellexere, hoc idem coniectura suspicati, valido confestim praesidio delectorum militum Scarpariam firmarunt; qui oppidanis coniuncti, purgatis fossis valloque refecto (neque enim totum moenibus cingebatur oppidum), alacris animis obsidionem expectabant.

ab iis qui intus erant conspexissent, sed constanti animo sagacique Consilio obviam iri, accuratius oppugnatione opus fore arbitrati, circa illud consederunt, et machinas atque tormenta caeteraque oppugnandarum urbium instrumenta parare adorsi sunt. Contra vero obsessi, permaximum sibi certamen impendere cementes, omnia quae auxilio consuerunt esse, iam inde prospicere atque meditari severe nimium disciplina coeperunt.

Dum haec ad Scarpariam sferuntur, Sacon, diversarum partium hominibus sibi coniunctis, cum duobus millibus peditum et quadringentis equitibus per agrum aretinum evadens, circa Ambram fluvium duxit, coactans inde, maiori coacta manu, Varicum caeteraque superioris Arni oppida e regione diversa urfrere. Adversus hanc tumultariam manum excitatis superioris Arni populis, atque capere arma iussis, magna confestim peditum manus apud Varicum convenit; et accesserunt insuper equites Florentia missi circiter trecentos. Coniunxerunt se quoque bis copiis Aretinorum equites peditesque, qui vestimenta hostium secuti, andata manu quae Varii parabatur, et ipsi eo profecti, sese illis coniunxerunt. His copiis omnibus praefectus est Albertaccius Ricasolanus: qui cum multitudine abundaret (erat enim concursus ad eum vehementer factus), non expectare adventum hostis, sed ultro ad ipsum ducere constituit. Sacon per id tempus circum Ambram castellum positus castris (est enim eiusdem cum fluvio nominis), adigere id in potestatem nitentur. Cui cum nostri contra quam ille aestimarat numero et structura superiores apparuissent. veritus Sacon, ne primo statim adventu pugnare cogere, undique in unum suos contrahi conglobarique iussit; structaque de superiori loco acie, nullum a suis motum fieri permittebat, sed consistentes loco, expectare invadentes atque ulcisci. Ricasolanus autem, cum videret hostes in colle sese continere, anceps parumper stetit adoriretur ne eos, iniquo licet loco stantes, an potius differret. Et placebat multis eos statim invadere. At enim duci, cuius fidei multitudo commissa erat, periculosum videbatur subitarum militum (erat enim collectivus vix dum inter se notus) exercitatio hosti loco iniquo obicere: et simul inclinaret iam sol, nec multum supererat diei. Itaque, cum ad pugnam provocasset, ac manifestum esset hostem illam detrectare, contentus minas eorum iactantiamque primo statim adventu suo repressisse, delecto castris idoneo loco, non procul ab hoste consedit. Eius noctis cura iam media pars transacta esset, hostes, desertis silentio castris abiire.

Quod cum prima statim luce palam esset, indignationes quaerelaeque ortae sunt, praesertim apud eos quibus e vestigio placuerat invasisse. Quamobrem, ne insectari quidem vestigia voluere. Aretini post fugam hostium confestim domum versus iter arripere, veriti, ne Sacon aliquid cladis rediens inferret. Caeteram vero dux multitudinem Agnanum duxit. Reperant enim se per noctem in id castellum equites hostium circiter ducentis, Bustaccium Ubertinum secuti ipsius loci dominatorem. Nostri ergo, hortante duce, primo statim adventu castellum expugnare adorti, cum planiorem iam eius partem cepissent, eruptione hostium paulo post deturbati, atque expulsi, et damna quaedam alia susceperunt, et signa militaria tria amiserunt. Ea veluti ignominia tacti irritatique, cum rursus malore vi adoriri statuissent, et appareret victoriam fore in manibus, non tamen incruentam, nec sine multorum certissima clade, colloquia peropportune inducta sunt: pactique tandem hostes, ut sibi incolumibus abiire liceret, Agnanum dedidere.

Per hoc ipsum tempus, praesul, oratoribus ad Pisanos missis, ut bellum adversus Florentinos suscipere, flagitabat. Etsi enim pax erat civitatibus, tamen, quia audierat pervetustas utriusque populi inimicitias fuisse, studiaque partium omnino diversa, persuaserat ipse sibi perfacile eos, tali praesertim opportunitate oblata, ad capessendum bellum impellere posse. Hac igitur fiducia, legatis ad Pisanos missis, refricandis veteribus Florentinorum iniuriis, multaque pollicendo ostentandoque, et studia partium incendendo, ad suscipiendum bellum cohortatus est. Pollicebatur autem Bornabovem nepotem cum maximo novoque equitatu se ad Pisanos missurum, qui illis coniunctus, alia ex parte novo exercitu Florentinos adoriretur. Haec facunda

oratione ab oratoribus explicata audientes illexerant, praesertim cum inevitabilem ruinam florentini populi certamque existimarent perniciem haud dubie securam. In Pisanis tunc maxime Gambacurtae pollebant, familia opulenta atque otii appetens, et a studio florentini populi nequaquam abhorrens. Ili ergo, verissimam rationem secuti, intelligebant ea quae postulabantur non minus Pisanorum libertati quam Florentinorum periculum afferre; praesulem enim dominatum quaerere, idque unum meditari; nec si Florentiae compos fiat, Pisis temperaturum. Monentes igitur privatim singulos, ne Florentinorum odio libertatem propriam abiicere velint, reiicendi postulata auctores fuere. Ttaque, tandem legatis id modo responsum est: Pisanorum populum de rebus postulatis legatos ad praesulem mittere constituisse, coramque responsuros esse. Nec multo post legati ab his profecti cum ad praesulem pervenissent, allegata Florentinorum pace, quasi deliberabundi subsistebant, neque negantes postulata neque peti e recipientes. Quam ludificationem cum animadverteret praesul, intelligeretque non ex populi pisani, sed ex paucorum voluntate id agi, confestim oratores suos maiori apparatu Pisas remisit, iubens, ut concionem populi flagitarent, et in ea multitudinem alloquerentur. Oratores igitur praesulis, reversi Pisas, cum sibi a magistratu concio data esset, ingressi ad multitudinem, verba fecerunt, maxima pollicentes auxilia, ac victoriam in manibus esse praedicantes, modo ipsimet sibi nolint deesse. Multitudo autem Pisanorum haec libenter audivit ob Florentinorum odium, et annuere postulatis cupiens erat: reverentia modo gubernatorum eos

morabatur. Tunc magistratus ad legatos conversus, "Laudastis," inquit, "o legati, veterem concionandi morem; et recte quidem. Nam, quid laudabilius quam populum ipsum sua ipsius et scire et agere? Caeterum, illud quoque laudetis oportet, secundum eundem morem, ut libera deliberandi ratio sit, nec ob alicuius praesentiam quae quisque sentit dicere cunctetur. Quamobrem, rectum fuerit vos concione excedere". Id cum fecissent legati (neque enim repugnare honestum erat), magistratus, quae dicenda videbantur ex integro praefatus, ad populum retulit de legatorum postulatis. Tunc Francischinus Gambacurta, princeps eius familiae, assurgens, in hunc modum verba fecisse dicitur: "Cum praesule mediolanensi tanta mihi privatim amicitia est, ut non existimem alieni Pisanorum esse maiorem. Nam et vetustam cum illo familiaritatem habeo, iam inde a parentibus coeptam, ac multis quidem illius beneficiis, nonnullis etiam meis obsequiis, continuo studio adauctam. Sed haec privatim mihi tuenda censeo. Publice autem dum consulitur, caritas patriae me vindicat sibi, cui pietatem debitam negare non possum. Quare mihi veniam ille dabit, si patriae saluti magis consultum esse velim, quam illius sive potentiae sive cupiditati. Adversum Florentinos suscipere nos bellum postulat, et magnas copias magnaue auxilia nobis pollicetur; ruinam vero florentini populi certissimam nobis repromittit. Urget denique et instat per oratores suos, ut haec ceu nobis commodissima suscipiamus, et insurgamus ad bellum inferendum. Mihi vero in ista consultatione illud maxime cavendum videtur, ne, nimio Florentinorum odio, turpe ac damnosum nobis consilium assumamus. Numquam enim recte consulit qui odio consulit. Honor sane atque utilitas libero animo in consultantibus quaeri debent. Ad haec duo prudentes viri Consilia sua dirigunt universa. Haec igitur qualia sint in hac re proposita considerare ne pigeat. Pacem et foedera esse nobis cum florentino populo sciunt omnes, nec posse adversus illos a nobis bellum moveri, nisi contra fidem, contra promissiones, contra iusiurandum, quod de pace servanda praestitimus, veniatur. Quae igitur tanta utilitas ex hoc foedifragio provenire nobis posset, ut non praestabilius sit conventa servare, quam turpiter et ignominiose fidem fregisse? In gubernanda republica honoris curam magis habendam esse quam utilitatis omnes fatentur. Ut enim magna est civitatis dignitas magnaue maiestas, ita et tides et gravitatem inesse maximam decet. Itaque, multa in privatis hominibus toleramus, et inconstantiae avaritiaeque ac sordidis questibus veniam impartimur, quae in civitate nullo modo forent toleranda. Splendor enim et fides et gravitas in civitatibus elucere debent. Nam unius aut alterius aut paucorum quorundam improbitas hominum forsitan vitari nequit. Ut vero totus populus deliberatione

[Page 181]

publica deiceret, ac fidem promissaque consultoinfringat, nimis foret detestandum. Contra honorem igitur ac dignitatem civitatis nostrae hanc postulationem esse constat; quam etsi magnae utilitates sequantur, tamen concedere nullo modo debemus. Quid vero, si nullam inesse utilitatem apparet? quid, si insuper maximi damni periculum? An capieraus id consilium, quod sit turpe simul ac damnosum? An est quisquam vestrum usque adeo hebes, ut non intelligat, bello a nobis suscepto, necessarium fore, ut vel vincat praesul vel non vincat? Atqui, si non vincat, duriores infestioresque habebimua Florentinos, qui cum sint vicini perpetuo futuri, nunquam acerba vicinitate carebinius. Sin autem vincat, potentissimam vicinitatem praesulis recipiemus. Equidem, polentissimum ac late dominantem videre praesulem velim, dum tamen procul a civitate nostra. Licet enim amicissimus sit, ac propensissima benevolentia erga populum pisanum affectus, nunquam tamen eum plura facere nos existimabo, quam mediolaienses cives suos, quibus tamen dominalur; adeo cupiditas imperandi cuique celso animo indita est! Nos libertatem a patribus nostris relictam tueri debemus, ac finitimos optare potius aequos ac pares nobis, quam praepotentes ac formidabiles, qui, si modo velint, possint libertatem auferre. At subiici Florentinos optabile nobis est! Fateor, modo sine iactura libertatis nostrae id fieri possit. Quod si periculum subiectionis eorum subiectio nobis affert, potius stent, quam eorum mina civitatem quoque nostram secum trahat. Castrucius lucensis, vir magni animi, sed nequaquam pari potentia cum praesule, nec pari dignitate, patrocinium opprimendi florentini populi cum sibi assumpsisset, quis non gaudebat? quis non laetabatur? Atqui laetitia illa quantum moerorem nobis ad extremum attulerit scimus! Non enim prius nocuit Florentinis Castrucius, quam Pisanos iugo servitutis oppressit. Ita, dum aliis nocere voluerunt Pisani, sibi ipsis tyrannidem superinduxere. Hoc ergo cavendum nobis censeo, praesertim cum potentia Castrucii cum praesulis potentia nullo sit modo comparanda, nec dominandi consuetudo atque natura. His ergo rationibus, pacem cum Florentinis servandam puto, ac praesuli hoc ipsum pro excusatione allegandum, quod, salva fide ac promissionibus nostris, contra Florentinos bellum suscipere non valeamus". Haec oratio graviore pisanorum in sententiam traxit et certatim optimus quisque surrexit ad haec ipsa consulenda.

Secundum hanc orationem, magistratus populum rogavit vellent ne iuberent pacem cum Florentinis rite factam servatamque contra iusiurandum fidemque publicam rumpere. Tunc optimus quisque, quod facillimum erat, pro honestate, contra dedecus et infamiam populi, suffragium tulit. Ita qui contra sentiebant, pudore deterriti, concessere; decretumque rite dignitate pisani populi non videri pacem cum Florentinis initam, nulla interveniente iniuria, perfringere. Per hunc modum pisana spes mediolanensem praesulem fefellit; quam ille quasi certam ab initio complexus, eius maxime fiducia hetruscum suscepit bellum. Hostes, inter haec, castris, ut diximus, ad Scarpariam positos, omni apparatu oppidum oppugnabant. Machinis enim et tormentis circa dispositis muros diruere, tabulata deiicere, propugnacula refringere, assiduo opere non cessabant. Grandibus insuper saxis rotatu tormentorum in oppidum cadentibus tecta parietesque infringebantur, frequentesque sub eorum casu obsessi peribant. Crebro etiam per noctem scalis, die vero subitanea et improvisa vi oppidum aggressi, nullum requietis spatium dabant obsessis. Sed erat praefectorum ac militum qui se oppido incluserant admiranda solertia. Muros enim ac propugnacula ubicumque

machinae deiecissent, magnis laboribus impigre reparantes, ac munera vigiliarum assidue obeuntes, et quotiens manu opus erat, certatim se periculis obiectantes, provocantes etiam saepe hostem, permagnam sunt in ea obsidione gloriam consecuti.

Florentiae vero per hoc tempus omnia circumspecte simul impigreque agebantur; militem conducere quam maxime numero, domesticorum acrem delectum habere, socios in amicitia continere, hortari, agere, bonam spem afferre, magno et invicto animo rebus incumbere.

[Page 182]

Iam mercede conductorum effecerant equitum germanorum circiter duo millia quingentos. Venerant insuper Seaensium equites ducenti; Perusinorum vero sexcenti expectabantur. Ad hos si domesticus equitatus peditatusque, qui passim affluebat, adderetur, sufficientem exercitum videbantur habituri. Mittere vero has copias adversus hostem decreverant, obsessisque auxilium praesentes afferre. Hoc propositum Florentini populi, totamque huiusce rei spem conatumque turbavit paulo post equitum perusinorum adversus casus. Illi enim cum expectarentur vehementer, ac in itinere iam essent, Sacon, adventu eorum cognito, cum duobus millibus peditum et quingentis equitibus obviam profectus, apud vicum qui dicitur Ulmus, duobus passuum millibus ad Aretio, nocte una commoratus, primam sub lucem invasit. Et praelium satis acre primo statim congressu initum est. Nam perusinorum equitum pars iam equos conscenderat, iter ingressura. Haec itaque pars impetum Saconis forti ter excepit, et caeteris arma capiendi prosiliendique in equos spatium dedit, ut iam Perusini haud dubie equitatu pares futuri viderentur. Sed postquam pedes superiore de colle, ubi Sacon eum collocaverat, supervenit, equitatumque Perusinorum in medio nactus adoriri coepit, fracti confestim illi atque profligati, multa caede opprimuntur. Qui vero a caede superfuerunt, capiuntur fere omnes. Aretini seorsum pugnam, ac primum, egressi urbe, opem ferra Perusinorum equitibus properabant. Mox vero, cum intellexissent Saconem cum copiis adesse (qui et tyrannidem Aretii quondam habuerat, et extabat adhuc in urbe gebellinorum factio qua ille nitebatur, exclusa quidem a reipublicae gubernatione, caeterum non satis extincta), veriti, ne forte ob Saconis praesentiam motus aliquis intra urbem oriretur, e vestigio domum reversi, clausis portis, in potestate urbem continere studuerunt. Eam ob rem, Saconi captivos equites abducendi plurimo cum otio facultas fuit. Haec Saconis viatoria equitumque profligatio spem consiliumque florentini populi mutari coegit. Neque enim, deficiente ea equitatus parte, satis copiarum restare visum est, quae castra castris auderent conferre.

Supererat igitur de hiis qui obsidebantur formido, et quidem anxia. Nam illi, quamdiu spes fuerat copiarum adventu, supra vires proprias contra vim hostium restiterant. Verum, ubi rem trahi in longum frustrarique spem auxilii conspexerunt, labante iam animorum vigore, minus alacriter tantam certaminis molem tolerabant, praesertim cum in dies labor ad pauciores recideret, frequendibus vulneratis, quibusdam etiam peremptis, non paucis insuper ob nimium vigiliarum operumque laborem iii varios morbos languoresque transvectis. Hae vero difficultates obsessorum nequaquam Florentiae ignorabantur. Lixae enim atque calones, per noctem dimissi, latenter sese hostibus admiscentes, mandata et literas deferebant. Ex quo cuncta scientibus metus insidebat animis ne illi, labore nimio fatiscentes, ab hoste pertinaci tandem opprimerentur. In ea cura cum esset civitas, aliusque alium aspiceret, primus omnium ausus est profiteri Iohannes Vicedomini e nobilitate florentina, celsi vir animi et bellorum gnarus; trigintaque delectis militibus nocte profectus ad hostes, per media illorum castra incolumibus suis omnibus Scarpariam ingressus est, receptusque ingenti laetitia, spem atque animos confirmavit obsessis. Sed quae adhuc facta erant non satis videbantur, quaerebanturque alii virtutis aemuli, qui ad obsessos pervaderent. Quod etsi multi cuperent, absterrebantur tamen hostium diligentia. Neque enim iam fallere erat; sed vi et pugna opus fore credebatur. Detrectantibus ergo caeteris, profiteri ausus est Iohannes Medix, iam tum inde Clara vir fama. Hic igitur dedecus sibi ducens, si, quibusdam suorum civium inclusis et in periculo constitutis, ipse liber atque expers periculi in oculis hominum vagaretur, nec patriae indigenti debitam solveret pietatem, centum delectos milites sub vexillis ducens, diverso ab hoste itinere ad Apenninum pervenit. Inde, structus atque paratus, intempesta nocte descendens e diversa maxime regione, qua minus hosti suspicionis erat, castra ingressus, cum primo statim adventu clamor et concursus hostium factus esset, tamen, nihilo deterritus, cum globo suorum dstrictis gladiis obvios caedente, pectore atque armis sibi viam aperuit, celeriterque

[Page 183]

praetervectus, ad obsessos pervenit, octoginta secum habens milites; nam viginti ex omni numero, vel amissi vel exclusi, in via remanserant. Horum adventu recreati sunt qui obsidebantur. Hostes vero, cum ingressum novorum militum conspexissent, indignatione perciti, non ultra differre expugnationem statuere. Et instrumenta quidam machinaeque abunde aderant, lignae turrets, cratesque et valli et arpagones, et Imius generis permulta; scalarum praeterea numerus iugens. Quamobrem, armati omnes intolerandis prope clamoribus succedentes, scalas atque alia pervincendi instrumenta intulere. Obsessi vero, uti praeceptum erat, mirabili silentio adventum eorum expectarunt, donec fossas transgressi successerunt moenibus, ut miraretur quidem hostis neminem repugnare. Sed cum ad moenia successissent scalaeque ponerentur, tunc, signo dato, tanta vis telorum saxorumque repente super ingesta est ab obsessis, ut praecipites agerentur hostes, scalisque relictis, extra fossas eiicerentur, multis occisis, pluribus etiam vulneratis atque oppressis. Constituerat dux iam inde ab initio plura agmina, ut quieti fatigatis et integri succederent fessis, sperans per hoc obsessos, etsi

non alia vi, tamea laboris assi'duitate obruere. Itaque, ut primum agmen repulsum est, secundum pugnae successit. Sed tanta fuit obsessorum virtus, ut pari vigore animi parique alacritate adversus primos ultimosque resisterent. Ita, saepe mutatis agminibus, cum a solis ortu ad meridiem usque puguatum esset, nec quicquam se proficere videret, receptui cani iussit. Aliud deinde certamen paucis post diebus ad cuniculos fuit. Hostes enim iampridem cuniculum agebant, sumnia quidem spe muri evertendi. Cum iam appropinquare moenibus verisimile esset, solliciti qui obsidebantur de murorum ruina, praefodere ante moenia ex illa parte et praevenire statuerunt, profundiorum agentes fossam, quo cuniculus hostium nudaretur. Id cum studiose facerent, et ab hostibus prohiberentur, praesidio armatorum opposito se tutabantur. Biduo per hunc modum res acta certamen animorum utrinque incendit, aliis perlicere destinatum opus, aliis prohibere nitentibus. Tenia demum luce hostes ligneam turrem primas ad fossas erexere, in qua pugnaiores collocati, non sagittis modo et tragulis sed lapidibus etiam fodientes infestabant. Opus enim tiebat medium inter moenia oppidi ac turrim hostium, impedito quidem ad coagressum loco, sed omnifariam telis exposito. Post longum certamen, obsessi, incredibili virtute operarios protegentes, ut compleretur opus, pervicere, cuniculumque infra repertum iniecto igne cremaverunt; eademque alacritate et secundo victoriae cursu progressi, ligneam turrim, quam hostes ad inpediendum opus effecerant, nudatam defensoribus incenderunt. Postero die hostes, quasi infamia superioris praelii tacti, prima luce armato exercitu et in agmina diviso, cum partes suas cuique dux attribui sset, ex composito vadentes, maiori quam antea conatu expugnare rursus oppidum aggressi sunt; ac primo statim impetu, fascas et stipulam et materiam deferentes, primas complevere fossas. Inde eas transgressi, cum ad secundas pervenissent, compiere quoque illas ac transire nitebantur. Obsessi autem ab initio ex vallo ac moenibus repugnabant. Sed cum magis magisque premerentur et compleri fossas cernerent, eruptionem facere cominusque ferire, ac pedem pedi conferre non dubitarunt. Itaque, repente egressi oppido, praelium commisere, ostendentes non tam moenibus quam armis et virtute sua confidere. Ea res ita hostes fregit, ut receptui canerent; et omissa per vim expugnandi spe, ad dolum et fraudem converterentur. Quiescentes igitur per diem, nocte intempesta trecentos delectos milites scalis moenia invadere ab ea parte oppidi qua luna obumbrabat iusserunt. Caetera vero multitudo cum facibus et telis omnique expugnandarum urbium apparatu e diversa maxime regione summis clamoribus impetum fecit, volens totas obsessorum mentes in se conversas ab aliis oppidi partibus per tumultum abducere. Obsessi vero, etsi nocturnam quietem avidè complectebantur, tamen, a vigilibus excitati, cum ad sua quique loca, ut constitutum erat, cucurrissent, haud difficulter suspicati sunt hostilem dolum. Quamobrem, ubi aperta erat vis, aperte repugnarunt; aliis vero locis silentio consistentes, si quid repente emergeret intenti erant. Fervescente certamine, cum in id versos omnes existimarent, qui per umbram latuerant, transgressi silentio fossas, scalas moenibus admoverunt. Cum iam plane cuscenderent, repente

[Page 184]

clamor de superiori loco attollitur, saxaque et robora quaedam ad id comparata superfunduntur, quibus elisi hostes atque deiecti, fractis etiam plerisque scalis, praecipites dati sunt. Ubi vero patuit dolum, pugnam hostes dimisere. Obsessi vero (iam enim albescebat dies), egressi oppido, machinas et omnia instrumenta quae per noctem admoverant igne cremarunt. Olegianus igitur, omnia expertus, cum nimi se profecisse appareret, frigoraque iam illis in locis equitibus molesta pabulique penuria instarent, dissolvere obsidionem statuit. Quare, biduo post de tertia vigilia movens cum impedimentis omnibus, superato Apennini proximo iugo, Bononiam versus remeavit Florentinus vero populus illorum qui obsessi fuerant virtutem liberalitate gratissima prosecutus est. Militibus cunctis qui in oppido fuerant duplicata stipendia; oppidanis autem vacatio munerum tributorumque in decennium data. Iohannem autem et Silvestrem Medices, quod eximia virtute fuissent, equestri militia insigniri honestarique decrevit, quingentis in singulos pondo auri pecuniae publicae decretis; bis pro equestri ornatu; centura vero et quinquaginta in epuli apparatus. Traducti etiam quidam ad populum e nobilitate, ex Donatis, Ruffisque et Vicedominis, qui in ea obsidione rem strenue gesserant.

Eodem anno in Aretinis motus rerum novarum gravis in extremum pene discrimen civitatem adduxit. Brandaliae gens nobilis erat magnis opibus clientisque. Eius familiae principes, quamquam honore et gratia apud cives pollerent, tamen, offensi legibus, quae grandiores familias a republicae gubernatione secludunt, infensi etiam popularibus quibusdam, qui plus nimio posse in civitate videbantur, de invadenda republica consilium iniere. Spem vero faciebat mediolanensis praesul, cuius potentia ubique per Etruriam implicata atque diffusa, omnibus inde casibus imminebat.

Aretini per id tempus in societate Florentinorum erant; ex quo facilius visum est, si quid inde turbaretur tyranni favorem promereri. Hac igitur Brandaliae ducti spe, quosdam e civibus, praesentem reipublicae statum indignantes, in societatem facinoris adscivere, celatimque paratis externorum auxiliis, rem perficere maturabant. Expectabatur vero facultas perficiendi talis. Florentini, dudum Aretii dominatu, ut supra ostendimus, potiti, arcem in summa urbis parte facere coeperunt, quam complevit deinde atque absolvit Gualterius Athenarum dux, cum Florentinis simul Aretinisque dominatus est. Pulso deinde tyranno libertateque recepta, Aretini, arcem nacti, eam non everterunt, metu contrariae factionis, sed illam servantes, fidos ad custodiam cives deligebant. Est autem in ea turris portam urbis complexa, quae ingressum tradere externis potest. Expectabant igitur coniurati, ut aliqui ex conscis praefecturam arcis sortirentur. Quod ubi tandem evenit (Corbicii enim fratres, duo ex eorum, ut ita dixerim, sinu, arcem susceperant), multitudinem domi comparantes multaque

molientes, latere nequiverant. Vocatus ergo unus eorum a magistratu, cum facinus longe inficiaretur, coniectura etiam dilueret, in ambiguum rem protraxit, nec prius accusatoribus fides praestita, quam externorum auxilia per noctem adventare cognitum est. Tunc demum arma populariter sumpta, et ad aedes coniuratorum concursum. Sed erant aedes egregiae, simulque armatorum manus iampridem parata populi impetum arcebat. Cum ergo intra urbem coniuratos, extra vero hostes adesse non ambiguum esset, ancipites primo hosne vel illos adorarentur, tandem (quod periculosius videbatur) excludere hostem properarunt. Itaque manu

[Page 185]

quadam populi circa aedes coniuratorum relicta, primores civium ad arcem profecti, compellantes praefectos, verbis abstertere a tam nefario coepto conati sunt. Postquam vero nihil sincerum respondebatur, effracta proxima muri parte, iuventutem armatam eduxere. Quae ante portam ipsam consistens, decisis undique arboribus itineribusque praecclusis, suburbanis etiam aediticiis (erant enim extra eam portam frequentia) occupatis, structaque subinde acie, prohibere hostem ab ingressa constituere. Hostes vero, quamquam peditatu equitatuque abundabant (erant enim peditum supra tria millia, equites vero sexcenti), tamen, ubi detectam coniurationem intellexeret, in manus cum Aretinis venire non ausi, frustra eos revocantibus qui pro arce stabant, abiere.

Abacto per hunc modum externorum periculo, in urbem reversi cives, intestina curare aggrediuntur. Aedes coniuratorum non solum egregiae, verum etiam multitudine armatorum affatim structae, vim populi facile sustinebant. Turris quoque ad arcem strenue defendebatur. Triduo in his locis pugnatum. Tandem, cognatis amicisque intercedentibus, pactione res composita est, ut coniuratis urbe excedere tuto liceret; qui e vestigio Mediolanum ad praesulem abeuntes, et apud illum in honore habiti, tidem ambigentibus fecere nutu illius cuncta transacta administrataque fuisse. Haec itaque Aretii proditio iixassum tentata, haud quaquam eum est tinem quem hostis optaverat consecuta. Diversum tamen paulo post evenit in finitimo loco.

Burgum est oppidum in tinibus Aretinorum pernobile, secus Tyberim amnem. Id Perusini per superiora susceptum bella in potestate continebant, arcesque in eo habebant duas, neque contemnendum in utraque praesidium. Sacon igitur, cum id oppidum, si qua posset, capere statuisset, omniaque sagaciter scrutaretur, tandem, profectus cum equitum peditumque copiis, nemine penitus suspicante, intempesta nocte ad ea loca pervenit, proculque ab oppido consistens, milites paucos praemisit, scalas ferentes, huius artificii gnaros. Tempus erat procellosum et subobscurum, ventorumque violentia custodes ipsos in aediculam turris incluserat.

Haec omnia usque adeo Saconis coeptum adiuvarunt, ut prius scalis capta sit turris portae supereminens, quam a custodibus quicquam sentiretur. Tunc demum, strictis gladiis, in custodes ruentes, cum eos terrore mortis silere compulissent, acceptis per silentium commilitonibus, ubi satis multos conscendisse visum est, Saconi id praestolanti significarunt. Ille vero, cum reliquis statim copiis adveniens, portam refregit, sublatusque clamor repentino metu oppidanos involvit. Erant in eo oppido factiones duae, ut fere caeteris Etruriae locis esse consuerunt.

Earum altera, studio partium Saconi conveniens, ubi illum adesse portamque tenere cognovit, in favorem eius non invita concessit. Altera vero, percussa metu, cum arma cepisset cucurrissetque in forum, conspecto alterius factionis animo, et ipsa dilabatur, maiorem vim adesse putans quam cui resisti quiret. Non tamen in ea saevitum est, nec detrimenti quicquam a Sacone illatum, sed absque ulla oppidanorum clade, oppido potitus est.

Restabant arces, in quibus Perusinorum erant praesidia. Eas cum frustra expugnare tentasset, quod reliquum erat, Sacon, extra oppidum ductis copiis, vallo et fossa illas cingere instituit, ne qua auxilii superesset spes; simulque ad amicos scribens, equitatum adauxit. Perusini, occupatione eius oppidi audita, confestim miserant Tifernum copias, et Florentinorum auxilia rogarant, sperantes, si in unum omnes convenissent copiae, satis superque fore virium ad hostes opprimendos oppidumque recuperandum. Cum igitur undique cogentur auxilia, ac summa expectatione res esset, praefecti arcium, sive non intellecto suorum apparatu, sive ob circumvallationem amissa spe, arces Saconi dedidere. Itaque, cum paulo post venissent Perusinorum auxilia, proficere nihil potuerunt. In adventu hostilium copiarum, Sacon intra oppidum suos continuit.

Post haec, praelium fuit equestre non longe a Tiferno. Nam Sacon, post recessum copiarum ad Tifernum cum equitibus discurrens, cum in se equitatum hostium concisset, simulata

[Page 186]

fuga in insidias traxit. Ibi cum repente invaderentur, praelium atrox committitur, et egregie ab utraque parte certatur. Pugna fuit insignis et acer absque ullo pedite; et ceciderunt ab utraque parte optimi equitum circiter sexaginta.

Per idem tempus Anglare oppidura ad Saconem defecit. Tenuerant vero illud Perugini iampridem ex eo bello, quod adversum Aretinos gessere.

Eodem anno renovata societas est Inter civitates Etruriae, quae bellum adversum Mediolanensem exceperant. Fuerunt autem hae Florentini et Aretini et Perusini et Senenses; apparatusque subinde per hyemem facti, quibus aestate proxima utebantur. Multa quoque per eam hyemem Florentiae constituta, quo pecuniae ad bellum suppeditarent. Illud vero iuter caetera non probandum, ut qui florentium per agrum militare debebant, pecunia reipublicae soluta, qua peregrini externique conducerentur milites, vacationem militiae haberent. Hoc profecto nil aliud fuit quam propriam domesticamque multitudinem imbellem efficere, ut alios

.suarum fortunarum inspiciat defensores, ipsa vero nec defendere sese, nec pugnare pro patria sciat. Haec et huiusmodi permulta rerumpublicarum a gubernatoribus imperitis committuntur, quae parvis ab initio erratis permagna deinde par'iunt detrimenta.

Eodem anno Florentinorum sociorumque legati in Galliam missi, qui pontificem romanum tunc Avinione residentem contra Mediolanensem incenderent, Causae quidem indignationis opportuna suberant pro Bononia occupata; cuius gratia processus quidam adversum illum coepli a pontifice ferebantur. Quibus de causis magna spes suberat opes atque vires romanae sedis ad bellum coniungere. Iverunt igitur oratores cum magna spe civitatis mirabilia quaedam a pontifice expectantes ; quae spes quam fefellerit postea dicemus.

Inter haec Scarparia, oppidum tanto labore nuper defensum, improvise pene casu amissum est. Florentini enim, post solutam obsidionem hostiumque recessum, moenia perficere ab ea qua deerant parte curabant. Erat itaque oppidum operariorum plenum ; milites vero in praesidio nequaquam multi, et hi ipsi gravissimas adversus oppidanos inimicitias contraxerant, vulneraque et rixae per eos dies inciderant; quibus accensi animi, et ad vindictam exitiumque parati, suspectos inter se utrosque reddiderant. Haec hostes sagaciter odorati, docti etiam a speculatoribus quibusdam, qui per operariorum speciem fuerant in oppido versati, novum inter ac vetustum aggerem facilem esse aditum, cum peditibus quingentis, equitibus vero circiter centum, de proximis hostium castellis profecti, ad Scarpariam duxere; positisque subsidiis non longe ab oppido, delectos milites ducentos quinquaginta, et cum his ducem quemdam itineris locoruraque gnarum praemiserunt, qui oppidum occuparent. Hi, per aggerem ipsum nullo negotio ingressi, dum audacius feruntur, neque signum dare suis qui in subsidiis relieti erant, neque stationem qua ingressi fuerant ponere memores, sed in forum vadentes, clamorem sustulere. Tenebrae erant densissimae; et milites qui in tutela oppidi erant suam in perniciem arma sumpta ab oppidanis, oppidani vero hoc ipsum a militibus suspicabantur factum. Is error aliquandiu eos continuit. Tandem vero, cum hostes versari medio foro cognitum esset, tunc, deposito suorum metu, ad communem salutem omnes convertuntur ; factoque confestim globo, strictis gladiis in hostes ruentes, primo statim impetu in fugam vertere, paucis interfectis, nonnullis etiam captis. Reliqui locum ipsum quo paulo ante ingressi fuerant repetentes, ac se praecipites dantes, evasere. Per hunc modum Scarparia manifesto ex pe riculo ac pene ex hostium faucibus divina potius quam humana ope servata est atque erepta. Qui in insidiis erant, cum diu signum expectassent, non prius sensere ingressum suorum, quam ipsi idem fugati narraverunt captum a se primo oppidum, mox inde amissum. Ita, indignationum irarumque pleni, alteros alteri incusantes, priusquam plane dilucesceret abiere .

Eadem hieme Sacon, equiles habens circiter mille, peditum vero ad quattuor millia, perusinum

[Page 187]

ingressus agrum, non solum praedas abegit ab ipso prope urbis conspectu, verum etiam castella quaedam Perusinorum expugnavit atque incendit. Inde, cum per agrum cortonensem onustus praeda rediret, sua praesentia effecit, ut Cortonenses, qui prius ambiguo favore habitati fuerant, ad Mediolanensem omnino cohaerescerent, eiusque in bello sectarentur partes.

Per idem tempus, Florentinorum sociorumque legati nuper in Galliam missi, cum ad pontificem pervenissent, magno in honore suscepti ac benigne auditi, etsi speciosa reddebantur verba, tamen rem atque effectum languidiorem opinione reppererunt. Causa vero huius erat hostis solertia atque largitio, qui, obeundo impigre largiendoque magnifice, et principes Galliae et patrum magnani partem in favorem sui converterat. Per hos delinitus pontifex, non multum videbatur ab illius amicitia distare. Haec domi per literas oratorum cognita fecerunt, ut aliam subinde spem civitates respicerent.

Carolus erat ad imperium delectus. Is, quia dudum adolescens sub patre cisalpinam per Galliam longo tempore miiitarat varieque iactatus in bis fuerat locis, laesus iam tunc a Vicecomitum familia, ob oamque rem hosti credebatur infensus. Consilium itaque initum est a civitatibus hunc in Italiam arcessendi. Arcane tentata res usque adeo non ingrata Carolo fuit, ut eius rei grada quemdam e familiaribus amicisque Florentiam mittere; qui celatim gubernatores reipublicae alloqueretur, pactaque componeret. Quae quidem res ut spem afferebat magna, sic etiam difficultates liabere plurimas videbatur. Itaque nec effectum sortita est.

Per extremum eius anni Vertinae cascellum a Florentis obsessum est. Occupaverat antera illud non hostis, sed exulum florentinorum manus, ex huiusmodi initio. Ricasolani erant familia nobilis, divitis virisque opulenta. Caeterum, gentiles agnatique eius familiae discordiis factionibusque Inter se conflictabaiUur; certarainibusque, ut fit, coortis, dum alteri praevenire anticipareque communia properant iura, de vi publica accusati damnatique, eorum aliqui exularant. Hi ergo, exilium indigne ferentes, Vertirias, antiquam eius gentis arcem, cum manu familiarum clientiumque occupantes, spoliatis proximis vicis, magnam vira frumenti eo gesserunt, castellumque ipsum natura munitum etiam mauu atque opere magis munierunt; et iactabant, ni revocarentur ab exilio, quod iudigne subiissent, mediolanensi praesuli se cohaesuros. Magis contemnendas eorum minas faciebat, quod locus ab hoste remotissimus erat. Non tamen ferendam illorum contumeliam rata civitas, missis eo copiis, duobus castris Vertinas obsedit. Expugnare deinde adortos milites, cum omnia parata essent, continui prohibuerunt imbres; dilataque rursus atque iterum die, ita piuviae obstiterunt, ut coniuvasse nubes in obsessorum defensionem viderentur. Ea de causa, intermissa expugnatio est, machinisque modo et telis exules lacessiti.

Principio insequentis anni, Ruffus, mugellani praefectus agri, contrada grandi peditum

manu, iumentis etiam compluribus ad frumentum importandum coactis, Losolae castello de Ubaldinis dudum recepto, quod in Apennino situm ab hostibus premi coarctarique nunciabatur (et iam commeatus deerant), succurrere slatuit. Profectus igitur cum peditum copiis atque impedimentis cumque equitibus quadringentis per loca montana saltusque difficiles, cum neque explorato neque callide iter faceret, neque clam hostibus rem molitus esset, in insidias praecipitatur, et undique circumventus, impedimenta omnia partemque non exiguam copiarum amisit. Qui a clade superfuerunt, dissipati varie atque palantes, nonnisi effusa fuga evaserunt. Eam vero notam, ob imperitiam ducis acceptam, quo deleret florentinus populus, paratis iterum copiis duceque mutato, praemisissis qui arces atque aditus qua praetereundum erat occuparent, non solum frumenta intulit nullo prohibente, sed etiam praesidium quoddam hostium contra id castellum munitum expugnavit. Inde, omnibus quae usui erant

[Page 188]

intra castellum devectis, reliquis vero simul cum presidio crematis, cum satis pro dignitate reipublicae factum dux existimaret, iisdem quibus profectus erat itineribus copias reduxit. Per idem tempus Clemens pontifex romanus, ab oratoribus Florentinorum caeterarumque Etruriae civitatum quae erant in foedere assidua prope flagitatione pulsatus, tria demum eis proposuit; societatem romanae ecclesiae; transitum in Italiam Caroli ad imperium delecti; pacem cum praesule mediolanensi; horum trium quod mallent oratores eligerent; sese eorum voluntatem electionemque secuturum. Legati vero, inter se cogitata re, tandem praestare existimarunt ad arbitrium eius totum referre. Quod cum fecissent, suscepta optione, pontifex mitissimam innocentissimamque partem sibi placere dixit; esse vero eam, pacem dare; neque enim aliud romanum pontificem, si optio illi detur, eligere decere; itaque daturum se operam, uti pax probabilis habeatur. Neque multo post, quasi facultatem nactus absque civitatum querela lioslem sibi conciliandi, publico in auditorio, coram omni multitudine, censuras in praesulem mediolanensem latas remisit, illumque ad gratiam recepit, ne restituta quidem Bononia, sed in duodecim annos gubernatione eius civitatis illi concessa. Pro quibus quidem rebus permagnam vim pecuniae, censuum nomine, ab hoste suscepit. De pace autem, quasi illa tractatum exigeret longiorem, dilata res est. Inductiae modo ad annum ex auctoritate pontificis indictae, ut per hoc medium tempus tractandi maturius agitandique facultate affutura.

In hoc pontificis facto, multa simul oratores nostros offendebant. Maxime tamen omnium indignabantur approperatam in eorum oculis reconciliationem hostis: pacis vero negotium dilatum atque posthabitu, cum percommodum fuisset non prius illud quam hoc expediri. Deinde vicinum sibi pergravem datum confirmatumque dolebant. Agebat insuper dolorem adversariorum laetitiam, qui, quasi illis repugnantibus, omnia consecuti, exultare gaudio triumphareque videbantur. Itaque, ne inductiae quidem a legatis comprobatae sunt; sed cuncta civitatum suarum arbitrio integra reliquere. Haec ab oratoribus per literas nuntiata civitates permoverunt, ut, nullo pontificis respectu, ad spem Caroli adventus converterentur: cumque satis tractata res esset, conditiones acceptae sunt. Fuerunt autem, ut summatim dixerim, eiusmodi. Ille in Italiam venire contra Mediolanensem; hi pecunias praebere, eique ut romano principi favere promiserunt. Ita nova spes expectatioque mentes erexit. Vertinae castellum iam pridem obsessum per hoc ipsum tempus pactione receptum est, et ad solum eversum. Semel enim id acriter oppugnatum, quamquam egregie defendissent exules, tamen postea deterriti magnitudine apparatus, incolumes abire suaque asportare pacti, castellum dedidere. Egressi sunt autem cum ricasolanis exulibus milites centum quinquaginta octo; datumque his spatium est ad sua deportanda. Id cum factum esset, dirutae arces atque muri.

Eadem aestate Florentinorum sociorumque copiae in agrum aretinum profectae Pinnam et Gaennem et alia quaedam exulum castella populati sunt. Inde Bibienam profecti, cum omnia vastare pergerent, Sacon, parva manu occurrens, damna quaedam die prima intulit. Altera vero die, dum castra moverentur, re per exploratores cognita, Sacon collem quemdam medium occupavit, praetereuntique exercitui supra verticem conspectus in se omnes convertit. Itaque, rapta in eum signa sunt, ac praelium acriter incoeptum. Sacon, praeter virtutem militum natura etiam loci plurimum iuvabatur, ut parva ipse manu videretur permagnas licet copias impediturus. At pars quaedam exercitus, circumdato celeriter colle, per loca prope invia verticem occupavit. Inde magno clamore in terga hostium ruens, invadere acriter coepit; et simul qui ab radice montis pugnabant, sursum versus annexi praeliabantur. Ita, in medio constituti hostes, a fronte simul et a tergo caesi, fugam tandem arripere coacti sunt, multis interfectis, pluribus captis. Florentini vero, post haec liberius populatione peracta, cum societas tandem eos haberet, abscessere.

[Page 189]

Per idem tempus equites hostium circiter duo millia, pedites totidem, ducentibus Nolfo feretrano et Ugucio cortonensi, perusinum agrum tumultuosius ingressi, Bettonam oppidum per prodicionem occuparunt. Ea occupatio cum periculosa videretur, et iam circumstantia castella ad eorum favorem inclinarent, commoti sociorum periculis, Florentini octingentorum equitura subsidium Perusinis miserunt. Id bellum prosperrimo eventu gestum est a Perusinis. Nam, cum hostium duces, parte copiarum ad Bettonam retenta, caeteram multitudinem in cortonensem agrum remisissent, obsessi tandem sunt a Perusinis, et ad extremam difficultatem rerum omnium perducti; frustra expectato suorum auxilio, cum tandem nemo succurrere

posset, desperatis ad extremum rebus, duces ipsi per noctem incogniti aufugerunt, suos pariter hostesque latentes. Milites autem relictis, confestim incolumes abire pacti, oppidum dedidere.

Per extremum eius anni, equites hostium ad mille sexcentos, per speciem finiti stipendii in agrum aretinum profecti, apud Classem fluvium consederunt. Simulabant vero amicitiam, neque pecoribus neque hominibus molesti, ementes necessaria, non rapientes. Et sermonem dederant, iunitis cum hoste stipendiis, ad alia sese loca properare. Eo praetextu aliquot dies commorati, cum tandem, metu agricoliarum pastorumque penitus ademptio, iumenta atque viri liberius vagarentur, ex composilo irruentes, magnas praedas multosque omni generis captivos abegerunt; munitoque proximo super amnem colle, in eo stativa habuere: gravis profecto vicinitas, et omnia igne ferroque permiscens. Aretini neque equitatu per id tempus abundabant, neque Florentinorum aut Perusinorum qui erant in foedere satis confidebant equitatum recipere; suspitione quadam et cura libertatis, quam non multis prius annis receptam meminissent, suo se magis robore tutari pergebant. Hostes igitur, diutius iisdem in locis commorati, magnas per aretinum agrum intulerunt clades.

Nec multo post Sacon, his copiis acceptis additoque proprio atque domestico milite, cum satis magnas copias confecisset, florentinum agrum ingressus, Ancisam usque populabundus pervenit. Mox inde regressus, Fighini constitit, cunctis incendio foedatis. Cum inde se postera die proripisset, Tartaglese vi coepit atque evertit. Inde Varicum praetergressus, magna cum praeda longoque captivorum agmine in agrum aretinum remeavit.

Per hoc ipsum tempus Barga oppido sociorum a vicinis hostibus obsesso, Florentini eo copias miserant: quarum adventu hostes profligati, praesidia etiam quae circumstruxerant amisere.

Nec multo post de pace per Mediolanensem agi coeptum. Cum enim cerneret se ab adulatoribus deceptum, Pisanosque spei suae defuisse, ac validiorem etruscam rem quam ipse futuram existimasset, labescente iam feroci animo, ferebatur ad pacem. Mota igitur illius 35 iussu pacis mentio est per Franceschinum Gambacurtam pisanum. Nec Florentini rem aspernati; quippe non ab his inferebatur sed repellebatur bellum, ac se destitutos a spe pontificis Carolique videbant. His igitur rationibus placente iam pace, legatis Serazanam missis conventuque habito, post longas disceptationes, tandem recepta pax est, his fere conditionibus:

Pax esto Florentinis sociisque eorum cum praesule mediolanensi eiusque cohaerentibus ac sectatoribus; praesul exercitus omnes praesidiaque ex Etruria deducet, nec posthac alieni ex civitatibus Etruriae bellum inferet; castella et arces, quaecumque ceperat in agro pistoriensi, dimittet; Burgum sui iuris esse sinet, praesidiumque ex eo deducet; Pisani Lucensesque medii sint; si adversus Pisanos vel Lucenses Florentini intulerint bellum, liceat praesuli opem ferre; idem ius esto florentino populo, si praesul Pisanis, aut Lucensibus inferat bellum; Florentini et Aretini et Perusini exules reducant, quot huius belli causa extorres patriae sint; si quis exul alia de causa quam huius belli exularit, nemo reducat, ni nominatim de eo sit actum; Sacon agnaticque patrimonia sua ab Aretinis recipiant; ipsi tamen urbem Aretium introire

[Page 190]

non possint, neve propius ad urbem accedere millibus passuum quatuor. Multa praeterea eiusmodi cauta circa exules cuisque civitatis eorumque reductiones et bona. Pax deinde publice indicta est, et arma ubique deposita.

17.

[Page 191]

Liber octavus

18.

ALTERO dehinc anno qui fuit statim sub recentem pacem, nulla fere prius acta res, quam de fraude scribarum cognitum. Cum enim sordidus quisque improbusque, quasi in pace nominatus, ad beneticium reductionis irreperet, querela primo et admiratio fuit, mox et pervestigatio; compertumque tandem est, scribarum fraude, quosdam insuper adscriptos, quotidieque adscribi. Itaque, corruptelae auctoribus supplicio affectis, reductio castigata est, ac debito modo repressa. Militibus mercede conductis qui in eo bello militaverant, stipendia ex fide persoluta sunt a civitate; et quoniam respublica eorum opera non indigeret, plerique dimissi. Secuta deinde quies ex pace aliquot menses hominum curas exemit. Intenti omnes rebus gerendis et longum sperantes otium, belli cogitationem omnino reliquerant. Cum haec esset conditio rerum, tandem ex re quam minime quisquam suspicabatur, metus primo, mox et tumultus est maiorem in modum civitati coortus. Causam vero huius turbationis bine fluxisse apparet. Morialis erat gallus vir diuturna militia per Italiam notus. Is, cum forte per id tempus quies a bellis esset, sollicitata Gallorum Germanorumque multitudine, quae stipendia facere per Italiam consueverat, permagna quaedam ac memoranda non defore illis praemia suasit, si in unam latrocinii praedarumque societatem coirent; praevalidis quippe virorum robore armorumque futuris, nullam civitatum Italiae tantarum virium esse, ut sibi resistere pervadentibus queat; quamobrem, vel pecunia se redimere compulsuros civitates, vel agros singularum regionesque populando praedam inaestimabilem consecuturos. His rationibus allectos, magnam manum coegit. Prima conventus sedes in agro piceno fuit et confluebat quotidie turba facinorosorum hominum raptu vivere cupientium, nec externi modo, verum etiam italici generis. Haec manus omnia circum loca rapinis late coepit involvere, et alia subinde loca, tamquam incendium quoddam, apprehendere. Iamque ex agro piceno exire, ac in Umbriam Etruriamque vim transferre cogitabant. Ob hunc metum in dies crescentem, Florentini militem scribere, ac Perusinos et Senenses novo foedere sibi coniungere perrexerunt, ut, simul in unum collatis viribus, pari concursu sese mutuo tutarentur. Hostes autem, sive illi latrones, sive milites fuerint appellandi, cum in Picentibus satis debacchati fuissent, Appenninum transgressi, in Fulginates primo, inde in Perusinos transierunt. Perusini vero, quamquam auxilia non deerant, ob foedus renovatum, tamen, tantam molem belli contra se ruere videntes, statim cohorrerunt. Erant enim hostium copiae supra octo millia equitum, peditum vero armatorum supra quatuor millia; praeterea lixarum et calorum et huiusmodi hominum qui castra sectari consueverunt innumerabilis multitudo. Quare,

[Page 192]

ne enim ager suprema clade afficeretur, Perusini, tradita pecunia commeatuque, ne sibi laedant, paciscuntur.

Hostes de perusino in senensem, mox inde in florentinum agrum transgressi, infesto agmine usque ad Cassianum vicum octo millibus passuum ab urbe devenere. Ibi cum vastarent omnia, tandem iisdem muneribus placati, in aretinum et tifernatem transiverunt agrum. In hoc demum loco praedam pecuniamque inter se partiti (erat enim iam autumnus extremus), alias subinde res moliri in futurum parabant.

Eodem anno Carolus, aliquanto prius ad imperium delectus, in Italiam venit, sollicitatus maxime ab inimicis praesulis mediolanensis, qui multi ac potentes, in unam coierant voluntatem illius fastigii deprimendi. Qua de re, quo clarior sit notitia, superius aliquanto rapetere libet.

Post pacem cum Florentinis caeterisque civitatibus Etruriae initam, Genuenses, acri diutinoque Venetorum Catalanorumque bello conflictati, tandem, ad praesulem mediolanensem confugientes, dominationem suae civitatis illi tradiderunt. Haec susceptio Genuae traxerat secum adversus praesulem Venetorum bellum, coierantque una cum Venetis Patavinus ac Veronensis et Ferrariensis caeterique praesulis veteres inimici. Hi ergo, sollicitato Caroli adventu, ut transiret in Italiam auctores fuere, rati per illius adventum invidiosam ac supra modum auctam praesulis potentiam esse labituram. Sed cum iam Italiam ingressus esset Carolus, ac Patavii constitisset, paucis post diebus praesul moritura, nepotesque eius ex fratre in dominatu succedere. Haec praesulis subita ac pene repentina mors spem Caroli adauxit. Itaque, ex urbe Patavio Mantuam petens, si qua res innovaretur observabat. Sed cum videret stabilitatem rerum et concordiam in successoribus, nullumque protinus motum per civitates oriri, ad pacem animum. traducere coepit; factisque induitiis quibusdam Inter Mediolanenses ac eorum hostes, ipse, iam quasi amicus pacatusque, Mediolanum adivit, peractisque solemnibus, Etruriam petiit. Pisas cum ingressus esset, revolutiones rerum maximae sunt consecutae, et gubernatores reipublicae qui recipiendi auctores fuerant, ab eo ipso qui receptus erat oppressi.

Ad Carolum Pisis degentem Florentini et Senenses et Aretini (quae civitates tunc inter se confoederatae erant) oratores simul misere. Erat autem consilium, ut, quemadmodum decet socios, eadem cuncti et sentirent et loquerentur. Quod tamen servatum non est; nam Senenses quidem in rebus agendis longe se magis Carolo permittere visi sunt. Nec id sane mirum. Nam necque exules habebant, quos formidarent, ut Aretini, neque ab imperatorio nomine abhorrebant, ut Florentini. Quibus ex rebus factum est, ut multo magis sese Carolo vindicarent, ac illius adventum Senas praestolarentur.

Per eosdem dies Volaterrani et Miniateses, absque ullo Florentini populi scitu, sese ac

urbes suas Carolo tradidere. Florentini et Aretini solum in uno eodemque proposito perseverarunt; agitataque res est de Aretinis non mediocri contentione atque certamine Exules enim Aretinorum, primo statim Caroli adventu, ad illum concurrerant, ac restimi in patriam flagitabant. Inter hos eminebat Sacon, quondam Aretinorum tyrannus, et Nerius Fagiolanus, nepos illius qui Pisis dudum Lucaeque dominatus fuerat. Adversus horum postulata querelasque fortiter resistebatur ab Aretinorum legatis. Denique, cum serius dicerdi facultas data esset, in huic modum orationem habuere: "Utrum iniustius an impudentius postulent aretini exules in patriam restitui, difficilis sane comparatio foret. Utrumque certe tale est, ut excellere magnitudo ac superare alterum videatur. Iniustissima quippe postulatio est, quae contra fas et iura contendit; impudentissima vero, si apud eum qui maxime offensus est, quive poenam infligere ob errata debet, praemium, quasi recte feceris, postuletur. Atqui nobis ante omnia refellendum est illud, quod isti tamquam fundamentum et columen rerum

[Page 193]

suarum ubique iactant, se propterea quod partes imperii tenuerint, fuisse eiectos. Haec videlicet praestigia sunt, o princeps, et verba praesentiae tuae accommodata; caeterum veritas est longe diversa. Non enim studia partium, sed sua illos flagitia praecipites egere. Cum enim Sacon non principem civitatis, sed dominum ageret, libertatemque patriae abstulisset, iura legesque conculcasset, cuncta ad sui unius nutum libidinemque revocasset, cives alios pelleret, alios necaret; cum haec omnia faceret ac moliretur, non tamen prius ab illis labefactari status illius est coeptus, quam a suarum partium hominibus. Nega, si potes, Sacon, non a Nerio fagiolano, qui nunc reconciliatus tecum petit, ruinae tuae initia processisse. Nam quis alter Iurgi et Tiferni caeterorumque oppidorum rebellandi auctor fuit? quid ubertinum genus, et ipsum tuarum partium? an non stante tecum populo aretino ac bellum acerrimum pro te patiente, Ubertini contra te arma tulere, hostibus tuis se coniungere, magnam agri partem et complura oppida in tuam perniciem convertere? Qua fronte igitur te ob studia partium eiectum praedicas, cum illi ipsi qui eiecerunt, tuarum partium esse probentur? Quaeris, num recte fecerint? Laudare non possumus; nemo enim civis quod contra patriam veniret laudandus est. Sed habebant illi quidem excusationem, quod tu patria eos pepuleras. Nec studia partium inter vos agebantur, in quibus consentiebatis, sed potentia et dominatio, in qua longe diffidebatis. Cives te, Sacon, tui, quos tu diversarum partium esse dicis, usque ad extremam obsidionem pertulere; bella tuis iniuriis concitata patienter perpessa sunt; patrimonia, pecunias, corpora denique sua pro te tutando protegendoque opposuere. Tu quid illis pro eiusmodi meritis reddidisti? O Deus immortalis pudet etiam nunc illius miseriae temporis! Pecunia suscepta urbem et patriam aliis tradidisti; servitutis turpissimum iugum civibus tuis de te bene meritis imposuisti; imperii iura maiestatemque pro turpi mercede minuisti. Audes apud imperatorem romanum postulare, ut patriae praeticiaris, cum tu dudum praefectus, iura romani imperii, quantam in te fuit, in illa sustuleris, et commissam tibi patriam alteri subieceris! Quibus oculis, quaeso, aspicere te possent cives in patria restitutum? Num sine gemitu et cordis amaritudine visuros te illos existimas, cum civitatem illam, quondam Etruriae caput, tu unus civis inventus sis, qui, pecunia accepta, alteri dederis in servitutem? Tu ipse, si sapis, in eam urbem redire vis, in qua non vir, non mulier, non puer denique quisquam, te sine execratione sit praeteriturus? Enimvero, non Sacon petit solum in patriam restitui, sed et alii exules, qui in eadem causa cum Sacone non sunt. An putas, imperator, horum contentiones atque certamina in unis atque eisdem moenibus posse consistere? Oderunt se mutuo, atque alter alterius exitium quaerit. Simul atque unis moenibus includerentur, facibus et incendiis omnia conflagrarent. Nemo est eorum, qui aequo iure cum caeteris vivere sciat; per superbiam atque insolentiam dominatum affectant. Denique, cives qui nunc in patria degunt illam in servitutem ab istis impulsam et a Sacone traditam in suum ius libertatemque restituerunt; nec reditum istorum ferre possunt, nec se tutos existimant, si isti revertantur. Quare videndum est tibi, imperator, utrum praestet illos, qui bene meriti de patria sunt, in ea sinere, vel, istis reductis, illos expellere; nam utrique simul esse non possunt. Illud certe plurimum considerare debet maiestas tua; quodcumque de hoc statueris, exemplum fore caeteris quoque civitatibus et gentibus, utrum a te probentur occupatores venditoresque suarum patriarum, an improbentur".

Carolus, cum haec audiisset, improbare causam exulum visus est. Non tamen aperte postulata reiecit, sed differendo ac procrastinando, in irritum duxit. Florentinorum vero legati, post multorum dierum disceptionem, tandem, pecuniam dare pacti, cuncta quae postulabant consecuti sunt. His peractis, Carolus, Pisis movens, in Volaterranos primo, mox in Miniateses transiit. Utroque in oppido benigne receptus, paucisque diebus in his locis commoratus, tandem Senas pervenit. Urbem illam ingressus, tumultus quidam consecuti sunt. Denique, ut Pisis nuper, ita et Senis qui rempublicam ad eam diem gubernabant depulsis, ipse civitates in suam propriam curam administrationemque reduxit. Ad hunc Senis existentem

[Page 194]

Florentini pecuniis ex fide missis, centra spem ac vota inimicorum praecipua benevolentia in sinum eius irrepserunt, ut nemini uni populo per Italiam magis fidere videretur; non enim antiqua partium levitate, sed praesenti commodo res existimabat. Itaque plus ab hac una civitate per amicitiam adiutus est, quam a caeteris simul omnibus italici generis. Quod si inimicitia, ut avus quondam eius, certare voluisset, permagnae difficultates erant illi subeundae. Nunc autem et militibus et pecunia a civitate adiutus, nemine penitus repugnante, Romam pervenit, solemnibusque peractis, tranquillissime coronatus est. Haec facta sunt in principio anni subsequenti, qui fuit annus quinquagesimus quintus

supra mille trecentos. Mox, repetitis Senis, cum in ea urbe paucos dies resedisset, Florentinis sociisque cuncta indulisit quae ad amplitudinem honoremque eorum pertinere videbantur, absque ullo partium respectu. In Aretinos quoque eadem indulgentia fuit, quamquam adversantibus maxime exulibus, qui primo illius adventu pieni spe ad eum concurrerant. Ex Senis Pisas, inde per Ligures, transmisso Apennino, in Galliam trans Alpesque abivit.

Eodem anno Cassianus vicus muro cinctus est et in oppidi formam redactus, iampridem admonitis hominibus opportunitate loci castris hostilibus idonei, in quo dudum Henricus imperator stativa, et nuper latrones in societatem coacti sedem belli habuissent. Quo igitur ea opportunitas adimeretur hostibus, communire locum placuit; idque factum est validis moenibus, quo tutus adversus oppugnationes foret. Rumor quippe iam increbuerat latrones convenas, superioris temporis exemplo, ad vexandos Etruriae populos incredibili multitudine coire; coque metu anxiae civitates foedera inter se renovarant.

Per haec ipsa tempora Sacon, dudum Aretinorum tyrannus, in oppido Bibiena moritur, aetate quidem admodum senex (erat enim supra octogenarium), sed corpore ita robusto, ut usque ad extremos ferme annos arma induere ac nocturnos diurnosque militiae labores suscipere ac praeliis periculisque interesse nunquam destiterit. Hic aetate sua multa gessit, ac varie iactatus est; dux bello quidem satis bonus, nisi quod audacia nimia parum cautus, et ob id nonnunquam detrimenta peressus; ad civilem vero togatamque vitam nequaquam aptus. Aretini mortem eius laetis animis complexi (erat enim terrori dum vixit), delere familiae reliquias constituerunt. Itaque, haud multo post eius mortem, emissa iuventute, castella illius urbi propinqua circumdantes, positis validis praesidiis, lenta obsidione espugnare adorti sunt. Ita bellum in Aretinis ex integro renascitur.

Altero dehinc anno Fighinum moenibus cinctum est. Fuerat enim ante oppidum nobile, sed paulo supra eum locum in montibus situm, quod a Florentinis eversum ostendimus, et oppidanos Florentiam traductos in partemque civitatis receptos. Medio autem desolationis tempore, vicus in via publica deversoriis mercatibusque rusticorum increverat, quod post moenibus cinctum antiqui nomen oppidi retinuit. Auxilia quoque missa quaedam Foroliviensibus, quo diutius bisce in locis latronum copiae detinerentur.

Haec foris. Domi autem non mediocris per hunc annum turbatio exorta est huiusmodi ex causa. Vetusta fuerant civitati partium studia, de quarum origine atque progressu in primo huius operis libro mentionem fecimus. Ea, post illorum qui cum Carolo militaverant reditum, aliquandiu acriter servata, tandem, procedente tempore, ut fit, minus custodita, quodammodo exoleverant, ut iam permulti, quorum maiores gebellinarum partium fuisse dicerentur, ad rempublicam gereiidam irreperent, lege nil tale licere illis permittente. Insurgentes igitur quidam civium, et antiquam observantiam prolabi querentes, auctores fuere novae legis ferendae, ut quorum maiores aut gebellinarum partium aut non sui corporis fuissent, hi a republica gerenda prohiberentur, poena constituta adversus eos, qui huiusmodi conditionis cum essent, magistratum aliquem reipublicae etiam ultro sibi delatum suscepissent.

[Page 195]

Id vero quia difficile probatu erat, ut septem testium fides pro vera probatione haberetur constitutum est. Rine cives alii aliunde vexari sunt coepti. Duces enim partium hanc maximam curam sibi ir.cumbere arbitantes, deferabant illorum nomina, condemnarique faciebant. Verum haec auctoritas ducum ab initio non immoderate habita, prolabi confestim ac modum transcendere coepit, nec merrntes modo verum etiam immerentes in periculum vocari; crescenteque in dies suspectorum numero, metus universos pervaserat, facieaque civitatis ex tranquilla et laeta trepida et anxia erat effecta. Querelae magis in fronte quam in verbis erant.

Terror enim ac periculum sui linguas praecluserat, propterea quod non probantes ea quae fiebant, quasi suspecti partibus ac diversa sentientes, periculum subibant .

Haec maxime commoverunt homines ad rem corripiendam. Quare principio insequentis anni huic turbationi occursum est, lege lata, ut ad priorem numerum ducum insuper duo plebeii adiungerentur. Deprehensum enim fuerat per nobilitatem maxime in eo magistratu saeviri. Itaque, ad frenandam moderandamque eam rem, plebeii duo sunt additi, sine quorum interventu nihil decerni posset: et sortitiones reflectae ex minus implacabili genere hominum. Eodem anno, ad tutelam florentinorum civium rerumque eorum quindecim naves mari conductae ex provincia narbonensi. Cives enim florentini, qui Pisis negotiari consueverant, variis Pisanorum iniuriis vexati, cum neque immunitas eis servaretur, neque in aliis grate humaneque tractarentur, tandem, Pisis relictis, Talamone se transtulerunt. Eo in loco statim celebritas consecuta est et emporium factum ; navesque mercibus onustae eo undique veniebant: inde, a mercatoribus susceptae, terrestri itinere deferebantur. Itaque Pisani, per hunc modum destituti, quo Talamonis portum incommodarent, praedari navigantes et impedire coeperunt. Adversus hanc Pisanorum conductae provincialium naves, non modo Talamonis portum, navesque eo navigantes tutatae sunt, verum etiam, circa Pisas profectae, ostenderunt Florentinos ne mari quidem Pisanorum contumelias esse laturos.

Per haec ipsa tempora, sollicitam civitatem habebat Germanorum terror, qui in Etruriam transituri dicebantur. Haec gens eamdem habuit conventus occasionem, quam prius habuerat Morialis manus ; varieque per Italiam vagata, in Apulia Calabriaque aliquandiu desedit, indeque tandem emersa in picenum gallicumque agrum, mox subinde in Mediolanensium fines progressa, magnos ubique terrores ac rerum novationes pepererat. Ex Gallia tandem in agrum bononiensem reiecta, cum transitum in Etruriam minaretur, commota ob eum timorem civitas, Apennini aditus magnis copiis magnaue sagittariorum multitudine tuendos curavit . Germani, ex bononiensi in faventinum agrum transgressi, cum ubique oustoditos Apennini aditus sentirent (et sunt loca montana et aspera et difficilia transitu), legatos Florentini populi

alloquuntur. Dicunt se cogitatum ac rectum iter deserere velie, nec si possint quidem, tamen, invita civitate, transituros esse; cogitasse vero in Aretinos ducere per Amonam fluvium et casentinatam agrum; quo quidem itinere angulus modo Florentini agri, et hic ipse monlanus sterilisque, attingatur, Haec postulata Germanorum civitas demum per legatos certior facta concessit, quo certamen contentioque abesset. Itaque per Amonam fluvium vadentes Germani, ad Apenninum duxere, et una quidem nocte sub ipso iugo constiterunt, quietem sibi equisque sumcnes. Postridie vero, prima luce, bifariam partiti copias. partem exercitus praemisere, reliquam in subsidiis retinuerunt. Quae praemissa fuerat multitudo, statim prima luce iter ingressa, tuto pertransiit; reliqua vero pars (in qua fuit Conradus Lyndo eorum dux) post aliquanto secuta est. Interea montani accolae, Germanorum iniuriis per noctem vexati, convenerant plerique, et tumulos viae imminentes occuparant. Sunt vero saUus difficillimi atque asperrimi, profundaeque et arctae convallium viae. In bis locis Germanos nacti accolae, invadere coeperunt; primo pauci ac rari, mox vero plures concurrere. Ab bis Germani a fronte relecti cum in itinere ipso substitissent, ac postremi nihilominus sequerentur, conglobatio facta est in via difficili atque arcta, et hinc ripas fluvii praealtas, illinc montes arduos habente.

[Page 196]

Montani desuper volventes saxa ingentia et in praeceps dantes, Germanos in subiecta conglobatos valle sic obruebant, ut equi virique simul opprimerentur: nec arma, nec virtus ulla proderant Germanis. Quod tamen unicum videbatur remedium, pars quaedam ex equis descendere a duce iussa (erant autem hi plurimum sagittarii), clamore minaci ac telorum iactu montanos reiicere conabantur. Sed illi, de superioribus irruentes locis, post levem pugnam, facile sagittarios dissiparunt; moxque cominus ferire equitatum ausi, cum equorum nullus esset usus loco iniquissimo ac imeditissimo, miserabiliter opprimebant et a tergo iam alia detecta manus arcta quaedam obsederat ac pedem referendi facultatem abstulerat. In bis difficultatibus constituti Germani, ut quisque poterat, saluti consulebat suae. Evasionis unica erat via; prosilientes equis arma abiicere, levesque et inermes sese per quaeque confragosa dimittere. Sed et hi, postinodum per silvas deprehensi a montanis, qui instar imbris undique pluebant, occidebantur. Nec viri modo, verum etiam foeminae montanorum raultos sese ultro dedentes, salutem vitamque precantes, captivos susceperunt; pecuniasque et argentum nactae, mulieres nonnullae ditatae sunt. Equi et arma et vestes et omnia male parta quondam atque direpta, in praedam montanis devenere. Conradus Lyndo exercitus dux, cum nullam diffugii videret viam, sese montanorum in manus ultro permisit, ingentia pollicitus praemia, si vita servaretur; quod et illi contigit. Et haec quidem exercitus pars omnino profligata atque deleta est. Caetera vero pars quae primo incesserat, iugum Apennini transgressa, cum iam in subiectas descenderet valles, audita reliqui exercitus clade, pavida et sui diffidens, citato agmine ad Decumanum se recepit, qui est vicus Florentini agri. Ibi munitis castris, ac legatis florentinis qui transeundi auctores fuerant infesto minacique clamore penes se rctentis, illorum auxilio peropportune utebantur. Convenerant enim illorum quoque locorum accolae magna multitudine, hatic quoque partem exercitus deletura: vixque iussu auctoritateque legatorum, ab invadendo poterant coereri. Denique, nisi adfuissent legati, non minus haec pars cis Apennini iugum quam illa trans iugum fuisset oppressa. Sed legati, partim metu sui, utpote qui essent in eorum manibus, partim verecundia promissorum adducti, manifestissimis certissimisque ex periculis eos servavere.

Iter illorum a Decumano ad Viculum mugellani agri. Inde, alio quam prius itinere ad iugum Apennini redeutes, eo transmissis, in imolensem agrum descenderunt, irati quidem Florentino populo, neque tam beneficii memores quo servati fuerant, quam infensi quod se accolae delere concupissent. Itaque, vix in tuto constiterant, cum minas querelis permixtas coeperunt contra Florentinos effundere, ac caeteri quoque profiigationem exercitus dolo Florentinorum machinatam praedicare. In quo mentiebantur; neque enim loca trans iugum in quibus deleti fuerant Germani, neque homines qui deleverant, Florentinorum erant; et suoapte ingenio permoti accolae, ob iniurias quoque prius acceptas, eos invaserant. Nec multo post Conradus Lyndo servatus ad eos rediit. Vulnere quidem adhuc laborans, caeterum incenso ad vindictam animo, reparare coepit statini copias, malora quaedam in dies moliri.

Bellum per hoc tempus gravissimum gerebatur Inter Perusinos et Senenses, mutuaeque utrinque clades fuerant illate. Sumpserat vero initium ob Cortonae obsidionem; quam urbem in fide amicitiaeque Seaensium requiescentem Perusini persequabantur. Cum igitur bellando utrique defessi iam essent, missis ad eos legatis, monendo ac suadendo, tandem arbitrio suscepto, Florentini pacem inter eos pronunciarunt. Qua mox palam facta, ita se utraque civitas invitam renitentemque adversus conditiones pacis ostendit, ut oratores confestim Florentiam mitterent pro rebus irritandis. Sed constans plane in eo civitas fuit; utque paci maneretur obtinuit.

Ob eam pacem Germani qui apud Senenses Perusinosque militabant, ad tria millia equitum, sese Lyndoni priorique exercitui coniunxerunt. Eo supplemento elati, ex agro gallico,

[Page 197]

ubi diutius fuerant commorati, transire in Etruriam constituerunt, nec per Apennini mentis iuga, ut prius, sed patentiori itinere per cesenatem ariminensemque vadentes agrum, in Picentes primo, mox inde in Fulginates et Perusinos transierunt. Perusini, tantam belli molem centra se mere cernentes, legatis ad illos missis, pecunia vexationem suam redemerunt. Itaque,

pacate per agrum perusinum vadentes, Florentiae propinquabant. Erat vero multitudo ingens, famaue eorum terribilis, multaque ab bis oppida vi capta, multaeque funditus eversae regiones ferebantur. Senenses et Pisani, simul atque de concordia Perusinorum audiverunt, et ipsi eamdem viam secuti, pecuniam tradere et comiteatui insuper iuvare paciscuntur. Ob haec maiorem in modum elati Germani, contra Florentinos minacius loquebantur, et hanc unam se petere urbem tam longo circuitu praedicabant. Simulque permulti undique publice et privatim, quasi benevolentia civitatis adducti, ad concordiam cum Germanis ineundam Florentinos adhortabantur, ac se medios sequestresque offerebant, docentes cum huiusmodi genere hostium nihil esse quod lucrari civitas possit; non enim urbem, non agrum habere, qui victis auferatur; quod si unam modo diem in agro florentino diversentur, longe plus damni allaturos fore, quam quantum nunc ut se abstineant sint recepturi; adderent incertos belli pugnarumque casus adversum homines desperatos et in armis exercitatissimos; adderent occupationes oppidorum, quae non difficulter possit contingere; iam vero finitimarum civitatum intuerentur exempla, quarum nulla protinus ausa sit contra tales hostes bello contendere; satis nomini gloriaeque civitatis factum, quod postrema caeterarum, et non nisi derelicta ab bis quae sociae periculorum esse debebant, conventionem inierit. His rationibus permovere civitatem nitebantur. Sed florentinus populus alto ir. victoque animo cuncta prius tolerare statuit, quam Germanorum minis iactationibusque concedere; et quae malora ostendebantur pericula, eo pulchrius ducebat obviam proficisci. In dignitate enim atque constantia non cedendi magnam sibi gloriam fore propositam haud falso existimabat. Itaque nec pacta neque conventiones ullas audire aut tractari ab aliquo passus est; sed paratis impigre copiis, adventum Germanorum intrepidus expectabat. Fama iam longe lateque vulgaverat Florentinos Germanis nequaquam concedere, sed magno elatoque animo ad resistendum parari. Atque omnium oculi in Florentinos erant conversi, nec Etruriae modo, sed caeterarum Italiae partium. Admirabantur quippe homines ac praeclarum ducebant tantam animi generositatem ac praestantiam, et favebant cuncti, auxiliarique festinabant. Quamobrem et a rege Siciliae et a Bernabovo mediolanensi et de Patavinis Ferrariensibusque auxilia supervenerunt. Sed haec postmodum; ab initio autem statim civitas ipsa suas paraverat copias, ducemque his praefecerat Pandulfura Malatestam. Itaque, ubi ex perusino in senensem agrum transiisse Germanos nunciatum est, movens dux, cum omnibus simul copiis obviam progressus, ad Pesam fluvium constitit, certissimo resistendi animo, si hostes advenissent. Germani contra spem sibi paratam dimicationem cernentes, in Senensi aliquandiu commorati, tandem, per volaterranum vadentes agrum, in Pisanos devenere. Florentinorum quoque exercitus dux, secutus illorum motum, traductas eo copias per fines Miniatiensium adversus hostem opposuit; cumque Germani ad Eram fluvium essent, ipse sub Toporio castra fecit, idoneo pugnae loco, si illi, ut iactabant, experiri fortunam maluissent. Verum hostes, irrita expectatione aliquot dies in his locis commorati, tandem, inde quoque abeuntes, in lucensem transiverunt agrum. Eo quoque secutae Florentinorum copiae, circa Nebulam fluvium adversus hostem constitere. Quo magis intercedebant morae, eo plures quotidie auxiliares Florentinis accrescebant. Nam, praeter eas quas supra retulimus copias, a Bernabovo quingenti equites cum Ambrosino filio, illustri adolescente, et ab Aretinis equites ducenti totidemque pedites, viri bellaces, et Neapolitanorum equites quinquaginta ex suprema nobilitate, privato spontaneoque officio; multi praeterea insignes viri civitatis

[Page 198]

gratia supervenerant. Quas ob res sublatis animis, magna erat alacritas Florentinorum in castris, magnaque vincendi fiducia, si ad pugnam veniretur. Germani, ne omnino ridicule post tantas iactationes abirent, pugnam sese cupere simulabant, ac magna expectatione productas copias a quanto progressi desuper ostentarunt. Sed postquam contra se alacriter iri a nostris structa acie et configere parata viderunt, subsistentes in colle difficili et arduo, descendere in aequum locum ac potestatem configendi facere recusarunt. In hunc modum aliquot dies irrita expectatione commorati, tandem ita abierunt Germani, ut metum trepidationemque manifestam ostenderent. Prima siquidem luce per silentium abeuntes, paucis relictis qui tabernacula ii. cenderent, prius circa urbem Lucam se receperunt, quam de illorum recessu quicquam sentiret Florentinorum in castris. Cognita demum in fuga, nostros sequi volentes dux continuit, veritus ne Pisanis, qui per id tempus Lucam tenebant, pax violaretur. Iter Germanorum ex Luca per luce; sem geimensis agrum in Galliam fuit. Dux vero ac milites florentini exercitus triumphantium more post Germanorum fugam Florentiam redierunt. Ibi donatis laudisque auxiliariis, tandem cuncti eximia gratia dimissi sunt. Nomen certe ac fama florentini populi ex hac una re mirum in modum apud cunctos accrevit, plurimamque exinde civitas est auctoritatem et gloriam coasecuta. Non multo post reductas copias, cum Germani in Galliam circa Ticinum pervenisse nuntiarentur, permota civitas ob recentissimum Beruabovis obsequium, mille equites ad illum transmisit, quibus auxiliariis in bello uteretur. Duces vero cum equitibus missi sunt cives florentini duo, viri praestantes et bellorum non ignari. Eodem anno bellum adversus Bibienam susceptum est a Florentinis ex huiusmodi causa. Tarlati et libertini, potentes Aretinorum familiae, licet studio partium convenirent, tamen privatis inter se odiis plurimum dissidebant. Fuerat vero utraque illarum florentino nomini inimica; siquidem ex libertina gente extiterant Guilielminus praesul, qui apud Campaldinum dubio periculosoque certamine contra Florentinos confligit; ex Tarlatis vero Sacon et agnati, qui multas suo tempore molestias iitulerant civitati. In Saconem igitur et filios quia recentior erat indignatio, libertini eorum inimici non alieni iam a civitatis studio putabantur. Redierant quoque aperte in gratiam per Germanorum adventum; quo quidem tempore, ultro

ferentes auxilium, cum haud contemnenda manu Florentiam venerant, indeque ducem in castra secuti, strenuam operam navarant. Ea quidem res gratissima civitati fuit. Et accessit ad gratiam, quod, paulo post reversionem exercitus, Biordus eius familiae princeps, quem ex labore castrensi adversus Germanos suscepto, in morbum decidisse constabat, Florentiae diem obiret. Itaque civitas, grata memorque obsequii, omnem magnificentiam ostendit in honoribus sibi exhibendis, publicoque illum funere magnificentissime extulit, fratremque illius Accium militia insignivit, totam denique gentem in gratiam protectionemque suscepit. Horum igitur hortatu, bellum tuuc adversus Bibienam susceptum est a civitate; et cura eius belli Accio Farinataeque Ubertinis mandata, quod ipsi quoque circum ea loca plurima castella possidebant. Cum igitur eo missae copiae Bibienam obsedissent. Aretini, pro antiquo Saconis odio, ad urgendam obsidionem confestim supervenere, ac seorsum castrametati, suo et ipsi robore Bibienam premebant. Obsidio dura vehemensque fuit, et supra duos menses acriter repugnatum est ab obsessis. Tandem, cum spem salutis nullam intuerentur, oppidani, proditis per noctem muris, hostem ex composito susceperunt. Inde pugna per oppidum fuit, et in arcem Saconiani omnes compulsi, non tamen sine certamine; in quo etiam Farinata vulnus grave periculosumque suscepit. Arx deinde obsessa, ac tandem capta. Marcus et Ludovicus Saconis filli cum quibusdam agnatis Florentiam ducti sunt, et carceribus asservati.

[Page 199]

Altero dehinc anno domi forisque ab initio quies erat civitati. In Bononiensibus autem rerum motus ingens, et novi belli suscitabatur materia. Eam urbem captam a praesule mediolanensi supra ostendimus. Illo autem mortuo, cum dominatio ad nepotes pervenisset, praeticitur Bononiae Olegianus, qui dux militiae in Etruria fuerat. Erat enim propinquus genere, et auctoritatem habebat idoneam ad urbem conservandam; et ante mortem praesulis, Bononiae praeses consueverat, ut retinuisse magis praefecturam quam accepisse videretur. Stana igitur Bononiae Olegianus, in suspicionem dominatoribus venit. Varium certe negotium, et modo reconciliatum, modo adversum penitus et hostile habitum. Dilata per hunc modum res est usque ad hoc tempus, in quo, cum Bernabos contra eum exercitum misisset, difficultate coactus, Olegianus, quando impar ad repugnandum esset, statuit ecclesiae romanae urbem reddere; pactusque cum legato apostolicae sedis, ut pro compensatione Firmum in Picentibus sibi traderetur, Bononiam legato sponte dimisit. Id postquam Bernabos intellexit, nulla fuit mora, quin bellum acrius urgeret, et copias insuper augeret ad Bononiam opprimendam. Ita bellum inter Bernabovem et legatum exoritur, magnum quidem ac grande nixu utrinque susceptum. Florentinis vero, etsi expertes erant belli, tamen propinquitas ipsa finitimi loci suspensiones varias afferebat. Erat tamen sic animata civitas, ut ecclesiam malici quam Bernabovem in propinquo habere.

Eodem anno lege sancitum est, ut nemini, qui dominationem alicuius oppidi ditionemve haberet, liceret magistratum Florentiae gerere. Huius ferendae legis causa fuisse creditur Nicolas Azzarolus, qui longo intervallo Florentiam venerat. Erat enim magnus vir et multarum urbium dominator et qui regem simul ac regnum Apuliae multos annos auctoritate et sapientia gubernasset; tunc autem a legato Bononiaeque redibat, magnarum rerum gratia illuc evocatus. Metuens igitur sive ipse sive civitas, ne ipsius nomen saepius iam per absentiam remissum, praesenti tunc magistratum sortiretur, generali lege de cunctis dominatoribus in omne tempus ut provideretur causa fuit. Neque enim pari iure cum aliis convenire sciunt qui dominari sunt consueti.

Principio insequentis anni, Volaterrani, seditione civium conflictati, in potestatem florentini populi redierunt.

Semina belli pisani per haec ipsa tempora, latenter quidem, spargebantur, quae mox segetem armorum calamitatemque uberrimam produxere. Florentinis enim ad Talamonem emporium celebrantibus,angebantur Pisanorum animi, cernentes urbem suam, quae portua Florentinorum esse consueverat, per iurum dimigrationem in solitudine destitutam. Simul enim cum florentinis negotiatoribus, caeteri quoque illiusmodi homines, secuti negotiorum commoditatem, relictis Pisis, Talamonem petierant. Pisani ergo, navibus praedatoriis ab initio missis, Talamonis portum impedire tentaverant. Qua in re cum sibi resisteretur Florentinis, malori classe ad tutelam portua conducta, destiterunt quidem a vi aperta, sed clam infensis animis moliebantur, ut iam fines quibus se civitates contingunt, infesti a maleficia, non publica vi, sed impunitis privatorum facinoribus, redderentur. Non modo enim non vetabant delicta Pisani, sed quodam modo invitabant homines ad ea perpetranda. Tantum, ut fit in populi, odium accesserat! Iam expugnationes quaedam nocturnae locorum munitorum et defensiones armata vi factae audiebantur, caedesque et rapinae omnia foedabant. His de rebus querelae saepius apud Pisanos expositae cum essent, eo velamento excusabantur, quod privati homines contra mentem propositumque civitatis illa commisissent; eosque ob haec damnatos publice hostesque iudicatos asserebant, poenas duros, si unquam in potestatem pisani populi devenissent. Quae cum simulata apparerent. Florentini, quo eadem ulciscerentur arte, parem licentiam suis largiti sunt, ac patiente republica, Pisanorum finibus privatim referebantur clades. Haec aliquamdiu continuata sic mentes utriusque populi irritaverunt,

[Page 200]

ut parum distarent ab aperto bello. Tandem vero Petrabona castellum, quod per id tempus Pisanorum erat, per privatos quosdam occupatur. Id castellum, quia maiusculum erat, Pisani, missis copiis, obsederunt, munitis maiorem in modum praesidiis, et omni machinarum

genere ad oppugnationem convectis.

Inter haec Petrus Gambacurta Pisanorum exul Florentiam venerat, et discursiones quasdam suo nomine fecerat in pisanum agrum, conatus, si qua posset, in patriam regredi.

Erat enim princeps factionis civium, quae per id tempus deiecta premebatur. Pisani quoque ipsi Florentinorum fines impetierant, et circum Bargam oppidum cuncta vastaverant, et quasdam munitas arces occupare conati fuerant. Ita, cum iam honeste fieri posse videretur, defensio Petraeobonae a Florentinis suscipitur. Missis eo copiis, et praesidio quodam iuxta castellum munito, obsessos iam aperte sustentabant. Pisani quoque, conspecto Florentinorum proposito, malori nixu incubuerunt ad obsidionem urgendam. Et castra quidem sua iam pridem ita munierant, ut protinus vi removeri non posse viderentur; machinis vero maxime fatigabant obsessos. Tandem, excitata turri lignea et moenibus castelli admota, superiecto ponte, maximo atrocique certamine castellum ceperunt. Maxima tamen pars hominum in proximum, quod Florentini munierant, praesidium evasit. In reliquos vero acerbe saevitum est a Pisanis. Florentini postridie, cremato praesidio, copias reduxere, magno infensi dolore consiliumque damnantes suum, quod, differendo ac procrastinando, demum eo tempore defensionem suscipere distulissent, quo iam nulla superforet defendendi spes. Corrigere deinde susceptam ignominiam properantes, contrahere maiorem in modum copias et bellum inferre Pisanis statuerunt. Tantaque fuit celeritas, fervente ira, ut paucos intra dies ad mille octingentos equites, pedites vero ad quatuor millia mercede conductos in armis habuerint. His addito domestico equitatu peditatuque, tines Pisanorum ingressi, circa Pecciole posuerunt castra, et castella eius regionis pleraque expugnarunt.

Dux erat exercitus florentini populi Bonifatius Lupus parmensis, vir magna scientia rei militaris magnaque vir tute praeditus, sed ita liber ac sui animi, ut cives sibi in consilium traditos nihil protinus existimare videretur, nulla his secreta aperiens, nihil agens ex eorum voluntate. Recte quidem; scientia enim rei militaris vix illis qui tota vita nihil aliud meditati sunt contingit, ne dum homines plebei et otio mercaturisque assueti illam possideant. His tamen de causis Bonifatio successor datus Rodolphus Varanius camerinensis, qui suscepto exercitu ac maiorem in modum adaucto, pro magnificentia florentini populi in conspectum pisanarum urbis copias ducere constituit. Fossa erat interim manufacta, de qua superioribus bellis mentionem fecimus. Hanc Pisani suis custodiebant praesidiis. Varanius igitur ad fossam ducens, quamvis repugnantibus Pisanis, eam transgreditur. Ultra fossam vero piena erant omnia. Quod enim confidebant Pisani prohibere transitu posse, nemo curaverat villas evacuare, vel in tutum refugere. Nostri ad Cascinam primo, inde ad Sabinum castra fecere. A Sabino rursus moventes, ad ipsa prope moenia pisanarum urbis profecti sunt. Ibi, in conspectu ac facie urbis, militaribus ad ignominiam ludis editis, ac Pisanorum copiis, quae inter ludos eruptionem fecerant, intra portam compulsis, villis aedificiisque undequaque exustis, cum satietas tandem nocendi cepisset, per eadem qua venerant vestigia retroducentes, ad pontem Sachi fecerunt castra. In his locis cum essent, literae interceptae sunt, quae ab oppido Pecciole ad Pisanos mittebantur, quibus scriptum erat omnem fere illius oppidi iuventutem, per absentiam florentini exercitus in agrum volaterranum praedandi causa profectam, biduo iam desideratam fuisse; in oppido autem paucos admodum et eos ipsos imbecilliores relictos. Itaque, submitti defensores celeriter postulabant; aliter autem, si adveniant hostes, defendi non posse. Dux igitur, lectis literis, tabellario etiam diligenter examinato, confestim praemisit equites, qui reditum illorum impedirent. Ipse vero cum reliquo exercitu secutus,

[Page 201]

copiis, experiundi potius causa quam expugnandi spe, rari defensores, et inter eos foeminae conspectae, certam fecere literis fidem omne quod fuerat iuventutis robur abesse. Constitit postea iuventutem eius oppidi ex agro volaterrano, quo praedandi gratia fuerat profecta, concursu nostrorum aversam, maris ad litus declinasse, longoque circuitu redire conatam, obsidione prohibitam se domum recipere. Ita, cum pars hostium exclusa domo pars inclusa esset, obsidioque in dies urgeretur, castellum pactione ceditur, nisi intra certam diem a Pisanis succurratur. Erat in eo castello arx, duaeque in ea turres ita propinquae, ut ponte coniungerentur. Praefectus earum itaque pactionem receperat, nec quae oppidani fecerant probabat. Quamobrem, licet aliae partes ad oppugnationem vacarent, ad turres nihilominus pugnabatur; adauctusque iam cuniculus fundamenta alterius turris succiderat, quae magno fragore prolapsa, cum super moenia oppidi cecidisset, partem muri ita deiecit, ut aditum patefaceret. Itaque eo confestim milites praedandi cupidi in oppidum irruperunt. Oppidani inermes, fidem ducis implorantes et oppidum sine alia expectatione dedentes, perstabant. Quod nisi a duce praefectisque properatum esset, ac milites prope vi cohibiti, oppidum nullo pactionia respectu, diripiebatur. Sic quoque aegre temperatum, vociferantibus militibus praedam ad se iure belli pertinere.

Pecciole capto, ad alia subinde castella Pisanorum dux profectus, quaedam expugnavit, nonnulla etiam sese sponte dedentia suscepit. Sed indignatio querelaque militum, ob prohibitam Pecciole praedam, cum in dies cresceret, nec duces seditionis instigatoresque deessent, veritus dux maiorem in exercitu motum, Miniato in oppidum reduxit. Qui vero seditionem moliebantur, ducem veriti, seorsim castrametati sunt. Ex his ad duo millia equitum abuentes, in societatem latrocinii colere.

Per idem tempus mari quoque Pisani a Florentinis vexabantur quatuor longis navibus.

Quarum duae de Genuensibus conductae: praeerat autem illis Perinus Grimaldi. Duas vero Nicola Azzarolus potens in regno ex Apulia miserat. Hae pluribus locis per litus descendentes, magnas Pisanis intulerant clades, et Liliam insulam oppidumque in illa munitissimum ceperunt. Portum quoque pisanum ingressae, turres expugnaverunt, et catenas ferreas quibus

portus claudebatur revulsas Florentiam transmiserunt ; quae iuxta Martis templum suspensae monstrantur, pro magnificentia civitatis, quae non terra solum, sed etiam mari Pisanos ultra magnifice fuisset.

Per extremum eius anni, Rodulpho camerinensi (quem milites propter seditionem factam formidabant, nec dux militi, nec miles duci satis fidebat) successor datus est Petrus Farnetius, vir egregius bello, ac rei militaris per ea tempora in primis peritus. Is ergo, magna spe omnium cum belli curam suscepisset, principio veris Lucam per proditorem occupare tentavit. Erat enim tunc Luca in Pisanorum potestate, ut superioribus libris ostendimus, aegreque illorum dominatum Lucenses ferebant. Re igitur arcane cum quibusdam Lucensium composita, cum duobus equitum millibus et peditibus quingentis Fucetio movens, ad constitutum tempus se circa Lucam ostendit. Sed paulo ante detecta proditio fuerat, et manus iniectae quibusdam coniuratorum. Itaque, non succedentibus rebus, dux e vestigio copias reduxit.

Barga per id tempus a Pisanis obsidebatur. Erant quoque per finitima Bargae loca defectus quidam et motus; ad quae cum Florentini Pisanique auxilia submisissent, praelium committitur, in quo, praevalentibus Pisanis, trecenti Florentinorum equites et pedites ducenti profligati, magnam cladem susceperunt, praefectique eorum capti sunt, et castella quae defecerant omnino amissa, et Barga duriori quam prius obsidione astricta. Ea velut ignominia tactus Farnetius, quod primae sibi res foede successerant, cum reliquis copiis agrum pisanum ingreditur, iratus quidem et sibi et hosti, certoque confligendi proposito, nihil aliud meditatus quam quemadmodum acceptam cladem valeretur ulcisci. Adfuitque fortuna illius coepto pene

[Page 202]

temerario. Nam, cum haud multum Pisis abesset, obviosque Pisanorum equites habuisset, pedites quoque mercede conducti ac multitudo urbana studiose concurreret, pugnatum est aliquamdiu dubio eventu. Tandem vero Farnetii virtus et ardor superavit, fractisque et profligatis magna strage Pisanis, plenam est victoriam consecutus. In eo praelio dux hostium captus est, ac vexilla Pisanorum cum ingenti captivorum multitudine in potestatem victoris devenere. Captivos et ducem et signa militaria Pisanorum capta Farnetius cum ingenti gloria Florentiam retulit. Pro quibus rebus gestis cum ab exultante populo corona laurea sibi offeretur, accipere renuit, asserens maiorum rerum triumpho illam convenire. Regressus deinde in agrum pisanum maiori apparatu quam prius, nulla vi coerceri potuit, quin ad ipsa Pisanorum moenia perveniret; levibusque aliquot praeliis ad portas commissis, profligatis et ibi hostibus et intra moenia compulsis, nummos argenteos in eo loco percussis, insigne habentes resupinam vulpem, quo videlicet insigni Farnetius utebatur.

Per idem fere tempus Barga (quod oppidum iam pridem fuerat a Pisanis obsessum) liberatum est. Nam, cum equites a Farnetio missi eo pervenissent, oppidani, ob auditam victoriam sublatis animis, oppido egressi, magno ardore in hostem ruentes, adeo superiores fuerunt, ut et castra contra se posita et praesidia omnia expugnarent. Ita, ubique prospere rebus gestis, gloria civitatis augebatur.

Sed haud multo post, quasi fato quodam, versa retro sunt omnia, initio facto a Farnetii morte, qui in ipso victoriarum cursu pestilenti morbo correptus. Miniate in oppido migravit e vita. Eius corpus magno gemitu Florentiam devectum, publico funere civitas sepeliit. Haec prima turbatio Florentinorum mentes perfregit, duce optimo ac fortunatissimo repente amisso. Et supervenit confestim Anglorum gens a Pisanis conducta. Erant vero equitum supra quatuor millia, peditum vero duo millia; qui per Galliam variis bellis exercitati, tandem, transmissis Alpibus, in Italiam descenderant. Hos cum Florentinis militare potius optantes, propterea quod in Anglia multitudo florentinorum civium negotiaretur, ac noti amicique plurimis essent, malo Consilio civitas neglexit, horrens sumptus nimios stipendiorum ; militabant enim mercede, ac magna stipendia flagitabant . Tepescentibus igitur Florentinis, Pisani, meliori Consilio, cuncta polliciti, eos sibi coniunxerunt. Pisas ergo profecti Angli, magnam statim terrorem intulerunt nostris. Nam Pisani quidem, rependendi ignominias avidi, quantos nunquam prius apparatus fecerunt; coniunctisque ad Anglos caeteris quas habebant copiis, domestico etiam equitatu peditatue praecipue insequenii, haud dubie viribus superiores habebantur, praesertim cum apud Florentinos morte ducis omnia per id tempus conturbata essent. Apparatus demum factis. Pisani, magna multitudine per lucensem et pistoriensem et pratensem venientes agrum, ad Piretulam, duobus passuum millibus ab urbe, posuerunt castra. Ibi aliquot dies commorati, cum frequenter eorum agmina prope ad urbem discurrissent, incendiis et rapinis omnia foedarunt; tandem, exustis omnibus aedificiis ac vastatis, pisana via cum incredibili praeda magnoque captivorum agmine Pisas rediere. Cum Pisis aliquot dies substitissent, illecti superiori praeda, rursus inde moventes, in agrum florentinum revertuntur. Eorum iter ad Emporium primo; inde, a sinistra relieta urbe, inter Pesam et Elsam fluvios profecti, superatis coUibus, quartis demum castris circa Fighinum descenderunt. In his locis, quod ea maxime diversissima sunt ab agro pisano, et propterea suspicione belli plurimum vacabant, incredibilem praedam nacti sunt. Mox Fighinum expugnare aderti, haud magno labore illud ceperunt. In eo oppido stativa hostium aliquandiu fuere; unde discurrentes catervae late populabantur, multisque expugnatis oppidis, multis etiam metu desertis, trepidatio maxima cunctos pervaserat. Florentinorum copiae contra hos profectae ad Ancisam constiterant, castraque iuxta oppidum ita munierant, ut ex superiore colle ad Arnum extenderentur. In his locis cum essent copiae, et quotidie levia praelia inter utraque castra

committerentur, hostes, cognito ex captivis situ castrorum, improvise supervenientes, castra nostrorum aggrediuntur. Quibus etsi resistebatur egregie, tamen, quia pro laxitate castrorum non satis ampla defensorum erat manus, tandem amittuntur castra. Ne vero magna susciperetur clades, propinquitas oppidi fecit. Capti tamen permulti, in quibus et praefectus ipse copiarum fuit Rainutius Farnetius Petti frater, et commeatus impedimenta quoque omnia amissa. Postero deinde die hostes, structam aciem oppido admoventes, transitum pervicerunt, qui fossa et muro ab Ancisae oppido ad Arnun clauderentur, patefactoque itinere, exustis cuius viciniae aediticiis, facultatem eundi redeundique sibi paraverunt.

Ob haec Florentiae audita, valde trepidatum est, atque, ut fit in populis, alii duces ipsos, alii milites accusabant; proditos denique se credere malebant quam victos. Situs castrorum laxior et fuga quorundam spontanea culpabatur; tantumque invaluit haec opinio, ut ad octingentos equites germani, quasi parum lideliter versati in castris fuerint, ignominia dimitterentur.

Reliquis vero omnibus copiis in locum capti ducis Pandulphum Malatestam praefecerunt. Is enim, haud multo ante domo vocatus, quasi rei militaris peritus ac partibus maxime fidus, Florentiam venerat, castrisque designandis apud Ancisam interfuerat; mox inde in urbem reversus consultandi gratia, in calamitate suscepta non adfuit.

Inter haec hostes, Victoria elati, iactantia quadam significarunt se certa die ad portas urbis aetinae via esse venturos; proinde pararent se Florentini ad repugnandum. Haec minae hostium irepidatione non auxere. Quamobrem, et ad Miniatis aedem praesidium in supercilio urbis positum est militum quingentorum, et valli aggerisque aliquot locis ante portam facti. Expectatus deinde eorum adventus tanta sollicitudine, ut quidquid de superiori loco appareret, hostes adesse putarentur. Sed cum expectatio aliquot dierum frustrata timorem ademisset ac peperisset iam securitatem. Angli ipsi suo proprio agmine, Pisanis ad Fighinum relictis, noctu supervenerunt adeo improvise ac insperato, ut prius circa Ripolim fuerint duobus passuum minibus ab urbe, quam aliquid de eorum adventu sentiretur. Ibi sublatus clamor ad urbem usque pervenit, excitique a somno cives, ad portam trepidi concurrerunt. Luce demum exorta, copiae ante portam eductae constiterunt, id modo meditato, quemadmodum venientibus ad portam hostibus resisteretur; ultra hoc vero nihil progressae. Itaque hostes, late abacta praeda magnoque captivorum numero coacto, incendiis multarum villarum in oculis civium factis, nullo penitus impediendo, tandem abiit.

Nec multo post eadem manus Anglorum contra Aretinos profecta, usque ad moenia urbis populata est, ut eodem tempore Fighini consistere, ac Florentina aetinaque moenia pulsare, omnibusque ex locis praedas abigere, gens Anglorum putaretur; nec terribilius quidquam erat quam eorum nomen audire. Sed cum linita iam aestate remeare Pisas statuissent, ne praeda captivisque onusti, per difficillimos saltus, quibus erat transeundum, impedirentur, dolum confingunt. Missis enim ad Florentinos nunciis, ut mense ferme ante fecerant, significarunt se pridie idus novembris ad Salvianum templum esse venturos; itaque priores Florentinorum invitare ad solemnia missarum. Haec militari iactantia nunciaia ridem adeo habuere, ut solliciti omnes diem illam expectarent. Quae cum tandem advenit, armati cives, quasi rei certae, ad portam praestolabantur; et alii iam vidisse hostes, iamque affore praedicabant; multi etiam e muris pavidi, studio videndi, speculabantur. At enim hostes, ea ipsa die crematis ad Fighinum castris, per asperrimos saltus ac sinuosas fauces cum omni praeda cunctisque captivis incolumes evasere. Iter eorum fere idem in abeundo fuit quo prius advenerant. Pisis redeuntes, tanta gratulatione suscepti sunt, ut triumphare viderentur; et quoniam hyems aderat, intra urbem illis hibernare permissum. Quae quidem res permagna incommoda genuit Pisanis. Militibus siquidem intra una moenia degentibus tanta multitudine, nihil liberum civibus relictum est; non urbs, non aedes, non familiae; saepiusque educere conati

Pisani, nunquam parere voluerint, modo pecuniarum defectum, modo hyemis asperitatem causantes.

Per eandem hyemem apud Bargam (quod oppidum rursus obsederant) iterato fracti fusique Pisani, damna non modica acceperunt, caesis eorum magno numero ac signis militaribus aliquot amissis.

Principio insequentis anni, Pisani rursus florentinum agrum maioribus quam antea copiis invadere paraverunt. Accesserat enim ad prioris anni copias germanorum manus equitum trium millium noviter conductorum. Insuper multitudo Pisanorum ingens ex urbe et agro voluntaria sequebatur. His omnibus ad iter paratis, per lucensem pistoriensemque et pratensem agrum magno tumultu duxere. Florentini copias quidem maiores per hyemem conductas ex Gallia et Germania expectabant; et venerat pars quaedam, non tamen tanta, ut exire in apertura et castra castris auderet conferre. Itaque, per oppida consistens, a populatioibus satis habebat hostem cohibere.

Cum in his essent locis Pisanorum copiae, Angli, per fauces Marinae fluvii vadentes, agrum mugellanum intraverunt. Ibi late praedam captivosque omnis generis nacti, abegerunt. Reliquae vero Pisanorum copiae cum Germanis caeteroque equitatu inter Pratum et Pistorium consistebant. Placuit igitur bifariam quoque Florentinorum copias dividere, ut aliae, in urbe manentes, impetus hostium ab ea parte, si quid conarentur, retunderent, aliae in agrum mugellanum, ad cohibendum illic anglicum tumultum, proticiscerentur. Angli, aliquot dies per mugellanum agrum debacchati, tandem, retro vestigia legentes, per easdem Marinae

fauces, nullo prohibente, caeteras ad copias remearunt; omnibusque simul copiis procedentes Pisani, ad Sextum et Columnatum vicos florentini agri castra fecerunt. Florentiae vero et rumor hostium erat et dolor atque dedecus pro agro villisque, quas ante oculos incendi vastarique ab hostibus intuebantur, atque ab his hostibus, quos nec opibus nec potentia sibi pares existimabant. Ob haec querelarum et indignationum plena erant omnia; et non succedentibus rebus, dux ipse belli Pandulphus infamia laborabat. Alii nolle, alii nescire criminabantur. Quae cum increbescerent, commeatu petite, curam eius belli ultro repudiavit. Inter haec, Pisani, propius admotis castris, coUes omnes qui urbi imminent a bononiensi via ad fesulanum montem occuparunt. Inde postridie descendentes, calendis ipsis maiis agmine quadrato ad lurbem descenderunt; tantusque fuit impetus, ut vix quisquam extra portam esset, qui non praeliando intra portam compelleretur, ac de turribus et moenibus hostes ferirentur. Post haec retrogressi hostes, in iisdem montibus constitere; nocteque insecuta, multis facibus discurrentes, ludos ingentibus clamoribus inter se celebrarunt. Civitas autem trepida, ut quae non videret modo faces, verum etiam voces hostium exaudiret, insomnem transegit noctem. Et tumultus quidam ad moenia pluribus locis suscitati sunt, qui metum trepidationemque augebant. Postera die, hostes, crematis aedificiis fere omnibus quae Fesulis, quae bononiensi via et circum ea loca fuerunt, retro moventes castra, transmisso Arno, in viam pisanam omnibus copiis transiverunt. Ibi, ut prius bononiensi via fecerant, ita et pisana ad portam urbis venire conati, multis vulneribus repelluntur, consuetis iam civibus vanos metus contemnere. Quare, ab ea quoque parte incendiis villarum factis, relieta tandem urbe, per dexteros profecti colles, in superiorem Arnun transierunt. Inde in aretinum agrum vadentes, usque ad moenia urbis populati sunt. Mox per Senensium fines ingressi, Pisas tandem rediverunt. Ante reditum harum copiarum, cum hostes circa Aretium essent. Florentini, equitatu omni centra Pisas misso, cuncta circa urbem incenderunt. Inde Liburnum aggressi, cum id oppidum defensorum vacuum offendissent, ceperunt illud atque cremaverunt. Mox veriti, ne Pisani, ad quos nova equitum manus ex Gallia supervenerat, iter hiterrumperent, per vulterranum agrum accelerantes, Florentiam incolumes remearunt

[Page 205]

Cum finis esset illius aestatis, magnaefque apud Pisanos copiae forent, ac de futuri anni clade formidaretur, Florentini, sollicitatis pecunia Anglis caeterisque Pisanorum auxiliaribus, ut ab illis discederent, magna impensa obtinuerunt, non tamen ut sibi coniunctae Pisanos invaderent (id enim honestate quadam militari exceperunt), sed ut neque Florentinis neque Aretinis obsessent. Quod si aliis quam Pisanis bellum inferrent Florentini, adesse sibi non recusabant. Per hunc modum pars maxima copiarum a Pisanis abscessit. Manus tantummodo Anglorum una remansit apud Pisanos, quam Johannes Angus ductabat (ea fuit equitum circiter mille), et italici generis aliae copiae. Florentini interea evocaverant Galeottum Malatestam, vi rum eximium ac peritissimum rei militaris, eumque ducem ac moderatorem bello praefecerant. Is qua die Florentiam ingressus est, receptis de more signis, sine ulla cunctatione extra urbem detulit via pisana ad secundum fere lapidem. Ibi auxilia ex Aretinis caeterisque amicis populis expectavit. Ipse vero dux, per singulos dies in urbem regressus, quae sibi forent agenda cum prioribus civium consultabat. Tandem, cum omnes convenissent copiae caeteraque parata forent, centra Pisanos duxit, habens peditum supra decem millia, equitum vero ad quatuor millia. Cum bis copiis ad oppidum Pecciole primo, mox inde ad Cascinam constitit. In eo loco munitis castris, occasionem bene gerendae rei cum summa providentia expectabat. Pisani castra hostium sibi vicina intuentes (neque enim plus distabant a Pisis quam millibus passuum sex), praelio discernere statuerunt. Nam et populi multitudo erat ingens, praesertim iuxta urbem pugnatura, et conductorum peditum equitumque manus Florentinos spernere consueta, et superioris aestatis victoriis tidens. Aderat praeterea Iohannes Angus, peritissimus et callidissimus bello dux, qui spem eorum valde sublevabat. Cum ergo pugnare statuissent, Angus, Pisis egressus, ad Sabinum castra fecit; qui locus medius erat inter urbem et hostes. Ratio praelii ineundi haec fuit. Missis saepe ante equitibus ad Florentinorum castra, qui tumultum suscitant ac e vestigio fugerent, in eam consuetudinem adducere curaverat, ut iam eorum adventus insultusque contemneretur. Id cum astuto Consilio assecutus esset, Angus tandem, post meridiano tempore subito profectus, cum omnibus copiis mirabili silentio ac dissimulatione Florentinorum castris repente supervenit. Calor erat ingens, militumque magna pars inermis vel sub tabernaculis iacebat, vel in flumine quod praeterfluit lavabatur. Cura vero aut suspicio hostis nulla per id tempus erat. Tum improvisus hostis repente ad munitiones delatus, speravit primo impetu castra perrumpere et otiosos inermesque opprimere. Aretini ab ea parte stationem habebant; qui, licet repentino adventu perculti, nequaquam cesserunt, sed armati simul inermesque sese hosti obiciunt, primum impetum sustinuerunt. Et iam clamor sublatus ad arma caeteros concierat, concurrebatque fortissimus quisque ad impetum retundendum. Ipse dux aetate provectus magnaefque auctoritatis milites accelerabat, et pro temporis angustia hortabatur, Cum undique concurrissent, et robur iam virorum adesset, non contenti munitiones defendere, eruptione facta hostem invadunt ac pedem referre compellunt. Angus, ubi primam aciem, contra atque ipse ratus erat, non perrupisse stationem improviso impetu conspexit, paulatim subducere agmen coepit, ac sese ad Sabinum recipere. Id vero tardius ex eo factum, quod maxima pars, ut magis lateret, equos dimiserat, pedesque venerat ad castra perrumpenda. Itaque, abeuntibus qui pone sequebantur, prima acies fracta

et in fugam versa obruitur a nostris, ac multa caede prosternitur. Maxima vis pisani populi, utpote nocendi avida, circa primam fuerat aciem. Eorum plurima facta strages, et captivorum numerus ingens ex civibus pisanis fuit. Dux ab insequendo longius continuavit, veritus insidias ob tam acceleratam hostium fugam. Caesi in prima acie supra octingentos Pisanorum, capti ad duo millia. Augustus cum reliquis copiis quae ad Sabinum refugerant desertis castris, intra Pisanorum moenia se recepit.

[Page 206]

Post haec Florentini, propius Pisas admotis copiis, ubi nemo obviam prodibat, retro moventes signa, quo captivorum impedimentis sese exonerarent, Florentiam redire. Pisani omnes capti ad spectaculum populi curribus quadragintaquatuor per urbem devecti, tandemque carceribus traditi. His peractis, dux iterum movens, pisanos fines ingreditur. Exercitus autem, postulatione duplicis stipendia et captivorum contentione male inter se concors, in seditione gravissima versabatur, adeo ut neque progredi ulterius, neque parere vellet. Ob eam rem dux, pacandis sanandisque militum animis aliquot dies in primis finibus agri pisanis commoratus, tandem, compositis ad aliquem modum rebus, ultra progressus, circa urbem Pisas devenit. Ibi cum hostes affligeret, cladesque belli inferret, orta rursus in castris seditio, ad praelium usque processit. Ea fuit causa celerioris recessus. Dux enim, in discordia exercitus, prope urbem hostium manere periculosum ratus, demissa parte militum, ipse cum reliquis lucensem agrum pervasit. Florentiae vero multorum iam animi ad pacem inclinabantur. Nam et satisfactum dignitati putabant ob victoriam nuper habitam et tot pisanos cives spectaculo traductos et afflictum saepius eorum agium. Et accedebat desperatio quaedam ex seditione militum coorta. Suspicio insuper nequaquam contemnenda prudentiores territabat, ne Pisani, fractis desperatisque rebus, urbem ac sua omnia Bernabovi dederent, tyranno potenti ac rerum novarum avido, et qui iam pridem manus inicere per Etruriam meditaretur. Ita mentio pacis orta est, et audire iam tolerabant pontificis romani vocem, qui per oratores suos pacem suadebat. Denique opera pontificis factum est, ut legati Pisanorum in oppidum Pisciam venirent. Ibi cum florentinis legatis congressi, de pace agere coeperunt. Dum Pisciae starent legati ac de conditionibus pacis tractaretur, Iohannes cognomento Agnellus civis pisanus, inter haec, factione suorum Pisis sublevatus, dominatum arripuit civitatis. Is, quia erat ex intimo Bernabovis sinu, et paulo ante ab eo redierat, nulli fuit dubium, quin ope consilioque Bernabovis haec facta essent, quo lurbatam civitatem ipse arriperet. Quae causa fuit pacis maturandae. Conditiones pacis multae ac honoratae pro Florentino populo fuerunt. Nam et Petrabona castellum, a quo natum ab initio bellum fuerat, per eam pacem Florentinis a Pisanis est traditum, et alia quaedam Pisanorum castella ex pacto ad solum eversa, et immunitates omnes a Florentinis Pisis restitutae. Praeterea in annis decem centum millia pondo auri dare Florentinis Pisani promisere, singulis videlicet annis decem millia. Accessit etiam illud honorificum, ut exercitus Florentini populi in finibus Pisanorum esset, cum pax facta est; utque in oppido Pisciae tractata factaque fuerit pax, loco Florentinis subiecto. Haec omnia pacem honorificam reddiderunt. Populus tamen florentinus usque adeo pacem datam Pisanis aegre tulit, ut a Carolo Strozza, qui auctor suasorque fuisse pacis ferebatur, vix manus abstineret. Cum finis impositus esset pisano bello, Carolus imperator in Italiam rediit, vocatus ab Urbano pontifice, quo Bernabovem perpetuum ecclesiae hostem ulcisceretur. Idem pontifex, cum transitum Caroli praeparasset, Florentini ut ad se legatos mitterent flagitavit. Missi sunt quatuor e principibus civitatis. Hos pontifex multis verbis cohortatus est, ut in societatem belli adversus Bernabovem Florentini coirent. Ea per oratores domum perscripta cum essent, diligentiore consultatione habita, tandem negata est societas pontifici, eo praetextu, quod pax et amicitia civitati cum Bernabove foret. Id responsum pontificem simul imperatoremque offendit; et quasi labente fundamento, nihil superaedificari solidum potuit. Quamobrem imperator, qui bellum turaultuosius Bernabovi coeperat inferre, non multo post insperato pacem cum illo fecit, ac demissa magna exercitus parte, ipse cum reliquis Romam petere constituit. Cum audiretur pacem per Galliam factam Carolum in Etruriam esse transiturum, Florentini, legatis ad eum missis, qua mente quove animo esset tentavere. Fuerat protinus primo illius transitu optima gratia florentinus populus apud Carolum, multaue benigne per illum

[Page 207]

indulta supra ostendimus. Sed erat suspecta pecuniarum cupiditas, praeaeertim indigentia coniuncta; quare comparandarum gratia, nihil non moliturus credebatur. Idque statim apparuit. Nam, simul atque ad eum pervenerant legati, accusatio facta ab illo est adversus florentinum populum, quod, non contentus a se dudum concessis, iura insuper quaedam romani imperii usurpasset. Id cum querela et indignatione ab eo prolatum, iram significabat et duritiam animi insigniter offensi. Erat vero id totum ars pecuniarum avertendarum. Nec multo post haec diem iter ingressus, Lucam petiit, et a Lucensibus benigne susceptus, finitimo de loco terrorem adauxit. Equites eius atque praefecti Miniati in oppido, primo statim adventu, quasi in fronte ab eo collocati, Florentino ex agro praedas abigere coeperunt, et hostilia inde tumultuosius ostentare. Ipse autem Volaterrarum ac Prati et lucensis agri, quae a Florentino populo tenebantur, restitutionem flagitabat; nec per intercessores ab hac postulatione quibat divelli. Quare, obstinationem eius aspiciens civitas, conducere militem ac fines tueri

armis perrexit. Nec Florentinos solum commovit illius in Etruriam adventus, sed et alias quoque civitates novis rebus involvit.

Pisanis per id tempus praesidebat Iohannes cognomento Agnus. Is, Lucam ad salutandum Carolum profectus, cum ibi casu quodam prolapsus coxam fregisset, delatus confestim Pisas rumor, alios spe, alios metu concitavit, totaque civitas fuit in armis; praevalenteque diversa factione, Petrus Garabacurta, qui ad eam diem exularat, favore suorum receptus, gubernationem reipublicae suscepit.

Senis quoque per haec ipsa tempora motus in republica gravissimi fuerunt, variaequae deiectiones et fugae civium. Carolus per hos tumultus Romam profectus, parumper ibi commoratus, dum pontitici de rebus arcanis, quarum gratia venerat, loqueretur, tandem bis, ut voluerat, compositis, Seiiis regreditur. Senis autem dum esset, in suspicionem venit, quasi urbem illam alteri traditurus. Quamobrem, tumultu populi repente exorto, pene oppressus est; multisque suorum amissis, Lucam repetit, indeque in Galliam, mox in Germaniani transiit.

Post Caroli recessum, Miniatiensium exules, iampridem castellis quibusdam occupatis, bellum oppido inferebant. Erat in eo oppido Germanorum manus ex Caroli exercitu, cumque bis oppidani diversae factionis; sed exules favore opibusque Florentini populi nitebantur.

Quod intuentes adversarii, ad Bernabovem mediolanensem confugientes, illius opem implorarunt, illique oppidum tradiderunt. Bernabos igitur, ut qui rem etruscam iampridem meditaretur, ferre auxilium Miniatiensibus constituit. Id vero peringrate facere visus est. Nam

Florentini nuper vel ob id maxime indignationem Caroli pontificisque inciderant, quod contra ipsum tunc amicum inire foedus recusassent; ipse vero, cum esset pax, nulla probabili causa hostem fovere, ac bello impetari adversus Florentinum populum haudquaquam abnuerat.

Florentini, cognito Bernabovis proposito, malori quam antea nixu oppidum obsederunt.

Nec multo post equitatus aderat Bernabovis magno quidem numero. Ducebat autem Iohannes Augus, vir clarus bello et iam inde per Italiam notus. Is, audito castrorum ordine et obsidionis forma, quoniam vim afferre posse desperabat, in agro substiterat pisano, non longius tamen a Florentinorum castris quam decem millibus passuum.

Dux erat exercitus Florentini populi Iohannes Reginus, vir egregius quidem et bellorum sciens. Qui, cum videret copias hostium morari nec ad se accedere, rectam ipse rationem secutus, standum in castris et urgendam obsidionem, nec obviam exeundum censebat, ostendens opportunitatem castrorum; unde, si adveuiant hostes et contentur, cum laud dubia strage repellantur; si non adveniant, nihil eos nocere; nec vero certam exploratamque victoriam incertae dubiaeque praeliandi fortunae committendam esse. Eius consilium et rectum et

[Page 208]

prudens ferociores quidam civium in magistratu constituti ita exagitabant, ut totum illius propositum ad ignaviam timiditatemque referrent. Plebs quoque urbana, ob ferociam magistratus laeta, ducis socordiam et metum pavoremque increpabat, Quod cum illi innotuisset, "Eamus," inquit, "quo temeritas imperitorum iubet. Iam scient neque animum mihi neque consilium defuisse". Inde, prima luce, copiarum parte ad tuendos munitiones in castris relicta, ipse caeteram multitudinem sub signis structam certissimo pugnandi proposito ad hostem rapit.

Angus vero, cum Florentinorum copias ad se venire conspexisset, suos intra munitiones continuit, volens et itinere et calore viros equosque adversariorum maxime confici. Itaque, calonibus tantum et levis armaturae militibus emissis, detineri hostem ac defatigari imperavit. Ipse, curatis suorum corporibus, structam paratamque subinde aciem, cum tempus fuit, eduxit; cumque superior numero foret, et quietos in fatigatos eduxisset, perfacile vicit. Captus est in eo praelio dux Florentini exercitus cum magna multitudine; caesi etiam permulti; caeteri profligati, nullo neque ordine neque duce, ut cuique sors obtulit, aufugerunt.

Hostes postridie, sub ipsas munitiones castrorum profecti, cum eas custodiri intrepide animadvertissent, faciliorem sibi viam solvendae obsidionis arbitrati, si agrum florentinum ingrederentur, relictis castris, usque ad moenia pene urbis devenere, maiorem tumultum de industria ostentantes. Sed civitas in eo pertinax fuit; nulloque terrore potuit adduci, quin in obsidione perstaret, confestimque reparatis copiis, magis etiam quam prius obsidionem urgeret. Evenitque haud multo post, ut Miniata per proditionem caperetur, Luperello quodam, ex minima plebe homine, per abdita ac pene invia milites noctu recipiente. Ex quo vires hostium fractae sunt, et diversae factionis homines, qui rebellandi fuerant auctores, Florentiam ducti, multitudinis concursu pene discerpti, tandem affecti supplicio periere.

Haud multo post Miniata receptum, Bernabovis equites, sub specie auxilii Lucae commorantes, de occupanda urbe consilium inierunt. Tenebat eam Caroli praefectus; nec latuit ipsum machinatio et fraus. Itaque, cum aliis se praesidiis roborasset, dimissi ab eo equites sunt honesto praetextu, quasi non amplius eorum opera indigeret. Ipse vero ad condiciones pactae traiecit animum; pecuniaque demum accepta, urbem relinquere civibus paciscitur. Mutua ob eam rem pecunia Lucensibus data est a Florentinis auri pondo viginti quinque millia. Missi quoque eo praestantissimi civium, qui in constituenda republica moderandaque civitate adessent; nam ipsi quidem Lucenses, ut qui diu sub tyrannis vixerant, iura libertatis pene fuerant obliti. Per hunc modum libertas Lucensibus reddita est ex multis ac variis fluctuationibus. Arcem munitissimam in ea urbe a Castrucio aedificatam, quo popularius degeretur, confestim cives everterunt.

Eodem anno Florentinorum equites octingenti in Galliam missi legato romanae sedis qui Bononiam tenebat, auxilia tulerunt adversus Bernabovem. Fuerat enim paulo ante societas inita a Florentinis cum Urbano pontifice romano, lunc Viterbii commorante. Moverant autem

Florentinos ad societatem ineundam Bernabovis iniuriae' circa Miniatis obsidionem illatae. Mittentes ergo in Galliam equites, legato contra Bernabovem auxilia praebuerunt. Bellum per id tempus ad Regium Lepidum gerebatur; quam urbem magna vi Bernabos

[Page 209]

circumsedebat. Ille igitur, cum adventum copiarum florentini populi cognovisset, quo necessitas redeundi domum illis iniiceretur, per placentinum parmensemque agrum equitibus missis, repente circa Pisas copias ostendit. Ob eum timorem, confestim ex Gallia revocati sunt equites ad legatum missi; simulque cum his sociorum equitatus accessit. Hi omnes in agrum pisanum ad hostem profecti, praelium committere properabant. Sed hostis, antequam in praesentia veniretur, per eam ipsam qua venerat viam regressus, irrito labore longisque itinerationibus nostros fatigavit. Florentinorum sociorumque equites, persecuti hostium vestigia, quaedam illis intulerunt damna ac manifestam fugae confessionem extorserunt; moxque et, ipsi in Galliam reversi, bellum prosecuti sunt. Certamen eius belli per aestatera longius fuit; tandemque Victoria parva est adversus hostem, et obsidio Regii dissoluta. Mannus autem Donatus eques florentinus, dux earum copiarum, labore nimio confectus, in aegritudinem incidit, ex qua paulo post Patavii decessit.

Urbanus pontifex per haec ipsa tempora, compositis Italiae rebus, in ulteriorem Galliam remeaverat, brevique admodum tempore supervixit. In eius locum Gregorius XI successit. Nec multo post cum Bernabovo pax recepta est, et copiae sociorum solutae, equitatusque florentini populi in Etruriam rediit.

Per extremum eius anni, oratores in ulteriorem Galliam ad novum pontificem missi pro eius assumptione gratulatum, mentem illius non satis pacatam in rebus italicis deprehenderunt. Movit autem eos maxime in Perusinos cavillatio, quos ut instar praedecessoris in gratiam habere perseverarci, adduci non poterat. Et secuta mox eius urbis occupatio suspicionem adauxit. Perusini, siquidem inopia frumenti laborantes, cum undique itinera clauderentur, legato, velut expugnati victique, sese dedere coacti sunt. Mansit tamen in suspitione pax; et societas quaedam cum Gregorio renovata est, in qua Pisani et Senenses et Aretini et Lucenses cum Florentinis fuerunt.

Factiones per haec tempora Florentiae increverant Albiciorum Riciorumque. Hae familiae erant opulentes, principesque earum familiarum, praestantes in republica viri, diversis studiis ad se alios traxerant cives. Contentionibus ac certaminibus pleraque gerebantur. Hae factiones cum aliquamdiu in civitate duravissent, tandem laudabili Consilio finis est illis a civitate impositus. Cum enim populo, ob eas quas retulimus causas, maxime suspectus esset pontificis favor, et factionum principes pro sua quisque magnitudine asciscere sibi favorem illius videretur, satielas quoque contentionum plerosque haberet cives, invidia principes urgeri, quod in libera civitate popularique republica maiorem sibi quam par erat potentiam comparassent; ob haec omnia, tandem, lege lata principibus earum familiarum interdictum est reipublicae administratione. Per hunc modum deturbatis auctoribus, factiones ipsae brevi conticuere.

Altero dehinc atque tertio anno nihil memoria dignum reperio gestum, nisi quod Ubaldinae gentis castella per arces Apennini domita, in potestatem florentini populi devenere; gentisque eius potentiae hic exitus fuit.

[Page 210]

Per haec ipsa tempora porticus iuxta aedes publicas facta est insigni splendore ac magnificentia. Eius aedificandae gratia, redemptiones domorum a possessoribus factae sunt, quae mox dirutae spatium liberum ad aedificandam porticum praebuerunt.

Principio insequentis anni, qui fuit septuagesimus quintus supra mille trecentos, suspicio adversus pontificem iam pridem concepta magis magisque in dies augetur, nec prius finis, quam palatim exacerbata, manifestum tandem in bellum prorupit; de quo altius repetentes, pro rei notitia quaedam memorabimus.

Fuerat pontificatus romanus in Gallorum manibus iam inde a Clemente VI continuatus.

Hi, per legatos ex Gallia missos, civitates romanae ecclesiae subiectas per Italiam gubernabant.

Dominatus eorum superbus erat ac pene intolerandus; nec ecclesiae tantum urbes, verum etiam liberas civitates sibi subdere cupiebant. Studia vero eorum non pacis erant, sed belli. Externorum hominum plena erat Italia. Arces pluribus locis per liberas civitates infinito sumptu ab illis aedificatae non libertatem, sed coactam miseramque populorum servitutem ubique testabantur. Ipsi et in visis omnibus quibus dominabantur, et vicinis suspecti atque cavendi. Cum haec esset rerum conditio per Italiam, legatorumque potentia longe lateque dominaretur ac formidabilis esset. Florentini, magnis licet in suspitionibus constituti, pacem tamen et foedus cum pontifice observabant.

Sterilitas annonae per haec ipsa tempora supervenit civitati, et, utpote in urbe populosa, indigentia plurimum creverat, ut vix Florentina plebs sustentaretur. Hae difficultates legato, qui Bononiam tenebat, non erant incognitae. Saepius enim iam pro amicitia et foedere rogatus, frumenti facultatem denegarat. In hac igitur tanta difficultate atque periculo, cum spes unica in segetibus esset, quae plane iam flavescebant, legatus repente omnes copias suas in Florentinos dimisit, volens itinera praeccludi, et simul omnem spem futurae messis auferre. Quod nisi civitas prudenti Consilio obviam iisset, iugum erat servitutis procul dubio recipiendum.

Nam magnitudo copiarum tanta erat, ut a finibus arceri nulla facultas esset, praesertim repente adventantium. Hoc periculum tunc civitati imminens, non armis sed Consilio depulsum est. Data siquidem grandi summa, centum et triginta millium florenorum, ducibus militiae, praeter legati spem, non pacati modo sed amici facti, nullam calamitatem intulere.

Accessit ad caeteram indignationem Prati oppidi per eos ipsos dies detecta proditio, quam sciente machinanteque legato, tentatam ferebant. His ergo infensi civium animi et metu simul indignationeque commoti, adversus clericorum malignitatem insurgere statuerunt. Ea de causa magnae statim copiae paratae, octoque viri cum potestate publica creati, quibus omnis cura belli demandata est. Et civitas quidem, pro accepta nuper iniuria et pro repellendo in posterum libertatis periculo, robusto ac celso animo ad id bellum surrexit. Octo virorum autem providentia (fuerunt enim praestantissimi ac solertissimi viri) subsequentibus rebus confestim eluxit. Nihil enim ferociter nec propalam agendo, sed remisse arcaneque singula obeundo, monendoque per singulas civitates homines, et, quibus erat opus, auxilia pollicendo, stragem adversariorum brevi dedere.

Primi omnium Tifernates ab his impulsus, contra dominatores insurgentes, iugum servitutis repulerunt. Erat in ea urbe praesidium nequaquam contemnendum. Attamen, raptis armis, Tifernates, contra praesidium ruentes, praelium commiserunt, tandemque, multis interfectis, reliquos intra munimina arcis compulerunt. Eaque ipsa nocte, Florentini populi auxilia intra urbem recepta, una cum civibus arcem obsidentes, non multorum dierum certamine ad deditionem coegerunt.

Qui Perusiam gubernabat legatus, ubi rebellasse Tifernates, et arcem a suis teneri cognovit, coactis subito copiis, ad recuperandum Tifernum eas dimisit. Id vero cum cernerent

[Page 211]

Perusini, per absentiam copiarum elati, raptis et ipsi armis, in legatum feruntur, et arcem (erat enim munitissima in ea urbe arx, ab hoc ipso legato constructa) obsederunt. Ad hos quoque submissa statim Florentinorum auxilia; et quamquam longior fuerit obsidio, tamen ad extremum ea quoque civitas pari tenore suscepit libertatem. Secuta est paulo post Spoleti, Tuderti, Eugubii et Forilivii defectio; secuta et Asculi in Picentibus et Viterbii in Tuscis; nec ruinam parem meminit quisquam. Causa vero tam subitae fuit Strgis mala dominatio, ac infensae iampridem populorum mentes, ut primo facultas appaniit, sese in libertatem avidissime vindicantium. Nec tolerabilis sane iam erat allorum clericorum ambitio; qui civitates Italiae servorum habebant loco, nec animos sibi conciliare hominum ulla cura fuerat, sed arcibus murisque compescere. Sed super omnia mentes clericorum debilitavit et fregit Bononiae defectio; quae quidem urbs magnis Anglorum copiis tenebatur. Praeerat autem copiis Johannes Augus. At enim, cum pro recuperatione Granaioli oppidi, quod per eos rebellaverat dies, copias eduxisset, Bononienses, iampridem ab octo viris sollicitati, sumptis per absentiam copiarum animis, corripuerunt arma, ac se, ut caeteri, in libertatem vindicarunt: et statim, ut compositum fuerat, auxilia Florentini populi Bononiae adfuerunt. Copiae vero illae Anglorum eductae, ubi bononiensis motum populi audivere, Bononiam reverti non ausae, Faventiam ingressae sunt. Ea civitas in fide legati pontificisque manebat. Ob id, nec refragante populo. Angli recepti intra moenia cum essent, mirabili ducis pravitate, omnia in cives fecerim quae captis expugnatisque urbibus solent fieri. Nam et rapinae omnia propalam exposita, et viris aut pulsus aut interfectis, mulieres ad libidinem reservatae, sacraque et profana miserabiliter impieque barbarorum immanitate polluta. Urbem denique ipsam, tandem omnibus nudatam, cum moenia solum parietesque superessent, sceleratus dux pecunia vendidit principibus Ferrariensium.

Dum haec in Italia geruntur, Gregorius pontifex romanus, audita Bononiae defectione, quo ruentem ecclesiae statum repararet, sex millia equitum et quatuor millia peditum britonum, ferocissimarum gentium, per Galliam scripta, in Italiam misit, cumque iis legatum de latere, quem Gebennensem appellabant. Ipse autem pontifex in Gallia residens censuras ac poenas centra Florentinos promulgavit. Erant autem hae permuUae atque horrendae. Itali que, non contemnere placuit, maxime cum optima ratione probari posset culpam omnem in pessimis illius ministris esse referendam. Missi igitur ista de causa ad pontificem oratores duo: Alexander Antilla et Donatus Barbadorus, viri scientia iuris clari et in agendo dicendoque in primis efficaces. Hi cum, transmissis Alpibus, circa flumen Rhodani ad pontificem pervenissent, tempusque dicendi illis datum esset, publico in auditorio, concursu maximo cuiusque generis hominum, qui audiendi studio convenerant, in hunc fere modum locuti fuere: "Si tui, beatissime pater, sive praefecti sive legati, quos ad gubernandas civitates Italiae misisti, gubernationem populorum amabilem ac non tyrannidem horrendam in cervices hominum fuissent meditati, nec tibi nunc accusandi causa foret, neque nobis excusandi. Quippe res tranquillae pacataeque forent, nec ullius querimonia indigerent. Imo et gubernatores populorum fidelitatem, et populi ipsi gubernatorum moderationem debitis laudibus prosequerentur; finitimi vero omni protinus incusatione carerent. Nunc autem, ut par est

[Page 212]

querela multiplex variaque insurgit, quod gubernatores tidelium popiilorum intidelitatem accusant, populi autem, non ut fidelibus nec ut ingenuis, sed ut servis ac barbaris inperatum sibi conqueruntur, superbiaque et avaritia et libidinibus eorum necessario se compulsos aiunt tam miserae servitutis iugum excutere. Nos quoque, devotissimi ab antiquo ecclesiae filii, quos isti nunc quasi fautores adiutoresque defectionis criminantur, luce clarius docere possumus gubernatores illud idem nefarium servitutis iugum, quo caeteros miserabiliter premebant

populos, tyrannico nimium conatu in cervices nostras extendere voluisse. Tu igitur, beatissime pater, aequissimas tuae sanctitatis aures inclina; et, non ut pars, sed ut index rectus et aequus, causam fidelium tuorum de pontificali iustitiae solio recognosce. Quo enim longius abes, ac rainus vel oculis inspicere malefacta gubernatorum tuorum, vel auribus percipere voluisti, eo magis debet tua sanctitas aures aequissimas nobis impertiri. Nos autem liberius de illis loque'mur, quoniam certissime credimus contra voluntatem tuam illa processisse; cumque omnis legitima gubernatio gratia eorum qui gubernantur instituta sit et pro eorum utilitate, non debet tuae sanctitati populorum causam et iustitiam minus commendatam esse, quam eorum qui a te missi sunt ad gubernandum. Atqui cogitare debebant gubernatores illi, se non ad barbaros neque Saracenos, sed ad ingenuos et christianos populos gubernandos transmitti: et quo ecclesiae i omen atque religio divinius sonat, quoque alienius a tyrannido armorumque violentia esse debet, eo mitius et liumanus populos gubernari. Hi autem praeclari homines, obliti qui eos mitterent et ad quos mitterentur, ita demum se magnificos fore putarunt, ita demum vitia sua exercere posse, si vim et arma et terrorem cum misera gemendaque servitute fidelibus populis inferrent. Quid enim, quaesumus, tot arces per singulas civitates infinito pene sumptu ab illis aedificatae? quid tot mercede conductorum militum phalanges singulis urbibus inpositae? Nonne haec probant tales fuisse gubernatores, ut conscientia scelerum suorum de civium voluntate sibi fuerit desperandum, fundamentaque status sui collocasse non in iustitia et benignitate, sed in violenta miseraque tyrannide, qua servos nobis parere compellimus? Haec autem, beatissime pater, a voluntate consensuquo tuo semper aliena putavimus et putamus. At enim superbia illorum moresque nefarii in gemitum primo, moxque in desperationem populos adegerunt; nec ullos infestiores per Italiam hostes habuit ecclesia, quam gubernatores suos. Ab bis et contemptus hominum superbissimi et intolerabiles rapinae et inhonestissimae cupiditates, ne dicam libidines, exstiterunt. Hi populos ad defectionem non verbis, sed, quod deterius est, rebus hortati sunt: hi ad inobedientiam compulerunt. Doles tot civitates per Italiam defecisse? gubernatoribus imputa, qui id marhinati sunt. Arma sumpta libertatemque proclamata a populis indignaris? eisdem gubernatoribus adscribe, qui saevo tyrannidis iugo in furorem et arma populos adegerunt. Equi, mehercle! et elephantanti, quibus non est intellectus, bonam vel malam gubernationem discernunt, atque huic obediunt, illam non fenint. Nedum homines ratione praeditos haec non intelligere arbitremus? Nobis autem ecclesiae devotissimis ab antiquo filii s, qui persecutiones stragesque innumeras pro defensione romanorum pontificum certantes subivimus, quid isti gubernatores fecerint attende. Cum fame populus noster laboraret (habemus namque civitatem populosissimam et quae plurimum importato indigeat), cum igitur superiore anno fame laboraret populus noster, ac Bononiae caeterisque ecclesiae urbibus permagna vis frumenti superesset, neque precibus neque obsecrationibus neque lacrymis pro infima plebe diffusis, impetrare a gubernatoribus valuimus, ut de superabundantia sua famescenti plebi nostrae, vel in aliqua saltem particula, subvenirent, cum essemus loco proximi, cum publice socii, privatim amici. Verum haec, quamquam dura sint et inhumana et charitatis expertia, tamen non sunt magna, si ad sequentia comparentur. Non contenti enim non subvenire postulantis et indigentibus, verum etiam nostra ipsa pro tollenda futuri spe adimere malignitate mirabili gubernatores tui quaesiverunt. Nam, cum advenisset iam aestas, et omnis spes in segetibus esset, que iam iiavescere incipiebant, scientes illi difficultates extremas nostro populo adesse, nec

[Page 213]

aliud omnino refugium quam in novis segetibus habere, repente hi praeclari gubernatores, sub ticto cassationis velamine, universum equitatum suum incredibili multitudine centra civitatem nostram misere, ut, extra vastatis agris speque frumenti adempia, intus vero fame pereuntes (quod unum restabat remedium) in eorum potestatem, id est sub eorum servitute ac tyrannidem, venire cogere'mur. Quod nisi servasset nos primum divina benignitas, deinde pecuniarum magnitudo (centum enim et triginta florenorum millia equitibus dedimus), prodicionibus dolisque subacti, in servitute illorum miserabiliter trahebamur. Nam adversus tam repentinam vim tantasque copias improvise et inopinato supervenientes, resistendi armis facultas non erat; nec proderat servare moenia, cum intus necessarius victus deesset. Haec autera qualia sunt, pater optime? an non stupenda? an non detestanda? an non nefaria? Hac igitur fraude malignitateque depreheuvsa, periculumque experti, si sic posthac nos armavimus, ut iterum inferri nobis eadem pericula nequirent, utrum hoc est statum ecclesiae subvertere, an statum nostrum a periculo vindicare? et utrum nos qui obviavimus ac restitimus illato nobis periculo, turbationis causa sumus existimandi, an illi qui periculum inferendo, nos muniri adversus eorum violentiam coegerunt? Quod si aliae civitates, videntes nos armari, fiduciam assumpserunt illorum nefariis iniuriis resistendi, quis iustus iudex imputare nobis debet, cum pro defensione nostra fecerimus omnia, non pro alterius impugnatione? Haec pro nobis ipsis et insta et legitima dixisse videmur, et beatitudo tua, si recte indicare voluerit, debet eadem comprobare. Sed quae posthac suspicio restet, libere aperiemus. Auditum est enim a nobis multa sinistra per aemulos obrectatoresque luae beatitudinis auribus instillata fuisse atque diffusa adversus devotionem lidelitatemque vitalis nostrae. Ita que, necessarium videtur quae et qualis fuerit erga ecclesiam Florentini populi devotio fidesque vice versa memorare. Florentinum populum, beatissime pater, si antiquae recitentur historiae, semper assertorem praecipuum romanae ecclesiae reperies extitisse; ob hoc et indignationes imperatorum gravissimas et persecutiones innumeras pertuisse. Nullus contra pontifices romanos per Italiam surrexit, qui non et florentinum populum, ut fautorem assertoremque illorum, fuerit persecutus; nec rursus nullo in loco bellatum est pro ecclesiae statu, in quo Florentinus non adfuerit in armis. Probat primi Federici persecutio, qui cum romanam ecclesiam crudeliter afflisset, lion minori saevitia Florentiam afflixit, utpote romanorum

pontificum singularissimani assertricem. Probat Henrici filli persecutio identidem nobis illis de causis illata. Probat et alterius Federici, qui cum pontifices romanos exterminasset statumque ecclesiae per Italiani evertisset, ita demum hoc stabile fore putabit, si Florentinos, ecclesiae romanae studio flagrantem, e medio tolleret atque opprimeret. Itaque et carcere et tormentis et gladio et exterminatione civium et omni crudelitatis impietatisque genere in Florentinos desaevit. Successit ut in generis sic etiam in furoris haereditatem Manfredus, qui Siciliae regnum post Federicum obtinuit. Hic rursus, ut pontifices persecutus est, ita nobis, utpote fidelissimis ecclesiasticarum partium asserioribus, bellum intulit, victosque apud Arblam maximo praelio, domo pepullit extorresque patria dissipavit; nec nos ante in patriam nostram restituti sumus, quam romanus lune pontifex in sedem suam fuerit restitutus. Sed Manfredus ipse non impune haec egit. Nam, cum adversus illius persecutionem Carolus ex Gallia vocatus in Italiani venisset, in illa memorabili pugna apud Beneventum commissa, Florentini tunc exules, suo proprio agmine, sub vexilio quod pontifex romanus eis tamquam devotissimis fideiissimisque donaverat adversus Manfredum una cum Carolo pro statu pontificum pugnare, victoque et occlso Manfredo, finem persecutioni gloriosissimum imposuere. Post haec, cum huius Manfredi nepos, Corradinus, Italiam cum exercitu ingressus, Romam venisset, et persecutionem contra ecclesiam moliretur, in quo ille praelio victus et profligatus est, nostrae quoque civilatis auxilia interfuerunt, ad persecutores ecclesiae opprimendum. Quid posteris temporibus ac fere nostra aetate? Cum Ludovicus Bavariae dux, correptis imperatoris fascibus, niagiio cum exercitu in Italiam venisset, ac Romani ingressus, urbem teneret, ac falsum pontificem cardinalesque in ea

[Page 214]

creari fecisset, in magna Christianorum divisione, quisquamne magis in veri pontifices veraeque romanae sedis devotione perstitit quam civitas nostra? quae et adversus terrorem Ludovici armatam se obtulit, et adversus ambitionem fraudemque religiosorum, qui novum assumptum ut verum pontificem praedicabant, inconcussa fidelitate constanter repugnavit. Nec terror armorum, nec imminens periculi magnitudo, nec exempla caeterarum civitatum, quae falso pontifici adhaerebant, populum nostrum a vera fidelitate potuerunt deflectere, quamvis et bellum et obsidio gravissima a Ludovico simul et a Castrucio nobis immineret. Haec et alia permulta cum pro ecclesia perpessus fuerit populus noster, cum devotionis fidelitatisque studio tirmissimo et continuato, tam multa, tam gravia domi forisque, pace et bello, pro ecclesia gesserit, fecerit, pertulerit, an, ob haec, dignus tibi videtur idem populus noster, cui a tuis gubernatoribus et praefectis in extrema fame subventio frumentaria denegaretur? an dignus tibi videtur populus noster, cui non solum denegetur frumentum a praefectis tuis, verum etiam, in hoc ipso famis cruciatu, equitatus Anglorum repente immitteretur, ad segetes agrorum (quod unicum residiat refugium) pervastandas, ut per haec subdere colla ac miserae servitutis iugum suscipere cogemur? Haec si, te volente ac iubente (quod credere non possumus), facta sunt, de scdis apostolicae, de ecclesiae romanae, de pontificis summi ingratitude et iniuria conqueremur. Sin ipsi praefecti praeter et contra voluntatem tuam illa fecerunt, indignationem tuam ipsi promerentur, non florentinus populus, qui contra illorum nefarios conatus necessario se armavit. Quocirca, pater sanctissime, tibi ab intimis supplicamus, ut sereno tranquilloque animo causam nostram discernas; iram vero et indignationem, si quam adversus nos dolosae tibi linguae infuderunt, deponas; neque enim decet in cathedra Petri sedentem ira vel odio commoveri. Pone tibi ante oculos infantes et pueros et illam multitudinem civitatis nostrae fame laborantem, quibus non denegata modo est frumentaria subventio a praefectis tuis, cum suppliciter rogarentur, verum insuper exercitus immissus ad unicum spera salutis crudeliter auferendam. Subveniat quoque tibi miserarum civitatum quae sub illorum gubernatione fuerunt, quibus veluti servis ac vilibus mancipiis imperatum est a gubernatoribus quos illis praefecisti. Moveat denique lacrymas tuas Faventia, civitas fidelis et innocens, ab equitatu praefectorum tuorum hostilem in modum direpta. Oh miseram calamitatem! oh sceleratum facinus! oh detestandam crudelitatem! Quis non fleat, aspiciens necatos crudeliter cives, virgines ac matresfamilias ad stuprum libidinemque militum reservatas, infanlium ac lactentium turbas mulieresque aetaque propectas, longis agminibus mendicaturas, de propria urbe laribusque depulsas? Haec sunt opera praefectorum tuorum; haec illorum sanctitas ac religio! Quorum facta si tu non damnas, sed eos persequaris qui adversus talia restiterunt, vide quid Deus ipse de his iudicaturus sit, et quae de huiusmodi rebus opinio in communi hominum iudicio relinquatur!"

Legati quidem, cum haec dixissent, finem fecerunt. Multitudo autem, quae ad audiendum convenerat et corona facta in auditorio circumstabat, vehementer commoveri oratione legatorum visa est, fluxeruntque lacrymae plerisque eorum qui aderant. Nec dubium erat, si suffragio audientium res commissa fuisset, quin Florentini sententiis omnium absolverentur, ita suadenter legati dixisse visi fuerant, atque ita inflexerat animos oratio. Pontifex vero, haec animadvertens, quamquam sententia in tempus aliud differebatur, tamen non nihil respondendum in praesentia ratus, quo animos eorum qui audiverant confirmaret, in hunc fere modum verba fecisse dicitur: "Audivimus, Florentini, defensionem vestram adversus crimina per processum nostris vobis obiecta; quoque accuratior vestra fuit oratio, eo magis patet vos omnia collegisse quae vel in causa vel extra causam dici pro excusatione possunt. Et nos quidem, uti suadetis, iudices erimus recti, nec ira vel indignatione in indicando movebimur, neque calumniis credemus, sed tantummodo veritati. Vos autem vice versa hortamur, ut commiserationes istas et epilogos ac caetera huiusmodi machinamenta et artes quae ad decipiendum iudicem pertinent, missa faciatis, et una simul nobiscum veritatem intueamini. Quaero igilur a vobis,

[Page 215]

cum populus vester fuerit impulsor, adiutor et auctor civitatibus ecclesiae rebellandi (nam id quidem patet, et negari non potest quod est omnibus manifestum), qua tandem ratione factum hoc a vobis defendere aggrediamini? Nempe illa ratione, quod pro tutela vestra dicitis id fecisse; sic enim, quodammodo dictum fuit a vobis, ideo armasse vos, ne pericula vobis possent inferri. Haec autem verba fronte prima videntur bona et recta (cuique enim licet adversus illatam vim se ipsum tueri); verumtamen, si arma capiat quis, non ut vim praesentem repellat, sed ut occidat eum de quo suspicatur et metuit, iam homicida est, manifesteque damnandus. Vos, Florentini, Tifernum, vos Perusiam, vos Bononiam copias vestras misistis ad arces ecclesiae expugnandas, ad gubernatores illarum deiiciendos et opprimeidos. Hoc autem (pace vestra dictum sit) nequaquam est vim repellere, sed inferre; nec a sua domo propulsare violentiam, sed alienae domui violentiam facere. Tale igitur factum est vestrum, quale illius qui hominem occidit de quo suspicatur, ne sibi aliquando possit nocere; quod esse damnandum et contra leges manifestissimum est. Quamquam, quid nos de suspicione vel metu loquimur, cum appareat vos non in metu vel suspicione, sed odio magis illa fecisse? Omittamus enim Bononiam, Perusiam, Tifernum, quas ad rebellandum compulistis, quarum arces expugnastis. Fuerit in propinquitate illarum aliqua vobis suspicio vel metus. At Asculura in Picentibus, et aliae illorum locorum urbes, tam procul a vobis, tam longinquae, tam distant, nonne probant manifeste vos non suspicione vel metu, sed odio status ecclesiastici, surrexisse ad illas urbes auferendas, nec minuere vires ecclesiae per Italiam, sed evertere penitus ac delere funditus voluisse? Et postea vos asseritis romanae ecclesiae filios, nec intelligitis contra vos dicere. Quanto gravius est filium parenti manus afferre, quam extraneum? Abutimini ad omnia gubernatorum invidia, et arces per singulas urbes ab eis factas vituperatis quasi t3a-annicum; denique culpam omnem defectionis in gubernatores ipsos refertis. Primum igitur, quantum ad arces pertinet, nec eas nos laudaremus, si populi semper ratione uterentur; sed ut equi otio et affluentia cibi intractabiles fiunt et calcitrosi, ita populi nimia interdum quiete et indulgentia insolescunt, et arcibus indigent quibus compescantur. Gubernationem legitimam omnem pro eorum qui reguntur populorum utilitate institutam esse fatemur, talemque nostrani esse dicimus; neque enim sumus tyranni, nec esse volumus. Arces tamen ad populorum salutem utilitatemque pertinere credimus, ut se contineant, ut acquiescant, ut leves audacesque homines, quibus plenae sunt urbes, contra bonorum voluntatem res novas suscitare non audeant. Nam, quod ad culpam gubernatorum defectiones refertis, satis constat nobis nullum ante populum defecisse, quam a vobis suadendo et pollicendo fuerit ad defectionem impulsus, ut in vobis causa sit, non in gubernatoribus nostris. Ad extremum calamitatem Faventinorum miserabiliter deplorastis; quasi vero calamitas illa non orta sit ex Bononiae rebellionem! Numquam enim Angli Faventiam invasissent, si Bononia in fide permansisset. Itaque, qui rebellandi Bononiensibus causa fuerunt, iidem ipsi miserabilis Faventinorum excidii fuerunt causa. Et nostrum est de ea calamitate deque caeteris malis contra vos conqueri. Haec respondisse breviter placuit ad orationem vestram, non affirmantes sed disceptantes, iustitiam tandem facturi in sententia ferenda".

Secundum has orationes, mora quaedam et intercapedo aliquot dierum fuit, variaeque per curiam opiniones voluntatesque. Galli siquidem omnes contra Florentinorum causam plerique sentiebant; italici vero generis cuncti pertinacissimum favorem Florentinis impertiebantur. Demum, excusationibus defensionibusque relictis, sententia pontificis Florentini damnatur, et interdicto civitas subiicitur universa; in singulorum quoque bona, ubicumque reperirentur, ius asperrime constituitur. Aderant oratores Florentini populi, cum sententia ferebatur; quo in loco multa facunde ac libero animo dieta ab illis fuisse constat, et illud in primis, quod, ad effigiem Dei conversus, Barbadorius (is enim malori spiritu nitebatur), magna voce, ita ut pontifex exaudiret, "Deus!", "inquit, "nos legati, Florentini populi nomine, ab hac sententia vicarii tui inique lata, ad te tuarumque aequitatem appellamus. Tu, qui talli non potes, nec

[Page 216]

ira inflecteris, nec servitutem populorum sed libertatem amas, et tyrannos libidinesque odisti, Florentino populo libertatem suam defendenti subvenies, ac propilius protectorque aderis!". Et res quidem curiae ita transigebantur. Britones autem, quos in Italiani missos a pontifice diximus, superatis tandem Alpibus, per astensem et alexandrinum et dertonensem agrum profecti, dimensa citeriori Gallia, circiter maturationem segetum in tines Bononiensium pervenere. Florentini vero, quo ab eorum impetu Bononia defenderetur, copias omnes suas Bononiensibus transmiserunt, et Apennini aditus, quo illis in agrum florentinum veniendi facultas deesset, custodiri fecerunt. Erat cum Britonibus gebennensis legatus, de quo supra mentionem fecimus. Is ergo, ficta mansuetudine fretus, nec vastari agrum, neque caetera permulta quae belli natura ferri permittebat fieri, et in urbera miserat, qui praeteritorum omnium veniam impunitatemque offerrent. Qua quidem pollicitatione, nonnullos Bononiensium in sententiam traxerat. Agitatio igitur occulta ad proditorem tendebat; qua una spe Gebennensis, per agrum bononiensem saepius motis castris, diutius in his locis commoratus est, tentans, si qua posset, copias quae intus erant ad exeundum pellicere. Intra urbem copiis praeerat Rodolphus Varianus camerinensis, vir sagaci ingenio ac bellorum sciens, qui moram hostium cernens, nihil aliud eos quam proditorem expectare coniectura suspicatus, exire copias nusquam permittebat. Unam dumtaxat meditabatur urbis custodiam, putans, id quod erat, nisi ea potirentur urbe, omnem impetum hostibus brevi esse casurum. Ferturque eius vox et prudens et urbana; nam cum hostes, ipsum allicere frustra conati, tandem percontarentur quid intus maneret cum suis copiis, quid non exiret adversus ac pugnam capesseret? responderi iussit: ideo se non exire, ne illi intrarent. Nec multo post, agitata proditio, quoniam per huius diligentiam assiduamque custodiam effectum habere nequibat, quasi longitudine fatigata, ad

lucem devenit, captique proditores ac supplicio affecti irritam expectationem legato fecerunt. Stantibus ad Bononiam copiis, duo Britonum equites fide suscepta, Bononiam ingressi, probra quaedam militariter contra italicos locuti, quoscumque nostros in singulare certamen provocabant. Adversus eorum intolerabilem iactantiam, cum alii silerent, duo primarii iuvenes sese obtulerunt: Beclus Biffolus florentinus et Guido ascianensis. Hi, non minori verborum acerbitate contra Britones invecti, cum minabundi se ad pugnam offerrent, data acceptaque duelli ride constitutaque ad puguam die, insignibus equis armisque in certamen venerunt. Locus illis extra urbem datus prope hostium castra, gebennensi legato securitatem pollicente. Ibi quatuor pugiles magnis Italarum Gallorumque votis singuli adversus singulos congressi

[Page 217]

pugnare. Pugna eorum fuit equestris, effuso cursu infestis cuspidibus se petentium. Quod cum saepius egregiis animis periteque fecissent, tantem Bitfoli virtus prima emicuit, transfluxumque hasta Gallum ad terram prostravit. Ipse vero, mox equo prosiliens, cum iacentem hostem iugulare pergeret, accurens Gebennensis, parcere illius vitae captivumque servare precabatur. Id cum audiret Biffolus, interrogavit coram omnibus, num se victorem ac illius vitae necisque domitium esse constaret. Cum id affirmaretur, contentus ea confessione, faciliter ac benigne Gebennensi illum donavit. Restabat altera pugna, et ipsa insignis omnique nixu agitata. Veruni eius quoque is exitus fuit. Dum se infestius petunt, ambo uno eodemque simul tempore mutuis cuspidibus transtixi corruerunt. Sed Italus primus surrexit, iacentemque adhuc Gallum semianimem captivum habuit. Donati victores egregie, magna cum laude Bononiam rediere.

Per idem tempus apud Aretinos detecta coniuratio graviore motu civitatem concussit. Saconis enim tilii cum amicis paternis suae factionis constituerant redire in urbem ac dominatum arripere. Erant tunc Aretini in Florentinorum societate. Itaque spes omnis ac fiducia coniuratorum de inimicis illorentini populi sumebatur. Nec deerant copiae vel Britonum vel Anglorum, qui opem in re conficienda afferrent. Verum ea coniuratio patefacta creditur ab ipsorum necessariis, qui, sive invidia, sive indignatione, quod adsciti non essent, cum aliunde rescissent, totam rem indicavere. Ob eam capti quidam coniuratorum supplicio afficiuntur, fugati reliqui, gebellinaeque factionis hominibus arma penitus honoresque reipublicae adempti. Belluni quoque ob eandem rem adversus Saconis tilios impigre resumptum. Per finem eius aestatis, Britones, frustra bononiensi in agro commorati, tandem abeuntes, Caesenam petiere. Ducebant vero eos caeterique illorum duces et gebennensis legatus. Caesenates in potestate pontificis continuo permanserant, et venienti Gebennensi Britonibusque portas libere aperuerant. Stantibus igitur in urbe copiis, maleficia per noctes patrari coeperunt; vexari etiam interdum cives ac iniuriis affici. Quibus in rebus cum nil valerent querelae apud legatura factae, et quotidie magis delieta auferentur, tandem, superante patientiam magnitudine iniuriarum, in furorem Caesenates vertuntur, raptisque per iram armis, Britones aggressi, supra octingentos eorum interfecerunt; reliquos vero omnes extra urbem pepulerunt. Arcem in ea urbe munitissimam tenebat Gebennensis; qui veritus, ne civitas ad hostes deliceret, indignationem dissimulabat, nihilque sinistrum de Caesenatum facto loquebatur, sed eos multa perpressos indigne, merito simul necessarioque aiebat arma corripuisse; verum ea deponere tandem, et ad sua redire multitudinem suadebat. His verbis contisi Caesenates, cum arma deposuissent, accitis prope Anglorum copiis et cum Britonibus coniunctis, per ipsam arcem contra populum inermem deceptumque immisit. Britones vero irati, caedem suorum ulcisci properantes, nec aetati nec sexui pepercerunt, miseram et innocuam multitudinem crudelissime trucidantes. Numerus interemptorum fuit circiter tria millia hominum, urbsque tota hostilem in modum direpta. Nec dubium fuit, quin indignatio atque crudelitas Gallorum contra populos Italiae concepta, quasi facultatem nacta, in hac una urbe exprimeretur, idem factura in caeteris, si potestas adfuisset.

[Page 218]

Eodem anno apud Asculum in Picentibus frequenter pugnatum est. Vindicaverat iam pridem ea quoque se civitas in libertatem. Sed arce praerat Gometius quidam hispanus. Is pertinacissime illam defendebat, et a Iohanna regina Siciliae, rogatu pontificis, bis auxiliares copiae magno conatu eam liberatione venerunt. Erat Ascoli Florentinorum sociorumque non contemnenda manus, quae obviam profecta, praelio commisso, reginae copias profligavit. Quare Gometius, cum aliam salutis spem nullam intueretur, noctu clam egressus arce, cum paucis comitibus ad Gebennensem pervenit, et auxilia rogavit susceptaque. Sed dum reverteretur ac iam prope adesset, invasus subito ab hostibus, ac damna gravia perpressus, copias amisit. Ipseque, destitutus omni spe, tandem paciscitur, ut, recepta uxore et filiis, quos in arce reliquerat, caeteris incolumibus abire permissis, arcem dederet. Per hunc modum longo tandem labori finis impositus, et arx multis obsessis mensibus, demum recepta est et ad solum eversa.

Eodem anno Gregorius pontifex romanus in Italiam redire constituit, putans multum profuturum, si ipse praesens auctoritate sua rebus gerendis adesset. Habere se copiarum satis arbitrabatur Anglorum Britonumque; amicos quoque ecclesiae per Italiam superesse, quos omnes augere excitareque suo adventu cupiebat. Hac igitur ratione ductus et indignatione saucius, per autumnii tempus ex Gallia movens, multis navibus Italiam petere contendit. Eius

navigatio difficilis fuit, saepiusque dissipata classis, ut Genuae et Liburni et circum ea loca diutius retineretur. Ad Cornetum finis navigandi factus. Inde Romam pedestri itinere circiter idus ianuarii pervenit, et ut faciem quamdam bonae voluntatis ostenderet, ultro postulavit oratores de pace ad se mitti. Iverunt igitur ad eum Florentinorum legati, qui licet grata fronte suscepti a pontifice fuerint, tamen in re tractanda nihilo molliorem illius animum reppererunt. Itaque, mensem fere apud illum comni orati oratores, cum postulata pontificis excedere modum viderentur, Florentiam vacui revertuntur. In Consilio autem civium cum et postulata et responsa, et cuncta cum pontifice agitata sigillatim explicuissent, animusque pontificis durior appareret, contrahendas maiorem in modum vires, ac valentius incumbendum

[Page 219]

providendumque statuerunt. Neque enim parvum existimabatur momentum pontificis in Italiani accessio, eiusque auctoritas in rebus atque praesentia. His rationibus inducti, per Bernabovem mediolanensem dedita secreto opera, Anglorum multitudo quae apud pontificem stipendio militabat, relieto pontifice, ad Florentinos transivit. Hoc factum est statim ab initio anni insequentis; quae quidem res pontificis amicorumque eius plurimum fregit animos. Per idem tempus octo viris, qui ad curam belli auctoritate publica delecti fuerant, prorogatum imperium est ad menses sex. Id quia saepius factum erat (nam iidem viri ab initio belli ad illud usque tempus continuaverant), magnam illis apud multos conflagrat invidiam. Et carpebantur iam eorum acta et factionibus oppugnabantur. Quae cum audiisset pontifex, ad augendam octo virorum invidiam, oratores suos Florentiam misit. Literae pontificis non ad magistratum, uti consueverat, sed ad populum scribebantur; ipsique oratores non alibi quam in concioe populi mandata promere velie affirmabant. Data illis concio est, quamquam non ignorabatur pontificis factum, missionemque illam oratorum non ad pacem, sed ad seditionem discordiamque civium spectare. Verum in civitate populari audientiam populi flagitantibus denegare, vix tolerandum videbatur. Lectae igitur ad populum literae, ac subinde oratores auditi. Sensus idem orationis literarumque fuit culpam a populo levare, ac in gubernatores reipublicae transferre. Itaque corripere eos emendarique iubebat. Ea multi laetis auribus perceperunt, propter octo virorum malivolentiam. At enim multitudo populi, quae invidia illorum honoris non tangebatur, sed facta magnifica industriamque probabat, non satis aequo animo verba oratorum audivit. Ita frustra locuti ad populum, deteriorem potius rem quam meliorem effecere. Quare, haud multo post, contempta pontificis auctoritate, interdicti observatio sublata est, ac celebrare per urbem agrumque cunctis in templis sacerdotes iussi; octo virisque in annum est imperium prorogatum. Haec omnia contumaciter facta mentem pontificis percussere, ut, iam quasi domita insolentia, sentirei in potestate voluntateque exhibentium reverentiam consistere, gratuitoque illam praestari. Per haec ipsa tempora, Iohannes Aretinorum praesul rempublicam invadere conatus est. Huius rei motus a Gregorio pontifice nascebatur, affectante annitenteque pontifice civitatem illam a Florentinorum societate disiungere. Adversus igitur hunc motum, cives primo pavidi ignorantesque convenere; mox, intellecto periculo, cum arma corripuissent, factio praesulis

[Page 220]

superata fractaque resedit. Ipse vero praesul Aretio pulsus est, aedesque illius crematae, et de quibusdam propinquis agnatisque eius supplicium sumptum. Eodem anno Rodolphus Varanius camerinensis, qui Florentini dux exercitus esse consueverat, ad hostes defecit. Nam, cum Fabrianum intrasset, cuius oppidani, ad libertatem conspirantes, Florentinorum sociorumque auxilia convocarant, ipse, cupiditate opportunitateque finitimi oppidi allectus, in potestate sua illud retinuit; nec flagitantibus iubentibusque octo viris dimittere Fabrianum voluerat. Hinc indignatio coorta transeundi ad hostes causa fuit. Eius transitio, quia secretorum conscius putabatur, vehementer grata fuit Gregorio, et honore ducatuque gentium illum adauxit, traditis sibi britonum equitum mille quingentis; quibus ille fretus, finitimos Camerino Fabrianoque populos vexare infestius coepit. Contra vero octo viri sic indigne tulerunt illius fraudem, ut ad portas plateasque urbis effigiem eius depingi fecerint. Nec multo post, copiis contra illum missis, Fabrianum ipsum, cuius gratia transitionem fecerat, sibi ademerunt. Per extremum eius anni, de pace cum pontifice agi coeptura est, auctore ac suasore Bernabove mediolanensi. Inclinabat autem pontificis animum ad pacem labascens rerum italicarum spes, minimeque respondens expectationi successus sui advenlus. Rursus vero Florentinos inflectebat longitudo belli, et quod Bononienses, gratia quorum magna ex parte contentiones tantae ac tam graves erant susceptae, paulo ante cum pontifice redierant in gratiam, et arma adversus illum penitus deposuerant. Ita, volentibus cunctis, Serazzanae conventus indicitur, oratoresque eo missi rem agitare coeperunt, praesente Bernabove ac disceptante. Dum haec eo in loco agitentur, spesque foret optima rem consecutum iri, supervenit pontificis inopina mors, per id maxime tempus, in quo pacis conclusio expectabatur. Gregorius enim pontifex romanus, cum ex Anania urbe Romam rediisset circiter calendis aprilis octavo et septuagesimo anno supra mille trecentos, intolerabili vesicae dolore inlerit. Ea

res nunciata conventum Serazzanae dissolvit, deficiente iam auctore, ac properantibus cunctis sibi ipsis in rebus consulere.

Post huius pontificis obitum, graviores casus in ecclesia subsecuti cuncta maiorem in modum turbavere, ut de pace iam cum Florentinis facienda aut de reparando per Italiam ecclesiae statu minime omnium cogitaretur. Sumpsit vero initium turbatio ex huiusmodi causa. Gregorio pontifice Romae defuncto, solemnibusque in funere peractis, cum ingressi conclave patres de successore deligendo cogitarent, insurgens romana plebs, nullius certi hominis impulsu, sed suo apte ingenio permota, romanum pontificem ex civibus vel saltem ex italicis creari debere clamitabat; satis enim superque Gallos regnasse in romaica sede; iam ad cives romanos italosque redire honorem illum debere. Haec diu postulataque cum non inconsona rationi viderentur, augetur tumultus, crescensque multitudo palatia adusque conclaveque pervenit. Patres conterriti, quoniam romanus vel italicus eligi postulabatur, Bartholomeum archiepiscopum barensensem, natione italicum, patria neapolitanum, elegerunt. Hunc et posteris diebus, cessante iam metu, venerari ut pontificem perseverarunt. Sed fuit in illo homine natura inquieta et dura, et tunc, praeter spem ad tantae dignitatis fastigium sublevatus, intolerabilis videbatur. Nulla patribus gratia, quod se potissimum delegissent, nulla humanitas, nulla conciliatio animorum; contumax et minabundus et asper malebat videri, et metui potius quam diligi. Ea perversitas patres coegit metu et indignatione aliorum respicere. Itaque, clam inter se de electione conquesti, cum et metum et violentiam populi romani accusarent, abire a novo pontifice omnes ferme coeperunt, et in propinqua sese oppida recipere. Mox, hortantibus alios alios, apud Fundos Campaniae urbem conventu facto, quasi prima electio vitiosa fuisset, alterum pontificem elegerunt. Fuit autem Fundis electus pontifex Gebennensis, ille qui legatus in Italiam cum Britonibus transierat. Hinc iam divisio in ecclesia, duoque simul capita fuere. Nominati sunt autem: qui Romae creatus est Urbanus; qui vero Fundis electus fuerat Clemens: divisioque christianorum populi buie vel illi adhaeserunt. Haec divisio quadraginta ferme annos in ecclesia duravit, usque ad Martinum quintum, qui constantiensi concilio pontifex factus est, sublata penitus divisione. Sed haec postea. Nos ad nostra revertamur tempora. Mortuo Gregorio pontifice, turbatio ecclesiae fecit, ut de pace vel bello cum Florentinis non amplius cogitaretur. Itaque, deposita hinc inde sunt arma, tacito quodam consensu, non expressa pactione. In divisione autem ecclesiae Florentini Urbano adhaeserunt.

19.

Liber nonus

EXTERNAM pacem intestinae confestim discordiae subsecutae quantum nunquam antea civitatem turbarunt. Fluxit vero earum origo ex huiuscemodi causa. Octoviros qui publica auctoritate ad curam belli ab initio creati fuerant, sive sorte sive Consilio, ex eo genere civium creatos esse contigit, qui ad plebem magis inclinare videbantur. Itaque, neque primo statim tempore satis grata quibusdam optimatibus eorum creatio fuerat; et auxit mox invidiam continuatio magistratus pluries in eisdem hominibus prorogati. Attulerat vero carpenti improbandique materiam pontificis offensio, et civitati molesta sacrorum interdictio, vexatioque et direptio florentinorum civium multis in locis per orbem terrarum facta, ut, multiplicatis hominum querelis, non deessent iam qui octoviros eorum res gestas totamque huius belli administrationem palam detestar entur. At enim plebs et altera pars civium octoviros fovebant, eorumque res gestas incredibili favore prosequerentur. Optimates ergo, quo potentiam octovirorum fautoresque eorum deprimerent, antiquam civitatis controversiam renovarunt, et per duces optimarum partium quosdam, quasi maiores sui diversarum partium fuissent, ab honoribus reipublicae remove coeperunt. Habebant vero ad hoc ipsum coniunctam nobilitatis voluntatem et operam ; qui, cum Inter duces optimarum partium essent, promptissime ad notandum deponendumque populares homines concurrerant. Nec modus aut modestia erat in rebus; merentes pariter immerentesque pervadebantur. Qui notati fuissent, admonitos vulgo nuncupabant, quasi moniti essent ne magistratum inirent, utpote declarati inhabiles ad reipublicae honores suscipiendos. Haec igitur monitoria lex durante bello immodice exercitata per multosque vagata cives, incredibile quantum civitatem quassarat, et vacillantem reddiderat reipublicae formam ! Sopito deinde per obitum pontificis bello, Silvester Medix, qui tunc vexillifer iustitiae fuit, emendare prolapsam rem ac fraenum monitoriae legi imponere constituit. Ad id vero cum legem aliam promulgasset, nec deorent qui refragaturi viderentur, plebs ac multitudo urbana, iam pridem infensa et tunc ob hoc ipsum erecta, populari furore ad aedes illorum qui legem monitoriam exercuerant decucurrit, iniectisque flammis eas deflagavit, viros quoque deletura, si eos nacta fuisset; sed illi, metu cedentes, partim sese abdidit intra urbem, partim extra profugerant. Ita lex periata est, et admonendi notandique cives finis impositus Post haec, relegati quidam sunt ex eo ipso genere hominum quos multitudo deiecerat, nonnulli etiam in exilium acti; aliis vero inter grandiores familias redactis administratio reipublicae in perpetuum est interdicta. Octoginta deinde viri creati, qui eorum qui admoniti fuissent querimonias audirent, et quod perperam factum esset emendarent. Per hunc modum

[Page 224]

sub his prioribus status reipublicae mutationem suscepit. His vero priores alii successere; qui, cum aliquot dies in magistratu fuissent et constituta prosequerentur, multitudo urbana, egentes plerique ac ex minima plebe homines, iam pridem per discordias maiorum civium sublevati, conventus agere nocturnos ac de vindicandis sibi honoribus tractare coeperunt; denique collegium sibi in civitate et locum in prioratu petere constituerunt. Id cum rescitum esset, priores quatuor ex eo numero corripui iusserunt, quo veritas agitatorum exprimeretur poenasque darent, quod privatos de republica innovanda tractatus habuissent. At enim plebs et multitudo consurgens statim, ad aedes priorum globo facto, captivos reddi minabunda postulavit; et quia id tardabatur, aedes Luisii Guicciardini (is enim tunc vexillifer iustitiae erat) incendit. Inde, per urbem quasi victrix discurrens, domos locupletum pluribus locis cremavit; magistratum vero quemdam ad displicendos eorum motus paulo ante creatum, in publicam aream tractum, in oculis priorum laqueo suspendit laceravitque. Postera deinde die, eadem multitudo augescens, aedes potestatis expugnavit diripuitque. Ab eo mox furore ad aedes priorum reversa, priores ipsos magistratu se abdicare compulsi, et in privatam formam redactos exauctoratosque domum remisit. Ipsa vero multitudo, palatium victrix ingressa, vexilliferum iustitiae sibi creavit Michaellem Landi, hominem ex minima plebe; sacculos vero suffragiorum in quibus nomina erant inclusa omnes conflavit. Eademque ipsa die concio populi advocata multa noviter constituit circa reipublicae gubernationem: et illud in primis, ut vexillifer iustitiae per omne tempus non ex alio genere hominum quam ex intima plebe sumeretur. Collegia quoque nova in civitate constituit, et Michaeli vexillifero una cum sindicis collegiorum priores sibi deligendi est potestas permissa. Hi priores elegerunt mixtos ex omni colluvione civium; plebs tamen et multitudo in cunctis dominabatur. Sortitiones inde refectae satis diligenter et accurate. His reficiendis adfuere priores, vexillifer iustitiae, vexilliferi societatum populi, octoviri qui belli curam habuerant, syndici artium singularum. His additi nominatim Silvester Medix et Benedictus Alberti, ambo ad equestrem dignitatem assumpti. Per hos sortitiones refectae. Multi praeterea cives ex diversa factione per eos dies in exilium acti, multi ad tempus relegati. Inter haec, motus quidam novi per singulos dies oriebantur, utpote in civitate populosa et multitudine concitata et ad novas spes erecta, aliis diripere bona locupletum, aliis inimicum ulcisci, aliis potentiam sibi comparare properantibus. Id perpetuum documentum esse potest praestantibus in civitate viris, ne motum et arma in arbitrio multitudinis devenire patiantur; neque enim retineri possunt, cum semel inceperint fraenum arripere, et plus se posse intelligunt quia plures sunt. Cavenda vero maxime videntur principia seditionum inter primarios

cives: ex illis enim ad ista devenitur. Monitoriam legem confitentur omnes perniciosam detestandamque fuisse. Sed dum eam corrigere voluit Silvester Medix, vir ex familia nobili, ampia et locuplete, maiorem in republica labem induxit; praeter propositum enim et credulitatem suam, egentes et optices et intimae sortis homines facti sunt domini civitatis. Ita, dum paucis admonitis succurrere vult, familiam suam et omnes sui similes dignitate spoliavit, et temeritati multitudinis concitatae subiecit; neque enim tunc erat effraenatarum voluntatum hominum egentium et facinorosum, qui arma tenentes, locupletum et honestorum hominum fortunis cupidissime inhiabant, nec aliud quam rapinas caedesque et pulsiones civium meditabantur. Quod nisi Michaelis vexilliferi virtus et constantia restitisset, supremum illud excidium

[Page 225]

fuisset civitati. Eum virum, etsi ex infima plebe ex ipsoque opificio prognatum, tamen divina sorte praefectum civitati illis turbulentis temporibus dixerim; semper enim indignis cupiditatibus multitudinis se opposuit, semper fraenum incussit malignis voluntatibus; monendo, cohortando, castigando, compescuit. Et inerat auctoritas quaedam nativa et forma viri non illiberalis; et accedebat, quod per fidolescentiae tempora aliquot annis per Galliam militaverat. Itaque, non domestica ruditate ignarus, sed externa quoque experientia vicens, perite simul et callide in rebus agendis versabatur.

Per extremos sui magistratus dies multitudo rursus concita, raptis repente armis, ad priorum aedes pervenit. Ibi, cum aream publicam armatorum multitudine compleret, magnis clamoribus ut priores in concionem descenderent ad leges ferendas postulabant. Erant vero leges quas ferri volebant perniciosae quidem atque iniquae; nihil enim per id tempus moderatum cogitabatur. Priores in eo plane constantes, nec cessarent multitudinis vocibus, ut eorum fecerant atitecessores, nec multitudinem intra aedes recipere voluerunt; sed clausis foribus custoditisque aditibus, desuper responderunt tunc quidem abirent armaque deponerent; curae prioribus fore, ut prope diem illa quae cupiant legitime statuatur. Multitudo igitur per hunc modum cum se delusam existimaret, conventus agere maiores coepit; denique, octoviris ex omni colluvione creatis, apud conventum praedicatorum sedem eorum collocavit. His et scribae et apparitores instar legitimi magistratus attributi, et in consilium qui forent cives delecti. Tractari post haec ab his de republica coeptum, multaque et provisum et constituta: increveratque auctoritas metu, ut iam octoviri illi bello praefecti et alii quidem amplissimi viri non sine reverentia illos adirent.

Cum essent in civitate duo capita, et quae alteri statuissent alteri irritarent, confusio quaedam rerum et desperatio sequebatur. Octoviri tamen, multitudine armatorum suffulti, praevalere prioribus putabantur; in tantumque audaciae processerunt, ut tandem quosdam ex suis apparitoribus et cum his scribam ad priores mitterent, postulantes, ut in constituta decretaque sua iurarent. Cum venissent ad priores ac mandata exposuissent et iusiurandum poscerent, formidantibus caeteris ac iurare parantibus, vexillifer iustitiae, ferens indigne, stricto protenus gladio, in eos ruit, faciemque unius magno vulnere caesim percussit, alterum vero punctim transfixit; caeteros fugientes insecutus, per scalas aedium praecipites egit. Excitis deinde in arma civibus globoque bonorum facto, ipse cum vexillo iustitiae prodiens armatus, equo insigni vectus, certissimo dimicandi animo, ad conventum praedicatorum proficiscitur, ubi sedes erat adversariorum. Nec eos ibi reperit; illi enim, contumelia nunciorum suorum intellecta, confestim multitudinem convocarant, et armatis magnis agminibus, per urbem profecti, alia via priorum aedes minabundi petierant. Vexillifer iustitiae, cum eos nec apud sedem suam nec alibi per urbem reperisset, ad aedes publicas revertitur. Ibi tandem octoviros et infimam plebem armatam offendit. Erat vero multitudo maxima ex omni officina et colluvione hominum. Hi iam pridem rostra occuparant, et armis structuraque terribiles videbantur, praesertim cum incendia et rapinas per superiores dies multa fecissent, et in manibus rempublicam habere putarentur. Aedes publica pro vexillifero prioribusque custodiebantur; eas namque vexillifer munitas reliquerat. Itaque, ubi rediit vexillifer cum suorum comitatu, lapidibus et telis multitudo plebis desuper ferri est coepta; et simul boni cives qui cum vexillifero coierant multitudinem, globo facto, aggrediuntur. Ita illi, et de superiori loco percussi, et a pari numero maiori impetu pressi, tandem profligantur et in fugam vertuntur; eosque mox sparsos insectati cives, urbe pepulerunt atque exterminarunt. Hic finis concitatae multitudinis fuit, et hucusque eorum potentia valuit.

Post hos alii priores magistratum inierunt. Quo die ingressi sunt, concio advocata duos ex numero priorum qui erant ex infima plebe exauctoravit ac domum remisit, et nullum

[Page 226]

posthac ex infima plebe in prioratu esse iussit. In locum vero eorum alios suffecit cives; quorum unus fuit Georgius Scala eques florentinus ex familia nobili ori et honorata, qui nuper admonitus indigna fuerat, et ob hoc ipsum illis qui monitoriam legem exercuerant inimicus. Hic status fere tribus annis in civitate duravit, cum plebs et mediocre quoddam genus hominum rempublicam tenerent, et inherentes quidam maiores viri pene dominarentur. Per haec ipsa tempora, Urbanus pontifex romanus interdictum sustulit, ac pacem aperte remissionemque poenarum Florentino populo indulxit. Ea res civitatem afflictam quodammodo relevavit, et simul, cessante multitudinis furore, aliquanto melior civitatis conditio videbatur. Caeterum, suspiciones in republica gravissimae gubernatores torquebant. Nam et multi ex bis qui domi remanserant, pro adeptis sibi honoribus, graviter ferra credebantur praesentem rempublicae statum, et eos qui pulsati fuerant nulli dubium erat reditum affectare. Suspiciones

hae sollicitos reddebant novos reipublicae gubernatores, coniurationesque civium contra rempublicam initae, seu illae fictae seu verae fuerint, crebro proferebantur ; per quas multi domi supplici o affecti cives, multi etiam metu fugati.

Haec primo anno post obitum Gregorii mutationemque reipublicae facta.

Altero dehinc anno, foris quieta omnia, praeterquam ab exulum metu. Illi enim, magna multitudine ubiqua dispersi, sollicitam domi civitatem reddebant. Principio enim Senis profecta manus quaedam exulum Fighinum occupare tentavit; qui cum impediti casu quodam fuissent, dispersi fuga et alii aliis locis conspecti, non sectantibus eos incolis, incolumes evasere. Alia vero exulum manus ad Carolum, qui postea rex fuit, convenisse nunciabatur. Is Carolus, regio genere ortus et apud Ludovicum Hungariae regem nutritus, in Italiam venerat tarvisino bello, quod rex per id tempus adversus Veetos inferebat, quod cum tunc finitum esset, cogitabat adversus Iohannam reginam bellum transferre. Movebat vero cum Urbanus pontifex, reginae infensus, quod illa in divisione ecclesiae Clementem sequeretur. Ludovicus quoque rex avide illum pro antiquo reginae odio auxiliaribus copiis perfovebat. Ad hunc igitur Carolum, cum esset Patavii, concursus est exulum factus ; eaque spe maxima sui reditus nitebantur. Miserat quoque ad Carolum civitas legatos, inspiciendique causa et mentem eius pertentandi; simulque ad speciem illis commissum est, ut pacis negotium inter Genuenses et Venetos adjuvarent. Fuerunt autem hi legati tres: Thomasius filius Marci Strozza, Donatus Barbadorius, Marcus Benevenuti. Hi ergo, legatione obita, redeuntes, de Carolo deque exulibus diversa retulerunt. Thomasius enim Strozza Carolum eiusque conatum et coeptum parvi admodum faciebat; exules vero plurimum onerabat, modo contumeliam verborum, modo facta nefaria illorum exaugens. Barbadorius vero diversa de Carolo: de exulibus vero, nec se illa scire, nec referre aiebat. Ita, simultas quaedam exorta est inter viros, et obiectum est Barbadorio, quod Bononiae quosdam exulum ad coenani vocasset seorsum ab aliis legatis; qua suspicione diversarum partium haberi est coeptus.

Inter haec, Iannocius quidam salernitanus Caroli praefectus cum aliqua manu equitum Bononiam venerat. Carolus autem ipse in Hungariam redierat, proximo tempore cum exercitu in Italiam transiturus. Praefectus Caroli quo magis appropinquabat, eo magis suspicio exulum augebatur, et multa multi, ut fit, tali in re nunciabant. Tandem vero duo ex octo viris qui bello praefuerant literas prioribus recitarunt, quibus nunciabatur certa die exules cum praefecto Caroli ad urbem esse venturos magnamque coniurationem intra urbem versari; rem vero ita compositam esse, ut, pluribus locis per urbem incensis, exules una cum praefecto Caroli in urbem recipiantur. Index vero huius arcani erat Antonius quidam Bruscoli comes, homo perlevis, qui et nunciabat simul et praemium indicii flagitabat. Id vero ubi rescitum est, nulla fuit mora, quin praestantes viri, de quibus modo aliqua suspicio fuisset, in iudicium

[Page 227]

raperentur: et nocte quidem illa nonnulli in aedibus suis capti sunt, cum nihii protinus suspicarentur. Die autem facta, ad eos qui extra urbem in suis erant praediis satellites missi.

Redierant enim per eos dies praeclari quidam homines, qui ad tempus annum fuerant relegati, et nondum confisi urbe, in villis suis morabantur. In his erant Pierus Philippi Albicius, vir et prudentia et auctoritate et familia clarus, et Carolus Strozza, vir pari existimatione.

Ad hos igitur comprehendendos missi satellites, Pierum Albicium ceperunt: qui, cum tutari se posset (fiebat enim ad eum concursus clientium suorum), tamen, innocentia conluis, ire ad magistratum maluit. Carolus vero Strozza, cum non procul a villa venientes ad se lictores vidisset, hortatu suorum, per posticum evasit. Itaque, paulo post villam perscrutati, vacuum domino reppererunt. Capti sunt etiam Ciprianus Mangio, Iacobus Sachetius, Donatus Barbadorius, Philippus Strozza, Iohannes Anselmi et alii quidam. Ne vero civitas ob talium virorum pericula fluctuaret, confestim auxilia equitum peditumque convocare placuit, et quatuor viros custodiae civitatis praeficere, quibus et militem conductum et urbanam multitudinem parere iusserunt. Fuerunt autem hi Thomasius Strozza et Benedictus Alberti: hi ambo equites; reliqui duo ex plebe obscuri generis. Cum vero de coniuratione quaereretur, nullum in captivis crimen, nec rei notitia ulla reperiebatur ; nec tenuiores quidam homines qui ab initio capti fuerant quemquam istorum nominabant. Quamobrem, cum satis esset manifestum ob suspicionem solummodo esse captos, attingere illos magistratus nolebat. Verum inimici adversarii eorum in republica et ferociores quidam e plebe homines magistratum criminando plebemque concitando atque urgendo, non prius destiterunt, quam concursu multitudinis, prope adhibita, supplicio afficiuntur.

Ex hoc iara miseranda quidem civitatis erat conditio, et plenae pavoris atque odii mentes, utpote re ad sanguinem versa. Magnis et innocentibus viris supplicio affectis, deposuit arma plebs, et in suam quisque domum reversus est. Nec multis post diebus, dum comitia novis prioribus sortiendis haberentur, resumpta rursus arma sunt, verentibus his qui rempublicam tenebant, ne quis diversa sentiens ad magistratum sumeretur, et id ipsum vi et armis vetare properantibus. Secundum comitia cum magistratum novi priores iniissent, suadentibus quatuor viris custodiae urbis praefectis, ne qua suspicio in posterum sortitionibus inesset, sex et quadraginta viros creari placuit, qui una cum prioribus collegiisque purgandis diluendisque suspicionibus providerent, et quieti otioque prospicerent civium. Hi, pluribus diebus re arcane discussa, tandem unum de quadraginta hominibus ad triennium vetuerunt magistratum suscipere; viginti praeterea ex nobilitate ad plebem, totidem ex plebe in grandiorcs familias traduxere. Multa insuper contra exules eorumque patrimonia sunt ab illis et pleraque omnia maligne constituta. Et res quidem domi turbulentissimae erant. Foris autem per haec ipsa tempora metus ingens augebatur, quod praefectus Caroli, de quo supra diximus, ex Bononia Ariminum pervenisse, atque inde in Etruriam venire nunciabatur, magnamque florentinorum

exulum manum sequi illum affirmabant. Ea formido effecit, ut Iohannes Angus tunc primum dux belli a civitate deligeretur. Principio insequentis anni, ingentes copiae in agro senensi convenisse ferebantur. erant Italici in societatem coacti, quibus praerat Albericus barbianensis comes, et Germanorum manus, quibus praerat Guilielmus Filibachius, et Flungarorum, quos Iannotius salernitanus secum adduxerat. Omnes autem hae copiae iam inde per Italiam Carolo parabantur, et iussum voluntatemque praefecti eius exspectabant. Confluxerat vero exulum multitudo ingens magna spe in urbem redeundi. Senenses, cum ager eorum ab his copiis vastaretur, tandem, pecunia tradita, ut inde abeant paciscuntur. Idem faciunt Pisani, ne suum agrum invadant. Florentini, cum has Senensium Pisanorumque pactiones audissent, ipsi quoque, oratoribus suis in agrum senensem missis, pecunia decidere tentaverunt. Id vero, sive maiorum

[Page 228]

spe rerum, sive malivolentia et odiis iam contractis, non est a praefecto Caroli receptum, sed modo id postulatum, ut exulibus patrimonia restituere quae publicata fuerant, eorumque reditus post annum in arbitratu Caroli poneretur. Iter eorum in agrum lucensem fore demonstrabant per extremos fines agri Florentini, nec hostile quicquam se in bis locis molituros. Conquestus est autem gravissime Caroli praefectus de calumnia sibi iniusta, in civibus florentinis innocentibus quidem, et cum quibus nullam protinus rem habuisset, necandis; et de querela Bononiensibus facta, per quam dimissus ab eis inclementer fuisset. Haec ab illo dicta offensionem animi significabant maiorem quam verbis proferretur. Itaque ex agro in urbera munitaque loca referri iusserunt, et a Bononiensibus caeterisque sociis auxilia postularunt, ducemque belli Iohannem Augum tunc primo delectum venire celeriter iusserunt. Praefectus Caroli inter haec ex agro senensi ad Elsam primo, mox, relicto commodiore itinere, ad Pesam fluvium duxit. In bis locis aliquanto commoratus, tandem ad carearim descendit, procul ab urbe non amplius novem millibus passuum. Progressio quidem eanim copiarum non erat hostilis, sed parum distabat. Ea rixa tamen quam cum equitibus Florentinorum habuerant, incendia quaedam facta, et praedae ad extremum abactae, villaeque aliquot direptae penitus atque exustae. Tandem vero, nullus cum omnino motus ob eorum propinquitatem appareret, Emporium versus profecti, in pisanum lucensemque agrum transivere. In finibus Lucensium aliquandiu commorati, demum, suscepta pecunia abire pacti, legere vestigia retro ac per id ipsum quo progressi fuerant iter viam facturi dicebantur. Iam Angus Florentiam venerat, et magna insuper manus auxiliarium copiarum. Itaque Augus, iter eorum impediturus, cum omnibus copiis profectus, in finibus Florentini agri se adversum opposuit. At illi, dimicationem vitantes, per Heram fluvium volaterranumque agrum, diversa admodum via, in fines Senensium revertuntur. Per medium huius anni, Carolus, de quo supra diximus, in Italiam venit. Eius iter per tarvisinum vicentinumque agrum fuit. Inde, ad Padum descendens, traiecto amne, Ariminum versus copias duxit. Habebat vero Hungarorum septem millia equitum et italici generis circiter mille. Oratores ab eo sub primum statim adventum Florentiam missi, commemorata coniunctione quam semper domus regia cum Florentino populo habuisset, duo tantummodo capita virilis stirpis ex ea progenie superesse, Ludovicum et Carolum, docuerunt; ad Carolum vero et concessionem Ludovici et pontificis decreto regnum Siciliae pervenisse, quandoquidem Iohanna regina multis se alioquin sceleribus, et nunc ad extremum schismaticis abominationibus inquinaverit; venisse ergo in Italiam Carolum, ut regnum sibi debitum ab iniusto possessore extorqueat; idcirco petere a Florentino populo, ut, pro antiqua domus benevolentia proque pollicitatione dudum facta, foedus secum ir.eat, et viribus pecuniisque perfoveat ad regni consecutionem. Haec eadem fere legati civitatis nuper in Hungariam missi nomine Ludovici regis retulerunt, addentes, ut cives aliquos ad Carolum civitas mitteret, quorum ille auctoritate consilioque regeretur. Ea cum peterent legati, verterunt in admirationem, quod ex pollicito petebantur; neque enim pollicitationem factam meminerat quisquam. Itaque, licet ante omnia scrutantibus, tandem compertum est, olim fervente contra clericos bello, cum Iohanna regina partes pontificis fovet auxiliaque ad Asculum mitteret, postulatum fuisse Ludovicum Hungariae regem, ut foedus cum Florentinis sociisque coiret, et auxilia mutua, si ia foedus venirci, contra reginam oblata; quod cum rex non recepisset, nullam remansisse obligationem constabat. Hoc igitur primo legatis ostensum. Deinde responsum datum nec velie nec debere florentinum populum, in divisione regiae domus quam semper coluerit, alterutrius parti inhaerere; neque couira Roberti progeniem successionemque absque nota ingratitudeinis foedus coire posse aut vires convertere, cum et a Roberto et a filio huius reginae

[Page 229]

parente dubiis formidolosisque temporibus fuerit civitas protecta atque adiuta; quod si adversus extraneos alienosque postularentur auxilia, haud gravate florentinus populus exhiberet; in pecuniis autem, etsi eadem sit ratio, tamen difficultates insuper maiores instare, pro varia civitatis fluctuatione. Cum hoc responso oratores dimissi. Carolus inter haec Ariminum pervenerat, et responsa oratoribus suis data permoleste tulisse videbatur. Quae cum Florentiae audita essent, ad placandum conciliandumque eius animum, oratores missi duo: Philippus Cionetti et Guccius Dini, qui dona Carolo civilatis nomine detulerunt, et quindecim millia pondo auri ex liberalitate offerre iussi sunt. Hi cum Arimini Carolum adiissent, et quae detulissent munera quantamve offerrent pecuniam notum esset, Carolus nec dona recipere voluit; et ad pecuniam respondit, ne si centum millia pondo

auri tradant, contentum se fore. Haec reiectio munerum plurimum eorum qui tunc rempublicam tenebant fregit animos. Et auxerunt mox eorum timorem Aretini Carolum in Etruriam vocantes ac dominationem civitatis illi tradentes. De quibus quidem rebus, quo clarior habeatur notitia, superius aliquanto videtur repetendum.

Pulso Athenarum duce, qui Florentiae Aretique dominationem habuerat. Aretini, libertate recepta, viros sexaginta delegerunt, quorum Consilio respublica gubernaretur. Hi fuerunt clarissimi viri et divitiis sapientiaque in ea urbe praestantes, quorum prudentia gubernata civitas longo tempore conquievit. Post multos demum annos, cum, defunctis plerisque senioribus, iuvenes in parentum loco successissent, contentiones simultatesque exortae pristinam concordiam deleverunt, nec prius certandi finis, quam inter se divisi alteros alteri pepulerunt. Per eorum divisiones insurgens nobilitas alterique inhaerens parti, favore plebis immodico, iam prope dominabatur. Hi, Carolum vocantes, dominationem urbis illi tradiderunt. Carolus igitur, Arimino profectus, Aretium venit; omnisque multitudo florentinorum exulum, erecta pro tam propinquo tamque opportuno loco, ad eum confluit. Erant Aretii Florentinorum legati iam pridem eo missi gratia concordiae civitatis. Qua die Carolus Aretium ingressus est, exules Florentini unum ex legatis, quod domi infestus erat, occiderunt. Is fuit Johannes Monis, qui unus ex octo viris bello ecclesiastico fuerat, posteaque per discordiam civitatis auctus et militia insignitus, inter praecipuos habebatur. Per huius interitum, multa Florentiae contra exules graviter instiluta, domusque percussorum eversae.

Cum esset Aretii Carolus, milites eius, contra Florentinorum castella irruentes, praedis rapinisque omnia foedarunt, ac levia quaedam praelia nonnullis in locis commissa sunt; concurrerant enim eo copiae Florentini populi, et adversus raptos praedatoresque faciliter repugnabant. Irritatis denique utrinque animis, cum recta via Carolus Florentiam petiturus crederetur, ipse diverso itinere in Senenses duxit, habens Hungarorum copias quas in Italiam adduxerat, praeterea Italos et Germanos, qui cum Alberico et Iannotio salernitano fuerunt; insuper Florentini exules magna multitudine sequebantur. Cum his copiis per senensem agrum profectus, non longe a Staggia et Bonitio castra fecit. Ea sunt oppida Florentini agri ad Senenses conversa. Florentini Iohannem Augum cum suis omnibus sociorum copiis ad ea loca miserunt, qui et resisteret venienti Carolo et suos a populationibus cohiberet. Hic iam aperte bellum gerebatur, praedaeque et rapinae propalam fiebant, et oppida minus valida a Caroli militibus tentabatur. Angus vero aderat cum suis copiis aperte iam repugnaturus. Habebat vero Augus supra quatuor millia equitum, peditum autem multitudinem magnani

[Page 230]

Florentini, qui et sciscitarentur causas adventus sui et placare mentem eius niterentur. Ab his Carolus aditus, respondit amicum se non inimicum Florentinis esse cupere; auxilia tamen quae civitas pollicita sibi et regi Hungariae dudum fuerit postulare; his de rebus se legatos Florentiam missurum; inlearea quinque dierum tempus in Senensium finibus expectare statuisset. Legati eius haec eadem Florentiam missi detulere. Ostendebatur in primis pollicitationem aliis temporibus alia de causa esse factam; quae cum tunc recepta non fuerit a rege, nihii remanserat quod postulari queat. Haec ostendebantur, et erant plane legitima; sed ille armis aderat et secum exules adducebat. Itaque, cum pecunias illum quaerere palam esset, ad conditionem versa civitas, quadraginta millia pondo auri dare paciscitur; ille abducere copias, nec exules in posterum fore. Ea pecunia fere omnis Iohanni Bono duci Hungarorum quos secum duxerat Carolus tradita est. Statuerat enim eas copias dimittere, praesertim cum hiems iam adventaret, et profectio in Apuliam differenda necessario videretur, propter multa quae sibi prius erant cum pontifice praeparanda.

Post concordiam factam, Baldassar Spinula genuensis, qui Carolum secutus fuerat, maximam Hungarorum partem a Carolo dimissam per florentinum lucensemque agrum in fines Genuensium duxit, quo adversus Bernabovem bellum inferrentem resisteret. Reliquas copias habens Carolus, Aretium rediit. Ibi exules florentinos humanissime consolatus, expectare tempus monuit; sibi, si negotium regni succedat, curae fore, ut in patriam restituantur; nunc vero necessarium fuisse rem eorum differre, cum, admotis tantis copiis, nullus omnino motus intra urbem sit auditus, et implicari bello circa Florentiam minime conducatur in regnum properanti et a multis expectato. Qui cum Spinula profecti fuerant Hungari, lucensem agrum dimensi, cum iam finibus Genuensium propinquarent, copias Bernabovis obviam habuere; a quibus cum aditus occupati itineraque obsessa essent, frustra tempus aliquod transire conati, demum, inopes rerum omnium, regressi in agrum florentinum circa Nebulam fluvium castra fecerunt, in Hungariam se reverti velie nunciantes, ac rogantes ut volente populo transire sibi per agrum pacate liceret. Civitas, ne longa circuitio eorum noceret, iter designavit, qua breviter commodeque transmissa Apennini iugo descendere in fines Bononiensium possent. Ita per agrum pistoriensem deducentes, brevi admodum via illos transmisere. Quae quidem res permagnam apud Bononienses peperit indignationem, quasi aliorum tendentes, opera consilioque Florentini populi in eorum fines missi fuissent. Ex Bononiensi pars domum reversa est, pars in agro gallico circa Ravennam et Faventiam in societatem maioris exercitus coivit. Interea Carolus Aretio profectus Romam petiit, et ab Urbano benigne honorificeque susceptus, opportuna ad expeditionem in dies parabat.

Qui secutus est annus (is fuit annus octogesimus primus supra mille trecentos) et domi et foris multas ac varias habuit mutationes. Nam domi quidem status reipublicae mutatus est; foris autem, vieta captaque Johanna regina, Carolus possessionem regni est consecutus, et Aretium civitas finitima in miserandas est calamitates prolapsa; quae cuncta per ordinem referuntur.

Principio eius anni, suspiciones domi maximae continuabant, relegationesque et exilia

civium prope quotidiana violentum quiddam ac minime duraturum promittebant. Accessit vero ad priorem metum Caroli Victoria et reginae captivitas. Carolus enim, post apparatus Romae factos, regni fines ingressus, cum Neapolim pervenisset, profligatis reginae ducibus, et regnum et reginam felicitate mirabili in suam redegit potestatem. Quarum rerum fama Florentiam delata, terrore non modico affectit reipublicae gubernatores. Viderant enim exulum spem totam ab eo principe dependere; et necatos quosdam adversariorum fuisse, praetextu

[Page 231]

illo, quod cum ipso Carolo aut cum eius praefecto coniurationeni iniisse dicebantur; ipsum denique stipatum caterva exulum civitatis tines intrasse. Praeterea querimoniam adversus illuni acerbam et gravem factam regi Ungariae meminerant, qua infensus esse merito poterat. Movebat etiam plerosque Roberti regis memoria, cuius successionem deletam miserabili cernebant ruina. Haec igitur etsi dolebat civitas contigisse, tamen quo Carolus, si fieri posset, in amicitia teneretur, legatos octo ad eum misit, qui civitatis nomine gratularentur; in quibus Robertus Aldobrandini et Bettinus Covonius equites Florentini principes fuere. Hi cum ad Carolum venissent, benigne amiceque recepti ab eo atque auditi sunt cum summa festificatione amoris erga civitatem; quae domum renunciata, suspicionem ante conceptam de rege attenuarunt. Itaque, quo contineretur in amicitia rex, duo ex oratoribus remanere apud eum iussi: reliqui, peractis solemnibus, domum redire. Cum esset prosperitas summa regi secundusque rerum cursus. Areti norum supervenit calamitas, miseranda quidem ac deflenda. Pluxit vero ex huiusmodi causa. Carolus, superiore tempore, cum, suscepto Aretii dominatu, ex Etruria abiret, quemdam ex comitibus suis, episcopum Turinensem, natione gallum, hominem liete compositum, cuius malignitas regi erat incognita, Aretinis praefecerat, existimans, quoniam ille religiosus et episcopus esset, pacate tranquilleque civitatem gubernaturum. Is ergo, quo potentiam eorum qui regi civitatem dederant minueret, simulato pacis ac tranquillitatis studio, adversarios horum in urbem revocavit atque recepit. Hi erant gebellinarum partium homines longis temporibus exules; inter quos Saconis tilii agnatique et Ubertinum genus, praepotentes Aretinorum lamiliae, rediere. Ex hoc autem statim evenit, ut ad favorem illorum quos beneficio suo restitutos proque eo sibi obnoxios intelligebat, praefectus inclinarct; illos vero suspectos haberet et inimicos arbitraretur qui regi dederant civitatem, quod in restitutione adversariorum eos plurimum offendisset. In tanta igitur perversitate rerum tantaque confusione civitatis, cum boni viri ac bene de rege meriti deprimerentur, exules vero nuper reducti in houore plurimo haberentur, querela et indignatio maxima erat, ac non iam occulta in praefectum odia. Quod ille intelligens, ab iis etiam qui redierant irritatus, praecipuos quosdam ex eo numero qui dominationem regi tradiderant capit et in carcerem trudit, nonnullos etiam interficit, alios fugat ac persequitur. Ita gebellinorum factio, quae amplius annis quadraginta exularat et per adventum Caroli omnino peritura sperabatur, favore ac malignitate praefecti in urbem reducta, plus posse incepit. Profugi quidam civium haec tanta praefecti sui flagitia regi detulerunt. Ille vero, detestatus illius malignitatem, successorem praefecto misit Iacobum Carazolum neapolitanum, ac reducere amicos suos fovereque honoribus iussit. Saconis filii et agnati et Libertini ac tota illa gebellinorum factio, sentientes novi praefecti adventum, magnam multitudinem ex castellis clientisque suis in urbem contraxerunt, paratique et structi ad omnem motum perstabant. Itaque, cum praefectus novus ad urbem venisset, et in abscessu veteris praefecti, vim illi afferre quidam pararent, moventes illi arma, ad aedes illorum qui redierant discurrerunt, et quamquam resistebatur egregie, tamen, quia copias illi permagnas habebant iampridem contractas atque paratas, tandem pervicerunt, pulsique adversarii ad arcem novumque praefectum se receperunt. Cum vero et arx ipsa novusque in ea praefectus obsideretur oppugnareturque aperte, cives in arcem compulsi una cum praefecto remedia cogitabant. Forte per id tempus Albericus comes Italicique sub eo in societatem coacti in finibus Perusinorum Cortonensiumque degebant. Hos advocare placuit, ac bona inimicorum praedam illis polliceri. Missis ergo qui haec rogarent offerrentque, motus impigre Albericus cum omnibus copiis

[Page 232]

advenit, receptusque per arcem et in urbem immissus, cum etiam ex arce descendentes cives amicique eorum adiuverant, Saconis filii et agnati Ubertinique omnesque eorum copiae ex urbe pelluntur. Sed Albericus Italicique sub eo militantes non illorum dumtaxat domos, sed universam civitatem diripere, corporibus quidem civium parcentes, bona vero sine distinctione aliqua rapinae praedaeque subiicientes. Nec multo post aliae copiae non minores supervenere, quibus praerant Villanuccius. Hae quoque in urbem receptae, si quid supererat ex priori direptione, abraserunt. Hi duo exercitus sex fere mensibus in urbe Aretio commorati sunt, incredibili praeda locupletibusque spoliis ditati. Cives miserandi et inopes per finitimas civitates oppidaque dispersi migravere. Stantibus in urbe Aretio copiis, rixae quaedam exortae sunt cum bis civibus qui arcem tenebant. Petebant enim cives qui erant in arce, ut Albericus copias deduceret; ad recuperandam enim pro civibus urbem, non ad occupandam sibi Albericum vocasse. Ille vero se paratum abire praedicabat; verum milites, quod bene se degere intelligant, sequi nolle, hiemareque in ea urbe constituisse. Hinc indignationes coortae, ac velut in hostes nonnunquam praeliatum. Per haec ipsa tempora, Florentiae delationes civium variae et coniurationes adversus reipublicam, seu verae seu fictae, per singulos dies proferebantur. Boni si qui remanserant

in urbe, trepidi latitantesque vix conspici se patiebantur; quippe, inter tantam vel maiorum acerbitatem vel satellitum calumnias, quis aut sperare incolumitatem aut sibi ipsi confidere valeret? Igitur, civitas moesta et afflicta, intestino simul atque externo laborabat morbo; quem tolerare diutius non valens, ad extremum decussit. Duo maxime supremi per haec tempora civitatem gubernabant, Thomasus Strozza et Georgius Schala. Hi quamquam erant equites ex optimis familiis, tamen eos ad plebis multitudinisque deflexerant partes iniuriae dudum susceptae. Nam Georgio quidem Schalae nota admonitionis fuerat inusta; qua ille iniuria exacerbatus, satiari vindicta non poterat. Thomasus autem Strozza, quod fuerat uius ex octo viris bello ecclesiastico gerendo, iactatus tunc contentionibus eorum qui diversa sentiebant, partes animo hauserat acerbis, ut etiam gentilibus agnatisque suis inimicus esset atque infestus. Circa hos duos multi ex plebe satellites ac seditiosissimi quique versabantur. Hinc delationes civium; hinc ficta crimina at privilegia in exules acerbissima, et maiorum omnium officina proficisci putabantur. Iohannes erat Cambii vir et famae integrae et existimationis inter cives non exiguae. iuxta aedes huius forte per noctem ambulans unus ex satellitibus (erat enim mos singula scrutari

[Page 233]

streptum) et verba intra domum sensit. Hinc ille occasionem, ut voluerat, nactus, statim detulit catervam armatorum a Iohanne Cambii paratam esse domi, ad statum civitatis evertendum. Erat vero id totum inane; nam ille domi habuerat, praeter familiam propriam et villicum, qui, ut lit, die illa rure porcum adduxerat. Cum ergo scrutata confestim domus vanum crimen esse docuisset, delator lamen audax et improbus scire se ac vidisse asseveraret, detinetur tandem a magistrata, veritatem vel calumniam eruturo; tandemque compertum est de industria conflictum esse crimen adversus hunc, quia non acceptus partibus foret, et alios esse quos eodem modo erat in calumniam vocaturus. Qui cum supplicio afficiendus esset, Georgius et Thomasius, precibus primo et minis, deinde, cum eae parum proficerent, ad vim conversi, coacta manu satei litum suorum plebeque concita, noctu ad magistratura venientes, reum arripuerunt, magistratum etiam interfecit, si nancisci potuissent; sed ille, periculum vitans, in aedes priorum aufugerat. Ibi, violentiam sibi factam conquestus, quando iustitia vi impediatur, nolle se permanere testatur, ac se magistratu abdicat. Indigna cunctis res foedaque videbatur, et horrebant plane iam homines tantam perversitatem ac licentiam. Rem igitur corrigendam priores rati, magistratum consolati sunt, ac sperare bene polliciti, properantem abire non permiserunt. Demum vero, accitis praesidiis et in area quae est circa palatium collocatis, cum iam satis muniti adversus vim eorum qui reum abstulerant viderentur, magistratum cohortati, ut iam nihil vereretur, et opem suam polliciti, virgam iustitiae resumere compulerunt, et ad praetorium suum remiserunt. Magistratus, simul ac in aedes suas reversus est, cohortem misit ad Georgium Schalam capiendum; qui inopinato et mirabiliter, quod nemo existimasset, prope aedes suas captus, nemine ex tot amicis satellitibusque opem ferente, ductus est ad magistratum. Thomasus vero Strozza, cum haec intellexisset, fuga sibi consuluit. De Georgio postridie supplicium sumptum est magno concursu populi clamantis ac postulantis reum necari. Inter haec Simon Blasii, unus ex delatoribus, cum ex urbe aufugeret, captus a quibusdam ac reductus, cum ad magistratum traheretur, medio itinere a concurrente populi multitudine interficitur. Inde lacerum corpus per urbem ludibrio tractum; eodemque tempore lilius eius adolescens, alia in parte urbis occisus, eodem modo per ludibrium trahitur; cadaverque nati cum parentis cadavere coniungitur. Triduo autera postea, cum duo alii ex numero satellitum damnati in ore totius populi securi percuterentur, et multitudo concita sumpsisset arma perque urbem discurreret, veriti priores, ne incendia ac caetera quae civilis ira ferre solet patrentur, advocata concione, ad alias curas populum traduxere, permulta in republica esse corrigenda docentes, et viros deligendos cum potestate publica qui illa corrigant atque emendent. Ita, concione vocata, in sua quique tribu venire in concionem lussi, haec dum aguntur, ira efferbuit; dum quisque aut sui aut propinquorum nominationi studet, nocendi ac debacchandi praeterlabitur occasio. Frequens cum tandem concio adesset, viri circiter centum deliguntur, quibus potestas publica mandata est constituendi emendandique. His peractis, vexillo partium optimarum prodire in medium ac incedere per urbem iusso, sequente numerosa civium multitudine, lustrata urbe, sine cuiusquam violentia, sine iniuria, vergente in occasum sole, reditum est ad aedes priorum, cum summa civium gratulatione atque laetitia. Posthac, hi quibus potestas commissa fuerat in unum coeuntes, decreverunt exulibus quibuscumque ac relegatis qui post Silvestrum Medicem vexilliferum damnati fuissent, reditum

[Page 234]

in urbem patere : suspensiones quoque et prohibitiones civium a republica, et inter grandiores familias redactiones omnes posi eum vexilliferum faclas, esse irritas et inanes. Carceres inde effracti, et captivi omnes exempti, praeierquam si quis privatim ob aes alienum capti fuisset. Artium capita ad viginti unum reducta, duobus abolitis, quae superaddita nuper ex humiliori opificio fuerant. Haud multo postea motus quidam exortus est ab his; quibus collegia fuerant adempta, quibus facilitar oppressis, exules iam restituti expectabantur. Uum ea domi geruntur, ad tria millia equitum, pedites vero quingenti ex his copiis quae

Aretium occuparant, repente in agrum florentinum supervenere. Terror fuit iugens, praesertim teneris adhuc rebus, nec dum satis stabilitis. Cum tamen circa Marciallam castra posuisse hostem nunciatum esset, missus eo Augus cum militibus conductis et auxiliari bus, confluyente quoque ad eum ex agro multitudine ingenti, castra in conspectu hostium posuit. Aliquot diebus in hunc modum commoratis, tandem hostes, deticiente commeatu, praedonum ritu abiere. Profectionem eorum fugae similem per vestigia secutus Augus, in agrum aretinum usque devenit.

Inter haec, domi relegati multi eorum qui ante in republica potentes fuerant; damnati etiam quidam et hostes indicati. Exules deinde in urbem reversi, multa innovari coegerunt; et tumultus crebro excitati, et resumpta modo arma modo deposita, concionesque saepius convocatae, et potestates civibus traditae, donec, purgata demum urbe, et bonis exulum restitutis honoribusque ad redeuntes translatis, civitas formam stabilitatemque suscepit.

Per extremum eius anni, literae ex Gallia venerunt, per quas significabatur Ludovicum Andegaviae ducem cum magno exercitu in Italiam esse transiturum; adoptatum enim a Iohanna regina ac filium successoremque regni designatum, venire in Italiam constituisse ad reginam liberandam regnumque ex manibus Caroli eripiendum. Haec eadem cum e pluribus simul locis significarentur, in suspicionem versa civitas, de futuro eventu belli sollicita esse coepit; neque enim parvo conatu, sed totis pene Francorum viribus, insurgebatur ad transitum in Italiam faciendum; timebaturque iam inde quoniam res tanta foret tandem evasura. Exempla vero literarum statim ad Carolum missa.

Principio insequentis anni, multa simul premebant civitatem. Nam et domi res admodum sollicitae, et foris suspicio ingens ab his copiis quae Aretium occupabant, et ducis andegavensis adventus iam inde terrorem ac formidinem afferebat. Cum iis igitur quae Aretium occupabant gentibus agitata res est ac diligentissime deducta. Cum enim non Florentinis modo, verum etiam cunctis finitimis civitatibus essent terrori, et iam Senenses Pisanique vexationes suas redimere pararent, intercessere Florentini, horlantes ac monentes, ut civitates in unum vires suas consiliaque conferrent; sive enim pecunia decidendum esset, longe facilius omnes simul quam singuli transacturos; sive vi resistendum, confoederatos in unum facilius repugnaturus. Ipsi vero Bononiensium Bernabovisque auxilia iam pridem contraxerant, et simul ostentabant vires, simul Alberici Villanutiique ducum animos deliniebant, simul sollicitabant regem pro copiis amovendis. Per liane tandem diligentiam effectum est, ut quam minimo impendio copiae, poscente iam regni periculo, abirent.

De transitu vero Gallorum in Italiam, ab ipso initio permagna res visa est, et continuo crevit opinio. Post literas enim ducis andegavensis, per quas suum Florentinis significabat adventum, oratores Francorum regis Mediolanum pervenerant, indeque significarunt ad Florentinos sociosque mandata habere, quae referre in communi omnium conventu habeant; proinde orare Florentinos, ut socios convocent; se quidem brevi esse venturos. Rescriptum est a civitate se laetis animis expectare tantorum principum oratores; venirent ergo quando commodum foret, socios enim tempore adfuturos. Venientes igitur Florentiam oratores, multa dixerunt de iustitiae causa ac de magnitudine apparatus. Quibus prolixè explicatis ad extremum

[Page 235]

postularunt, ut Florentini sociique coeptum Andegavensis ope consilioque iuvarent. Responsum est oratoribus dolere civitati de sanguinis regii dissidio, et pro concordia intercedere paratam; de postulatis autem, non nisi ex sociorum decreto responderi posse: scripsisse vero legatos sociorum ad suas civitates; quarum voluntas cum audita fuerit, responsum darent. Illi vero, ad alia properantes loca, rogarunt, ut vel literis vel per oratores significare sibi responsum curarent. Denique honestis verbis, ex sociorum consensu, denegata auxilia sunt. Nec multo post Andegavensis, cum exercitu superatis Alpibus, in Taurinos descendisse nunciabatur; adduxisse vero equitum supra triginta millia, et alias insuper copias in Italia superadditurus. Hoc tanto apparatu attonitae meites futurum horrebant.

Nec multo post Caroli regis aderant legati, societatem ac defensionem muluam postulantes. Eodemque ipso tempore oratores alii a duce andegavensi Florentiam venerunt cum ingenti benevolentiae signi tuncatione; non enim venisse, ut Florentinis caeterisque civitatibus noceat, sed ut faveat et opituletur; nec agrum florentinum suis copiis attingere velie, sed alio itinere profecturum; rogare, ut vel auxilia sibi civitas coniungat, vel otiosam spectatricem se praebeat certaminis, neutri parti molestam vel faventem.

Per hoc ipsum tenipus, Ludovici quoque Hungariae regis aderant oratores, Carolo faventes, hortantesque florentinum populum, ut cum Carolo rege cumque Urbano pontifice vires consocianti venire quidem in Italiam Gallos non minus pro ecclesiae subversione quam pro regni invasione. Civitas haud dubie ad Caroli pontificisque favorem erat propensior; sed deterrebat magnitudo potentiae, quam non fama aut rumore, sed praesenti tunc Andegavensis afferebat. Itaque, mediam quamdam viam secuta civitas, utriusque partis oratores in honore habebat plurimo. Denique Andegavensis oratoribus gratiae actae, et oblata gratanter suscepta, et cum spe optima dimissi. Legatis vero Caroli neque negare postulata neque assentiri placuit. Id modo responsum est: florentinum populum per oratores suos regi coram super his responsurum. Legati deinde ad Carolura missi excusationem regi fecerunt, quod civitates quae erant in foedere cum florentino populo non consentirent in societatem regis devenire. Hi erant Pisani, Senenses, Lucenses, Bononienses, Perusini; quorum Bononienses maxime renuebant, propter naturam loci, qua duci andegavensi erat transeundum; nec sibi et agro infestas reddere et provocare tantas copias volebant.

Andegavensis interea, dimensus citerioris Galliae spatium, in bononiensem agrum pervenerat. Ad ipsum quoque oratores missi Ludovicus Marsilius (hic erat theologus farae praecipuae)

ac duo splendidissimi equites, Luisius Guicciardinius et Guccius Cini. Hi, in agro bononiensi illi obviam facti, adventum eius in Italiam gratulati sunt, et civitatis devotionem erga se domumque regiam ostenderunt; beuigneque ab illo suscepti ac bene de se adventuque suo sperare iussi, dimittuntur. Iter huius per agrum gallicum et picenum; inde per Marsos regni fines ingressus, magnos continuo motus rerum suscitavit. Nam principes quidem et populi qui erga reginam afficiebantur, frequentes ad eum, tamquam ad successorem legitimum, defecere, ut Carolo difficillima regni defensio redderetur. Accessit insuper illud incommodum, quod per haec ipsa tempora Ludovicus Hungariae rex, unica spes Caroli atque refugium, et vita migravit; qui cum nullum virilis stirpis filium reliquisset, regni gubernacula ad uxorem filiasque delata, parum firma videbantur, ut inde subsidium foret desperandum. Per haec ipsa tempora, Urbanus pontifex romanus, timens Andegavensis vicinitatem ac praesentiam gallicarum copiarum formidans, a florentino populo multis ac supplicibus verbis

[Page 236]

pecuniarum subsidia postulabat. Erant sibi pecuniae ex pace debitae. Haec postulatio pontificis a fautoribus Caroli adiuta; nam duo reges duoque pontifices de regno certabant, et erat una eademque causa. Demum hunc effectum sortita est, ut dimisso Iohanne Augo (qui princeps militiae Florentini populi erat), et ad stipendia pontificis conducto, pecuniae illi pontificis nomine solverentur. Augus igitur, suscepta pecunia militeque in supplementum 5 contracto, Romam ad pontificem profectus est. Nec multo post a pontifice Neapolim missus, Caroli vires adauxit: quae res Andegavensis animum vehementer offendit. Itaque et palam conquestus est de Florentino populo, et in Galliam scripsit, ut florentinis civibus eorumque bonis manus iniicerentur.

Eodem anno, Aretinis varie subventum. Nam, postquam abierant copiae, a quibus urbs illa aliquot menses fuerat occupata, descendentes ab arce cives, urbem vacuum recepere; simulque alii cives, vel per agrum vel per finitima oppida dispersi, pro multitudine quidem pauci, pro opulentis vero inopes domum remigrarant; et bello nihilominus vexabantur a Saconis filiis agnatisque, totaque illa gebellinorum factione, quibus reditus in urbem minime patebat. Ad eos igitur qui redierunt in urbem data quaedam subsidia sunt, et orator simul aderat pacem quaesiturus; quod tamen obtineri nunquam potuit. Ac iam inde spes quaedam exorta est Florentino populo urbe illa potiundi, arcaneque cum regis praefecto, insciis Aretinis, agitatum est de arce per simulationem occupanda, quasi non traderet praefectus, sed vi adimeretur. Haec agitatio inter spem ac metum aliquandiu protracta demum evanuit, inhibente praefectum regis metu et arcani desperatione. Civitates enim quae populariter reguntur neque celare sciunt quod factum sit neque possunt; quippe multorum deliberatione et conscientia in singulis decretis opus est. Hic metus praefectum retinuit. Castella tamen agri aretini se Florentino populo dedere volentia, praeter unum, Florianum, recipere Florentini noluerunt, ne regis offenderetur animus.

Eodem anno, missi Genuam oratores controversiam sedarunt. Erat vero huiusmodi. Veneti, cum ex maximo nuper bello pacem facerent, inter caetera promiserunt Tenedum insulam dimittere, ex cuius occupatione ortum ab initio fuerat bellum. Poena ad hoc posita fuerat centum quinquaginta millia auri. Florentini, a Venetis rogati, fideiusserant, nisi ea fierent, pecuniam solvere. Quae cum facta non essent, nulla fuit mora, quin bona omnia Florentinorum civium, quae Genuae vel alibi in potestate Genuensium erant, caperentur. Veneti autem, de hoc a Florentinis compellati, respondebant per se non stetisse, quominus Tenedos, ut conventum fuerat, dimitteretur; caeterum pervicacia praefecti sui id accidisse. Atque ita, cum non tam re satisfacere quam verbis cavillari viderentur, querelae indignationisque materiam attulere. Cum Genuensibus quidem, ut melius fieri potuit, res composita est; ad Venetos autem oratores missi ad haec expostulanda.

Eo qui secutus est annus, pestis iampridem coepta desaevivit, et fugae civium secutae sunt, per quas vacuefacta urbs suspiciosem dedit, ne a plebe infima invaderetur. Itaque lex lata est, ne quis civis Florentinus domo abesset, quo frequentior esset urbs, nec deserta a bonis in perditorum relinqueretur potestate. Sed neque lex neque prohibitio tenere potuit fugas, quippe adversus timorem mortis propositae timor omnis alter tamquam levior succumbebat. Ea pestis aliquot menses civitatem afflixit et insignes aliquot viros absumpsit. Ob eam causam, nihil dignum memoria domi vel foris eo anno est gestum.

[Page 237]

Altero dehinc anno, Gallorum alia manus per priorum vestigia, transmissis Alpibus, in Italiam venit, Andegavensi supplementum allatura. Ducebat vero Enghiramus quidam gallus, vir domi potens et militia clarus. Erant aitem equitum supra duodecim millia. Hi, cum circa Mediolanum pervenissent, adiuti pecuniis et commeatu a Bernabovo mediolanensi ac ex longa via refecti, non iter illud tritum per gallicum et picenum, sed ad dexteram flectentes, per placentinum lucensemque agrum Etruriam petierunt. Florentini, quamquam speciosa dabant verba, ex agro rcs omnes in oppida referri iusserunt. Galli, per lucensem agrum profecti, cum Florentinorum fines primum ingressi sunt, non longe a Miniati oppido castra fecerunt; et quamquam pacata obtulerant, tamen regionem cunctam praedali, ne ab oppugnacione quidem munitorum locorum temperarunt. Sex diebus a Miniati ad Staggiam profecti (quod spatium vel uno die satis commode potuisset confici), praedae rapinaeque omnia exponentes, in fines Senensium devenere. Hoc demum loco contumaciter loqui de Florentino populo coeperunt, et, nisi pecunias darentur, minas lacere. Florentini, armato milite oppida

tutantes, eorum minas longe contempserunt.

In his locis dum essent Galli, in spem venerunt Aretii capiendi. Exules enim Arretini ducibus Saconis filiis, Gallos adeuntes docuerunt urbem illam esse Caroli, adversus quem tanta dimensi spatia progrediantur; eam vero urbem capere nullum esse negotium, propterea quod ambitus murorum permagnus sit, defensores autem pauci, ob superiores illius urbis calamitates; se insuper dare ingressum posse, propterea quod ex factione sua nonnulli obscuri generis homines sint intus, qui nihil aliud quam adventum eorum praestolentur. Haec audientes Galli, negotium susceperunt. Sed, quo dissimularent, iter continuantes in cortonensem. perusinumque agrum, quasi in regnum abirent, transierunt; inde verso itinere parte copiarum suarum cum exulibus praemissa, dux cum reliquis omnibus seculus est. Exules igitur, constituta nocte ad urbem profecti, antequam sentirentur, moenia duobus locis conscenderunt. Cives, per tumultum exciti, concurrerunt impigre ad moenia, ac deturbare hostem magna vi aggrediuntur. Dum ad moenia qua hostes conscenderant praeliatur, ac ragnis clamoribus res geritur, alia parte urbis, refracta a proditoribus porta, hostes malori agmine irruperunt. Ad eam quoque portam concursum est ab Aretinis, et praelia multis simul locis eodem tempore committuntur. Tandem, maioribus hostium copiis continuo inundantibus, vicatim prope expugnata urbs, ad primam lucem capitur tota, praeter arcem. In eam enim iuventus ita ut armata erat refugiens egregie illam defendit. Per hunc modum Galli Aretium ingressi, diripuerunt urbem. Captum est autem Aretium a Gallis triennio fere postquam ab Italicis fuerat direptum.

Florentiae vero ubi haec audita sunt, terror et querela civitatem invasit. Terror quidem, pro Gallorum propinquitate, quam infestam et gravem suspicabantur fore. Querela vero, quia hoc iam pridem futurum suspicati, remedium non adhibuissent in exulibus Aretinorum coercendis. Sed adfuit statim doloris medicina, quod eadem illa nocte qua captum est Aretium, certissimi nuntii Florentiam venerunt de obitu Ludovici andegaveusis, quem in Apulia morbo constabat interiisse. Quare, paulo post significantibus per ironiam Gallis, quasi laeta et prospera, se Aretium cepisse, responsum est a Florentinis eodem figmento non tam gaudere se pro Aretio capto, quam dolere pro Andegavensis morte; nec esse quod de eo dubitent, cum et genus morbi quo defunctus sit et horam obitus certissime sciant. Galli, haec audientes, ab initio contemnebant, fictam rem arbitrati, magnoque nixu intra urbem et extra tentaverunt arcem pervincere: sed erat in arce egregia Aretinorum manus, viri bellaces et impigri ad pericula obeunda. Hi, singulis diebus eruptionibus factis, ita praelia conserebant, ut mirifice utrinque accenderetur certamen. Quod enim plures erant civium inter se pares, non ad unum aliquem summa rerum delata erat, sed unaquaeque dies suum habebat ducem; ille vero cuius ea die imperium erat belli, ita pulchrum ducebat excellere, nullum ut periculum praetermitteretur.

[Page 238]

Galli vero, et per se natura feroces et ab bis provocati, studiosissime aderant. Structis aciebus incredibili virtute ante ipsam arcem pugnabatur: nec id levibus certaminibus, sed pede collato manibusque consertis, ut iusta in pugna fieri consuevit. Circiter dies sexaginta in hunc modum perseveratum est. Tandem Galli, ob interitum Andegavensis Consilio mutato, non ultra progredi nec Apuliam petere, sed in Galliam redire statuerunt. Ad hoc cum pecunia opus foret, de dedenda Florentinis urbe cogitare coeperunt. Id vero cum intelligerent Saconis filii totaque illa gebellinorum factio quae cum Gallis regressa in urbem fuerat, acerrime restiterunt. Favebat quoque his Bernabos mediolanensis, qui, nova affinitate cum Andegavensi contracta, multum et auctoritate et gratia apud Gallos valebat. Sed expeditior visa est Gallis Florentinorum via, et pecunia promptior. Itaque posthabito partium respectu, ad Florentinos convertuntur. Qui arcem tenebant cives ac regis praefectus hoc idem cupiebant, venti longiorem obsidionem, et ne urbs in manibus adversariorum relinqueretur formidantes. Ita Florentinis tradita arx a civibus volentibus cupientibusque et a Gallis pactione urbs relicta. Ob Aretium receptum, incredibili laetitia ludi Florentiae celebrati sunt. Lusit iuventus equis stragula veste insigniter ornatis.

[Page 239]

Post haec, Saconis filiis bellum indictum. Occupaverunt illi dudum castella permulta, et quaedam vicina urbi possidebant. Centra hos igitur missae Florentinorum copiae, castella pleraque brevi abstulerunt. Tandem in arce Petramalae inclusum Marcum, qui primus erat ex Saconis filiis, hominem sceleratum et impium, obsederunt. Ea obsidio aliquot menses duravit. Tandem, cum spes nulla subesset, pactus ut sibi incolumi abire liceret, oppidum tradidit, quod illieo ad solum eversum est, magna cum laetitia bonorum. Fuerat enim id oppidum latrocinii sedes et captivorum ergastulum ac scelerum omnium detestabilis officina. A Senensibus quoque Sabinum et Gargonza et alia quaedam castella restituta; ab aliis quoque nobilibus castella oppidaque demissa. Ita Aretium cum omnibus oppidis suis in Florentinorum potestatem, tamquam in portum aliquem deveniens, a longis iactationibus et acerbissimis tempestatibus requievit.

Secutus dehinc annus, qui fuit quintus et octogesimus supra mille trecentos, multas habuit res novas atque insignes. Principio siquidem eius anni, Bernabos mediolanensis, cuius potentia longo tempore formidabilis per Italiam fuerat, a Iohanne Galeatio fratris filio captus, dominationem primo, mox vitam amisit; de quo altius pro rei notitia videtur repetendum. Vicecomitum familia per Galliam citeriorem potentissima, longam post successionem, dominatum omnem ad Galeatium et Bernabovem fratres transmiserat. Hi, partito inter se dominio,

concorditer vixerunt. In divisione, Placentia, Cremona, Parma, Laude, Brixia contigerant Bernabovi ; Galeatio autem Papias, Vercello, Novaria, Dertona caeteraque civitates ad Alpes versae obvenerunt. Mediolanum commune utriusque relictum est. Galeatius tilium habuit Iohannem Galeatium. Hic, defuncto patre, cum dominationem suscepisset, tranquillioris vitae avidus putabatur. Eminebat tamen in eo forma egregia et mores ad gravitatem compositi et seu vera seu lieta bellorum turbationumque detestatio. Adolescens cum esset, uxorem duxit regis Francorum filiam ; qua mox defuncta, pro stabiliiori concordiae vinculo, Bernabovis filiam in matrimonium suscepit. Sed nec eo quidem modo sublatae suspiciones : usque adeo infida est dominandi cupiditas! Bernabos enim et natura acer et cupiditate nimius et abundans filiis merito formidandus; hic autem, propter aetatem ac solitudinem, opportunus iniuriae videbatur. Quamobrem, Mediolano absistens, quo tutior foret, Papias degebat, et congressum Bernabovis studiose vitabat; magnaue illi erat cura paternas veteres amicitias tuendi et novas insuper comparandi. Mansuetudine et clementia conciliare sibi animos hominum properabat. Haec autem per se grata acceptiora etiam videbat Bernabovis acer immitisque natura: utque brevi complectar, eorum alter amari, alter metui studebat. Quare et fama prosperior et populorum favor iuvenem complectebatur. Tandem vero, cum Bernabos occulto insidiari sibi putaretur, antevenit Galeatius, ac, Bernabos capto, potentiam ac dominationem totam in se unum convertit. Cremona, Placentia caeteraque Bernabovis civitates uno prope tenore ad nepotem defecerunt. Bernabos ipse captus haud multo post obiit diem. Haec Florentiae audita, haudquaquam ab initio displicuere; quippe contentiones permultae civitatis fuerant adversus Bernabovem et non satis fidum illius ingenium credebatur. Sed mox, reputantibus quanta potentia in unum cumulata foret, eundemque esse iuvenem aetate et Consilio reconditum, quod Bernabovis exitus comprobarat, suspicio iam inde ac formido suborta est civitati quoniam huius coepit foret evasura. Et in Gallia quidem per hunc

[Page 240]

modum res processere. In Apulia vero, post Andegavensis cbitum, quasi sublato duriori adversario, contentiones gravissimae inter Urbanum pontificem et Carolum regem sunt statim exortae; adeoque exarserunt irae, ut rex pontificem armis persequeretur, tandemque in urbe Lucera compulsus obsideret. Causae vero discordiarum erant importunissimi pontificis mores et ingenium inquietum et protervum, nec praesenti regi nec mediocri quidem homini tolerandum. Ad hos igitur pacandos missi oratores a civitate, nihil proficere valuerunt. Pontifex tamen, haud multo post ab inimicis regis obsidione liberatus, finibus regni excessit, ac Genuam navibus delatus, per ea loca aliquandiu resedit. Eodem anno Carolus rex in Hungariam profectus est, vocantibus proceribus eius regni, quod neque gubernationem reginae matris neque tiliarum recipiebant, et trahi extra regiam stirpem regnum ad generosque deferri aegre patiebantur. Itaque, ad Carolum conversi, quod foret eiusdem stirpis, eum vocabant ad regnum Hungariae suspiciendum. Carolus quoque ipse, quod erat in Hungaria educatus, magno exarserat desiderio eius regni potiundi. Quare, stabilitis iam ad aliquem modum in Apulia rebus, profectionem suscepit; cumque pecuniae quas daret militibus deessent, florentinorum civium qui in Apulia negotiabantur bona suscepit, coactis possessoribus tradere, ac aestimatione facta, pretium expectare. Per hunc modum paratis Italicorum copiis, Hungariam petiit; quo cum tandem pervenisset, favore principum populorumque rex constituitur. Sed paucis post coronationem diebus, dolo reginae, quondam Ludovici regis uxoris, dum eam adit, ab occultis in cubiculo percussoribus graviter vulneratus et captus, vel ex vulnere vel ex accelerata insuper morte interiit. Florentiam vero literis Caroli allatis, quibus regnum Hungariae susceptum a se significabat, ludi tota urbe apparatu insigni celebrabantur; fueratque multos dies in eo civitas occupata. Inter haec, aliae literae de illius obitu supervenere, quibus tides ab initio negata et pro vano habitum. Tandem vero, cum pluribus ex locis idem nunciaretur, moesta ut plurimum civitas, illius casum miserata est. In Hungaria vero, post mortem Caroli, gravioribus discordiis subsecutis, regina, cuius dolo interierat, capta est, ac percussorum eius capita in Italiam ad Caroli filios uxoremque transmissa. Superstites Carolo fuerunt Ladislaus filius, luno admodum puer, et Iohanna eiusdem aetatis puella. Hi sub tutela matris regnum Apuliae tenuerunt, nec prius quidem firmum, et tunc per mortem regis totum vacillans, populorum quidem parte filiis Andegavensis adhaerente, proceribus vero divisis, ac propriae magis potentiae curam habentibus, quam regis alterutrius asserendi. Altero dehinc anno, in Urbinates exercitus a civitate missus ex huiusmodi causa. Antonius Feretrans Urbinate princeps bellum inferebat Francisco Cantianensi. Florentini vero pro amicitia utriusque legatum suum eo misere, gratia rerum componendarum. Is, cum ad Feretrans venisset ac rem tractaret, quo facilius disceptaretur, ad praesentiam Feretrans Cantianensem, ducit. Quod cum factum esset, Feretrans, nullo respectu aut reverentia legati, in illum manu iniecta, castellum de quo lis erat praesenti metu extorsit. Florentinus igitur populus usque adeo tulit graviter auctoritatem suam in persona legati deminutam, ut, confestim indicto bello, copias in eum mitteret. Hae copiae Tiferno primum convenere; inde per Eugobinos et Callenses profectae, magnas Feretrans intulerunt clades, nec prius destitere quam, reddito castello et omni re in pristinum statum reposita, ad arbitrium potestatemque Florentini populi controversia redigeretur. Eodem anno, Licinianum oppidum de Senensibus receptum. Tenuerant enim id oppidum satis longo tempore Senenses, per Aretinorum seditiones atque discordias susceptum. Sed postquam Aretium in potestatem venerat, repetitum a Florentinis ac tandem receptum ex Bononiensium sententia, quibus ea controversia fuerat commissa. Per haec ipsa tempora, Urbanus pontifex romanus ex urbe Genua Lucam venerat. Ibi

cum militem conduceret et apparatus maiores faceret, suspicionem praebuit, ne antiquum ecclesiae dominatum meditaretur. Ob hoc igitur, Bononienses caeterosque liberos populos qui dudum tirannidem clericorum experti fuerant commonefacere placuit ac eos hortari ad libertatem conservandam. Quibus adhortationibus excitati, sese omnes erexere ad curam libertatis retinendae, praeter Perusinoy. Hi enim pontificem vocabant cupiebantque in urbe recipere; nec proderat per literas et oratores ab eo Consilio deterrere, nec pristinam eorum servitutem et iniurias commemorare, nec cohortari ad curam libertatis necque auxilia magna egregiaque polliceri. Dehortationem istam pontifex rescisse creditur et indignationem animo concepisse. Itaque, cum postmodum Perusiam vaderet, non recto itinere, sed Florentino de industria vitato agro, per Pisanum et Senensem longa et incommoda via Perusiam profectus est. Eodem anno, Susinaria et Coloretum et alia quaedam ubaldinae gentis castella per Apenninum sita ad solum diruta sunt, crescente suspicione Iohannis Actii, qui ex ea familia reliquus, militiae dedita opera, famam ingentem ac potentiam sibi comparaverat, et tunc magni dux belli quod Patavinus contra Veronensem gerēbat, insigni victor praelio, favore ac sermone plurimo celebrabatur. Quia vero confectum erat bellum, ferebant permulti illum in Etruriam esse venturum. Ne igitur invitamento paternarum arcium pelliceretur, arces ipsas diruere placuit.

Eodem anno ampliata est circa palatium area, privatorum aedificiis ad solum dirutis ruderebusque purgatis, vetusta Romuli aede sublata, nova refecta.

Principio insequentis anni, turbationes domi graves exortae sunt ex huiusmodi causa.

Benedictus erat Alberti eques florentinus ex familia magna et opulenta. Ipse tamen suo potius ingenio quam agnatorum voluntate in turbulentis illis temporibus cum Thomaso Strozza et Georgio Schala sensisse videbatur, multumque per id tempus in republica potuisse; supplicio certe illi quod de civibus egregiis sumptum est armatus adfuerat. Hunc, mutato postea reipublicae statu, cives qui redierant, praecipue vero interfectorum propinqui, oderant plurimum aegreque patiebantur. Cum itaque sortitionibus magistratum, quae tertio kalendas maias fieri consueverunt, Benedictus vexillifer societatis populi extractus fuisset (quem magistratura octavo idus maias erat initurus), et forte contigisset, ut eodem illo tempore Philippus Magaloti eques florentinus eius gener vexillifer iustitiae futurus esset, homo iuvenis et auctoritati illius maxime obnoxius, metuere adversarii et insurgere coeperunt, nequaquam permissuri, ut tantam nancisceretur potestatem. Et arma quidem statim parari coepta sunt, occulte primo, mox apertius ex agro et clientelis in urbem accita; deinde, a genero incipientes, obiecta sibi minori aetate nec tanti magistratus capace, effecerunt, ut magistratus illi negaretur; alterque in eius locum sortitus est ex intimo adversariorum, ut ita dixerim, sinu. Is cum magistratura iniisset et adversariis Benedicti faveret, tandem ille pulsus urbe relegatur, causa obiecta, quod armatos domi contra rempublicam habuerit. Relegatus est itera cum eo Ciprianus illius agnatus, et magnae parti familiae interdictum reipublicae administratione. Ad cives deinde eiusdem factionis conversi, multos pepulerunt, multis interdixerunt rempublicam gerere. Ita, purgata urbe percussaue contraria factione, ipsi certius ac rirmius gubernationem sibi asseruere. Per haec ipsa tempora, suspicio de Galeatio mediolanensi in dies crescens, magis ac magis civitatem premebat. Ille enim, fervente nuper Inter Veronensem ac Patavinum bello, cum diu inter se conflictati imbecilliores facti essent, repente se immiscuit eorum certaminibus; et Patavino coniunctus, Veronensem delevit, Veronaeque et Vicentiae dominus factus, ad priorem potentiam magnum superaddidit incrementum; nec multo post adversus Patavinum suscepto bello, ipsum quoque dominatu spoliaturus videbatur. Auctus igitur primo Bernabovis potentia, mox insuper veronensium principum, accessuris etiam Patavinorum opibus, formidabilis erat; nec immerito illius magnitudo a liberis populis formidabatur, praesertim

cum et in Bernabove et in Patavino deprehensus esset aliud fronte simulare, aliud corde sentire. Itaque, quanto speciosa praedicabat verba, tanto suspectior habebatur, iam vero quicquid per Etruriam strepebat, ab eo putabatur oriri. Maxima vero formido habebat Bononienses, civitatem non inconsuetam Vicecomitum dominatus, quam et Iohannes, huius patruus magnus, et Olegianus tenuisset; quo veluti quodam successorio iure, irritari illum ad se pervadendos Bononienses arbitrabantur. Hi cum essent socii Florentini populi, ob eum metum, perseverabant in foedere. Nam Senenses quidem, et ipsi veteres socii, iam tunc visi sunt ad Mediolanensem respicere, cupidi rerum novarum, ac magnitudinem Florentini populi post Aretium susceptum, nequaquam laeto animo spectantes. Urebat insuper Liciniani extorta possessio et Cortonae Pollicianique oblatio. Cortonenses enim tyranni cum in fide Senensium essent, illis neglectis, se ad Florentinos converterant. Idem fecerant Pollicianenses. Nam cum, discordia inter principes orta, alteri alteros pepulissent, pulsique ad Senenses, in quorum erant fide, confugissent, eorumque auctoritate restitui in urbem molirentur, altera pars quae tenebat oppidum, ad Florentinos conversa, eorum auxilium implorabat, et oppidum dedere Florentino populo parata erat. Non recipiebatur aperte oppidum, sed auxiliis fovebatur. Quibus indignationibus commoti Senenses, nihil non turbationis quaesituri videbantur. Iam illi quidem legatos arcanis de rebus ad Galeatium miserant; famaue increbuerat sese et urbem illi dedisse, et provocasse Galeatium ad rem etruscam capessendam, non alia de causa quam ut Florentinos ulciscerentur. Ob haec igitur, cuncta suspicionibus redundare coeperunt. Denique, cum de bis rebus ad consilium civium referretur, assurgens Iohannes

Riccus, in hunc modum orationem incepit: "Hic homo signa multa facit. Licet enim in illo de quo haec verba scripta sunt pacis erant signa, in hoc belli, in illo cupienda, in hoc formidanda, tamen nil vetat etiam de tam diversis eadem verba proferrī; nam et hic homo signa multa facit, et quidem magna ac terribilia, nec ullo modo a nobis negligenda. Nam si in Gallia solummodo eius cogitatio versaretur, esset id quidem a nobis nequaquam formidandum.

Nunc autem Senensibus tinitimis nostris et adversum nos iratis sese usque adeo impartiri, spesque ac fiducias eorum suis opibus augere, Lucenses vero ac Pisanos studiosissime sibi vindicare, et ubique per Etruriam eius nomen pullulare atque oriri, signa sunt manifesta illum contra civitatem nostram spes cogitationesque suas convertisse. Nec alienum sane videtur Etruriae coeptum ab illius progenie, quod dudum Iohannes Mediolanensium praesul, huius Galeatii patruus magnus, et postea Bernabos patris germanus aggressi sunt. Habet vero iste facultatem et fiduciam longe maiorem quam sui progenitores habuerint. Ob hanc recentem a nobis Senensium alienationem, considerate huius naturam dominandi cupidissimam et sitim immensam extendendi imperii. Erat sibi ab initio paternum regnum longe amplissimum, cum omnia ferme loca inter Mediolanum et Alpes possideret. Non contentus paterno, Bernabovis insuper regnum concupivit, mirabilique arte sibi illud adiunxit. Huic quoque duplicato imperio non acquiescens, Veronam et Vicentiam cum maxima ditione et innumerabilibus pene oppidis superaddidit; nec his etiam contentus, Patavium urbem cum tota Patavinorum potentia sibi vindicare perrexit. Nec in eo consistit inexplebilis eius cupiditas. Iam Bononiam appetit, quasi haereditariam; iam Apenninum eius transgressa spes, ad Senenses Lucensesque extenditur. Haec igitur intuentes, o cives, insurgere debetis, ac defensionem libertatis vestrae meditari. Neque enim credendum est illum Senas et Lucam concupiscere, Florentiam vero non concupiscere; sed illas habere vult, ut hanc adipiscatur. Illud praeterea considerandum est, non eadem mente contra vos illum venire qua contra civitates alias. Cogitat enim servitutem vos pati non posse, qui libera in civitate nati, non modo non servire, sed dominari aliis consuevit. Itaque, nec vos sub iugo tenere, nec caeteras vicinas urbes tirmiter possidere posse existimat nisi Florentiam magna plaga prosternat, ut, etiam se liberare si cupiat, nullam habeat

[Page 243]

facultatem. His ergo rationibus, illum inimicissimo centra nos esse animo putandum est, ac omni nixu insurgendum ad salutem libertatemque nostram retinendam, et pecuniis et armis et consiliis enixe conandum, quo relictam nobis a parentibus gloriam non amittamus. Nam turpe quidem foret, immo turpissimum, cum maiores nostri ex parva et exigua magnam et opulentam hanc patriam fecerint, nos usque adeo ab illorum viriutibus degenerare, ut haec grandia et praeclara nobis relicta tueri nesciamus, praesertim cum neque pecuniae nobis neque opes desint, libertatem vero non solum pecuniis et opibus verum etiam vitae debeamus anteferre. At enim haec, dicit quispiam, recte mones, ac facere cuncta parati sumus; sed tu remedia nobis ostende. Dicam igitur quae mihi videntur. Primum et ante omnia cavendum censeo, ne illius aut fictis verba aut fronte composita decipiamur. Est enim glitius et reconditus in eo sensus ac profunda quaedam voluntatis dissimulatio, ut in Bernabove prius, mox in Veronensi, inde in Patavino deprehensum est: quos omnes eodem artificio ad extremum pervertit, cum aliud ageret, aliud simularet. Sit igitur in mentibus vestris semper haec fixa immobilisque sententia, nihil illum usque adeo cupere ac moliri quam ut Florentiae dominetur: huiusque gratia illum omnia facere quae facit. Deinde copias iam nunc parandas esse dico, quae contra illius subitos improvisosque conatus queant resistere. A repentinis enim invasionibus maximum nobis periculum imminet, cum et copias habeat ingentes et sit ipse dominus voluntatum deliberati onumque suarum, et momento temporis mandare possit fieri cuius contrarium eo usque simularat. Nobis vero, nisi prius paratae sint copiae ad resistendum, nihil in tempore ageremus: non possunt enim, non possunt subita repentinaque pericula collectis evocatisque copiis propulsari. Paratas iam ad hoc ipsum structasque esse oportet, quo pericula repente supervenientia propulsemus. Viros praeterea deligendos cerseo magna prudentia longaque experientia preditos, qui tamquam in specula reipublicae consistent et sagaciter omnia vigili cura cuncta circumspiciant et attendant. Utilissimum insuper existimo vicinos omnes nostros in amicitia continere. A vicinis enim facultas praebetur nocere volentibus et aufertur. Bononienses vero fovendos auxiliis et in societate conservandos puto. Urbs enim illa, si ab hostibus occuparetur, permagna nobis pericula afferret. Haec omnia non raptim neque trepide, sed qua decet moderatione facienda puto, ne ipsi qui bellum timemus velie inferre aliis bellum videamur. Mittendos etiam censeo in ulteriorem Galliam legatos ad Francorum regem, qui ista denuncient et consilium petant. Facile quidem erit, ut sunt Gallorum animi, vel ex hac sola postulatione consilii mentes quorundam erigere ad Alpes, si expediet, transeundum. Dixi que mihi in praesenti facienda videntur. Vos quod facturum sit optimum recipiatis".

Ea cum dixisset Iohannes Riccius, consedit. Caeteri vero qui in Consilio aderant huius fere sententiam comprobaverunt. Itaque civitas, id consilium secuta, cavere diligentius et circumspicere singula pergebat.

Per idem tempus, in Picentibus atque Umbris permagnae copiae in societatem cogi nunciabantur, mox Etruriam petiturae: quas et observare ne obsessent et sibi coniungere Florentini perrexerunt. Haec copiae, per liiemem coactae, ut primum ver advenit, perusinum agrum ingressae, modo ad Cortonensium modo ad Senensium fines deflexere: gravis profecto vicinitas et quae omnia late turbaret! Ad hos igitur Florentini missis oratoribus, conventiones quasdam inierunt; quae res magnani apud Senenses Pisanosque suspicionem induxit; et quidquid postea per eas copias gestum est, quasi id pactum a Florentinis esset, civitati ferebatur acceptum. Tetigit quoque ea suspicio Galeatium mediolanensem, praesertim postquam Carolus

Bernabovis filius cum his sese copiis coniunxit, et Antonius veronensis nuper dominatu pulsus. Senenses vero, his copiis conterriti, oratores Florentiam misere, varieque tractatum est de controversiis sopiendis et de coniunctione pristina retinenda. Difficultatem rebus afferebat Policianum oppidum, quod neque desereri cum honestate, neque retineri posse salva Senensium amicitia videbatur. Nec una eademque mens civium erat, cum alii dimittendum omnino oppidum existimarent, quo Senenses in amicitia tenerentur, alii nequaquam dimittendum, sed retinendum conservandumque censerent, utpote Senensibus, aliis quoque rebus infensis, ne si illud recipiant, quieturis. Erant etiam ferociores quidam, qui mittendas in Galliam copias, et Patavino, qui tunc a Mediolanensi premebatur, opem ferendam existimarent. Per hanc variationem sententiarum, quamquam frequenter agitentur Consilia, nihil tamen constituebatur. Inter haec, Galeatius Patavium cepit. Quod postquam Florentiae auditum est, duplicata suspicione certissimum bellum expectabatur, et magis quam antea de conciliandis Senensibus cura subibat.

Erant Florentiae policianenses legati; qui cum variationem voluntatum civium intellexissent, quod alii recipiendum omnino oppidum, alii nec recipere. dum nec auxiliis fovendum censerent, docti, ut creditur, a fautoribus suis, ad aerarium profecti, Policianum oppidum in bonis Florentini populi scribi referrique iusserunt, mandatum allegantes quod ad dedendum id oppidum habebant. Quae vero in bonis populi scripta sunt, ea sine decreto populi alienari non possunt. Policianum igitur per hunc modum receptum est. Ea receptio quoque modo facta plurimum irritavit Senensium animos, quasi parum integra fide per contumeliam atque iniuriam oppido sibi adempto. Nec posthac iras texere aut pepercere querelis, aperte iam Mediolanensis potentiam asciscentes. Ipse quoque Galeatius conqueri tunc primum coepit adversus Florentinos, quod Bernabovis filium et Antonium veronensem inimicos suos eorum opibus auferent; nec multo post, quasi pararentur sibi insidiae, Florentinos omnes ex oppidis urbibusque suis pepulit. Quae postquam Florentiae audita sunt, nulli fuit dubium quin bellum adesset, ac parandas iam inde copias quibus illi resisteretur omnes censebant, simulque in ulteriorem Galliam mittendos legatos, qui aliquem principum contra huius potentiam excirent, et Iohannem Augum Bernabovis filio coniungendum, mittendosque simul in transpadanam Galliam ad paternas amicitias clientelasque concitandas.

In medio apparatu futuri belli, Petrus Gambacurta Pisanorum princeps Florentiam venit, et quasi communis amicus, monendo atque boriando, Florentinuni populum ad curam pacis revocavit, tantumque valuit auctoritas eius viri, ut arma iam sumpta e manibus extorqueret. Foedus in triennium firmatum, in quo Mediolanenses et Florentini et Senenses uno simul vinculo colligati sunt. Ictum est autem id foedus Pisis, auctore Gambacurta, legatis singulorum in eo loco coeuntibus approbantibusque post satis longam disceptationem.

Per haec ipsa tempora, Urbanus pontifex e vita migravit, vir a simoniaca purus labe, caeterum protervus natura atque perversus: ei Bonitacius in pontificatu successit. Foedus Pisis ictum Hcet magnam spera ab IIntio praebuerit Florentinis, tamen per brevem habuit sedationem belli. Paucis siquidem mensebus transactis, maiores sunt quam primo renovatae suspiciones. Galeatius enim procura tam sui necem a Florentinis querebatur; idque per literas quibusdam proceribus et civitatibus significavit. Conquerebatur etiam acerbe, quod Iohannes Riccius publico florentinorum consilio eum notasset, quasi fraudulentum hominem atque infidum, et quod eius in Bernabovem perfidiam exprobrasset, ab coque perinde quasi ab hoste cavendum esse monuisset, audient civitate et approbante. Referebat etiam ad fidem principum orationis illius fuisse: Hic hoino signa multa facit et quaedam afigebat, quo suspicionem illam suam procuratae necis augeret. Hinc abrepta occasione, cunctos Florentini nominis per oppida ac loca sua versari commorari in posterum vetuit. Quae ubi Florentiae audita sunt, nulli fuit dubium quin bellum adesset, et omnis spes unquam futurae pacis

in tanta vacillatione et incostantia perderetur. Placuit tamen ad calumniaa eius respondere, ne forsitan taciturnitas conscientiam arguere videretur; nec sibi solum, verum etiam ad Venetos et Genuenses et Pisanos Hteris missia, quae de procurata morte scripserat magnifice refutata sunt; non enim esse moreni Florentini populi veneno adversarios necare, sed armis aperte, cum expedit, bellum inferre; venenis autem et proditionibus uti tyrannorum esse, non populorum; sed ipsum causam belli quaerere, et ea fingere quae novit vera non esse; quod autem cives florentinos oppidis ac locis suis pepulerit, se contra facturos esse; itaque publico edicto invitare omnes suos, ut libere commorari Florentiae coeterisque urbibus Florentinorum possint.

Inter haec, omnia maioribus ubique suspicionibus redundare coeperunt. Senenses quidem et Perusini foedus Pisis iclum ratum habere noluerant; Galeatius vero civitatis oratores ad regem Francorum proficiscentes per viam capieidos detinendosque curaverat. De his omnibus querelae civitatis nomine referebantur ad Petrum Gambacurtani, qui auctor ac suasor foederis ineundi fuerat, Sed ipse vir bonus sincerique animi, quantum valebat et poterat, turbulentis rebus medebatur; et satisfaciebat quidem Florentino populo rectitudine iudicii ac bona voluntate. itaque Mediolanum proficisci volentem ad haec expostulanda Florentini retinuerunt, formidantes illius statui et Pisanorum libertati. Multa tamen et per hunc ipsum virum et per alios eo ipso tempore cum Senensibus agitata sunt, conantibus Florentinis, si qua possent, ad veterem amicitiam reduci; atque his de rebus saepius oratores missi, etiam cum oblatione relinquendi Policiani in manibus sociorum. Haec et per se et per legatos Bononiensium

caeterorumque amicorum Florentini quaesiverunt ; sed cuncta incassum, adeo Senensium animos indignatio exacerbaverat, praesertim cum haud multo prius, facto et opera Florentini populi, per Iohannem Augum et copias in societatem coactos se impetitos cognoscerent, ut metu ad amicitiam Florentinorum redire compellerentur. Sed iique oblata humaniter neque minae terroresve profuerunt adversus mentes Senensium obstinata indignatione saucias. In Perusinis quoque motus erat non dissimilis, conquerentibus iampridem, quod eorum exules a Florentinis foverentur, quodque latrones in societatem coacti Florentinorum opera eos offendissent. Et iam arces quaedam per prodicionem tentatae dicebantur, ut Miniatis oppidi et Anglaris; et in Aretinis motus quidam conciti per Angelum Tarlatum Petramalensem et Bartholomeum eius agnatum. Ita bellum, etsi nondum erat, tamen haud dubie parabatur. Inter haec, rex Francorum per oratores suos nunciavit Florentinos protegere ac tutari velle. Ob haec autem duo postulabantur : primum, ut civitas Clementem ut verum pontificem romanum in spiritualibus sectaretur; secundum, ut donum aliquod annuum census nomine regi dare institueret, quo apparere i protegendis tutandique ius regi incumbere. Utrumque magno animo negatum est regi, quoniam alterum vacillationem fidei, alterum diminutionem libertatis continebat. itaque maluit florentinus populus suis propriis viribus bellum periculosum et maximum sustinere, quam illa regi concedere quae erant contra dignitatem ; nec, postulantibus regi oratoribus ad suum arbitrium pacem remitti, consensit, ob earumdem rerum suspiciones. Demum vero, cum hinc inde exarsissent animi, Galeatius per literas suas bellum indixit. Exemplum earum literarum hic subieci. "Galeatius Florentinis. Pacem italicam omni studio hactenus indefessa intentione quaesivimus, nec laboribus percepimus nec pensae. Optabamus enim, quod, lassata longaevis guerris, Italia semel temporibus nostris in pace quiesceret; idque tanto animi fervore flagravimus, ut nonnunquam per malos interpretes

[Page 246]

vitio nobis adscriptum fuerit quod humanitate et charitate facere nitebamur. Sed omnia frustra tentavimus, praevalentibus consiliis reproborura. Maluit enim, non dicimus magnifica vestra communitas, de qua nihil tale opinari possemus, sed paucorum arciguelphorum vestrorum seu rabies seu diffidentia male fundati et tremuli status sui, qui florentem illam civitatem sub libertatis specie tyrannizant, guerram quam pacem eligere, et pacis indignam patriam et Italiam pro magna parte strepitibus bellorum involvere, violatis (quod execrabilius est) in grande damnum et inaestimabilem iacturam magniticorum filiorum nostrorum, Seneasium et Perusinorum, ignominiamque nostram (occulte primo, quantum fieri potuit, et tandem palam), foederibus universalis ligae, quae fuerat longis tractatibus et validis solemnitatibus consumata. Utinam in ipsos solos et non in alios pacis avidos, et in ipsorum capita et non in ipsam miserandam patriam detestabilia haec sua Consilia et opera redundarent 1 quibus, praeter naturam nostram et omne nostrum propositum, ad ulciscendum illatas filiis et amicis nostris contra conventa ligae foedera innumerabiles offensas, adversus tyrannizantem arciguelphorum vestrorum statum, a die praesentationis liuius nostrae diffidantiae, in antea necessario provocamur".

Ad has literas prolixius duriusque responsum est a Florentinis cum singulorum capitum reprobatione ; pacem omni studio quaesivisse scribere eum qui nihil aliud quam bellum per omnem vitam fuerit meditatus; qui nuper Veronensem fractum Patavini adverso praelio repente bello armisque invaserit, tingens illum contra se insurgere velie qui vix propria moenia poterat a priori hoste defendere; Patavino autem qui cum se coniunxerat ad Veronensem evertendum mox simili nctione bellum intulerit atque oppresserit; qui gener socerum, nepos patruum mirabili impietate prodiderit; qui non absimili fictione, causam belli quaerens, vix siccatis adhuc foederis pisani literis, necem sui procuratam in Consilio Florentini populi simularit, quo pacem rumperet, bellum inferret; nunc foedus violatum a Florentinis dicere, cum Florentini quidem ad unguem servarint, ipse vero, priusquam conclusum fuerit, de illius violatione cogitarit, qui spe vana inflatus, regnum Italiae speret atque affectet; se quidem fuisse paratos iuris disceptationi stare; sed quoniam non iure, sed bello et armis invadantur, viriliter repugnatos ; nam, quod potentioribus quibusdam indicat bellum, non universae civitati, in eo apparitum esse quam stulte crediderit malis suasoribus, cum unanimem sit civitatem totam ad refringendum eius conatum reperturus. Atque ita bellum magno elatoque animo est a Florentinis receptum. Id bellum coeptum est nonagesimo anno supra mille trecentos, medio quasi vere. Duravit autem fere annis duodecim, quamquam intercessit nonnumquam pax, veruni ita infida ac suspecta, ut vix ab armis discederetur, ac resumeretur confestim bellum, ut distincte per singulos annos deinceps ostendemus.

21.

[Page 247]

Liber decimus

BELLUM mediolanense quod nunc scribere aggredimur, tantis opibus lantaque contentione animorum a florentino populo gestum est, ut procul dubio bellorum omnium quae is populus unquam gessit maximum sit existimandum; nam et civitas per id tempus viris opibusque maxime florebat, et nitebatur adversus potentissimum hostem, cuius magnitudo domini instar regni cuiusdam per Italiam habebatur. Nec nostratibus modo certatum est armis in eo bello; sed magnos insuper exercitus potentissimosque duces ex Gallia et Germania Florentini exciverunt, ut admirandum sit populum unum ad tantas res gerendas vel magnitudine animorum vel opibus suffecisse. Causas vero ac semina huius belli superiore libro expressimus. Initium vero gerendi in hunc modum fuit. Equites ac pedites magno numero Senas convenerant paulo ante indictionem belli. Venerant autem partim ex Gallia, per Lucenses et Pisanos paulatim transeuntes: partim ex agro piceno, in Perusinos prius transgressi, cum exules a Florentinis palam adiuti redire in urbem nitebantur, mox ex Perusinis in Senenses transierant. Cum igitur bellum movere decretum esset, hostium equites ad tria millia, pedites autem ad mille quingentos, Senis profecti, non procul ab ea urbe prima die constiterunt. Duces vero equitatus erant Iohannes Actii ex Ubaldinis et Iantedesco nepos Saconis, dudum Aretinorum tyranni. Erant vero ambo praestantes bello viri, amboque florentini populi inimici; quippe et ubaldinae gentis castella Florentini per superiora tempora everterant, et Sacorvis filiis Bibienam primo, mox caeteras quas tenebant arces abstulerant. Profecti igitur Senis, ut diximus, ac ea die intra fines Senensium commorati, ubi nox advenit, iter arripientes, transmisso monte qui Lucus dicitur, per superiorem Arnun descenderunt. Promiserant enim quidam oppidum illis prodere quod iuxta flumen Arni existens a patrono civitatis nomen habet. Et voluerunt proditores portam capere; sed deterriti oppidanorum concursu et fortuito adventu quorundam auxiliarium, desperata re, ab incepto destiterunt. Unus etiam eorum, dissimulato itinere, ad hostes transfugit, conatumque in irritum cecidisse ostendit. Ea igitur spe destituti hostes, per superiorem Arnun profecti, in fines Aretinorum transierunt, praedis ac rapinis omnia foedantes. Inde per Ambram fluvium in fines Senensium reversi sunt. In his vero locis consistentes, discursiones et bellum tumultuosius intulerunt. Adversus hunc repentinum motum quamquam non satis parata civitas erat, tamen quaecumque potuit equitum ac peditum subsidia in Aretinos misit, quo conatibus hostium obviaretur; non gebellinae factionis homines iam per ea loca sese plurimum erexerant, novosque fieri motus affectabant, studio magis partium quam ulla probabili ratione inducti. Inter hos eminebant maxime gentiles agnatique Saconis dudum Aretinorum tyranni, quibus castella quaedam et oppida ex vetere fortuna supererant, magna eque eorum clientelae et amicitiae per agrum aretinum vigeant. Hi ergo, statim ac motum est, praecipue arripuerunt

[Page 248]

bellum, et suarum partium homines in spem maximam erexerunt. Itaque, haud multo post et defectiones aliae fieri coeptae sunt, et Licinianum oppidum nobile quod Florentini tunc possidebant, ad hostes defecit.

Per idem fere tempus, adversus Bononienses, qui erant Florentinorum socii, motum est bellum. Galeatius enim, missis repente copiis, alio exercitu Bononienses invasit. Praeerat autem huic exercitui Iacobus Vermis veronensis. Erant et alii cum illo ductores; sed summa rerum ad Iacobum referebatur. Hi omnes, magno tumultu bononiensem agrum ingressi, oppida quaedam expugnarunt, caeterisque subinde terribiles imminabant. Bononienses autem, in eo periculo constituti, haec Florentiam celeriter nunciarunt, et auxilia poposcerunt. Itaque Florentini, multis de rebus solliciti, uno eodemque tempore et de resistendo adversus propinquos hostes et de sociorum tutela curam suscipere cogebantur.

Iohannes Augustus, inclitus ea tempestate dux, cum florentino populo militare consuetus, in Apulia per hoc tempus degebat. Hunc igitur confestim evocare placuit, et simul ad Rainaldum Ursinum egregiae potentiae hominem magnumque bello ducem respicere, eumque cum suis copiis arcessere imperiumque totius belli per Etruriam sibi uni polliceri; in agrum item picenum mittere ad milites alios conducendos. Et Augustus quidem, celeriter ex Apulia movens, satis mature advenit, statimque ad Bononienses missus est; magna enim ac praecipua Florentinis erat cura Bononienses in societate retinendi. Rainaldus autem Ursinus in Etruria expectabatur; qui cum apparatus fecisset omnes ac iter ingressus foret, doio ac prodicione quorundam apud Aquilam urbem interficitur. Eius viri interitus multa turbavit; sed adfuit medicina haudquaquam dispar, quod apud hostes quoque Iohannes Actii, qui erat praecipuus belli dux, haud multo post concepto in castris morbo ac Senas relatus, diem obivit.

In Bononienses vero cum pervenisset Augustus, coactis in unum Florentinorum ac Bononiensium copiis (ad quatuor millia equitum fuerunt, peditum autem duo millia), ad hostes duxit. Nec expectaverunt hostes; sed deserta obsidione castelli Praemalcore quod tunc obsidebant, in mutinensem agrum se receperunt. Augustus, pulsus hostibus, reducere castella prius amissa in potestatem Bononiensium nitebatur; et erat quidem optima spe bello in his locis superando Habebat vero secum ad terrorem hostis Carolum Bernabovis filium et Luchinum ex eadem familia ortum, ad quos imperium Mediolani successione legitima spectare dicebatur. Constituerat autem, redactis in potestatem castellis primo amissis, in Mutinensium lines transire, indeque adversus Mediolanensem bellum inferre.

Inter haec, maior cura Florentinos detinebat. Non enim, si in Etruria resisterent, neque

si Bononiensium tinibus repulissent hostem, satis esse putabant ; sed ardebant animi cupiditate mirabili caput ipsum hostile per Galliam invadendi. Quare, missis in Germaniam legalis, Stephanum Bavariae ducem, magnis pecuniis magnisque praemiis ostensis, ut transiret in Italiam commovebant. Franciscus quoque carariensem filium, qui capto parente in Germaniam se receperat. Florentini excitabant, ut ad recuperandam dominationem paternam in Italiam reverteretur. In Galliam quoque transalpinam legatione alia missa, Iacobum Armeniaci comitem, bello insignem virum, magnis propositis praemiis evocabant. Utrobique infinita quaedam vis pecuniarum a Florentinis impensa.

Dum haec per Galliam et Germaniam providentur, bellum nihilo segnius in Etruria gerebatur. Hostes enim castella insuper quaedam aretini agri ad defectionem coegerant, tandemque munitissimam arcem cui nomen est Battifolle, tribus passuum millibus ab Aretio, per prodicionem occuparunt. Cum enim messis esset, ac oppidani metendis colligendisque segetibus intenti se populariter extra oppidum effudissent, presbyter quidam, invitato ad epulas custode arcis, illum vi illata detinuit, ac turrim ingressus (erat enim celsa et egregia in arce turris), hostes vocavit, eiusque venientibus arcem atque oppidum tradidit. Oppidani omnes capti, bonaque eorum direpta fuerunt. In hoc igitur castello stationem habentes hostes, ac ex propinquo loco die noctuque Aretio imminentes, et usque ad moenia assiduis prope discursionibus infestantes, maximum in discrimen civitatem coniecerant. Adversus huiusmodi periculum

[Page 249]

illud maxime remedium fuit, quod cives aretini non secus pro tutela urbis quam pro vita et pro sanguine decertabant. Cum enim dux esset hostium Saconis nepos, cuius pater atque avus gebellinae factionis princeps in Aretinis fuerat, non tam Florentinorum statutus quam partium studia incensis animis agebantur. Itaque et custodire urbem et vigilias impigre obire et cuncta sagaciter providere nunquam cessabant. Gebellinis autem omnibus arma ademerant, neque quenquam eorum nisi per diem exire domu patiebantur. Per hunc modum urbs illa ex maximo periculo ac pene ex hostium faucibus erepta est atque servata. Premebatur tamen intolerabili bello. Nam post Battifolle occupatum ab hostibus, frequenter castella diversarum partium labe polluta rebellarunt, ac bellum urbi praecipue intulerunt.

Nec vero Florentini interea segnes aut trepidi erant; sed apud Colle et Bonitium coactis copiis, Senenses ab ea parte usque ad moenia urbis infestabant. Itaque Senae et Aretium et ager florentinus qua Senas spectat laborabat, et erat pluribus simul locis mirabili contentione implicatum bellum. Haec quamquam erant magna laborisque et imponsarum plena, tamen non tantam pro his curam florentinus populus suscipiendam censebat, quantum pro iis quae ex Gallia et Germania ad opprimendum hostem ventura auxilia mente et cogitatione providerat. Intelligebat enim, si bellum solummodo in Etruria sibi illatum repelleret, fore ut longitudine belli civitas conteretur; hostis quippe, si per Galliam in pace degeret nec domi bellum sentiret, perpetuo suffecturum ad belli sumptus in Etruria suppeditandos; sin autem per Galliam pateretur bellum, pecunias illi faciliter defuturas et pericula maxima novo in dominatu subiturum. Domi igitur ut hostis belli periculaque sentiret necessarium videbatur. Hoc itaque Consilio Florentini, per legatos suos semel atque iterum missos, ex Gallia simul et Germania exercitus et procures ad transeundum Alpes veniendumque in Italiam adversus hostem, magnis pecuniis magnaue praemiorum ostentatione excitabant.

Et res quidem in Germania agitatae prosperum finem habuere. Veniens enim Franciscus carariensis cum Germanorum equitatu, mirabili celeritate et audacia Patavium ingressus est, eamque urbem plaudentibus civibus suis statim recepit, praeter arcem quae, licet amissa urbe, pro Mediolanensi tenebatur. Hoc vero ubi auditum est, confestim Iohannes Augus cum Florentinorum Bononiensiumque exercitu mutinensem agrum transgressus, Rhegio ac Parmae terribiliter imminebat, circa Padum inferens tumultuose bellum, ne valeret hostis Patavium ad succurrendum auxilia mittere. Nec multo post dux Bavariae cum Germanorum exercitu supervenit.

Hac igitur insigni plaga percussus Mediolanensis, domi et in Gallia laborare coepit. Amissa enim Patavio maxima urbe, Verona quoque et Vicentia vix in illius potestate consistebant, ad omnem motum trepidae et incertae ac rerum novarum plurimum avidae. Nam Verona quidem, publice sumptis armis, antiquos dominos palam invocaverat, et Vicentia vix et anxie continebatur. Quod si tunc vivus fuisset Antonius veronensis, auper a Galeatio dominatu pulsus, suas et ipse urbes pari terrore recepisset; sed ille interierat, relicto filio admodum parvulo. Id unum populos continuit, quod caput deerat, ad quod summam rei referrent; et simul dux Bavariae a Veronensibus expectatus debito tempore non venit. Itaque, deficiente spe, cives qui insurrexerant, discordes inter se et alia alii volentes, seditionibus et armis concertare coeperunt, donec altera pars, vocatis Galeatii ducibus et intra urbem receptis, causa fuit ut cum pernicie civitatis et direptione urbis omnia subverterentur.

Haud multo post Stephanus Bavariae dux per oratores suos Florentiam missos excusationem proposuit, quod Veronensibus opem ferre opportuno tempore nequivisset ; impeditum enim se fuisse inquit dum in Italiam properaret, cum a ducibus Austriae tum a praesule aquilegiensi; ac per ea impedimenta factum esse, ut Verona, quae iam ad ipsius expectationem ab hoste defecerat, amitteretur. Id vero se gravissime ferre testatus est, inque capita illorum se relaturum esse dixit, qui liane sibi contumeliam intulerint. Conquestus est etiam adversus Venetos,

[Page 250]

quod, cum per tarvisinum agrum iter faceret, inhospitaliter nimium ac dure Tarvisii

portas sibi clauserint, nec se cum paucis quidem cotnitibus recreandi sui causa intrare oppidum permiserint. Inter has difficultates, laetari tamen se dixit, quod adventu suo Patavium sit conservatum; nam, absque sua exercitusque sui praesentia, servari urbem illam nequaquam potuisse, tenentibus intra urbem hostibus munitissimam arcem, et multitudinem copiosam extra cogentibus ad invadendum; esse vero consilium suum non prius exercitus Patavium educere quam arx recepta fuerit; nam periculosum id foret, cum, simili ac traduxisset alio copias, accedere hostis ac per ipsam arcem invadere urbem valeret: quamobrem se continuo oppugnare arcem, ac sperare brevi in potestatem esse venturam; interim vero darent operam Florentini, ut exercitus quem Iohannes Angus citra Padum habet, cum suo exercitu coniungatur; simul enim coniunctis exercitibus, ubicumque voluerint per hostile solum castra facturos; separatis autem, utrosque imbecilliores fore; praeterea se novos milites ex Germania expectare; quare pecuniis opus esse, cum pro bis qui iam venerint militibus, tum pro his qui expectentur; nam se quidem ac domum et familiam suam gratuito militare velie, nec pecunias pro his poscere.

Haec et huiusmodi dieta sunt a legatis. Responsum vero his datum est in hunc maxime modum: "Displicere Florentinis impedimenta duci illata, ac maximum dolorem suscepisse de Veronensium casu, sed adhuc superesse maximam spem in illis civitatibus, cum quanto magis eas laeserit hostis, tanto inimiciores sibi illas effecerit; quod suo adventu conservasse Patavium affirmet, id et credere et gratias agere; quod vero morari circum arcem statuerit, nec prius in hostem proicisci quam arx fuerit recepta, id quidem consilium nequaquam probare; maximum enim ducem cum florentissimo exercitu circa oppugnationem unius arcis desiderare, inutilissimum esse; Frahiscum enim carariensera cum multitudine patavini populi et cum aliqua parte militum satis esse ad arcem oppugnandam et urbem tuendam; ducem cum suo invictissimo exercitu in Vicentinos Veronensesque tran sire debere; facilia quidem sibi futura omnia, si celeriter trepidos titubantesque adoriatur; quod si differat ac tam praeclaram facultatem labi sinat, confirmabuntur interea urbes stabilitatemque recipient; exercitum vero qui sit citra Padum transire ad eum nequaquam posse, maximis fluminibus Pado et Athesi interfluentibus, qui neque navibus per hostile solum, neque vado transmitti ab exercitu valeant; nec sane minus utile videri, si bifariam hostis infestetur quam si uno loco solum, cum ipse quoque bifariam partiri vires, ac pluribus simul locis subire pericula compellatur; pecunias vero quas solvisse oportuit, eas iam pridem fuisse persolutas, utque ipse bene novit, pro malori longe exercitu quam ipse adduxerit; quare, properent modo in Vicentinos Veronensesque ducere; civitatem, cum tempus fuerit, de pecuniis cogitaturam".

Cum huiusmodi responso legati remissi. Caeterum ille, sive metu sive indignatione, in proposito suo perstitit. Itaque, differendo primum, mox detractando, ad extremum vero aperte negando, exire in hostes nunquam consensit. Hac igitur mora intercedente, motus omnis in Veronensibus Vicentinisque resedit; exercitusque citra Padum nuper missus in Bononienses remeavit, initio orto ob equitibus Bononiensium, qui conquesti stipendia sibi non solvi, domum redire constituerunt. Id vero cum facerent, nec Angus quidem dux cum reliquo exercitu stare in hostili solo confisus, retro ducens, in fines Bononiensium rediit. Per hunc modum coepta adversus hostem, prospera quidem ac plena spei bonae, frigere quodammodo ac debilitari coeperunt; adeoque conversa res fuit, ut qui paulo ante de mina hostis cogitabant, ne ipsi paterentur ruinam formidarent. Tenebatur vero ab hostibus Patavii arx, et quamvis oppugnata fortiter, resistebat. Copiae vero hostiles circa Vicentiam et Veronam multae convenerant. Dux autem Bavariae, indignatione concepta, quasi opera sua non satis grata forent, nec postulatae sibi pecuniae traderentur, deserturum se cuncta et in Germaniam abiturum minabatur. Sollicita igitur pro his civitas, cuncta facere decrevit quibus Patavium servaretur. Quare, et pecunias insuper duci tradere coisensit, quo ille saltem quoad arx caperetur permaneret,

[Page 251]

et nova Patavium auxilia mittere festinavit, iam plurimum ambigens de barbari hominis fide, a quo etiam non nihil arcane agitar! cum hoste deprehenderat. Sed erat in transmittendis auxiliis difficultas maxima, quoniam ferrariensis Albertus Galeatio foederatus nulla transire auxilia per sua loca permittebat. Tenebat autem usque ad Htus Adriae. Restabat ut mari copiae mitterentur, ex urbe Ravenna ad fossas clodias navigaturae; sed neque naves aderant, neque Veneti ea se inimicitia adversus Mediolanensem onerare volebant. Et in Gallia quidem huiusmodi conditio rerum erat.

In Etruria vero enixissime gerebatur bellum, et erat, ut supra diximus, locis pluribus varie implicatum. Florentini tamen praevalere videbantur; quippe Mediolanensis, domi percussus, non eadem qua prius aiacritate subsidia in Etruriam submittebat. Quare Florentini, maioribus subnixi viribus, usque ad moenia Senarum hostes faticabant, ab ea maxime parte quae ad Staggiam et Colle et Bonitium spectat. Praeerant autem Florentinorum militibus Donatus Azzarolus eques florentinus et Biliottus Biliotti. Equilatam vero habebant optimum ex italicis et germanis equitibus. Uux autem militiae nemo unus omnibus praesidebat; eaque erat causa cur non continuo castra in hostili iacerent, sed propinquis Florentinorum oppidis pro castris uterentur. Intra urbem vero Senarum caritas erat annonae, et pesti s eodem tempore populum affligebat; nec eadem voluntas omnium erat civium. Multi bellum contra vicinos susceptum et Mediolanensis adhaerentiam improbabant. Quas ob res seditione inter cives coorta, deventum est ad arma; parsque nobilitatis pulsa cum suis omnibus castellis florentino populo adhaesit, bellumque urbi Senarum intulit. In bis Orlandus Malavolta et agnati omnes et alii quidam ex praecipuis familiis Senensium fuere.

Per hoc ipsum tempus legati Bononiensium tres Florentiam venerunt. Erant vero ex

praecipuis magistratibus delecti homines. Causa vero legationis fuit, quod iam plane fatigati Bononienses ac futuram sumptuum magnitudinem horrentes, deponere bellum et qualemcumque potius recipere pacem cupiebant. Hi, cum audientiam civium florentinorum a magistratu postulasset sibi exhibita esset, in hunc modum verba fecerunt: "Si eadem opulentia nobis foret, o Florentini, quam in vobis conspicimus, animus certe non deesset ad perseverantiam belli, quippe et fortis est populus noster ac manu promptus, et celsi profecio animi in periculis capessendis; et in hac quidem parte nemini uni populorum Italiae civitas nostra concedi. Pecuniosi vero (quod fas sit dicere) nequaquam sumus ad comparisonem vestri. Non enim eo ingenio sunt homines nostri, ut industria multa in acquirendo intantur, nec ulli eorum per Galliam et Britanniam negotiaturi discursant; simplices magis homines ac suis rebus contenti, eo quod habent domi laetis animis perfruuntur. In huiusmodi autem moribus, opulentia non fit, quam industria parit, diligentia exauget. Cum igitur bellum per hoc tempus non lacertis sed pecuniis geratur, et magnitudo contentionis maximos efflagitet sumptus, impar tanto dispendio, bononiensis populus veniam precatur. Hactenus enim quantum potuit suffecit; iam amplius sufficere nequaquam valet. Itaque, ne socii taciturnitate nostra decipiantur, hoc ipsum facere notum vobis ante tempus decrevit; nam honorum sociorum esse putat nihil vel dissimulare vel occulere, nec astuto Consilio sed bona fide incedere. Cunctis igitur apud nos trite discussis, non videmus supra tres menses in his quibus nunc sumus expensarum oneribus perdurare posse. Quamobrem, videretur nobis hoc medio tempore totis viribus annitendum, ut vel victoriam de hoste vel pacem honestam, si lieti potest, consequamur. Pacem enim, si bona sit, communiter recipiendam suademus; transacto autem eo tempore, si duret bellum, non videmus supra noningentos equites mercede conductos ac certum aliquem peditum numerum in communem societatem posse conferre. Quod si malora subsidia bellum poscit, nec ista sufficiunt quae afferre valemus, pecunias mutuo nobis date, ex fide, cum poterimus, reddituris. Sin vero nec ista vultis, rogant vos Bononienses, ut, cum bona venia vestra, sibi liceat pacem et concordiam per se ipsos quaerere, ac onus belli deponere quod ferre non valent, in fraternitate et amicitia vestra omni modo perseverent. Haec denunciare vobis missi sumus".

[Page 252]

Ea cum dixissent legati, finem dicendi fecerunt. Percussit animos cunctorum ea denunciatio, et quasi fundamenta rerum labi visa sunt; nimis enim necessaria illorum societas ad bellum videbatur. Spatio igitur ad respondendum sumpto, cum ras in Consilio mature agitata fuisset, tandem legatis in liunc modum florentinum magistratus respondit: "Nos quidem, o viri bononienses, quaecumque significatur a sociis de statu rerum suarum commendare solemus. Aut enim prospera sunt quae significantur, et una cum illis laetitiam sumimus; ut adversa, et una cum illis remedia cogitamus. Sine sociis autem de re sociorum constituere non licet. Atque nos hi sumus, qui semper de vestro populo magnam et egregiam opinionem habuimus, et supra quam fortem ac manu strenuum etiam opulentum existimamus; maximam enim civitatem ac rebus omnibus affluentissimam multis divitiis abundare par est. Neque vero tam facultatem erogandi deesse populo vestro credimus quam voluntatem. Sunt enim pergraves omnibus belli sumptus, sed praesertim populis ac multitudini, quae futura pericula non discernit. Verumtamen, ut medici quos curant aegrotos urere interdum ac secare compellunt et partem corporis cum dolore abiicere, quo caetera conserventur, gubernatores reipublicae futurum periculum, instar medicorum, praevidentes, etiam cum dolore cogere debent populos partem facultatum suarum pro conservatione caeterarum partium erogare. Amissa enim libertate, in potestatem victoris omnia transmigrant, et insuper dedecus et infamia servitutis adest, quae etiam morte est a generosis hominibus repellenda. Atque illud palam est, in hoc bello principaliter ab hoste civitatem vestram impeti quam nostram, non quod odium sit dispar, sed quod Bononiam in potestate maiorum suorum fuisse iactat, et quasi haereditariam illam reposit; ex quo fit, ut nos magis vobis auxilium feramus. Paci vero ac promissionibus eius quam confidere possitis, vos ipsi existimate per exempla Patavini et Veronensis ac caeterorum quos fidei suae credentes fraudulenter pervertit. Nihil tamen cupit magis quam vos a nobis disiungere. Vidit enim, stantibus simul civitatibus, nocere non posse; separatas vero, vel deceptorum se facile, vel oppressorum conludit. Quid igitur prudei viri facere debent? Nonne in contrarium niti quam hostis affectet, ut, cum ille in separatione interitum, vos in coniunctione unicam salutis viam existimetis? Enimvero, non valet bononiensis populus onera belli perferre? at longe malora feret, si libertatem amittet; quae enim nunc gravia videntur, tunc levia fuisse putabuntur. Verum, haec mala infanda ne experiri vos sinat divina benignitas! Quod autem ad pecunias mutuo postuias attinet, cogitare debetis quanta sint onera civitatis nostrae; nos enim, ut scitis, totum onus etrusci belli sustinemus, sine ulla participatione sociorum. Per Galliam vero quis nescit quam incredibilia sint profluvia impensarum nostrarum? Itaque, mutuo postulare a nobis nec honestum nec tolerabile est. Illud vero nequaquam suendum nobis videtur, quod huiusmodi colloquia per vos iudicia inimicissima sunt utilitati vestrae. Nihil est enim quod tam alere bellum possit, quam si audierit hostis altera civitatum nostrarum iam esse defessam, ac de omittendis belli oneribus et de qualicumque pace cogitare. Tunc enim spem nimirum suscipiet, tunc se attinet, tunc enixius perdurabit. Itaque, supprimendae sunt huiusmodi cogitationes et voces, ac ut hostis ipse pacem appetat expectandum. Multa sunt enim quae nobis spem optimam afferre debeant; recuperatio Patavii, Germanorum praesentia, copiae insuper nostrae cifra Padum existentes. Ex Gallia quoque transalpina magnas copias esse venturas ad ruinam hostis irrecuperabilem expectamus. Victoria profecto in manibus nostris est, nisi per socordiam illam abiiciamus. Quare, ut decet fortes

viros utque nomen ac fama civitatum nostrarum flagitat, cebo et invicto animo incumbendum est ad bellum ; nec illud tribus mensibus, sed vel ruina hostis, vel postulata ab eo pace, quae communis civitatum nostrarum sit, metiendum. Aliter vero si fiat, non tam pacem quam servitute sub nomine pacis expectate".

Legati cum hoc responso abierunt. Quae cum domi retulissent, quasi rationibus vieti, Bononienses constantius quam ante perseverarunt in foedere ac viriliter bello incubuerunt. Post haec Florentini omne studium converterunt ad Patavium conservandum ; quod ut

[Page 253]

facere possent, summa ope nixi sunt Albertum ferrariensem sibi conciliare et a coniunctione Mediolanensis disiungere; idque tandem assediti sunt, opera maxime Guidonis et Hostasii Ravennae dominantium. Pace enim inter illiim et Bononienses facta, itinera patefecerunt; moxque Augus magna multitudine Patavium missus, opportuno tempore ad opem ferendam adfuit. Nam dux Bavariae iam abierat; hostis autem, coactis in unum viribus, Patavio imminebat. Adventu novorum militum quos Augus adduxit, omne periculum depulsum est.

Et dux quidem Bavariae in Germaniam rediit, nec inimicis nque amicis satis probatus; in eo tamen procul dubio utilis, quod per illius praesentiam factum est, ne Patavium ab hostibus recuperaretur. Non enim retenta fuisset ab initio illa civitas, nisi ipse cum suo exercitu supervenisset. In caeteris vero, cum multum nocere potuisset hosti, vel noluit vel nescivit vel non ausus est.

Per extremum eius anni, Iohannes Augus militiae dux cum his quae Patavii convenerant Florentinorum et sociorum copiis in hostem profectus, per vicentinum veronensemque agrum castra pluribus locis fecit; sed urbes iampridem confirmatae et insuper militum praesidiis affatim structae, nullam motus alicuius significationem dederunt. Quare, aliquod tempus per ea loca moratus dux, cum fructus nullus appareret, ac suspiciones quaedam in castris exortae forent adversus faventinum Astorgium, qui cum suo equitatu erat in eadem militia, redire Patavium constituit. Atque in hiberna deducti milites, finem belli eo anno fecerunt. Altero dehinc anno, qui fuit nonagesimus primus supra mille trecentos, maximi insuper motus et quanta nunquam prius certamina extiterunt.

Florentini, post ducis Bavariae recessum, spem atque animum converterant ad Gallorum in Italiam transitum. Miserant enim iampridem legatos in Galliam ad solicitandos proceres gentis, pecuniam abunde pollicentes ac insuper maxima praemia futura demonstrantes. His pollicitationibus et illecebris praestantem bello virum ac domi potentem exciverant, Iacobum Armeniaci comitem. Erat vero summa spes in illius adventu. Qui enim Patavii hibernabat exercitus si ab ea parte hostem invaderet, ab alia vero parte Galli urgerent, nullum habiturus remedium hostis putabatur. Hac igitur spe concepta, Florentini omni studio accelerabant illius adventum.

Per idem tempus Raggiolum oppidum vehementer oppugnabatur a Florentinis. Defecerant enim illius incolae ad hostes, secuti antiquas Saconis partes, et a Iantedesco acceperant milites; qui cum late discursiones facerent ac per Casentinum omnia turbarent, obsidere illud placuit. Obsidio longior fuit, et tormentis maxime oppugnatio est peracta. Incolae enim, quia supplicium formidabant, omnes difficultates pertulerunt. Tandem vero, cum iam ferri amplius non posset obsidio, milites qui erant in oppido, abire incolumes pacti, incolas deseruerunt; oppidum vero capitur ac diripitur. Sed cum rixa exorta esset inter victores, quidam ignem iniecerunt, quo totum oppidum conflagravit. Ex oppidanis permultos latitantes incendiura absumpsit; caeleri capti ac Florentiam ducti, deque rebellandi auctoribus supplicium sumptum.

Florentini inter haec Gallorum ducem vehementer solicitare non desistebant. Nec ille quidem segnis negotium obire; coacto siquidem impigre exercitu, ex Gallia moverat: cumque circa Rhodanum pervenisset, multa in his locis impedimenta offendit. Fautores enim Galeatii permulti ac potentes primo dehortationibus et precibus, deinde minis et seditione exercitus, iter illius impedire nixi sunt. Nam Galeatius, formidans illius adventum, per legatos suos in Galliam missos, pecunia et gratia proceres gentis solicitabat ac impediri illi transitum in Italiam niiebat. Sed ille in proposito manens, cum omnia sprevisset et seditionem exercitus per caedem quorundam sanavisset, ad Alpes contendit, illisque demum superatis, in Italiani descendit. Simulque Iohannes Augus, cum de adventu Gallorum certior factus esset, ipse, Patavio movens, magno tumultu alia ex parte hostem invasit. Profectus enim cum exercitu per Vicentinorum Veronensiumque fines, Athesim transiit apud locum cui Porcile nomen existit: inde castra per hostilem faciens, omnia tumultu trepidationeque complevit.

[Page 254]

Dabat vero il li facultatem permaximam, quod Galeatius omne robur exercitus sui Gallis venientibus opposuerat ; per alia vero loca tanta solummodo praesidia reliquerat, quanta sat oppidis tuendis. Itaque Augus, quasi vacuum regionem nactus, permagnam habuit facultatem quacumque libuerit pervadendi. Qui cum in Veronensi aliquot dies castra fecisset, tandem Mincium amnera primo, deinde Ollium non procul ab oppido Soncino transgressus, per brixiensem et bergomatem agrum duxit, tandemque ex his locis ad flumen Adduam pervenit. Apud id flumen, quoniam vado transmitti non poterat, cum exercitu constitit; et accidit, ut octavo calendis iulii, quo die cursus equorum Florentiae celebratur, secus Adduam foret exercitus. Legati vero Florentinorum qui tunc aderant, Robertus Aldobrandini, Andreas Victori, Nicolaus Uzzanensis, ludicrum equorum civitatis nomine in ripa Adduae celebrari fecerunt, stante

trans amnem ingenti multitudine hostium ad id ludicrum spectandum. Distabat autem is locus ab urbe Mediolano non amplius sexdecim millibus passuum. Angus igitur cum exercitu in his locis existens, adventum Gallorum laetus praestolabatur. Galli autem, secuti ducem suum, cum in radices Alpium descendissent, iter per citeriorem Galliam faciebant, ad sinistram habentes Padum amnem, quem si transirent, Ticinus etiam ab illis fuisset postea transeundus. Id vero quia difficile putabatur, ne inter duo flumina includerentur, sic faciebant iter, ut dextra Apenninum montem, sinistra Padum haberent.

Necessarium nobis videtur hoc loco situm eius regionis breviter describere, ut his qui legunt clarius innotescat. Gallia cisalpina a septentrione quidem habet Alpes; a meridie vero apenninum montem; ab oriente adriaticum mare; Padus autem fluvius, inter Appenninum et Alpes decurrens, mediam planitiem per longum secat et in adriaticum mare se condit. Flumina vero omnia quae vel ex Alpibus vel ex Apennino descendunt, in Padum recipiuntur; sed incliti maxime amnes ex Alpibus fluunt; habent enim Alpes locis pluribus maximos amoenissimosque lacus, ex quorum singulis flumina oriuntur, ut Ticinus ex Verbano, Addua ex Lario, Ollium ex Sibinno, Mincius ex Benaco. Mediolanum igitur inter Padum et Alpes situm est: habet vero ex altera parte Ticinum amnem, ex altera Adduam. Galli ergo, ut diximus, ad sinistram Padum habentes, secus fluvium iter faciebant. Erat vero eorum propositum, cum eam regionem praeterissent qua Ticinus Padum ingreditur, tunc, quamprimum facultatem nacti forent, Padum transire ac Mediolano exercitum admovere. Hoc igitur proposito iter facientes, cum magna sui spe magnoque terrore hostium adventabant; esse vero in Gallorum exercitu ferebantur quindecim millia equitum, pugnacissimorum hominum, praeterea multitudo ingens pedium, lixarumque et calorum turba quae castra sequi consuevit. Galeatius autem mediolanensis Alexandriam oppidum tenebat, posueratque in eo loco Italorum optimum equitatum ducesque belli egregie peritos. Erant cum Gallus Florentinorum legati duo, Rainaldus Ianfiliatii eques florentinus et Iohannes Riccius. Hi Gallos ac praecipue eorum duces ab omni dimicatione quantum poterant auctoritate ac rationibus revocabant, suadentes ut, vitata interim pugna, Mediolano copias admovere properarent; alterum enim exercitum ibi praestolari, qui se cum Gallis coniungat; eo facto victoriam certissimam esse in manibus nec hostem expectaturum. Nec ea quae dicebantur vana erant. Incredibilis profecto metus hostem invaserat, adeo ut simul ac sinistrum ali quid sensisset, Papiam (ubi erat eius aula) deserturiis crederetur. Legati igitur ista monebant: Galli autem innata gentis ferocia in omne periculum mere promptissimi erant. Itaque expugnato oppido cui Castellacio nomen est, longe ab Alexandria sex millibus passuum, cum in eo loco constitissent, tandem ad ipsam Alexandriam, ubi copias hostium convenisse audierant, pugnaturi duxerunt. Erant tunc immensi calores; nam ad octavum calendae augusti haec agebantur. Equites autem hostium intra moenia intenti, equis virisque recentibus adventum Gallorum expectabant. Illi fessi et calore fatigati per meridiem advenerunt. Addunt errorem alium; ubi enim propinquarunt oppido, descendentes ex equis, aciem struxerunt pedestrem, densam quidem et procul dubio superiorem futuram, si pectoribus et lacertis pugnaretur. Ita structi, ad hostes contenderunt, relictis post se aliquo intervallo equis quibus fuerant advecti. Hostes

[Page 255]

vero, cum ea conspexissent, emisso per alias portas equitatu, transversis itineribus ad equos impetum fecerunt, profligatisque custodibus equos ipsos sessoribus vacuos magna ex parte abduxerunt; reliqui palati per agrum longe a suis aufugerunt. Ex hoc iam conditio Gallorum deterrita reddebatur; necque enim aderant equi quibus abire possent, et in pugnam a fronte non exhibebatur. Itali enim, ex equis pugnare consueti, pedestrem Gallorum aciem equitatu a lateribus maxime lacessebant, ac procellas equestres interdum dantea, mirum in modum fatigabant. Quod si quando Galli sese cohortantes in hostes facto impetu progredierentur, cedentes equites facile abibant; mox redeuntes in ordinem, Galles persequabantur. Per hunc modum cum aliquandiu eos fatigassent, tandem omnino defessos ac sese vix sustinentes, calore ac lassitudine magis quam ferro superarunt. Comes ipse Arminiaci, Gallorum dux, ab hostibus captus, ex vulnere in praelio accepto ac ex animi dolore et corporis aerumna proxima nocte interiit. Caeterorum vero Gallorum plurimi interfecti, reliqui capti sunt; nam, quia equis carebant, fere nemo evasit. Per hunc modum maximi labores ac infiniti pene sumptus florentini populi in transitu Gallorum facti, in irritum cecidere. Decies centena et ducenta sexaginta sex millia florenorum auri expensa per eos menses relata ad aerarium comperio. Legati florentini qui cum Gallis erant in manus hostium devenerunt. Victoria fuit ingens ac plena et profecto necessaria hosti in summo tunc discrimine constituto. Victis apud Alexandriam Gallis, duces hostium in illa exultatione victoriae perquam celeriter adversus alium exercitum, qui ad Adduam stabat, duxerunt. Iohannes autem Augustus, quamquam profligatos fuisse Gallos audierat, tamen, quia ab hostibus manabat rumor, non penitus lidem adhibendam censebat; retro tamen aliquanto castra movit, et in agro cremonensi apud vicum cui nomen est Paterno constitit. In eo loco dum esset Augustus, hostes repente supervenerunt, nec longius ab eo mille quingentis passibus posuerunt castra. Erat inter utrumque exercitum nuda planities, quam rivus arbustis consitus dirimebat. Hostes igitur cum in propinquo essent, frequenter transmisso rivo nostros ita lacessebant, ut usque ad castra impetum facerent. Angus vero suos omnes intra castrorum munimenta continebat, nec quemquam in hostes exire patiebatur. In hunc modum quatuor dies perseveratum. Cernere vero erat alacres hostes ob victoriam nuper de Gallis partam, alteram se victoriam manibus habere existimantes; et agebantur quotidie adventitio milite, nec abire posse Florentinorum sociorumque exercitum praedicabant. Augustus, cum aliquot dies insultum hostium pertulisset ac patientia sua auxisset illorum audaciam, tandem suos arma capere ac intentos signum expectare

iubet; cumque hostes iactabundi advenissent ac superiorum dierum fiducia tumultuosius subiissent castra, signum confestim dat, emissusque bifariam equitatus, dextra laevaue hostes invadit. Committitur ingens praelium; sed quia sub ipsis castris pugnabatur, et quod iam pridem ad hoc ipsum structae parataeque erant acies, non tulerunt hostes, sed ad extremum fracti, cum ingenti suorum strage praecipites aguntur. Caesi ex his permulti; capti etiam equites supra mille ducentos, et in his praecipui quidam ductores. Hac plaga hostibus inflictata cum eorum iactantia percussa esset, movere postridie signa Augustus constituit. Quare prima statim luce ad Ollium duxit. Hostes vero, licet non eadem qua prius audacia, tamen secuti sunt, ac postremum agmen interdum lacessebant. Cum ad flumen Ollii ventum esset, timens Augustus ne transitu ipso ab hostibus invadatur, in hunc modum providit. Sagittarios anglicos quos in exercitu habebat (ad quadringentos hi fuerunt) flumen transire fecit, et per ulteriorem ripam dextra laevaue collocavit, ac exinde ferire hostes, cum advenirent, iussit; in postremo autem agmine equites delectos constituit, qui hostes submoverent; caeteram multitudinem transire mandavit. Cum omnes iam transiissent, praeter delectos equites qui agmen claudebant, tunc equites ipsi ad ripam venientes transire coeperunt. Hostes autem illos persecuti, a sagittariis in ulteriori ripa stantibus submovebantur, qui viros equosque sagittis ferientes a flumine repellabant; atque ita, licet magno cum labore, nullo tamen cum detrimento, flumen transmissum est. Post eam diem liberior fuit incessus. Augustus enim, celeriter anteveniens, nullo impediante, Mincium amnem transivit. Restabat

[Page 256]

Athesis fluvius. In eo transmittendo, summa difficultas ac periculum maximum fuit. Nam cum appropinquaret Augustus, et per ea loca exercitum duceret, hostes, ruptis aggeribus fluvii, regionem totam inundarunt. Ea difficultas ac periculum valde turbavit Florentinorum sociorumque exercitum. Terram siquidem operientibus aquis, quo se verterent nesciebant; et simul hostes secuti vestigia supervenerant. Quare, nec ante proficisci, impediensibus aquis et hostibus a tergo imminentibus, neque rursus in eo quo constiterant loco, ob defectum commeatus, diutius manere posse videbantur.

In bis angustiis cum esset exercitus, periculosum caeterum necessarium consilium Augustus capit. Ante lucem repente movens, per aquosa duxit, diemque totam ac secutam noctem profectus, tandem in arido constitit, ac inundationem fluvii inter exercitum suum et hostes mediam dereliquit. Hostes ab initio nostros deseruisse castra nequaquam intelligebant; quippe Augustus ad speciem vexilla imminente loco affixa reliquerat in castris, quae hostes procul cernentes ibi exercitum esse putabant. Sed cum neque viri neque equi ulli prodirent, appropinquantes demum exploratores deserta repererunt castra; neque tamen hostes secuti sunt, quoniam longe iam abierant nostri, et ipsi inundationem et insidias formidabant. Post haec Augustus, ad ripam Athesis, qua sibi commodius fuit, profectus, contra Montagnanam Patavinorum oppidum (haec amica iam erant loca) Athesim navibus transiit. Ibi in tuto constituti, reficere se ex longa fluctuatione et quasi naufragio perrexerunt. Amissi sunt in eo itinere pedites omnes; equites quoque permulti, quicumque videlicet parum robusti fuerunt. Illud autem censuerunt omnes, non alium quemquam ducum, praeter unum Augustum, ex tantis difficultatibus servare exercitum potuisse. Fuit enim dux rei militaris aetate sua omnium peritissimus: et erat tunc extrema aetate, quae prudentiam et cautionem augere ducibus solet, nam iuvenes plerumque fervere et audacia praecipites agunt.

Qua aestate haec per Galliam gerebantur, eadem aestate alius Florentinorum exercitus Senarum moenia pulsabat. Fuerunt autem in eo equitum quatuor millia, peditum vero mercede conductorum duo millia. Inter hos erant sagittarii genuenses ad mille ducentos, expugnationibus aptissimi. Omnes hae copiae apud Colle oppidum convenerunt; profectique illuc duo ex decemviris, vexilla publica, ut moris est, duci tradiderunt. Observatum est de coelo in traditione signorum. Dux exercitus fuit Loysius campanus, propter egregiam rei militaris famam evocatus. Ts ergo, armato structoque exercitu, cum extra portas oppidi vexilla suscepisset, statim movens, in Senenses duxit, ac prima die apud Isolam fecit castra, postridie vero in Rosiae plano; inde mox in alia atque alia loca transiit. Causa vero crebrae mutationis castrorum illa fuit, quod circa maturationem segetum erat, intra urbem vero Senas caritate defectuque annonae plurimum laborabatur, et si nova perderentur frumenta, irreparabilem inopiam hostes subibant. Ob eam rem malori studio adhibito cuncta populabantur, saepius de industria motis castris, quo magis omnia deperirent. Commeatus exercitui ex florentino aretinoque agro, prout magis huic vel illi appropinquabant, praebebatur. Capta sunt quaedam munita loca ab exercitu et incendio conflagrata; pugnae insuper quaedam circa urbem commissae, et capti ex Senensibus nobilissimi quidam cives.

Cum esset in Senensibus Florentinorum exercitus ac maxima detrimenta cladesque inferret, nuntii celeres Florentiam attulerunt profligatos apud Alexandriam Gallos, et alterum exercitum qui ad Adduam fuerat circumventum ab hostibus evadere non posse. Quibus auditis, ceciderunt Florentinorum animi ac futurum horrere coeperunt; neque enim credibile videbatur hostes post tantam victoriam esse quieturos; iamque venire in Etruriam arbitrabantur; quibus autem copiis resisterent duobus per Galliam exercitibus amissis, nequaquam videbant. Cum tamen paulo post incolumem esse Augustum et exercitum qui cum illo erat cognovissent, spem ac vigorem animi resumpserunt, ac se ad bellum parantes, Augustum et exercitum in Etruriam revocarunt.

Galeatius autem, cum ex magno periculo domi respirasset, quo parem Florentinis cladem inferret ac Senenses oppressionem hostium liberaret, victrices copias suas Etruriam mittere

constituit. Quare, apparatibus celeriter factis, Iacobus Vermis veronensis militiae dux, iubente illo, exercitum paulo ante victorem per placentinum agrum ad Apenninum duxit, eiusque mentis superato iugo, circa Macram fluvium descendit; inde, transmissis lucensi agro, in Pisanos devenit. Inter haec, Augna Bononiam accesserat; qui cum iter hostium cognovisset, superato et ipse Apennini iugo, in Pistorienses descendit; nec ulla subinde mora in Miniateses profectus, contra hostes constitit. Dux vero hostium ex Pisanis in Volaterranos; ex Volaterranis rursus in Senensium fines cum exercitu transiit, volens et confirmare civitatem superiore bello afflictam, et copias quae in Senensibus erant sibi adiungere. Ea cum celeriter confecisset, retro conversus, ad Colle et Bonitium duxit, habens equitum supra duodecim millia, peditum vero mercede conductorum tria millia; praeterea ex Senensibus et Pisanis voluntariorum multitudo ingens sequebatur. Cum his copiis agrum florentinum ingressus est. Bonitii convenerant duces et milites florentini populi. Erant vero duces duo: Loysius campanus, qui ea aestate bello per Etruriam praefuerat, et Iohannes Angus postea evocatus. Habebant vero praestantissimum equitatum ex Italis et Germanis per Italiam militare consuetis; sed erant dispares numero: hostes enim longe plures potentioresque habebantur. Nostri tamen, opportunitate oppidorum freti, equestria praelia in his locis multa commiserunt; nec uno in loco consistebant nostri, sed apud Colle et Staggiam et Bonitium partiti fuerant. Id eo Consilio fecerant duces, quod neque sub divo castra facere tutum existimabant, nec uno in oppido omnes includere copias possibile erat. Hostes igitur postera vel tertia die structis aciebus Bonitium praetergressi, inter Certaldum et Vicum super Elsa flumine castra fecerunt; inde Miniata versus duxerunt, quo ex vicinis Pisanorum finibus commeatum habere possent. In his locis aliquot dies commorati, tandem, transmissis Amo, secundis aut tertiis castris in agrum pistoriensem devenere. Ibi expugnato castello cui Casale nomen fuit, circa illud consederunt. Nostri autem duces ad Emporium primo constiterant. Mox ubi in Pistorienses transiisse hostes cognoverunt, Arnun per Signiae pontem transgressi, ad Titianum duxerunt, ibique iuxta oppidum posuerunt castra. Distabant vero castra nostrorum ab hostium castris millia passuum non amplius duobus. Inter haec magna sociorum auxilia supervenerunt: a Bononiensibus equitum duo millia, sagittarii quadringenti. Praeerat Bononiensium equitibus Iohannes Barbiani comes. Miserunt et alii socii auxiliares copias. Ex agro quoque florentino et aretino incredibilis multitudo in castra confluerat. Itaque, nec duces rei militaris periti neque magnitudo exercitus civitati defuit; adeoque pares erant, ut non detrectarent Florentini pugnam, sed ultro se fortunae praelii offerrent. Apparatus certe fecerunt omnes, tamquam haud dubie pugnaturi. Hostes vero, deterriti magnitudine copiarum quae singulis diebus in castra Florentinorum confluebant, penuria etiam commeatus impediti, abire statuerunt. Quare, ante lucem moventes, ad Victolinum castellum duxerunt. Ibi, transmissis colle, in subiectam planitiem circa Nebulam fluvium descenderunt. In faucibus autem collis qua transeundum erat praesidia equitum et peditum reliquerunt, qui ab insecutione nostros arcerent. Hoc postquam auditum est Florentinorum in castris, arma raptim sumpta sunt, et clamabant omnes ruendum esse post fugientes hostes; neminem eorum incolumem abire oportere. Adversus hunc temerarium motum praecipitemque militum voluntatem Augustus pertinacissime resistebat. Sciebat enim prudentissimus dux quam periculosum esset ad nutum hostis circumagi; permultae quidem vel in fuga ipsa insidiae consueverunt esse. Quare satis esse dicebat, si hostes aufugerent, seu id simulatum, seu id verum esset; proinde abire illos sinerent, ac sese suis ordinibus continerent. His verbis ac praesenti auctoritate milites regens, perstabat, missisque omnes in partes exploratoribus, iter ac progressum hostium sciscitabatur. Cum tandem certior factus esset maiorem hostium partem circa Nebulam fluvium descendisse, in collibus vero partem restare, validas equitum turmas ac pedites magno numero praemisit ad hostes qui in colle remanserant invadendum. Ipse cum reliquo exercitu structus intentusque sequebatur. Qui praemissi erant equites, celeriter progressi, hostes qui in colle restabant

invasere, statimque acer pugna committi coepta est; sed nostri, aucta continuo ad clamorem manu fiduciaque sequentis exercitus, meliori spe dimicabant. Hostibus vero continuo decrescebant vires, propterea quod descendebant assiduo, nec ulli regrediebantur. Et iam multitudo peditum nostrorum supervenerat, et undique magno clamore et impetu invadebat. Quare, tandem fracti hostes, non sine magna caede profligantur. Capti equites hostium supra ducentos: inter quos Taddeus Vermis propinquus ducis et Vannes Appianensis pisanus et Gentiles camerinensis fuere; peditum vero supra trecentos caesi, quorum maximam partem ex Pisanis et Senensibus fuisse tradunt; ingens praeterea multitudo capta. Ea Victoria sublatis militum animis, neque iam ducis praecepto neque alia ulla re contineri potuerunt, quin descenderent ex collibus ac postremum agmen hostium invadere proerarent. Erant iam hostes apud plebem Nebulae, ibique structi ac compositi suos expectabant; qui cum invaderentur a nostris, conversi e vestigio hostes, incaute ruentes in se, nostros non sine magno detrimento usque ad colles ipsos ex quibus descenderant praecipites egerunt. Ita, qui non paruerunt duci, temeritatis suae poenas dedere. Hostes post haec continuato itinere, cum persequeretur nemo, transmissis Florentinorum finibus, se in agrum lucensem receperunt. Exercitus autem noster circa Nebulam fluvium castra fecit, laetus atque exultans ob hostium fugam, qui pugnam detrectantes, cum eam petere simulassent, clam abiissent. Post haec admodum varie in his locis hostes versati sunt.

Primo enim, ex finibus Lucensium Serezanam versus profecti, Galliam repetere videbantur. Mox vero, quasi mutato Consilio, in Pisanos reversi, circa Cascinam et ea loca constiterunt, ac pugnam se poscere iterato iactabant. Ob eam rem auxilia sociorum revocata propere fuerunt, quae post fugam hostium magna ex parte abierant. Nec tamen pugnatum est, sed in longum res protracta. Hostes enim per agrum pisanum et lucensem diutius castra fecerunt; nostri autem illis oppositi ab ingressu finium nostrorum illos arcebant.

Per hoc ipsum tempus, Rancum aretini agri castellum obsessum est a Florentinis. Tenebant vero illud Saconis agnati et bellum Aretio inferebant. Obsidere igitur illud placuit; et quia inexpugnabile erat, cuniculis maxime res tentata; verum irritus ad extremum labor apparuit.

Stante igitur per lucensem pisanumque agrum exercitu hostium, nostris vero per ea loca adversus eos oppositis. Ranco autem in Aretinis obsesso, pacis mentio exorta est. Erat iam autumnus extremus, frigoraque et pruinae deducendum in hiberna militem suadebant. Belli autem clades hinc inde inflictas, pacem aequabilem recipere posse videbantur. Fuerat vero iam pridem mentio pacis inducta, primo per Petrum Gambacurtam pisanum, eo maxime tempore quo dux Bavariae in Italiam venire dicebatur, deinde per ducem Genuensium, cum Gallorum exercitum transire in Italiam cognitum esset. Utrumque tempus alienum a pace Florentini existimarant. Itaque, licet aperte illam non repudiassent, tamen differendo ac socios allegando, rem in longum protraxerant. Sed iam cessante Gallorum ac Germanorum spe, Florentinorum animi ferebantur ad pacem. Quare, intercedentibus amicis et hinc inde suadentibus, legati Genuam missi sunt a Florentinis et sociis et a Galeatio mediolanensi. Adfuerunt et romani pontificis legati ad pacem suadendam adiuvandamque. Magnus enim per Italiam motus fuerat huius belli, et ad quietem omnium pertinere illius sedatio videbatur. Florentinorum legati fuerunt tres: Philippus Adimar, Ludovicus aretinus. Guido Thommasi. In tractanda vero pace difficultates plurimae oriebantur, maxime pro Patavii negotio.

Franciscus enim carariensis liberationem parentis apud hostes capti obstinatissime flagitabat; hostis vero Patavium urbem reposcebat. De Senensibus quoque non parva erat contentio, quod Florentini Tholomeos et Malavoltas nobilissimas familias, quae per id bellum domo pulsae exulabant, reduci in urbem Senarum petebant. Erat quoque de castellis aretini agri in eo bello captis disceptatio, ac praesertim de Liciniano. Tandem, post multas variasque disceptationes, cum satis iam tritae res viderentur, et quid honeste peti vel negari posset deprehensum esset, et quibus in rebus superessent differentiae appareret, quo pax concluderetur

[Page 259]

ad arbitrium amicorum differentias retinere. Fuerunt autem arbitri tres: Riccardus Carazzolus neapolitanus, magnus Rhodi magister (is tum aderat a pontifice romano legatus), et Antoniotus Adurnus Genuensium dux, suo privato nomine. Additus est his honoris gratia populus genuensis, in cuius urbe pax agitabatur, sed pro una duntaxat persona; idque expresse actum, ut nihil ratum foret nisi quod ab omnibus concorditer laudaretur. Ante sententiam vero, cum de observatione futurae pacis sermo esset, et dicerent ii qui rem tractabant fideiussores idoneos ab utraque parte esse praestandos, respondens Guido Thommasii, unus ex legatis florentinis, "Ensis, inquit, fideiussor sit. Iam enim Galeatius et quid nos possimus expertus est, et nos quid ipse possit experti sumus ". Hanc generosam vocem adversarii quoque probaverunt, turpe existimantes metum extendere, cum alii non metuerent. Arbitri igitur, re mature discussa, demum ex compromisso pacem pronunciarunt.

Per eam pacem urbs patavina cum omnibus oppidis quae in potestatem suam redegerat Francisco carariensi adiudicata fuit. Damnatus autem, ut penderet Mediolanensi quingenta florenorum millia in annos quinquaginta, singulis videlicet annis decem millia. De parente autem liberando nihil expresse actum; spes tantummodo dabatur Galeatium ex propria liberalitate illum fore dimissurum. Castella hinc inde ablata, excepto Liciniano (id enim in pendenti remansit), ut redderentur provisum; utque exules Senensium honorum suorum fructus perciperent. Idem actum de patavinis exulibus. Illud insuper additum, ne Galeatio mediolanensi exercitum vel copias ullas ultra Aquam frigidam versus Etruriam mittere seu habere liceret, nisi Senenses vel Perusini vel eorum alteri a Florentinis sociisve aut complicitibus Florentinorum vexarentur; tunc enim mittere et auxiliari licere.

In hac sententia maxime querelam habuit pensio pecuniarum Patavino imposita. Nam caetera aequis animis Florentini et socii pertulerunt; hoc unum indignati sunt. Nec vero clam fuit ducem et populum genuensem pro Galeatio stetisse, et quaedam pene violenter a Riccardo neapolitano contra legatorum florentinorum voluntatem extorsisse. Attamen laudatis acquiescere Florentini statuerunt. Per hunc modum pax recepta est et ab armis cessatum.

23.

[Page 260]

[Page 261]

24.

Principio insequentis anni, etsi pax erat, suspiciones tamen nequaquam parvae exortae sunt ex huiusmodi causa. Actum fuerat in pace, ut provideretur ab alterutris, ne equites et pedites qui vel apud Florentinos et socios vel apud Mediolanensem militassent, ita dimitterentur, ut in societatem latrocinii coirent. Id duabus cautelis assequi posse videbantur; una, si non tota simul agmina sed paulatim dimitterentur; altera, si duces ad eam rem idoneos penes se retinerent. Florentini igitur et socii id bona fide servaturi erant; at enim qui cum hoste militaverant ductores quidam, non diu post pacem factam, secedere ab illo et in societatem coire coeperunt, iterque a Bononiensibus et Ferrariensibus postulare; quod nisi concederetur, vi se transituros minabantur. Ea res suspiciones maximas peperit, ne simulata ab hoste missione, vires sibi reservaret, ac sub alterius nomine Florentinos sociosque adoriretur. Negare igitur iter placuit, et auxilia Bononiam a Florentinis missa sunt, quo illorum conatibus repugnaretur, et simul Galeatio scriptum pro observatione conventorum. Sed cum Florentinorum auxilia in Bononiensibus erant, ductores illi et equites de quorum transitu dubitabatur, diverso itinere per agrum parmensem in Etruriam descenderunt. Inde per lucensem pisanumque agrum profecti, secus inferum mare in lines Senensium devenere; mox inde vadentes, longo circuitu in Picentibus constiterunt, maiorem latrocinii societatem augentes. Ibi cum satis aucti roboratique fuissent, reverti in Etruriam ac civitates vexare minabundi coeperunt, et ad redemptionem sui populos compellere. Haec permagnam suspicionem Florentinis et sociis afferebant. Augebat vero suspicionem obstinatio Senensium, qui contumaciter infensisque nimium animis post pacem remansisse cernebantur. His addebatur inhumana tractatio legatorum florentinorum, qui dudum apud Alexandriam capti fuerant. Iohanni enim Riccio post pacem factam additi compedes, ac triginta millium florenorum indicta redemptio, cum prius quatuor dumtaxat millia postularentur. Denique Galeatius ipse per Carolum Zenonem venetum et Pasquinum cremonensem familiares suos edici fecerat Iohanni Riccio, quamvis digna mortis supplicio commisisset, ob machinamenta veneni se adversum procurata, tamen poenam mortis remittere, pecunias modo illi cuius mancipium esset pro redemptione sua exsolveret. At enim tam excessiva erat pecuniarum summa, ut palam esset rem impossibilem ab eo postulari. Itaque macerare illum carceris aerumna statuisse apparebat, infensionemque animi et odium in cives florentinos etiam post pacem illi remansisse. Accedebat insuper, quod Franciscum carariensem senioreni nihilominus captum retinebat, et quod exules patavinos studiosius quam par erat fovere videbatur. Haec omnia erant talia, ut non abiicisse illum cogitationem belli deprehenderetur. Ob eas suspiciones. Florentini et socii foedus inter se renovare constiluerunt. Quamobrem,

[Page 262]

Bononiae convenientes singulorum legati, societatem eisdem ferme conditionibus quibus erat prius renovarunt. Fuerunt in eo foedere Florentini, Bononienses, Patavinus, Ferrariensis; illud quoque in foedere adscriptum, ut cuicumque aut civitati aut principi venire in foedus volenti locus esset. Ob quam facultatem haud multo post Mantuanus in societatem foedusque accessit. Ita Florentini et socii pacem verbis praedicantes, optimo Consilio se adversus futuri belli insidias muniebant. Commovit tamen maxime Galeatium Mantuani confoederalio, nec verbis querelisque pepercit, ac Florentinos pacem nolle sed bellum optare conquestus est; suosque et ipse apparatus clam et astute moliebatur, ut postea de Pisanis apparuit. Florentiae ludi eo anno magnificentissime acti sunt, ob honorem Francorum regis; significaverat enim rex ad gaudium et laetitiam Florentini populi liliu sibi primogenitum natum esse. Hoc igitur suscepto nuncio, devota regio generi civitas ob eam rem ludos solemnes ad diem certam indixit, idque late per Italiam divulgavit. Genus hoc ludorum torniamentum vulgo appellant; est autem pugna equestri armis et apparatu, et certamine verum praelium repraesentans. Cum ergo dies pugnae advenisset, incredibilis multitudo spectandi causa Florentiae convenit. Luserunt iuvenes obstupendo pene apparatu. Equi erant bellaces et acres stragula veste insigniter ornati; iuvenes autem ipsi pari ornatu equis insidebant, thorace et casside et omnibus armis affatim muniti: versicolor vestis auro muriceque insignis arma contegebat, nec quicquam deerat ad veram pugnam nisi quod enses quibus pugnabatur nec aciem neque cuspidem habebant; erant tamen ferri et graves et ad feriendum accommodati. Fecerunt autem turmas iuvenum duas: singulis autem turmis dux suus erat suaque insignia quibus disgnosceretur. Prima die structi ornatique solummodo transmiserunt; altera vero die pugnam mirabili spectantium laetitia commiserunt, modo cuneatim modo sparsim sese mutuo pervadentes; insectationesque et fugae et conversiones et dimicationes fuerunt spectaculo dignae, pugnatoresque aliqui excellenti virtute in ea pugna claruerunt. Haec apud regem Francorum et alios principes relata famam civitatis antea magnam grandius extulerunt. Haud multo post ludos editos, legati Mediolanensis Florentiam venere. Hi, cum optimam principis sui voluntatem erga pacis observantiam multis verbis praedicassent, si qua suspicio subesset, ad eam se responsuros ac satisfacturos obtulerunt; nihil enim gratius illi fore quam omnem suspicionem de medio toUere, ut quemadmodum pura mente incendit, ita existimetur. Cum ad haec generaliter responsum fuisset, iorentinum scilicet populum de illius voluntate optima nequaquam ambigere, putareque se pacem firmam certamque habere, suscipiens verba

unus ex legatis, "Non est satis, inquit, o Florentini, isto modo agi. Non enim ideo missi sumus, ut generaliter ageremus, sed ut responderemus his propter quae vos suscepisse suspiciones princeps noster cognovit. Ea quoniam vos tacetis, a nobis exprimentur. Tria, ut ab oratore vestro intellectum est, suspicionem de illius voluntate apud vos pepererunt. Unum, dimissio copiarum, quae mox aneto numero in societatem latrocinii colere; alterum, obstinati Senensium animi; tertium, quod Franciscus carariensis senior et legati vestri non sunt dimissi. Horum singulorum excusationes legitimas audite, ut desinatis aliquando suspicari. Primo, quantum ad copias attinet, erant apud illum permagnae equitum copiae multique et praeclari ductores, quos omnes magno suo incommodo apud se retinuit, ea solummodo causa, ne dimissi quietem patriae conturbarent. Tres tantum ex multis ab eo discesserunt: Broglia videlicet et Brandolinus, quos propter conventiones cum illis ab initio initas retinere non potuit, et Biordus perusinus, qui conducente ac postulante romano pontifice dimissus est, cui etiam Bononienses socii vestri ab eodem pontifice rogati iter liberum concessere. De Biordo igitur nulla vobis insta querela esse potest. Quid autem de superioribus illis duobus? multo minus; non enim in terra et locis Galeatii vires suas auxerunt, sed cum illis ipsis quas ab initio adduxerant copiis abierunt; qui etiam, ne vos sociosque vestros attingerent, per longa itinera ac prope de via in agrum picenum unde conducti fuerant reversi sunt. At enim postea in societatem latrocinii coierunt! Quid ad ipsum? neque enim praestare debet, ne huiusmodi genus hominum, postquam ab eo discesserint,

[Page 263]

latrocinentur; nec sane id posset. Quin edam, ex his qui vobiscum durante bello militarunt magna ex parte societas illa latrocinii conflata est; nec sane colluvies illa quemquam magis offendit quam Perusinos et Senenses illius complices et amicos. Quamobrem, querelam facere de copiis dimissis alienum est a ratione. Quid duritiam Senensium? An quisquam imputare illi debet, qui, statim recepta pace, ad quietem illos cohortatus est, ac deprecatus, ut omnem praeteritarum offensionum memoriam deponeret; et quia duriores sentiebat, milites omnes suos illinc removit, quo illi ademptis viribus mitiores redderentur? Quod si ex pristini contentionibus adhuc residet aliquid vulneris in eorum animis, nec eradicari usque ad hunc diem potuit, sperandum est fore, ut brevi tempore consenescat, praesertim cum ipsi per se nihil moliri queant quod sit a vobis formidandum. Reliqua est querela de Francisco carariense patre ac de legatis vestris; quae quidem iusta foret, si de illis liberandis in pace convenissent; sed cum illorum liberatio non fuerit promissa neque concessa, quis nunc admirari vel imputare principi nostro debet, si illi non dimittantur, praesertim cum Franciscus iste iunior qui Patavii dominatur non humanitate ac benevolentia (quod perfacile illi fuisset) parentis remissionem studuerit promereri? Legati autem vestri, apud Alexandriam belli iure capti, in eorum qui ceperunt manus devenere; quos nec redimere usque debuit, neque illis qui iure belli ceperant auferre. Ex his tamen splendidus eques Rainaldus Ianfiliatii satis humaniter dimissus fuit; Iohanni autem Riccio fortuna contigit venisse in manus militis durioris animi, qui infinita quaedam ab illo speraret. Haec autem, ut videtis, nihil ad se; nam ipse quidem, quantum in eo est, Iohanni Riccio humanitatem exhibuit. Si igitur quisquam fuerit, qui de optimo illius animo suspicalus sit, eam suspicionem deponere constantissime debet. Ipse certe si suspicari vellet, plures probabili oresque causas haberet suspicandi, ob receptionem Mantuani, pene in visceribus eius domini existentis, et ob foedus tanto studio renovatum et auctum; quae omnia videri possunt non ad quietem respicere".

Legati Mediolanensis ista dixere. Florentini autem, cum legatorum dieta recenserent, in primis admirabantur quod illi dixerant, ex legato Florentini populi tria illa suspicionem afferentia cognovisse; constabat enim nunquam de hac re mandatum alicui legato traditum fuisse. Tandem vero compertum est Gratiam quemdam heremitanum, insignem ea tempestate theologum, qui aliis de rebus ad Galeatium missus fuerat, quasi monendo et hortando, illa ex se ipso protulisse. Itaque, responsum legatis datum est nunquam florentinum populum de optimo illius animo post pacem dubitasse; quod autem de tribus illis querelis dictum ab eis sit, se certissime scire nunquam legato suo talia commisisse; quare, si forsitan dixerit quispiam de suspicione concepta, ex se ipso dixisse; de facto autem Mantuani, nequaquam admirari eum debere; non enim amicitiam illius cum Florentino populo nunc incipere sed esse perveterem, nec pro bello cuiquam inferendo in societatem fuisse receptum, sed pro pace quieteque servanda; actumque expresse fuisse in eo foedere quod renovatum est, ut pax servaretur, nec adversus illius conventa quicquam fieret; quibus etiam de rebus oratores missuri sint ad Galeatium, per quos non dubitant quin plane faciant satis. Cum hoc responso legati remissi sunt. Post haec, omnia quae a legatis dieta responsaque illis fuerant sociis significata sunt, ac oratores ad Galeatium delecti Philippus Adimar, Rainaldus Ianfiliatii equites et Guido Thomasii, inclitus ea tempestate vir.

Eodem anno motus ingens in Pisanis fuit, Petrusque Gambacurta princeps eius civitatis interfectus est. Quibus de rebus altius repetentes, pro cognitione earum pauca dicemus. Pisanorum civitas satis diu sub gubernatione Petri Gambacurtae requievit. Is fuit modesti vir animi et Florentino populo in primis amicus. Habuit vero adiutorem rerum agenda iacobum Appianensem scribam; qui, cum multos annos ei obsecutus esset cunctaque etiam secretissima arduissimaque tractaret, in eam paulatim ascendens devenit potentiam, ut dominatori etiam ipsi formidabilis esset. Factionem enim sibi non mediocrem comparaverat in Pisanis, praesertim eorum liominum qui Mediolanensi favebant, Florentini adversabantur; nam has

[Page 264]

quidem partes Iacobus ipse vehementer hauserat, filiumque eius Vannem vigente nuper bello ad Galeatium palam miserat adversus Florentinos militaturum. Hic Vannes in fuga illa hostium ex agro pistoriensi facta captus a nostris fuit; quae res facinus iam compositum longius retardavit. Ostendit vero Galeatius quanti faceret hunc iuvenem quamque sibi placerent illius cogitata, quod Iohannem Riccium, de cuius captivitate ac retentione supra diximus, Appianensi concessit, quo filium redimeret. Redempto igitur iuvene ac Pisas reverso, suspiciones maiorem in modum creverunt, multique Petrum monebant, ut ab insidiis caveret. Nec sane ipse negabat, sed adversus Lanfranchos inimicos suos, ne quid mali pateretur, sese munire praedicabat. Petrus autem Gambacurta, utpote vir bonus, qui non de alio crederet quod non ipse faceret, quamvis saepe admonitus, fidem non adhibebat. Itaque antevenit Appianensis, ac Petro Gambacurta cum filiis interfecto, imperium sibi civitatis arripuit. Haec res Florentinos vehementer turbavit. Creditum est enim ac pro certo habitum cuncta illa quae Pisis gesta fuerant ex voluntate atque Consilio Galeatii processisse, quo civitas pisana in favorem ac nutum eius magis converteretur, studiaque redemptionis iuvenis et favores egregie impensos ex conscientia iam cogitati facinoris provenisse. Ipse profecto Appianensis post caedem factam imperiumque civitatis receptum, ita sese Galeatio tradidit, ut cuncta referre ad illius nutum videretur. Ita, prò Mantuano pene de gremio Mediolanensis recepto, ipse pisanam urbem non minus in visceribus Florentinorum existentem in suas partes voluntatemque traduxit.

Oratores ad Galeatium, ut supra diximus, electi, cum omnia paravissent ad iter, superveniens Pisanorum casus profectionem retardavit, praesertim cum Rainaldus lantiliati eo tempore praeses provinciae per inferiorem Arnum esset, ac Pisanorum motus praesentiam eius in illis locis necessario flagitarent. Differre igitur missionem placuit, ac tandem alius in eius locum suffectus est. Profecti demum ad Galeatium legati Florentinorum sociorumque, placare illius mentem de Mantuano ac de renovato foedere conati sunt; non enim bellum meditari sed pacem, nec mali alicuius gratia societatem esse initam. Haec legatorum diuta ille se credere simulabat. Itaque satis placate tunc discessum est. At enim non multo post multorum literis ex Gallia significatum fuit Nicolaum neapolitanum Galeatii legatum apud regem Francorum caeterosque proceres diffamationem gravissimam adversum Florentinos vulgavisse, asserentem illos contra iidem ac iusiurandum quod recenti pace praestitissent bellum moliri, eiusque gratia conspiracy maxime inisse, nec uo modo posse quiescere. Qua de re cum civitas apud Galeatium per literas expostulasset, respondit ille per oratores nunquam id mandatum legato suo dedisse; fateri tamen, dum Mantuanum et caeteros conspirare ac tantam confoederationem parari videret, se pertimuisse; sed postquam certior factus fuerit illa non ad bellum parari sed ad pacem, desinisse timere, ac generum suum regis Francorum fratrem his de causis in Italiam transire volentem prohibuisse; quod si de se quidquam suspicentur Florentini et socii, foedus et societatem et omnia offerre quae pertineant ad suspiciones tollendas. Audientes vero haec Florentini, fidem his se adhibere simulabant, nec adhibebant tamen. Denique res per hunc modum fere triennio ducta est, cum aperte bellum non esset, cuncta tamen hinc inde suspicionibus redundarent.

Altero dehinc anno, qui fuit secundus post pacem, nihil fere memoratu dignum est actum. Florentini tamen et socii cum se corroborassent, Ariminenses, Faventinos, Ravennates, Imolenses, Tifernates in societatem foedusque susceperunt. Quo autem plures accedebant ad foedus, eo crebriores molestiae sequebantur, ob copias in societatem latrocinii pluribus locis per Italiam coactas, quae confoederatis terrores et damna varie inferebant; et Mantuanus pene in gremio Mediolanensis constitutus ac de iure Mincii amnis cum illo disceptans, magnis in suspicionibus versabatur. Sociis quoque inter se querelae oriebantur, quae interpositionem Florentinorum persaepe flagitabant. Per huiusmodi fere res annus traductus est, nulla insigni re foris gesta.

Domi vero eodem anno motus fuit, sumpsitque arma populus et concionem egit armatus.

[Page 265]

Per eam concionem quidam Albertorum pulsi; reliquis eius familiae honores in republica adempii. Causa vero huius fuisse creditur non tam recens aliquod admissum quam vetus partium contentio, ex eo tempore coepla, quo Henedictus eius familiae princeps armatus in foro adfuit, dum supplicium illud inditum de Petro Albicio ac de caeteris optimatibus sumeretur: cuius rei indignatio atque dolor in mentibus filiorum agnatorumque resederat.

Per eandem concionem certo numero civium delectorum potestas data est reipublicae reformandae. Hi sortitionem magistratum quinquennium refecerunt.

Eodem anno Iohannes Augus militiae dux Florentiae diem obiit, publicoque civitatis funere elatus est. Fuit autem genere anglicus, sed longa militia per Italiam assuetus in multisque versatus bellis, famam et gloriam rei militaris sibi praecipuam comparaverat.

iam tertius post pacem intrarat annus. In eo rursus anno magni rerum motus noviter exorti et ad bellum reditum est; non tamen adversus Galeatium mediolanensem apertum fuit bellum, sed adversus alios eo submittentem. Mortuo siquidem Alberto ferrariensi, Nicolaus eius filius admodum adolescens in principatu successit. Accius vero ex eadem familia, ob suspicionem affectati imperii Ferrariae commorari vetitus, primo Venetias, inde Florentiam se contulerat. Hic autem moram trahens satis honeste ac magnifice et in honore apud cives habitus, cum aliquod lempus eo modo perstitisset, demum, cupiditate dominandi per se ipsum ardens et ab aliis insuper quibusdam incensus, clam Florentia abiit cum paucis comitibus et in Flaminiara se contulit; inde mox propius accedens, per amicos et clientes contractis subito viribus, repentino tumultu cuncta involvit, ut non solum in lus locis quae ad Argentam et Ravennam conversa existunt, verum etiam in Mutinensi defectiones variae tierent, ac extremo

in periculo status Nicolai poneretur. Cognovit statim civitas Accium non suis viribus sed alienis ista moliri, et quis esset auctor machinatorque et qua de causa non ignoravit. Itaque, primo reducere Accium prò amicitia familiae ad arbitrium conata est; mox ubi illum alieniorem sensit, ad tutelam Nicolai utpote socii et confoederati surrexit. Nec parva quidam fuit contentio, nec exigui temporis. Favebant enim Accio Ravennates et Forolivienses; Iohannes vero Barbiani comes, vir militaris et magnum habens equitatum, domi suae Accium receperat et enixissime adiuvabat, defectionesque oppidorum ab ea quidem parte plurimae sunt secutae. In Mutinensi vero, aliae equitum turmae, quibus praeerant Philippus et Marcovaldus pisani, omnia pervadebant; nec deerant etiam accolarum favores.

Per idem tempus, alia multitudo equitum et peditum in societatem coacta, quibus praeerant Broglia et Brandolinus, Gargonsam castellum aretini agri furtim occupavit, discursionesque hostilem in modum per vicina loca faciens, praedis ac rapinis cuncta involverat. Ob eas turbationes decemviros publica auctoritate ad curam belli creare placuit; qui magistratus post pacem fuerat intermissus. Hi et adversus Gargonsam militem opposuerunt, qui a populationibus hostem cohiberet, et Ferrariam magna equitum auxilia miserunt, quibus praefuit Conradus comes. Ita bellum in Aretinis et Ferrariensibus eodem tempore concitatur. Utrobique vero Galeatii factum subesse non erat obscurum; nam qui Gargonsam occupaverant equites, paulo ante ab eo dimissi fuerant, et a Senensibus eius amicis commeatu et subsidiis palam iuvabantur, et qui rursus Ferrariensem premebant, ab eodem auctore proficisci cernebantur. Accium denique ipsum nequaquam per se tanta posse vel ausum fuisse manifestissime apparebat. Florentini igitur, ista cernentes, ita susceperunt ferrariense bellum, ut non aliena sed propria ras agi videretur; nam Bononienses quidem, sive metu earum copiarum quae in Mutinensi convenerant, sive amicitia Accii, velut medii quidem perstabant. Per idem tempus, legati imperatoris romani Patavium primo, inde Mantuam venientes, significarunt Vincislaum imperatorem ac Boemiae regem audivi esse contentiones quae illis et sociis eorum sint adversus Mediolanensem: itaque constituisse, ob eas res, si modo confoederati velint, in Italiam transire ad Mediolanensis potentiam retundendam, quo rebus sui contentus sit, alienas vero nequaquam invadat. Haec legatorum oblata et Patavino et Mantuano peroptima videbantur, illiusque adventum in Italiam suscipiendum adjuvandumque censebant;

[Page 266]

at enim Florentini periculosum nimis consilium existimabant, ob metum ac suspicionem Mediolanensis, alium maioris fastigii principem in Italiam arcessere. Itaque, pervicerunt tandem Florentini, ut legatis responderetur nullum sibi ad praesens esse bellum adversus Mediolanensem, sed pacem agere, quam servaturum esse illum contidant; quod si aliquando secus lierent, tunc ad principem confugituros esse ac benignis illius pollicitationibus usuros. In Galliam tamen haud multo post legatis missis, foedus cum Francorum rege quaesiverunt, putantes per hanc maxime viam Galeatium contineri posse.

Eo qui secutus est anno, qui fuit nonagesimus quintus supra mille trecenos, eaedem contentiones civitati fuere. Statim enim ab initio et aretini et ferrariensis belli cura premebat. Erant in Aretinis magnae hostium copiae, qui Gargonsam tenentes, cuncta circum loca praedis et rapinis et caedibus reddebant infesta. In Ferrariensibus autem Accius et cum eo Iohannes Barbiani comes omnia pervadebant. Utrumque tamen feliciter confectum est bellum. Nam in Aretinis quidem, cum ferverei maxime certamen, praeter spem ac expectationem, depositum fuit ab hostibus. Galeatii enim mediolanensis, ductores illos et equites ad alias opportunitates traducere volens, auctor fuit, ut Gargonsa Florentinis redderetur; qua ex re et gratiam iniit ut mediator, et nihilominus suam rem egit. In Ferrariensibus autem longius bellum et durius fuit certamen, nec viribus solum verum etiam fraudibus certatum. Barbianensis enim, pactus magna prò mercede Accium interficere, alium quemdam Accio similem illius vestitu indutum occidit; quem cum eis quibuscum pactus erat caesum ac sanguine foedatum osteadisset, mercedem accepit ingentem vim argenteorum vasorum, et duo insuper Nicolai oppida, Lucum videlicet et Conselice; quibus receptis, haud multo post Accius vivens incolumisque maximo cum risu et laetitia se multitudini ostendit. Ex hoc iam deterior Nicolai conditio effecta est ac rebelliones crebriores inductae. Miscuerat se huic certamini faventinus Astorgius, qui et sua sponte, cum esset Barbianensis inimicus et Florentinorum rogatu, bellum susceperat, et crebris discursionibus Barbianensem Acciumque vexabat. Inter haec multitudo agricolarum et colonorum Inter Ferrariam et Argentam insurrexit, armisque sumptis, novis rebus studebat. Quorum fiducia cum Accius sine Barbianensi Padum transiisset, ac sese illi admiscere pergeret, sentiens haec faventinus Astorgius, cum suo Florentinorumque equitatu (ad mille ducentos equites fuere) cumque peditum multitudine Faventia profectus, Padum navibus traiecit. Inde Accium ac suos repente aggressus, eos sine magno certamine profligavit; et, quod maximum fuit, Accius ipse a Conrado comite Florentinarum copiarum duce captus est, et Faventiam ductus, ibique carcere asservatus. Per liunc modum Accii conatus cecidere, etsi postea reliquiae huius belli et in Mutinensi et in illis ipsis locis diutius permanserunt.

Capto Accio rebusque eius profligatis. Florentini ductores suos et milites quos per illa loca habebant ad obsidendum Barbianum miserunt. Erat enim Florentinis adversus Iohannem Barbiani comitem indignatio, quod dudum ab initio acciani tumultus, cum orator Florentini populi pro rebus componendis ad Accium venisset, ac eum deterreret a bello, Iohannem etiam Barbiani comitem ne adversus Nicolaum ferrariensem bellum inferret liberius commoneret, ac Florentinos nequaquam id laturos esse protestaretur, hic inquietus et militaris vir, contumelia verborum usus: "Quanta, inquit, haec vestra arrogantia est! Iam enim tota Italia nemo crepitum facere poterit, cui interesse nolitis. Quidquid per Etruriam, Galliam, Flaminiam

emergit, pertinere ad arbitrium vestrum existimatis; magistri et gubernatores omnium esse vultis. Et nunc adversus Accium, ex illa familia ortum quam vobis amicam praedicatis, quod iura sua persequi velit, denunciatis bellum, ac mihi caeterisque illius iustitiae fautoribus, si illi auxilio erimus, comminamini. Ite igitur; et vos me cum equitatu meo intra fines vestros expectate; neque enim alibi quam in terra vestra armatus rem vobiscum transigam".

Cum supra contumeliam verborum facta improba sequerentur, non tulit florentinus populus, sed copiis ad Barbianum missis, iactantiam illius sic retundit, ut qui se armatura expectari

[Page 267]

in terra Florentinorum minabundus denunciaverat, eum domi et intra propria moenia obsideret. Venit etiam faventinus Astorgius; et Nicolai ferrariensis copiae et circa Lucum et alia illius oppida consederunt. Tota res tamen atque coeptum florentini populi videbatur. Quamobrem Bononienses palam questi sunt, indignantes aperte, quod Florentini illis in locis oppida acquirere et possidere vellent; ac Iohanni corniti adversus Florentinos non occulte favebant. Idem faciebant Ravennates et Imolenses, nequaquam amantes Florentinorum vicinitatem.

Militabat per hoc tempus apud Galeatium mediolanensem Albericus Barbiani comes, huius Iohannis propinquus. Erat vero Albericus vir magnus et princeps militiae Galeatii. Hic ergo, dolens oppida sua obsideri, commeatum a Galeatio petierat et omnia parabat, quasi ad opem ferendam venturus. Id Galeatius per oratorem suum Florentinis denunciaverat, ne se continere posse Albericum ostenderat, quominus ad succursum domus suae veniret. Hoc igitur nuncio et simul indignatione Bononiensium, et quod iam satis poenarum ille dederat proterviae suae, obsidionem sponte sua Florentini dissolverunt. In reductione vero exercitus aliam rem non minus arduam aggressi sunt Castrocarum obsidere. Tenebat id oppidum Thomas quidam novianus a pontifice sibi dudum in custodiam traditum; postea, mortuo pontifice, propria auctoritate retentum. Hic, amicitiam habens cum Florentinis ac illorum opibus saepe defensus, tandem in sermonem venerat oppidum illis tradendi. Non negligenda res visa fuerat; sed quo abesset querela, ante omnia a romana sede illud impetrare placuerat. Id cum factum esset, possessor oppidi, sive poenitentia ductus, sive quod non quantum sperabat pecuniarum sibi tradebatur, relicta Florentinorum amicitia et propinquis tyrannis reconciliatus, oppidum in potestate sua contumaciter retinebat. His igitur aliquo tempore dissimulatis, tandem, cum illis in locis copiae essent quae a Barbiano redibant, Florentini, opportunitatem praesentium copiarum secuti, Castrocarum obsidere coistituerunt; repenteque circa illud positae castris magnaevocata, oppidum undique cinxerunt, et praesidia contra illud duo (quas bastias vulgo appellant) munierunt, in quibus positi milites, obsidionem urgebant. Hanc quoque obsidionem molestissime tulerunt Bononienses usque adeo, ut legatis Florentinorum tunc Bononiae existentibus edicerent non esse passurum bononiensem populum, ut Florentini in Flaminia dominatum acquirant; satis illis Etruriam esse debere. Forolivienses vero maxime hoc indignabantur, quoniam in vestibulo pene eius civitatis id oppidum est situm, nec tam propinquam Florentinorum potentiam sine horrore cemebant. Denique vicinorum omnium par erat indignatio, praeterquam faventini Astorgii, qui favere populo florentino et in hoc et in caeteris per id tempus videbatur. Ex hoc apparatus iam fiebant, conspirante universa Flaminia ad obsidionem tollendam, magnaevocata equitum agmina ex agro piceno locisque aliis evocabantur. Quae cum tandem ad Forum Livii convenissent, ac peditatus ex cunctis Flaminiae oppidis pene innumeris equitibus iungeretur, magnitudine copiarum deterriti qui castris Florentinorum praeerant, relictis circa Castrocarum duobus praesidiis cum manu militum qui ea praesidia tuerentur, caeteram omnem multitudinem Mutilianam reducerunt. Hostes autem venientes quaecumque obsessis deerant intulerunt, et praesidia contra oppidum munita viceversa obsederunt. Ita neque maturum neque satis consideratum Castrocarum coeptum tunc tamen habuit non congruentem honori civitatis. Non enim solemnem deliberationem obsessum fuerat oppidum; sed opportunitate copiarum quae tum in Flaminia erant, quasi extra propositum susceptum fuerat bellum. Itaque levitatem consilii non bonus exitus brevi redarguit. Et bellum quidem Castrocarum, intercedentibus Venetis caeterisque amicis, tunc depositum est, praesidiaque circa oppidum a Florentinis communita in manibus Francisci carariensis deposita.

Haec in Flaminia eo anno gesta. In Etruria vero, equites illi qui Gargonsam dimiserant haud multo post repentino impetu Lucenses invaserunt. Factum hoc opera Iacobi appianensis existimatum est, cupientis Lucam quoque imperio suo adiungere. Florentini vero,

[Page 268]

ubi haec senserunt, statim quantum habebant domi conductorum equitum Pisciam miserunt, quod oppidum non amplius distat a Luca quam decem millibus passuum, eaque auxilia obtulerunt Lucensibus, ac per legatum hortati sunt illos ad libertatem conservandam. Quibus oblationibus et auxiliis confirmati Lucenses, equitatum florentini populi in urbem receperunt, ac per eum egregie se lutati sunt; quin etiam egressi Luca equites, aliquot praelia satis prospera commiserunt. Quamobrem, desperantes ad extremum hostes se quidquam profecturos, abire constituerunt; abeuntes vero palam captivos et praedam per ipsam pisanam urbem vadentes duxerunt; quae quidam res animos Lucensium exacerbavit magis. Lucenses igitur, tantis affecti iniuriis a Pisanis, a Florentinis vero in tantis ac tam arduis periculis adiuti, posthac in foedus et amicitiam florentini populi concessere.

Eodem anno Galeatius mediolanensis titulum ducatus ab imperatore romano suscepit, cum prius virtutum comes nuncuparetur. Hoc ille Florentiam significavit quasi benevolus et amicus, legatosque mitti petiit ad celebritatem honoris sui; idque a civitate factum est. Miserunt et aliae civitates et principes ab illo rogati, magnoque conventu oratorum et procerum peracta solemnitas fuit.

Per extremum huius anni motus in republica fuit ex huiusmodi causa. Donatus erat Azzarolus eques florentinus ex familia nobili et admodum honorata; ipse quoque vir magnae virtutis magna auctoritatis, et in gubernanda republica haud dubie princeps. Hic, cum omni superiori tempore eadem sensisset quae caeteri qui una secum in republica versabantur, tunc, quaecumque tandem illum causa induceret, mentem converterat ad eam partem civium quae ab honoribus exclusa fuerat restituendam. Idque cum Angelo Ricoveri vexilliferi filio et cum aliis quibusdam agitaverat. Res erat difficilis et ardua et non sine contentione transitura; tamen confisus auctoritate et polentia sua se perfecturum sperabat. Cum igitur haec intellexissent ii qui rempublicam gubernabant, confestim insurgentes, huiusmodi propositum exagitare coeperunt, ac ita se comparare, ut nullo modo paterentur tale quidquam fieri; iamque priores commonefacti sese erexerant ad rem, si quis eam tentaret, improbandam, et quasi inimicam publice quieti puniendam. Quo metu deterriti Angelus Ricoveri et Guido quidam scriba, qui totius secreti erant conscii, impunitate promissa, cogitationem et ordinem rei magistratibus aperuere. Donatus ergo, ea de causa ad priores vocatus, ab amicis et familiaribus suis (quorum satis magna erat multitudo) retinebatur, suadentibus, ut domi maneret ac manum suorum colligeret; quorum concursu munitus, aut perficiet quae cogitarit aut certe nihil mali patietur. Fautores quidem ac suasores ita monebant. Ille vero, inter spem ac metum ambiguus, cum aliquanto stetisset, tandem parere statuit, plurimum condusus auctoritate sua et propinquorum favore, quorum aliqui in magistratu erant. Cum in palatium venisset, captus ac retentus est. Quo facto omnes illius fautores dissipati, nusquam posthac comparuerunt. Ipse, biduo custoditus, demum tertia nocte sic in exilium agitur, ut de palatio ad portam cum multitudine armatorum deduceretur, ne inimici nocere illi valerent. Acti praeterea in exilium sunt complures ex eo genere hominum qui restitutionem affectabant. Obfuisse huic magno viro duo maxime existimantur; primum nimia potentia, nec ea ipsa coercita; deinde libertas reprehendendi nimia; quarum altera invidiam, altera malevolentiam plurimorum sibi comparavit. Legati ad civitatem missi domum illius frequentabant; et omnes quibus aliquid negotii cum civitate erat, ad hunc tanquam ad patronum confugiebant; quae quidem res nec ab amicis quidem illius probabatur; inimici vero ducem et dominum per calumniam vocitabant; adeo excellentia omnis in libera civitate molesta est libertas autem reprehendendi nimia sibi plurimum obfuit. Ipse quidem vir integer vitia hominum ferre non poterat crebroque exagitabat. Ea vero res non tantum proderat reipublicae, quantum sibi nocebat; cives enim in libera civitate benigne monendi et dirigendi sunt, non contumelia verborum exagitandi. Ob haec ille pulsus ac relegatus patria caruit. Causam vero relegationis publicae literae ad gernianum eius romanae ecclesiae cardinalem scriptae declarant. Inquiunt enim a se invitis et dolentibus principem civem in exilium actum fuisse, quoniam

[Page 269]

extraordinario tempore in spem novorum suffragionum novaeque restitutionis cives quosdamdam erexerat; atque ita paraverat, ut, si non deliberatione publica obtineri possent, vi tamen et armis ea facere aggrediretur.

Sequitur annus nonagesimus sextus. In eo rursus anno, quanta nunquam prius certamina parabantur. Principio enim illi ipsi ductores et milites qui nuper Lucenses invaserant, aretinum in agrum reversi, usque prope ad urbis moenia praedis, rapinis et incendiis cuncta foedaverunt. Inde, circa Burgum et Anglare transeuntes, ab ea quoque parte omnibus vexatis, tandem inter Cortonam et Aretium consederunt, rapinis et incendiis omnia miscentes. Alia rursus ingentior robustiorque multitudo apud Iohannem Barbiani comitem parari nunciabatur, in societatem latrocinii coltura. Futuros autem dicebant qui Barbiani conveniebant non pauciores sex millibus equitum; ipseque Iohannes incredibili odio in Florentinos exarserat, nec verbis minisque parcebat, sed iactabundus denunciabat invasionem et bellum. Adversus haec pericula insurgentes Florentini, eos qui in suo iam solo inimice versabantur viribus suis oppositis excedere finibus compulerunt. Adversus eam vero manum quae Barbiani parabatur non viribus sed Consilio et prudentia usi sunt. Ducibus enim equitum qui iam Barbiani convenire coeperant largita pecunia, effecerunt, ut inde cum suo equitatu abirent; in quorum numero fuerunt Ludovicus Cantelli et Philippus pisanus cum equitibus mille quingentis. Sed Philippus deprehensus fugam meditari, captus ac retentus est: Ludovicus autem praeveniens, fugam arripuit cum suo Philippique equitatu. Haec fuga cogitationem Barbianensis penitus irritavit, recusantibus post haec aliis in eam societatem coire quae prius dissoluta fuerat quam pene incepta.

Cum igitur Ludovicus Cantelli cum eo quem diximus equitatu in fines Bononiensium se recepisset, Florentini, sumpta hinc occasione, quoniam et ipsi eisdem artibus oppugnabantur, auctores fuerunt, ut Ludovicus Cantelli cum Bartolomaeo pratensi et Antonio Obici, qui tunc in Mutinensi bellum gerebant, in societatem latrocinii coiret, quo et ipsi pari fallacia inimicos ulciscerentur. Hi duces et equites, simul circa Mutinam convenientes ac societatem augentes, damna Rheginis et Parmensibus caeterisque finitimis inferre coeperunt. Veniebant Florentinis a Galeatio mediolanensi querelae pro rapinis et maleficiis huius societatis. Cui respondebatur non esse illas copias florentini populi; tantummodo eos obligasse ad futura stipendia, si requirantur; interim vero sui iuris esse, ac suo arbitratu vagari; quo iure ipse etiam Galeatius Brogliam Brandolinumque et Biorum cum eorum equitibus habeat obligatos. Sed

cum aliquanto in Mutinensi commorati fuissent ac rebelles Nicolai ferrariensis attrivissent, moventes inde duces, cum omnibus copiis in Etruriam ' transiverunt. Ibi quoque adversarii quibusdam afflictis, tandem Pisanorum fines maximo tumultu ingressi sunt. Conduxerunt autem eos in agrum pisanum exules Pisanorum, quorum principes erant Gambacurtae et Montis Scutarii comites.

Haec aperte ferebantur; secreto autem Lucensium opera fiebant. Superiore enim anno a Pisani iniuriam passi Lucenses, referre in eos persimiles clades festinabant, et pecunias clam ducibus praebant, quo pisanus ager diutius vastaretur. Florentini vero semper inimico animo adversus Appianensem fuerant, utpote infestum maxime et adversum florentino nomini, et tunc gratia lucensium sociorum ista fieri non inviti patiebantur. Cum supra mensem integrum copiae illae in agro pisano commoratae omnia longe lateque vastassent, Iohannes barbianensis cum equitatu suo Pisas advenit. Hunc enim Pisani statim evocaverant, utpote inimicum maxime fugitivorum equitum qui in societatem illam coierant. Iter eius per Urbinates et Perusinos et Senenses fuit. Venerunt etiam cum illo Lucensium exules, quorum princeps erat Nicolaus Diversus, vir apud Galealium potens et equitatum habens non contemnendum. Pisani ergo, coniunctis cum Barbianensi et cum' exulibus Lucensium quas habebant copiis, satis robusti videbantur. Itaque Bartholomaeus pratensis et caeteri ductores in agrum lucensem se receperunt, et a Lucensibus, quasi exules suos formidarent, recepti sunt. Miserunt etiam Florentini equitum auxilia ad Lucenses, praecepto eis dato, ut adversus

[Page 270]

offendere volentes in Lucensi solo resistant, Pisanorum vero fines nequaquam ingrediantur.

Pisani igitur cum omnibus copiis ad Libram factam castra faciebant; Lucensium vero ac Florentinorum equites et pedites inter castra Pisanorum et urbem Lucam medii constiterunt, ac nonnulla praelia in bis locis commissa sunt.

Inter haec Florentinorum legati qui Mediolani erant significarunt Albericum comitem et Leonardum Malespinam cum ingenti multitudinem equitum dimissos esse a Galeatio, qui in societatem coierant et ad tutelam Pisanorum in Etruriam proficiscerentur. Quo nuncio commoti Florentini, quasi medios et sequestres sese inter Pisanos Lucensesque interposuerunt, missisque ad utrosque legatis, concordiam suaserunt; quae tandem recepta est ea conditione, ut Barbianensis caeteraque adventitiae copiae, quae illum secutae venerant in Pisanos, intra decem dies ex Etruria abirent; Pratensis autem et socii ex finibus Lucensium excederent, nec Pisanis amplius bellum inferrent. Hic finis tunc fuit illius turbationis; ducesque et milites secundum conventa secesserunt. Barbianeis quidem in Galliam, Bartholomaeus vero pratensis et socii in fines Senensium abierunt. Nec tamen posthac quietae res. Nam et Barbianensis per Galliam Ferrariensi et Mantuano Florentinorum sociis damna permulta ac maxima intulit; et Florentini ob hanc ipsam indignationem exulibus pisanis favebant, quo Appianensis et Pisani infestius urgerentur.

Stantibus in hunc modum rebus, cum bellum quidem aperte non esset, caeterum suspicionibus et querelis omnia redundarent, Pisanorum autem exules a Lucensibus Florentinisque occulte foverentur, intelligens hac Appianensis, non ultra tolerare huiusmodi pericula constituit. Quare, et ipse parare sibi vires studuit et Galeatium hoc ipsum iam pridem cupientem meditantemque magis incendit ad bellum in Etruria concitandum. Acta res est magno consilio magnoque apparatu, nec unquam vires hostis tantum' quantum in hoc tempore patuerunt. Cum enim Florentinos invadere statuisset, magna undique agmina multique simul duces quasi ad praescriptum Pisis convenere; ex inferioribus quidem Etruriae locis Paulus Ursinus et Octobonus parmensis et Ceccolinus Biordi frater. Eodemque fere tempore Broglia cum aliis item copiis Pisas petebat. Hi quatuor ductores ex Etruria; ex Gallia vero Iohannes Barbiani Comes et Paulus Sabellus et Lucas de Canali cum alio item magno equitatu, et post hos Albericus dux militiae venire nunciabatur.

In hac tanta redundantia hostilium copiarum Florentini plurimum trepidare coeperunt, et Bartholomaeum pratensem caeterosque in societatem coactos, quasi dissoluta societate, ad stipendium conduxerunt, eosque per oppida partiti sunt. Venerat per hoc tempus Bernardon militiae dux a florentino populo vocatus ac summae rei praefectus, vir genere aquitanus, caeterum longa milicia per Itali am cognitus. Is ad sexcentos equites delectos secum duxerat, peditesque militare consuetos supra ducentos. Cum bis copiis apud Miniato et Fucetium constitit. Rogati sunt insuper auxilia Bononienses ac caeteri socii; sed parva, et ea ipsa tarda ac lenta auxilia venerunt.

Inter haec Paulus Ursinus et Octobonus parmensis cum suo equitatu Pisis moventes, agrum lucensem ingressi sunt. Ibi cum Iohanne Barbianensi coniuncti, Albericum venientem ex Gallia praestolabantur ac hostilem in modum omnia pervadebant. Lucenses in periculo constituti, auxilia Florentinorum implorabant; quibus cum auxiliari placuisset, Bernardon dux, Miniato ex oppido profectus, Fucetium primo, inde in Lucenses transiit. Cum igitur in Lucensibus essent Florentinorum copiae, omnibus ad eas partes intentis, Iacobus Appianensis quod iam pridem machinatus fuerat aggressus est, Miniato oppidum per prodicionem auferre. Benedictus erat Mangiadorus miniatensis vir domi nobilis et ad eam usque diem fidelis existimatus. Hunc Pisis tunc degentem Appianensis magnis praemiis impulerat ad facinus et maximum et audacissimum perpetrandum, ut, occupato repente oppido ac tumultu excitato, per amicos homines suae factionis et per auxilia quae praesto sibi forent id oppidum Florentinis auferret. Res opportuna videbatur, quod nulla Florentinorum praesidia in oppido remanserant, hostium vero ir.gentes ac robustae copiae Pisis et circum ea loca degebant, paucis

horis, si expediat, adfuture. Ratio vero transigendi haec inita est. Aedes erant praesidis in extrema parte oppidi ita constitutae, ut extra et intus egressum ingrassumque haberent. Has occupare constituit, ac per eas aedes auxilia hostium suscipere. His ita compositis, Benedictus cum equitibus decemseptem Pisis movens, occaso iam sole, Miniatae pervenit. Ingressus autem oppidum sic ut erat armatus cum his quos adduxerat comitibus, quasi nunciaturus aliquid quod festinatio opus esset, ad praesidem contendit. Admittitur sine ulla dubitatione ad praesidem. Ille vero, statim ut in conspectum praesidis venit, eductis gladiis, nil tale suspicantem cum suis invadit atque interficit; mox sublato clamore oppidanisque ad libertatem vocatis, igne significat hostibus, ut ad se maturent. Oppidani, attoniti primo atque incerti, cum hostes adesse cum exercitu putarent, nec alteris alteri confiderent, maxime in metu perstabant. Procedente autem tempore, cum nulla hostium auxilia adesse sentirent, convenientes in unum ac se cohortantes, invadere occupatores statuerunt. Facto igitur impetu ad praesidis aedes, quamquam illae munitae forent, et ab iis qui eas tenebant egregie defenderentur, tamen, cum alii aliunde invaderent ac ignem foribus iniicerent, tandem diffisi occupatores adversus tantam vim posse resistere ac nulla venire auxilia cernentes, ad fugam respicere coeperunt. Benedictus ipse per tenebras sese extra oppidum abiiciens, per praerupta quaedam evasit. Ex comitibus autem eius quidam capti sunt; caeteri fugientes latitantesque evaserunt. Expugnatae sunt autem aedes demum post mediam noctem, cum primis fere tenebris occupatae fuissent.

Erat nox media, cum Florentiae nunciatum est caesum esse praesidem atque aedes ab interfecto teneri hostesque ab iis vocari expectarique: confestimque magistratus, exciti eo nuncio, cives trepidi vocaverunt, magnoque in metu civitas ea nocte fuit. Oppidum enim natura munitissimum et multitudinis maximae capax, in quo peridoneam belli sedem esse constaret, si amissum foret, actum de libertate putabatur; ac nimirum tantas hostium copias ad hoc ipsum convenisse interpretabantur. Cum igitur de his consultaretur agereturque, et amissum omnino oppidum omnes putarent, alter sub primam lucem nuncius servatum oppidum proditoresque pulsos fuisse retulit. Ex hoc secundo nuncio tantam laetitiam civitas suscepit, ut maxime liberata malo videretur. Admirantibus autem, cur auxilia occupatoribus non venissent, compertum est, cum venirent per noctem auxilia, peditum incidisse primos in insidias nostrorum, qui alia de causa repositi, exules capere volebant; ex hoc suspicalos hostes rem esse detectam, retro abiisse. Sic fortuna potius oppidum servavit quam ulla hominum providentia. Die autem facta, Ceccolinus Biordi frater cum equitatu adveniens pulsos occupatores reperit. Quare e vestigio conversus Pisas reduxit.

Post Miniatis detectam proditionem et fraudem, dux militiae florentini populi ex agro Incensi Fucetium rediit, ac superiori periculo admonitus, oppida custodire intentus erat. Inter haec Albericus comes militiae Galeatii cum suo equitatu Senas petierat ac caeteros omnes ductores ad se vocaverat. Itaque apud Senenses tandem omnes undique copiae in unum coierunt. Ob eam rem dux etiam militiae florentini populi ab illa quoque parte sese hostibus opponere iussus, eo properavit. Sed erat viribus admodum dispar. Neque enim sub divo castra facere poterat, ob imparitatem copiarum, sed inclusus per oppida, fines tueri cogebatur; fiebatque natura loci, ut necessario distraheretur, incertus quo tandem hostes forent invasuri. Aretium enim et Florentia tantidem distant ab urbe Senarum, ut quoquo versus se converterent hostes, pericula subessent. Fuit autem tunc fama et opinio hostes in Aretinum agrum esse transituros. Quamobrem dux quoque militiae florentini populi ad eam se maxime partem converterat. At enim hostes, cum satis omnia parata fuerunt, praeter expectationem omnium Florentiam petierunt. Erant autem equitum supra decem millia, peditum vero incredibilis multitudo; in quibus exulum et latronum et facinorosum permagnae erant catervae. Iter eorum per Chiantium fuit: superatoque monte, circa Panzanum prima fecerunt castra: idque castellum ceperunt. Inde ad Grevem fluvium descendentes, transversis itineribus ad urbem duxerunt circa Pazolaticum et Certosam et ea loca, instar diluvii cuiusdam

omnia inundantes. Agmina infesta usque prope ad moenia urbis discurrebant. Agricolaes pavidi et improvise oppressi (neque enim indictum fuerat bellum) cum coniugibus et liberis raptaque ex hostibus supellectile fugiebant, pecora prae se in urbem agentes. Fumabant villae incendiis, agri rapinis fervebant, cuncta tumultu ac trepidatione plena erant. Ad haec multitudo urbana talium periculorum insueta ad portas discurrebat, et quid fieret aut ubinam essent incendia sciscitabatur. Hostes, quidquid erat villarum apud Giogoli et Marignollam et Sophianum populati, multisque incendiis factis, in viam pisanam descenderunt. Ibi quoque villarum aedificiorumque quidquid ab ea parte populati, centra urbem terribiles imminebant, ut etiam instrumenta bellica super ipsam porlam ad repellendos hostes ponerentur. Inter haec dux et copiae florentini populi, conspecto iam hostium impetu, Florentiam redierunt, ac opportunis locis consistentes, quantum fieri poterat, a populationibus cohibebant. Hostes, transmisso Arno ac ultra citraque populati, circa Signiam constiterunt; idque castellum omni studio expugnare adorti sunt, quo sedem belli in eo loco haberent. Est autem ad hoc opportunissimus Signiae locus. Aliquot igitur dies summa vi oppidum oppugnantes, cum pervincere nequiverunt, abire demum statuerunt. Ita per Pesam et Elsam fluvios profecti, multis ubique vexatis atque afflictis, in agrum senensem redierunt. Facta sunt autem haec in extremo anni nonagesimi sexti, ut etiam principium insequentis anni circa Florentiam has copias reperiret.

Postquam in agrum senensem reversi sunt, hostes bifariam dividuntur. Pars enim eorum una in Policianenses Cortonensesque transgressa, illic bellum intulit. Altera vero pars cum Alberico apud Senenses remansit, ad bellum in his locis continuandum. Sed haud multo post minui vires hostium ac debilitari coeperunt. Nam et Paulus Ursinus ad stipendia Florentinorum se transtulit, et Biordus, concordia cum Florentinis inita, Ceccolinum fratrem revocavit, et barbianensis Iohannes opera maxime Bononiensium in Flaminiam rediit. Ita magis aequatis viribus, bellum gerebatur.

Dum haec in Etruria agebantur, Galeatius mediolanensis, ceu bellum alibi nullum sibi foret, alio magno exercitu in Mantuanos misso, urbem illam aqua terraque obsedit; maximoque in periculo Mantuanus versabatur. Florentini vero, quamquam domi premebantur ab hostibus, tamen saluti deesse amici et socii noluerunt, sed auxiliares copias, nec eas quidem parvas, ad Mantuanum miserunt, quibus praefuit Hugo comes Montisfortis. Certamen hoc apud Mantuam eo anno maximum fuit. Certatum est enim aqua navigiis per Padum et Mincium amnes; terra vero binis hostium castris et magnis exercitibus.

In Etruria vero, post imminutas hostium vires, circa Senas plurimum redierat bellum. Ductores namque et milites florentini populi, apud Colle et Bonitium consistentes, magna virtute conatus hostium refringebant, et ipsi pariter Senensibus Pisanisque inferebant clades. Per hoc tempus Bernardon princeps militiae Bartholomaeum pratensem supplicio affecit; quod quidem supplicium rem florentini populi pene subvertit. Causa vero mortis illius fuit, quod, contra ordinem scitumque ducis discursione in agrum pisanum facta, magnas exinde praedas abegerat, quae iampridem a duce previsa ac universo exercitui destinatae fuerant. Hinc indignatio exorta est, non tam pro emolumento quam pro contemtu maiestatis. Videbantur iampridem non bene inter se convenire. Bartholomaeus enim pratensis, egregius procul dubio bellator ac magnarum iam copiarum ductor, non satis aequo animo Bernardoni suberat, cui se non inferiorem virtute bellica putabat. Itaque se maxime contemptum dux existimans, et praedas tunc abactas inter omnes partiri iussit, et ipsum ad se vocatum in oppido Colle comprehendi atque occidi mandavit. Ex hoc Paulus Ursinus et Philippus pisanus, qui una cum illo praedatum ierant, se a caetero exercitu separarunt, ac seorsum degentes, nec parere duci nec ad eum venire volebant. Habebant vero equites supra duo milia.

[Page 273]

cogitatum sit de Bernardone removendo. Demum compositae res sunt per assecurationem illorum qui secesserant a Philippo pisano. Equites omnes qui sub Pratensi militabant parere iussi: nec multo post Mantuam transmissi. Venerat enim Florentiam Carolus Malatesta, magnus ea tempestate vir, ac pericula Mantuani ostenderat. Huic ergo Philippus pisanus cum equitibus mille traditus est, ut et liberaretur metu seditionis exercitus, ac socio indigenti auxilium ferretur. Caeteri quoque auxiliares equites, quos Florentini cum Hugone comite Mantuam praemiserant, Carolo parere iussi sunt. Habuit autem florentinus populus ad subsidia Mantuani equitum circiter tria millia. Huius autem Caroli virtus in illo bello plurimum claruit.

Inter haec per Etruriam maximum ac periculosissimum gerebatur bellum, hostibus quidem Florentinos et Aretinos et Lucenses vehementer infestantibus, Florentinis vero vel pares vel maiores in Senenses et Pisanos referentibus clades.

Per haec ipsa tempora, cum extra maxime ferveret bellum, gravis et horrendus intra urbem casus emersit. Qui enim rempublicam gubernabant praestantes quidam cives non pariter omnibus erant accepti. Longitudo belli et inexhausta tributorum collatio multitudinem urbanam gubernatoribus reddebat infensam; et accedebat, quod familiae quaedam insignes suspectae ac reiectae a republica non satis aequo animo id ferre putabantur. In hoc statu rerum, iuvenes quidam ex praecipuis familiis conspiraverunt. Initium conspiracy Bononiae fuit. Ibi enim Benedictus Spina et Bastardinus Medix, iuvenes audaces ac manu prompti, quorum uterque ob caedem Florentiae dudum factam exulabat, requisiti atque rogati a Barone Hieronymi, ut sibi adessent ad caedem inimici quam facere cogitabat, ei concesserunt. Adsciti sunt postea et alii ad facinus (inter quos Pichius Adimar et Masinus Riccius fuere), nec de unius modo sed de plurium caede cogitatum: crescensque paulatim spes, eo perduxit, ut cogitarent mutationem status reipublicae ex facto suo sequi debere; idque deinceps meditati sunt: et accessisse creditur maioris auctoritatis hominum consensus et opera. Compositis tandem rebus, Florentiam noctu propter eos qui exulabant accesserunt; ingressique per Arnum, in aediculis quibusdam recepti delituerunt. Prodeuntes deinde tertia die post meridiem palam armati ac tela manibus gerentes, ad caedem patrandam profecti sunt. Erant vero iuvenes octo. Initium caedis facere constituerant a splendido equite Maso Albitio, ea tempestate magno viro et in republica admodum potente. Illo enim interfecto, faciliorem sibi viam existimabant fore ad caetera quae cogitaverant obeunda. Sed Masus, a speculatore illorum observatus, paulo ante quam illi supervenirent, inscius omnium, forte secesserat in proximam aroraariam tabernam, atque ita casu quodam servatus est. Illi enim, venientes ad locum ubi speculator eum reliquerat, cum hominem non viderent, nihil commorati, praeterierunt. Profecti deinde in forum vetus, ac multitudinem opificum ad arma cohortati, duos ex diversa factione homines sibi obviam factos interfecerunt. Sed cum multitudo ad eos visendos concurreret, nulli tamen arma sumerent nec se illis coniungerent, abire constituerunt. Profecti usque prope ad Servorum templum, ac postmodum data spe revocati, tandem in aedes sacras Reparatae se incluserunt. Ibi demum obsessi ac tandem capti sunt, deque illis supplicium est sumptum; civesque aliqui eorum confessionibus denotati ex urbe aufugerunt, absentesque damnati sunt.

Prospera post haec de bello mantuana nunciata. Adventu enim Caroli Malatestae cum auxiliaribus copiis, Victoria parta est, hostibus aqua terraque fugatis. Capta hostiura castra,

equitum circiter duo millia in capti vis relata; navigia vero omnis generis supra centum viginti in manus eorum qui vicerant devenerunt. Hac igitur percussus plaga Mediolanensis, militiae ducem Albericum ex Etruria revocavit, ut confirmaret suos adverso praelio conterritos, ac novi ducis novorumque militum adventu erigeret. Abeunte igitur ex Etruria Alberico et suum equitatum abducente, Florentini superiores effecti, castra per hostile solum posthac faciebant, ac Pisanos primo usque ad moenia populati sunt, deinde, traducto in Senenses exercitu, vastitate incendiisque omnia foedaverunt, ob vindictam incendiorum per florentinum

[Page 274]

Cum prosperae in Etruria res essent, in Gallia converti rursus ac laborare coeperunt. Qui enim apud Mantuam nuper vicerant, nequaquam victoriam prosecuti sunt; quasi enim totum confecissent, vires suas dissolverunt. Itaque hostes, refecto exercitu navigiisque paratis, fines Mantuanorum aqua terraque iterato invasere, et intra munimenta (quod illi serragium vocant) penetrarunt, multaque castella et omnia navigia ceperunt, ut in magno rursus periculo Mantuanus constitueretur; nam neque Carolus Malatesta aderat, cuius virtute maxime Victoria parta fuerat, neque Florentinorum auxilia, praeter admodum paucos equites; triremes vero ac caetera navigia de Venetis nuper conducta post victoriam abierant. Itaque hostes, solitudinem defensorum nacti, facile omnia pervadebant. Socii, iam pridem mantuano bello fatigati, cum illud renatum ignavia victoris cernerent, tarde nimium ac lente auxilia remittebant. Spes quoque pacis superinducta reddebat homines tardiores. Iam pridem enim legatis; missis pax Imolae tractabatur, mediis ac disceptatoribus legatis romani pontificis ac Venetorum; mox ex urbe Imola Venetias fuerat agitatio traducta. Ab hac spe homines plurimum dependebant, praesertim cum Veneti affectare pacem etiam sui causa viderentur. Inter haec motus ingens exortus est in Pisanis. Milites enim Galeatii qui Pisis erant, maximas Pisanis contumelias inferebant; quas cum illi non ferrent, ad verba prius et minas, tandem ad arma ventum est; praelioque per urbem commisso, superante populi multitudine, milites franguntur, multaque caede et vulneribus dissipantur. Vulneratus est in ea pugna Paulus Sabellus equitum praefectus; Nicolaus vero Palavicinus et Nicolaus Diversus et alii ductores capti. Arma et equi et omnia quae Pisis habuerunt milites a furenti populo direpta; iactabantque Pisani ea mente sumpta a militibus arma, ut urbem caperent ac diriperent. Haec inimicitia atque discordia magnam spem Florentinis praebuit Iacobum Appianensem et Pisanos tota mente a Galeatio defecisse; confestimque literae gratulationis plenae a Florentinis scriptae. Mox etiam oratores missi, qui pacem et auxilia Pisanis offerrent; et oratores quidem libenter ac honorifice Pisis recepti sunt, ac spes optima tradita foederis ineundi. Sed fuit Galeatii mirabili ingenio ad populos et amicos in benevolentia continendos. Patendo enim errorem suorum militum et ducum ac eos increpando, Pisanos autem laudando, quod, necessitate coacti, praelium iniissent pro iniuriis propulsandis, eos continuit. Appianensis quoque, Florentinorum antiquus hostis, haud facile eorum fidei se committebat. Itaque demum irrita expectatione res Pisanorum frustrata est. Redintegrato igitur adversus Pisanos bello, dux militiae florentini populi cum exercitu profectus, inter urbem pisanam et proximum litus maris castra fecit, et quidquid erat Liburnum inter ac Pisas longe lateque populatus, tandem post multos dies onustum praeda militem reduxit. Per extremum eius anni, Veneti, apud quos de pace (ut supra diximus) agebatur, cernentes per mediolanensem Galeatium stare, quominus ad pacem aequabilem veniretur, propinquitatem vero illius et potentiam nimiam formidantes, ad commune Florentinorum sociorumque foedus et ipsi accesserunt; legatisque ad Galeatium missis, ut a bello desisteret hortati sunt; alioquin se pro salute Mantuani bellum suscepturos denunciarunt. Hoc Venetorum factum maxime conterruit Mediolanensem, veritum ne, si illi quoque bellum susciperent, ipse impar tantis viribus reperiretur. Itaque statim de pace tractari efficacius coeptum est, volente ac postulante Galeatio. Hic tractatus Papias agitabatur. Interim vero apparatus maiores fieri placuit, quibus hostis, nisi pacem reciperet, invaderetur. Earum rerum gratia legati in Germaniam et in Galliam missi sunt ad duces et exercitus in Italiam conducendos. Per eadem fere tempora, Biordus, qui Perusiae et aliis quibusdam civitatibus dominabatur, a quodam Perusino suae factionis interficitor. Putavit interfector caedem illius per gratam fore civibus suis, ob libertatis recuperationem; idque beneficium praecipue recepturos existimavit. Sed non eadem, ut videtur, libertatis cura omnibus erat. Itaque, nemine tunc civium sequente, parentes et agnati interfectoris a fratribus et amicis Biordi occiduntur; ipse vero interfector vix fuga evasit. Florentini, ad componendas sedandasque huiusmodi turbas, partem equitum suorum Perusiam miserunt, et cum bis oratores, qui de casu Biordi condolerent ac vires civitatis Perusinis offerrent.

[Page 275]

Altero dehinc anno, qui fuit nonagesimus octavus supra mille trecentos, comites Puppii et Balnei, itemque libertini cum omnibus eorum castellis ad Mediolanensem defecerunt. Hic rerum motus per se ipsum magnus videbatur; et augebat suspicionem, quod diu agitata defectio fuerat occultis conventibus apud Urbinates et Forolivienses frequenter actis; ex quibus maiora defectionis huius fundamenta subesse credebantur. Accedebat insuper ad terrorem, quod Civitellam, castellum aretini agri satis nobile et opportuno ad bellum aitu, hostes paulo ante per fraudem occuparant. Itaque, pluribus ex locis insurgere bellum videbatur. Civitas, huiusmodi periculis assueta, constanti animo adversus hos terrores remedia parabat; nec deserebat interim Mantuani curam. Insuper ex Gallia Bernardum Arminiaci comitem, germanum

eius qui apud Alexandriam interierat, Florentini ad transeundum in Italiam excitabant. In Germania vero duces Austriae potentissimi a venetis simul florentinisque legatis sollicitabantur. Nec multo post Civitella obsessa est a Florentinis, ac tandem non vi expugnata, sed pactione recepta.

Eodem anno indutiae cum Mediolanensi in decennium factae sunt. Cum enim in tractanda pace difficultates permultae orirentur, facilius visa est indutiarum via. Per hunc modum tunc ab armis cessatum est, et in Galliam Germaniamque ad legatos scriptum, ne amplius duces exercitusque commoverent. Nec tamen quietae fuerunt indutiae, sed plenae suspicionum et insidiarum. Haud enim multo post eas factas, ductores quidam et equites qui apud hostem militaverant, quasi finitis stipendiis, ex Gallia in Etruriam transiverunt. Hi fines Lucensium hostilem in modum populati sunt; ac subinde per Volaterranos profecti, in collensem agrum discursiones fecerunt, et cum praeda et captivis hominibus in Senensium fines se receperunt.

Senenses quoque haud pacato animo esse videbantur, multisque de rebus controversias renovabant. Comites autem et libertini nullo modo quiescere poterant. Causa vero huius erat, quod pleraque illorum castella per casentinatam agrum ita circumdabantur a nostris, ut nisi per solum florentini populi ad ea importati nil posset; Florentini autem vetabant per solum eorum commeatus importari; quod si vi et armis freti importare conarentur, vi et armis illis resistebatur. Ita neque sai neque oleum neque caetera quibus ad victum opus est habere valentes, quasi obsidebantur. Ob has difficultates compulsi, turbare omnia cupiebant. De his rebus querelae ad Venetos qui fuerant indutiarum auctores cum saepius ab alterutris deferrentur, tandem effecerunt, ut illi, taedio vieti, satis existimarent fore, si in Gallia nil fieret adversus indutiarum fidem; in Etruria vero si quid fieret, non multum curare viderentur. Quae quidem res sagaciter animadversa per hostem, demum effecit, ut tota cogitatio sua in Etruriam converteretur, ubi et materiam habebat paratam ad agendum, et sine indignatione sociorum posse agere cognoscebat.

Per haec ipsa tempora Johannes Grassolini pisanus, Florentiam veniens, foedus et amicitiam Pisanorum Florentinis obtulit. Iacobo enim Appianensi ac Vanne eius filio morbo assumptis, gubernatio eius urbis ad Gherardum iuniorum filium devenerat. Hic autem, contraria quam pater via, ad Florentinis mente et animo inclinare videbatur et potentiam Mediolanensis suspectam habere. Itaque, Iohanne Grassolini occulte Florentiam misso, per Raynaldum Infiliatii et Guidonem Tommasi, magnos ea tempestate viros, paternos amicos, offerri foedus et amicitiam fecit. Postulabat vero pro tutela status sui, ut sexcentos equites ac ducentos pedites Florentinorum impensa tenere sibi liceret; nam et in Pisanis aemulos quosdam habere dicebat, quos comprimere hac potentia opus foret, et adversus vim extemam se munire.

Haec publice relata in Consilio civium, varias sententias habuere. Utilis quippe videbatur amicitia et confoederatio Pisanorum; caeterum pretio et impensa illam emere non satis de eorum existimabant. Erant etiam qui non perseveraturos in foedere Pisanos dicerent, sed prò innato centra Florentinos odio, simul atque occasionem viderint, defecturos. Quamobrem, praestare aiebant ab illis cavere, quam confidere. Tandem legato responsum est: si

[Page 276]

velint Pisani et Gherardus in foedus amicitiamque venire, laeto animo recipientur, ac prompta illis parataque erunt civitatis auxilia, nec sexcentorum modo equitum pedituraque ducentorum, sed omnium copiarum omnisque potentiae florentini populi; mercedem autem prò equitibus peditibusque certa pactione promittere, id alienum a dignitate florentini populi videri, qui amicitias non consueverit pretio emere, sed fide ac beneficiis promereri. Ita res pisana tunc remansit infecta.

Altero dehinc anno, qui fuit nonagesimus nonus supra mille trecentos, eadem certamina per casentinatam agrum eadem suspiciones et querelae civitati fuere. Indutiae enim nuper factae valere servarique dicebantur; verura in Etruria turbabantur omnia et erant plena insidiarum. Galeatius enim mediolanensis, quantum nunquam alias conatum omnem ad rem etruscam convertens, Pisas in ditionem potestatemque suam redigere statuit; idque paulo post assecutus est. Gherardo quippe Appianensi non id animi robur esse apparebat, ut tantae rerum molis sufficere crederetur; et timebant multi Pisanorum, ne ad Florentinos declinaret. Ea occasione invitatus mediolanensis Galeatius, ad Pisas capiendas animum convertit. Quamobrem, maioribus copiis in Etruriam missis, modo pollicendo, modo pericula ostentando, per intercessores quosdam effecit, ut, retento Plumbini atque Ilvae dominatu, et pecunia insuper accepta, Pisas sibi Gherardus relinqueret.

Per hunc modum dominus Pisanorum factus, Florentinis terribilior imminebat. Augebat terrorem, quod alia subinde moliturus ferebatur. Nam, post redactos in suam ditionem Pisanos, de Senensibus idem facere constituisse illum fama erat. Licet enim Senenses odio Florentinorum se cum illo coniunxerant, tamen foedus erat et amicitia et voluntaria quaedam obsecutio, non autem subiectio. Retinebat enim senensis populus usque ad id tempus et verbo et opere libertatem. Hanc igitur ille tollere et in suam potestatem arbitriumque Senas redigere animum induxerat. Id arcane per amicos quosdam Florentinis nunciabatur.

Ad Perusinos quoque spem animumque extenderat. Exagitabat Perusinos eo tempore metus ingens, quod Bonifacius pontifex romanus quasi possessionem romanae ecclesiae Perusiam repetebat; iamque per fulginatam Ugolinum moveri bellum adversus Perusinos effecerat; quo illi metu adhaerere maiori alicui potentiae cogebantur. Florentinos nuper ab eis requisitos Bonifacii respectus, ne foedus cum illis coirent, detinuerat. Itaque, necessitate compulsi, ad Galeatium legatos suos Perusini miserant, ac per eius potentiam se tutos fore sperabant.

Per haec ipsa tempora, Bononienses, Galeatii legationibus deliniti, in eius amicitiam concessisse putabantur, ac veterem Florentinorum societatem quodammodo antiquasse. Lucenses quoque, pisanis finitimi, sive metu sive benevolentia, post occupatas ab illo Pisas, magis ad eum inclinare coeperant. Cum tanta ac tam multa undique parari conspicerentur, Florentini magnis in suspicionibus versabantur, et quo se verterent nesciebant. Denique magistratus, vocatis in consilium civibus, his de rebus ad eos retulit, ac ut saluti suae consulant hortatus est. In dicendis autem sententiis omnes uno ore summa pericula adesse fatebantur; sed de remediis non idem omnes sentiebant. Alii iam tunc creandos decemvirores publica auctoritate suadebant, qui conatibus Galeatii obviarent; alii creationem decemvirorum nihil aliud esse quam manifeste bellum suscipere aiebant; id vero, non concurrentibus ad bellum sociis, periculosissimum esse: quare potius dissimulandum et aliis remediis obviandum censebant.

Tandem plerique omnes sententiam Raynaldi infantiis secuti sunt. Subiiciam in hoc loco quam tunc dixit orationem; nam, cum magistratus pericula quae reipublicae parabantur ostendisset et ad consulendum hortatus esset, assurgens ille, magna expectatione et attentione facta, in hunc modum locutus est: "Maximas vobis gratias, praestantissimi praesides, et agere et habere omnes debemus qui per hoc difficillimum tempus, cum omnia suspicionibus redundant et pericula undique se ostendant, referre ad cives vestros de salute reipublicae decrevistis. Pericula enim sine Consilio a magistratu neglecta ruinam plerumque irreparabilem capiunt. Dicam vero fideliter quae sentio, et si licentius quaedam loquar, mihi peto ignosci; non enim omni tempore veritas silenda est. Equidem pericula ista quae nunc civitati

[Page 277]

parantur, quamquam illa magna esse fateor, tamen non tantum propter se ipsa quantum propter mores nostros expavesco. Video enim, quantum ipse memoria teneo, nos semper omnibus in rebus, ob tarditatem et negligentiam nostram, providendi agendique tempora ignaviter perdidisse. Huius autem mali causa est, quod populus ac multitudo futurum non prospicit, nec fere prius sentit pericula quam incurrit; excellentes autem viri, si qui apud nos in reipublicae gubernatione versantur, quamquam prospiciant pericula, tamen illis obviare nec audent neque possunt; tanta enim in hac urbe nostra calumniandi licentia est, ut simul atque ostenderit quis pericula et obviandum suadet, continuo illum cupere bellum et quietem pati non posse multi proclamant, ac malignis legibus omnia sepiunt et mille difficultatibus prohibitionibusque involvunt, ut, etiamsi velit quis saluti reipublicae providere, nulla sibi via relinquatur! Ex hoc autem fit, ut nihil agentibus tempora nobis effugiant. Cura vero in limine sunt pericula nec vitari iam possunt, tunc demum trepidi consultamus, tuum ducentorum consilium et centum triginta unius, rem et negotium inextricabile, convocamus. Atque ego non graviter ista ferrem, si cum alio populo nobis esset certamen; utrobique enim vel par vel prope conditio foret. Nunc autem non cum populo aliquo certamen est nobis sed cum tyranno, qui et vigilat assidue pro re sua, neque calumniatores formidat, neque malignis legibus impeditur, neque multitudinis decretum neque populi deliberationem expectat. Itaque, mirandum non est, si ille in rebus agendis antevenit, nos autem post res perditas remedia cogitamus. Iohannem Grassolini pisanum, societatem et foedus Pisanonim nobis offerentem, malo admodum Consilio quidam nostrorum civium reiecerunt, sprete illorum sententia qui periculosa, ne illa civitas in potestatem Galeatii deveniret, ostendebant. Ei periculo si tunc obviatum fuisset, non in istis in quibus nunc sumus periculis versaremur. Nuper etiam profectos ad nos Perusinorum legatos in foedus societatemque recipi flagitantes ac pericula sua docentes, malo item consilio quidam reiecerunt, eos qui recipiendos censebant novum ordiri bellum adversus pontiticem inclamantes. At illi ad Galeatium conversi, iam, ut opinor, ab eo suscepti sunt, Nos periculum inde impendens nunc demum consideramus. Non igitur alios accusare debemus quam nos ipsos; nec ulla re magis per Etruriam creavit Mediolanensis potentia, quam tarditate et ignavia nostra. Verum hactenus quae facta sunt mutari non possunt. In posterum vero, nisi huiusmodi calurnias et nimiam obtrectandi licentiam et impedimenta tarditatem inducentia corrigatis, nullum rebus vestris remedium expectetis. Quod si corrigere huiusmodi mores ac recte nobis consulere volumus, spes magna superest non libertatis modo, verum etiam dignitatis conservandae. Habemus enim civitatem magnam et opulentam, latum dominatum, multa insuper oppida, plurimam ac validam nostrorum hominum multitudinem, innumerabiles pene munitas arces; duriores sibi rem sentiet adversarius noster in opprimendis nobis quam ipse opinetur, si viri esse voluerimus, ac dignitatem libertatemque a maioribus nobis relictam tueri. Sed ante omnia quae supra commemoravi mala per hoc tempus ex civitate removeare necessarium est. Sint aliqui vigiles in republica et potestatem habeant agendi, ne singula ad multitudinem referre ac expectare illius decretum compellantur. Res enim plerumque celeritatem et silentium postulant, quibus decreta, multitudinis inimicissima sunt. Cessent calumniatorum in praestantes viros maledicta et crimina. Intelligent omnes magna sibi pericula imminere multaque virtute et industria et impensa opus esse ad illa repellenda. His domi constitutis, foris iam providendum censeo; milites parandum et ducem, qui praesto sint expeditionibus nostris. Pluris enim fiemus et ab amicis et ab inimicis, si sufficientem circa nos potentiam conspexerint; quod si potentia non aderit, omnes contemnent. Haec de toto genere dixisse volo. De Senensium vero et Perusinorum formidata occupatione ac de caeteris in consultatione propositis quid mihi videatur nunc breviter subiiciam. Primum, ne Senas occupet adversarius ego iam nullum esse remedium puto, praesertim cum illi nobis infensi omnem nostram exhortationem et auxiliorum pollicitationem aspernentur. Quamobrem, neque literas neque legatos mittendum ad illos publice sentio; privatim

[Page 278]

autem suadeo cum potentioribus quibusdam civibus experiri, pollicendo auxilia ac eos cohortando ad libertatem retinendam. Et de Senensibus quidem non multum videtur mihi a nobis esse laborandum. Sive enim dominus sive non dominus, tamen omnia ut libitum erat

de illis hactenus disposuit. Itaque parum lucrabitur nunc, si dominus fiat. Perusinos vero amicos ac benevolos nobis utinam non reiecissent quidam nostrorum civium, apud quos respectus Bonifacii plus valuit quam respectus propriae civitatis ! Fuit autem tunc meum consilium, et est etiam nunc, in foedus ac societatem Perusinos esse recipiendos ; postquam vero recepiti fuerint, tunc demum Bonifacio pontifici et quid egerimus et qua de causa significandum, sibi que ostendendum melius secum agi, si a perusinis civibus quam si a Galeatio mediolanensi Perusia teneatur. Quare, celeriter mittendum censeo qui foedus et societatem ab eis postulatam offerat, et ad conservationem status ac libertatis suae omnes opes nostras polliceatur. Verum in his duobus non multum spei collocandum mihi videtur, propterea quod Senensem iam pridem a nobis totis animis abierunt; Perusini autem verendum est, ne iam cum adversario transegerint. Quod igitur tu remedium affers? dicet quispiam. An movendum a nobis bellum putas et conatibus Galeatii obviam? Nequaquam. Periculosum enim nobis foret, si absque sociis bellum moveremus. Sed in quo maximam spem habendaram putem, quaeso, diligenter attendite. Ad Venetos legationem prudentium virorum mittendam censeo, illisque ostendendum, quanta et qualia Galeatius per Etruriam molitur, ut, continuo apprehendendo loca, nos includere ac circumdare pergat. Cum vero haec ostenderint legati, nihil Venetos rogent, ne dignitatem civitatis nostrae imminuant, sed verbis ac rationibus doceant non minus ad illos quam ad nos huiusmodi pericula pertinere; neque enim credendum est Galeatium longinqua ac remota cupere, propinqua vero non cupere; sed nunc arte quadam nos circumvenire atque invadere nos cogitat, quo, nobis oppressis a communi societate subtractis, caeteros deinde socios imbecilliores factos adoriatur; cogitandum ab eis esse, utrum praestet nunc obviam ire illius conatibus, vel expectare, ut ille per otium, sine impedimento ullo, membra societatis divellat, praesertim cum sint centra indutias et pacem quae ille per Etruriam agit; nos quidem, si concurrant socii, paratos esse in eius cervicem clades referre ; sin autem tepescant socii, Florentinos sibi ipsis, ut in rem suam fore putaverint, prospecturos. Haec eadem apud Bononienses et Patavinum et Ferrariensem per eosdem legatos exponantur. Spero autem, neque frustra haec dicentur a legatis nostris, neque frustra audientur. Dixi quae mihi videntur providenda. Vos quod optimum futurum sit consilium sumatis "".

Huius sententiam secuti magistratus et cives, multa domi et foris, quemadmodum ille suaserat, providerunt. Sed quantum ad Perusinos, tarde. Illi enim cito recepti, Galeatio iam se totos permiserant. Apud Senenses quoque irrita Florentinorum opera fuit. Itaque Galeatius, paulo post propositum suum persecutus, Senas ac Perusiam suae ditioni imperioque subegit.

25.

[Page 279]

Liber duodecimus

INTER bellorum vel iam coeptorum vel imminentium curas, nova protinus res et ante id tempus inaudita per universam Italiam contigit. Omnia quippe multitudo populi quae ubique erat vestes induit albas; et piaculis quibusdam factis, incredibili devotionis ardore longa dealbalorum agmina ad vicinas urbes commeabant, pacem ac misericordiam clamore supplici deprecantia; prorsus miranda res et incredibile negotium ! Peregrinatio erat fere dierum decem ; cibus vero ut plurimum panis et aqua. Nulli per urbes alio vestitu conspiciebantur. Accessus vero in aliena oppida, etiam parum antea pacatorum, liberi fuerunt. Nemo per id tempus dolo falle're tentavit; ricmo advenarum oppressus. Tacitae quaedam indutiae cum hostibus fuere. Duravitque is motus fere menses duos, cum et proficiscerentur populi in alien as urbes et alii in suas adventarent. Mira hospitalitas ubique et benigna susceptio. Unde vero initium ceperit, obscurum est. Ex Alpiibus certe in cisalpinam Galliam descendisse ferebatur, mirabilique discursu populos apprehendisse. Florentiam primi omnium Lucenses populariter advenere. Quibus conspectis, tantus confestim devotionis ardor consecutus est, ut etiam illi ipsi qui antea rem auditam maxime deriserant, primi omnium suorum civium vestes mutarent, et quasi Deo correpti, motu simili vagarentur. Florentini, quadrifariam partito populo, duae ex his partes innumerabili multitudine virorum, mulierum puerorumque Aretium petiere; reliquae vero partes ad alia loca profectae sunt. Quocumque perveniebant albatorum agmina, eorum locorum incolae exemplo simili movebantur. Ita ex Gallia in Etruriam, ex Etruria in Umbriam, ex Umbria in Sabinos et Picentes pregressa commotio, ad extremas Italiae oras pervenit, nullos in populos non pervagata. Dum religio tenuit animos, de periculis belli nihil cogitabatur; sed postquam finis fuit dealbatorum fervori ad primas rursus curas animi redierunt. Pisas, Senas, Perusiam esse in potestate Mediolanensis periculosissimum videbatur; comitum vero et Ubertinorum castella ex parte alia regionem clausisse. Accessit insuper ad haec, quod Ugucius Cortonae dominator descivisse a Florentinis credebatur ac Mediolanensi adhaesisse. Signa certe pessima erant, quod ille nova quaedam et intolerabilia a Florentinis postulabat, ac frumentum deferri ad Policianenses per suae ditionis loca prohibebat, et in paludibus quas Clanas vocant impedimenta posuerat, ut nihil per aquam deferri se invito posset. Lucenses vero Pisanis finitimi, sive sponte sive metu coacti, ad Mediolanensis amicitiam magis respicere videbatur, nec foedus renovare cum Florentinis voluerant. Haec erat conditio rerum, cum annus millesimus quadringentesimus supervenit. Initio eius anni nihil prius quam adversus cortonensis Ugucii suspicionem provisum. Montanina est arx in extremis Aretinorum finibus posita, Cortonae proxima. Hanc tenebant

[Page 280]

quidam nobiles; erant vero Ugucii cortonensis ita familiares, ut omnia facturi illius gratia putarentur. Natura vero illius loci talis erat, ut multum nostris nocere posset, si inde bellum inferretur; multum etiam Cortonensibus, si nobiscum esset. Igitur, quibusdam Aretinis commisso negotio. Montanina per fraudem occupatur. Venatorum enim specie profecti, cum eos qui intus erant in colloquium vocassent, atque illi nihil veriti descendissent, repente ingressi arcem qui venerant, fumo, ut constitutum erant, significarunt, subitoque eo concursum est. Per hunc modum Montanina, possessoribus adempta, suspicionem ab ea parte imminuit. Deinde per Fabianum Bostoli Florianum missum, impedimenta in Clanibus posita delere curaverunt. Et simul Nicolao Albergotti negotium datum, ut cum equitibus intentus circum ea loca esset, ac si Ugucius accurrens tolli impedimenta vetaret, illum invaderei ac interficere ne cunctaretur. Verum Ugucius neque occurrit ad prohibendum, neque exire Cortona ausus est. Itaque, sublata impedimenta sunt, nullo repugnante, ac praesidium quod ille iuxta paludes munierat crematum.

Per idem tempus equites Galeatii mediolanensis circiter quadringentos in casentinatam agrum venerunt. Variis enim querelis ac difficultatibus intricata Casentini loca, ob eas quas supra diximus rationes, materiam belli cupientibus opportunissimam afferebant. Bellum quoque per hoc ipsum tempus inter Bononienses et faventinum Astorgium fuerat exortum pro castello Salarolo nuper occupato. Huius quoque turbationis Galeatius auctor nutritorque credebatur. Albericus certe comes, vir Galeatio deditus, societatem cum Bononiensibus contra faventinum Astorgium colerat, simulque coniunctis copiis, bellum gravissimum inferebant. Pestis signa quaedam ab initio huius anni terrere homines incoeperant, quae mox per aestatem plurimum desaevivit, cum incredibili strage cuiusque sexus atque aetatis. Unicum eius mali remedium in fuga repertum est. Fugerunt itaque cives populariter, Bononiam plurimi demigrantes: et tamen in vacua desertaque urbe supra triginta hominum millia pestis absumpsit.

Eodem anno multa per Etruriam innovata sunt. Nam et apud Lucenses Paulus Guinisius imperium civitatis arripuit; et Ugucius cortonensis, de cuius fide dubitabatur, e vita migravit; et Robertus Puppii comes, qui aperte a Florentinis defecerat, diem obivit. Haec omnia varios effectus pepererunt. Cortonae imperium suscepit Franciscus de Casali, Ugucii propinquus, melior profecto ac civilior quam Ugucius fuerat. Robertus vero Puppii comes, poenitentia ductus, quod a Florentinis defecisset, extremo vitae tempore filium suum florentino populo commendavit ac tutores ex civibus complures illi reliquit. Per hunc modum recuperata gratia, puer a populo florentino fideliter susceptus ac benigne tractatus est, multaque

in Casentinati prò salute pueri et conservatione oppidorum eius provisà. Paulus autem Guinisius, post imperium Lucae susceptum, medius quidam haberi volebat; magis tamen ad Mediolanensem inclinare putabatur. Miserat enim statim ad eum Galeatius pro suscepto imperio gratulatum ac magna quaedam illi pollicitus fuerat. Itaque a Florentinis de renovando foedere requisitus, bonis verbis postulationem reiiciebat.

Eodem anno magna coniuratio adversus rempublicam inita fuit, quae mox patefacta, turbationes maximas in civitate peperit. Cives enim florentini magna multitudine ob terrorem pestis Bononiam petierant. Ibi cum essent omnis generis homines, quidam ex his qui praesenti civitatis statu infensi erant, colloquia et tractatus habere coeperunt; crescensque in dies multitudo, ad grandem numerum pervenerat. Consilium eorum fuit rempublicam invadere, pulsisque potentioribus, gubernationem civitatis arripere; iamque priores ac caeteros magistratus, quos statim constituerent, designaverant, partim ex suo corpore, partim ex mediocri genere hominum. Cum haec ita composita essent, ac tempus iam rei patrandae venisset, Minias Riccius, unus ex coniuratis, Silvestrum Adimarem asciscere volens, totam rem illi patefecit et conscios nominavit. Ea cum Silvester audivisset, ambiguus atque anceps illum dimittit. Ipse ad Bartholomaeum Valoris profectus, negotium refert. Ille statim atque

[Page 281]

audiit, ad magistratum ducit. Per hunc modum patefacta coniuratione, de quibusdam supplicium est sumptum; multi praeterea absentem damnati exularunt.

Per extremum huius anni Iohannes Benti voglia bononiensis, magnus in civitate sua vir ac summae apud multitudinem gratiae, in Rononiensibus dominationem suscepit. Hoc ubi Florentiae auditum est, confestim oratores ad eum missi sunt, qui civitatis nomine gratularentur; quoque res insignior acceptiorque foret, ex collegiis decemque viris novo exemplo; oratores deiegerunt, homines tunc in magistratibus araplissimis constitutos. Hi Bononiam profecti, magna atque laeta verborum serie prò suscepta potestate gratulati sunt, ac viream omnes florentini populi obtulerunt, ad statum dignitatemque illius conservandum. Misit et Galeatius mediolanensis legatos suos ad haec eadem faciendam. Magna quippe utrique cura erat novum eius urbis dominatores sibi coniungere, magnumque rerum agendarum momentum in coniunctione illius utrique reponerent, propter magnitudinem potentiae situsque opportunitatem; quas quidam res utraque pars summo studio sibi vendicabat.

Cum esset hic status rerum per Etruriam, novae quaedam spes novaque Consilia supervenerunt. Initium vero rerum hinc fluxit. Carolus imperator, de cuius transitu in Italiam supra diximus, filios reliquit duos; Vincislaum et Sigismundum. Vincislaum, quod erat maior natu, ante obitum suum Caesarem appellavit ac successorem sibi in imperio delegit. Eidem quoque regnum Boemiae per manus tradidit. Mortuo igitur Carolo, cum principatum multos per annos Vincislaus tenuisset, nullaque illius actio cerneretur principatu digna, cum necque in Italiam transire neque caetera imperii munera obire curaret, duaeque tantummodo artes illius circumferrentur, una voluptatibus sese dedere, altera cumulationi pecuniarum intendere caetera vero omnia negligere, segniterque ac dissolute se gerere; ea cum diutius faceret, ac nomen auctoritasque romani imperii in illo deperiret, electores imperii, bis rebus permoti, de Consilio et assensu aliorum procerum, illo antiquato ac remoto, Robertum Bavariae ducem, magnae spei virum magnaeque auctoritatis, ad imperium deiegerunt. Robertus igitur, sicut diximus, ad imperium electus, confestim oratoribus suis in Italiam missis, favorem et gratiam sedis apostolicae sibi procurabat; nam suberat controversia, nec omnes pariter Alamaniae proceres ac populi Vincislaum deseruerant, sed erant qui nihilominus illum imperatorem appellarent. Huic ergo noviter electo, quia prospera eius fama erat ac magna facturus credebatur, Florentini mentem intendere coeperunt. Circundati enim undique a civitatibus et oppidis quae in potestate atque arbitrio Mediolanensis erant, magnitudine insuper potentiae ac multitudine copiarum eius deterriti, ad externas opes respicere cogebantur. Itaque et oratores illius Romam petentes omni studio prosecuti sunt, et ipsi, legatis confestim ad novum principem missis, transitum eius in Italiam hortari coeperunt, et opes auxiliaque florentini populi venienti offerre. Ille vero legatos Florentinorum libenter audivit, ad pecunias maxime respiciens, atque inde sperans se multa posse conficere.

Altero dehinc anno, statim vere primo, turbationes in Bononiensibus graviores exortae sunt. Iohannes enim Bentivoglia adversus faventinum Astorgium a Bononiensibus iam pridem coeptum continuabat bellum. Ad hoc Florentinorum simul ac Mediolanensis auxilia contraxerat. Incubuerat quoque huic bello Albericus comes, qui acerbas cum Astorgio inimicitias exercebat. Sed cum Astorgius quoque defensores suos haberet, et in primis Carolum Malatestam, virum potentem ac bello insignem, pax tandem fit inter Bononiensem et Faventinum, Eam pacem Albericus comes indignissime tulit, cum esset Bononiensibus foederatus, ac se invito cum communi hoste recepta pax esset. Itaque, sese deceptum praedicans atque delusum, iram et indignationem adversus Iohannem Bentivogliam convertit, exulibus bononiensibus posthac favens, atque eos promovens et adhortans ad bellum novo dominatori inferendum. Habebat vero Albericus equites ad mille ducentos. Cum eo equitatu exulibus coniunctus omnia pervadebat. Ex hoc iam defectiones oppidorum fieri sunt coepit, tumultuque et trepidatione omnia miscebantur. Dominator autem ipse, voluntate quidem ac studio partium, ad Florentinos ferebatur; sed formidabat Mediolanensis potentiam, et ob hoc medius quidem,

[Page 282]

esse cupiebat; nec Florentinis petentibus foedus renovare, consenserat. Cum tamen postea

bello ac magnis suspicionibus premeretur, necessitate compulsus, equitum subsidia a Florentinis postulavit. Florentini autem, quo manifestius ille suarum partium detegeretur, non solum equites quos petierat, verum etiam Bernardonem militiae ducem ad eum miserunt. Ex hoc iam bellum in Bononiensibus propalami erat, nec occulta Galeatii opera adversarii fovebantur.

Per Etruriam vero manifestum non erat bellum, sed ita in dies crescebat Mediolanensis potentia, ut tandem apprehensura omnia videretur. Florentini vero ista cernentes, magis ac magis ad Robertum imperatorem noviter electum respicere pergebant, sperantes, per illius adventum in Italiam, Mediolanensis potentiam vel omnem vel maxima ex parte esse perituram; nam et odia inter eos suberant acerba, et veneno se a Galeatio petito Robertus publice civitatibus ac regibus significarat. Denique, in hac spe constituti, magna pecuniarum largitione adventum eius in Italiam Florentini paciscuntur. Ducenta enim florenorum millia polliciti sunt. Huius summae partem prius quam domo proticisceretur dare illi convenerunt: reliquam vero partem cum in Italiam venisset ac hostile solum Galeatii intrasset. Ex hoc iam apparatus fiebant ab illo, ut transiret; a Florentinis quo pecunias exolverent; crebrique oratores et nuncii ad alterutros commeabant. Ad persolvendas vero pecunias, quoniam immodica erat summa, missus est Iohannes Biccii, vir prudens et integer ac singularis apud mercatores fidei, qui solutionem Venetiis curaret. Is summa cum fide ac diligentia omnia peregit. Fama per Italiam vulgaverat magnos exercitus circa Rhenum parari, novo cum imperatore in Italiam transituros, erectique cunctorum animi in expectationem erant. Nec minor apud Mediolanensem providentia vigeat; equites parare, pecunias cogere, civitates et oppida in potestate sua continere, aditus locorum et flumina diligentius custodire. Conversis in expectationem novi principis animis, ingens seditio in Pistoriensibus oritur. Sunt enim apud illos, non in urbe modo, verum etiam per agrum, factiones duae, magnis contentionibus inter se diffidentes. Ricciardus igitur eques pistoriensis, princeps alterius factionis, in suspicionem venerat ras novas moliri. Cum ergo inimici eum exagitarent, amici vero tuerentur, tandem, metu adversariorum et favore suorum inductus, castellum, in Apennino, cui Sambuca nomen est, occupavit; venientesque adversus se inimicos egregie fudit. Ex hoc iam concursus erat ad illum, non ex pistoriensi solum agro, verum etiam ex bononiensi et mutinensi; sunt enim finitima loca, et factionum studia iam pridem per clientelas amicitiasque contraxerant. In urbe vero Pistorio divisio civium animis et diversissima inter se sentientibus, periculum erat, ne civitas illa vel cladem aliquam pateretur, vel inferret. Missae igitur Pistorium equitum ac peditum copiae urbem custodiebant. Circa Sambucam vero praesidia quaedam communita sunt, ne discursari licentius obsessi valerent. Sed tanta erat Ricciardi providentia tantaque eorum qui cum illo erant audacia, ut saepe fusos fugatosque obsessores praecipites ageret, nocturnisque ac diurnis insultibus cuncta circum loca redderentur infesta; maximumque ex ea re nomen Ricciardus est consecutus.

Robertus vero in Italiam adventus, ut plerumque evenire solet, tardior fuit quam ab initio crederetur. Per extremum enim autumnus Tridentum venit. Cum igitur Tridentum pervenisset Robertus, quo celerius conditionem pecuniae solvendae appositara adimpleret, brixianensem agrum cum exercitu ingressus est. Brixia enim urbs a mediolanensi Galeatio tenebatur; ipse vero tunc pecunias de Florentinis habere pactus fuerat, cum solum Mediolanensis intrasset. Sunt autem finitimae urbes Tridentum et Brixia, maxime circa Benacum lacum territoria commiscentes. In his locis cum esset novus imperator, duces Galeatii cum ingentibus copiis adversus illum convenerunt. Habebat vero Galeatius vel optimum equitatum ex italicis viris confectum. Postquam contra Germanos equites Italici constiterunt ac levia praelia inniti coepta sunt, mirabile quantum Italici praestare videbantur Germani enim fraenibus utuntur levibus ac simplicibus. Huiusmodi autem fraena ut ad celeritatem et cursum aptiora sunt, ita ad flectendum in girum equos versandumque in praelia inutilia existunt. Italicis vero frenati

[Page 283]

erant equi, in girum flecti ac versari consueti. Itaque et lacessere hostes et redire ad suos, ac ex medio cursu deflecti facillimum erat. Praeterea italicis equites, armis affatim protecti, nullum periculum recusabant. At Germani deterius armati erant. Plerique eorum pectoralia duntaxat et loricas habebant, hastas vero amantatas; nam qui leviter armati sunt urgere pectoribus hastas non valent; quare in iaculatione raagis contidebant. Ob haec illi cito spreti ab Italicis atque contempti sunt, ut auderent pauci Italorum equites multos Germanorum invadere. Tandem vero, maiori vi castra imperatoris aggressi, ita Germanos turbarunt, ut trepidaretur totis castris, multisque suorum amissis, cedere demum ac retro signa referre cogentur. Ita prostratis suorum animis ac metu delectis, Tridentum imperator suos reduxit. Et quoniam res male succedere videbantur, et alteri alteros incusabant, coloniensis praesul et Leopoldus Austriae dux ab imperatore abeuntes, cum maxima copiarum parte domum redierunt; imperatorque ipse Tridenti relictus pudore solummodo tenebatur, nec quid agendum esset faciliter constituebat. Nam et redire trans Alpes, irritum coepto, permagnum dedecus sui nominis, et remanere in Italia, debilitatis viribus, vanum existimabat. Inter liaec Franciscus carariensis et alii quidam proceres qui circa illum erant, et cum his Florentinorum legati, Patavium ut se conferret boriati sunt; sic enim et famam eius servari posse et superesse adhuc spem magnarum rerum per Italiani ostendebant. Ille vero, quamquam redire trans Alpes cupiebat, tamen, partim pudore, partim spe retentus, sequi illorum coisilium statuit. Quare, Tridento profectus, Tarvisium primo, inde Patavium accessit. Patavii dum esset, nova Florentinorum legatio ad eum pervenit. Fuerunt autem legati quatuor equites florentini in primis nobiles: Raynaldus Iantiliati, Masus Albitius, Philippus Corsini, Thomas Sabeti. Adduxerunt vero equites italicos sexcentos vel optime structos,

quibus praeerat Sforila et Baldasar mutinensis. Suscepti igitur ab imperatore benigne legati, cum de reparandis rebus tractaretur, deprehenderunt, mentem illius non satis alacrem neque niagnae fiduciae plenam. Inquit enim neque sibi neque Florentinis tantas esse vires, ut suffecturae videantur ad Mediolaneasem everteiidum; quare pontificem romanum ac Venetos accedere ad societatem belli necessarium fore. Pecunias vero tantas postulabat, ut palam esset, ipsum nihil de suo afferre, sed omnia Florentinorum sumptibus fore peragenda. Ea cum deprehendissent legati, statueruat, ut Masus Albicius et Andreas Victori (is enim in prioribus legatis apud imperatorem fuerat) Florentiam redirent ad siagula quae adissent quaeque vidissent edocenda; neque enim satis commode literis ostendi poterant. Hi ergo cum rediissent, ac singula retulissent in Consilio civium, debilitarunt omnium mentes. Nam et facere quae postulabantur impossibile quodammodo videbatur, et rursus si abiret imperator, manifestum periculum ab hoste remanebat, qui auctus existimatione ac superbus Victoria, nihil non ausurus merito credebatur. Denique, in Consilio re discussa, decreverunt omnia facere pro imperatore in Italia retinendo. Itaque per legatos qui Patavii remanserant, magna auxilia italici equitatus et magnam insuper pecuniam polliciti sunt in Italia remanenti et per hiemem quacumque posset bellum inferenti, vere autem primo hostile solum intranti ac illic bellum gerenti, illud insuper promittenti neque pacem neque indutias neque concordiam ullam cum hoste facere, nisi requisito et consentiente florentino populo; procuraturos se interea omni nixu, ut pontifex ac Veneti cum eo iungerentur; quod non difficile factu aiebant fore, si bellum prospere succederet.

Haec per legatos imperatori nunciata, tractatus varios apud illum habuere; nam se his obligare non satis honestum videbatur, et erant alioquin difficilia factu. Oriebantur etiam controversiae quaedam pro pecuniis in adventu suo promissis, quarum partem aliquam adhuc sibi deberi contendebat; eam vero esse summam nonaginta millium florenorum; quam ante omnia sibi tradendam esse aiebat; postea vero, si ita videretur, de novis conventionibus agitandum. Florentini promissas quidem pecunias sub conditione dicebant; quae conditio ab imperatore impleta non sit; itaque nec pecunias deberi; et tamen ex ea summa viginti quinque millia iam esse persoluta. Per huiusmodi altercationem cum mensis fere consumptus

[Page 284]

esset, ac solutio pecuniarum penitus negaretur, indignatione concepta, imperator abire constituit. Equitatu igitur per terram ad Tarvisium praemisso, ipse Venetias petiit, visendique causa mirabilem civitatem, atque sibi illam, si qua posset, conciliandi. Susceptus autem a Venetis insigni magnificentia, cunctisque exhibitis quae ad honorandos principes exhiberi solent, cum de facto suo postridie loqueretur, graviter et infense adversum Florentinos conquestus est, quod eum sollicitasset impulsissentque transire in Italiani festinanter nimium ac non suo tempore, et nunc promissa conventaque facere recusent; ex quo fit, ut destitutus ac delusus, contra decus sui nominis redire in Germaniam compellatur.

Erat tunc Venetiis Florentinorum legati duo: Philippus Corsini et Raynaldus Ianfiliatii, viri prudentes ac bene morati, qui ea de causa imperatorem secuti Venetias fuerant. Hi querelis respondentes, instar mortis acerbissimae sibi dixerunt esse, adversus ea loqui quae princeps dixisset; verumtamen dandam sibi veniam, primo, quod non sponte, sed coacti; deinde, quod pro excusatione civitatis suae, non pro cuiusquam accusatione sint locuturi; omnem igitur accusationem et querelam circa pecunias versari; sed fateri promissas fuisse pecunias a civitate; verum quoraodo promissae fuerint attendendum; nam in eo iudicium iustae vel iniustae querelae versari; primo enim eius summae quae promissa fuerit plus quam dimidiam partem, antequam domo se moveret imperator, pro parando ornandoque exercitu solvere convenisse; eamque partem ex fide fuisse persolutam: itaque de ea conqueri imperatorem nec posse nec debere. Reliqua vero pecuniarum pars ita promissa fuit, ut annexam conditionem haberet tunc demum esse solvendam, cum ipse potenti cum exercitu in hostilem Galeatii terram veisset. Harum duarum conditionum (quod bona venia dictum sit) nulla penitus impleta est; nam neque venisse dicitur qui non stetit; neque potenti cum exercitu venit, qui exercitus formidine hostium tam subito retrocessit. Verba quidem recto sensu non cavillose suscipienda sunt. Nec vero florentinus populus tantam pecuniarum vim promisit, ut tacto protinus hostili solo recederet, sed ut ad ruinam hostis in solo perstaret. Quid ergo quisquam conqueri valeat de florentino populo non videmus. Ipse certe populus, si vellet, iuste conqueri posset, pro tantis pecuniarum dispendiis quantas iam erogavit, falsa spe inductus. Veneti, cum haec audissent, causam civitatis probare visi sunt. Concordiam tamen pro communi utilitate suadebant; quae cum haberi non posset, imperator abiit. Profectus vero, unius diei navigatione cum apud Travolas constitisset, Veneti, malori conatu adhibito, tandem assecuti sunt, ut Florentinorum legati remissionem in eis facerent. Id cum factum esset, missis ad imperatorem amplissimis viris, eum Venetias reducerunt. Hic, iam pecuniis susceptis equitatuque revocato, cum aliquot dies Venetiis constitisset, assumpta meliori spe, Patavium rediit, et quod reliquum erat hiemis in ea urbe consumpsit, ac modo expectationem dedit, quasi Romam petiturus, modo ademit; tandem vero, cum neque pontifex romanus neque Veneti in favorem auxiliumque eius palam descenderent, Florentini autem ea postularent quae diSicilia factu videbantur, differre coeptum suum in aliud tempus constituit.

Atque ita mense aprili Patavio movens, magnis itineribus trans Alpes abivit. Per hoc ipsum tempus legali Mediolanensis ad Venetos profecti, querelam et incusationem adversus Florentinos posuerunt. Veneti autem, cum ea audivissent, vocatis Florentinorum legatis, qui tunc alia de causa Venetiis erant, cuncta illis nota fecere, et respondendi, si qua vellent, facultatem praebuerunt. Subiiciam vero quae tunc obiecta ab adversariis et quae responsa sunt, ut iustitiae causa a legentibus examinari possit. Mediolanenses igitur legati a

Venetis introducti, orationem huiusmodi in Florentinos habuere: "Vobis potissimum, o Veneti, qui indutiarum et pacis auctores suasoresque fuistis, querelae faciendae sunt adversus eos, qui centra tidem ac iusiurandum indutias et pacem violaverunt. Qui enim alicuius concordiae auctor ac suasor est, is et onus quodammodo suscipere videtur eam servaium iri. Ex quo fit, ut, si non aliud, at saltem quam meremur opinionem de utrisque nostrum suscipere debeatis. Dicimus ergo illos homines esse maxime detestandos, quibus neque fidem servare cura est, neque promissa conventaque lueri; cumque sit omnis defectio promissorum et fidei turpissima,

[Page 285]

maxime tamen abominanda ac nefaria existimari debet quae centra pacis conventa bellum et turbationem per foedifragium inducit. Nam si fides ac iurisiurandi sanctitas ex hominibus auferatur, quod tandem restat vinculum inter homines, quo alter alteri confidere queat? Itaque quicumque tidem ac promissa in pace frangit, is communem hominum societatem dissolvit. Nota sunt vobis, o Veneti, quae nuper acta fuerint in conventionem indutiarum et pacis, et quam solemniter promissa illa iurataque fuerunt. Ut autem Florentini ea servaverint, vos ipsi vidistis. Stante enim pace, nulloque tale aliquid ab eis expectante, Robertum, qui se Romanorum imperatorem facit, per legatos suos in Germaniam missos concitarunt, ut adversus Galeatium mediolanensem, cuni quo pacem fecerant ac solemniter iuraverant, in Italo liam transiret; eamque ob rem, magnam vim pecuniae tradere illi pacti sunt, conventionem expresse inita, ut tunc pecunias traderent, cum solum illius cum quo paulo ante pacem fecerant, hostiliter ad eius subversionem ac ruinam ingressus fuisset; legatosque palam apud illum ista de causa habere non dubitarunt, ut admirari debeant omnes tantam dolositatem et fraudem in illis extitisse. Atqui iidem Florentini ne per Italiam modo verum etiam per Galliam saepenumero suis nunciis et literis vulgaverunt se pacis et quietis avidos impeti ab aliis atque vexari. Nunc autem apparuit per effectum non pacem sed bellum, non quietem sed turbationem atque vexationem aliorum ipsos quaerere, nec ullo modo posse quiescere, propter inquietudinem animi et superfluitatem pecuniarum. Haec eadem civitas, con tra maiorum instituta et mores, Gallos et Germanos (exteras et barbaras nationes italico nomini infestas et inimicas) transire in Italiam procuravit, ut quos natura ipsa oppositis Alpibus ab Italia exclusit, eos in Italiam ac in cervices Italarum induceret ; tantaque est consilii coecitas, ut non intelligant, si Galli et Germani Italiam traducantur, communem omnium Italarum esse perniciem, nec minus in cervices suas quam caeterorum illos traduci. Atqui populus romanus ex eo maxime laudem et gloriam promeruit, quod Cimbros et Teutones Italiam invadere parantes, magna suorum exercituum dimicatione delevit, quodque Gallos multis ac maximis praелиis fractos a cervicibus Italarum removit. Hi autem novi, ut sese ipsi praedicant. Romani, illas ipsas barbaras immanesque nationes etiam pecunia tradita in Italiam traducere curaverunt; tanta est horum hominum inquietudo ac perversitas et patriae gentisque suae detestanda oblivio. Enimvero, qui patrium solum inimicis produnt, quomodo sint appellandi nemo ignorat. Odium certe Italarum omnium promerentur qui exteris inimicasque nationes ad conculcandam Italiam data pecunia traduxerunt. Dicent adversarios suos per Etruriam a Galeatio foveri. Quibus respondemus: Non indigerent Pisani et Senenses cuiusquam ope, nisi ab istis petulantissime vexarentur. Nunc autem, ob pericula rerum suarum, ad Galeatium confugerunt; nec sane eum pudet, si Pisanos et Senenses paternos amicos ab iniuriis Florentinorum superiori bello defenderit. Illud certe plus quam manifestum est, non sponte sua Galeatium sese rebus Etruriae miscuisse, sed vocatum et rogatum ab iis qui magna ex parte spoliati ac rebus exuti, ferre amplius horum iuriarum et contumelias non valebant. Quare, illorum superbia in vicinos detestanda est, non Galeatii subventio reprehendenda. Ut autem breviter concludamus, tribus de causis ad vos, o Veneti, missi sumus: una, ut queramus de pace centra fidem violata; altera, ut poenam in contractu appositam a violatoribus postulemus ; tertia, ne admiratio vobis sit, si centra fractores pacis bello resistemus. Quorum primum honestatem, secundum iustitiam continet, tertium necessitatem".

Ea cum dixissent, Mediolanensis legati finem dicendi fecerunt. Florentinorum autem legati, cum haec omnia intellexissent, parumque inter se collocti, cum ad singula obiectorum capita quid respondendum foret statuissent, demum pro honore civitatis in hunc modum loculi sunt: "Nobis quidem, o Veneti, lucrum ingeius videri debet per adversarios nostros huiusmodi sermonem inductum fuisse. Nam si illi tacuissent, veritas forsitan in obscuro lateret, quae nunc illorum verbis excitata in lucem emerget. Indutias et pacem cum mediolanensi Galeatio, vobis auctoribus ac suasoribus, ita fecimus, ut putarem illum nocendi

[Page 286]

insidiandique nobis animum abiecisisse. Ea nos credulitate inducti, non modo ex manibus arma, verum etiam ex mentibus omnem belli cogitationem posueramus. At enim ille, utpote qui nunquam nisi bella turbationesque cogitavit, etiam post pacem hostili mente se gessit. Omittimus ductores equitum suorum paulo post pacem factam Lucensium sociomm nostrorum agrum hostiliter populasse, diripuisse Volaterranos, de Geminianensibus et Collensibus hostilem in modum praedas et captivos abegisse, et apud Senenses suae ditionis cum ea praeda captivisque se recepisse ; quae omnia contra iusiurandum contraque promissorum integritatem et fidem ab eo sunt facta. Omittimus, inquam, ista, ac praeterimus. Verumtamen, illud quo tandem spectat, quod post eandem pacem, maioribus copiis in Etruriam missis, Pisas finitimam nobis urbem, omniaque eiusdem urbis oppida castellaque occupavit ac ditioni potestatique suae subegit? Senas item finitimam nobis urbem in suum dominatum traduxit ? Perusiam et Assisium sibi subditas fecit. An haec qui faciebat pacem ac iusiurandum servabat? Neque enim is solum inferre bellum dicendus est qui moenia ictu percutit, verum etiam is qui parat et fabricatur machinas ad expugnandum, licet nondum illas muro admoverit. Non enim oportuit, Galeatium, pace facta, bellum meditari, neque positus e manibus armis, mentem nihilominus armatam retinere. An cum circumdabat nos

apprehensione tot oppidorum et urbium, cum quasi obsidionem parabat et veluti machinas ad expugnandum fabricabatur, non pacem frangebat, non adversus fidem ac iusiurandum suum veniebat? Negari non potest. Quare illa quae de violatoribus indutiis et pacis ac fidei promissorumque defectione adversarii dixerunt, eos quoque magis asseveramus, illumque violatorem pacis, fractorem promissorum, defectorem fidei ac iurisiurandi contemptorem ostendimus: nosque restitisse adversus illius foedifragium necessitate compulsos verissime allegamus, nisi forsitan quisquam usque adeo mente captus est et hebes, ut, cum ille, missis in Etruriam copiis Pisas capiebat, Senas potestati ac ditioni suae subiiciebat, Perusinos et Assisinos sibi subditos faciebat, cum Lucensem omni studio ad se traxerat, atque idem de Cortonensi facere nitebatur, non intelligat haec omnia ad opprimendum Florentinos, cum quibus paulo ante pacem fecerat, comparari; illumque dum haec agebat, contra fidem ac iusiurandum promissaque sua, pacem violasse. Quare, si per Italiam et alia loca publicavimus aliquando, nos pacis et quietis avidos ab illo impeti ac vexari, verissime publicavimus. Qui enim post pacem ac iusiurandum contineri non potuit, quin ad oppressionem nostram omnia pararet, quid fecisse credendum est ante pacem ac iusiurandum? Nam, quod inquit nos quiescere non posse, sinat, quaesumus, ut alii ista dicant qui ipsi quieti sunt. Ipsi certe, a quo non gentiles, non agnati, non propinqui, non socii, non vicini esse tuti unquam potuerunt; qui Veronam et Patavium sibi per fraudem subiecit; qui nunc Etruriam subdere totani meditatur, nec ullo modo satiari cupiditas potest, ista dicere de nobis nequaquam congruit, qui cupimus quiescere, modo sineremur. Nam, quod de Gallis et Germanis in Italiam traductis legati eius dixerunt, quis, quaesumus, huius traductionis causa fuit, nisi illius inquietudo et violentia? qui non contentus in Gallia dominari, Etruriam insuper ac Flaminiam sibi subdere incredibili cupidine dominandi pergit, ac eo usque cupiditatis ambitionisque processit, ut regnum Italiae sibi repromittat; cuius nulla verba nisi simulata, nuUum factum nisi dolosum, nulla fides nisi maculata vitiatique existit; de quibus, si nobis non creditur, Veronensis ac Patavinus interrogentur, quos dolo ac fraude pervertit; interrogentur Pisani et Senenses, quorum tyrannidem concupi vit ac dolose arripuit; nam, in suos quid egerit, commemorare erubescimus. Adversus tantam cupiditatem atque perfidiam si resistere conamur, ac ex eo turbationes aliquae per Italiam oriuntur, vel gentes aliquae externae adveniunt, quis harum turbationum causa est? Illene qui movet atque impellit, an nos qui, necessitate coacti, pro tutela nostra subsidia quorumcumque procuramus? Quamquam imperatorem romanum in Italiam transire, alienum videri non debet. Caeteri autem qui transierunt, non sexcenta millia, ut Cimbri et Teutones, nec tales aut tanti fuerunt, ut ab Italia universa fuerint formidandi. Ad extremum, quam ipsi poenam

[Page 287]

pro violata pace et indutiis postulant, eam nobis deberi a Mediolanensi dicimus, pro violatione ac foedifragio per eum commisso: deque ea recognitionem vestram et aliorum quorumcumque flagitamus. Nam, quod aiunt neminem admirari debere, si nobis bellum inferat, iam pridem certe omnes desiderant admirari, cum illius consuetudo semper fuerit per fas et nefas bellum inferre; cuius violentiae resistemus, in Deo ac iustitia nostra spem habentes". Haec tunc a legatis dicta et responsa sunt. Veneti autem, haec audientes. Florentinorum legatos valde probaverunt; cumque satisfactum lionori civitatis putarent, ipsi, tamquam medii quidam, lenire iras gravibus ac prudentibus verbis conati sunt. Eo qui secutus est anno, qui fuit secundus post mille quadringentos, circa Bononiam magnis contentionibus belligeratum est. Ante recessum enim imperatoris, Galeatius, successu rerum elatus, partem copiarum in Bononienses miserat, ad novum eius urbis dominatorem, si fieri posset, opprimendum. Sed cum imperator abiisset, tunc maiores omnino copias palam ac suo nomine in Bononienses misit. Praeerant vero bis copiis mantuanus princeps, nuper in gratiam et amicitiam Mediolanensis reversus, et Pandolphus Malatesta et Octobonus parmensis alique ductores complures. Ac statim, ob adventum hostium, maximo in periculo ea civitas versabatur. Exules enim extra urbem satis potentes ad defectionem castella et oppida compellebant; cives autem intra urbem non omnes' dominatu illius laetabantur. Florentini vero, haec pericula intuentes, confestim ab ipso initio Bernardonem ducem cum magno equitatu in Bononienses remiserant. Addiderunt postea et alias copias, cum hostium crescere exercitum cognovissent. Venerunt et a Patavino et ab aliis sociis satis magna auxilia; sed Patavinus praecipue duos ex filiis suis una cum auxiliariis copiis ad subsidia Bononiensis transmisit, ut tandem omnes vires florentini populi ac sociorum, omnesque vires hostium circa Bononiam cogerentur. Utrique vero circa urbem faciebant castra; sed hostes longius, nostri vero propius, ut essent medii inter hostium castra et urbem. Praeerant autem nostrorum exercitui Bernardon dux militiae florentini populi, hostium vero exercitui Alberi cus comes. Cum in hunc modum aliquandiu stetissent, tandem hostes, quoniam plures ac potentiores erant, invadere Florentinorum sociorumque castra statuerunt. Erant vero tunc nostrorum castra apud Casalecium vicum, procul Bononia quatuor milibus passuum, videbaturque eius loci necessaria defensio, propterea quod inde aqua ex flumine Rheni Bononiam ducitur; quam si derivasset hostis, permagnae difficultates in urbe sequebantur. Hostes igitur, e castris suis profecti, structo agmine, castra nostrorum repentino impetu invaserunt. Concursum est acriter a nostris et egregie repugnatum; et aderat Bernardon militiae dux adhortator et moderator. Sed tantus fuit hostium impetus ac tam vehemens ac repentinus, ut pontem qui est super flumine, deiectis nostris, occuparent; simulque non ex ponte modo, sed pluribus ex locis adversum nostros penetratum. Nec posthac praelium fuit, sed caedes passim ac fuga. Captus est Bernardon, exercitus dux, et ductores alii fere omnes, praeter eos qui fuga arrepta in urbem Bononiam se receperunt. Duo Patavini fortiter dimicantes, tandem mantuani principis se in manus permiserunt. Castra ab hostibus capta sunt cum inaestimabili praeda. Traxit mox post se huiusmodi casus ruinam maiorem. Cives enim bononienses, adverso praelio erecti, arma sumpserunt, diversaeque factionis homines, audaciores facti, cervices

adversus dominum erexerunt: praeliaque nocturna per urbem commissa sunt, in quibus Iohannes Bentivoglia, incredibili virtute pugnans, omnium iudicio commendationem maximam est consecutus; primus enim ac princeps bellator et amicorum et inimicorum confessione existimatus est. Sed cum tota civitas esset in armis, et hostes extra moenia victores omnia tenerent, pars una civium quae adversabatur, una portarum capta, exules ac partem copiarum hostilium intra urbem receperunt. Tunc demum, redundante inimicorum multitudine, Iohannes Bentivoglia superatur, ac tandem occiditur. Duo erant Bononiae Florentinorum legati: Nicolaus Uzzanensis et Bardus Rectafides. Horum Bardus, in ipso tumultu captae urbis vulneratus, paulo post interiit; Nicolaus vero, captus ab hostibus ac Papiam ductus, miserabili aerumna detentus est

[Page 288]

Bononiae, post reversionem exulum, magistratus civium creati sunt, et forma quaedam reipublicae libertatisque reducta. Hoc enim Galeatius exulibus promiserat; sed haec bidui aut tridui laetitiam liabuere. Quidam enim ex ducibus, cum robore militum per urbem discurrerent ac nomen Galeatii inclamantes, exauctorato civium magistratu, dominatum omnem in Mediolanensem redegebant. Ita populus simul exulesque delusi, subdere tandem colla ac iugum servitutis suscipere coacti sunt.

Florentini, cum et profligatum exercitum et captum ducem cognovissent, maxime in metu et trepidatione fuerunt. Cum vero insuper Bononiam in manus hostium devenisse auditum esset, multo magis trepidarunt, hostes singulis horis adesse putantes. Amisso autem duce ac militibus, cuncta desperationis plena videbantur. Quod si hostes sequi victoriam properassent, irremediabile periculum civitas incurrebat; sed illi, sive ignavia sive discordia, tempus agendi inutiliter labi passi sunt. Itaque, cum multi subinde dies intercessissent, nec hostes cum exercitu venirent, civitas, resumptis paulatim animis, insurgere ac reparare vires perrexit; et adversus Ubaldinorum clientes, qui post victoriam hostium rebellaverant, et adversus Ricciardum pistoriensem, cuius sectatores post adversum praelii casum multa invaserant loca, missae auxiliares copiae illorum conatus repressere. De remediis vero tantorum periculorum consultantibus, duo potissimum occurrebant: unum, si Bonifacius pontifex romanus, alterum, si Veneti bellum susciperent. Et suberat certe sperandi ratio; nam pontifex quidem romanus occupatas urbes, Perusiam et Bononiam, graviter ferre non erat obscurum; et Veneti crescere Mediolanensis potentiam nequaquam sibi piacere iam pridem ostenderant. Apud utrosque igitur summo studio quaesita societas est. Sed subsistebant ambo ac veluti horrebant bellum excipere. Pacta certe non satis aequa Veneti postulabant; et ut maiori impensa Florentinorum quam Venetorum bellum gereretur, et nihilominus in potestate arbitrioque Venetorum esset, pacem, quandocumque vellent, sine ullo Florentinorum consensu, facere. Haec dura sane videbantur et aliena a florentini populi dignitate.

Inter haec spes supervenit pacis. Hostis enim, post captam Bononiam, pacem optare videbatur; atque ea de causa Venetias miserat legatos, et conditiones satis aequas proferebat. Quae audientes Florentini, deceptionem et fraudem verebantur. Pacem tamen simul et confoederationem recipere decreverant, putantes, si pax simul et societas iniretur, durabiliorem fore pacem, et postulata illa Venetorum, post factam pacem, nequaquam multi fore existimanda. Itaque legatis suis scripserant, ut, paucis correctionibus additis, pacem cum hoste ac societatem cum Venetis firmarent.

Cum his rebus intenta civitas esset, fama supervenit de Galeatii morte. Ea mors primum a Paulo Guinisio Lucensium principe nunciata fuit, non tamen ab initio certa, deinde rursus certa et affirmata, caeterum admodum arcana. Itaque statim ad legatos qui Venetiis erant scriptum est ne paci neve societati consensum praestarent. Veneti a Florentinorum legatis mortem illius primum cognoverunt, cum nihil ante de ea re sensissent. Et signa conspecta sunt, quod copiae quaedam per placentinum et lunatem agrum in Etruriam descendentes, ex medio repente itinere revocatae fuerant, et quod ducibus exercitus Bononiae existentibus praeceptum venerat, ne se ex loco commoverent. Veritate demum comperta, cognitum est Galeatium, non multo post Bononiam captam, aegrotare coepisse, morboque demum interiisse apud Marignanum, castellum mediolanensis agri. Haec ab initio occulta fuerunt; tandem vero patefacta, cum iam celari amplius non possent ac funebris pompa magnificentissime persoluta. Illud etiam cognitum est, Galeatium, dum aegrotaret, pacem cum Florentinis summo desiderio affectasse, inde missionem legatorum ad Venetos et procurationem novae pacis fuisse exortas. Considerabat enim filios a se relinqui admodum parvulos in medio periculorum maximorum. Itaque festinabat pacem facere, priusquam e vita decederet; idque assecutus fuisset, si vel parum amplius supervixisset. Ex illius confestim morte tanta rerum conversio secuta est, ut qui prius vix ullam salutis spem reliquam habebant, hi maxime confiderent; qui autem se vicisse putabant, omnem spem amitterent resistendi.

[Home](#)

Leonardus Bruni. Date: 2016-10-13
